

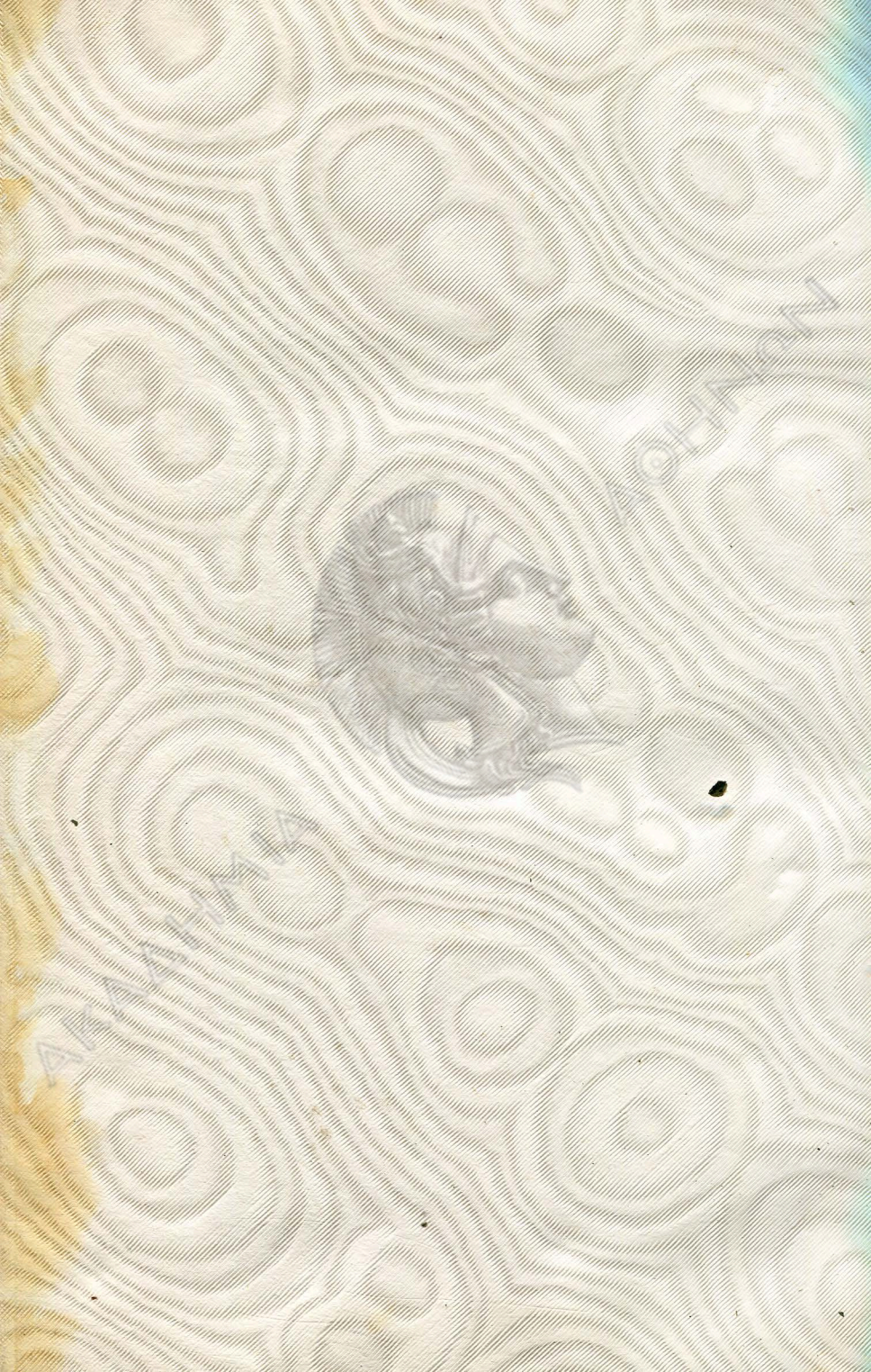
ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΓΓΛΙΚΗ

1.0.3.97

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

7582

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΚΑΡΑΜΖΙΝΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΗΣ

ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

ΤΗΣ

ΡΩΣΙΑΣ.

ΕΞΕΛΛΗΝΙΣΘΕΙΣΑ ΕΚ ΤΟΥ ΓΑΛΛΙΚΟΥ,
ΠΑΡΑΒΛΗΘΕΝΤΟΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΡΩΣΙΚΟΝ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΝ.

Υπό

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Σ. ΚΡΟΚΙΔΑ.

ΤΟΜΟΣ ΕΝΝΑΤΟΣ.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΥΡΥΠΙΣ Χ. ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΣ.

(Παρά τῆ Πύλῃ τῆς ἀγορᾶς, ἀριθ. 420.)

1858.

**ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ
ΑΘΗΝΩΝ**
29529 / 1979

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΗΣ

ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

ΤΗΣ

ΡΩΣΙΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ.

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΦΟΒΕΡΟΥ.

1560—1564.

Μεταβολή τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Τσαίρου.— Συκοφαντία κατὰ Σιλδέστρου καὶ Ἀδάσιβ.— Δίκη.— Κριθεὶς Σιλδέστρου.— Τελευτὴ Ἀδάσιβ.— Ἀρχὴ τοῦ κκεῦ.— Νέοι φίλοι τοῦ Τσαίρου.— Πρῶται τιμωρίαι.— Πόλεμος πρὸς τὴν Λιβονίαν.— Μεγαλοφυχία τοῦ Βέλλου.— Ἄλωσις Φελλίνου.— Λόγος τοῦ βασιλέως τῆς Καζάνης.— Διάλυσις τοῦ τάγματος.— Διαπραγματεύσεις πρὸς Σουηδίαν.— Πόλεμος πρὸς Λιβονίαν.— Δεύτερος γάμος τοῦ Ἰωάννου.— Ἄλωσις Πολότσκου.— Γέννησις τοῦ βασιλόπαιδος Βασιλείου.— Θρίαμβος τοῦ Ἰωάννου.— Τελευτὴ τοῦ βασιλόπαιδος.— Κριμαΐκᾶ.— Βουλαὶ τοῦ σουλτάνου.— Συμβεβηκότα ἐν Λιβονίᾳ. Ἀναγκολὴ πρὸς τὴν Σουηδίαν.— Φύσις πονηρὰ τῆς συζύγου τοῦ Ἰωάννου.— Τελευτὴ

τοῦ πρίγκιπος Ἰουρίου.— Κοιρὰ τῆς γυναικαδέλφου τοῦ Ἰωάννου καὶ μη-
τρὸς τοῦ πρίγκιπος Βλαδιμίρου.— Τελευτὴ τοῦ Μακαρίου.— Συγγραφή
τοῦ βίου τῶν Ἁγίων καὶ θαυμαλογικῆς βίβλου.— Εἰσαγωγή τῆς τυπογρα-
φίας.— Ἐκδόσις τῆς Ἱερᾶς Γραφῆς ἐν Ὀστρόρφ.— Ἀρχιεπισκοπὴ Πολότ-
σκου.— Λευκὸν ἐπανοκαλύμμαχον τῶν Μητροπολιτῶν.— Ὁ Ἀθανάσιος
ἀναγορεύεται Μητροπολίτης.

1560—1561.

Μεταβολὴ τοῦ
χαρακτῆρος τοῦ
Τσαρῶν.

Ἐπιχειροῦμεν τὴν διήγησιν φρικτῆς μεταβολῆς ἐν
τῇ ψυχῇ τοῦ Ἰωάννου καὶ ἐν τῇ τύχῃ τοῦ βασιλείου.

Οἱ ἐπιδημοῦντες τότε ἐν Μόσχᾳ Ῥώσσοί τε καὶ
ἀλλοδαποὶ ἐξεικονίζουσι ὁμοφώνως τὸν τριακονταετῆ
τοῦτον μονάρχην ὡς παράδειγμα μονάρχου εὐσε-
βοῦς καὶ σοφοῦ καὶ ζηλωτοῦ τῆς τε δόξης καὶ τῆς εὐη-
μερίας τοῦ Κράτους. Καὶ οἱ μὲν λέγουσι περὶ αὐ-
τοῦ « Πᾶσα ἡ τοῦ Ἰωάννου σπουδὴ ἦν
» διατηρεῖν ἑαυτὸν καθαρὸν ἐνώπιον
» τοῦ Θεοῦ· διὸ καὶ ἐν τῷ ναῷ ἡ κατὰ νόμον προ-
» σευχόμενος, καὶ ἐν τῷ συμβουλίῳ τῶν εὐπατριδῶν
» καὶ ἐν μέσῳ τοῦ λαοῦ περὶ ἐνὸς μόνου διανοεῖτο, βασι-
» λεύειν ὡς ὁ Ὑψιστος διέγραψε πρὸς
» τοὺς ἀληθινοὺς χριστοὺς. Δικαία ἀμερο-
» ληψία, ἡ κοινὴ καὶ ἰδία ἀσφάλεια, ἡ ἀκεραιότης τῆς ἐπὶ
» αὐτὸν Ἐπικρατείας, ὁ θρίαμβος τῆς θρησκείας, ἡ ἐλευ-
» θερία τῶν χριστιανῶν εἰσι τὸ διηνεκὲς φρόντισμα αὐ-
» τοῦ. Πολυάσχολος δ' ὢν οὐδεμίαν ἀνάπαυλαν γε-
» νώσκει εἰμὴ τὴν εἰρήνην τῆς συνειδήσεως καὶ τὴν ἐκ
» τῆς ἐκπληρώσεως τῶν καθηκόντων εὐχαρίστησιν,
» ἀποστρεφόμενος καὶ τὰς συνήθεις τῶν ἡγεμόνων
» τέρψεις. Εὐπροσῆγορος πρὸς τε τοὺς μεγιστᾶνας
» καὶ τὸν λαόν, ἀγαπῶν καὶ ἀνταμείβων πάντας κα-
» τὰ τὴν ἐκάστου ἀξίαν, ἐξαφανίζων διὰ τῆς μεγαλο-
» δωρίας τὴν πτωχείαν, καταστρέφων τὴν κακίαν διὰ

» τοῦ παραδείγματος, οὗτος ὁ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ πλα-^{1560—1561.}
 » σθεις βασιλεὺς ἐπιθυμεῖ τὴν ἡμέραν τῆς ἐσχά-
 » τῆς κρίσεως, ὅπως ἀκούσῃ τὴν φωνὴν τοῦ Ἐλεή-
 » μονος, Σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῆς ἀληθείας,
 » καὶ ἀποκριθῆ ἔν κατανόξει, Ἴδ οὐ ἐγὼ καὶ ὁ
 » λαὸς, ὅν μοι ἔδωκας. Οἱ δὲ ἄλλοδαποὶ θεω-
 » ροὶ Ἄγγλοι, ἐμπορευόμενοι τότε ἐν Ῥωσσίᾳ, ἐπαι-
 » νοῦσιν αὐτὸν ὡσαύτως, γράφοντες· « Ὁ Ἰωάννης
 » κατέστησεν ἀφανεῖς τοὺς προκατόχους διὰ τῆς δυ-
 » νάμεως καὶ τῆς ἀρετῆς. Καὶ ἔχει μὲν πολλοὺς
 » ἐχθροὺς, ἀλλὰ καταδαμάζει αὐτούς. Ἡ Λιθουανία,
 » ἡ Πολωνία, ἡ Σουηδία, ἡ Δανία, ἡ Λιβονία, ἡ Κρι-
 » μαία καὶ οἱ Νογᾶιοι τρέμουσι τὸ ὄνομα τῶν Ῥώσ-
 » σων. Πρὸς τοὺς ὑπηκόους ἐστὶ λίαν ἐπεικῆς καὶ εὐ-
 » προσήγορος· ἀγαπᾷ τὴν μετ' αὐτῶν συνδιάλεξιν καὶ
 » πολλὰ κίς ἐστιᾷ αὐτοὺς ἐν τοῖς ἀνακτόροις. Καὶ ὁ-
 » μως γινώσκει τὸ ἀρχεῖν. Λέγει τῷ εὐπατρίδῃ ἀπελ-
 » θε, καὶ οὗτος τρέχει· ἂν δέ ποτε ἀποδείξῃ ἀγανά-
 » κτησιν πρὸς μεγιστᾶνά τινα, οὗτος ἀπελπιζόμενος
 » κρύπτεται καὶ ἀθυμεῖ ἐν τῇ ἐρημίᾳ, ἔνθα καθίσει τὸ
 » γένειον εἰς ἀπόδειξιν λύπης, ἕως ἂν παράσχη αὐ-
 » τῷ συγγνώμην ὁ Τσάρος. Ἐνὶ δὲ λόγῳ οὐδὲν ἔθνος
 » ὑπάρχει ἐν Εὐρώπῃ προθυμότερον πρὸς τὸν κυριάρ-
 » χην ἢ τὸ τῶν Ῥώσων, οἵτινες καὶ φοβοῦνται κα-
 » ἀγαπῶσιν αὐτόν. Ἐτοίμως ἔχων ὁ Ἰωάννης ὅπως
 » ἀκούῃ τὰς αἰτιάσεις αὐτῶν, βοηθεῖ καὶ ἀντιλαμβά-
 » νεται πάντων, καὶ τὰ πάντα κρίνει καὶ οὐδέποτε προσο-
 » χθεῖ τῇ ἐργασίᾳ· οὔτε δὲ τῇ θήρᾳ, οὔτε τῇ μουσικῇ
 » παραδιδόμενος, ἀσχολεῖται μόνον εἰς τὸ ὑπηρε-
 » τεῖν τῷ Θεῷ καὶ ἐξολοθρεύειν τοὺς
 » ἐχθροὺς τῆς Ῥωσσίας (1).

1560—1561.

Πιθανόν ἄρα γε, ὅτι κυριάρχης οὕτως ἀγαπώμενος καὶ λατρευόμενος ἠδύνατο καταπεσεῖν ἀπὸ τοσούτου ὕψους ἀρετῆς καὶ εὐδαιμονίας καὶ δόξης εἰς τὴν ἄβυσσον τῶν δεινῶν τῆς τυραννίας; Καὶ ὅμως αἱ περὶ ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ μαρτυρίαι εἰσὶν ἐπίσης πειστικαὶ καὶ ἀναμφίλεκτοι. Ὅθεν ὑπολείπεται ἡμῖν ἵνα ἐξιστορήσωμεν τὸ θαυμάσιον τοῦτο φαινόμενον κατὰ πάσας τὰς φάσεις αὐτοῦ.

Ἡ Ἱστορία οὐδαμῶς λύει τὸ ζήτημα τῆς ἡλικίης ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλ' ὑποθέτουσα αὐτὴν ἐν τῇ περὶ τῶν πράξεων καὶ τῶν χαρακτήρων κρίσει, ἐξηγεῖ τούτους καὶ ἐκείνας ἐκ τῶν ἐμφύτων διαθέσεων τῶν ἀνθρώπων, εἶτα δὲ ἐκ τῶν περιστάσεων ἢ διατυπώσεων τῶν ἐνεργούντων ἐπὶ τῆς ψυχῆς ἀντικειμένων. Ὁ Ἰωάννης εἶχεν ἐκ φύσεως σφοδρὰ πάθη, ἰσχυρὰν φαντασίαν καὶ νοῦν μᾶλλον ὀξὺν ἢ στερεόν. Ἀνατροφή δὲ κακὴ διέφθειρε τὰς φυσικὰς αὐτοῦ κλίσεις· ὅθεν ἐκ μόνης τῆς θρησκείας ἠλπίζετο ἢ διόρθωσις αὐτοῦ· διότι οὐδ' αἱ θρασύτατοι τῶν ἡγεμόνων διαφθορεῖς ἐτόλμων τότε ἵνα προσβάλωσι τὸ ἱερόν τοῦτο αἶσθημα. Οἱ φίλοι τῆς πατρίδος καὶ τοῦ καλοῦ ἐπέτυχον ἐν παραδόξοις περιστάσεσιν ἵνα κινήσωσι τὴν καρδίαν αὐτοῦ διὰ τῶν σωτηρίων ἀπειλῶν τῆς θρησκείας, ἀφαρπάσαντες τὸν νεανίαν ἀπὸ τῶν παγίδων τῆς τρυφῆς, βοηθούμενοι δὲ ὑπὸ τῆς εὐλαβοῦς καὶ πράου Ἀναστασίας ἡγάγον αὐτὸν εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς. Ἀλλὰ τὰ ὀλέθρια ἐπακολουθήματα τῆς νόσου τοῦ Ἰωάννου, διαρρήξαντα τὸν ἀγαθὸν τοῦτον σύνδεσμον, ἐξησθένησαν τὴν δύναμιν τῆς φιλίας. Ὁ Τσάρος ἐγένετο ἤδη ἀνήρ· τὰ δὲ πάθη ὠριμάζουσι μετὰ τῶν διαγοητικῶν δυνάμεων, καὶ ἡ φιλαυτία ἐνεργεῖ ἔτι

ἰσχυρότερον ἐν πλήρει ἡλικίᾳ. Εἰ δὲ ἡ ἐμπιστοσύνη 1860—1861
 τοῦ Ἰωάννου πρὸς τὴν φρόνησιν τῶν πρώην παιδαγωγῶν
 μηδέποτε ἠλαττώθη, ἢ πρὸς ἑαυτὸν ὅμως πεποιθήσις
 ἠΰξησε· διὸ εὐγνωμονῶν αὐτοῖς ἐπὶ ταῖς συνεταῖς
 νοθεσίαις, ἔπαισε συναισθανόμενος τὴν ἀνάγκην τῆς ἐπὶ
 μᾶλλον χειραγωγήσεως· τόσῳ δὲ μᾶλλον ἠσθάνετο
 τὸ βάρος τῆς βίας, ὅσῳ αὐτοί, μὴ μεταβαλόντες
 τὴν ἀρχίαν συνήθειαν, ἐλάλουν αὐτῷ περὶ πάντων
 ἐν πάσαις ταῖς περιστάσεσιν εὐτόλμως καὶ ἀποφαν-
 τικῶς, μὴ φροντίζοντες ἵνα κολακεύσωσι τὰς ἀνθρω-
 πίνους ἀδυναμίας αὐτοῦ. Ἡ ἰφέλεια αὕτη ἐφαίμετο
 αὐτῷ ἀπρεπῆς καὶ ὕβριστικὴ πρὸς τὸν κυριάρχην. Λό-
 γου χάριν ὁ Ἀδάσεβ καὶ ὁ Σίλβεστρος οὐδόλως ἐπεδο-
 κίματαν τὸν πρὸς τὴν Λιβονίαν πόλεμον, φρονοῦντες ὅτι
 πρὸ τῆς ἐπιχειρήσεως αὐτοῦ ἦν ἀναγκαία ἡ καταστροφή
 τῶν ἀπίστων, ἐχθρῶν τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Ῥωσσίας·
 ἔλεγον δὲ προσέτι, ὅτι οἱ Λιβονοὶ, καὶ τοὶ μὴ ὀρθόδοξοι,
 εἰσὶν ὅμως χριστιανοί, οὐδένα δὲ κίνδυνον ἐπηπείλουν
 τῇ Ἐπικρατείᾳ, καὶ ὅτι ὁ Θεὸς εὐλογεῖ μόνον τοὺς
 δικαίους πολέμους, ἀναγκαίους πρὸς τὴν ἀκεραιότητα
 καὶ ἐλευθερίαν τῶν βασιλείων. Ἡ αὐλή ἦν πλήρης
 φίλων τῶν δύο τούτων ἰσχυρῶν ἀνδρῶν, ἀλλ' οἱ ἀδελ-
 φοὶ τῆς Τσαρίνης ἀπεστρέφοντο αὐτούς, ὡς καὶ πολλοὶ
 ἄλλοι φθονεροί, οἱ μὴδένα ὑποφέροντες ἀνώτερον αὐ-
 τῶν· οὗτοι δὲ ἦσαν ἄγρυπνοι· εἰκάζοντες δὲ τὴν δι-
 ἄθεσιν τοῦ Ἰωάννου, ὑπέβαλον αὐτῷ, ὅτι ὁ Ἀδάσεβ
 καὶ Σίλβεστρος ἦσαν δόλιοι ὑποκριταί, διότι, καὶ τοὶ κη-
 ρύσσοντες τὰς οὐρανίας ἀρετὰς, ἀπέβλεπον μόνον εἰς
 τὰ ἐπίγεια ἀγαθὰ· ὅτι ἰστάμενοι εἰς ὕψος πρὸ τοῦ θρόνου
 ἀπέκρυπτον τὸν Τσάρον ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ λαοῦ,
 ἰδιοποιούμενοι τὰς προόδους καὶ τὴν δόξαν τῆς βασι-

1860—1861.

λείας αὐτοῦ, συγχρόνως δὲ κωλύουσι τὰς προόδους ταύτας, συμβουλευόντες τῷ κυριάρχῃ μετριοφροσύνην ἐν τῇ εὐτυχίᾳ· διότι ἐνδομύχως φοβοῦνται αὐτὰς, νομίζοντες ὅτι μεγάλη δόξα παρέξει αὐτῷ τὸ δίκαιον αἶσθημα τοῦ μεγαλείου, ἐπίφοβον τῇ φιλαρχίᾳ αὐτῶν· ἔλεγον δὲ, « Τίνες εἰσὶν οἱ παράτολμοι οὗτοι » ἄνθρωποι, οἱ ὑπαγορεύοντες νόμους μεγάλῳ καὶ σοφῷ ἡγεμόνι καὶ οἱ ἀναμιγνύμενοι οὐ μόνον ἐν τῇ διοικήσει τῆς Ἐπικρατείας, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς οἰκιακαῖς ὑποθέσεσι μέχρι τοῦ τρόπου τοῦ ζῆν, τολμῶντες δὲ ἵνα διαγράψωσιν αὐτῷ κανόνας διαγωγῆς πρὸς τὴν ἰδίαν γυναῖκα, καὶ ὀρίζωσι τὴν δίαίταν αὐτοῦ; » Ἀληθῶς ὁ Σίλβεστρος, ἐπιστάτης τῆς συνειδήσεως τοῦ ἡγεμόνος, ἀπῆτει πάντοτε παρ' αὐτοῦ ἐγκράτειαν καὶ μετριότητα τῶν φυσικῶν ἡδονῶν, πρὸς ἃς ὁ νέος μονάρχης ἔκλινεν ἰσχυρῶς. Ὁ δὲ Ἰωάννης οὐδόλως κατεσίγαζε τὴν συκοφαντίαν, διότι βεβαρημένος ὑπὸ τῶν ὑπερβαλλόντως αὐστηρῶν νοουθεσιῶν τῶν φίλων, ἐζήτηει τὴν ἐλευθερίαν, μὴ διανοούμενος ἵνα ἐγκαταλείψῃ τὴν ἀρετὴν, ἀλλὰ μόνον ἵνα ἀποσείσῃ τὸν ζυγὸν τῶν διδασκάλων, καὶ ἀποδείξῃ ὅτι δύναται ζῆν ἄνευ αὐτῶν. Ἐνίοτε ἡ ἔμφυτος αὐτοῦ σφοδρότης ἐδηλοῦτο δι' ἀπερισκέπτων λόγων ἢ ἀπειλῶν. Οὕτως ἀναφέρεται, ὅτι μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Καζάνης, ἀγανακτῶν κατὰ τινος στρατηγοῦ, εἶπεν ὁ ργίλως πρὸς τοὺς μ. εγιστᾶνας· « Ἦδη οὐκέτι φοβοῦμαι ὑμᾶς ! » Ἐν τούτοις ἡ γενναιοφυχία, ἣν ἀπέδειξε μετὰ τὴν νόσον αὐτοῦ, καθησύχασε πάντας. Τριακαίδεκα δ' ἔτη, τὰ ἀνθηρὰ τοῦ βίου αὐτοῦ, καθ' ἃ ἐξεπλήρωσε πιστῶς τὰ ἱερὰ καθήκοντα τοῦ κυριάρχου, ἐμαρτύρουν, ὡς ἐφαίνετο, τοῦ κυριάρχου τὴν ἀγαλλοίωτον σταθερότητα

πρὸς τὸ ἀγαθόν· διότι, καίτοι μεταβαλὼν τὴν πρὸς ^{1560—1561} τοὺς φίλους αὐτοῦ ἀγάπην, οὐδόλως ὁμῶς μετέβαλε διαβρῆθην ἀρχάς. Ὅθεν ἡ εὐπρέπεια ἐπεκράτει ἔτι ἐν τοῖς ἀνακτόροις τοῦ Κρεμλίνου, ὁ δὲ ζῆλος καὶ ἡ παρρησία ἐν τῷ συμβουλίῳ· μόνον δὲ ἐν ταῖς ἀμφιβόλοις ὑποθέσεσιν, ἔνθα ἡ ἀλήθεια καὶ τὸ δίκαιον οὐκ ἦσαν ἐναργῆ, ὁ Ἰωάννης ἠρέσκετο ἀντιλέγειν τοῖς συμβούλοις. Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα μέχρι τοῦ ἔαρος τοῦ 1560.

Τότε ἡ ψυχρότης τοῦ Τσάρου πρὸς τὸν Ἀδάσεβ καὶ Σίλβεστρον ἐγένετο τοσοῦτον κατάδηλος, ὥστε ἀμφοτέροι συνειδὼν τὴν ἀνάγκην τῆς ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἀπελεύσεως. Καὶ ὁ μὲν, κατέχων τέως τὸ ἐπισημότατον ἐν τῷ συμβουλίῳ ἀξίωμα, διαπραγματευόμενος δὲ πάντοτε τὰς πρὸς τὰς Εὐρωπαϊκὰς δυνάμεις ὑποθέσεις, ἠθέλησεν ἵνα ὑπηρετήσῃ καὶ ἄλλως τῷ κυριάρχῃ· ὅθεν ἀποδεχθεὶς τὴν στρατηγίαν, ἀνεχώρησεν εἰς Λιβονίαν· ὁ δὲ Σίλβεστρος, εὐλογήσας τὸν νέον μονάρχην, ἀπεχώρησεν εἰς τὴν ἐρημίαν μοναστηρίου τινός. Καὶ οἱ μὲν φίλοι αὐτῶν ἀπωρφάνισθησαν, οἱ δὲ ἐχθροὶ ἐθριάμβευσαν, δοξάζοντες δὲ τὴν σύνεσιν τοῦ Τσάρου, ἔλεγον· « Νῦν σὺ εἶ ἀληθῶς αὐτοκράτωρ, ὁ χριστὸς » τοῦ Θεοῦ. Μόνος κυβερνᾷς τὴν χώραν σου· ἠέ- » ωξας τοὺς ὀφθαλμούς σου καὶ ἐπιβλέπεις ἐπὶ πᾶσαν » τὴν Ἐπικράτειάν σου. » Ἐν δὲ τούτοις οἱ ἐκβληθέντες τῆς ἀρχῆς φίλοι, ἐφάνησαν αὐτοῖς ἔτι ἐπιφοβοὶ διότι ὁ μὲν Ἀδάσεβ, καὶ τοι ὑπὸ δυσμένειαν τοῦ κυριάρχου, ἐτιμᾶτο ἐν γένει ὑπὸ τοῦ στρατοῦ, οἱ δὲ κάτοικοι τῆς Λιβονίας ἐδείκνυον μέγα πρὸς αὐτὸν ἔβας· τὰ πάντα δὲ ὑπετάσσοντο τῷ νῶ καὶ τῇ ἀρετῇ αὐτοῦ. Οὐχ ἤττον δὲ καὶ ὁ Σίλβεστρος, ταπεινὸς ἦδη

1560—1561.

μοναχός, ἐλαμπρύνετο ὡσαύτως ὑπὸ χριστιανικῶν ἀρετῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ, ὅπου οἱ μοναχοὶ ἐθαύμαζον αὐτὸν ὡς παράδειγμα εὐσεβείας καὶ πραότητος καὶ ἀγάπης. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Τσάρος ἐδύνατο, μαθὼν πάντα ταῦτα, ἵνα μεταμεληθῆ καὶ ἀνακαλέσῃ τοὺς ἐξορίστους, ἔκριναν ἵνα ἀποτελέσωσι τὸ ἀδίκημα, κατέστησαν δὲ τὸν μονάρχην τοσοῦτον ἄδικον καὶ τοσοῦτον ἔνοχον πρὸς τοὺς δύο τούτους ἄνδρας, ὥστε πᾶσα εἰλικρινὴς συνδιαλλαγή μεταξὺ αὐτῶν ἐγένετο τοῦ λοιποῦ ἀδύνατος. Ἡ τελευταίη τῆς Τσαρίνης ἔδωκεν ἀφορμὴν τούτου.

Συκοφαντία κα-
τὰ Σίλβεστρου.
καὶ Ἀδάσεβ.

Ὁ Ἰωάννης ἦν λίαν περίλυπος, οἱ δὲ περὶ αὐτὸν, πρὸς εὐαρέστησιν τοῦ περιλύπου μονάρχου, ἔκλαιον· ἀλλ' ἐν μέσῳ τοῦ κλαυθμοῦ τούτου ἀνεπᾶνη στυγερὰ συκοφαντία ὑπὸ τὸ προσωπεῖον ζήλου καὶ ἀγάπης, καταπεφοβισμένων ὑπὸ τῆς ἀνακαλύψεως ἀνηκούστου κακουργήματος· διὸ εἶπον πρὸς τὸν Ἰωάννην· « Ἡγεμῶν, ἀθυμεῖς, ὡς καὶ ἡ Ῥωσία· δύο δὲ βδελυροὶ ἠθριαμβεύουσι ! Τὴν ἐνάρετον Ἀναστασίαν ἐδολοφόνησαν ὁ Σίλβεστρος καὶ ὁ Ἀδάσεβ, ἀπόκρυφοὶ αὐτῆς ἐχθροὶ καὶ μάγοι· διότι ἄνευ τῆς μαγείας πῶς ἂν ἐδύναντο ἄρξαι τοῦ νοός σου ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον ; » Παρέσχον δὲ ἀποδείξεις ἀνεπαρκεῖς καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς εὐπιστοτάτους· ἀλλ' ὁ Τσάρος ἐγίνωσκεν, ὅτι ἀπὸ τῆς νόσου αὐτοῦ ἡ Ἀναστασία οὔτε τὸν Σίλβεστρον, οὔτε τὸν Ἀδάσεβ ἠγάπα, ἦν δὲ παπεισμένος, ὅτι καὶ οὗτοι ἀπεστρέφοντο τὴν ἡγεμονίδα ταύτην· διὸ ἐπίστευσε τῇ συκοφαντίᾳ, ἐπιθυμῶν ἴσως ἵνα δικαιώσῃ τιν πρὸς αὐτοὺς δυσμένειαν, εἰ μὴ δι' ἀναμφισβητήτων ἀποδείξεων ἐγκλήματος, τοῦλάχιστον διὰ τῆς ὑποψίας. Οἱ ἐξορίστοι, μαθόντες τὴν κατηγορίαν ταύτην, ἠτήσαντο ἕγ-

γράφως παρὰ τοῦ Τσάρου, ὅπως δικασθῶσι κατ' ἀντι-1860—1861.
 μωλίαν πρὸς τοὺς κατηγοροῦς· ἀλλὰ τοῦτο μὴ θέ-
 λοντες οἱ ἐχθροὶ αὐτῶν, παρέστησαν τῷ Ἰωάννῃ, ὅτι
 οὔτοι, ἰοβόλοι ὡς οἱ βασιλίσκοι, ἐδύνατο
 διὰ βλέμματος ἵνα μαγεύσωσιν αὐτὸν ἐκ νέου· ὅτι ὑπε-
 ραγαπώμενοι ὑπὸ τοῦ λαοῦ καὶ πάντων τῶν πολιτῶν
 ἐδύνατο διεγείρει ταραχάς, καὶ ὅτι ὁ φόβος ἐπιστο-
 μίσει τοὺς κατηγοροῦς· ἐπομένως ὁ μονάρχης παρήγ-
 γειλε τὴν κατ' ἐρήμην δίκην τῶν κατηγορουμένων. Ὁ-
 θεν ὁ Μητροπολίτης, οἱ Ἐπίσκοποι, οἱ εὐπατρίδαι καὶ
 πολλοὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ πολιτικῶν ἀρχόντων
 συνήλθον πρὸς τοῦτο ἐν τοῖς ἀνακτόροις. Ἐν τοῖς δι-
 κασταῖς τούτοις ἦσαν καὶ οἱ πανοῦργοι μοναχοὶ Βασι-
 ανὸς Βέσκης καὶ Μισαήλ Σούκιν, οἱ ἀσπονδότατοι
 ἐχθροὶ τοῦ Σιλβέστρου. Ἀνέγνωσαν δὲ οὐχὶ μόνον μίαν,
 ἀλλὰ πολλὰς κατηγορίας, δηλουμένας ὑπ' αὐτοῦ τοῦ
 Ἰωάννου ἐν ἐπιστολῇ τινι πρὸς τὸν πρίγκιπα Ἀνδρέαν
 Κούρβσκη, λέγοντος· « Πρὸς σωτηρίαν τῆς ψυχῆς μου
 » προσέλαβον παρ' ἐμαυτῷ τὸν ἱερέα Σιλβέστρον, ἐλ-
 » πίζων, ὅτι διὰ τοῦ ἱεροῦ αὐτοῦ ἀξιώματος καὶ τῆς συνέ-
 » σεως ἔσται βοηθός μου ἐπ' ἀγαθῷ, ἀλλ' ὁ πανοῦργος
 » οὗτος ὑποκριτῆς, ἀπατήσας με διὰ τῆς ἡδυεπειας, ἀπέ-
 » βλεψε μόνον εἰς τὴν κοσμικὴν ἐξουσίαν, συνεφώνησε δὲ
 » καὶ μετὰ τοῦ Ἀδάσεβ, ὅπως κυβερνῶσι τὴν Ἐπικράτειαν
 » ἄνευ τοῦ κυριάρχου, ὃν περιεφρόνου. Διὸ καὶ αὐθις ἐνέ-
 » σπειρον τὰ σπέρματα τῆς αὐταρχίας πρὸς τοὺς εὐπατρί-
 » δας, διένειμαν τὰς πόλεις καὶ τὰ δημόσια κτήματα τοῖς
 » ἰδίους φίλοις, ἀνηγόρευσαν σύμβουλον ὃν τινα ἤθελον
 » καὶ ἔδωκαν πάντα τὰ ἀξιώματα κατὰ τὸ δοκοῦν.
 » Ὑπῆρξα αἰχμάλωτος ἐπὶ τοῦ θρόνου. Ἀλλὰ δύνα-
 » μαι περιγράψαι ὅ,τι ὑπέστην κατὰ τὰς ἡμέρας ταύ-

1860—1861.

»τας τοῦ αἰσχους καὶ τῆς ταπεινώσεως; Μετ' ὀλίγων
 »στρατιωτῶν ἄγουσι τὸν μονάρχην ὡς αἰχμάλωτον δι
 »ἐπικινδύνου ἐχθρικῆς χώρας (τῆς Καζάνης), τῆς τε
 »ὑγείας καὶ τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἀφειδοῦντες καὶ ἐπινοοῦν-
 »τες παιδαριώδη φόβητρα πρὸς καταφόβισιν τῆς
 »ψυχῆς αὐτοῦ. Παραγγέλλουσί με εἶναι ἀνώτερον τῆς
 »ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ ἀπαγορεύουσι περιοδεῦειν εἰς
 »τὰς εὐαγεῖς μονὰς καὶ τιμωρῆσαι τοὺς Γερμανούς. . . .
 »Πρὸς ταῖς ἀνομίαις ταύταις προσετέθη καὶ ἡ ἀπιστία·
 »διότι, ὅτε ἐγὼ βαρέως ἐνόσουν, ἐκεῖνοι ἀπιστήσαντες
 »καὶ ἐπιорκήσαντες καὶ μεθυσθέντες ἐκ τῆς αὐταρχί-
 »ας, ἠθέλησαν τὴν ἐκλογὴν ἄλλου βασιλέως ἢ τοῦ
 »υἱοῦ μου· μὴ κατανοχθέντες δὲ, ἢ διορθωθέντες ὑπὸ
 »τῆς μεγαλοψυχίας ἡμῶν, ἐν τῇ σκληρότητι τῶν καρ-
 »διῶν αὐτῶν πῶς ἀντήμειψάν με; Διὰ νέων ὕδρεων!
 »Ἄπεστράφησαν καὶ ἐσυκοφάντησαν τὴν Τσαρίνην Ἀνα-
 »στασίαν καὶ ἀείποτε ἐφάνησαν φίλοι τοῦ πρίγκιπος
 »Βλαδιμίρου. Θαυμαστὸν ἄρα, ὅτι τέλος ἔκρινα ἐν τῇ
 »ἀνδρικῇ ἡλικίᾳ, ἵνα μὴ ᾧ νήπιον καὶ ἀποσεισω τὸν ἐπι-
 »βληθέντα ἐπὶ τοῦ βασιλείου μου ζυγὸν ὑπὸ τοῦ πολυμη-
 »χάνου ἱερέως καὶ τοῦ ἀγνώμονος θεράποντός μου Ἀλε-
 »ξίου, κτλ. κτλ.;» Ἄξι ὀπαρατῆρητον, ὅτι ὁ Ἰωάννης
 οὐδόλως μέμφεται αὐτοὺς ἐπὶ τῇ τελευτῇ τῆς Ἀναστα-
 σίας, ἣ δὲ κατὰ τοῦτο σιωπῆ μαρτυρεῖ τὸ ψευδὲς τῆς
 ἀτόπου ταύτης κατηγορίας. Πᾶσα δ' αἱ ἄλλαι κατηγο-
 ρίαι εἰσὶν ἢ ἀμφίβολοι, ἢ παραλογισμοὶ ἐν τῷ στόματι
 τριακονταετοῦς μονάρχου, ὅστις διὰ τῆς ὁμολογίας τῆς
 πρώην ὑποταγῆς ἀποκαλύπτει τὸ μυστήριον τῆς οἰ-
 κτρᾶς αὐτοῦ ἀδυναμίας. Καὶ ὁ μὲν Ἀδάσεβ καὶ Σίλ-
 βεστρος, ἅτε ἄνθρωποι, ἐδύναντο τυφλωθῆναι ὑπὸ τῆς
 φιλοδοξίας, ἀλλ' ὁ ἡγεμῶν διὰ τῆς ἀπερισκέπτου ταύ-

της κατηγορίας παρέσχεν αὐτοῖς τὴν δόξαν τῆς ἀρίστης ἐν τῇ ἱστορίᾳ βασιλείας. Ὀφόμεθα δὲ παρακατιόντες πῶς ἐκυβέρνησεν ἄνευ τῆς συνδρομῆς αὐτῶν· πρὸς δὲ εἰ ἀληθεύει, ὅτι ἀπὸ τοῦ 1547 μέχρι τοῦ 1560 ἡ Ῥωσσία διωκεῖτο οὐχὶ ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου, ἀλλ' ὑπὸ τῶν φίλων αὐτοῦ, πρὸς εὐημερίαν τοῦ τε Τσάρου καὶ τῶν ὑπηκόων οἱ ἐνάρετοι οὗτοι ἄνδρες ὤφειλον ἵνα μὴ ἀφῶσι τοὺς οἴκας τῆς Ἐπικρατείας· διότι κάλλιον ἐστὶ τὸ ἀκουσίως ποιεῖν τὸ ἀγαθόν, ἢ ἐκουσίως τὸ κακόν. Ἴσως δὲ ὁ Ἰωάννης πρὸς κατηγορίαν αὐτῶν συκοφαντεῖ ἑαυτόν· διότι πιθανώτατον, ὅτι ἡγάπα μὲν ἀληθῶς τὴν ἀρετὴν, ἥς τὰ θέλγητρα ἀπήλαυσεν, ἀλλ' ὅτι τέλος, παραφερόμενος ὑπὸ τῶν παθῶν, περισταλέντων μὲν ἕως τότε, ἀλλὰ μὴ ἐκρίζωθέντων, ἐπελάθετο τῶν ἀρχῶν τῆς μεγαλοψυχίας, ἃς ἐδίδαξαν αὐτὸν οἱ σοφοὶ ὁδηγοί, καθόσον εὐχερέστερον ἦν, ἵνα μεταβληθῆ, ἢ ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον ὑπεῖκη τῇ βίᾳ, μονάρχῃς ἀπόλυτος, δυνάμενος ἐν παντὶ καιρῷ διὰ μιᾶς λέξεως διαρρήξαι τὰ δεσμὰ τῆς ὑποτιθεμένης ταύτης ὑποδουλώσεως. Ἀληθῶς ὁ Ἀδάσεβ, ὡς σύμβουλος, ἀπεδοκίμαζε τὸν Λιβονικὸν πόλεμον, ὑπηρετεῖ ὅμως τῷ Ἰωάννῃ καὶ ὡς ὑπήκοος καὶ ὡς ὑπουργός καὶ ὡς πολεμιστῆς, καὶ ἦν ἡ ψυχὴ τοῦ πολέμου. Ἐπομένως ὁ ἡγεμὼν ἐκέλευε, καί τοι δ' αἰτιώμενος οὐδόλως ἦν δούλος τῶν ἰδίων φίλων.

Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς κατηγορίας τοῦ Ἀδάσεβ ^{Δίκπ.} καὶ Σιλβέστρου, τῶν δικαστῶν μὲν τινες ἀπεφῆναντο, ὅτι οἱ κακοῦργοι οὗτοι ἦσαν ἀξιόποιοι, ἄλλοι δὲ κατηγορεῖς ἐσιώπων. Τότε δὲ ὁ γηραιὸς Μητροπολίτης Μακάριος, ἀποβλέπων εἰς τὸν προσεγγίζοντα θάνατον καὶ εἰς τὸ ἀξίωμα τῆς πρωθιεραρχίας, ὅπως λέγη τὴν ἀλήθειαν, εἶπε τῷ Τσάρῳ, ὅτι ἦν ἀναγκαῖον ἵνα καλέ-

1560—1561.

σας ἀκούση τῶν κατηγορουμένων. Καὶ πάντες μὲν οἱ εὐσυνείδητοι μεγιστάνες ὠμογνωμόνησαν, ἀλλ' ἡ βουλή τῶν ἀσεβῶν, κατὰ τὴν τοῦ Κούρβσκη ἔκφρασιν, ἀνέκραξε κατὰ τούτου διαρρήδην, ἀποδεικνύουσα, ὅτι οἱ κατακριθέντες ὑπὸ τοῦ σοφοῦ καὶ ἐλεήμονος ἡγεμόνος οὐδεμίαν νόμιμον ἀπολογίαν ἠδύναντο ἐνεργεῖν, ἡ δὲ παρουσία καὶ τὰ μηχανήματα αὐτῶν ἦσαν ἐπίσης ἐπιφοβα, καὶ ὅτι ἡ τοῦ Ἰσάρου καὶ ἡ τῆς πατρίδος ἠσυχία ἀπήτουν ἵνα ἀποφανθῶσιν ἀνυπερθέτως ἐπὶ τῆς σπουδαίας ταύτης ὑποθέσεως· ἐπομένως οἱ κατηγορούμενοι ἐκηρύχθησαν ἔνοχοι. Ὅθεν ὑπελείπετο μόνον ὁ ὀρισμὸς τῆς ποινῆς, ἣν ὁ μονάρχης, φαινόμενος εὐσπλαγχνος, ἐμετρίασε· διότι τὸν μὲν Σίλβεστρον ἐξώρισεν εἰς τὸ ἔρημον μοναστήριον τοῦ Σολοβέτκη, κείμενον ἐν τινὶ ἀγρίᾳ νήσῳ τῆς Λευκῆς θαλάσσης, τὸν δὲ Ἀδάσεβ ἐκέλευσε μένειν ἐν τῇ ἀρτίως ἀλωθείσῃ πόλει Φελλίνω, εἰς οὗ τὴν ἀλωσιν συνήργησε διὰ τοῦ νοδὸς καὶ τῶν διατάξεων. Ἄλλ' ἡ σταθερότης καὶ ἡρεμία τοῦ ἀνδρός τούτου δυσηρέσκει πρὸς τοὺς βδελυροὺς αὐτοῦ διώκτας· διὸ κατεκλείσθη ἐν Δορπάτῳ, ὅπου μετὰ δύο μῆνας ἀπεβίωσεν ἔπὸ πυρετοῦ. Περιχαρῶς δὲ μαθόντες τὴν τελευτὴν οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ ἀνήγγειλαν τῷ Ἰσάρῳ, ὅτι ἀποδειχθεὶς προδότης ἐφαρμάκευσεν αὐτὸς ἑαυτὸν... ἀνὴρ ἀείμνηστος ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἡμῶν, τὸ καύχημα τῆς ἐποχῆς καὶ τῆς ἀνθρωπότητος, κατὰ ἀξιόπιστον ὁμολογίαν τῶν φίλων αὐτοῦ· διότι ὁ τὰ πάντα δυνάμενος φίλος τοῦ Ἰωάννου ἀνέλαμψε μετὰ τῆς ἀρετῆς τοῦ Ἰσάρου καὶ σὺν αὐτῇ ἐξέλιπε!... Θαυμάσιον φαινόμενον ἐν ταῖς τότε τῆς Ῥωσσίας περιστάσεσιν, ὅπερ ἐξηγεῖ μόνον ἡ ἄπειρος δύναμις τῆς πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἀκραιφνοῦς ἀγάπης, ἣς

Κάθειρξις τοῦ
Σιλβέστρου.

Τελευτὴ Ἀδά-
σεβ.

ἡ θεία ἔμπνευσις, φωτίζουσα τὸν φυσικὸν νοῦν ἐν μέσῳ 1860—1861.
 τοῦ σκότους τῆς ἀμαθείας, ἀσφαλέστερον ἢ τὰ φῶτα
 τῆς ἐπιστήμης φέρει τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὸ ἀληθές
 μεγαλεῖον. Ὁ Ἀδάσεβ, προσκτησάμενος περιουσίαν τι-
 νὰ ἐκ τῆς εὐνοίας τοῦ Ἰωάννου, ἐγίνωσκε μόνον τὴν
 τῆς ἀγαθοεργίας πολυτέλειαν· διότι διέτρεφε τοὺς πτω-
 χούς καὶ ἐνοσήλευεν ἐν τῇ οἰκίᾳ δέκα λωβούς, οὓς
 ἔπλυνεν ἰδίαις χερσίν, ἐκπληρῶν οὕτω τὰ καθήκοντα
 ἀληθοῦς χριστιανοῦ καὶ πάντοτε ἀναμιμνησκόμενος
 τῆς ἀνθρωπίνου ἀθλιότητος.

Τοιαύτη ἦν ἡ τοῦ κακοῦ ἀρχή. Καὶ ἐξέλιπον μὲν ^{ἀρχὴ τοῦ κακοῦ}
 ἤδη οἱ δύο συνεργάται τῆς ηὐλογημένης βασιλείας τοῦ
 Ἰωάννου, ἀλλ' οἱ φίλοι καὶ αἱ ἀρχαὶ αὐτῶν διέμειναν·
 διὸ μετὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ Ἀδάσεβ ἦν ἀναγκαῖα καὶ ἡ
 ἔλλειψις τῶν φρονημάτων αὐτοῦ, ἐπικινδύνων μὲν πρὸς
 τοὺς συκοφάντας, ἐναντίων δὲ νῦν καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν
 κυριάρχην. Ἀπήτησαν οὖν παρὰ πάντων τῶν εὐπατρι-
 δῶν καὶ διασήμων ἀνδρῶν ὄρκον, ὅτι ἐγκαταλείψουσι
 τὴν τάξιν τῶν τιμωρηθέντων προδοτῶν καὶ
 γενήσονται πιστοὶ τῷ ἡγεμόνι. Καὶ οἱ μὲν ὤμοσαν
 περιχαρῶς, οἱ δὲ μετὰ λύπης, ὡς προβλέποντες τὰ ἐπα-
 κολουθήματα, ἅτινα εὐθέως ἀνεφάνησαν· ὅ,τι δὲ πρό-
 τερον ἐθεωρεῖτο ὡς ἄξιον καὶ εὐάρεστον τῷ κυριάρχῃ,
 κατήντησεν ἔκτοτε καταχρίσιμον ὡς ἐνθύμημα τοῦ
 Ἀδάσεβ καὶ Σιλδέστρου. *Ἐλεγον δὲ τῷ Ἰωάννῃ
 «Θρηνήσεις ἀδιαλείπτως τὴν γυναῖκά σου; ἀλλ' εὐ-
 »ρήσεις ἄλλην ἐπίσης καλήν· σκέψαι ὅτι ἡ ὑπερβάλ-
 »λουσα λύπη βλάπτει ἴσως τὴν πολύτιμον ὑγείαν
 »σου· ὅτι Θεὸς καὶ ὁ λαός σου ἀπαιτοῦσιν ἵνα διὰ
 »τὸ ἐπίγειον δυστύχημα ζητήσης καὶ ἐπιγείους παρα-
 μυθήσεις». Τῷ ὄντι, ὁ Ἰωάννης ἀγάπα μὲν τὴν γυναῖ-

1560—1561.

ναϊκας, ὅπως πρὸς ὥραν κορέση τὰς σαρκικὰς ἐπιθυμίας. Αἱ πράξεις τῶν ἡγεμόνων οὐδόλως μένουσι κρυπταί· ὅθεν οἱ ἄνθρωποι ἐκπληκτοὶ ἠρώτων ἀλλήλους, ἕνεκα τίνος ὀλεθρίας ἐμπνεύσεως ὁ μονάρχης, θεωρούμενος τέως ὡς παράδειγμα σωφροσύνης καὶ ἀγνότητος ἠθῶν, ἐξεφαυλίσθη;

Τὸ ἀναμφιβόλως τοῦτο μέγα κακὸν ἐγένετο αἰτία ἄλλου φρικωδεστέρου· διότι οἱ διαφορεῖς τοῦ ἡγεμόνος, δεικνύοντες αὐτῷ τὰ σκυθρωπὰ πρόσωπα τῶν ἐντίμων εὐπατριδῶν, ἐπεψιθύριζον· « Ἴδου οἱ ἐχθροὶ σου, οἵτινες παρὰ τὸν πρὸς σέ ὄρκον διάγουσι κατὰ τὸν Ἀδάσεβ· διαδιδούσι δυσάρεστους φήμας, ταραττοῦσι τοὺς πολίτας καὶ ποθοῦσι τὴν παλαιὰν ἀναρχίαν. » Αἱ ἰοβόλοι αὐταὶ ἐπιβουλαὶ ἐφαρμάκευον τὴν καρδίαν τοῦ Ἰωάννου, ἀνησύχου ἤδη ἐκ τῆς συναισθήσεως τῶν ἄνομιῶν αὐτοῦ· διὸ καὶ ἡ ὄρασις αὐτοῦ ἐθολοῦντο καὶ ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ διέφευγον λόγοι φοβεροί. Κατηγορῶν δὲ τῶν εὐπατριδῶν ἀξιοκατακρίτους σκοποῦς, ἀπιστίαν καὶ ἀμετάβλητον ἀγάπην πρὸς τὴν μισητὴν μνήμην τῶν ὑποτιθεμένων προδοτῶν, ἔβρω ἵνα γένηται αὐστηρὸς τιμωρητὴς αὐτῶν· ἀλλὰ κατέστη τοσοῦτον φοβερὸς τύραννος, ὅσος μόλις ἀπαντᾶται ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τοῦ Τακίτου... Ἀναντίρρητον δὲ, ὅτι ἡ ἀγαθὴ ψυχὴ τοῦ Ἰωάννου ἐξηγριώθη οὐχὶ διὰ μιᾶς, διότι αἱ πρόοδοι τοῦ καλοῦ καὶ κακοῦ γίνονται βαθμηδόν· ἀλλ' οἱ χρονογράφοι οὐκ ἠδυνήθησαν, οὐδ' ἠδύναντο εἰσδύσαι εἰς τὰ ἔγκρατα αὐτῆς καὶ ἰδεῖν τὴν πάλιν τῆς συνειδήσεως πρὸς τὰ ταραχώδη πάθη, εἶδον δὲ μόνον φρικώδεις πράξεις· διὸ καλοῦσι τὴν τυραννίαν τοῦ Ἰωάννου παράδοξον καταιγίδα, ἀναπεμπομένην πως ἐκ τοῦ ἄδου πρὸς

1860—1861

σπαραγμόν τῆς Ῥωσσίας.

Ἡ τυραννία αὕτη ἤρξατο ἐκ τῆς καταδιώξεως πάντων τῶν φίλων τοῦ Ἀδάσεβ, οἵτινες ἀποξενωθέντες τῶν ἀγαθῶν αὐτῶν, ἐξωρίσθησαν εἰς ἀπωτάτας χώρας. Καὶ ὁ μὲν λαὸς ἐθρήνει τὴν τύχην τῶν ἀθῶων τούτων καὶ κατηράτο τοὺς κόλακας συμβούλους τοῦ ἡγεμόνος, ὁ δὲ, ἀγανακτῶν, ἠθέλησεν ἵνα καταπνίξῃ τὴν θρασύτητα διὰ τῆς ὀμότητος. Ὑπῆρχε δὲ τότε ἐν Μόσχᾳ διάσημός τις γυνὴ, Μαρία τοῦ νομα, ἐνδοξος ἐπὶ τε ταῖς χριστιανικαῖς ἀρεταῖς καὶ τῇ φιλίᾳ πρὸς τὸν Ἀδάσεβ. Ταύτης οὖν κατηγόρησαν ὡς μισούσης τὸν Τσάρον καὶ διανοουμένης τὴν ἀπώλειαν αὐτοῦ διὰ τῆς μαγείας· ὅθεν ἐζημιώθη θανάτῳ Πρῶται τιμω-
ρίαι. μετὰ τῶν πέντε αὐτῆς υἱῶν καὶ πολλῶν ἄλλων συγκατηγορηθέντων. Ἐν τούτοις δ' ἦν καὶ ὁ ἀξιωματικὸς Δανιὴλ Ἀδάσεβ, ἀδελφὸς τοῦ Ἀλεξίου, ἐξάκουστος ἐπ' ἀνδραγαθήμασιν, ὁ δωδεκαετῆς τούτου υἱός, οἱ τρεῖς Σάτιν, ὧν τὴν ἀδελφὴν ἔγημεν ὁ Ἀλέξιος, καὶ ὁ συγγενὴς αὐτοῦ Ἰωάννης Σίσκιν μετὰ τῆς γυναικὸς καὶ τῶν τέκνων. Ὁ πρίγκιψ Δημήτριος Ὀβολένσκης Ὀβτσίνιν, υἱὸς τοῦ ὁμωνύμου στρατηγοῦ, ἀποθανόντος αἰχμαλώτου ἐν Λιθουανίᾳ, ἀπώλετο δι' ἀπερίσκεπτόν τινα λόγον· διότι, βαρέως φέρων τὴν ὑπερηφάνειαν τοῦ νέου Θεοδώρου Βασμάνοβ, ἀγαπητοῦ τοῦ Ἰωάννου, εἶπεν αὐτῷ· «Ἡμεῖς μὲν ὑπηρετοῦμεν τῷ Τσάρῳ ὠφέλιμα πράττοντες, σὺ δὲ «βδελυκτὰ ἔργα τῶν Σοδόμων». Ὅθεν ὁ Βασμάνοβ κατηγόρησεν αὐτοῦ πρὸς τὸν μονάρχην, ὁ δὲ ὀργιζόμενος κατὰ τὸ δεῖπνον, ἔπληξε ξιφιδίῳ τὴν καρδίαν τοῦ ἀτυχοῦς τούτου πρίγκιπος· κατ' ἄλλους δ' ἐπνίξεν αὐτόν (2). Καὶ ὁ εὐπατρίδης Μιχαὴλ Ῥεπνὶν ἀπώλε-

1560—1561. ναϊκας, ὅπως πρὸς ὤραν κορέση τὰς σαρκικὰς ἐπιθυμίας. Αἱ πράξεις τῶν ἡγεμόνων οὐδόλως μένουσι κρυπαί· ὅθεν οἱ ἄνθρωποι ἐκπληκτοὶ ἠρώτων ἀλλήλους, ἔνεκα τίνος ὀλεθρίας ἐμπνεύσεως ὁ μονάρχης, θεωρούμενος τέως ὡς παράδειγμα σωφροσύνης καὶ ἀγνότητος ἡθῶν, ἐξεφαυλίσθη;

Τὸ ἀναμφιβόλως τοῦτο μέγα κακὸν ἐγένετο αἰτία ἄλλου φρικωδεστέρου· διότι οἱ διαφθορεῖς τοῦ ἡγεμόνος, δεικνύοντες αὐτῷ τὰ σκυθρωπὰ πρόσωπα τῶν ἐντίμων εὐπατριδῶν, ἐπειθύριζον· « Ἴδοὺ οἱ ἐχθροὶ » σου, οἵτινες παρὰ τὸν πρὸς σέ ὄρκον διάγουσι κατὰ τὸν Ἀδάσεβ· διαδιδούσι δυσαρέτους φήμας, ταραττοῦσι τοὺς πολίτας καὶ ποθοῦσι τὴν παλαιὰν ἀναρχίαν. » Αἱ ἰοβόλοι αὗται ἐπιβουλαὶ ἐφαρμάκευον τὴν καρδίαν τοῦ Ἰωάννου, ἀνησύχου ἤδη ἐκ τῆς συναισθήσεως τῶν ἄνομιῶν αὐτοῦ· διὸ καὶ ἡ ὄρασις αὐτοῦ ἐθολοῦντο καὶ ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ διέρευγον λόγοι φοβεροί. Κατηγορῶν δὲ τῶν εὐπατριδῶν ἀξιοκατακρίτους σκοποῦς, ἀπιστίαν καὶ ἀμετάβλητον ἀγάπην πρὸς τὴν μισητὴν μνήμην τῶν ὑποτιθεμένων προδοτῶν, ἔγνω ἵνα γένηται αὐστηρὸς τιμωρητὴς αὐτῶν· ἀλλὰ κατέστη τοσοῦτον φοβερός τύραννος, οἷος μόλις ἀπαντᾶται ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τοῦ Τακίτου. . . . Ἀναντίρρητον δὲ, ὅτι ἡ ἀγαθὴ ψυχὴ τοῦ Ἰωάννου ἐξηγηρίωθη οὐχὶ διὰ μιᾶς, διότι αἱ πρόδοι τοῦ καλοῦ καὶ κακοῦ γίνονται βαθμηδόν· ἀλλ' οἱ χρονογράφοι οὐκ ἠδυνήθησαν, οὐδ' ἠδύνατο εἰσδύσαι εἰς τὰ ἔγκατα αὐτῆς καὶ ἰδεῖν τὴν πάλιν τῆς συνειδήσεως πρὸς τὰ ταραχώδη πάθη, εἶδον δὲ μόνον φρικώδεις πράξεις· διὸ καλοῦσι τὴν τυραννίαν τοῦ Ἰωάννου παράδοξον καταιγίδα, ἀγαπεμπομένην πῶς ἐκ τοῦ ἄδου πρὸς

σπαραγμόν τῆς Ῥωσσίας.

1860—1861.

Ἡ τυραννία αὕτη ἤρξατο ἐκ τῆς καταδιώξεως πάντων τῶν φίλων τοῦ Ἀδάσεβ, οἵτινες ἀποξενωθέντες τῶν ἀγαθῶν αὐτῶν, ἐξωρίσθησαν εἰς ἀπωτάτας χώρας. Καὶ ὁ μὲν λαὸς ἐθρήνει τὴν τύχην τῶν ἀθῶν τούτων καὶ κατηρᾶτο τοὺς κόλακας συμβούλους τοῦ ἡγεμόνος, ὁ δὲ, ἀγανακτῶν, ἠθέλησεν ἵνα καταπνίξῃ τὴν θρασύτητα διὰ τῆς ὠμότητος. Ὑπῆρχε δὲ τότε ἐν Μόσχᾳ διάσημός τις γυνή, Μαρία τοῦ νομα, ἐνδοξος ἐπὶ τε ταῖς χριστιανικαῖς ἀρεταῖς καὶ τῇ φιλίᾳ πρὸς τὸν Ἀδάσεβ. Ταύτης οὖν κατηγόρησαν ὡς μισούσης τὸν Τσάρον καὶ διανοουμένης τὴν ἀπώλειαν αὐτοῦ διὰ τῆς μαγείας· ὅθεν ἐζημιώθη θανάτῳ Πρῶται τιμω-
ρίαι. μετὰ τῶν πέντε αὐτῆς υἱῶν καὶ πολλῶν ἄλλων συγκατηγορηθέντων. Ἐν τούτοις δ' ἦν καὶ ὁ ἀξιωματικὸς Δανιὴλ Ἀδάσεβ, ἀδελφὸς τοῦ Ἀλεξίου, ἐξάρχουτος ἐπ' ἀνδραγαθήμασιν, ὁ δωδεκαετῆς τούτου υἱός, οἱ τρεῖς Σάτιν, ὧν τὴν ἀδελφὴν ἐγημεν ὁ Ἀλέξιος, καὶ ὁ συγγενὴς αὐτοῦ Ἰωάννης Σίσκιν μετὰ τῆς γυναικὸς καὶ τῶν τέκνων. Ὁ πρίγκιψ Δημήτριος Ὀβολένσκης Ὀβτσίνιν, υἱὸς τοῦ ὁμωνύμου στρατηγοῦ, ἀποθανόντος αἰχμαλώτου ἐν Λιθουανίᾳ, ἀπώλετο δι' ἀπερίσκεπτόν τινα λόγον· διότι, βαρέως φέρων τὴν ὑπερηφάνειαν τοῦ νέου Θεοδώρου Βασμάνοβ, ἀγαπητοῦ τοῦ Ἰωάννου, εἶπεν αὐτῷ· «Ἡμεῖς μὲν ὑπηρετοῦμεν τῷ Τσάρῳ ὡφέλιμα πράττοντες, σὺ δὲ «βδελυκτὰ ἔργα τῶν Σοδόμων». Ὅθεν ὁ Βασμάνοβ κατηγόρησεν αὐτοῦ πρὸς τὸν μονάρχην, ὁ δὲ ὀργιζόμενος κατὰ τὸ δεῖπνον, ἐπληξε ξιφιδίῳ τὴν καρδίαν τοῦ ἀτυχοῦς τούτου πρίγκιπος· κατ' ἄλλους δ' ἐπνίξεν αὐτόν (2). Καὶ ὁ εὐπατρίδης Μιχαὴλ Ῥεπνὶν ἀπώλεσ-

1560—1561.

το δι' εὐτολμίαν· διότι ἰδὼν ἐν τοῖς ἀνακτόροις ἀπρεπῆ παιδιάν, καθ' ἣν ὁ ὑπὸ ὑδρομέλιτος μεθύων Τσάρος ἐχόρευε μετὰ τῶν μετημφισμένων φίλων, ἐκλαυσεν ὑπὸ λύπηξ. Ὁ δὲ Ἰωάννης ἠθέλησεν ἵνα προσάψῃ αὐτῷ τὸ προσωπεῖον, ἀλλ' ὁ Ῥεπνὶν ἀρπάσας κατεπάτησεν αὐτὸ καὶ ἀνέκραξε· «Μονάρχου τὸ ἐπαγγέλλεσθαι τὸν μῖμον; τοῦλάχιστον ἐγὼ, εὐπατρίδης ὦν καὶ σύμβουλος, αἰσχυνθήσομαι παραφρονῆσαι.», Ὁ Τσάρος εὐθὺς ἐξέβαλεν αὐτὸν τῶν ἀνακτόρων· μετὰ τινὰς δ' ἡμέρας ὁ ἐνάρετος οὗτος ἀνὴρ ἐφονεύθη προσευχόμενος ἐν τῷ γαῶ. Μετὰ μικρὸν συνέβησαν πανταχόθεν ἀπειροὶ κατήγοροι, σπεύδοντες ὅπως κολακεύσωσι τὴν δυστυχῆ διάθεσιν τῆς ψυχῆς τοῦ Ἰωάννου· ἀκούοντες δὲ τῶν κατ' οἶκον ψιθυρίζόντων καὶ παρατηροῦντες τὰ πρόσωπα, συνεπέραινον τὰ φρονήματα αὐτῶν· διὸ οὐδ' ἐφοβούντο ἐπινοοῦντες ἐγκλήματα καὶ στυγερῶς ουκοφαντοῦντες αὐτούς· διότι αἱ μὲν κατηγορίαι ἤρεσκον τῷ ἡγεμόνι, ὁ δὲ δικαστὴς οὐδεμίαν ἀπόδειξιν νόμιμον ἀπῆται. Οὕτως οὖν ἄνευ λόγου καὶ ἄνευ δίκης τὸν πρίγκιπα Δημήτριον Κουρλιάτεβ, φίλον τοῦ Ἀδάσεβ, κείραντες διὰ τῆς βίας, μετ' ὀλίγον ἐφόνευσαν σὺν πᾶσι τοῖς οἰκείοις. Ὁ δὲ πρίγκιψ Βοροτίνσκις, πρῶτος ἄρχων τῆς αὐλῆς, ἔνδοξος θεράπων τοῦ μονάρχου καὶ νικητὴς τῶν Καζανιτῶν, ἐξωρίσθη εἰς Βιέλο—Ὁζερὸν μετὰ τῆς γυναικὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τῆς θυγατρὸς. Ἀλλὰ καὶ ὁ τρόμος τῶν βαρβάρων τῆς Κριμαίας, ὁ στρατηγὸς καὶ εὐπατρίδης Ἰωάννης Τσερεμέτεβ, καθειρχθεὶς ἐβασανίσθη δεσμώτης. Τοῦτον δ' ἐπισκεψάμενος ὁ Τσάρος, ἠρώτησε ψυχρῶς, «Ποῦ εἰσιν οἱ θησαυροὶ σου; σὺ ἐνομίζου πλοῦσιος.

»Μονάρχα, ἀπεκρίνατο ὁ ἡμιθανὴς μάρτυς, τοὺς 1560—1561.
 »θησαυρούς μου ἐπέμψα εἰς τὸν Σωτῆρά μου Χρι-
 »στὸν διὰ τῶν χειρῶν τῶν πτωχῶν. » Ἀπαλλαγείς δὲ
 τῶν δεσμῶν, ἀνέλαβεν ἔτι ἐπὶ τινα χρόνον τὴν ἐν τῷ
 συμβουλίῳ ἔδραν, ἕως οὗ τέλος ἀνεχώρησε τοῦ κό-
 σμου εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Βιέλου—Οὐζέρου. Ἄλλ'
 οὐδ' αὐτόθι ἀπηλλάγη τῆς καταδιώξεως· διότι ὁ Ἰωάν-
 νης ἐπέστειλε τοῖς ἐκεῖ μοναχοῖς, ὅτι οὗτοι ὑπερι-
 μῶσι τὸν πρῶην μεγιστᾶνα ὡσεὶ πρὸς δυσἀρέστησιν
 τοῦ κυριάρχου. Ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Νικήτας Τσερε-
 μέτεβ, εἷς καὶ οὗτος τῶν τοῦ συμβουλίου καὶ στρα-
 τηγὸς τετραυματισμένος κατὰ τὰς ὑπὲρ πατρίδος μά-
 χας, ἀπηγγονίσθη.

Τρόμος κατέλαβε τὴν Μόσχαν, διότι ἐν αὐτῇ μὲν
 τὸ αἷμα ἐχέετο, ἐν δὲ ταῖς εἰρκταῖς καὶ μοναστηρίοις
 ἐστέναζον θύματα, ἢ δὲ τυραννία ἐπετείνετο. Τὸ παρὸν
 προήγγελλε φοβερὸν μέλλον! διότι ὁ τύραννος ὅσω ὑπο-
 πτεύει, τόσω μᾶλλον ἀποθηριούται, καὶ ἀδύνατος πᾶσα δι-
 ὀρθωσις· ἢ δὲ αἰμοποσία μὴ καταπαύουσα ἀπ' ἐναντίου
 αὐξάνει τὴν τοῦ αἵματος δίψαν, ἣτις ἐστὶ τὸ ὠμότα-
 τον τῶν παθῶν, ἀνεξήγητον τῷ νῷ· διότι ἐστὶν ἀφρο-
 σύνη, τιμωρία τῶν τε λαῶν καὶ αὐτοῦ τοῦ τυράννου.

Περίεργόν ἐστὶν ἵνα παρατηρήσωμεν πῶς ὁ ἡγε-
 μῶν οὗτος, ὁ μέχρι τέλους τοῦ βίου ἐνθερμος φύλαξ
 τοῦ χριστιανικοῦ νόμου, ἐσπούδαζεν ἵνα συνδυάζῃ τὰ
 θεῖα παραγγέλματα πρὸς τὴν ἀνήκουστον ὠμότητα·
 διότι ὅτε μὲν ἐδικαίου ταύτην λόγῳ δικαιοσύνης, ἰ-
 σχυριζόμενος ὅτι πάντες οἱ φονευθέντες ἦσαν προδό-
 ται καὶ μάγοι καὶ ἐχθροὶ τοῦ Χριστοῦ τε καὶ τῆς
 Ῥωσσίας, ὅτε δὲ, ταπεινῶν ἑαυτὸν ἐνώπιον Θεοῦ
 καὶ ἀνθρώπων καὶ καλῶν ἑαυτὸν στυγερὸν φονέα τῶν

1560—1561.

ἀθῶν, παρήγγελλε παράκλησιν ὑπὲρ αὐτῶν ἐν τοῖς Ἀγίοις ναοῖς· ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ πάρεμυθεῖτο ὑπὸ τῆς ἐλπίδος, ὅτι ἐν τῇ εἰλικρινεῖ μετανοίᾳ εὐρήσει σωτηρίαν καὶ ὅτι, ἀποτιθέμενος τὸ ἐπίγειον μεγαλεῖον ἐν τῇ εἰρηναίᾳ μονῇ τοῦ Ἀγίου Κυρίλλου ἐν Βιέλῳ—Ὀζέρῳ, ἔσεται ποτε τὸ παράδειγμα τῶν μοναχῶν. Τοιαῦτα ἐπέστελλεν ὁ Ἰωάννης πρὸς τὸν πρίγκιπα Κούρβσκην καὶ πρὸς τοὺς Ἡγουμένους τῶν ὑπ' αὐτοῦ τιμωμένων μοναστηρίων πρὸς ἀπόδειξιν, ὅτι ἡ φωνὴ τῆς ἀδυσωπῆτου συνειδήσεως ἐτάραττε τὸν βαρὺν ὕπνον τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, παρασκευάζουσα αὐτὴν εἰς τὴν αἰφνίδιον καὶ φοβερὰν ἐξέγερσιν ἐν τῷ τάφῳ.

Ἄλλὰ διακόψωμεν τὴν ἀφήγησιν τῶν δεινῶν τῆς τυραννίας, ἵνα ἐξιστορήσωμεν τὰ πολιτικὰ συμβεβηκότα, ἐν οἷς ἐφαίνετο ἔτι λάμπων ὁ νοῦς τοῦ Ἰωάννου ὡς ἀκτίς φωτὸς ἐν μέσῳ ζοφερῶν νεφῶν.

Πόλεμος πρὸς
τὴν Λιβονίαν.

Ἰσχυρὰ καὶ ἔντονος προσβολὴ ἀπετέλεσε τὰς πρὸς τὴν Λιβονίαν ἐπιτυχίας ἡμῶν. Τῷ 1560 ὁ Τσάρος ἐπεμψεν εἰς Δορπάτον νέον στρατὸν ἐξ 60,000 ἀνδρῶν ἰππέων τε καὶ πεζῶν, 40 τηλεβόλα πολιορκητικὰ καὶ 50 πεδινὰ, στρατηγούντων τῶν ἐπιφανεστάτων πριγκίπων Μοτισλάβσκη καὶ Σουίσκη, ἐχόντων παραγγελίαν ὅπως ἐκ παντὸς τρόπου κυριεύσωσι τοῦ Φελλίνου, πρώτου φρουρίου τῆς Λιβονίας, ἔνθα ἦν ὁ πρόην μέγας Ταξιάρχης Φυρστεμβέργος. Καὶ οἱ μὲν Μοσχιακοὶ στρατοὶ παρεπορεύοντο βραδέως τὸν Ἀμβάχ, τὸ δὲ βαρὺ πυροβολικὸν ἐχομίζετο ἐπὶ πλοίων, ὁ δὲ στρατηγὸς Βαρβάσιν, ἄγων δωδεκασχιλίους φιλοῦς ἰππεῖς, κατέλαβε μετὰ σπουδῆς τὴν εἰς τὴν θάλασσαν ἄγουσαν· διότι διεθρυσθήθη, ὅτι πρὸς μείζονα ἀσφάλειαν ὁ Φυρ-

στεμβέργος ἔπεμψε τὸν θησαυρὸν αὐτοῦ εἰς Ἀψάλην. Ὁ ^{1560—1861.} Βαρβάσιν ἀνέπαυε τὸ κατάπονον ἰππικὸν πέντε βέρστια ἀπὸ τοῦ Ἑρμίσου· μεσημβριαζόντων δὲ τῶν στρατιωτῶν ὑπὸ τὴν σκιὰν διὰ τὸν καύσωνα, ἐσήμανε τὸ πολεμικόν· διότι πεντακόσιοι ἵππεις καὶ τοσοῦτοι πεζοὶ Γερμανοὶ, ὧν ἤρχεν ὁ στρατηγὸς Βέλλος, μετὰ κραυγῶν καὶ ἀλαλαγμῶν ἐφόρμησαν ἐκ τοῦ παρακειμένου δάτους πρὸς τὸ ἀναπαυόμενον στρατόπεδον ἡμῶν, φρουρούμενον μόνον ὑπ' ὀλίγων ἀνδρῶν. Οἱ Ῥῶσσοι, καίτοι γινώσκοντες τὴν γειτνίασιν τοῦ ἐχθροῦ, οὐδόλως ἐνόμιζον, ὅτι ἐπιτεθήσεται πρὸς ἀνωτέρας δυνάμεις. Ἄλλ' ἢ ἀπροσδόκητος αὕτη ἐφοδος ὠφέλησεν αὐτὸν πρὸς ὦραν· διότι μετὰ μικρὰν ἀταξίαν οἱ Ῥῶσσοι ἔστησαν τοὺς Γερμανοὺς, καὶ περικυκλώσαντες αὐτοὺς κατέθραυσαν πάντας μέχρις ἑνός, αἰχμαλωτίσαντες ἑνδεκα ταξίαρχας καὶ ἑκατὸν εἴκοσιν ἵππότας, ἐν οἷς καὶ τὸν ἀρχηγόν. Ἡ ἀπώλεια τοσοῦτων ἀξιωματικῶν, μάλιστα δὲ ἡ τοῦ ἀρχηγοῦ, ὃν ἐκάλουν ἔσχατον καὶ ἐνθερμον πρόμαχον καὶ ἐσχάτην ἐλπίδα τῆς Λιβονίας, ὑπῆρξε τὸ μέγιστον δυστύχημα τοῦ τάγματος. Παραστὰς δ' ἐνώπιον τῶν Μοσχίων στρατηγῶν ὁ ἐνδοξος οὗτος ἀνὴρ, οὐδόλως ἀπέβαλε τὴν γενναιοψυχίαν αὐτοῦ, οὐδ' ἀπέκρυψε τὴν λύπην, ἀλλ' ὄρων ὑπερῆφάνως τοὺς Ῥῶσσους στρατηγοὺς, ἀπεκρίνατο μετὰ παρρησίας καὶ θάρρους. Ὁ Κούρβσκης, ἐπαίνων τὸν χαρακτῆρα, τὸν νοῦν καὶ τὴν εὐγλωττίαν αὐτοῦ, διηγεῖται τὰ ἀκόλουθα.

Μεγαλοψυχία
τοῦ Βέλλου.

«Σπουδάζοντες ἵν' ἀνακουφίσωμεν τὴν συμφορὰν τοῦ
»θαυμασίου τούτου ἀνδρός, συνδιελεγόμεθα αὐτῷ κατὰ τὸ
»δεῖπνον περὶ τῆς ἱστορίας τοῦ Λιβονικοῦ τάγματος.
»Ἐλεγε δέ· «Ὅτε ὁ ὑπὲρ τῆς ἀληθινῆς θρησκείας

1560—1561.

»καὶ τῆς ἀρετῆς· καὶ εὐσεβείας ζήλος ἐνώκουν ἐν ταῖς
 »καρδίαις ἡμῶν, ὁ Ὑψίστος προϋστάτευεν ἡμῶν ἀρι-
 »δῆλως· τότε δὲ οὔτε τοὺς Ῥώσσοις, οὔτε τοὺς Λιθου-
 »ανούς ἡγεμόνας ἐφοβούμεθα. Ἰκούσατε περὶ τῆς
 »ἐξακουστοῦ καὶ ἀξιομνημονεύτου πρὸς τὸν φοβερὸν
 »Βιτόβτον μάχης, καθ' ἣν ἀπώλοντο ἕξ ἀρχηγοὶ τοῦ
 »τάγματος, ἀλληλοδιαδόχως ἀναγορευθέντες· τοιοῦ-
 »τοι ἦσαν οἱ ἀρχαῖοι ἡμῶν ἱππῶται, τοιοῦτοι καὶ οἱ
 »νεώτεροι, οἱ πολεμήσαντες πρὸς Ἰωάννην τὸν Μέ-
 »γαν, πάππον τοῦ νῦν Ἰσάρου τῆς Μόσχας, καὶ πρὸς
 »τὸν ὑμέτερον ἐνδοξὸν στρατηγὸν Δανιήλ. Ἄλλ' ὅτε
 »κατελίπομεν τὸν Θεὸν καὶ ἀπεβάλομεν τὰ δόγματα τῆς
 »ἀληθινῆς θρησκείας ἐκλέξαντες ἄλλην νεάν, ἐπινο-
 »ηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ ἀνθρωπίνου νοός πρὸς κόρεσιν των πα-
 »θῶν, ὅτε ὠλιγορήσαμεν τῆς ἀγνότητος τῶν ἡθῶν
 »καὶ παρεδόθημεν ὀδελυρᾷ τρυφῇ καὶ ἐβαδίσσαμεν τὴν
 »ὁδὸν τῆς διαφθορᾶς, τότε ὁ Κύριος παρέδωκε ταῖς
 »χερσὶν ὑμῶν τὸ τάγμα. Αἱ ἀκμάζουσι πόλεις, τὰ
 »ὑψηλὰ φρούρια, τὰ ἀνάκτορα καὶ οἱ πύργοι, κατα-
 »σκευασθέντες ὑπὸ τῶν προγόνων ἡμῶν, οἱ κῆποι καὶ
 »οἱ ἀμπελῶνες, φυτευθέντες ὑπ' αὐτῶν, ὑπέκυψαν ὑμῖν ἀ-
 »πόνως. Ἀλλὰ διὰ τί ὀμιλῶ περὶ τῶν Ῥώσσοις; Τοῦλάχι-
 »στον ὑμεῖς διὰ πολέμου ἐκράτησατε τούτων! Ἄλλοι
 »ὁμῶς (οἱ Πολωνοὶ) οὐδ' ἐξιφούλησαν· ἐκράτησαν δὲ
 »πάντων διὰ τοῦ δόλου, ὑπισχνόμενοι ἡμῖν φιλίαν, βο-
 »ήθειαν καὶ προστασίαν. Ἴδοὺ ἡ φιλία αὐτῶν! Ἰστά-
 »μεθα δεσμῶται ἐνώπιον ὑμῶν, ἡ δὲ φίλη πατρίς ἀ-
 »πόλλυται! . . . Μὴ νομίζετε, ὅτι ἐνίκησατε ἡμᾶς
 »διὰ τῶν ὀπλων· ὁ Θεὸς δὲ ὑμῶν τιμωρεῖ τοὺς ἀμαρ-
 »τωλοὺς». Μετὰ τοὺς λόγους τούτους ἀπομόρξας τὰ
 »θάκρυα, εἶπεν ἱλαρῶς· «Ἄλλ' εὐχαριστῶ τὸν Παντο-

»δύναμον καὶ ἐν τοῖς δεσμοῖς· διότι ἤδὺ τὸ πάσχειν ὑ-
 »πὲρ πατρίδος, οὐδόλως δὲ φοβοῦμαι τὸν θάνατον.
 »Οἱ Μόσχοι στρατηγοὶ ἤκουσαν αὐτοῦ μετὰ προ-
 »σοχῆς καὶ συγκινήσεως· ἀποστείλαντες δ' αὐτὸν εἰς
 »Μόσχαν μετὰ τῶν ἄλλων αἰχμαλώτων, ἔγραψαν πρὸς
 »τὸν Τσάρον, ἐπικαλοῦμενοι τὴν ἐπιείκειαν αὐτοῦ πρὸς τὸν
 »ἐνάρετον τοῦτον ἥρωα, τιμώμενον μὲν ὑπὸ τῶν Λι-
 »θανῶν, δυνάμενον δὲ ὑπηρετῆσαι μέγਾਲως τῇ Ῥωσ-
 »σία καὶ ὑποτάξαι τὸν μέγαν ταξιάρχην. Ἄλλ' ὁ
 »Ἰωάννης ἦν τότε φίλος τῆς ὠμότητος· διὸ μετα-
 »πεμφάμενος ἐλάλησε πρὸς αὐτὸν ὀργίλως. Ἄλλ' ὁ γεν-
 »ναῖος αἰχμάλωτος ἀπεκρίνατο, ὅτι ἡ Λιβονία,
 »βελυσσομένη τὴν δουλείαν, ἐμάχετο
 »ὑπὲρ τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἐλευθερίας,
 »οἱ δὲ Ῥῶσσοι ἐμάχοντο ὡς ἄγριοι καὶ
 »καίμοχαρεῖς βάρβαροι.» Ὁ Ἰωάννης προσέ-
 »ταξε τὴν ἀποκοπὴν τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ διὰ λόγον ὕβρι-
 »σικόν, κατὰ τὸν χρονογράφον, καὶ διὰ τὴν ἄπιστον πα-
 »ραπτόνησιν. Ἐν τούτοις, θαυμάζων ἀκουσίως τὴν
 »εὐγενῆ εὐτολμίαν τοῦ Βέλλου, ἐπεμφέ τινα πρὸς
 »ἀναβολὴν τῆς ἐκτελέσεως, ἀλλ' ἤδη ἦν τετελε-
 »σμένη.

Ἄμα πολιορκήσαντες τὸ Φελλῖνον οἱ Ῥῶσσοι στρατη-
 γοὶ, ἤρξαντο καταβάλλοντες τὰ τείχη, ἐν μιᾷ δὲ νυκτὶ
 κατέκαυσαν πολλαχοῦ τὴν πόλιν. Ὁ Γερμανικὸς στρατὸς
 ἀνήγγειλε τότε πρὸς τὸν Φυρστεμβέργον, ὅτι ἐπέκειτο ἀ-
 νάγκη διαπραγματεύσεων. Μάτην δ' ὁ ἐνδοξος οὗτος γέ-
 ρων ἰκέτευσεν αὐτοὺς ἵνα μὴ προδῶσι τὴν τιμὴν καὶ τὸ
 καθήκον· μάτην παρέδωκεν αὐτοῖς πάντα τὸν πλοῦτον,
 τὸν χρυσὸν καὶ τὸν ἀργυρον, ἀμείβων τὸ θάρρος αὐτῶν.
 διότι οἱ ἀνάνδροι οὗτοι, μηδεμίαν βοήθειαν ἐλπίζοντες

1860—1861. καὶ μὴ θέλοντες ἵνα ἐμβάλωσιν ἑαυτοὺς εἰς κίνδυνον βέβαιον, ἀπέβαλον τὰς προτάσεις αὐτοῦ. Τότε ὁ Φουρστεμβέργος ἤτησε παρὰ τῶν Ῥώσων ἵνα ἐξέλθῃ ἐλευθέρως μετὰ τοῦ θησαυροῦ αὐτοῦ· ἀλλὰ τὸ συμβούλιον τῶν εὐπατριδῶν, ἀρνηθὲν τὴν συνθήκην ταύτην, ἀπεκρίνατο, ὅτι ὁ Ῥώσος μονάρχης ἐπεθύμει τῆς αἰχμαλωσίας τοῦ μεγάλου ταξιάρχου, ὑπέσχετο δὲ ἐκ μεγαλοφυχίας ἔλεος. Ἐπέτρεψαν δὲ τὴν ἐξοδὸν μόνον τῶν Γερμανικῶν στρατευμάτων (τὴν 21 Αὐγούστου)· ἀλλὰ μαθὼν ὁ πρίγκιψ Μοτισλάβσκις, ὅτι οἱ στρατιῶται, διαβρῆξαντες τὰ κινώτια τοῦ Φουρστεμβέργου, ἐλεηλάτησαν πολλὰ πολύτιμα πράγματα, παρακατατεθειμένα ὑπὸ τῶν εὐγενῶν τῆς Λιβονίας, ἔλαβε παρ' αὐτῶν πᾶν ὅ,τι διήρπασαν καὶ τὰ ἐκυτῶν, ὥστε οἱ ἄθλιοι οὗτοι ἀφίκοντο ἐν ἐσχάτῃ ἀπορίᾳ εἰς Ῥήγαν, ὅπου ὁ Κέτλερος ἀπηγγόνισεν αὐτοὺς ὡς προδότας. Εἰσερχόμενοι οἱ Ῥῶσοι εἰς τὴν πόλιν, ἐξεπλάγησαν ἐπὶ τῇ ἀνανδρίᾳ τοῦ ἐχθροῦ, δυναμένου ἐπὶ μακρὸν ἔτι ἀντιστῆναι πρὸς τὰς σπουδὰς τῶν πολιορκούντων· διότι εἶχον τρία λίθινα φρούρια, περιλαμβανόμενα ὑπὸ θαλέων τάφρων, καὶ 450 τηλεβόλα καὶ πολλὰ ἐπιτήδεια· διὸ ἔλεγον· «Τοιαύτη μεγαλοφυχία τῶν ἐχθρῶν ἐστὶ χάρις τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ὀρθόδοξον μονάρχην.» Ἐλθόντων δὲ τῶν αἰχμαλώτων εἰς Μόσχαν, ὁ μονάρχης παρήγγειλεν ἵνα περιαγάγωσιν αὐτοὺς εἰς τὰς ὁδοὺς πρὸς Θεάν τοῦ λαοῦ. Λέγεται δὲ, ὅτι ὁ βασιλεὺς τῆς Καζάνης, ὃν τότε μεταξὺ τοῦ πλήθους τῶν περιέργων καὶ θεωρῶν τὸν θρίαμβον τοῦτον, κατέπτυσε μεγιστάνός τινος Γερμανοῦ, εἰπὼν αὐτῷ· «Ἄθλιοι ἄξιοί ἐστε τῆς τύχης ὑμῶν· ὑμεῖς ἐδιδάξατε τοὺς Ῥώσους τὴν μεταχείρισιν τῶν ὄπλων· ὅθεν ἐ-

Ἄλλοι τοῦ βχ-
αίλιος τῆς Κα-
ζάνης.

«σὲ αἰτία τῆς ἀπωλείας ἡμῶν καὶ ὑμῶν.» Ὁ Ἰωάν-1560—1561
νης ὑπεδέξατο εὐμενέστατα τὸν Φυρστεμβέργον· ἐκ-
πληρῶν δὲ τὰς πρὸς αὐτὸν ὑποσχέσεις τῶν στρατη-
γῶν, ἔδωκεν αὐτῷ τὸ Λουβίμον, πολίχνην ἐν τῷ
νομῷ τοῦ Κοστρομαῖ, ὅπου ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν, θρηνηῶν
μὲν τὴν χαλεπωτάτην τύχην αὐτοῦ, εὐγνωμονῶν δ'
ἐπὶ τῇ ἀγαθότητι τοῦ Τσάρου.

Ἡ πτώσις τοῦ Φελλίνου προανήγγελλε τὴν ἐντελε-
ξασάνισιν τοῦ τάγματος. Αἱ πόλεις Τάρβαστον, Ρού-
ια, Βερπόλ καὶ πολλὰ ἰσχυρὰ φρούρια παρεδόθησαν
τοῖς Ῥώσσοις. Καὶ ὁ μὲν πρίγκιψ Ἀνδρέας Κούρβσκη ἐ-
νίκησε τὸν νέον στρατηγὸν τοῦ τάγματος παρὰ τῷ Βόλ-
μαρον, μαθὼν δὲ, ὅτι ἀποσπάσματα Λιθουανικὰ προ-
σῆγγιζον πρὸς τὸ Βένδεν, ἀπήντησεν αὐτοῖς καὶ ἔ-
τρεψεν εἰς φυγὴν καὶ ἐξέβαλε τῶν ὀρίων τῆς Λιθονίας.
Ὁ δὲ στρατηγὸς Ἰάκωβλεβ κατεπόρθησε τὴν παραλίαν
τῆς Ἑσθονίας, ἔνθα κατέλαβε πολλὰ κτήνη καὶ πλού-
τη· διότι οἱ ἐπίσημοι κάτοικοι τῆς Ἀρρίας κατέφυγον
αὐτόθι μετὰ πάντων τῶν ἀγαθῶν. Ἐπειδὴ δὲ διήρχετο
παρὰ τῷ Ρέβελ, οἱ φοβεροὶ πολῖται τούτου, μόλις
χίλιοι ὄντες, ἐξορμήσαντες ἀπώλοντο ὑπὸ τῆς ὑπερο-
χῆς τῶν ἡμετέρων δυνάμεων, ἢ ἠχμαλωτίσθησαν.
Ἴσως δ' ἂν οἱ Ῥώσσοι κατελάμβανον τότε καὶ τὸ
Ρέβελ, ἀλλ' ὁ ἀρχιστράτηγος Μοσισλάβσκη, πορευ-
όμενος ἐπ' αὐτὸ, διανοήθη ἄνευ παραγγελίας τοῦ Τσά-
ρου ἵνα κρατήσῃ τοῦ ἰσχυροῦ καὶ περικεκυκλωμένου
ὑπὸ ἐλῶν Βεϊστενστάιν. Ἐπὶ ἕξ οὖν ἐβδομάδας πο-
λιορκήσας αὐτὸ, οὐδόλως προσέβαλεν· ἀπορήσας δὲ
τῶν πρὸς πόλεμον, ἐπανῆλθεν ἐξ ἀνάγκης εἰς Ῥωσ-
σίαν κατὰ τὸ φθινόπωρον.

Τότε ἡ Λιθονία ἔπαυσε σκεπτομένη περὶ τῆς εἰς

1560—1561. τὸ μέλλον ἀνεξαρτησίας· διότι κεκμηκυῖα ὑπὸ ἀνωφελῶν ἀγώνων, ἐζήτει μόνον κρείττονα δεσπότην πρὸς διάσωσιν τῶν δυστυχῶν αὐτῆς λειψάνων ἀπὸ τοῦ ξίφους τῶν Ῥώσων, ἢ τῆς αἰχμαλωσίας. Καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς τῆς Δανίας Φρειδερίκος, ἐπιθυμῶν ἐν ἄρξῃ τῆς Ἑσθονίας, ἠγόρασεν ὑπὲρ τοῦ ἀδελφοῦ Μάγκνου τὴν ἐπισκοπὴν τοῦ Ἐξελ. Ὁ νέος οὗτος ἡγεμὼν προωρισμένος, ὅπως ὕβρισθῆ ὑπὸ τῆς τύχης, ἤλθε τὸ ἔαρ τοῦ 1560 εἰς Ἀψάλην μετὰ κολακευτικῶν ὑποσχέσεων πρὸς τοὺς ἰππότεας. Ὁ δὲ βασιλεὺς τῆς Σουηδίας οὐδόλως μὲν ἐδείκνυε σκοποὺς φιλαρχικοὺς ἐπὶ τῶν χωρῶν τοῦ τάγματος, φοβούμενος ὅμως τὰς προόδους τῆς Ῥωσίας, ἀνήγγειλε τῷ μεγάλῳ ταξιάρχῃ, ὅτι ἦν πρόθυμος ἵνα χορηγήσῃ τῷ Ῥέβελ τὰ πρὸς πόλεμον ἀναγκαῖα, καὶ ὅτι ἐν πολιορκίᾳ οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως ταύτης δύνανται ἀποστεῖλαι τὰς γυναῖκας καὶ τὰ ἄπαιδιά εἰς Φινλανδίαν· ὅτι ἡ Σουηδία, ἐπιλανθανομένη τῆς ἀπιστίας τοῦ τάγματος, διάκειται εὐμενῶς ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ οὐδέποτε συναινέσει εἰς τὴν κατάλυσιν αὐτοῦ. » Τοιαῦτα ἐφρόνει ὁ γηραιὸς Γουστάβος Βάζας, ὅς τις ἐτελεύτησε τὸν βίον λήγοντος τοῦ 1560. Ἐρῖκος δ' ὁ διάδοχος αὐτοῦ ἐνήργησε θαρραλεώτερον· διότι παρέστησε πρὸς τοὺς ἄρχοντας τῆς Ἑσθονίας ἔνθεν μὲν τὴν ἀφευκτὸν ἀπώλειαν, ἔνθεν δὲ προστασίαν καὶ σωτηρίαν, ἔπεισε δ' αὐτοὺς εὐχερῶς, ὅπως ὁμολογήσωσι τὴν ἐξουσίαν τῆς Σουηδίας πρὸς δυσαρέστησιν τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ τάγματος, διαπραγματευομένου ἤδη κρύφα πρὸς τὸν Σιγισμούνδον. Τὸ σπουδαιότατον τοῦτο συμβεβηκὸς ἐπέσπευσε τὴν λύσιν τοῦ δράματος· διότι καὶ ὁ Κέτλερος, καὶ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τῆς Ῥήγας, καὶ οἱ πρέσβεις τῆς Λιθονίας,

πεπεισμένοι, ὅτι τὸ ἀρχαῖον οἰκοδόμημα τοῦ τάγμα-1560—1561
 τος ὁσημέραι κατέβρεεν, ἀπῆλθον εἰς Βίλναν, ἔνθα
 τῇ 29 Νοεμβρίου 1561, παρόντος τοῦ βασιλέως τῆς
 Πολωνίας καὶ τῶν μεγιστάνων τῆς Λιβουανίας, κατε- ^{Διὰ λυσις τοῦ}
 λύθη διὰ παντός ἡ ἐνδοξὸς ἀδελφότης τῶν ^{τάγματος.}
 ξιφηφόρων. Συνετάχθη δὲ πρὸς τοῦτο συνθήκη
 ἑνορκος, δι' ἧς ὁ μὲν Σιγισμουνδος—Αὔγουστος ἀνη-
 γορεύθη κυριάρχης τῆς Λιβονίας ἐπὶ τῷ ὄρω, ὅτι ἡ μὲν
 θρησκεία καὶ οἱ νόμοι καὶ τὰ ἐγγώρια ἤθη μενοῦσιν ἀ-
 μετάβλητα, ὁ δὲ Κέτλερος, διαδοχικὸς δούξ τῆς Κουρ-
 λανδίας, ὑπήκουσεν καὶ ὑποτελῆς τοῦ βασιλέως. Ἐν
 τῇ ἀξιωμανημονεύτῳ ταύτῃ πράξει ἀναφέρεται, ὅτι, «Ἡ
 »Λιβονία, κατασπαρασσομένη ὑπὸ τοῦ ὠμοτάτου ἐχθροῦ,
 »ἀδύνατον σωθῆναι ἀνευ τῆς ἐνώσεως μετὰ τοῦ βα-
 »σιλείου τῆς Πολωνίας· ὅτι ὁ Σιγισμουνδος ἀναδέχεται
 »τὴν ὑπεράσπισιν τῶν ὑπὸ τῶν βαρβάρων καταπιε-
 »ζομένων χριστιανῶν, τὴν ἐκδίωξιν τῶν Ῥώσων καὶ
 »τῶν ἐν τῇ χώρᾳ αὐτῶν πόλεμον· ἐπειδὴ προτιμότερον
 »τὸ πίνειν τὸ αἶμα τοῦ ἐχθροῦ, ἢ τρέφειν αὐτὸν διὰ
 »τοῦ ἰδίου.» Ἐπανελθὼν εἰς Ῥήγαν ὁ Κέτλερος,
 κατέθετο δημοσίᾳ τὸ ἀξίωμα τοῦ μεγάλου ταξιάρχου,
 τὸν σταυρὸν καὶ τὸν μανδύαν, ὡς καὶ οἱ ἱππῶται δα-
 κρύνοντες. Ὁμόσας δ' ὄρκον πίστεως πρὸς τὸν μονάρ-
 χην, ἐνεχείρισεν τῷ πρίγκιπι Ῥάδζιβιλ, τοποτηρητῇ
 αὐτοῦ, τὴν σφραγίδα τοῦ τάγματος καὶ τὰς ἐπιστολάς
 τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τὰς κλεῖς τῆς πόλεως· ὁ δὲ
 Ῥάδζιβιλ ἐν ὀνόματι τοῦ βασιλέως ἀνηγόρευσεν αὐτὸν
 κυβερνήτην τῆς Λιβονίας. Οὕτω τὰ κτήματα τοῦ τάγ-
 ματος διηρέθησαν εἰς πέντε. Καὶ ἡ μὲν Νάρβα, Δορπά-
 τον, Ἀλλεντάκεν, πολλοὶ νομοὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις
 τῆς Ἐρβένης καὶ Βιρλανδίας, πᾶσαι αἱ περὶ τὴν Ῥωσ-

1560—1561. σίαν χῶραι κατελήφθησαν ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου, ἡ δὲ Σουηδία ἔλαβε τὴν Ἀρρίαν, τὸ Ρέβελ καὶ τὸ ἡμισυ τῆς Βιρλανδίας· ὁ δὲ Μάγνος κατέλαβε τὸ Ἐξελ· ὁ δὲ Γοτχάρδος Κέτλερος ἔλαβε τὴν Κουρλανδίαν καὶ Σεμιγαλίαν, καὶ ὁ Σιγισμοῦνδος τὴν μεσημβρινὴν Λιβονίαν. Ἐκαστος τῶν κυριαρχῶν τούτων ἐσπούδαζεν ἵνα ἐφελκύσῃ τὴν ἀγάπην τῶν νέων αὐτοῦ ὑπηκόων. Καὶ αὐτὸς ὁ Ἰωάννης, ὁ φοβερῶτατος ὡς ἐχθρὸς, ἐφαίνετο εὐσπλαγχνος πρὸς τε τὸν λαὸν καὶ τοὺς εὐγενεῖς τῶν κυριευθεισῶν ἐπαρχιῶν. Ἄλλ' ἡ κατάλυσις τοῦ τάγματος οὐδόλως κατέπαυε τὰς συμφορὰς τῆς συστελλομένης Λιβονίας, ἔνθα αἱ τέσσαρες δυνάμεις τῆς ἀρκτου ἀνθαμιλλώμεναι ἐπικινδύνως ἐθήρευον ἀμοιβαίως τὴν ἔκτασιν τῆς δεσποτείας αὐτῶν.

Διαπραγματεύσεις πρὸς Σουηδίαν.

Ἐν ᾧ δὲ ὁ Σουηδικὸς στρατὸς εἰσῆρχετο εἰς Ρέβελ, ὁ Ἐρῖκος προέτεινεν ἡμῖν εἰρήνην καὶ φιλίαν ἐπὶ τῇ συνθήκῃ, ὅτι συνθήσεται πρὸς αὐτὸν τὸν Τσάρον, οὐχὶ δὲ πρὸς τοὺς τοποτηρητὰς τοῦ Νοβογορόδου, εἶτα δὲ ἀφαιρέσει ἐκ τῆς προηγηθείσης συνθήκης τὸ σπουδαιότατον ἄρθρον, δι' οὗ ὁ Γουστάβος Βάζος ἀνεδέχθη ἵνα μὴτε τὴν Λιθουανίαν, μὴτε τὸ τάγμα τῆς Λιβονίας βοηθήσῃ. Ἐν ταῖς μετὰ τῶν Μοσχίων εὐπατριδῶν συνεντεύξεσιν οἱ Σουηδοὶ εἶπον αὐτοῖς ἀπειλητικῶς: «Ὁ Αὐτοκράτωρ, ὁ Βασιλεὺς Σιγισμοῦνδος καὶ ὁ τῆς Δανίας Φρειδερίκος προτρέπουσι τὸν ἡμέτερον κυριάρχην ἵνα σὺν αὐτοῖς πολεμήσῃ τῇ Ῥωσσίᾳ. Οἱ πρέσβεις αὐτῶν εἰσὶν ἐν Στοκχόλμῳ· ὁ Ἐρῖκος οὐκέτι ἀπήντησεν αὐτοῖς, περιμένων τὴν ἀπάντησιν ὑμῶν.» Οἱ εὐπατρίδαι ἀπεκρίναντο, ὅτι ἡ Ῥωσσία ἐπτά ἡδὴ αἰῶνας ἀκολουθεῖ τῷ αὐτῷ πολιτικῷ συστήματι μὴ μεταβάλλουσα τὰ ἀρχαῖα ἔθιμα· προσέθηκα δὲ τὰ ἀκόλουθα:

« Ὑπῆρξαν ἐν Σουηδία πολλοὶ ἡγεμόνες πρὸ τοῦ Ἐ- 1560—1561,
 » ρίκου· τίς δ' αὐτῶν ἀπηξίωσε πραγματεῦσασθαι πρὸς
 » τὸ Νοβογορόδον; Ὁ Γουστάβος Βάζας ἀρνηθεὶς τοῦτο,
 » εἶδε φοβερὰν ἐρήμωσιν τῆς χώρας αὐτοῦ καὶ ἐταπεινώ-
 » θη. Καὶ ὁ μὲν Γουστάβος ἐφημίζετο ὡς συνετὸς, ὁ δὲ Ἐ-
 » ρικός ἐστὶν εἰσέτι ἄγνωστος· καὶ εὐχερῆς μὲν ἢ ἐναρξίς
 » κακοῦ ἔργου, δυσχερῆς δὲ ἢ ἐπανόρθωσις αὐτοῦ. Ὁ Ἰω-
 » ἀννης ἅμα διανοηθεὶς καὶ κατέλαβε δύο βασίλεια, ὁ δὲ ὑ-
 » μέτερος νέος βασιλεὺς τί ἔπραξεν; Ἡ ἐκ νέου ἐπικυρώ-
 » σατε τὴν ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ συνομολογηθεῖσαν
 » συνθήκην, ἢ πρὸ τῆς εἰς Στοκχόλμον ἀφίξεως ἐκκαυ-
 » θήσεται πολυχρόνιος πόλεμος. Ὑμεῖς ἀπειλεῖτε ἡ-
 » μᾶς διὰ τῆς Λιθουανίας, τοῦ Καίσαρος καὶ τῆς Δα-
 » νίας. Συμμαχήσατε πᾶσι τοῖς βασιλεῦσι καὶ πᾶσι
 » τοῖς κυριάρχαις τῆς Εὐρώπης· οὐδένα φοβούμεθα! »
 Ἡ εὐστάθεια αὕτη ἠνάγκασε τὴν Σουηδίαν εἰς ἀνανέω-
 σιν τῆς ἀρχαίας συνθήκης. Καίτοι δὲ Ἰωάννης μετὰ δυ-
 σπρεσθήσεως ἤκουσε τῶν ἐν Ἑστωνίᾳ συμβάντων· καίτοι
 οἱ ἐν τέλει τοῦ Νοβογορόδου, οἱ μετὰ τῆς συνθήκης
 τῆς εἰρήνης ἀποπιταλέντες εἰς Στοκχόλμον ἐμέμφθησαν
 πρὸς αὐτὸν τὸν Ἐρῖκον, ὡς ὑποδεχθέντα αὐτοὺς ἀγροί-
 κως (προτείναντα μάλιστα αὐτοῖς ἵνα κρεωφαγήσωσι
 τὰς νησιτίμους ἡμέρας!): καίτοι οὗτοι ἀνεκοίνωσαν τῷ
 βασιλεῖ, ὅτι οὐκ ἐσόμεθα ἀδιάφοροι θεαταὶ τῆς σπου-
 δαρχίας αὐτοῦ· καὶ ὁμῶς, ἢ εἰρήνη ἐγένετο· διότι ὁ Τσάρος
 μέχρι τινὸς ἐπιθύμει ἵνα μὴ αὐξήσῃ τοὺς ἐχθροὺς, ὅπως
 καταβάλλῃ τὸν ἐπικινδυνώτατον, τουτέστι τὴν Λιθουανίαν.

Ἐρρέθη ἀνωτέρω, ὅτι ὁ Ἰωάννης ἐβουλεύ-
 ετο ὅπως λάβῃ νέαν γυναῖκα, θεωρῶν δὲ βέβαιον
 τὴν ἐπιτυχίαν τούτου, ἠπατήθη καὶ ἐλυπήθη προσβλη-
 θείς τὴν φιλαυτίαν. Οἱ ἀποσταλέντες εἰς Βίλναν ἡμέ-

1560—1561. τεραι πρέσβεις δημοσία μὲν ἐλάλησαν περὶ τῆς εἰρήνης πρὸς τὸν Σιγισμοῦνδον, κατ'ἰδίαν δὲ περὶ τῆς ἐπιθυμίας τοῦ Τσάρου, ὅπως γένηται γαμβρὸς αὐτοῦ. Παρηγγέλθησαν δὲ ἐκλέξαι κατὰ τὸ κάλλος, τὴν ὑγείαν καὶ εὐσαρκίαν μεταξὺ τῆς πρεσβυτέρας ἀδελφῆς τοῦ βασιλέως, Ἀννης τοῦνομα, καὶ τῆς νεωτέρας, Αἰκατερίνης. Ἐξέλεξαν δὲ τὴν τελευταίαν. Ἄλλ' ὁ Σιγισμοῦνδος ἀπεκρίνατο, ὅτι πρὸς τοῦτό ἐστιν ἀναγκαία ἡ συναίνεσις τοῦ αὐτοκράτορος, τοῦ ἡγεμόνος τοῦ Βρουνσουίκου, καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Οὐγγρίας, ὡς προστατῶν καὶ συγγενῶν αὐτῆς· ὅτι ἡ προῖξ τῆς μελλονύμφου, φυλασσομένη ἐν τῷ θησαυροφυλακίῳ τῆς Πολωνίας, συνέκειτο ἐξ ἀλύσεων, πολυτίμων λίθων, ἐνδυμάτων καὶ χρυσοῦ, ἀξίας ἑκατοντακισχιλίων χρυσῶν· ὅτι ἐφαίνετο αὐτῷ ἀνοίκειος ἡ νύμφεσις τῆς νεωτέρας πρὸ τῆς πρεσβυτέρας, καὶ ὁμῶς συναινεῖ εἰς τὸν γάμον τοῦτον, ἐπὶ τῇ συνθήκῃ, ὅτι ἡ Αἰκατερίνα, μενεῖ δυτικῆ. Δηλωσάντων δὲ τῶν πρέσβεων τὴν ἐπιθυμίαν τῆς εἰς τὴν ἡγεμονίδα ταύτην παραστάσεως, ἐπέτρεψαν αὐτοῖς τὸ ἰδεῖν αὐτὴν ἐν τῷ ναῷ, δόντες καὶ τὰς εἰκόνας τῶν δύο ἀδελφῶν. Ἄλλ' ὁ Σιγισμοῦνδος, συνορῶν τὴν ἀνάγκην τοῦ πολεμῆσαι ὑπὲρ τῆς Λιβονίας, ἔβλεπε ματαίαν τὴν μετὰ τοῦ Ἰωάννου συγγένειαν διὸ πέμψας εἰς Μόσχαν τὸν αὐλάρχην Σιμκόβιτς, ὅπως δῆθεν διαπραγματευθῆ περὶ τῆς εἰρήνης καὶ τοῦ γάμου, ἀπήτησε τὸ Νοβογόροδον, Πσκοβον, τὴν χώραν τοῦ Σεβέρσκου καὶ τὸ Σμόλενσκον! . . . Ἀπελθόντος τοῦ πρεσβευτοῦ, ἤρξαντο τὰ ἐχθρικά ἔργα διὰ τῆς ἀλώσεως τοῦ Ταρβάστου ὑπὸ τοῦ Φάδζιβιλ, Λιθουανοῦ ἀρχηγοῦ, εἰσβαλόντος εἰς Λιβονίαν μετὰ στρατοῦ. Ἡ πολιορκία παρετείετο ἐπὶ πέντε ἐβδομάδας, οἱ δὲ στρατηγοὶ τῆς

Μόσχας οὐκ ἤρχοντο εἰς βοήθειαν τοῦ φρουρίου· διότι 1560—1861
 συνήρχοντο μὲν καὶ συνεσκευάζοντο, ἀλλ' ἀδιαλείπτως
 ἤριζον περὶ τῶν πρεσβείων καὶ ἠπεύθουν ἀλλήλοις.
 Ἡ αὐστηρότης τοῦ Ἰωάννου οὐδόλως κατέστελλε
 τὴν ὀλεθρίαν ταύτην σπουδαρχίαν, ὥστε, καίτοι τιμωρῶν
 τοὺς μεγιστᾶνας διὰ προπετῆ λέξιν, διὰ περιφρονητι-
 κὸν βλέμμα καὶ δι' εὐτολμίαν, ἦν συγκαταβατικὸς πρὸς
 τὸ παλαιὸν τοῦτο ἔθιμον. Πάντα δὲ τὰ κατορθώματα τοῦ
 πολυαρίθμου αὐτοῦ στρατοῦ περιωρίσθησαν εἰς τὴν ἐκ
 νέου πόρθησιν Λιβονικῶν τινων κωμῶν. Οἱ πρίγκιπες
 Βασίλειος Γλίνσκης καὶ Πέτρος Σερεβριάνης, καταδι-
 ῶξαντες τὸν Ῥάτζιβιλ, κατέθραυσαν τάγμα αὐτοῦ παρὰ
 τὸ Περνάου. Καὶ οἱ μὲν Λιθουανοὶ, καταλαβόντες τὰ ἐπι-
 καιρότατα φρούρια, ἀνεχώρησαν ἐκ τοῦ Ταρβάστου,
 ὁ δὲ Ἰωάννης ἀνέτρεψεν ἄρδην τὴν πόλιν ταύτην.

Τότε ὁ Σιγισμοῦνδος ἔγραψε πρὸς τὸν Τσάρον, ὅτι ^{Πόλεμος πρὸς}
 πολλάκις, ἀλλὰ ματαίως προτρέψας αὐτὸν ^{Λιβονίαν.} ἵνα μὴ
 ἐνοχλῆ τὴν Λιβονίαν, κατέφυγεν ἐξ ἀνάγκης εἰς τὰ
 ὄπλα· ὅτι ὁ Ῥάτζιβιλ, κρατήσας τοῦ Ταρβάστου, ἐπέ-
 τρεψε τοῖς Ῥώσοις τὴν ἔξοδον, ὁ δὲ αἴτιος τοῦ πο-
 λέμου τούτου δώσει εὐθύνας τῷ Θεῷ διὰ τὸ χυθὲν αἷμα,
 καὶ ὅτι ἡμεῖς δυνάμεθα προλαβεῖν τὸν πόλεμον, ἐὰν ἀ-
 παγγάγωμεν τὰ στρατεύματα ἡμῶν ἐκ τῶν πρώην κτή-
 σεων τοῦ τ ἄ γ μ α τ ο ς καὶ ἀποτίσωμεν πάσας τὰς ζη-
 μίας· ἄλλως ἢ Εὐρώπη κρινεῖ τίνοι ἀνήκει τὸ δίκαιον
 καὶ ἡ γενναία ἐχδίκησις, καὶ τίνοι ἡ ὠμότης καὶ τὸ αἶσχος.
 Καὶ οἱ μὲν εὐπατρίδαι ἀνήγγειλαν πρὸς τὸν κομιστὴν
 τῆς ἐπιστολῆς ταύτης Κορσάκον, ὁμόδοξον ἡμῶν, ὅτι
 οὐκ ἀποδώσουσιν αὐτῷ τὰς τῶν πρεσβευτῶν τιμὰς, ἐπειδὴ
 τὸ γράμμα τοῦ βασιλέως γέμει ἀτόπων ἐκφράσεων, ὁ
 δὲ Ἰωάννης ἀπεκρίνατο πρὸς τὸν Σιγισμοῦνδον· « Γινώ-

1800—1861. » σκεις τὴν τέχνην τοῦ ἀναφέρειν εἰς ἄλλους τὴν αἰτίαν·
 » Ἡμεῖς ἐσεβόμεθα πάντοτε τὰς ἀξιώσεις σου, ἀλλὰ
 » μὴ ἀναμιμνησκόμενος τὰς ὑπὸ τῶν προγόνων σου ἐπιку-
 » ρωθείσας συνθήκας καὶ τὸν ὄρκον σου, εἰσβάλλεις ἔνο-
 » πλος εἰς τὰ ἀρχαῖα Ῥωσικὰ κτίματα· διότι ἡ Λι-
 » βονία ἦν καὶ ἔσεται πάντοτε ἡμετέρα. Κατηγορεῖς ἐ-
 » μοῦ ὑπερηφάνειαν καὶ φιλοδοξίαν, ἀλλ' ἡ συνείδησίς
 » μου ἡσυχός ἐστιν· ἐπολέμησα μόνον ὑπὲρ τῆς ἔλευ-
 » θερίας τῶν χριστιανῶν, πρὸς τιμωρίαν δὲ τῶν ἀπί-
 » στῶν ἢ ἐπιόρκων. Ἄλλὰ σὺ οὐ παροξύνεις τὸν βασι-
 » λέα τῆς Σουηδίας πρὸς λύσιν τῆς πρὸς τὸ Νοβογόρο-
 » δον συνομολογηθείσης εἰρήνης; Ἄλλὰ σὺ, λαλῶν πρὸς
 » ἐμὲ περὶ εἰρήνης καὶ συγγενείας, οὐ προσκαλεῖς τοὺς
 » Τατάρους τῆς Κριμαίας εἰς τὴν Ἐπικράτειάν μου;
 » Ἐχω ἐν ταῖς χερσὶ τὴν πρὸς τὸν Χάνην ἐπιστολήν
 » σου, ἧς ἐγκλείω ἐνταῦθα ἀντίγραφον πρὸς καταισχύ-
 » νην σου! . . . Καὶ ἄνευ τούτου γινώσκω σε καλῶς,
 » ὥστε οὐδὲ χρεῖαν ἔχομεν γινῶναί σε μᾶλλον. Ἄνατι-
 » θέμεθα τὴν ἐλπίδα ἡμῶν εἰς τὸν ἐπουράνιον κριτὴν, τι-
 » μωρήσοντά σε διὰ τὴν πανουργίαν σου καὶ ἀδικίαν. »

Τότε ὁ Ἰωάννης γνωσιμαχήσας πρὸς τὴν ἐπιγάμ-
 βρευσιν μετὰ τοῦ Σιγισμούνδου, ἐζήτησε κατὰ τὸ πα-
 ράδειγμα τῶν ἀρχαίων ἡγεμόνων γυναῖκα ἐν ταῖς ἀσια-
 τικαῖς χώραις. Μαθὼν δὲ, ὅτι ὁ περιφανέστατος τῶν Κιρ-
 κασιῶν ἡγεμόνων Τεμγροῦκος εἶχε χαρίεσσαν θυγατέ-
 ρα, ἐπεθύμησεν ἰδεῖν ἐν Μόσχᾳ αὐτήν, ἣν καὶ ἀγαπήσας
 διέταξεν ἵνα κατηχήσωσιν. Ὁ Μητροπολίτης ἀναδεχθεὶς
 αὐτήν ἐκ τῆς κολυμβύθρας, ἐκάλεσε Μαρίαν. Οἱ γάμοι
 ἐτελέσθησαν τὴν 21 Αὐγούστου 1561, ἀλλ' ὁ Ἰωάν-
 νης ἐπόθει ἀδιαλείπτως τὴν Λικατερίνην· τοῦλάχιστον
 ἀγανακτῶν κατὰ τοῦ Σιγισμούνδου παρεσκευάζετο εἰς

Δεύτερος γάμος
 τοῦ Ἰωάννου.

ἐκδίκησιν αὐτοῦ διὰ τε τὴν Λιβονίαν, καὶ διὰ τὴν ὑβριστικὴν ἄρνησιν τῆς συγγενείας πρὸς τὴν ὑπερηφάνειαν τοῦ μνηστῆρος.

Ἀλλὰ παρὰ τὰς ἀμοιβαίας ἀπειλὰς τὰ ἐχθρικά ἔργα ἐκατέρωθεν ὑπῆρξαν μικροῦ λόγου ἄξια· διότι ὁ μὲν Ἰωάννης, φοβούμενος τὸν Χάνην, εἶχε τὸν στρατὸν ἐν τῇ μεσημβρινῇ Ῥωσσίᾳ, διοικούμενον ὑπὸ τοῦ πρίγκιπος Βλαδιμίρου τοῦ Ἀνδρέου, ὁ δὲ Σιγισμουῦνδος, ἀποστείλας πάλιν τὰ στρατεύματα εἰς τὰ φρούρια τῆς Λιβονίας, εἶχε μόνον ἐν στρατείᾳ μικρά τινα ἀποσπάσματα, ἅτινα ἐπολιόρκησαν τὴν Ὀπότσκαν καὶ τὸ Νέβελ. Ὁ πρίγκιψ Πέτρος Σερεβριάνης ἐνίκησε τοὺς Λιθουανούς παρὰ τὸ Μστίσλαβον, ὁ δὲ Κούρβσκης ἐνέπρησε τὸ προάστειον τοῦ Βιτέβσκου, οἱ δὲ ἄλλοι στρατηγοὶ ἐστράτευσαν ἐκ Σμολένσκου εἰς Δουβρόβναν, Ὀρσαν, Κόπισον καὶ Σκλόβον, ἀλλ' ἐν γένει ἐλεηλάτων μᾶλλον ἢ ἐπολέμων. Καὶ ὁ μὲν Χοδκέβιτς, ἄρχων τῶν ἐν Λιβονίᾳ στρατευμάτων τοῦ Σιγισμουῦνδου, παρεκάλει τοὺς Ῥώσους στρατηγοὺς μὴ φθείρειν τοὺς στρατιώτας ἐν ματαίαις ἀψιμαχίαις· διὸ ἤρξαντο μάλιστα καὶ λόγων περὶ εἰρήνης· οἱ δὲ Λιθουανοὶ μεγιστᾶνες ἐπέστειλαν πρὸς τὸν Μητροπολίτην καὶ τοὺς εὐπατρίδας τῆς Μόσχας, προτρέποντες τὴν μεσιτείαν αὐτῶν παῦσιν τῆς αἵματοχυσίας. Ἀλλ' ὁ μὲν γηραιὸς Μακάριος ἀπεκρίνατο αὐτοῖς· « Γινώσκω μόνον τὰ ἐκκλησιαστικά· μὴ μὲ ἐνοχλήτε » περὶ τῶν πολιτικῶν· » οἱ δὲ εὐπατρίδαι ἐδῆλωσαν, ὅτι ὁ Ἰωάννης συνήνει εἰς τὴν εἰρήνην, εἰ μὴ ὁ Σιγισμουῦνδος μηδεμίαν δυσκολίαν παρεῖχε περὶ τῆς Λιβονίας καὶ τῆς προσηγορίας τοῦ Τσάρου, εἰπόντες· « Ἀναμνήσθητε, ὅτι αὕτῃ ἡ Λιθουανία κληρονομία τῆς κυριάρχου Μόσχας ἐστὶ. Πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς ἡσυχίας

1562. » τῶν δύο Ἐπικρατειῶν ὁ Ἰωάννης ἐζήτησεν ἵνα γῆ
 » μὴ μίαν τῶν ἡμετέρων ἡγεμονίδων, ἀλλ' ὁ Σιγισμοῦν-
 » δος ἀπέβαλε τὰς προτάσεις αὐτοῦ!... Καὶ διὰ
 » τίνα λόγον; βεβαίως πρὸς ἀρέσκειαν τοῦ Χάνη! Τὸ
 » κακὸν δύναται ἐπανορθωθῆναι· ὠφελήθητε ἐκ τοῦ
 » χρόνου.» Ἄλλ' ὅμως τὸ 1563 ἐπλησίαζε, οἱ δὲ πε-
 ριμενόμενοι ἐν Μόσχα πρέσβεις τοῦ βασιλέως οὐκ ἐ-
 φαίνοντο. Ὅθεν ὁ Ἰωάννης μὴ φοβούμενος τὸν Χάνην,
 ὅστις εἰσβαλὼν εἰς τὴν μεσημβρινὴν Ῥωσσίαν ἔφυγεν
 εἰς τὰ περὶ τὸν Μτσένσκον, διενόηθη ἰσχυρὰν κατὰ τῆς
 Λιθουανίας προσβολήν.

Ἐπιγενομένου δὲ τοῦ χειμῶνος, ὁ Ῥωσσικὸς στρατὸς
 συνηθοίσθη ἐν Μαζαίσκῳ, ὅπου καὶ αὐτὸς ὁ Τσάρος
 ἀπῆλθε τὴν 23 Δεκεμβρίου μετὰ τοῦ πρίγκιπος Βλαδι-
 μίρου τοῦ Ἀνδρέου, τῶν βασιλέων τῆς Καζάνης Ἀ-
 λεξάνδρου καὶ Συμεῶνος, τῶν βασιλοπαίδων Ἰβάκ,
 Τοχταμήσου, Βεχβουλάτ, Καΐβουλά, καὶ πλὴν τῶν ἐπι-
 σημετάτων στρατηγῶν, μετὰ δώδεκα εὐπατριδῶν τοῦ
 συμβουλίου, πέντε ἀνωτέρων ἀξιωματικῶν καὶ δεκαῆξ
 γραμματέων. Ὁ στρατὸς οὗτος συγκείμενος, ὡς λέγεται,
 ἐκ 200,000 ἀνδρῶν, 80,900 φυλάκων τῶν ἀποσκευῶν
 καὶ 200 τηλεβόλων, εἰσέβαλε τοσοῦτον αἰφνιδίως εἰς Λι-
 θουανίαν, ὥστε ὁ βασιλεὺς, διατρίβων τότε ἐν Πολωνίᾳ,
 οὐδόλως ἐπίστευσεν εἰς τὴν πρώτην ἀγγελίαν. Τῇ 31 Ἰα-
 νουαρίου ὁ Ἰωάννης ἐπολιόρχησε τὸ Πολότσκον, τῇ δὲ
 7 Φεβρουαρίου εἶλε τὰ ἐξωτερικὰ ὀχυρώματα. Τότε
 ἀνηγγέλθη, ὅτι 40,000 Λιθουανοὶ, ὧν ἠγεῖτο ὁ ἀρχηγὸς
 Ῥάδζιβιλ, ἐξεστράτευσαν ἐκ Μίνσκου μετὰ τηλεβόλων.
 Ὁ στρατηγὸς οὗτος υπέσχετο τῷ βασιλεῖ τὴν σωτη-
 ρίαν τῆς πολιορκουμένης πόλεως, ἀλλ' εὐρῶν κατὰ τὴν
 διάβασιν τοὺς στρατηγούς τῆς Μόσχας Ἰούριον Ῥεπνίη

καὶ Συμεῶνα Παλίτσκη οὐδόλως ἐτόλμησε μάχην ἐπεθύμει δὲ μόνον ἵνα ταράιτη τοὺς Ῥώσσοι, ἀλλ' οὐδὲν κατώρθωσε· διότι τῇ 15 φεβρουαρίου οἱ Ῥώσσοι ἦσαν κύριοι τῆς πόλεως. Ὁ φρούραρχος Δοβοΐνας ἔπραξεν ἀπερισχεψίαν, ἀποβάσαν ὠφέλιμον τῷ Ῥώσσω μονάρχη· διότι ἐπιτρέψας δισμυρίοις χωρικοῖς εἰσελθεῖν εἰς τὸ φρούριον, μετὰ τινὰς ἡμέρας ἐξέβαλεν αὐτούς· παρέσχε δ' εὖτω τῷ Ἰωάννῃ εὐκαιρίαν ἵνα ἀναδείξῃ ἐπικίνδυνον ἐν ταῖς τοιαύταις περιστάσεσι γενναιοψυχίαν.

Οἱ δυστυχεῖς οὗτοι ἀνέμενον βέβαιον θάνατον, ἀλλ' ὅμως ὑπεδέξαντο αὐτούς ὡς ἀδελφούς οἱ Μόσχοι. Ὅθεν εὐγνωμονοῦντες ἔδειξαν πρὸς τοὺς εὐεργέτας μεγάλην ποσότητα σίτου κατακεκρυμμένην ὑπ' αὐτῶν εἰς βαθεῖς λάκκους, ἀνήγγειλαν δὲ κρύφα πρὸς τοὺς πολίτας, ὅτι ὁ Τσάρος ἦν πατήρ πάντων τῶν ὁμοδόξων, καὶ νικᾷ καὶ ἐλεεῖ. Ἐν τούτοις χάλαζα σφαιρῶν κατέπιπτεν εἰς τὴν πόλιν, τὰ δὲ τείχη κατέρρεον· ὅθεν ὁ ἄνθρωπος φρούραρχος, ἐνδιδοὺς τῇ ἐπιθυμίᾳ τῶν πολιτῶν, συνωμολόγησε λυσιτελεῖν σύμβασιν πρὸς τὸν ἐπεικῆ ἐχθρόν, ἄλλοις τοῦ Πολότσκου. ὑποσχόμενον μὲν προσωπικὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἀκεραιότητα τῆς περιουσίας, παραβάντα δὲ τὸν λόγον αὐτοῦ. Τὸ Πολότσκον ἐφημίζετο ἐπὶ τῇ ἐμπορίᾳ, βιομηχανίᾳ καὶ τῷ πλούτῳ· ὁ δὲ Ἰωάννης κατέλαβεν οὐ μόνον τὸν δημόσιον θησαυρόν, ἀλλὰ καὶ τὴν περιουσίαν τῶν ἐπισήμων καὶ πλουσίων κατοίκων, εὐγενῶν καὶ ἐμπόρων, οἷον τὸν χρυσὸν καὶ ἄργυρον, καὶ τὰ πολυτιμα πρᾶγματα· ἐπεμψεν εἰς Μόσχαν τὸν Ἐπίσκοπον μετὰ τοῦ στρατηγοῦ τοῦ Πολότσκου, καὶ πολλοὺς ἀξιωματικοὺς τοῦ βασιλέως καὶ εὐγενεῖς καὶ πολίτας, διήρπασε τοὺς Λατινικοὺς ναοὺς καὶ ἐβάπτισε πάντας τοὺς Ἰουδαίους, προστάξας ἵνα κρημίσωσι τοὺς ἀπει-

1863. Θεῖς εἰς τὸν Δουβίαν. Μόνοι οἱ ὡς ἐπίκουροι ὑπηρετοῦν-
 τες ἐν τῷ Λιθουανικῷ στρατῷ ξένοι ἐπήνουν τὴν γενναί-
 οφυσίαν τῶν νικητῶν· διότι δούς αὐτοῖς ὁ Ἰωάννης
 πολυτίμους διφθέρας καὶ διαβατήρια, ἐν οἷς ἐκαλεῖτο
 περιχαρῶς Μέγας Ἡγεμῶν τοῦ Πολότσκου,
 παρήγγελλε τοῖς Ῥώσσοις, Κιρκασσίοις, Τατάροις καὶ
 Γερμανοῖς ἀξιωματικοῖς ἵνα χορηγῶσιν αὐτοῖς βοή-
 θειαν καὶ προστασίαν κατὰ τὴν ὁδοιπορίαν. Ἐπί τινος
 δὲ ἡμέρας πανηγυρίσας τὴν εὐχερῆ καὶ λαμπρὰν ταύτην
 κατάκτησιν τῆς ἀρχαίας Ῥωσσοικῆς ἡγεμονίας, κληρο-
 νομίας τῆς ἀειμνήστου Γορισλάβας, ἐπαρχίας δὲ περι-
 βοήτου ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν ἐμφυλίων ἡμῶν πολέμων,
 σωθείσης ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ τῶν Μογόλων διὰ τῆς ἐγκαί-
 ρου ὑποταγῆς ὑπὸ τὴν Λιθουανίαν, ἐπεμψε πανταχοῦ
 ταχυδρόμους, ὅπως οἱ Ῥῶσσοι εὐχαριστήσωσι τῷ Θεῷ
 ἐπὶ τῇ νέα αὐτοῦ δόξῃ· ἐπέστειλε δὲ καὶ πρὸς τὸν Μητρο-
 πολίτην Μακάριον· «Σήμερον πληροῦται ἡ προφητεία
 » τοῦ θαυμασίου Μητροπολίτου Πέτρου, εἰρηκότος,
 » ὅτι ἡ Μόσχα ἐπιθέσει τοὺς βραχίονας ἐπὶ τῶν ὤμων
 » τῶν ἐχθρῶν αὐτῆς ».

Ὁ Σιγισμοῦνδος καὶ οἱ μεγιστᾶνες αὐτοῦ Λιθουα-
 νοὶ ἦσαν ἔντρομοι, διότι τὸ πολυάνθρωπον καὶ ὀχυρὸν
 Πολότσκον ἐνομιζέτο ὡς τὸ πρῶτιστον ὀχύρωμα τῆς
 Λιθουανίας. Ἄλλοι στρατηγοὶ τῆς Μόσχας, μὴ κατατρί-
 βοντες τὸν χρόνον, ἐξεστράτευσαν ἐπὶ τὴν Βίλναν πρὸς
 τὸ Μοτίσλαβον ἐν Σαμογετία, φθείροντες τὴν χώραν
 ἄνευ ἀντιστάσεως· διότι ὁ Λιθουανὸς ἀρχηγὸς ἀνεπό-
 δισεν εἰς Μίνσκον. Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, οἱ
 Λιθουανοὶ μεγιστᾶνες ἔγραψαν πρὸς τοὺς εὐπατρίδας
 ἡμῶν, ὅτι οἱ πρέσβεις ἐτοίμως εἶχον ἀναχωρῆσαι εἰς
 Μόσχαν, εἰ οἱ Ῥῶσσοι ἐπαύον τῶν πολεμικῶν ἔργων

Ἄλλ' ὁ Τσάρος ἀπεκρίθη, ὁ πρεσβευτὴς οὐτε κόπτεται, οὐτε τέμνεται, συνωμολόγησε δὲ ἐξάμηνον ἀνακωχὴν πρὸς τὴν Λιθουανίαν. Ἐπισκευάσας δὲ τὰ ὀχυρώματα καὶ τελέσας Δοξολογίαν ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Σοφίας ἐν Πολότσκω, ἐνεχείρισε τὴν ἄμυναν τῆς πόλεως τῷ ἀνδρείῳ πρίγκιπι Πέτρῳ Σούσκη, εἶτα δὲ ἐξῆλθεν αὐτόθεν τὴν 26 Φεβρουαρίου, ἡγούμενος τοῦ στρατοῦ, ὃν ἀπέλυσεν ἐν ταῖς Μεγάλαις Λούκαις καὶ ἀνεχώρησεν οἴκαδε· συνήντησε δὲ καθ' ὁδὸν τοῖς εὐπατρίδαϊς, πεμφθεῖσιν ἐκ Μόσχας, ὅπως συγχαρῶσιν αὐτῷ ἐν ὀνόματι τῶν υἱῶν καὶ τῆς γυναικός. Ἡ μήτηρ τοῦ πρίγκιπος Βλαδιμίρου τοῦ Ἀνδρέου Εὐφροσύνη ἐξένισεν αὐτὸν μεγαλοπρεπῶς ἐν τῇ κληρουχίᾳ τοῦ υἱοῦ Σταρίτσα. Ὁ υἱὸς τοῦ Ἰωάννου ἀνέμενε τὸν πατέρα ἐν τῷ μοναστηρίῳ τοῦ Ἁγίου Ἰωσήφ, ὁ δὲ Θεόδωρος ἐν τῇ κώμῃ Κριλάτσκη, ἔνθα παρεσκευάζετο νέον συμπόσιον. Τὴν δὲ ἐπιούσαν, 21 Μαρτίου, διερχομένου τοῦ Τσάρου τὴν πεδιάδα τοῦ Κριλάτσκη, ὁ εὐπατρίδης Τρακανιότοβ ἀπελθὼν ἀνήγγειλεν, ὅτι ἡ βασίλισσα ἔτεκε νέον υἱόν, Βασίλειον τοῦνομα. Ὁ κληρὸς μετὰ σταυρῶν καὶ σημαιῶν ἀνέμενε τὸν Ἰωάννην παρὰ τῷ ἐν Ἀρβάτῃ ναῷ τῶν Ἁγίων Βορίση καὶ Γλέβη. Καὶ ὁ μὲν Ἰωάννης ἠὲ χαρίστησε τῷ Μητροπολίτῃ καὶ τοῖς Ἐπισκόποις ἐπὶ ταῖς ὑπὲρ αὐτοῦ ἐνθέρμοις παρακλήσεσιν, οἱ δὲ συνεχάρησαν αὐτῷ ἐπὶ τῇ ἀνδρείᾳ καὶ νίκῃ. Ἐξ Ἀρβάτου δὲ μέχρι τῶν καθεδρικῶν ναῶν εἰσῆρχετο ὁ Ἰωάννης διὰ πλήθους μεγιστάνων καὶ λαοῦ, ἐπευφημούντων ὡς καὶ κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Καζάνης. . . . Καὶ τῷ μὲν λαῷ ἔλειπεν ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν κυριάρχην, τούτῳ δὲ ἡ εὐτυχία· διότι οἱ τύραννοι στεροῦνται ταύτης! Ὁ νεογνὸς βασιλόπαις ἐπέζησε μόνον πέντε ἑβδομάδας.

Γέννησις τοῦ βασιλόπαιδος Βασιλείου.

Θρίσμβος τοῦ Ἰωάννου.

Τελευτὴ τοῦ βασιλόπαιδος.

1863.

Κριμαϊκά.

Πιστεύων ὁ Τσάρος, ὅτι ταχέως ἐπαναληφθήσεται ὁ πρὸς τὴν Λιθουανίαν πόλεμος, ἐλπίζων δὲ εὐτυχῆ ἔκθασιν αὐτοῦ, ἐπέστειλε περὶ τούτου πρὸς τὸν Χάνην μετὰ ὑπερηφανίας ἅμα τε καὶ θωπείας, ὑπομιμνήσκων αὐτὸν τὴν πρὸς τὸν Μέγαν Ἡγεμόνα Ἰωάννην εἰλικρινῆ φιλίαν τοῦ Μεγλί-Γιρέι, ἀποβάσαν εὐτυχῆ πρὸς ἀμφοτέρας τὰς δυνάμεις, ὡς καὶ πάσας τὰς ἀποτυχίας τῶν εἰσβολῶν τῶν Τατάρων τῆς Κριμαϊκῆς, ὀλεθρίων μὲν ἀληθῶς τῇ Ῥωσσίᾳ, ἀλλ' ὀλεθριωτάτων αὐτῇ τῇ Ταυρική, σπανιζούσῃ ἤδη ἀνδρῶν, ὄπλων καὶ ἵππων· ἐλάλει αὐτῷ περὶ τῶν ἐν Καζάνῃ καὶ Ἀστραχανίῳ ἀνεγερθέντων χριστιανικῶν ναῶν καὶ ἐκαυχᾶτο ἐπὶ τῇ προθυμίᾳ τῶν πιστῶν Κιρκασίων καὶ Νογαίων ἀρχηγῶν· τέλος οἰκτείρων τὴν ἀσθενῆ κακίαν τοῦ Σιγισμούνδου, ὃν κατήσχυεν ἐρημῶν τὴν ἐπικράτειαν αὐτοῦ, ἐπέλεγε· « Πάντες οἱ πρῶτοι ἀξιωματικοὶ τοῦ βασι- » λέως προσεκύνησαν τοὺς εὐπατρίδας ἡμῶν, ὅπως κα- » ταπαύσωμεν τὰ δεινὰ αὐτῶν, οἱ δ' εὐπατρίδαι ἐπεκα- » λέσαντο τὸν πρίγκιπα Βλαδίμιρον τὸν Ἀνδρέου καὶ » μετ' αὐτοῦ προσέπεσαν πρὸς τοὺς πόδας μου λέγον- » τες· Κυρίαρχα, σὺ εἶ ὁ μόθρησκος! Διὰ » τί χέεις αἶμα; αἰ χεῖρές σου πληροῦνται » αἰχμαλώτων καὶ πλοῦτου· σὺ κατέλα- » βες τὴν ἀρίστην τοῦ Σιγισμούνδου πό- » λιν. Ὁ ἐχθρός σου ἔνδακρυς παραδίδο- » ται τῷ θελήματί σου! Ἐγὼ δὲ οὔτε τὸν προσ- » φιλῆ ἀδελφόν μου, οὔτε τοὺς ἀγαθοὺς μεγιστᾶ- » νας ἐπεθύμουν λυπῆσαι· ἐπομένως ἐπανῆλθον εἰς » Μόσχαν! Θέλεις τὴν φιλίαν μου; » Πρὸ πολλῶν δ' ἤδη ἐτῶν οἱ πρέσβεις τοῦ ἐπιβούλου Δεβλὲτ-Γιρέι ἐ- » στέναζον ἐν τῇ εἰρκτῇ· καὶ ἀπληλευθρώθησαν μὲν πρὸς ἀ-

πόδειξιν τῆς πρὸς αὐτὸν ἀγαθῆς γνώμης τοῦ Ῥώσσου 1883.
 μονάρχου· ἀλλ' οὗτος ἐν τῇ πρὸς τὸν Χάνην ἐπιστολῇ
 οὐκ ἐκάλεσεν αὐτὸν ἀδελφόν, ἀντὶ δὲ τῆς συνήθους
 φράσεως προσκύνήσεως μέχρις ἐδάφους, ἔγραψεν
 ἀπλῆν προσκύνησιν πρὸς τὸν Χάνην. Καὶ ὅμως
 ὁ πρεσβευτὴς τῆς Μόσχας Ἀθανάσιος Ναγόνης παρηγ-
 γέλθη ἀνακοινῶσαι κατ' ἰδίαν τοῖς μεγιστᾶσι τῆς Κρι-
 μαίας, ὅτι ὁ Τσάρος ἀπέπεμψε τοὺς Ἀδάσεβ καὶ τοὺς
 στρατηγούς Τσερεμέτεβ καὶ τὸν γραμματέα Ἰωάννην
 Μιχάηλοβ, προφασιζόμενος τὸ πρὸς τὸν Δεβλὲτ-Γιρέϊν
 μῖσος αὐτῶν. Ἡ φρόνησις καὶ ἡ δεξιότης τοῦ πρεσ-
 βευτοῦ ἡμῶν, μάλιστα δὲ τὰ πλούσια δῶρα διέθηκαν
 εὐμενῶς τὸν Χάνην, ὥστε οὗτος, συνομολογήσας τὴν
 εἰρήνην, ἀφῆκεν ἐπὶ δύο ἔτη ἀνενόχλητον τὴν Ῥωσσίαν·
 ἀποδεικνύων δὲ τὴν ὑπὲρ τῆς εὐτυχίας τοῦ Ἰωάννου
 προθυμίαν, ἀπεκάλυψεν αὐτῷ σπουδαῖον μυστήριον.

Εἶδομεν, ὅτι ὁ φοβερός Σολιμάν ἔβλεπε μετ' ἀνησυ-
 χίας τὰς προόδους τοῦ Ἰωάννου καὶ τὴν πτώσιν τῶν
 μουσουλμανικῶν βασιλείων. Ἐνασχολούμενος δὲ περὶ
 τοὺς μᾶλλον ἐπιχειμένους κινδύνους καὶ ἐπιχειρήσεις
 σπουδαιότερας πρὸς τὴν ἑαυτοῦ φιλοδοξίαν, ἀνέβαλλε
 τὴν ἐκτέλεσιν τῶν βουλῶν αὐτοῦ. Ἄλλ' ἐπὶ τέλους,
 παρορμώμενος ὑπὸ τοῦ διαβοήτου φυγάδος Ἰαρλιγάς,
 πρίγκιπος τοῦ Ἀστραχανίου, διενόθη μέγα ἐπιχείρη-
 μα, τουτέστι τὴν ἔνωσιν τοῦ Τανάϊδος καὶ Ῥᾶ διὰ δι-
 ὠρυγος, καὶ τὴν ἀνέγερσιν φρουρίου παρὰ τὸν Περεβο-
 λόκαν (ὅπου οἱ δύο οὗτοι ποταμοὶ προσεγγίζουσιν),
 ἐτέρου δὲ παρὰ τὸν Ῥᾶ, ἐνθα κείται νῦν ἡ Τσαριτί-
 νη, καὶ τρίτου παρὰ τὴν Κασπίαν θάλασσαν, πρὸς ἐ-
 ξασφάλισιν μὲν τῆς ἡσυχίας τῶν περὶ τὴν Μαιώτιδα
 κτήσεων, πρὸς ἀνάκτησιν δὲ τοῦ Ἀστραχανίου καὶ

Βουλαὶ τοῦ
 Σουλτάνου.

1863. Καζάνης, σύστέλλων και έξασθενῶν τὴν Ῥωσσίαν. Ὁ Χάνης ἔμελλεν εἶναι ὁ πρότιστος ἐκτελεστής τῆς ἐπιχειρήσεως ταύτης· διὸ ὁ σουλτάνος παρήγγειλεν αὐτῷ ἵνα στρατεύσῃ εἰς Ἀστραχάνιον, ὑπισχνούμενος ὅτι πέμψει πρὸς αὐτὸν διὰ τοῦ Τανάϊδος πυροβολικὸν καὶ δεινούς περὶ τὴν ὀχυρωματικὴν τεχνίτας. Ἄλλ' ἐπ' ἀγαθῷ τῆς Ῥωσσίας ὁ Δεβλὲτ-Γιρείς ἐφοβεῖτο μᾶλλον τὴν τυραννίαν τῶν Τούρκων ἢ τὴν δύναμιν τοῦ Τσάρου, οὐδ' ἠθελεν ἵνα παραχωρήσῃ αὐτοῖς τὰ βασίλεια τοῦ Βάτη· σπουδάζων δὲ ἵν' ἀποδείξῃ τῷ σουλτάνῳ τὸ ἀδύνατον τῆς ἐπιτυχίας, ἀνεκοίνωσε πρὸς τὸν Ἰωάννην τὸ ἐπικινδυνώτατον τῇ Ῥωσσίᾳ τοῦτο ἐπιχείρημα, μεῖναν ἀτέλεστον. Παρὰ τὰς φιλικὰς ταύτας σχέσεις πρὸς τὴν Κριμαίαν, ὁ Ἰωάννης ἐθώπευε τὸν φανερὸν ἐχθρὸν τοῦ Δεβλὲτ-Γιρεί Ἰσμαήλ, ἀρχηγὸν τῶν Νογαίων δυναστῶν, ὅστις ἐπηγρύπνει τὴν ἀσφάλειαν τοῦ Ἀστραχανίου, ἀναγγέλλων ἡμῖν τὰς ἐπιβουλὰς τῶν ἀρχόντων αὐτοῦ, κρυφίων φίλων τοῦ Χάνη· ἐτελεύτησε δὲ τῷ 1563 πρὸς λύπην τῆς Ῥωσσίας, ἀφείς υἱὸν Τιν-Ἀχμέτ τοῦνομα, ὡς ἀρχηγὸν τῆς παρεμβολῆς τῶν Νογαίων. Ὁ ἡγεμὼν οὗτος ἐπεζήτησεν, ὡς ὁ πατήρ, τὴν εὐνοίαν τοῦ Ἰωάννου.

Συμβεβηκότα
ἐν Λιβονίᾳ.

Ἡ Πολωνία, ἡ Δανία καὶ ἡ Σουηδία ἐμάχοντο ἤδη ὑπὲρ τῆς Λιβονίας. Διὰ τῆς ἐνώσεως δὲ τῶν δυνάμεων αὐτῶν αἱ δύο πρῶται δυνάμεις ἐθήρευον ἵνα καταστείλωσι τὴν φιλοδοξίαν τοῦ Ἐρίκου· διότι οἱ Σουηδοὶ ἀφῆρπασαν παρὰ μὲν τοῦ Σιγισμούνδου τὸ Περνάου καὶ Βεϊσσεναστέιν, παρὰ δὲ τῶν Δανῶν, ὧν ὁ κυριάρχης ἐπεθύμει τῆς συμμαχίας τοῦ Ἰωάννου, τὸ Λεᾶλ καὶ τὴν Ἀφάλην. Ὁ Τσάρος, συνομολογήσας συνθήκην πρὸς τὸν μονάρχην τοῦτον, ὡς ἐκ γεννηαιοψυχίας παρεχώρησεν

αὐτῷ τὸ Ἐξελ καὶ Βίχ, ἀλλ' ἠρνήθη ὑπερηφάνως τὴν μεσιτείαν αὐτοῦ ἐν ταῖς πρὸς τὴν Λιθουανίαν ὑποθέσεσιν ἡμῶν, λέγων· « Γινώσκωμεν ὑπερασπίσαι ἡμᾶς αὐτοὺς, » ἐκτός δὲ τῆς ἀντιλήψεως τοῦ Θεοῦ οὐδεμίαν ἄλλην » θέλομεν. » Ὄρισε δὲ ἰδίας οἰκίας ὑπὲρ τῶν ἐν Νοβογορόδω καὶ Νάρβα Δανῶν ἐμπόρων ἐπὶ τῇ συνθήκῃ, ὅτι παραχωρήσουσι τὰ αὐτὰ ἐν Κοπενχάγη καὶ Βισβία τοῖς Ῥώσσοις, τοῖς ἀπὸ πολλοῦ ἐκεῖ ἐμπορευομένοις. Καὶ ὁ μὲν Ἐλλερ-Ἀρδεμβέργος, μέγας αὐλάρχης τοῦ Φρειδερίκου, ἦλθεν εἰς Μόσχαν μετὰ πολλῶν ἀξιωματικῶν πρὸς ἐπικύρωσιν τῆς συνθήκης, ὁ δὲ πρίγκιψ Ῥομοδανόβσκη ἀπεστάλη εἰς Δανίαν πρὸς ἀλλαγὴν αὐτῆς. Συγχρόνως δὲ οἱ Σουηδοὶ ἐκίνουν πάντα λίθον, ὅπως κολακεύσωσι τὸν ἐπικίνδυνον Τσάρον· διὸ ὁ Ἐρίκος, ζητῶν συγγνώμην διὰ τὰς πρὸς τοὺς πρέσβεις ἡμῶν ἀγροικίας, ἐπεμψεν εἰς Μόσχαν ἓνα τῶν πρώτων μεγιστάνων πρὸς συνομολόγησιν συμβάσεως περὶ τῆς Λιθονίας μετ' αὐτοῦ τοῦ Τσάρου, οὐχὶ δὲ μετὰ τῶν στρατηγῶν. Ἄλλ' ἡ ἀπάντησις ἦν δεινὸς σαρκασμὸς, παραγγείλαντος τοῦ Ἰωάννου πρὸς τὸν Ἐρίκον· « Ὅταν μετοικήσω εἰς Σουηδίαν μετὰ τῆς αὐλῆς μου, » δύνασαι προστάσσειν καὶ μεγαλαυχεῖν, οὐχὶ δὲ νῦν· » διότι τοσοῦτον ἀφίσταμαι σοῦ, ὅσον ὁ οὐρανὸς τῆς » γῆς. » Ὅθεν οἱ Σουηδοὶ ὑπεχώρησαν· ὁ δὲ Ῥώσσοις ^{Ἀνακωχὴ πρὸς τὴν Σουηδίαν.} μονάρχης προσέταξε τῷ εὐπατρίδῃ Μορόζοβ, τοποτηρητῇ τῆς Λιθονίας ἵνα συνομολογήσῃ ἐπταετῇ ἀνακωχῇ τῷ βασιλεῖ, καθ' ὅσον ἀπέβλεπε τὴν ἐπαρχίαν ταύτην, ἐπέτρεψε δὲ τῷ Ἐρίκῳ ἵνα ἀρχῇ τοῦ Ῥέβελ, ὡς καὶ πασῶν τῶν καταληφθεισῶν ὑπ' αὐτοῦ πόλεων ἐν Ἑστωνίᾳ, ἐπιφυλασσόμενος τὸ δικαίωμα μετὰ τὸ τέλος τῆς ἀνακωχῆς τοῦ ἐκβαλεῖν ἐκείθεν τοὺς Σουηδοὺς ὡς

1563. ἄρπαγας· τουτέστιν ὁ Ἰωάννης οὐδόλως ἐκόλυε τὰς πολεμούσας διὰ τὴν Λιβονίαν δυνάμεις ἵνα ἐξασθενήσωσιν, ἐπειδὴ ἦν ἕτοιμος ὅπως ὠφελούμενος ἐκ τῆς ἐξασθενήσεως αὐτῶν ἐνώσῃ τὴν Λιβονίαν μετὰ τῆς Ῥωσσίας. Ἄλλ' ὀφόμεθα ἐπακολουθήματα, ἅτινα οὐδαμῶς προεΐδεν ἢ πανοῦργος πολιτικὴ αὐτοῦ. . . Ἀσχοληθῶμεν νῦν περὶ τὰ τότε ἐσωτερικὰ συμβεβηκότα.

Φύσις πονηρὰ
τῆς συζύγου τοῦ
Ἰωάννου.

Ὁ δεύτερος τοῦ Ἰωάννου γάμος οὐκ ἀπέβη, ὡς ὁ πρῶτος, εὐτυχῆς, διότι ἡ Μαρία, ἐλκύσασα τὸν Ἰωάννην διὰ μόνης τῆς καλλονῆς, οὐκ ἀνεπλήρωσε τὴν Ἀναστασίαν οὔτε παρ' αὐτῷ, οὔτε παρὰ τοῖς Ῥώσοις, ὡς στερουμένη τῆς ἀρετῆς τῆς προκατόχου. Κατὰ δὲ τὰ ὑπὸ τῶν συγχρόνων ἱστορούμενα ἢ ἀγροῖκος καὶ σκληροκάρδιος αὕτη Κιρκασσία, ὑποθάλπουσα τὰς κακὰς αὐτοῦ κλίσεις, οὐδὲ τὴν ἀγάπην αὐτοῦ ἠδυνήθη διατηρῆσαι, ἥτις καὶ ταχέως ἔπαυσε· διότι ἤδη ἀπήλαυσε τῶν ἐπικινδύνων θελγῆτρων τῆς ἀστασίας καὶ ἠγνόει τὴν αἰδῶ. Ἀδιαφορῶν δὲ πρὸς τὴν Μαρίαν ὁ Ἰωάννης, ἀνεμνησκετο τῆς Ἀναστασίας, καὶ ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη πρὸς ἀνάπαυσιν αὐτῆς διένεμε πλοῦσι εἰς τὰς Ἀγίας τοῦ Ἄθω μονάς. Ταῦτα δ' ἔπραξε καὶ εἰς μνήμην τοῦ ἀδελφοῦ Ἰουρίου, τελευτήσαντος περὶ τὸ τέλος τοῦ 1563.

Ὁ μικρόνους οὗτος πρίγκιψ ἐτιμᾶτο μὲν, ἀλλ' ἦν ἀνίκανος περὶ τε τὰ πολεμικὰ καὶ πολιτικὰ, καὶ ὀνόματι μόνον ἦρχε τῆς πρωτεύουσας κατὰ τὴν ἀποδημίαν τοῦ Τσάρου, ἡ δὲ γυνὴ αὐτοῦ Ἰουλιανὴ κοσμουμένη σπανίαις ἀρεταῖς, δι' ἧς ἐθεωρεῖτο ὡς ἄλλη Ἀναστασία, προείλετο ἀπελθεῖν τοῦ κόσμου. Ὄθεν ὁ Ἰωάννης, ἡ Τσαρίνη Μαρία, ὁ πρίγκιψ Βλαδίμιρος ὁ Ἀνδρέου, οἱ εὐπατρίδαι καὶ ὁ λαὸς ἐν βαθείᾳ σιγῇ προέπεμψαν αὐτὴν ἀπὸ τοῦ Κρεμλίου μέχρι τοῦ Νέου γυναικείου μο-

Κουρὰ τῆς γυναικὸς ἀδελφοῦ τοῦ Ἰωάννου καὶ μητρὸς τοῦ πρίγκιπος Βλαδίμιρου.

νάστηριου, ἔνθα ἐπεθύμει καταλύσαι τὸν βίον, Ἀλεξάνδρα κληθεῖσα. Ἄλλ' οὐδόλως προέβλεπεν, ὅτι ὁ Τσάρος οὗτος, ὁ καταनुσσομένος ὑπὸ τῆς ἐνθέρμου καὶ ἀγγελικῆς εὐσεβείας αὐτῆς, ὁ πλήρης, ὡς ἐφαίνετο, ἀγάπης καὶ ἀδελφικῆς στοργῆς, ἔσεται ποτε ἐν παραφορᾷ ὀργῆς ὁ ὤμος αὐτῆς φονεύς! Οὗτος θέλων ἵνα ἡ νύμφη αὐτοῦ, καὶ ταπεινῇ μοναχῇ οὔσα, ἀπολαμβάνῃ τὰς βασιλικὰς τιμὰς, κατέστησεν ὑπὲρ αὐτῆς ἐν τοῖς κελ्लीοῖς πολυτελεῖ αὐλὴν καὶ ἔδωκεν ἀξιωματικούς πρὸς ὑπηρεσίαν καὶ πλούσια κτήματα, ὡς εἰ ἤθελε διὰ τούτου ἵνα συνδήσῃ αὐτὴν ἔτι μετὰ τῶν μεταιωτήτων τοῦ κόσμου.

Πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως τῆς Ἰουλιανῆς ἡ φιλόδοξος Εὐφροσύνη, μήτηρ τοῦ πρίγκιπος Βλαδιμίρου, προεῖλετο ἔκουσα ἄκουσα τὸν μοναχικὸν βίον, ὡς περιπεσοῦσα, ὡς καὶ ὁ υἱὸς, τῇ δυσμενείᾳ τοῦ Τσάρου ἐπὶ τῇ καταγγελίᾳ τοῦ γραμματέως αὐτῶν, καθειρχθέντος διὰ τὴν κακὴν διαγωγὴν. Ὁ μονάρχης, κλητεύσας τοὺς κατηγορούμενους ἐνώπιον τοῦ Μητροπολίτου καὶ τῶν Ἐπισκόπων, ἐξ ἤ λ ε γ ξ ε, κατὰ τὸ χρονικόν, τήν τε μητέρα καὶ τὸν υἱὸν ὡς ἀδίκους, ἀλλὰ τιμῶν τὴν μεσιτείαν τοῦ κλήρου ἐξ ἐ π ι ε ι κ ε ῖ α ς συνεχώρησε τὸ πταῖσμα αὐτῶν. Τότε ἡ Εὐφροσύνη ἐνεκλείσθη ἐν τῷ κατὰ τὸ Βιέλο-Ὀζερον μοναστηρίῳ τῆς Ἀναστάσεως, ἔνθα προέπεμψαν αὐτὴν οἱ πρῶτοι ἀξιωματικοὶ τῆς αὐλῆς πρὸς δὲ τὸν πρίγκιπα Βλαδίμιρον ὁ Ἰωάννης ἔδωκε νέους εὐπατρίδας καὶ τραπεζοκόμους, ἀντὶ τῶν προτέρων, οὓς αὐτὸς παρέλαβεν ἐν τῇ ἰδίᾳ ὑπηρεσίᾳ, τουτέστι περιεκύκλωσε κατασκόποις τὸν πρίγκιπα τοῦτον. Ἐν τούτοις περιεῖπεν αὐτὸν, καὶ ἐπεσκέπτετο ἐν Σταρίτσα καὶ Βερεία καὶ ἐν τοῖς ἀγροῖς τοῦ Βησεγορόδου, ὅπως συνευωχῆται καὶ συμποσιάξῃ.

1563. Ἄλλ' ἀπέκρυπτεν ἔτι τὴν μνησικακίαν ὑπὸ τὸ πρό-
σχημα τῆς φιλίας.

Τὴν τελευταίαν ἡμέραν τοῦ ἔτους 1563 ἐτελεύτησε
τὸν βίον ὁ γηραιὸς καὶ ἔνδοξος Μητροπολίτης Μακάρι-
ος, κατηγορούμενος μὲν ὑπὸ τῶν συγχρόνων ἐπὶ φι-
λοδοξία καὶ δειλία, ἀλλ' ἐπαινούμενος ἐπὶ ἀρετῇ· οὐκ
ἐγένετο δὲ οὔτε τολμηρὸς ἐλεγκτῆς τῶν κακιῶν τοῦ
Τσάρου, οὔτε χαμερπῆς κόλαξ αὐτῶν. Ἡμέρας τινὰς
πρὸ τῆς τελευτῆς ἐξομολογούμενος ὁ Μακάριος ἐνώ-
πιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, γράφει ἐν τῇ διαθήκῃ, ὅτι κατα-
τρυχόμενος ὑπὸ πολλῶν θλίψεων ἐπεθύμησε πολλά-
κις ἀποχωρῆσαι τῶν πραγμάτων καὶ καθιερῶσαι ἑαυτὸν
τῷ ἡσυχαστικῷ βίῳ, ἤτοι ἀναχωρητικῷ· ἀλλ' ὁ
Τσάρος καὶ οἱ Ἐπίσκοποι πάντοτε προέτρεψαν θερμῶς
αὐτὸν ἵνα μὴ ἀναχωρήσῃ.

Ὁ ποιμὴν οὗτος, ὡς φαίνεται, οὐκ ἦν ἀδιάφορος θεα-
τῆς τῆς διαφθορᾶς τοῦ κυριάρχου, προτιμῶν τὴν ἡσυ-
χίαν τῆς ἐρημίας τοῦ λαμπροῦ ἀξιώματος τοῦ Μητρο-
πολίτου. Ἐνθερμος δὲ ζηλωτῆς τῶν προόδων τοῦ χρι-
στιανικοῦ φωτισμοῦ παρήγγειλε τὴν μελερμήνευσιν τῶν
Ἑλληνικῶν μηναιῶν προσθεὶς τὸν βίον τῶν Ἀγίων
Ῥώσων, ἀρχαίων τε καὶ νέων, ὑπὲρ ὧν ἐθέσπισε τελε-
τὰς καὶ ἐνιαυσίους ἑορτὰς ἐν συνόδῳ συγκροτηθείσῃ
τῇ 26 Φεβρουαρίου 1547· τοιοῦτοι δ' ἦσαν ὁ Ἀρχιεπί-
σκοπος τοῦ Νοβογορόδου Ἰωάννης, Ἀλέξανδρος ὁ Νε-
βαϊκὸς, ὁ Σαββάτιος, Ζωσιμᾶς ὁ ἐκ Σολοβέτσκου, κτλ.

Συγγραφαὶ βίου
τῶν Ἀγίων καὶ
βαθμολογικῆς
βίβλου.

Αὐτὸς οὗτος ὁ Μακάριος ἐπεστάτησε τῆς συντάξεως τῆς
βαθμολογικῆς Βίβλου ἀπὸ τοῦ Ρουρίκου μέχρι τοῦ
1559, συνέπραξε δὲ καὶ εἰς τὴν σύστασιν τῆς πρώτης τυπο-
γραφίας ἐν Μόσχᾳ. Πρὸ ἐνδὲς ἤδη αἰῶνος ἡ Εὐρώπη ὠ-
φελεῖτο ἐκ τῆς εὐτυχοῦς ἀνακαλύψεως τοῦ Γουττεμβέρ-

γου, Φαύστου καὶ Σχεφφέρου· οἱ δὲ μονάρχαι τῆς Μόσχα^{1563.}ς, ἀκούσαντες περὶ αὐτῆς, ἐπεθύμησαν ἵνα ὠφεληθῶσιν ἐκ τῶν πλεονεκτημάτων τούτων, σπουδαιωτάτων ὑπὲρ τῶν προόδων τοῦ προσφιλοῦς αὐτοῖς φωτισμοῦ. Ὁ Μέγας Ἡγεμῶν Ἰωάννης παρέλαβεν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ ἐξάκουστόν τινα τυπογράφον τῆς Λουβέκης, Βαρθολομαῖον τὸ ὄνομα, τῷ δὲ 1547 ὁ Τσάρος Ἰωάννης ἐζήτησε ἐν Γερμανίᾳ τεχνίτας τοῦ βιβλικοῦ ἔργου· πιθανόν δέ, ὅτι εὔρε τοιοῦτους καταλλήλους πρὸς μόρφωσιν Ῥώσων ἐργατῶν ἐν Μόσχα· διότι τῷ 1553 ὠκοδόμησεν ἰδίαν οἰκίαν ὑπὲρ τῆς τυπογραφίας, ἐπιστατούντων δύο τεχνιτῶν Ἰωάννου τοῦ Θεοδώρου, διακόνου τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου τοῦ τῆς Γοστούνης, καὶ τοῦ ἐκ Μτσισλάβου Πέτρου τοῦ Φιλοθέου, οἵτινες τῷ 1564 ἐδημοσίευσαν τὰς πράξεις καὶ τὰς ἐπιστολάς τῶν Ἀποστόλων, τὸ ἀρχαιότερον τῶν τυπωθέντων Ῥωσικῶν βιβλίων, ἄξιον λόγου διὰ τὴν κομψότητα τῶν χαρακτῆρων καὶ τὸν χάρτην. Ἐν προσθήκῃ τοῦ βιβλίου τούτου ἀναφέρεται, ὅτι ὁ Μακάριος ἠυλόγησε τὸν Τσάρον διὰ τὸ ἀγαθὸν τοῦτο ἔργον, ὡς χορηγήσαντα τοῖς χριστιανοῖς, ἀντὶ τῶν πλημμελῶν χειρογράφων, ἔντυπα ἀναμάρτητα βιβλία, περιέχοντα τὴν χριστιανικὴν, διδασκαλίαν καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν Ἀκολουθίαν· χάριν δὲ τοῦ ἔργου τούτου παρέβαλεν αὐτὸ πρὸς τὰ ἄριστα καὶ ἀρχαιότατα ἀντίγραφα πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ἀμαρτημάτων καὶ κατὰ τὰς λέξεις καὶ κατὰ τὴν ἔννοιαν. Ἡ σπουδαία αὕτη ἐπιχείρησις, προελθοῦσα ἐκ τοῦ πρὸς τὸν χριστιανικὸν φωτισμὸν ζήλου, δυσηρέστησε πολλοὺς ἀντιγραφεῖς, ἐργαζομένους εἰς τὴν μεταγραφὴν τῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων. Μετὰ τῶν ἀνθρώπων τούτων ἠνώθησαν καὶ οἱ δεισιδαίμονες, ἐκπλαγέντες ὑπὸ τοῦ νεωτερι-

Εἰσαγωγή τῆς
τυπογραφίας.

1563.

σμοῦ τούτου· διὸ ἐγένοντο παραχαί. Ὅθεν ὁ τεχνίτης Ἰωάννης ὁ Θεοδώρου, στερηθεὶς ἰσχυροῦ καὶ προθύμου προστάτου τοῦ Μακαρίου, θεωρούμενος δὲ ὡς αἰρετικὸς, ἠναγκάσθη, φεύγων τοὺς καταδιώκτας, ἰν' ἀποχωρῆσαι εἰς Λιθουανίαν μετὰ τοῦ συντεχνίτου Πέτρου τοῦ ἐκ Μοσισλάβου. Ἡ τυπογραφία τῆς Μόσχας, μετακομισθεῖσα εἰς τὸ χωρίον Ἀλεξάνδροβοσκον (3) ἐτύπωσε τὸ Εὐαγγέλιον· ἀλλ' ὁ Τσάρος παρεχώρησε τὴν δόξαν τῆς δημοσιεύσεως ὁλοκλήρου τῆς Βίβλου τῷ ἐκ Βολυνίας πρίγκιπι Κωνσταντίνῳ, ἀπογόνῳ τοῦ Ἁγίου Βλαδιμίρου. Ὁ πρίγκιψ οὗτος, ἐνθερμον τέκνον τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν, ὑποδεξάμενος φιλοφρόνως τὸν πρόσφυγα Ἰωάννην Θεοδώρου, ἰδρύσει τυπογραφίαν ἐν τῇ πόλει αὐτοῦ Ὀστρόγῳ, ἐπορίσθη δὲ ἐκ Μόσχας διὰ τοῦ Ἀραβουρδά, γραμματέως τῆς Λιθουανίας, πλήρες ἀντίγραφον τῆς παλαιᾶς καὶ νέας Διαθήκης, ὅπερ ἀντεξήτασε πρὸς τὸ πεμφθὲν ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἱερεμίου Ἑλληνικόν, καὶ ἀνέθηκε τὴν διόρθωσιν αὐτοῦ φιλολόγοις· τέλος δὲ ἐτύπωσεν αὐτὸ τῷ 1581· διὸ καὶ ἐγένετο ἄξιος τῆς εὐγνωμοσύνης πάντων τῶν ὁμοθρήσκων. Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἀξιωμανημονεύτων ἐκκλησιαστικῶν συμβεβηκότων ἐπὶ τοῦ Μακαρίου ἀναφέρονται ἔτι τὴν σύστασιν τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Πολότσκου, εἰς τιμὴν τῆς ἀρχαίας ταύτης ἡγεμονίας καὶ τοῦ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ περικλειοῦς ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας. Ὁ Τρύφων Στουπίσιν, πρῶν τῆς Σουδαλίας Ἐπίσκοπος, ὁ ἀποκαρεῖς ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Ἰωσήφ τοῦ Βολόκου, Ἱεράρχης τιμώμενος διὰ τὰς ἀρετὰς, ἀλλὰ γέρον καὶ ἀσθενής, ἐδέχθη πρὸς εὐαρέστησιν τοῦ Τσάρου τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν τοῦ Πολότσκου.

Ἐκδοσις τῆς ἰε-
ρᾶς γραφῆς ἐν
Ὀστρόγῳ.

Ἀρχιεπισκοπὴ
Πολότσκου.

Μετὰ τὴν τελευταίαν τοῦ Μακαρίου πάντες οἱ Ἐπί-

σχοποι συνήλθον ἐν Μόσχᾳ πρὸς ἐκλογὴν νέου ποιμένος
 τῆς Ἐκκλησίας· ἀλλὰ πρὸ τούτου, κατὰ τὴν θέλησιν
 τοῦ Τσάρου, ἐθέσπισαν διὰ συνοδικοῦ ψηφίσματος, ὅτι
 οἱ Μητροπολίται τῆς Ῥωσσίας φέρουσι τὸν τεῦθεν
 τὸ λευκὸν ἐπανωκαλύμμαυχον μετὰ δ-
 μοιοχρώων ταινιῶν καὶ ἐξαπτερύγων, ὡς
 ἐξεικονίζονται οἱ Μητροπολίται Πέτρος καὶ Ἀλέξιος,
 ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Νοβογορόδου Ἰωάννης καὶ οἱ
 θαυματουργοὶ Ἱεράρχαι Ῥοστόβου Λεόντιος καὶ Ἰγνάτι-
 τιος καὶ Ἡσαίας. Ἐν τῷ θεσπίσματι τούτῳ ἀναφέρεται
 » Διὰ τίνα λόγον μόνον οἱ Ἱεράρχαι τοῦ Νοβογορόδου
 » φέρουσι τὸ λευκὸν ἐπανωκαλύμμαυχον; Ἐρευνήσαντες
 » τὸν λόγον τούτου, οὐδαμοῦ εὑρομεν αὐτόν. Ἀποδῶμεν
 » τοῖς Μητροπολίταις τὰ ἀρχαῖα παράσημα· ὡς δὲ οἱ Ἐ-
 »πίσκοποι τοῦ Νοβογορόδου, οὕτω καὶ οἱ τῆς Καζάνης
 » σπραγιζέτωσαν πάντα τὰ θεσπίσματα δι' ἐρυθροῦ
 » κηροῦ. Ἡ σπραγὴς αὐτῶν περίστησιν ἔνθεν μὲν τὴν
 » εἰκόνα τῆς Θεομήτορος μετὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐν-
 »θεν δὲ χεῖρα εὐλογοῦσαν μετὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Μη-
 »τροπολίτου.» Μετὰ τινὰς δ' ἡμέρας Ἀθανάσιος, μοναχὸς
 τοῦ Μοναστηρίου τοῦ Τσουδόβου, πρῶν ἱερεὺς τοῦ ναοῦ
 τοῦ Εὐαγγελισμοῦ καὶ πνευματικὸς τοῦ Τσάρου, ἀνηγορεύ-
 θη ἀρχηγὸς τοῦ Ῥωσικοῦ κλήρου. Μετὰ τὴν θείαν λει-
 τουργίαν οἱ Ἱεράρχαι, ἐκδύσαντες τὸν νέον Μητροπολίτην
 τῶν ἱερατικῶν ἀμφίων, ἔθηκάν ἐπ' αὐτὸν τὴν
 χρυσοῦν εἰκόνα τῆς πύλης, τὸν μανδύαν
 μετὰ τῶν πηγῶν καὶ τὸ λευκὸν ἐπανωκαλύμ-
 μαυχον. Ἀναβὰς εἰς τὸν θρόνον τῶν Μητροπολιτῶν,
 ὁ Ἀθανάσιος ἐδέχθη τὰς προσήσεις τοῦ Τσάρου, ὃν
 εὐλογήσας, ἰκέτευσεν μεγαλοφώνως τὸν Παντοδύναμον
 Ἐκχωρητῆ τῷ Ἰωάννῃ υἱεῖαν καὶ νίκην. Ἐραίνεται δὲ,
 ὅτι οὐδὲ ὅπως ἐτόλμα ἀναφέρειν περὶ ἀρετῆς!

Λευκὸν ἐπανωκαλύμμαυχον
 τῶν Μητροπολιτῶν.

Ὁ Ἀθανάσιος
 ἀναγορεύεται
 Μητροπολίτης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ
ΦΟΒΕΡΟΥ.

1563—1569.

Διαπραγματεύσεις καὶ πόλεμος πρὸς τὴν Λιθουανίαν— Φυγὴ τῶν Ῥώσων εἰς Λιθουανίαν— Προδοσία τοῦ πρίγκιπος Ἀνδρέου Κούρσκι— Ἀλληλογραφία πρὸς τὸν Τσάρον— Εἰσβολὴ τῶν Λιθουανῶν καὶ τῶν Τατάρων τῆς Κριμαίας— Πρεσβεία τοῦ μεγάλου ταξιάρχου τοῦ Γερμανικοῦ τάγματος— Μητροπολιτικὴ ἀναχώρησις τοῦ Ἰωάννου— Ἐπιστολὴ τοῦ Τσάρου πρὸς τὸν Μητροπολίτην καὶ τὸν λαόν.— Φρίκη ἐν Μόσχῃ— Σύστασις τῆς Ὀπριτσνίνας. Δευτέρα ἐποχὴ πραγμάτων— Ἡ κόμη Ἀλεξάνδροβιτς— Μοναστικὸς βίος τοῦ Ἰωάννου— Οἱ ἀλλοδαποὶ φίλοι αὐτοῦ— Μεγαλοφυχία τοῦ Μητροπολίτου Φιλίππου. Τρίτη ἐποχὴ τῶν φόνων— Λοιμὸς— Πόλεμικὰ ἔργα καὶ διαπραγματεύσεις— Ἐθνικὴ συνέλευσις— Ἀνακωχὴ πρὸς τὴν Λιθουανίαν.— Σουηδικὰ— Σπουδαία ἐπιχειρήσεις τοῦ σουλιάνου— Συμφορὰ τῶν Τούρκων— Σχέσεις πρὸς τὴν Περσίαν— Φόρος τῆς Σιθρίας— Ἐμπορία— Πρεσβείαι τῆς Ἀγγλίας— Βούλη τοῦ Τσάρου ὅπως καταφύγῃ εἰς αὐτὴν— Ὀκακοῦργος Βομίλιος.

Διαπραγματεύσεις καὶ πόλεμος πρὸς τὴν Λιθουανίαν.

Ἡ πρὸς τὸν Σιγισμουῦνδον συνομολογηθεῖσα ἀνακωχὴ οὐδόλως ἐκώλυε τοὺς Ῥώσους καὶ Λιθουανούς τοῦ διαταράττειν ἀλλήλους. Καὶ οἱ μὲν δι' ὀλίγου στρατοῦ συνετέλεσαν τὴν κατάκτησιν τῆς ἐπαρχίας τοῦ Πολότσκου, ἅμα δὲ ὁ πρίγκιψ Μιχαὴλ Βισνεβέτσκις, θεράπων τοῦ Σιγισμουῦνδου, ἄγων τοὺς Κοζάκους καὶ Τατάρους τοῦ Βιελγορόδου ἐπόρθει τὰς ἐπαρχίας τοῦ Τσερνιγόβου καὶ Σταροδούβου· ἀλλ' ὁ πρίγκιψ Ἰωάννης Στερδάτης, στρατηγὸς τοῦ Σεβέρσκου, κατέστρεψεν αὐτόν. Τέλος δὲ τῆ 5 Δεκεμβρίου 1563 οἱ ἀναμενόμενοι ἐπὶ μακρὸν πρέσβεις τοῦ Σιγισμουῦνδου ἤλθον εἰς Μόσχαν, καὶ κατὰ τὸ εἰωθὸς ἤρξαντο ἀπαιτοῦντες τὸ Νοβογόροδον καὶ Πσκόβον, πρὸς τούτοις δὲ πάσας τὰς

κατακτήσεις τοῦ πάππου καὶ πατρὸς τοῦ Ἰωάννου, οἱ δ'εὐπατρίδαι ἡμῶν, ἐμμένοντες ὡσαύτως τοῖς εἰθισμένοις ἀπεκρίναντο, ὅτι πρὸς παγίωσιν τῆς εἰρήνης ἦν ἐπάναγκες ἵνα τὰ στρατεύματα τοῦ Τσάρου ἀναλάβωσι παρὰ τῶν Λιθουανῶν οὐ μόνον τὸ Κιέβον καὶ Βολυνίαν καὶ Ποδολίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν Βίλναν, ὡς ἀρχαῖον κτῆμα τῆς Ῥωσσίας. Ἐλεγον δὲ προσέτι περὶ τῶν ἀδικιῶν καὶ τῆς πανουργίας καὶ ἀσυνεπειῆς τοῦ βασιλέως, ἀρνούμενου πρὸς τὸν Ἰωάννην τὴν προσηγορίαν τοῦ Τσάρου καὶ βουλευομένου τὴν ὑποταγὴν τῆς Λιβονίας, ἐνθα ἀπὸ τοῦ ἐνδεκάτου ἑξαι αἰῶνος Ἰαροσλάβος ὁ Μέγας ἔκτισε τὸ Ἰουρίεβον (Δορπάτον), Ἀλέξανδρος δ' ὁ Νεβαϊκὸς διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου ἐτιμῶρει τοὺς ὑπηκόους αὐτοῦ Γερμανοὺς διὰ τὴν στάσιν καὶ ἀπειθειαν αὐτῶν. Συνεπέραναν δὲ τὸν λόγον λέγοντες: «Οὕτως ἐγένετο ἄχρι τοῦ χρόνου τοῦ μεγάλου ἐκδικητοῦ τῶν ἀδικιῶν, τοῦ πάππου μου καὶ ἐνδόξου πατρὸς μου, ἀνακτητοῦ τῆς ἀρχαίας ἡμῶν κληρονομίας, καὶ μέχρις ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ». Καὶ τοὶ δ'ἐκατέρωθεν ἐμετρίασαν τὰς ἀμοιβαίας ἀξιώσεις, καὶ τοὶ ἡμεῖς ἐστέρξαμεν ἵνα μὴ μνημονεύωμεν τοῦ λοιποῦ τῆς Βίλνας καὶ Ποδολίας καὶ Βολυνίας, φιλικῶς δὲ παραχωρήσωμεν τὴν Κουρλανδίαν τῷ Σιγισμούνδῳ, ὡς ἐπιθυμοῦντες μόνον τῆς χώρας τοῦ Πολότσκου, ὅπως συνομολογήσωμεν δεκαετὴ ἢ δεκαπενταετὴ ἀνακωχὴν· καὶ ὅμως οἱ πρέσβεις ἀπεδοκίμασαν τὰς συνθήκας ταύτας· διὸ ὁ Ἰωάννης εἶπεν αὐτοῖς: «Ὁ βασιλεὺς ὑμῶν κύριός ἐστιν ἀρνεῖσθαι πρὸς ἐμὲ τὴν προσηγορίαν τοῦ Τσάρου. Οὐ χρήζω προσηγοριῶν, διότι πάντες γινώσκουσιν, ὅτι ἡ ἐμὴ δυναστεία κατάγεται ἀπὸ Καίσαρος Αὐγούστου· τὸ δὲ παρὰ τοῦ Θεοῦ δοθὲν

1563.

»ἄνθρωπος οὐκ ἀφαιρεῖται.» Καὶ τοιαύτη μὲν γενεαλογία ἴσως ἐξέπληξε τοὺς πρεσβευτάς, ἀλλ' ἀναμφιβόλως διεσαφήθη αὐτοῖς. Ἰστέον δὲ, ὅτι οἱ τότε λόγιοι τῆς Μόσχας, κολακεύοντες βεβαίως τὴν φιλοδοξίαν τοῦ Ἰωάννου, ἀνέφερον τὴν καταγωγὴν τοῦ πρώτου ἡγεμόνος τοῦ Νοβογορόδου Ῥουρίκου εἰς τινὰ ὑποτιθέμενον ἀδελφὸν τοῦ Αὐγούστου, Προῦσσ'ον τοῦνομα, ὅστις, κατ' αὐτοὺς, ἀνεχώρησε τῆς Ῥώμης ὅπως βασιλεύσῃ τῆς Πρωσσίας. Μὴ φιλονεικήσαντες περὶ τῶν προγόνων τοῦ Ῥουρίκου οἱ ἀπεσταλμένοι τοῦ βασιλέως, ἠρνήθησαν τὴν παραχώρησιν τοῦ Πολότσκου καὶ τῆς Λιθουανίας, ἀνεχώρησαν δ' ἐκ Μόσχας τῇ 9 Ἰανουαρίου.

1564.

Παραχρῆμα οἱ τῆς Μόσχας στρατηγοὶ ἐξεστράτευσαν καὶ ὁ μὲν Σουΐσκης ἐκ Πολότσκου, οἱ δὲ Ὀβολένσκη Σερεβριάνη ἐκ Βιάζκης, ὅπως ἐπιτεθῶσι τῇ Λιθουανίᾳ· πάντες δὲ πηρηγγέλθησαν ὑπὸ τοῦ Τσάρου ἵνα ἐνωθέντες ἐν Ὀρσα ἐκστρατεύσωσιν ἐπὶ τὸ Μίνσκον καὶ Λιθουανικὸν Νοβογορόδοκον, αὐτοῦ τούτου ὀρίσαντος τὰς στρατοπεδεύσεις καὶ πάσας τὰς κινήσεις τοῦ στρατοῦ· ἀλλ' ὁ κατακτητὴς τοῦ Δορπάτου Σουΐσκης, ἐνδοξος διὰ τὰ κατορθώματα καὶ τὴν φιλανθρωπίαν, ὡσεὶ τυφλωθεὶς ὑπὸ τῆς εἰμαρμένης περιέπεσεν εἰς δεινὴν ἀπερισκεψίαν· διότι ἐβάδιζεν ἀτάκτως μετὰ ἀόπλων στιφῶν, τὰ δὲ ὄπλα καὶ αἱ ἀποσκευαὶ ἐκόμιζοντο ἐν ἐλκύθροις, μὴδὲ προπορείας ὑπαρχούσης! ὥστε οὐδεὶς διανοήθη τὸν ἐχθρόν· ὁ δὲ στρατηγὸς τοῦ Τρότσκου Νικόλαος Ῥάδζιβιλ, κατασκηῶν παρὰ τὸ Βιτέβσκον μετὰ τῆς φρουρᾶς τοῦ βασιλέως καὶ τῶν ἐκλεκτῶν Λιθουανικῶν στρατῶν, καὶ ἔχων πιστοὺς κατασκόπους, ἐγίνωσκε τὰ πάντα· αἴφνης δὲ παρὰ τὴν Ὀρσαν ἐν δυσβάτοις καὶ δασύδεσι τόποις ἐφώρμησεν αἰφνιδίως πρὸς τοὺς Ῥώσ-

σους· οὔτοι δὲ μὴ ἔχοντες καιρὸν ὅπως ὀπλισθῶσι καὶ 1864.
 συνταχθῶσιν, ἔφυγον ἀνάνδρως στρατηγοὶ τε καὶ στρα-
 τιῶται. Ὁ ἀτυχὴς Σουίσκης ἐστερήθη τῆς ζωῆς διὰ τὴν
 ἀπερισκεψίαν αὐτοῦ. Καὶ οἱ μὲν ἀναφέρουσιν, ὅτι προσ-
 βληθεὶς ὑπὸ σφαίρας τὴν κεφαλὴν, εὐρέθη νεκρὸς ἐν
 φρέατι, ἄλλοι δὲ, ὅτι ἐφονεύθη ὑπὸ Λιθουανοῦ χωρι-
 κοῦ διὰ πελέκως (4). Ἐκτὸς δὲ τῶν ἄλλων διασῆμων
 ἀξιωματικῶν οἱ Ῥῶσσοι ἀπώλεσαν τοὺς δύο πρίγκι-
 πας Συμεῶνα καὶ Θεόδωρον Παλίτσκη, ὁ δὲ στρατη-
 γὸς Ζαχαρίας Πλεσσέεβ. Ὅστιν, ὁ πρίγκιψ Ἰωάννης
 Ὀχλιαβίνιν καὶ πολλοὶ παῖδες εὐπατριδῶν ἠχμαλωτί-
 σθησαν· ὥστε ἐξ εἴκοσι χιλιάδων μαχητῶν ἀπώλεσα-
 μεν ἐν τῇ συμφορᾷ ταύτῃ μόνον διακοσίους ἀνδρας, οἱ
 δὲ λοιποὶ ἔφυγον εἰς Πολότσκον, καταλιπόντες τῷ
 ἐχθρῷ τὰς τε ἀποσκευὰς καὶ τὸ πυροβολικόν. Τὸ σῶμα
 τοῦ Σουίσκη μετεκομίσθη ἐν θριάμβῳ εἰς Βίλναν, τοὺς
 δὲ αἰχμαλώτους παρέστησαν πρὸς τὸν νοσοῦντα τότε
 ἐν Βαρσοβίᾳ βασιλέα, ὅστις ἐτέλεσε Δοξολογίαν, ἣ δὲ
 χαρὰ ἀπέδωκεν αὐτῷ τὴν ὑγείαν.

Ἡ νίκη ὁμῶς αὕτη οὐδὲν ἄλλο εὐτυχὲς τῷ Σιγισ-
 μούνδῳ εἶχεν ἐπακολούθημα. Οἱ πρίγκιπες Ὀβολένσκη
 ἐστρατοπέδευον παρὰ τὴν Ὀρσαν, ὁ δὲ Ῥάδζιβιλ ἀπέ-
 φευγε τὴν πρὸς αὐτοὺς μάχην, ἐπιθυμῶν μόνον ἵνα
 ἐκδιώξῃ αὐτοὺς τῆς ἐπικρατείας τοῦ βασιλέως· διὸ ἔπεμ-
 ψεν εἰς Δουβρόβναν Λιθουανὸν ταχυδρόμον, κομίζοντα τὴν
 ἀγγελίαν τῆς συμφορᾶς τοῦ Σουίσκη, διὰ τόπων, ἔνθα ἦν
 βεβαία ἡ συνάντησις αὐτοῦ πρὸς τοὺς Ῥῶσσοι· οὔτοι δὲ 9
 συλλαβόντες αὐτὸν καὶ μαθόντες περὶ τοῦ συμβεβηκότος, 9
 ἀνέλαβον ὄντως τὴν εἰς Σμόλενσκον ἄγουσαν, τέμνον-
 τες καὶ καίοντες πάντα πρὸς ἐκδίκησιν τοῦ ἐχθροῦ. Ὅθεν
 ἀπὸ Δουβρόβνας μέχρι Κριτσέβου πάσας τὰς κώμας

ἐνέπρησαν, συνεπαγόμενοι εἰς δουλείαν πλῆθος γεωργῶν. Ἐπὶ τοὺς πέντε ἐφεξῆς μῆνας ἀμφοτέροι οἱ στρατοὶ διετέλεσαν ἀπρακτοῦντες· τέλος δὲ ἱσταμένου τοῦ Ἰουλίου ὁ πρίγκιψ Τοκμάκοβ, Ῥώσσοι στρατηγός, ἐπὶ κεφαλῆς στρατοῦ πεζικοῦ καὶ ἵππικοῦ ἐξεστράτευσεν ἐκ Νέβλης ἐπὶ τὴν Ὀζερίτσαν, ἐλπίζων τὴν ἀλωσιν τῆς πόλεως ταύτης· ἀλλὰ μαθὼν, ὅτι δωδεκα-
 τῆ 22 Ἰουλίου. κισχίλιοι Λιθουανοὶ ἀνεχώρησαν ἐκ Βιτέβσκου εἰς βοήθειαν τῶν πολιορκουμένων, ὁ γνωστός ἐπ' ἀνδρία οὗτος στρατηγός, ἀποστείλας τὴν ἀποσκευὴν καὶ τὸ πεζικὸν εἰς Νέβλην, ἐπορεύθη μετὰ μόνου τοῦ ἵππικοῦ εἰς ἀπάντησιν τοῦ ἐχθροῦ καὶ κατέθραυσε τὴν προπορείαν. Ἀλλὰ, πλησιάζοντος τοῦ μεγάλου Λιθουανικοῦ στρατοῦ, ὑπεχώρησεν ἐξ ἀνάγκης ἀποκτείνας ἀπαυρώπως τοὺς αἰχμαλώτους. Καὶ ὁ μὲν στρατηγός τοῦ Σμολένσκου Βουτουρλίν, ἀρχῶν τῶν παίδων τῶν εὐπατριδῶν, τῶν Τατάρων καὶ τῶν Μορδβίων, ἤρξατο πάλιν ἐρημῶν τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Βορυσθένου, συνεπαγόμενος 4,800 αἰχμαλώτους ἀμφοτέρων τῶν γενῶν οἱ δὲ Λιθουανοὶ ἐτάρασσον διὰ συχνῶν εἰσβολῶν τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Δορπάτου, τῶν Κοζάκων καὶ τοῦ Σιγισμούνδου λαφυραγωγούντων ἐπὶ τῆς ἐκ Μόσχας εἰς Ταυρικὴν ἀγούσης τοὺς τε ἐμπόρους καὶ ἀπεσταλμένους Ῥώσσους. Καὶ τὰ μὲν ἔργα ταῦτα ἦσαν μικροῦ λόγου ἄξια, ἀλλ' ὁ πόλεμος ταχέως ἀπέβη σπουδαιότατος, οἱ δὲ πρὸς τὴν Ῥωσσίαν κίνδυνοι ἠϋξήσαν μετ' οὐ πολὺ διὰ τὴν ἀπροσδόκητον προδοσίαν ἐνὸς τῶν ἐπιφανεστάτων στρατηγῶν τοῦ Ἰωάννου.

Ὁ φόβος, ὃν ἐνέβαλλον πᾶσι τοῖς Ῥώσσοις αἱ ὠμότητες τοῦ Τσάρου, ἠνάγκασε πολλοὺς αὐτῶν καταφυγεῖν εἰς ξένις χώρας, κατὰ τὸ πρᾶδειγμα τοῦ πρίγκιπος

Φυγὴ τῶν Ῥώσ-
 σων εἰς Λιθουανίαν.

Δημητρίου Βισνεβέτσκη· διότι οὗτος, σπουδάζων περὶ τῆς δόξης τῆς πατρίδος, ἀγαπῶν δὲ τὸν ἐνάρετον Ἰωάννην, οὐδόλως ἠθέλησεν ἵνα υποβάλη ἑαυτὸν ὑπὸ τὴν παλιντροπίαν τυράννου· διὸ κατέφυγε πρὸς τὸν Σιγισμουῖνον, ὑποδεχθέντα αὐτὸν φιλοφρόνως καὶ ξενίσαντα ὡς ἐχθρὸν τοῦ Ἰωάννου, ἀναθέσαντα δὲ τῷ ἰδίῳ ἰατρῷ τὴν θεραπείαν δεινοῦ νοσήματος αὐτοῦ, προξενηθέντος ἐκ φαρμακεύσεως· ἀλλ' ὁ γενναῖος οὗτος μαχητὴς οὐδόλως διανοεῖτο ἵνα χύσῃ τὸ αἷμα τῶν ὁμοδόξων Ῥώσων. Προτρεπόμενος δὲ κρύφα ὑπὸ Μολδαβῶν τινῶν μεγιστάνων ἵν' ἀπαλλάξῃ αὐτοὺς τοῦ ἀναξίου Ὀσποδάρου Στεφάνου, ἐπορεύθη μετὰ ἱλῆς πιστῶν Κοζάκων εἰς δρέψιν νέων δαφνῶν, ἀλλ' ἀπώλετο ἐξ ἀπάτης· διότι, μηδεγὸς προσελθόντος εἰς τὰς τάξεις αὐτοῦ, ἠχμαλωτίσθη ὑπὸ τοῦ Στεφάνου, ὅστις ἐπεμφεν αὐτὸν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα ὁ σουλτάνος ἀπέταμε τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. Κατόπιν τοῦ Βισνεβέτσκη ἀπῆλθον εἰς Πολωνίαν οἱ ἀδελφοὶ Κιρκάσσιοι, ἀμφοτέροι ἐπίσημοι ἀξιωματικοί, κινδυνεύοντες ὡσαύτως. Ἡ φυγὴ οὐκ ἔστι πάντοτε προδοσία, οἱ δὲ πολιτικοὶ νόμοι οὐκ εἰσὶν ἰσχυρότεροι τοῦ φυσικοῦ, παραγγέλλοντος φεύγειν τὸν διώκτην· ἀλλ' οὐαὶ τῷ πολίτῃ τῷ λαμβάνοντι δίκην παρὰ τῆς πατρίδος διὰ τὰ ἀδικήματα τυράννου! Ὁ νέος καὶ γενναῖος στρατηγός, κεκοσμημένος δι' ἐνδόξων τραυμάτων, ἀνὴρ πολεμικός

Προδοσία τοῦ
πρίγκιπος Ἄν-
δρέου Κούρβσκη.

καὶ βουλευτικὸς, ὁ συνεργάτης τῶν λαμπρῶν νικῶν τοῦ Ἰωάννου, ὁ ἥρωας τῆς Τούλας, τῆς Καζάνης, τῶν ἐρήμων τῶν Βασκίρων καὶ τῶν πεδίων τῆς Λιβονίας, ὁ ἀγαπητὸς ποτε καὶ φίλος τοῦ Τσάρου, κατήσχυε τὴν δόξαν αὐτοῦ· διὸ ἀναγκάζει τὸν ἱστοριογράφον ἵνα καταριθμήσῃ τοῦτον τὸν ἐπίσημον ἄνδρα ἐν τοῖς προδό-

1564. ταις. Ἦν δ' οὗτος ὁ πρίγκιψ Ἀνδρέας Κούρβσκη. Μέχρι τοῦδε ἠδόξα αὐτοῦ ἦν ἀκηλίδωτος· ἀλλ' ἤδη ὁ Ἰσάρος, Θεωρων αὐτὸν ὡς φίλον τοῦ Ἀδάσεβ ἀπεστέρησεν αὐτὸν τῆς εὐνοίας καὶ ἐκαιροφυλάκτει ἵνα κατακρίνη ἀθώου. Ἄρχων τοῦ Δορπάτου ὁ ὑπερήφανος εὖτος στρατηγός, ὑπέμεινε μέμψεις καὶ διαφόρους ὕβρεις καὶ πολλάκις ἤκωσεν ἀπειλῶν, τέλος δ' ἔμαθεν, ὅτι παρεσκευάζετο ἡ ἀπώλεια αὐτοῦ. Ἀλλὰ μὴ φοβούμενος τὸν θάνατον ἐν ταῖς μάχαις, φρίσων δὲ τὴν καταδίκην, ἐρωτᾷ τὴν γυναῖκα, εἰ προὔτιμα ἰδεῖν αὐτὸν μετ' ὀλίγον νεκρὸν ἐνώπιον αὐτῆς, ἢ ἐγκαταλείψαι αὐτὸν διὰ παντός. Ἡ μεγαλόθυμος αὐτῆς γυνὴ ἀπεκρίνατο, ὅτι ἡ ζωὴ τοῦ ἀνδρός προτιμότερα παντός ἄλλου ἀγαθοῦ. Ὄθεν ὁ πρίγκιψ ἔνδακρυς ἀποχαιρετίζει αὐτὴν, εὐλογήσας δὲ τὸν ἐννεαετῆ υἱὸν, ἐξέρχεται κρύφα νυκτὸς τῆς οἰκίας, ὑπερπηδᾷ τὰ τεῖχη καὶ ἐπὶ δύο ἵππων, παρεσκευασμένων ὑπὸ πιστοῦ θεράποντος, ἀφικνεῖται αἰσίως εἰς Βόλμαρον, ὑπὸ τῶν Λιθουανῶν κατεχόμενον· ἐκεῖ δὲ ὁ στρατηγός τοῦ Σιγισμούνδου, ὑποδεξάμενος αὐτὸν φιλικῶς, ὑπέσχετο ἐπίσημον ἀξίωμα καὶ πλοῦτον. Πρῶτον δὲ ἔργον τοῦ Κούρβσκη ἦν ἵνα ἐξηγηθῆ πρὸς τὸν Ἰσάρον καὶ ἀνακοινώσῃ τὴν λύπην καὶ ἀγανάκτησιν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, καὶ ἐξ ἰσχυροῦ πάθους ὀρμώμενος ἐπέστειλεν αὐτῷ· πιστὸς δὲ θεράπων, ὁ μόνος σύντροφος τῆς φυγῆς αὐτοῦ, ἀνέλαβε τὴν παράδοσιν τῆς ἐπιστολῆς, ἣν καὶ παρέδωκε τῷ Ἰσάρῳ ἐν τῇ εἰσόδῳ τῶν ἀνακτόρων, εἰπὼν «Παρὰ τοῦ κυρίου μου, τοῦ ἐξορίστου, τοῦ πρίγκιπος Ἀνδρέου τοῦ Μιχαήλ.» Παραφερόμενος δ' ὑπ' ὀργῆς ὁ Ἰσάρος, ἐπληξε τὸν πόδα αὐτοῦ δι' ὀξείας ράβδου· καὶ τὸ μὲν αἷμα ἔρρεεν ἐκ τοῦ τραύματος, ὁ δὲ θεράπων ἔμενον ἀκίνητος καὶ σιωπηλός. Ὁ Ἰωάννης διέταξε

τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Κούρβσκη, ἐχούσης 1864.
οὕτω·

« Τῷ Τσάρῳ, τῷ λαμπρῷ μὲν ποτε καὶ δεδοξασμέ- ^{Ἀλληλογραφία}
νω ὑπὸ τοῦ Κυρίου, νῦν δὲ διὰ τὰ ἡμέτερα ἀμαρτή- ^{πρὸς τὸν Τσά-]}
ματα ἐσκοτισμένῳ ὑπὸ καταχθονίου μοχθηρίας τὴν
καρδίαν, λελεπρωμένῳ τὴν συνείδησιν, τυράννω οὐκ
ἔχοντι ὅμοιον ἐν τοῖς ἀσεβέσι κυριάρχαις τῆς γῆς.
Πρόσεχε! Ταρασσόμενος ὑπὸ τῆς ἐγκαρδίου μου λύ-
πης ἐρῶ σοι ὀλίγα μὲν, ἀλλ' ἀληθῆ. Διὰ τί παντοί-
αις βασάνοις κατεσπάραξας τοὺς ἰσχυροὺς ἐν Ἰσρα-
ήλ, τοὺς ἐνδόξους πολεμιστάς, οὓς ἔδωκέ σοι ὁ Παν-
τοκράτωρ, καὶ τὸ ἅγιον καὶ νικηφόρον αὐτῶν αἷμα ἐ-
χεας ἐν τοῖς ναοῖς τοῦ Ὑψίστου; Οὐκ ἐφλέγοντο ἄρα
γε ὑπὸ ζήλου πρὸς τε τὸν κυριάρχην καὶ τὴν πατρί-
δα; Γεκταίνων συκοφαντίας, καλεῖς τοὺς μὲν πιστοὺς
προδότας, τοὺς δὲ χριστιανοὺς μάγους, καὶ τὸ φῶς
σκότος, καὶ τὸ γλυκὺ πικρόν. Καὶ τί παρώργισάν σε
οἱ ἄξιοι οὗτοι πρόμαχοι τῆς πατρίδος; Οὐ δι' αὐτῶν
κατελύθησαν τὰ βασίλεια τοῦ Βάτη, ὅπου οἱ ἡμέτε-
ροι πρόγονοι ἐστέναζον ἐν σκληρᾷ δουλείᾳ; Οὐ κατέ-
λαβον οὗτοι τὰ φρούρια τῶν Γερμανῶν, δοξάζοντες
τὸ ὄνομά σου; Τί δ' ἀνταποδίδως τοῖς ἀθλίοις ἡμῖν;
Ὀλεθρον! . . . Μὴ εἶ σὺ ἀθάνατος; οὐκ ἔστιν ἄρα γε
θεὸς καὶ ἀνώτατον κριτήριον τοῖς βασιλεῦσιν; . . .
Οὐδόλως διηγῆσομαι ἐνταῦθα πάντα τὰ παθήματά
μου· διότι ἡ ψυχὴ μου ταρασσεται ἔτι· λέγω δέ σοι
μόνον, ὅτι σὺ ἐστέρησάς με τῆς Ἀγίας Ῥωσσίας. Τὸ
χυθὲν ὑπὲρ σοῦ αἷμά μου καταβοᾷ ἐνώπιον τοῦ Παν-
τοδυναμού. Αὐτὸς ἐφορᾷ τὰς καρδίας. Ἠρεύνησα τὸ
ἐγκλημά μου καὶ ἐν ἔργοις καὶ ἐν διανοίᾳ· ἠρώτησα
τὴν συνείδησίν μου καὶ προσέσχον αὐτῇ, ἀλλ' οὐδὲν

1564. »ἀμάρτημα εὔρον κατὰ σοῦ. Ἦγον τὸν στρατὸν σοῦ
 »καὶ οὐδέποτε ἔστρεψα τὰ νῶτα, ἡ δὲ δόξα μου ἦν σή.
 »Οὔτε ἐν, οὔτε δύο ἔτη ὑπηρετήσά σοι, ἀλλ' ἐπὶ πολλὰ,
 »ἐν πόνοις καὶ μόχθοις πολεμῶν καὶ κακουχούμενος
 »μακρὰν τῆς μητρὸς μου, τῆς γυναικὸς καὶ τῆς φίλης
 »πατρίδος. Ἀρίθμησον τὰς μάχας καὶ τὰ τραύματά
 »μου. Οὐδαμῶς καυχῶμαι ὁ Θεὸς γινώσκει αὐτῷ ἀ-
 »νατίθημι ἐμαυτὸν, πεποιθὼς τῇ μεσιτεῖα τῶν Ἀγίων
 »καὶ τοῦ πάππου μου, τοῦ πρίγκιπος Θεοδώρου τοῦ
 »Ἰαροσλάβου. . . . Ἀπεχωρίσθημεν διὰ παντὸς καὶ οὐ-
 »κέτι ὄψει τὸ πρόσωπόν μου ἢ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς φοβε-
 »ρᾶς κρίσεως· ἀλλ' οἱ κλαυθμοὶ τῶν ἀθῶων θυμάτων
 »παρασκευάζουσι τὴν τιμωρίαν τῷ τυράνῳ. Φοβοῦ
 »καὶ τοὺς νεκροὺς! Οἱ ὑπὸ σοῦ ἀναιρεθέντες ζῶσι παρὰ
 »τῷ Ὑψίστῳ, αἰτούμενοι παρὰ τοῦ θρόνου αὐτοῦ ἐκδίκη-
 »σιν· οὔτε οἱ στρατοὶ σου σὲ σώσουσι, οὔτε καταστήσουσι
 »σε ἀθάνατον οἱ κόλακες, οἱ ἀνάξιοι εὐπατρίδαι, οἱ μετὰ
 »σοῦ ἀκολασταίνοντες, οἱ φθορεῖς τῆς ψυχῆς σου, οἱ-
 »τινες προσφέρουσι τὰ παιδιά αὐτῶν εἰς θυσίαν! Ἡ
 »ἐπιστολὴ αὕτη, καταβεβρεγμένη ὑπὸ τῶν δακρῶν μου,
 »κατατεθήσεται ἐν τῷ τάφῳ μου, παραστήσομαι δὲ
 »μετ' αὐτῆς ἐνώπιον τοῦ κριτηρίου τοῦ Θεοῦ. Ἀ-
 »μήν. Ἐγράφη ἐν Βολμάρῳ, κτήματι τοῦ βασιλέως
 »Σιγισμούνδου τοῦ κυριάρχου μου, παρ' εἴ, τῇ βοη-
 »θείᾳ τοῦ Παντοδυναμοῦ, ἐλπίζω ἔλεος καὶ παραμυ-
 »θίαν τῆς λύπης μου.»

Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ἐπιστολῆς ταύτης ὁ Ἰω-
 ἀννης παρέδωκε τὰς βασάνους τὸν κομιστὴν αὐτῆς,
 ὅπως ἀναγκάσῃ αὐτὸν εἰς ἐξομολόγησιν πασῶν τῶν
 περιστάσεων τῆς φυγῆς τοῦ Κού ρβσκη, ἀνακαλύψῃ δὲ
 τὰς ἀπορρήτους αὐτοῦ σχέσεις καὶ τοὺς ἐν Μόσχα

συνωμότης. Ἄλλ' ὁ ἐνάρετος θεράπων, ὀνόματι Βασί- 1564.
 λειος Σιβάνοβ (οὗ τὸ ὄνομά ἐστίν ἱστορικόν) οὐδὲν
 ἀπεκάλυψε· βασιανιζόμενος δὲ φρικωδῶς ἐπῆνει τὸν πατέ-
 ρα καὶ κύριον καὶ ἐμακάριζεν ἑαυτὸν ὡς ἀποθνήσκον-
 τα ὑπὲρ αὐτοῦ. Τοιαύτη μεγαλοψυχία, προθυμία καὶ
 ἀγάπη ἐξέπληξαν πάντας καὶ αὐτὸν τὸν Τσάρον, δη-
 λώσαντα τὸν θαυμασμὸν αὐτοῦ ἐν τῇ πρὸς τὸν ἐξό-
 ριστον ἐπιστολῇ· διότι ταρασσόμενος ὑπὸ τῆς ὀργῆς
 καὶ τῆς συνειδήσεως ἀπεκρίνατο παραχρῆμα πρὸς τὸν
 Κούρβσκη·

« Ἐν ὀνόματι τοῦ Παντοδυνάμου Θεοῦ, ἐν ᾧ ζῶ-
 » μεν καὶ κινούμεθα, καὶ δι' οὗ οἱ μὲν βασιλεῖς ἀρχου-
 » σιν, οἱ δὲ ἰσχυροὶ λαλοῦσι, ταπεινὴ καὶ χριστιανικὴ
 » ἀπάντησις πρὸς τὸν πρῶτον Ῥῶσσον εὐπατρίδην, ἡμέ-
 » τερον δὲ σύμβουλον καὶ στρατηγόν, τὸν πρίγκιπα
 » Ἀνδρέαν Κούρβσκη, τὸν βουλευσάμενον γε-
 » νέσθαι κυριάρχην τοῦ Ἰαροσλάβου ...

» Διὰ τί, ἄθλιε, ἀπόλλυς τὴν ψυχὴν σου ὡς προ-
 » δότης, σώζων διὰ φυγῆς σῶμα φθαρτόν; Ἐὰν ἀλη-
 » θῶς ᾗ δίκαιος καὶ ἐνάρετος, διὰ τί ἀπέφυγες ἀποθα-
 » νεῖν ὑπ' ἐμοῦ τοῦ χαλεποῦ δεσπότη καὶ ἀξιοθῆναι
 » τοῦ μαρτυρικοῦ στεφάνου; Τί ἐστὶν ἡ ζωὴ; Τί τὰ
 » πλούτη καὶ ἡ δόξα τοῦ κόσμου τούτου; Σκιά καὶ
 » ματαιότης! Μακάριος ὁ διὰ τοῦ θανάτου σώζων τὴν
 » ψυχὴν! Ἀισχύνητι τὸν δουλόν σου Σιβάνοβ, διότι ἐ-
 » τήρησε τὴν εὐσέβειαν ἐνώπιον τοῦ Τσάρου καὶ
 » τοῦ λαοῦ, φυλάξας τὴν πρὸς τὸν κύριον αὐτοῦ πίστιν
 » πρὸ τοῦ χείλους τοῦ τάφου· σὺ δὲ ἐκ μόνου ἀπλοῦ
 » λόγου ὀργίλου ἐφελκύνεις τὴν τῶν προδοτῶν κατάραν
 οὐ μόνον εἰς σεαυτὸν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ψυχὴν τῶν προ-
 γόνων σου· διότι οὔτοι ᾤμωσαν τῷ ἐνδόξῳ πάππῳ μου

1864, »ἵνα ὑπηρετῶσιν ἡμῖν πιστῶς, ὡς καὶ οἱ ἀπογόνοι αὐτῶν·
 » Ἀναγνοὺς τὴν ἐπιστολὴν σου, ἔγνωσαν τὰ ἐν αὐτῇ·
 » ἰδὸς ἀσπίδος ἐν χεῖλεσι προδότου· οἱ δὲ λόγοι αὐτοῦ εἰ-
 » σιν ὅμοιοι βέλεσι. Σὺ μέμφη τὰς καταδιώξεις, ἃς
 » ὑπέστης ὑπ' ἐμοῦ· ἀλλ' οὐκ ἂν ἀπήρχου πρὸς τὸν ἐ-
 » χθρόν μου, εἰ μὴ ἤμην ἐπιεικὴς πρὸς ὑμᾶς τοὺς ἀνα-
 » ξίους! Ἀληθῶς ἐτιμώρησά σε ἐνίοτε διὰ τὰ ἀμαρ-
 » τήματά σου... ἀλλὰ πάντοτε ἐλαφρῶς καὶ φιλικῶς,
 » ἀμείβων σε διαφερόντως. Νεώτατος ἔτι, ἧς στατη-
 » γός καὶ σύμβουλος τοῦ Τσάρου, ὑπερτιμώμενος καὶ
 » πλουτῶν. Ἀναμνήσθητι τοῦ πατρός σου, ὑπηρετήσαν-
 » τος παρὰ τῷ πρίγκιπι Μιχαήλ Κουβένσκη! Με-
 » γαλαυχεῖς ὡς χύσας τὸ αἷμά σου ἐν ταῖς μάχαις·
 » ἀλλ' οὕτως ἀπέδωκας μόνον τὸ πρὸς τὴν πατρίδα
 » χρέος. Καὶ μὴ γάρ ἐστι μεγάλη ἡ δόξα τῶν κα-
 » τορθωμάτων σου; Φεύγοντος τοῦ Χάνη ἐκ Τούλας
 » συνηνωχεῖσθε παρὰ τῷ πρίγκιπι Γρηγορίῳ Τέμκιν,
 » παρέσχετε δ' οὕτω καιρὸν αὐτῷ ἐπανελθεῖν οἴκαδε.
 » Ἐν Νέβλη ἤρχετε 15,000 ἀνδρῶν, καὶ ὅμως οὐκ
 » ἐδυνήθητε διαφθεῖραι 4,000 Λιθουανούς! Σὺ λαλεῖς
 » περὶ τῶν βασιλείων τοῦ Βάτη, ὡς εἰ ὑποταγέντων
 » ἐφ' ὑμῶν, ἐννοῶν τὸ τῆς Καζάνης· διότι σὺ οὐκ
 » εἶδες τὸ Ἀστραχάνιον· ἀλλὰ πόσον ἐμοχθήσαμεν
 » ἵνα σὲ ἀναδείξωμεν νικητὴν; Μὴ πορευόμενοι ὑμεῖς
 » αὐτοὶ εἰς τὰς μάχας, ἀπεψύχετε ἐν τοῖς ἄλλοις
 » διὰ τῶν ἀφρόνων λόγων σου τὸν ζῆλον τῆς πολε-
 » μικῆς δόξης. Ὅτε ὑπὸ τὰ τείχη τῆς Καζάνης ἡ
 » καταιγὶς κατέστρεψε τὰ πλοῖα ἡμῶν μετὰ τῶν ἐ-
 » πιτηδείων, ὑμεῖς ἐβουλεύεσθε φυγεῖν ἀνάδρωσ, ἀ-
 » καίρως δὲ ἀπηγεῖτε τὴν κρίσιμον μάχην, ὅπως ἐ-
 » πανέλθητε οἴκαδε, εἴτε νικητὴς, εἴτε ἠττημένος· ἤρ-

»κει μόνον ταχέως. Τί ἐπράξατε, ὅτε ὁ Θεὸς παρε- 1864.
 »δίδω ἡμῖν τὴν πόλιν; Διαρπαγὰς. Ἐναβρύνεσθε τάχα
 »καὶ διὰ τὴν Λιβονίαν; Σὺ μὲν διήγες ἀργῶν ἐν Πσκο-
 »βω, ἡμεῖς δὲ ἐπτάκις παρηγγείλαμέν σοι, ὡς καὶ
 »τῷ πρίγκιπι Πέτρῳ Σουίσκη, ἐκστρατεῦσαι ἐπὶ τοὺς
 »Λιθουανούς. Ἀληθῶς κατέσχετε τότε ὑπὲρ τὰς πεντή-
 »κοντα πόλεις μετ' ὀλίγου στρατοῦ· ἀλλὰ διὰ τοῦ νο-
 »ός σου, ἢ τῆς ἀνδρείας σου; Οὐχί· ἀλλὰ μόνον
 »διὰ τῆς ἐκτελέσεως, καὶ τοι ἀμελοῦς, τῶν ἡμετέ-
 »ρων παραγγελιῶν. Τί ἐπράξατε μετὰ τοῦ σοφοῦ ἡ-
 »μῶν ἀρχηγοῦ Ἀλεξίου Ἀδάσεβ, ἀρχοντες μεγάλου
 »στρατοῦ; Μόλις κατωρθώσατε τὴν ἄλωσιν τοῦ Φελ-
 »λίνου! ἀπεχωρήσατε τοῦ Βεϊσσενοστέιν! Χωρὶς τῆς
 »ἀπειθείας ἡμῶν ἡ Λιβονία ἀπὸ πολλοῦ ἦν Ἑρω-
 »σική· ὑμεῖς ἐνικᾶτε ἀκουσίως ἐνεργοῦντες ὡς δοῦ-
 »λοι μόνον δυνάμει τῆς βίας.

»Ἐχύσατε, λέγετε, τὸ αἷμα ὑμῶν ὑπὲρ ἡμῶν· ὑ-
 »μεῖς δὲ ἐμοχθοῦμεν καὶ ἐκλαίομεν διὰ τὴν ἀπειθειαν
 »ὑμῶν. Τί ἦν ἡ πατρὶς ἐπὶ τῆς βασιλείας ὑμῶν κα-
 »τὰ τὴν ἡμετέραν ἀνηλικότητα; Ἐρημος ἀπὸ Ἀνατο-
 »λῶν μέχρι Δυσμῶν! . . . Ἡμεῖς δὲ καταστείλαντες
 »ὑμᾶς, ἀνηγείραμεν πόλεις καὶ κώμας ἐν χώραις, ὅ-
 »που πρὸ μικροῦ διητῶντο θηρία. Οὐαὶ τῇ οἰκίᾳ ἧς
 »ἄρχει γυνή! οὐαὶ καὶ τῇ πολιτείᾳ, ἐν ἣ ὑπάρχει
 »πολυαρχία! Ὁ Καῖσαρ Αὐγουστος ἦρχε τῆς οἰκουμένης,
 »ἐπειδὴ οὐδεὶς συνῆρχεν αὐτῷ. Τὸ Βυζάντιον ἔπεσεν
 »ὅτε οἱ αὐτοκράτορες ἤκουσαν τοὺς ἐπάρχους, τοὺς
 »συγκλητικούς καὶ τοὺς ἱερεῖς, ἀδελφοὺς τοῦ Σιλβέ-
 »στρου ὑμῶν. »

»Ὁ Ἰωάννης διαγράφων εἶτα τὰ πλημμελήματα

1564. τῶν πρώην φίλων, γνωστά ἤδη τῷ ἀναγκνώστῃ, προ-
βαίνει οὕτω·

«Ὅ,τι λέγεις περὶ τῶν ὑποτιθεμένων ἡμετέρων
»ῶμοτήτων ἐστὶν ἀναιδὲς ψεῦδος· διότι ἡμεῖς οὐκ
»ἀπόλλυμεν τοὺς δυνατοὺς ἐν τῷ Ἰσραήλ, οὐδ'
»ἐμιάνναμεν αἵματι τοὺς ναοὺς τοῦ Κυρίου. Οἱ ἰσχυ-
»ροὶ, οἱ ἐνάρετοι ὑγιαίνουν καὶ ὑπηρετοῦσιν ἡμῖν· τι-
»μωροῦμεν δὲ μόνον τοὺς προδότας. Ἀλλὰ ποῦ φείδον-
»ται αὐτῶν; Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας οὐδὲ τοῦ υἱοῦ
»αὐτοῦ ἐφείσατο. Πόσους χριστιανούς οὐκ ἐθανά-
»τωσεν ἐν Σμολένσκῳ ὁ πρόγονος ὑμῶν, ὁ Ἅγιος
»πρίγκιψ Θεόδωρος ὁ Ῥοστισλάβου! Τῶντι εἰσὶ πολ-
»λαὶ τιμωρίαι θλίβουσι τὴν καρδίαν μου, ἀλλ' ἔτι
»πλείονες στυγεραὶ προδοσίαι πανταχοῦ καὶ τοῖς πᾶ-
»σι γνωσταί. Ἐρώτησον τοὺς ἐπιδημοῦντας ἐν τῇ
»Ἐπικρατεῖᾳ ἡμῶν ἀλλοδαποὺς ἐμπόρους· οὗτοι δ' ἐ-
»βροῦσί σοι, ὅτι οἱ προστάται σου εἰσὶν ἐξηλεγμένοι κα-
»κοῦργοι, οὓς ἡ Ῥωσσία οὐκ ἐδύνατο ὑποφέρειν. Καί τί
»εἰσὶν οὗτοι οἱ προστάται τῆς πατρίδος; Ἅγιοι;
»Θεοί; ὡς ὁ Ζεὺς καὶ ὁ Ἀπόλλων; Μέχρι τοῦ νῦν οἱ
»κυριάχαι τῆς Ῥωσσίας ἦσαν ἐλεύθεροι καὶ ἀνεξάρ-
»τητοι, ἀμείβοντες καὶ τιμωροῦντες τοὺς ἑαυτῶν ὑπη-
»κόους ἀνευθύτως. Οὕτω καὶ ἔσεται· διότι οὐκέτι εἰ-
»μι νήπιον. Χρήζω τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, τῆς προ-
»στασίας τῆς Ἁγίας Παρθένου καὶ πάντων τῶν Ἁ-
»γίων, οὐχὶ δὲ τῆς νοθεσίας ἀνθρώπων. Δόξα τῷ
»ὑψίστῳ! Ἡ Ῥωσσία εὐτυχεῖ, οἱ εὐπατρίδαι μου δι-
»άγουσιν ἐν εἰρήνῃ καὶ ὁμονοίᾳ, μόνοι δὲ οἱ φίλοι
»καὶ σύμβουλοι ὑμῶν μηχανῶνται ἔτι ἐν τῷ σκότει.
» Ἀπειλεῖς μοι τὴν κρίσιν τοῦ Θεοῦ μετὰ τὸν παρόντα
»βίον· ἀλλὰ μήπως καὶ ἐν τῷ παρόντι οὐκ ὑπάρχει

» ἡ θεία ἐξουσία; Ἴδου αἵρεσις μανιχαϊκή! Καθ' ἑ
 » ἑμᾶς ὁ Θεὸς βασιλεύει μόνον ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ὁ δὲ δι-
 » άβολος ἐν τῷ ἄδῃ, - οἱ δὲ ἄνθρωποι δεσπόζουσιν
 » ἐν τῇ γῆ. Οὐχί, οὐχί! Πανταχοῦ τὸ κράτος τοῦ
 » Κυρίου, ἐν τε τῷ παρόντι βίῳ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι. Γρά-
 » φεις, ὅτι οὐκ ὄψομαι ἐπὶ τῆς γῆς τὸ αἰθιοπικὸν
 » πρὸ σωπὸν σοῦ· οἴμοι! ὅποσον δυστύχημα! Πε-
 » ρικυκλοῖς τὸν θρόνον τοῦ Ἵψίστου διὰ τῶν φονευθέν-
 » των ὑπ' ἐμοῦ. Νέα αἵρεσις· διότι, κατὰ τὸν Ἀπόστολον,
 » Θεὸν οὐ δεῖς ἐξ ὥρα κε πώποτε. Θεὸς τὴν ἐπι-
 » σολὴν σου ἐν τῷ τάφῳ σου, καὶ ἀποδείξεις διὰ τούτου, ὅτι
 » ὁ τελευταῖος σπινθὴρ τῆς χριστιανικῆς πίστεως ἐσβε-
 » σεν ἐν σοί· διότι ὁ ἀγαθὸς χριστιανὸς ἀποθνήσκει ἀγα-
 » πῶν καὶ συγχωρῶν, οὐχὶ δὲ μισῶν.

» Ἐκτὸς τῆς προδοσίας σου καλεῖς τὴν Λιβονικὴν πό-
 » λιν Βόλμαρον κτῆμα τοῦ βασιλέως Σιγισμούνδου, ἀ-
 » ναμένεις δὲ χάριτας παρὰ τοῦ ἡγεμόνος τούτου, κα-
 » ταλιπῶν τὸν νόμιμον κυριάρχην, ὃν ὁ Θεὸς ἔδωκε
 » σοι. Σὺ ἐξέλεξας ὑπὲρ σεαυτοῦ κρείττονα κυριάρχην. Ὁ
 » μέγας βασιλεύς σου ἐστὶ δούλος τῶν δούλων, θαυμα-
 » στὸν ἄρα ὅτι ἐπαινεῖται ὑπὸ δούλων; Ἀλλὰ σιωπῶ· δι-
 » ὅτι ὁ Σολομὼν ἀπαγορεύει τὴν μετὰ ἀφρόνων συνδιάλε-
 » ξιν, καὶ τοιοῦτος εἶ σύ. Ἐγράφη ἐν τῇ βασιλευσούσῃ
 » Μόσχᾳ τῆς ἡμετέρας μεγάλης Ῥωσσίας τῷ 7,072 ἔτει
 » ἀπὸ καταβολῆς κόσμου, τῇ 5 Ἰουλίου.

Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη, πλήρης ῥήσεων τῆς παλαιᾶς
 καὶ καινῆς Διαθήκης, ἱστορικῶν μαρτυριῶν, θεολογικῶν
 ἐρμηνειῶν καὶ σκαιῶν εἰρωνειῶν ἀποτελεῖ βιβλίον ὀλό-
 κληρον ἐν τῷ πρωτοτύπῳ. Ὁ Κούρβσκης ἀπε-
 κρίθη περιφρονητικῶς, καταισχύων τὸν Ἰωάννην ὡς
 ἐπιλαθόμενον τοῦ βασιλικοῦ ἀξιώματος, ὅπερ ἔξουδέ-

νιζε δι' οίκτρως ματιολογίας καὶ ἀπρεποῦς ἀναμίξεως τοῦ θείου λόγου μετὰ ψεύδους καὶ συκοφαντιῶν· ἔγραψε δὲ, « Ἀθῶός εἰμι καὶ ταλαιπωροῦμαι ἐν τῇ ἐξορίᾳ· οἱ ἀγαθοὶ οἰκτείρουσί με, ἐπομένως οὐχὶ σύ. Ἀναμενοῦμεν ἔτι μικρὸν, διότι ἡ ἀλήθεια οὐκ ἔστι μακρὰν.

Μέχρι τοῦδε ὁ ἐξόριστός ἐστιν, ἐπίμεμπτος μόνον διὰ τὴν δριμύτητα τῶν μομφῶν αὐτοῦ καὶ ὡς ἀγαπήσας τὴν ἐκδίκησιν καὶ τὴν διὰ τολμηρῶν λέξεων τιμωρίαν τοῦ τυράννου μᾶλλον ἢ τὸ καθῆκον ἀγαθοῦ καὶ προθύμου θεράποντος· τοῦλάχιστον οὐδὲν ἀποδεικνύει ἡμῖν αὐτὸν ὡς ἔνοχον ἐσχάτης προδοσίας· διότι οὐδόπως πιστεύομεν τῇ κατ' αὐτοῦ κατηγορίᾳ, ὅτι ἐβουλεύετο γενέσθαι κυριαρχῆς τοῦ Ἰαροσλάβου. Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ὁ ἀτυχῆς οὗτος ἀνὴρ, παραφερόμενος ὑπὸ τοῦ πάθους, ἀπώλεσε τὸ δικαίωμα τοῦ σεμνύεσθαι ὡς δίκαιος καὶ τὴν πρωτίστην παραμυθίαν ἐν ταῖς συμφοραῖς, τὴν ἐσωτερικὴν συναίσθησιν τῆς ἀρετῆς. Ἐδύνατο ἄνευ ἐλέγχου συνειδήσεως ἵνα ζητήσῃ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Λιβονίᾳ ἄσυλον ἀπὸ τοῦ διώκτου, δυστυχῶς ὅμως ἔπραξε πλέον τι ἐνωθεὶς μετὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς πατρίδος! Φιλοφρονούμενος δὲ ὑπὸ τοῦ Σιγισμούνδου, δόντος αὐτῷ τὸ πλοῦσιον κτῆμα Κόβελον, παρέδωκεν αὐτῷ τὴν τε ψυχὴν καὶ τὴν τιμὴν· συμβουλεύων δὲ τῷ βασιλεῖ πῶς ἠδύνατο ἀπολέσαι τὴν Ῥωσσίαν καὶ μεμφόμενος αὐτῷ τὴν πολλὴν ἀδράνειαν, παρεκίνει ἐνεργῆσαι τολμηρότερον καὶ μὴ φεῖδεσθαι τοῦ ταμείου, ὅπως ἐξεγείρῃ τὸν Χάνην κατὰ τοῦ Τσάρου. Μετ' οὐ πολὺ ἔμαθον ἐν Μόσχα, ὅτι 10,000 Πολωνοὶ, Λιθουανοὶ, Πρῶσσοι, Γερμανοὶ, Οὐγγροὶ καὶ Βλάχοι ἐστράτευον ἐπὶ τὸ Πολότσκον μετὰ τοῦ προδότου Κούρβσκη, ὁ δὲ Δεβλέτ-Γι-

ρέις, ἄγων 6,000 ἄρπαγας εἰσέβαλεν εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς 'Ρεζάνης. 1564.

Ἡ τελευταία αὕτη ἀγγελία κατέπληξε τὸν 'Τσάρον ἔμαθε δ' αὐτὴν καθ' ἣν ὥραν ἀπῆρχετο χάριν προσκυνήσεως εἰς Σουτδαλίαν, ἀνακμένων ἡμέραν παρ' ἡμέραν νέαν συνθήκην τοῦ Χάνη· διότι οὗτος ὑπέσχετο αὐτῷ εἰρήνην καὶ συμμαχίαν. Καὶ τῶντι τὸ ἔγγραφον ἦν ἔτοιμον, ὁ δὲ 'Ρῶσσος πρεσβευτῆς 'Αθανάσιος Ναγόνης παρεσκευάζετο ἀναχωρῆσαι ἐκ τῆς Ταυρικῆς, ὅτε ὁ χρυσὸς τοῦ Σιγισμούνδου μετέβαλε τὰ πάντα. Ὅθεν πρᾶχρημα ὁ Δεβλέτ—Γιρέις ἐφορμᾷ εἰς τὴν 'Ρωσσίαν, ἣν ἐνόμιζεν εὐάλωτον, τοῦ βασιλέως ἐπιστείλαντος αὐτῷ, ὅτι ὁ 'Ιωάννης μετὰ παντός τοῦ στρατοῦ ἦν περὶ τὰ Λιβονικὰ μεθόρια. Ἐξαπατηθεὶς τῶντι ὁ 'Τσάρος ὑπὸ τῶν φιλικῶν διαβεβαιώσεων τοῦ Χάνη, ἀπέλυσε τὸν στρατὸν τῆς Οὐκραίνης, ὥστε ἐν 'Ρεζάνῃ, πολιορκουμένη ὑπὸ τοῦ Δεβλέτ—Γιρέι, οὐδεὶς ὑπῆρχεν ἐκτός τῶν πολιτῶν. Ἡ πόλις δ' ἐσώθη ὑπὸ τῆς ἀνδραγαθίας τοῦ εὐπκτρίδου 'Αλεξίου Βασμάνοβ καὶ τοῦ υἱοῦ Θεοδώρου, φίλων τοῦ 'Ιωάννου, διατριβόντων τότε ἐν τοῖς παρὰ τὸν Ὀκκαν πλουσίοις αὐτῶν κτήμασι· διότι πρῶτοι ἀναγγείλαντες τὴν εἰσβολὴν τοῦ ἐχθροῦ, ἐξωπλίσθησαν καὶ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν περὶ ἑαυτοὺς ἔτρεψαν εἰς φυγὴν ἀποσπάσματά τινα τοῦ Χάνη, εἶτα δ' εἰσῆλθον εἰς 'Ρεζάνην, ἔνθα τὰ μὲν ἀρχαῖα τείχη κατέπιπτον, ἡ δὲ προθυμία καὶ ἀφοβία τῶν ἠρώων τούτων καὶ αἱ προτροπαὶ τοῦ Ἐπισκόπου Φιλοθέου ἐνεποίησαν τοῖς κατοίκοις μέγιστον θάρρος. Νυκθήμερόν οἱ Τάταροι προσέβηλλον ἀνεπιτυχῶς τὴν πόλιν, ὥστε τὰ πτώματα αὐτῶν ἐπεσωρεύοντο ὑπὸ τὰ ὄχυρά ματα ἀλλὰ καὶ τὸ πυροβολικόν τῆς πόλεως ἔφθειρε καὶ

1364. αὐτὸ τὸ στρατόπεδον αὐτῶν. Μετ' οὐ πολὺ ὁ Δεβλὲτ—
Γιρέϊς ἔμαθεν, ὅτι ὁ μὲν Τσάρος ἦν ἐν Μόσχα, ὁ δὲ στρα-
τηγὸς Θεόδωρος καὶ Ἰάκωβλεβ, ἡγούμενοι τῆς φρου-
ρᾶς αὐτοῦ, κατεσκήνουν παρὰ τὸν Ὀκκαν, καὶ ὅτι ἐκ τοῦ
Μιχαηλόβου καὶ Διδιλόβου ἐπορεύετο ἐπ' αὐτὸν στρατός,
οἱ δὲ τολμηροὶ Ῥῶσσοι ἱππῶται, πανταχοῦ νικῶντες τὰ
στρατεύματα τῆς Κριμαίας, προσήγγιζον μάλιστα
πρὸς αὐτὸ τὸ στρατόπεδον αὐτοῦ, ὥστε ὁ Δεβλὲτ—
Γιρέϊς ἀνεχώρησε ταχύτερον ἢ ἤλθε, μὴ ἀναμείνας τὰ πυρ-
πολοῦντα τὰ περὶ τὸν Ὀκκαν καὶ Βόζιαν στρατεύματα.
Ἄλλ' οἱ Ῥῶσσοι οὐ κατεδίωξαν αὐτόν· μόνος δ' ὁ Μαμαίς,
ἀρχηγὸς Σιρίνσκη, διαρπάζων τὰ περὶ τὸ Πρόνσκον ἡχ-
μαλωτίσθη μετὰ 500 ἀνδρῶν· προσέτι δ' ἔπεσον μα-
χόμενοι ὑπὲρ τοὺς 3,000. Μετὰ ἕξ ἡμέρας τὰ πάντα
ἠσύχασαν, οὐδὲν δ' ἠκούετο περὶ τῶν Τατάρων. Ὁ
Ἰωάννης, καταλιπὼν τὴν Τσαρίνην μετὰ τῶν υἱῶν ἐν
τῇ πολίχνῃ Ἀλεξανδρόβσκω, ἐτοίμως εἶχεν ἀναχωρῆσαι
ἐκ τῆς πρωτευούσης εἰς τὸν στρατόν, ἀλλὰ τότε τα-
χυδρόμος τοῦ Βασμάνοβ ἀνήγγειλεν αὐτῷ τὴν φυγὴν
τοῦ ἐχθροῦ. Ἡ ἀνδρία καὶ ἡ δόξα τῶν δύο ταύτων
φίλων ἠύξανε τὴν χαρὰν αὐτοῦ, ἔπεμψε δὲ παραχρῆμα
χρυσᾶ νομισματοσίσημα πρὸς αὐτούς.

* Ἐκτετε ὁ Τσάρος ἐπέστησε πᾶσαν τὴν προσοχὴν
ἐπὶ τοῦ Πολότσκου, ὅπου ὡσαύτως ἐνικῶμεν κατα-
σχόνοντες τὸν προδότην Κούρβσκη καὶ τὸν ὑπερή-
φανον ἀρχιστράτηγον τοῦ Σιγισμούνδου Ῥάδζιβιλ. Οὗ-
τοι στρατοπεδεύσαντες δύο θέρστια μακρὰν τῆς πόλεως
μεταξὺ τοῦ Δουίνα καὶ Πολότα, ἠλπίζον τὴν ἄλωσιν
αὐτῆς διὰ μόνου τοῦ φόβου, ἢ τῆς προδοσίας, ἀλλ' ὁ
στρατηγὸς τοῦ Πολότσκου Τσενιάτεβ ἀπῆντησε ταῖς
προτάσεσιν αὐτῶν διὰ πυροβολισμῶν, ἐν ᾧ ὁ Συμεών,

πρώην βασιλεὺς τῆς Καζάνης, οἱ πρίγκιπες Ἰωάννης¹⁸⁶⁴,
 Πρόνσκης, Πέτρος καὶ Βασίλειος Ὀβολένσκης ἐχώρουν
 ἐκ τῶν Μεγάλων Λουκῶν πρὸς τὰ νῶτα τοῦ ἐχθροῦ·
 διότι ὁ Τσάρος, προβλέπων τὰ ἀποτελέσματα τῶν συμ-
 βουλῶν τοῦ Κούρβσκη, ἐφρόντισε τῆς ἐγκαίρου ἐνισχύ-
 σεως τοῦ ἐπὶ τῶν μεθορίων τούτων στρατοῦ. Ὡς δὲ
 συμβαίνει συνήθως τοῖς προδόταις, ὁ Κούρβσκης οὐ-
 δεμίαν πίστιν ἐνεποίει πρὸς τὸν Ῥάτζιβιλ, ὃς τις πα-
 ρὰ τὴν γνώμην αὐτοῦ ἐφοβεῖτο μάχην, καθ' ἣν ἴσως
 εὐρίσκετο μεταξὺ δύο πυρῶν. Ἐπὶ δέκα οὖν ἡμέρας
 ἔμενεν ἀργός, ἀποβάλλων πολλοὺς ἐκ τῶν πυροβολι-
 σμῶν τοῦ φρουρίου, τῇ δὲ 4 Ὀκτωβρίου ἐστρατοπέ-
 δευσεν ἐπὶ τῆς Λιθουανικῆς ὄχθης τοῦ Δουίνα· ἀλλα-
 χοῦ δὲ οἱ στρατηγαὶ τῆς Μόσχας, ἐκδιώξαντες τοὺς Λι-
 θουανούς κατέλαβον ἐξ ἐφόδου τὴν Ὁζερίτσαν, μηδὲν
 πράξαντος τοῦ ἐνδόξου νικητοῦ τοῦ Σουίσκη πρὸς σωτη-
 ρίαν τοῦ ἀξιολόγου τούτου φρουρίου. Κατὰ τὸ αὐτὸ
 φθινόπωρον ὁ πρίγκιψ Βασίλειος Προζορόβσκης ἀπώ-
 θητε τὸν Λιθουανικὸν στρατὸν ἐκ Τσερνιγόβου, κατέστη
 δ' ἄξιος τῆς βασιλικῆς εὐνοίας, καταλαβὼν τὴν σημαίαν
 τοῦ Σαπέγα, Πολωνοῦ μεγιστάνος. Ὁ Κούρβσκης, ἡγού-
 μενος 15,000 στρατιωτῶν τοῦ βασιλέως, εἰσέβαλε κατὰ
 τὸν χειμῶνα εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῶν Μεγάλων Λουκῶν,
 οὐδὲν δ' ἄλλο ἔπραξεν ἢ διήρπασε τὰς κώμας καὶ τὰ
 μοναστήρια. Ἐγραφε δὲ περὶ τούτου πρὸς τὸν Τσάρον·
 «Ταῦτα ἐγένοντο πρὸς τὴν θέλησίν μου· διότι ἦν ἀδύ-
 »νατον ἐμοὶ ἀναχαιτίσαι στρατιωτικὴν ἀπληστίαν.
 »Ἐπολέμουν πρὸς τὴν πατρίδα μου, ὡς καὶ ὁ Δαβὶδ, διω-
 »κόμενος ὑπὸ τοῦ Σαοὺλ, ἐπολέμει πρὸς τὴν χώραν
 »τοῦ Ἰσραήλ».

Ὁ βασιλεὺς ἐφρόντιζε καὶ τῆς διατάξεως τῶν ἐν

τῇ 6 Νοεμ-
βρίου.

1864. Λιθονία στρατηγῶν, ὅπως βοηθήσῃ ταῖς ἐπιτυχίαις τοῦ Χάνη καὶ Ράδζιβιλ· διὸ παρήγγειλε τῷ πρίγκιπι Ἀλεξάνδρῳ Πολουβένσκη καὶ ἄλλοις στρατηγοῖς χωρῆσαι πρὸς τὸ Μαριεμποῦργον καὶ Δορπάτον εἰς τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Πσκόβου. Καὶ πολλαὶ μὲν κρατεραὶ ἀψιμαχίαι ἐγένοντο· καὶ ἔν τινι μὲν τούτων ὁ ἦρωσ τοῦ Ἰωάννου Βασίλειος Βεσνιακόβ κατέθραυσε τὸν ἐχθρὸν, ἐν ἄλλῃ δὲ ὁ πρίγκιψ Ἰωάννης Σουίσκης καὶ Σερεμέτεβ ὁ νέος ἠττήθησαν ὑπὸ τῶν Λιθουανῶν· ἀλλ' οὔτοι οὔτε τοῦ Κρασνόϊ ἐκράτησαν, οὔτε τὰ περὶ τὸ Σμίλτεν, Βένδεν, Βόλμαρον καὶ Βοννεβοῦργον ὑπερήσπισαν, ἀφ' ὧν ὁ ἀνδρείος Βουτουρλὶν ἀνήρπασε 3,200 αἰχμαλώτους, δι' ὃ ἀντημείφθη ὑπὸ τοῦ Τσάρου διὰ χρυσοῦ νομισματοσήμου.

Αἱ Λιθουανικαὶ δυνάμεις ἦσαν διηρημέναι, πολεμοῦνται καὶ πρὸς ἡμᾶς καὶ πρὸς τοὺς Σουηδοὺς. Οὔτοι δὲ ἐμάχοντο κατὰ μὲν ξηρὰν πρὸς αὐτάς, κατὰ θάλασσαν δὲ πρὸς τοὺς Δανοὺς διὰ τὴν διαφιλονεικουμένην Λιθονίαν. Ὅθεν ὁ Ἰωάννης ἔχαιρε καὶ κατεγέλα ἐνδομύχως τοὺς ἀγῶνας αὐτῶν, θεωρῶν ἑαυτὸν ὡς τὸν μόνον νόμιμον κυριάρχην τῆς χώρας ταύτης.

Ὁ Ἰωάννης ἤλπιζεν, ὅτι παρατενεῖ τὸν Λιθονικὸν πόλεμον, εὐρήσει δὲ νέον συστρατιώτην κατὰ τοῦ Σιγισμούνδου τὸν Βολφγάνδον, μέγαν ταξιάρχην τοῦ Γερμανικοῦ τάγματος· διότι τὸ ἀρχαῖον τοῦτο τάγμα, καταλυθὲν ἐν Πρωσσίᾳ, συνεστάθη πάλιν ἐν Γερμανίᾳ ὀνόματι μᾶλλον ἢ πράγματι. Ὁ Βολφγάνδος ἔγραφε πρὸς τὸν Τσάρον, ὅτι, βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος, ἐβουλεύετο τὴν ἄλωσιν τῆς Πρωσσίας, ἐπόθει δὲ καὶ τὴν συμμαχίαν τῆς Πρωσσίας, ὅπως ἀπὸ κοινοῦ ἐπιτεθῇ τῷ Σιγισμούνδῳ· διὸ ἔπεμπε πρέσβεις εἰς Μόσχαν.

Πρέσβεισ τοῦ
μεγάλου ταξιάρ-
χου τοῦ Γερμα-
νικοῦ τάγματος.

Σεπτεμβρίῳ δὲ μηνὶ τοῦ 1564 ἤλθον οὗτοι κομίζοντες ἐπιστολὰς τοῦ αὐτοκράτορος Φερδινανδου καὶ τοῦ μεγάλου ταξιάρχου, ἀλλὰ μόνον ὅπως μεσιτεύσωσι διὰ τὴν ἀπόλυσιν τοῦ γέροντος αἰχμαλώτου Φυρστεμβέργου, οὐδὲ γρὸς δ' ἔλεγον περὶ συμμαχίας καὶ πολέμου. Διὸ ἀγανακτῶν ὁ Τσάρος ἀπεκρίνατο, ὅτι ὁ μέγας ταξιάρχης καθ' ἑκάστην μετέβαλλε γνώμην, ὅτι παραχωρήσει μὲν τὴν Ῥήγαν καὶ τὸ Βένδεν τῷ Φυρστεμβέργῳ, εἰ ὁ Βολφγάνδος ἀφήρει τοῦ Σιγισμούνδου τὰς πόλεις ταύτας, οὐδόλως ὅμως ἀπαντήσει τῷ αὐτοκράτορι, διότι οὗτος ἔγραψε πρὸς αὐτόν, οὐχὶ δι' ἰδίου, ἀλλὰ δι' ἀλλοτρίων πρέσβειων.

Οὕτως ἡ προδοσία τοῦ Κούρβσκη καὶ αἱ βουλαι τοῦ Σιγισμούνδου, ὅπως ἀναταράξωσι τὸν θρόνον τῆς Ῥωσσίας, ἐπὶ μικρὸν ἐτάραξαν τὴν Μόσχαν. Ἄλλ' ἡ καρδία τοῦ Ἰωάννου ἦν ἀνήσυχος· διότι ἐπὶ μᾶλλον ἔπνεεν ὀργὴν καὶ συνεταράσσετο ὑπὸ τῶν ὑποψιῶν, πάντες δ' οἱ ἀγαθοὶ μεγιστᾶνες ἐφαίνοντο αὐτῷ ὡς κρύφιοι ἐχθροὶ, ὁμόφρονες τοῦ Κούρβσκη. Ἐδύλεπε δ' ἐν μὲν τῇ κατηρεῖα αὐτῶν ἐπιβουλὰς, ἐν δὲ τῇ σιωπῇ μεμψιμοιρίας ἢ ἀπειλὰς· ἐνὶ λόγῳ ἐζήτει κατηγορίας καὶ ἔλυπεῖτο, διότι ἦσαν ὀλίγαι. Οὐδ' οἱ αἰσχιστοὶ συχοφάνται ἠδυνήθησαν κορέσαι τὴν πρὸς πάντας τοὺς βασανισμοὺς δίψαν αὐτοῦ· ἐφαίνετο δὲ, ὅτι ἀόρατός τις χεὶρ ἀνεχαίτιζεν ἔτι τὸν τύραννον· διότι τὰ θύματα ἦσαν ἐνώπιον αὐτοῦ καὶ ἐθαύμαζε καὶ ἐβασανίζετο βλέπων αὐτὰ ζῶντα. Ὁ Ἰωάννης ἐζήτει πρόφασιν διὰ νέα κακουργήματα· αἰφνης δὲ ἀρχομένου τοῦ χειμῶνος τοῦ 1564 διεθρυλλήθη, ὅτι ὁ Τσάρος ἀποδημεῖ μὲν πανοικί, ἀλλ' ἄγνωστος ποῦ, μετὰ τῶν εὐγενῶν νομικῶν καὶ πολεμικῶν ἀνδρῶν, προσκληθέντων κατ' ὄνομα ἐκ τῶν ἐσχατιῶ-

Μυστηριώδης ἀναχώρησις τοῦ Ἰωάννου.

1864.

τίδων σὺν γυναίξί καὶ τέκνοις (5). Τῇ 3 Δεκεμβρίου, ὄρθρου βαθέος, ἐφάνησαν ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς τοῦ Κρεμλί-
νου πολλὰ ἔλκυθρα, δι' ὧν μετεκομίζοντο ἐκ τῶν ἀνα-
κτόρων χρυσός, ἄργυρος, ἅγιοι εἰκόνες, σταυροὶ, πο-
λύτιμα σκεύη, ἐνδύματα καὶ χρήματα. Ὁ Τσάρος, ἀπελ-
θὼν εἰς τὸν ναὸν τῆς Κοιμήσεως, ὅπου ἀνέμενον αὐ-
τὸν ὁ κληρὸς καὶ οἱ εὐπατρίδαι, παρήγγειλε τῷ Μη-
τροπολίτῃ ἵνα λειτουργήσῃ· προσευχηθεὶς δ' ἐνθέρμως
καὶ λαβὼν τὴν εὐλογίαὶν τοῦ Ἀθανασίου, ἔτεινε χαριέν-
τως τὴν χεῖρα ἰν' ἀσπασθῶσιν αὐτὴν οἱ εὐπατρίδαι, οἱ
ἐν τέλει καὶ οἱ ἔμποροι. Εἶτα δὲ ἀναβάς τὸ ἔλκυθρον
μετὰ τῆς Τσαρίνης καὶ τῶν δύο υἱῶν, ὡς καὶ τοῦ Ἀ-
λεξίου Βασμάνοβ, τοῦ Μιχαῆλ Σολτικὸβ, τοῦ Ἀθα-
νασίου Βιάζεμσκη, τοῦ Ἰωάννου Τσεβοτὲβ καὶ ἄλλων
φίλων, ἀνεχώρησε, φρουρούμενος ὑπὸ συντάγματος ἵπ-
πικοῦ, εἰς τὴν κώμην Κολομένσκη, ἔνθα διὰ τὴν ἀνο-
δίαν διέμεινε δεκαπέντε ἡμέρας· διότι συνέβη παράδο-
ξος θερμότης καὶ πολυομβρία, ὥστε τὰ πάγη τῶν
ποταμῶν διελύθησαν. Τῇ 17 Δεκεμβρίου ὁ Τσάρος μετὰ
πασῶν τῶν ἀποσκευῶν μετέβη εἰς τὴν κωμόπολιν
Ταινίσκη, αὐτόθεν δὲ εἰς τὸ μοναστήριον τῆς Τριάδος,
καὶ τέλος κατὰ τὴν Γέννησιν τοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸ χωρίον
Ἀλεξάνδροβσκον. Τότε, πλὴν τοῦ Μητροπολίτου, ἐπε-
δήμουν ἐν Μίτχα πολλοὶ Ἐπίσκοποι, ἀγνοοῦντες, ὡς
καὶ οἱ εὐπατρίδαι καὶ ὁ λαὸς, τί ἐσήμαινεν ἡ ἀσυνή-
θης καὶ μυστηριώδης αὕτη περιήγησις τοῦ κυριάρχου·
ἀνησυχοῦντες δὲ καὶ ἀδημονοῦντες ἀνέμενον παράδο-
ξόν τι συμβεβηκός, καὶ ἀναμφιβόλως οὐχὶ εὐχάριστον.
Οὕτω διεγένετο ὁλόκληρος μῆν.

Τῇ 3 Ἰανουαρίου ὁ ἀξιωματικὸς Πολιβάνοβ ἐκάμισε
πρὸς τὸν Μητροπολίτην ἐπιστολὴν τοῦ Τσάρου, ἐν ᾗ

οὗτος διηγείτο λεπτομερῶς τὰς ταραχὰς καὶ τὰς ἀταξίας καὶ τὰ ἀνομήματα τῆς κυβερνήσεως τῶν εὐπατριδῶν κατὰ τὴν ἀνηλικιότητα αὐτοῦ, ἐζήτηε δ' ἵνα ἀποδείξη, ὅτι τότε οἱ μεγιστᾶνες καὶ οἱ ἐν τέλει κατασπατάλησαν τὸν δημόσιον πλοῦτον, τὰς γαίας καὶ τὰ βασιλικά κτήματα, σπουδάζοντες μόνον ὅπως πλουτισθῶσι καὶ μὴ φροντίζοντες τῆς πατρίδος, καὶ ὅτι πάντοτε μὴ μεταβαλλόμενοι κακουργοῦσιν ἀκαταπαύστως· διετίετο δὲ, ὅτι οἱ στρατηγοὶ ἤρνοῦντο τὴν ἄμυναν τῶν χριστιανῶν, παραιτοῦντες τότε καθῆκον καὶ τὴν Ῥωσσίαν εἰς τοὺς σπαραγμοὺς τῶν Τατάρων, Λιθουανῶν καὶ Γερμανῶν. Ὅταν δὲ ὁ ἡγεμῶν, ἐρειδόμενος ἐπὶ τοῦ δικαίου, δεικνύη τὴν κατὰ τῶν ἀναξίων τούτων εὐπατριδῶν καὶ ἀρχόντων ὀργὴν, ὁ Μητροπολίτης καὶ ὁ κληρὸς ἀπολογοῦνται ὑπὲρ τῶν ἐνόχων, θρασυλογοῦσι καὶ ἐνοχλοῦσιν αὐτόν· ὥστε μὴ ὑποφέροντες τὰς ὑμετέρας προδοσίας, μετὰ τεθλιμμένης καρδίας κατελείψαμεν τὴν Ἐπικράτειαν καὶ ἀνεχωρήσαμεν ὅπου ἡ Πρόνοια ὠδήγει ἡμᾶς.» Οἱ γραμματεῖς Μιχάηλοβ καὶ Βασίλιεβ ἀνέγνωσαν μεγαλοφώνως ἐνώπιον τοῦ συνηθροισμένου λαοῦ ἑτέραν ἐπιστολὴν πρὸς τοὺς ἐμπόρους καὶ δημότας, δι' ἧς ὁ Τσάρος ἐβεβαίωσεν τὴν πρὸς τοὺς ἀγαθοὺς Μοσχίους εὐνοίαν· ἐτελεύτα δὲ αὐτὴν λέγων, ὅτι ἡ δυσμένεια καὶ ὀργὴ αὐτοῦ οὐδαμῶς ἀπέβλεπον εἰς τὸν λαόν.

Ἡ ἀγγελία αὕτη κατέπληξε τὴν πρωτεύουσαν, διότι ἡ ἀναρχία ἐφαίνετο φοβερωτέρα τῆς τυραννίας· διὸ ὁ λαὸς ἐκραύγαζεν· « Ὁ Τσάρος ἐγκατέλιπεν ἡμᾶς! » Ἀπολώλαμεν! Τίς ἀντιστήσεται πρὸς τὰς ἐπιδρομὰς τῶν ἀλλοφύλων; Πῶς δύνανται μένειν τὰ πρόβατα ἄγρου ποιμένος; » Ἄλλὰ καὶ ὁ κληρὸς καὶ οἱ εὐπα- Ἐπιστολὴ τοῦ Τσάρου πρὸς τὸν Μητροπολίτην καὶ τὸν λαόν. 1866.

1865. τρίδαι καὶ οἱ μεγιστᾶνες καὶ οἱ ἐν τέλει δακρύοντες ἰκέτευσαν τὸν Μητροπολίτην ἵνα ἐκ παντὸς τρόπου ἐξιλεώσῃ τὸν Τσάρον, λέγοντες ὁμοθυμαδόν· « Τιμωρησάτω τοὺς κακοβούλους. Ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος ἡμῶν » ἐν αὐτῷ ἐστίν, ἀλλ' ἡ πολιτεία μὴ μενέτω ἄνευ ἄρχοντος! » Οὗτός ἐστιν ὁ νόμιμος μονάρχης, ὁ παρὰ Θεοῦ δοθεὶς ἡμῖν· οὐδένα γινώσκομεν ἄλλον πλὴν αὐτοῦ. Πάντες οὖν ἀκολουθήσομέν σοι μετὰ τῶν κεφαλῶν ἡμῶν ἵνα προσκυνησωμεν τὸν κυριάρχην καὶ κλαύσωμεν.» Ταῦτα ἔλεγον καὶ οἱ ἔμποροι καὶ οἱ δημόται, προστιθέντες· « Ὁ Τσάρος » δεῖξάτω τοὺς προδότας, ἡμεῖς δὲ ἐξολοθρεύσομεν αὐτούς· « Καὶ ὁ μὲν Μητροπολίτης ἔκρινεν ἀναχωρῆσαι παραχρῆμα εἰς τὸν Τσάρον, ἀλλ' οἱ σύμβουλοι ἐγνωμοδότησαν, ὅτι ἐν τοιαύτῃ ὥρᾳ ὁ Ἀρχιεπιμὴν ἀνάγκη ἵνα μένῃ ἐν τῇ πρωτεύουσῃ, ἔνθα ἐπεκράτει ἀπερίγραπτος ταραχὴ. Πᾶσαι αἱ ὑποθέσεις διεκόπησαν, τὰ δὲ δικαστήρια, τὰ ὑπουργεῖα, τὰ καταστήματα καὶ τὰ φυλακεῖα ἔμειναν ἐγκαταλελειμμένα καὶ ἔρημα. Ὡς πρῶτοι δὲ πρέσβεις ἀνηγορεύθησαν ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Νοβογορόδου Ποιμὴν καὶ ὁ Ἀρχιμανδρίτης τοῦ Τσουδόβου Λεύκιος· κατόπιν δὲ τούτων ἀνεχώρησαν καὶ πάντες οἱ ἄλλοι Ἐπίσκοποι, Νίκανδρος ὁ Ῥοστόβου, Ἐλευθέριος ὁ Σουσαλίας, Φιλότηος ὁ Ῥεζάνης, Ματθαῖος ὁ Κρουτίσκης, καὶ Ἀρχιμανδρίται ὁ τῆς Ἁγίας Τριάδος, ὁ τῆς μονῆς τοῦ Σίμωνος, τοῦ Σωτῆρος καὶ τοῦ Ἀνδρονίκου· κατόπιν δὲ τοῦ κλήρου καὶ οἱ μεγιστᾶνες, οἱ πρίγκιπες Ἰωάννης Δημητρίου Βέλσκης καὶ Ἰωάννης Θεοδώρου Μοτισλάβσκη, πάντες οἱ εὐπατρίδαι, οἱ ἀνώτεροι ἀξιωματικοὶ, οἱ εὐγενεῖς καὶ οἱ ἐν τέλει, οἵτινες ἀνεχώρησαν ἐκ τῆς μητροπόλεως μὴ κα-

τατρίφαντες χρόνον ὅπως ἀπέλθωσιν οἴκαδε. Προεπέμποντο δ' ὑπὸ πολλῶν ἐμπόρων καὶ δημοτῶν, ἀπερχομένων, ὡς καὶ αὐτοί, ἵνα προσκυνησωσι τὸν κυριάρχην καὶ κλάσωσιν.

Οἱ Ἱεράρχαι διέμειναν ἐν Σλοτίνα, ὅθεν ἀνήγγειλαν τῷ Ἰωάννῃ τὴν ἄφιξιν αὐτῶν. Ὁ δὲ μετεπέμψατο αὐτοὺς εἰς τὴν κώμην Ἀλεξάνδροβσκον, καὶ τῇ 5 Ἰανουαρίου ἐδέξατο αὐτοὺς ἐν τοῖς ἀνακτόροις. Δόντες δὲ οἱ Ἐπίσκοποι τῷ Τσάρῳ τὴν εὐλογίαν τοῦ Μητροπολίτου, ἰκέτευσον αὐτὸν δακρυῖδροοῦντες ἵνα ἄρῃ τὴν δυσμένειαν ἀπὸ τοῦ κλήρου, τῶν μεγιστάνων, τῶν εὐγενῶν καὶ τῶν ἐν τέλει, μὴ καταλίπη τὴν Ἐπικράτειαν, ἀλλὰ βασιλεύῃ καὶ πράττῃ ὅ,τι ἐβούλετο. Τέλος δὲ ἐδέοντο ἵνα δεχθῇ τοὺς εὐπατρίδας, οἵτινες μετὰ τῆς αὐτῆς κατανύξεως προέτρεπον τὸν Τσάρον εἰς εὐσπλαγχνίαν τῆς Ῥωσσίας, μεγαλυνθείσης ὑπὸ τῶν νικῶν καὶ σοφῆς νομοθεσίας αὐτοῦ, ἐξαικούςτου ἐπὶ τῇ ἀνδρίᾳ τῶν πολλῶν κατοίκων, πλουσίας δὲ διὰ τὰ φυσικὰ πλούτη καὶ ἐνδοξοτάτης ἐπὶ τῇ εὐλαβείᾳ. Οἱ ἐκκλησιαστικοὶ καὶ πολιτικοὶ ἄρχοντες ἔλεγον αὐτῷ συνάμα· « Ἐὰν περιφρονῆς τῶν μεγαλείων καὶ τῶν ματαιοτήτων τοῦ παρόντος βίου, ἀναμνήσθητι τοῦλάχιστον, ὅτι ἐγκαταλείπων τὴν Μόσχαν, ἐγκαταλείπεις τοὺς ἱεροὺς ναοὺς, ἔνθα συνέβησαν θαύματα τῆς θείας πρὸς σὲ χάριτος, κεῖνται δὲ τὰ ἱαματικὰ λείψανα τῶν Ἁγίων τοῦ Χριστοῦ. Ἀναμνήσθητι, ὅτι σὺ εἶ φρουρὸς οὐ μόνον τῆς Ἐπικρατείας, ἀλλὰ καὶ τῆς Ἐκκλησίας, πρῶτος καὶ μόνος ὀρθόδοξος μονάρχης! Ἐὰν ἀναχωρήσης, τίς σώσει τὴν ἀλήθειαν καὶ ἀγνότητα τῆς ἡμετέρας πίστεως; Τίς σώσει μυριάδας ψυχῶν ἀπὸ τῆς αἰωνίου κολάσεως; » Ὁ Τσάρος, ἀποκριθεὶς αὐτοῖς

4565.

μετὰ τῆς συνήθους πολυλογίας, ἐπανελάβε πρὸς τοὺς
 εὐπατριδας τὰς συνήθεις μομφὰς περὶ τῆς αὐταρχίας,
 τῆς ἀμελείας καὶ τῆς παλιντροπίας αὐτῶν· μετὰ τινὰς δὲ
 ἱστορικὰς μαρτυρίας ἀπεδείκνυεν, ὅτι πάντοτε ὑπῆρξαν
 οἱ αἵτιοι τῆς αἱματοχυσίας καὶ τῶν ἐμφυλίων πολέμων
 ἐν Ῥωσσίᾳ καὶ ἐχθροὶ τῶν κραταιῶν κληρονόμων τοῦ
 Μονομάχου, τέλος δὲ, ὅτι προέθεντο (νέα κατηγορία) τὴν
 φαρμάκευσιν αὐτοῦ τε καὶ τῆς γυναικὸς καὶ τοῦ υἱοῦ!
 Οἱ εὐπατρίδαι ἐσιώπων· «Ἄλλὰ, προσέθηκεν ἐκεῖνος,
 » τιμῶν τὸν πατέρα μου, τὸν Μητροπολίτην Ἀθανάσιον
 » καὶ ὑμᾶς τοὺς εὐχέτας ἡμῶν Ἀρχιεπισκόπους καὶ Ἐπι-
 » σκόπους, συναινῶ ὅπως ἀναλάβω τὴν Ἐπι-
 » κράτειαν ἐπὶ ταῖς συνθήκαις, ἃς ἐρῶ
 » ὑμῖν.» Κατὰ ταῦτα δὲ ὁ Ἰωάννης ἦν ἐντελῶς ἐλεύ-
 θερος τιμωρεῖν τοὺς προδότας διὰ τῆς δυσμενείας,
 τοῦ θανάτου καὶ τῆς δημεύσεως τῶν ὑπαρχόντων αὐτῶν,
 ἄνευ ἐνοχλήσεώς τινος, ἢ ἄλλης ἀπαγορεύσεως τοῦ
 κλήρου. Διὰ τῶν ὀλίγων τούτων λέξεων ὁ Ἰωάν-
 ἀπήγγειλε τὴν καταδίκην πολλῶν εὐπατριδῶν,
 ἱσταμένων ἐνώπιον αὐτοῦ· ἀλλ' ὅμως οὐδεὶς τού-
 των ἐφαίνετο διαλογιζόμενος περὶ τῆς ἰδίας ζωῆς,
 ἐπειδὴ ἕκαστος ἐπεθύμει τῆς εἰς τὴν πρωτεύου-
 σαν ἐπανόδου τοῦ κυριάρχου. Πάντες δὲ μετὰ δα-
 κρύων ἠὲ χαρίστου καὶ ἐδόξαζον τὴν ἀγαθότητα τοῦ
 Ἰωάννου, μεγιστᾶνές τε καὶ κληρὸς, παρ' οὗ οὗτος
 ἀφήρει τὸ ἀρχαῖον ἱερὸν δικαίωμα τοῦ μεσιτεύειν οὐχὶ
 μόνον ὑπὲρ τῶν ἀδίκως πασχόντων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐνό-
 χων, ἀξίων ἔτι τῆς εὐσπλαγχνίας! Ὁ φοβερὸς δεσ-
 πότης, ὥσει συγκινηθεὶς ἐκ τῆς ταπεινώσεως τῶν προω-
 ρισμένων θυμάτων, διέταξε τοὺς Ἐπισκόπους συνεορτά-
 σαι τὴν ἑορτὴν τῶν Ἐπιφανείων· ἐκράτησε δ' ἐν τῇ

κώμη τοὺς πρίγκιπας Βέλσκην καὶ Τσενιάτεβ, ἐπιτρέ-
 φας τοῖς λοιποῖς εὐπατρίδαῖς καὶ τοῖς ἐν τέλει ἐπα-
 νελθεῖν εἰς Μόσχαν ὅπως μὴ διακοπῶσιν αἱ ὑποθέσεις
 ἐν τοῖς ὑπουργείοις. Ἀνυπομόνως ἡ πρωτεύουσα ἀνέμενεν
 ἐπὶ πολὺ τὸν Τσάρον, ἐλέγετο δὲ, ὅτι οὗτος ἐνησχο-
 λεῖτο σὺν τοῖς περὶ αὐτὸν περὶ ἀπόρρητον ὑπόθεσιν,
 ἦν μετὰ φόβου ἐμαντεύοντο οἱ ἄνθρωποι. Τέλος τῆ 2
 Φεβρουαρίου εἰσηλθε πομπωδῶς εἰς τὴν πρωτεύουσαν,
 τῆ δ' ἐπαύριον συνεκάλεσε τὸν κληρὸν, τοὺς εὐπατρί-
 δας καὶ τοὺς ἐπισημοτάτους ἄρχοντας. Ἡ θεὰ αὐτοῦ
 κατεπτῶει πάντας. Διαγράφομεν δ' ἐνταῦθα τὴν ιδέαν
 τοῦ Ἰωάννου. Οὗτος ἦν μέγας καὶ σύμμετρος, ἔχων
 τοὺς ὤμους ὑψηλοὺς, τοὺς βραχίονας ἰσχυροὺς· εὐρὺς
 τὰ στέρνα, καλλίκομος, φέρων μακροὺς μύστακας,
 ῥωμαϊκὴν ῥίνα, ὀφθαλμοὺς οὐχὶ μεγάλους, ἀλλὰ γλαυ-
 κοὺς καὶ λάμποντας, ὄξεις καὶ πυρώδεις· τὸ δὲ πρό-
 σωπον πάλαι ποτε χαρίεν (6). Ἀλλὰ τότε τοσοῦτο
 μετεβλήθη, ὥστε μόλις ἠδύνατό τις ἐπιγινῶναι αὐτόν·
 διότι θηριώδης κατῆφεια ἐνεφαίνετο τοῖς ἀμορφωθεῖσιν
 αὐτοῦ χαρακτῆρσι. Τὸ βλέμμα αὐτοῦ κατέστη ἀμυδρὸν
 καὶ ἦν σχεδὸν φαλακρὸς καὶ ἀγένειος ὡς ἐκ τῆς ἀνεκ-
 φράστου ἐνεργείας τῆς ὀργῆς (7). Ἀπαριθμήσας ἐκ
 νέου τὰ ἀνομήματα τῶν εὐπατριδῶν, ἐπανάλαβε τὴν
 συναίνεσιν αὐτοῦ ὅπως βασιλεύσῃ, εἶπε πολλὰ περὶ
 τοῦ καθήκοντος τῶν βασιλέων τοῦ τηρεῖν τὴν ἡσυχίαν
 τῶν Ἐπικρατειῶν καὶ λαμβάνειν πρὸς τοῦτο πᾶσαν
 φροντίδα, καθὼς καὶ περὶ τῆς βραχύτητος τοῦ βίου καὶ
 τῆς ἀνάγκης τοῦ προβλέπειν πέραν τοῦ τάφου· τέλος
 πρότεινε τὴν σύστασιν τῆς ὀπριτσίνιας, ὀνόματος
 τέως ἀγνώστου (8). Ὁ Ἰωάννης εἶπε τῇ συνελεύσει, ὅτι ^{Σύστασις ὅτι} ~~ὀπριτσίνιας.~~
 πρὸς τε τὴν ἰδίαν καὶ πρὸς τὴν τῆς Ἐπικρατείας ἀσφά-

1865

λειαν συνιστᾷ παρ' αὐτῷ ἰδίους σωματοφύλακας. Καὶ τοῦτο οὐδένα ἐξέπληξε· διότι ἐγίνωσκον τὴν δυσπιστίαν καὶ τὸν φόβον, ἀχώριστον ἀπὸ τῆς ἐναγοῦς συνειδήσεως, ἀλλὰ τὰ περιστατικὰ κατεφόβησαν, τὰ δὲ ἐπακολουθήματα κατέπληξαν τὴν 'Ρωσίαν· διότι

1. Ὁ Τσάρος ἀνήγγειλεν, ὅτι αἱ πόλεις Μοζάϊσκον, Βιάζμη, Κόζελσκον, Πρεσμιλία, Βέλιεβον, Λίχβινον, Ἰαροσλάβετσον, Σουχοδρόβη, Μέδινον, Σουσδαλία, Σούια, Γάλιτσον, Ἰουριέβετσον, Βαλάχνα, Βολόγδα, Οὐστοῦγον, Παλαιὰ'Ροῦσσα, Καργόπολις καὶ Βάγα εἰσὶν ἰδιοκτησία αὐτοῦ, ὡς καὶ οἱ δῆμοι τῆς Μόσχας καὶ ἄλλοι μετὰ τῶν προσόδων αὐτῶν.

2. Ἐξέλεξε χιλίους σωματοφύλακας ἐκ τῶν πριγκίπων, εὐγενῶν καὶ παιδῶν εὐπατριδῶν, πρὸς οὓς ἔδωκεν ἐν ταῖς πόλεσι ταύταις κτήματα· τούτων δὲ τοὺς ἰδιοκτῆμονας μετετόπισεν ἀλλαχοῦ.

3. Κατέλαβεν ἐν αὐτῇ τῇ Μόσχᾳ τὰς ὁδοὺς Τσερτολείαν, Ἀρβατείαν μετὰ τῆς κοιλάδος Σιβτσόβου, τὰ ἡμισυ τῆς Νικητείας ὁδοῦ μετὰ διαφόρων προαστείων, ἐξ ὧν ἐξεδίωξε πάντας τοὺς εὐγενεῖς καὶ ὑπαλλήλους, τοὺς μὴ ἐγγεγραμμένους ἐν τῇ βασιλικῇ χιλιάδι.

4. Ἐταξεν ἰδίους ἀξιωματικούς πρὸς ὑπηρεσίαν αὐτοῦ, οἷον αὐλάρχην, ταμίας, κλειδούχους καὶ μαγείρους, ἀρτοποιούς καὶ βιομηχάνους.

5. Τέλος, ὡς εἰ ἀπροστραφεῖς τὰς ἐνδόξους ἀναμνήσεις τοῦ Κρεμλίνου καὶ τοὺς ἱεροὺς τάφους τῶν προγόνων αὐτοῦ, ἤρνηθη κατοικεῖν τὰ λαμπρὰ ἀνάκτορα Ἰωάννου τοῦ Γ', ἔκτισε δὲ νέα ὀπίσω τοῦ Νεγλίνα μεταξὺ τῆς Ἀρβατείας καὶ Νικητείας ὁδοῦ καὶ περιετείχισεν αὐτὰ ὡς φρούριον. Τὸ μέρος τοῦτο τῆς 'Ρωσίας καὶ Μόσχας, ἢ ἐκ χιλίων ἀνδρῶν φρουρὰ τοῦ

Τσαρόν καὶ τὰ νέα ταῦτα ἀνάκτορα ὡς ἰδιαιτέρα περὶ οὐσίας τοῦ Ἰωάννου, ἐξαρτωμένη ἀμέσως ὑπ' αὐτοῦ, ἐκαλοῦντο Ὀπριτσνίνα. Πάντα δὲ τὰ ἐπίλοιπα, τούτέστιν ἅπασα ἡ Ἐπικράτεια, ζέμιστινα (δημόσια), ἦν ὁ Ἰωάννης ἀνέθηκε τοῖς εὐπατρίδαις, Ζέμιστσους, τοῖς πρίγκιψι Βέλσκη, Μστισλάβσκη καὶ ἄλλοις. Ὁ Ἰωάννης παρήγγειλε τοῖς ἀρχαίοις τῶν ἐν τέλει, τῶ σταυλάρχη, τῶ αὐλάρχη, τοῖς ταμίαις καὶ γραμματεῦσιν ἵνα μένωσιν ἐν τοῖς διοικήσεσι καὶ κρίνωσιν αὐτόθι πάσας τὰς πολιτικὰς ὑποθέσεις, ἀναφέρωσι δὲ πρὸς τοὺς εὐπατρίδας περὶ τῶν σπουδαίων. Ἐπετρέπετο δὲ τούτοις ἐν σπουδαίαις περιστάσεσι, μάλιστα δὲ ἐν ταῖς πολεμικαῖς, ἵν' ἀναφέρονται πρὸς αὐτὸν τὸν Τσαρόν· τούτέστιν ὁ Ἰωάννης ἐφαίνετο ἐπιθυμῶν ἵν' ἀναχωρήσῃ τοῦ βασιλείου, περιορίζων ἑαυτὸν ἐν τῷ στενῷ κύκλῳ ἰδιωτικοῦ δεσπότη. Πρὸς ἀποδείξιν, ὅτι τὰ τοῦ μονάρχου καὶ τὰ τῆς Ἐπικρατείας οὐδόλως ἐσήμαινον τὸ αὐτὸ ἐν Ῥωσσίᾳ, ἀπῆται παρὰ τοῦ δημοσίου ταμείου (ζέμιστινα) 100,000 ρουβλίων διὰ τὴν δαπάνην τῆς ἐκ Μόσχας εἰς Ἀλεξάνδροβσκον ὁδοιοποιίας. Οὐδεὶς ἀντέστη τῇ θελήσει αὐτοῦ· διότι ἡ θέλησις αὐτοῦ ἦν νόμος. Ὁ νέος ὀργανισμὸς ἐδημοσιεύθη.

Τῇ 4 Φεβρουαρίου οἱ Μόσχοι εἶδον τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν πρὸς τε τὸν κληρὸν καὶ τοὺς εὐπατρίδας ἀναγε-
Δευτέρα ἐποχὴ προγραφῶν.
 γελθεισῶν ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου ἐν τῇ κώμῃ Ἀλεξανδρόβσκῃ συνθηκῶν· διότι ἤρξαντο αἱ τιμωρίαι τῶν νομιζομένων προδοτῶν, κατηγορουμένων, ὅτι συνώμοσαν μετὰ τοῦ Κούρβσκη κατὰ τῆς ζωῆς τοῦ Ἰωάννου, τῆς μακαρίτιδος Τσαρίνης Ἀναστασίας καὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ. Πρῶτον θῦμα ἐγένετο ὁ περικλεῆς στρατηγὸς Ἀλέξανδρος ὁ Βορίση Γορβάτης—Σουίσκη, ἀπόγονος τοῦ Ἁγίου

1865. Βλαδιμίρου, Βσεβολόδου τοῦ Μεγάλου καὶ τῶν ἀρχαίων ἡγεμόνων τῆς Σουδαλίας, ἀνὴρ βαθύβουλος, δεινὸς τὰ πολεμικὰ, φιλόπατρις καὶ χριστιανὸς, μεγάλως συμμετασχὼν τῆς ἀλώσεως τοῦ βασιλείου τῆς Καζάνης. Προῦκειτο δὲ ἵνα ἀποθάνῃ μετὰ τοῦ ἑπτακαίδεκαετοῦς υἱοῦ αὐτοῦ Πέτρου. Ἀμφότεροι οὗτοι ἀπῆλθον εἰς τὸν τόπον τῆς τιμωρίας ἡσύχως καὶ ἀφόβως συνεχόμενοι ταῖς χερσίν· ὅπως δὲ μὴ ἴδῃ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς ὁ Πέτρος, ἔκυψε πρῶτος τὸν αὐχένα ὑπὸ τὸ ξίφος, ἀλλ' ὁ πατὴρ ἀπώθησεν αὐτὸν, λέγων μετὰ συγκινήσεως· «Μὴ ἴδω σε, υἱέ μου, ἀποθνήσκοντα!» Ὁ νεανίας ὑπεχώρησε· λαβὼν δὲ τὴν ἀποτμηθεῖσαν κεφαλὴν τοῦ πατρὸς, κατησπάσθη αὐτὴν καὶ ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανόν, παρεδόθη γαληνιαῖως τῷ δημίῳ. Ὁ γυναικάδελφος τοῦ Γορβάτη Πέτρος Χοβρίνος, Ἕλλην τὸ γένος, ὁ ἀξιωματικὸς Γολοβίν, ὁ πρίγκιψ Σουχότι—Κασίν, ὁ οἰνοχόος πρίγκιψ Πέτρος Γορένσκης ἀπεκεφαλίσθησαν αὐθημερόν, ὁ δὲ πρίγκιψ Δημήτριος Σεβίρεβ ἀνεσκολοπίσθη. Ἀναφέρεται, ὅτι ὁ δυστυχὴς οὗτος ἐπὶ ὅλην ἡμέραν ὑπέμενε δεινὰς ἀλγηδόνας, ἀλλὰ παραμυθούμενος ὑπὸ τῆς θρησκείας ὠλιγόρει αὐτῶν καὶ ἔψαλλε τὸν κανόνα τοῦ Ἰησοῦ. Τοὺς δύο εὐπατρίδας, πρίγκιπας Ἰωάννην Κουράκιν καὶ Δημήτριον Νεμόιν, ἔκειραν βιαίως, πολλῶν δ' εὐγενῶν καὶ παίδων εὐπατριδῶν ἐδήμευσαν τὴν οὐσίαν, ἄλλους δ' ἐξώρισαν εἰς Καζάνην σὺν τοῖς οἰκείοις· ὁ δὲ εὐπατρίδης καὶ στρατηγὸς Ἰωάννης Πέτρου Ἰάκωβλεβ, εἷς τῶν ἐπισημοτάτων μεγιστάνων καὶ συγγενῆς τῆς ἐναρέτου Ἀναστασίας ἐπέσπασε τὴν δυσμένειαν τοῦ Τσάρου, ἀλλ' οὗτος, καὶ τοι τοιαύτας ὠμότητας πράττων, ἐκαυχᾶτο ἐπὶ εὐσπλαγχνίᾳ πα-

ράσχων δὲ συγγνώμην τῷ Ἰάκωβλεβ, ἔλαβε παρ' αὐτοῦ 1565.
ἔγγραφον ὑπόσχεσιν, ἐπικεκυρωμένην ὑπὸ τῶν Ἐπι-
σκόπων, ὅτι οὐδέποτε ἀπελεύσεται ἐκ Ῥωσσίας εἰς
Λιθουανίαν, εἰς τὸν Πάπαν, εἰς τὸν Αὐτοκράτορα, εἰς
τὸν σουλτάνον ἢ τὸν πρίγκιπα Βλαδίμιρον
τὸν Ἀνδρέου, οὐδὲ κοινολογήσεται πρὸς τοῦτον.

Ἐρρέθη ἀνωτέρω περὶ τῆς ἐξορίας τοῦ στρατηγοῦ
Μιχαὴλ Βοροτίνσκη, εὐπατρίδου ἐκ τῶν πρώτων. Οὗτος
ἀποξενωθείς τῶν ἀγαθῶν αὐτοῦ, διήγαγε τέσσαρα ἔτη
ἐν Βιέλῳ—Οὔζερῳ, λαμβάνων ἐτησίως ἑκατοντάδα ρου-
βλίων ἐκ τοῦ ταμείου τοῦ Ἰωάννου, ἐκτὸς τῶν τροφίμων,
τοῦ οἴνου, τῶν ἀλλοδαπῶν καρπῶν καὶ ἐνδυμάτων· τέλος
ὁ Ἰωάννης ἀνακαλέσας εἰς τὴν αὐλὴν καὶ εἰς τὸ συμβού-
λιον τὸν ἑνδοξον ἐξόριστον, ἀνηγόρευσε εἰτα' αὐτὸν τοπο-
τηρητὴν τῆς Καζάνης καὶ κύριον τοῦ Νοβοσίλου, λαβὼν
παρ' αὐτοῦ ὑπόσχεσιν ὁμοίαν πρὸς τὴν τοῦ Ἰάκωβλεβ·
προσέθηκε δὲ, ὅτι ἐμεσίτευσαν ὑπὲρ αὐτοῦ ὁ Μητρο-
πολίτης καὶ οἱ Ἐπίσκοποι. Ἐπειδὴ δ' ὁ Τσάρος ἀπη-
γόρευσε τὸν κλῆρον μεσιτεύειν ὑπὲρ τῶν καταδίκων,
ἐκολάχυσεν αὐτὸν διὰ τῆς φιλόφρονος ταύτης ἐκφρά-
σεως· ἀλλ' οὐδόλως ὑπῆρχον μεσίται! διότι οἱ ἱερεῖς
κατέβρεχον μόνον δάκρυσι τὰ θυσιαστήρια τοῦ Ἰψίστου
ἱκετεύοντες ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῶν δυστυχῶν. Ἄλλοι
δ' εὐπατρίδαι, ὁ Λέων Σολτικὸβ, ὁ Βασίλειος Ζερεβριάνη,
ὁ Ἰωάννης Ἀχλιαβίνιν καὶ ὁ Ζαχαρίας Ὅτσιν-Πλεσ-
τσέιβ παρέσχον ἐξ ἀνάγκης ἐγγύησιν περὶ τῆς πρὸς
τὸν ἡγεμόνα πιστῆς ὑπηρεσίας. Ἐν φυγῇ δὲ οἱ ἐγ-
γυηταὶ (οὐ μόνον διάσημοι ἀξιωματικοὶ, ἀλλὰ καὶ ἔμ-
ποροι) ἀπέτιον τῷ ταμείῳ μεγάλην ποσότητα· π. χ.
25,000 ρουβλίων, τουτέστι περὶ τὰς 500,000 τοῦ νῦν
νομίσματος ἡμῶν διὰ τὸν πρίγκιπα Σερεβριάνην· προ-

1865.

φύλαξις ἀνωφελής τε καὶ αἰσχρὰ πρὸς μονάρχην! Ἄλλ' ὁ κυριάρχης οὗτος ἦν τύραννος!

Μετὰ τὰς προγραφὰς ὁ Ἰωάννης ἠσχολήθη περὶ τὴν σύστασιν τῆς νέας φρουρᾶς. Τὸ συμβούλιον αὐτοῦ συνέκειτο ὑπὸ τοῦ Ἀλεξίου Βασμάνοβ, τοῦ Μαλουτά-Σκουράτοβ, τοῦ πρίγκιπος Ἀναστασίου Βιάζεμσκη καὶ ἄλλων φίλων· πρὸς οὓς ἤγαγον νεανίας παίδων εὐπατριδῶν διακρινομένους οὐχὶ ἐπὶ ἀρετῇ, ἀλλ' ἐπὶ εὐτολμῖα ἢ διαφθορᾷ καὶ προθυμίᾳ εἰς πάντα. Ὁ Ἰωάννης ἠρώτα αὐτοὺς περὶ τοῦ γένους, τῶν φίλων καὶ προστατῶν αὐτῶν· ἀπηγορεύετο δὲ πρὸ πάντων αὐτοῖς πᾶσα σχέσις πρὸς τοὺς διασήμεους εὐπατρίδας. διότι ἡ ἀφάνεια καὶ τὸ ἄσημον μάλιστα τοῦ γένους ἦσαν αὐτοῖς ὡς προτερήματα. Ὁ Τσάρος ἀνήγαγεν αὐτοὺς ἀντὶ 1,000 εἰς 6,000, οἷτινες ὤμοσαν πρὸς αὐτὸν ὑπηρετεῖν πιστῶς, καταγγέλλειν τοὺς προδότας καὶ μηδεμίαν κοινωνίαν ἔχειν πρὸς τοὺς ζεμσκίους, τουτέστι πρὸς πάντα μὴ ἐγγεγραμμένον ἐν τῇ ὀπριστνίνα, μήτε δὲ πατέρα ἢ μητέρα γνωρίζειν, ἐκτὸς μόνον τοῦ κυριάρχου. Ἀμείβων δ' αὐτοὺς ὁ Τσάρος ἔδωκεν οὐ μόνον γαίας, ἀλλὰ καὶ οἰκίας καὶ πᾶσαν τὴν κινητὴν περιουσίαν τῶν παλαιῶν δωδεκαχισχιλίων ἰδιοκτημόνων, ἐκδιωχθέντων κεναῖς ταῖς χερσὶν ἐκ τῶν ἐρίων τῆς ὀπριστνίνας, ὥστε πολλοὶ αὐτῶν ἐπίσημοι ἐπὶ ταῖς ὑπηρεσίαις καὶ τετραυματισμένοι κατὰ τὰς μάχας ἠναγκάσθησαν ἀναχωρῆσαι περὶ χειμῶνος σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις εἰς ἄλλα ἀπώτατα καὶ ἔρημα κτήματα. Καὶ αὐτοὶ οἱ γεωργοὶ ἔπαθον ὑπὸ τῆς ἀδίκου ταύτης διατάξεως· διότι οἱ νέοι εὐγενεῖς, οἱ ἐξ ἐπαίτων γενόμενοι ἐξαίφνης μεγάλοι, ἤθελον ἵνα καλύψωσι τὴν ἀγένειαν διὰ τῆς πολυτελείας, ὅπως δὲ πορίζων

ται τὰ ἐπιτήδεια, κατεπίεζον τοὺς γεωργοὺς ἐπιβάλλοντες αὐτοῖς φόρους καὶ ἐργασίαν. Ὅθεν αἱ κῶμαι κατεφθάρησαν. Ἀλλὰ τὸ κακὸν τοῦτο ἦν μικρόν· διότι μετ' οὐ πολὺ πᾶσαν τὴν Ῥωσσίαν ὁ Ἰωάννης ἐθυσίαζε χάριν τῶν ἐκλεκτῶν αὐτοῦ, οἵτινες πάντοτε ἀπελογοῦντο ἐν τοῖς δικαστηρίοις μὴ ἀνεχόμενοι δίκης, ἢ εὐθύνης. Ὁ ἐκλεκτός, ἦτο· ὁ ἐξώτερος, (ἐκάλουν οὕτως αὐτοὺς ὡς τοὺς πέραν τοῦ ἐξωτέρου σκότους) κατεπίεζε καὶ διήρπαζεν ἀτιμωρητὶ τὸν πλησίον· εἰ δ' οὗτος ἐτόλμα ἐγκαλέσαι αὐτὸν, ἐπεβάλλετο αὐτῷ χρηματικὴ ποινὴ (9). Ἐκτὸς πολλῶν ἄλλων ἐγκλημάτων τῆς δυστυχοῦς ταύτης ἐποχῆς, οἱ εἰρηναῖοι πολῖται εἶδον μετὰ φρίκης εἰσαγόμενον ἐν Μόσχᾳ τὸ ἀκόλουθον ἔθιμον. Ὁ ὑπηρέτης τοῦ ἐκλεκτοῦ, ἐκπληρῶν τὴν ἐντολὴν τοῦ κυρίου, ἐκρύπτετο ἐν τῇ οἰκίᾳ εὐγενοῦς ἢ ἐμποροῦ, εἶτα δ' ὁ κύριος ἐδημοσίευε τὴν ὑποτιθεμένην φυγὴν καὶ κλοπὴν καὶ ἀπῆται παρὰ τοῦ δικαστηρίου κλητῆρα πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ φυγάδος· ἀνευρίσκων δὲ αὐτὸν μετὰ τῶν δηλωθέντων πραγμάτων, ἀπῆται παρὰ τοῦ ἀθῶου οἰκοδεσπότης πεντακόσια ὡς χίλια ρούβλια, ἐνίοτε δὲ καὶ πλείονα. Οὐδεὶς τρόπος ἀπαλλαγῆς ὑπῆρχε· διότι ἦν ἀνάγκη ἀποτίσαι αὐθωρεῖ, ἢ ἀπελθεῖν εἰς τὸ βασανιστήριον, πουτέστιν, ὁ μὴ ἀποζημιωθείς κατήγορος εἶχε τὸ δικαίωμα ἀπαγαγεῖν τὸν ὀφειλέτην εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ ραβδίσαι αὐτὸν πανδήμως μέχρι τῆς ἀποτίσεως τοῦ χρέους. Συνήθως αὐτὸς ὁ ἐκλεκτός ἔρριπτε πρᾶγμα τι εἰς πλούσιον ἐργαστήριον, ἐπανήρχετο δὲ μετὰ τοῦ κλητῆρος καὶ ἔνεκα τοῦ δήθεν κλαπέντος πράγματος κατέστρεφε τὸν ἔμπορον· ἐνίοτε δὲ συλλαμβάνων τινα ἐν μέσῃ ὁδῷ ἀπῆγεν αὐτὸν εἰς τὸ δικαστήριον, ἐνθα κατηγόρει αὐτοῦ ἐπὶ ὕβρει· διότι ἀγροῖκος

1365. λόγος πρὸς τὸν ἐκλεκτὸν τοῦτον ἦν ὕβρις πρὸς τὸν Τσάρον· τότε δὲ ὁ κατηγορούμενος ἀλώως ἀπέφυγε τὰς κολάσεις, εἰ ἀπέτιε πολλὰ χρήματα. Ἐνὶ λόγῳ οἱ δημόται ἔμενον ἄφωνοι ἐνώπιον τῶν ἐκλεκτῶν. Καὶ ἐκεῖνοι μὲν, κατὰ τοὺς τότε χρονογράφους, ἦσαν τὸ ἄγρευμα, οὗτοι δὲ, οἱ θηρευταί. Φοβερὰ κατάστασις πραγμάτων, ἣν ἀνείχετο ὁ Ἰωάννης, ὅπως θαρρήῃ ἐπὶ τῷ ζήλω τῶν σωματοφυλάκων διὰ τοὺς τεκταινομένους ὑπ' αὐτοῦ νέους φόνους! Ὅσα δ' ἀπεστρέφετο αὐτοὺς τὸ ἔθνος, τόσῳ ἐδείκνυεν αὐτοῖς ὁ μονάρχης πίστιν· διότι τὸ γενικὸν μῖσος ἦν βεβαία ἀπόδειξις τῆς πρὸς αὐτὸν πίστεως. Ἡ εὐμηχανία δ' αὐτοῦ ἐφεῦρε σύμβολον ἄξιον τῶν προθύμων ὑπηρετῶν· διότι οὗτοι περιεφέροντο πάντοτε μετὰ κυνείων κεφαλῶν καὶ σαρώθρων, δηλοῦντες διὰ τούτων, ὅτι δάκνουσι τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Τσαρίου καὶ σαίρουσι τὴν Ῥωσσίαν (10).

Ἡ κώμη Ἀλεξάνδρου.

Καίτοι τὰ νέα ἀνάκτορα ἐφαίνοντο ὡς ἀπόρθητον φρούριον, ὁ Τσάρος οὐκέτι ἐνόμιζεν ἐκυτὸν ἐκεῖ ἐν ἀσφαλείᾳ· τοῦλάχιστον ἀπεστρέφετο τὴν Μόσχαν καὶ κατῴκει ἔκτοτε τὸν πλεῖστον χρόνον ἐν τῇ κώμῃ Ἀλεξάνδρου, ἐξωραϊσθείση ναοῖς, οἰκίαις καὶ λιθίνοις ἐργαστηρίοις. Ὁ ἐν αὐτῇ περίφημος ναὸς τῆς Θεοτόκου ἔλαμπεν ἔξωθεν διὰ ποικίλων ἀργυρῶν καὶ χρυσῶν χρωμάτων, ἐφ' ἐκάστης δὲ πλίνθου ἐξεικονίζετο σταυρός (11). Τὰ ἀνάκτορα ἦσαν περικεκυκλωμένα ὑπὸ τάφρου καὶ προχώματος, οἰαυτικοὶ καὶ πολιτικοὶ καὶ στρατιωτικοὶ κατόικον χωριστὰς οἰκίας, οἱ δὲ ἐκλεκτοὶ εἶχον ἰδίαν ὁδόν, ὡς καὶ οἱ ἔμποροι. Ἦν δὲ ῥητῶς ἀπηγορευμένη ἡ εἴσοδος καὶ ἐξοδος ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ Ἰωάννου, χάριν δὲ τούτου τρία θέρεσθια μακρὰν τῆς κώ-

μης ὑπῆρχε συνήθως φρουρά. Ἐν τοῖς φοβεροῖς τούτοις βασιλείοις, περιβαλλομένοις ὑπὸ συνηρεφῶν δασῶν, ὁ Τσάρος ἀφίερου τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἀκολουθίᾳ τὸν πλείστον χρόνον, ζητῶν ἵνα καθησυχάσῃ τὴν ταραχὴν τῆς ψυχῆς διὰ διηνεκῶν προσευχῶν· διενεοήθη μάλιστα ἵνα μεταβάλλῃ τὰ μὲν ἀνάκτορα εἰς μοναστήριον, τοὺς δὲ φίλους εἰς μοναχοὺς. Ὅθεν ἐξέλεξε τριακοσίους ἐκ τῶν ἐκλεκτῶν τοὺς κακίστους, καὶ ἐκάλεσεν αὐτοὺς μὲν ἀδελφοὺς, ἑαυτὸν δὲ, Ἡγούμενον, τὸν δὲ πρίγκιπα Ἀθανάσιον Βιάζεμσκη, κελλιάρχην, τὸν δὲ Μσλούταν Σκουράτοβ, παρεκκλησιάρχην. Διανείμας δὲ αὐτοῖς μικροὺς πῖλους καὶ μέλανας χιτῶνας, ὑφ' οὓς ἐφόρουν χρυσοῦφαντα ἱμάτια μετὰ σοθερίνων διφθερῶν (12), συνέταξε τὸν κανονισμόν τοῦ μοναστηρίου, γενόμενος παράδειγμα τῆς ἀκριβοῦς τηρήσεως αὐτοῦ. Ἴδου ἡ διαγραφὴ τοῦ παραδόξου τούτου μοναστικοῦ βίου. Τῇ τετάρτῃ ὥρᾳ τῆς πρωίας ὁ Τσάρος μετὰ τῶν υἱῶν καὶ τοῦ Σκουράτοβ ἀνέβαινεν εἰς τὸ κωδωνοστάσιον καὶ ἔκρουε τὸν κώδωνα χάριν τοῦ ὄρθρου· οἱ ἀδελφοὶ σπεύδοντες ἤρχοντο εἰς τὸν ναόν, ὁ δὲ μὴ ἐκτελέσας τὸ καθήκον τοῦτο ἐτιμωρεῖτο δι' ὀκταήμερου φυλακίσεως· Ὁ ὄρθρος διήρκει μέχρι τῆς ἕκτης ἢ ἐβδόμης ὥρας· ὁ Τσάρος ἐψάλλεν, ἀνεγίνωσκε καὶ προσηύχετο τοσοῦτον ἐνθέρμως, ὥστε πάντοτε ἔμενον ἐπὶ τοῦ μετώπου αὐτοῦ σημεῖα τῶν μέχρις ἐδάφους προσκυνήσεων. Τὴν ὀγδόην ὥραν συνήρχοντο ἐκ νέου, ὅπως ἀκούσωσι τῆς λειτουργίας, τὴν δὲ δεκάτην κατεκλίνοντο ἐπὶ δεῖπνον, πλὴν τοῦ Ἰωάννου, ὅστις ἰστάμενος ἀνεγίνωσκε μεγαλοφώνως ψυχωφελεῖς διδαχάς (3). Πᾶσα ἡμέρα ἦν ἑορτάσιμος· διότι οἱ ἀδελφοὶ ἤσθιον καὶ ἔπινον μέχρι κόρου, τὰ δὲ περισσεύματα τῆς τραπέζης ἐκομίζοντο εἰς τὴν ἀγο-

Μοναστικὸς βίος
τοῦ Ἰωάννου.

1565.

ρὰν ὑπὲρ τῶν πτωχῶν. Ὁ Ἡγούμενος, τουτέστιν ὁ Τσάρος, ἐδείπνει μετὰ τοὺς ἄλλους (14), συνδιελέγετο μετὰ τῶν φίλων περὶ τοῦ Νόμου, εἶτα ἐνύσταζεν, ἢ ἀπήρχετο εἰς τὰς εἰρκτὰς, ὅπως παραδῶ ταῖς βασάνοις δυστυχῆ τινά. Τὸ δὲ φρικῶδες τοῦτο θέαμα ἐφαίνετο τέρπον αὐτὸν, διότι ἐκάστοτε ἐπανήρχετο φαιδρὸς, ἐχαριεντίζετο καὶ ἐλάλει εὐθυμότερον ἢ ἄλλοτε (15). Τὴν ὀγδόην ὥραν ἀπήρχοντο εἰς τὸν ἑσπερινόν, τὴν δὲ δεκάτην ὁ Ἰωάννης ἀπεχώρει εἰς τὸν κοιτῶνα, ὅπου τρεῖς ἀόμματοι ἀλληλοδιαδόχως μυθολογοῦντες ἀπεκοίμιζον αὐτὸν ἐπὶ μικρόν· διότι περὶ τὴν μέσην νύκτα ἐξεγείρετο ἀρχόμενος τῆς ἡμέρας διὰ προσευχῆς (16). Καὶ ὅτε μὲν ἐν τῷ ναῷ διεπραγματεύετο περὶ τῶν πραγμάτων, ὅτε δὲ ἐξεδίδω φονικὰ διατάγματα, τελουμένου τοῦ ὄρθρου ἢ τῆς λειτουργίας (17)! Τὸν μονότονον δὲ τοῦτο βίον διεσκέδαζε διὰ [περιοδειῶν· καὶ δὴ ἐπεσκέπτετο τὰ πλησιόχωρά τε καὶ ἀπώτατα μοναστήρια, ἐπεθεώρει τὰ ἐπιτειχίσματα, ἢ ἐθήρευεν ἐν τοῖς δάσσει καὶ ἐρήμοις· ἠσχολεῖτο δ' ἰδίᾳ περὶ τὴν θήραν τῆς ἀρκτου, ἀλλ' οὐχ ἤττον πανταχοῦ καὶ πάντοτε ἐφρόντιζε περὶ τῶν ὑποθέσεων· διότι οἱ εὐπατρίδαι τοῦ δήμου, καὶ τοὶ κυβερνῆται πληρεξούσιοι, οὐδὲν ἐτόλμων ἀνευ τῆς θελήσεως αὐτοῦ. Ὅτε δὲ ἤρχοντο εἰς Ῥωσσίαν ἐπιφανεῖς ἀλλοδαποὶ πρεσβευταὶ, ὁ Τσάρος ἐφαίνετο ἐν Μόσχᾳ μετὰ τῆς συνήθους μεγαλοπρεπείας καὶ ὑπεδέχετο αὐτοὺς πανδήμως ἐν τοῖς νέοις ἀνακτόροις τοῦ Κρεμλίνου παρὰ τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, ἄλλοτε δὲ σπανίως ἐφαίνετο, ἐκτὸς σπουδαίων περιστάσεων. Τότε οἱ σωματοφύλακες, φοροῦντες ἐπίχρυσα ἐνδύματα, ἐπλήρουν τὰ ἀνάκτορα· καὶ οὐκ ἀπέκλειον μὲν τοὺς γηραιοὺς εὐπατρίδας τῆς εἰς

τὸν θρόνον προσόδου, ἔβλεπον ὅμως αὐτοὺς περιφρονητικῶς, ἐναδρυνόμενοι ὡς χαμερπεῖς δοῦλοι ἐπὶ τῶν ἀπρεπεῖ αὐτῶν ἀξιώματι. Ὁ Ἰωάννης πλὴν τούτων ἐτίμα ἰδίᾳ Λιβονοὺς τινὰς αἰχμιλώτους. Κατὰ τὸν μῆνα Ἰούλιον τοῦ 1565, κατηγορῶν τῶν πολιτῶν τοῦ Δορπάτου ὡς κοινολογουμένων τῷ μεγάλῳ ταξιάρχῃ τοῦ τάγματος (18), μετώκισεν αὐτοὺς εἰς Βλαδίμιρον, Οὐγλιτσον, Κοστρομᾶ καὶ Κάτω Νοβογόροδον σὺν γυναίξιν καὶ τέκνοις· ἀλλ' ἔδωκεν αὐτοῖς ἱκανὰ τὰ ἐπιτήδεια καὶ ποιμένα τῆς ἐκκλησίας τὸν Βέττερμαν, λαβόντα τὴν ἀδειαν ἀπέρχεσθαι ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν πρὸς πικραμυθίαν τῶν ἐν ἐξορίᾳ ἀδελφῶν. Τιμῶν δὲ μεγάλως τὸν ἐνάρετον τοῦτον ἄνδρα ὁ Τσάρος, παρήγγειλεν αὐτῷ ἵνα διατάξῃ τὴν βιβλιοθήκην αὐτοῦ, ἐν ἧ ὁ Βέττερμαν εὔρε πολλὰ πολύτιμα βιβλία, μετακομισθέντα ἴσως ἐκ Ῥώμης ὑπὸ τῆς Σοφίας (19). Οἱ Γερμανοὶ Ἐβερφέλδ, Κάλβ, Τάουβε καὶ Κροῦζε ἔλαβον ὑπηρεσίαν παρὰ τῷ ἡγεμόνι, κτησάμενοι τὴν ἔννοιαν αὐτοῦ δι' ἐπιτηδείων κολακειῶν. Λέγεται δὲ μάλιστα, ὅτι ὁ Ἐβελφὲρδ προέτρεψεν αὐτὸν εἰς παραδοχὴν τῆς ὁμολογίας τῆς Αὐγούστης, ἀποδείξας αὐτῷ ἐγγράφως τε καὶ διὰ ζώσης τὴν καθαρότητα αὐτῆς (20)· τουλάχιστον θέβαιόν ἐστιν, ὅτι ὁ Τσάρος ἐπέτρεψε τοῖς Λουθηρανοῖς ἔχειν μαζὸν ἐν Μόσχᾳ (21), ἐπέβαλε δὲ τῷ Μητροπολίτῃ ὑπέρογκον χρηματικὸν τίμημα, ὡς ὑβρίσαντί τινα τῶν ξένων τούτων. Ἀκαταπαύστως δ' ἐπαινῶν τὰ ἔθιμα αὐτῶν, ἐσεμνύνετο ἐπὶ τῇ Γερμανικῇ αὐτοῦ καταγωγῇ καὶ ἐπεθύμει ἵνα νυμφεύσῃ τὸν υἱὸν καὶ θυγατέρα ἐν Γερμανίᾳ πρὸς ἐμπέδωσιν τῆς πρὸς τὴν αὐτοκρατορίαν φιλίας. Ἐν ταῖς πρὸς τοὺς ἀλλοδαποὺς φίλους διαλέξεσιν ἐμέμφετο

1565.

Ἄλλοδαποὶ φίλοι τοῦ Ἰωάννου.

1568.

τούς τε εὐπατρίδας καὶ τὸν κληρὸν, μὴ ἀποκρύπτων τὴν περὶ τῆς ἀπωλείας τῶν πρώτων βουλὴν (22), ὅπως βασιλεύῃ ἐλευθερώτερον, περιστοιχιζόμενος ὑπὸ νέων εὐγενῶν, πιστῶν πρὸς αὐτὸν ὡς πρὸς πατέρα καὶ εὐεργέτην, ἐν ᾧ οἱ εὐπατρίδαι ἐπόθουν τὸν χρόνον, καθ' ὃν, προστατευόμενοι ὑπὸ τοῦ Ἀδάσεβ, διήγον ἐλευθέρως, ὑποχείριον τὸν κυριάρχην ἔχοντες. Καὶ τοιαῦτα μὲν ἔλεγεν ὁ Ἰωάννης· οἱ δὲ ξένοι οὗτοι, φύσει ἐχθροὶ τῆς Ῥωσσίας, γενομένης ἐπιφόβου πρὸς τὰς ὁμόρους δυνάμεις, καὶ ἐπιθυμοῦντες ἀρέσκειν μόνον τῷ Τσάρῳ, οὐδολως ἐσκέπτοντο ὅπως ἀπαλλάξωσιν αὐτὸν τῆς ἀλεθρίου πλάνης καὶ παροργίσωσι λέγοντες παρρησίᾳ τὴν ἀλήθειαν, μάλιστα δὲ ἔχαιρον βλέποντες τὴν ἀνατρέπουσαν τοὺς πρώτους στυλοὺς μεγάλης μοναρχίας καταιγίδα· διότι ὁ Τσάρος ἐξηφάνιζε τοὺς ἀρίστους εὐπατρίδας καὶ συμβούλους. Ἐσίγων οὖν, ἢ ἐξύμνουν τὸν τύραννον. Οἱ δὲ ἐπιφανεῖς Ῥῶσσοι, στερηθέντες τῆς ἐλευθέρας πρὸς τὸν κυριάρχην προσόδου, καὶ στιγματισθέντες, οὕτως εἰπεῖν, διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἐγχωρίου, ἀναιδῶς δ' ὑβριζόμενοι ὑπὸ τῶν ἀπηνῶν σωματοφυλάκων καὶ ἐπαπειλούμενοι ὑπὸ ἐξορίας καὶ θανάτου, ἐσιώπων καὶ αὐτοὶ ὡς ὁ κληρὸς. Ἄλλ' ὅτε ὁ γηραιὸς Μητροπολίτης Ἀθανάσιος, ἐξησθενηκῶς ὑπὸ νόσου, ἴσως δὲ καὶ ὑπὸ ψυχικῶν ἀλγηδόνων, κατέλιπε τὴν Μητρόπολιν, τότε ἐφάνη ἀνὴρ πλήρης ἀρετῆς καὶ ἀγάπης πρὸς τὴν πατρίδα, ἀναλαβὼν, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Σιλβέστρου, τὸν σωφρονισμὸν τοῦ Τσάρου· ἀλλ' ἦττον εὐτυχῆς αὐτοῦ ἐδύνατο μόνον ἀποθανεῖν ὑπὲρ τῆς πατρίδος ὡς μάρτυς.

Ἀποδεικνύων τὸν ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας ζῆλον ὁ Ἰωάννης, ἀνηγάρευσε ποιμένα ἄνδρα διαπρέποντα ἐπὶ χρι-

σπανικαῖς ἀρεταῖς, τὸν Γερμανὸν, Ἀρχιεπίσκοπον τῆς Ῥεζάνης, ὅστις ἠρνήθη μὲν ἐπὶ πολὺ ἀξίωμα ἐπικίνδυνον ἐν τοιαύταις περιστάσεσι καὶ ὑπὸ τοιοῦτον ἡγεμόνα, ἀλλ' ἐν τούτοις ἐνέδωκεν ἐξ ἀνάγκης τῇ ἰσχυρᾷ αὐτοῦ θελήσει. Συνήλθον δ' οἱ Ἐπίσκοποι ἐν Μόσχᾳ, καὶ ἤδη συνετάχθη ἡ πράξις τῆς ἐκλογῆς· ὁ δὲ Γερμανός, παρασκευαζόμενος εἰς τὴν χειροτονίαν, κατόκει ἀπὸ τιῶν ἡμερῶν ἐν τῷ μητροπολιτικῷ οἴκῳ. Ἀλλὰ τότε συνδιαλεγόμενος πρὸς τὸν Τσάρον κατ' ἰδίαν ἐδοκίμαζε, τὴν καρδίαν αὐτοῦ καὶ ἤρξατο λαλῶν ὡς ἀρχιεπομένη τῆς Ἐκκλησίας περὶ τῶν ἀμαρτημάτων καὶ τῆς χριστιανικῆς μετανοίας πρᾶως καὶ μετρίως, ἀλλὰ μετὰ τινος δυνάμεως ἀνεμίμησκεν αὐτὸν τὸν θάνατον, τὴν φοβερὰν κρίσιν καὶ τὰς αἰωνίους βασάνους τῶν ἀμαρτωλῶν. Ὁ δὲ Ἰωάννης κατέστη σύννους καὶ ἐξήλθε κατηφής· διηγηθεὶς δὲ πρὸς τοὺς φίλους τοὺς λόγους τοῦ Ἀρχιεπισκόπου, ἠρώτησε τὴν γνώμην αὐτῶν, ὁ δὲ Ἀλέξιος Βισμάνοβ ἀπεκρίνατο· « Κυριάρχη, νομίζομεν, ὅτι ὁ Γερμανός βουλευέται γενέσθαι ἄλλος Σίλβεστρος· ἐκφοβῆ τὴν φαντασίαν σου, ὑποκρίνεται δὲ ἐλπίζων δεσπόζειν σου. Ἀλλὰ σῶσον ἡμᾶς καὶ σεαυτὸν ἀπὸ τοιοῦτου ἀρχιεποίμενος. » Ὅθεν ὁ Γερμανός ἐξεβλήθη τῶν ἀνακτόρων, ὁ δὲ Ἰωάννης ἐζήτησεν ἕτερον Μητροπολίτην.

Ἐν μέσῳ τῶν πάγων τῆς λευκῆς θαλάσσης, ἐν τῇ νήσῳ Σολοβέτσκη, ἐν ἀγρία μὲν ἐρήμῳ, ἀλλ' ἐξακούστω ἐν Ῥωσσίᾳ ἐπὶ τῇ ἀγιότητι τῶν πρώτων αὐτῆς ἀσκητῶν Σαβᾶτιου καὶ Ζωσίμου, ἔλαμπεν ἐπ' ἀρεταῖς ὁ ἠγούμενος Φίλιππος, υἱὸς τοῦ εὐπατρίδου Κόλιτσοβ, μισήσας τὴν ματαιότητι τοῦ κόσμου ἐν τῇ ἀνθηρᾷ ἡλικίᾳ καὶ γενόμενος τοῖς ἐρημίταις παράδειγμα αὐστη-

Μεγαλοφυχία
τοῦ Μητροπολί-
του Φιλίππου.

1866.

ροῦ βίου. Περὶ τούτου ἀκούσας ἤδη ὁ Τσάρος, ἐπλού-
τισε τὸ μοναστήριον αὐτοῦ διὰ πολυτίμων σκευῶν, μαρ-
γαριτῶν, πολυτίμων ὑφασμάτων καὶ χωριῶν· ἐπέμφε
δὲ πρὸς αὐτὸν καὶ χρήματα πρὸς ἀνέγερσιν λιθοδόμων
ναῶν, λιμένων, ξενόνων καὶ ἐπιχωμάτων· διότι ὁ Ἡγού-
μενος οὗτος οὐκ ἦν μόνον ὁ σοφὸς καθοδηγὸς τῶν ἀ-
δελφῶν, ἀλλὰ καὶ δραστήριος οἰκονόμος τῆς τέως ἀπρο-
σίτου καὶ ἀγρίας νήσου, ὑλοτομῶν καὶ ὁδοποιῶν καὶ
ἀποξηραίνων τὰ ἔλη· εἰσήγαγε δὲ ἐλάφους καὶ κα-
τοικίδια κτήνη, συνέστησεν ἀλιείας καὶ ἀλοπήγια, ἐνὶ
λόγῳ καθωράισε τὴν ἔρημον ταύτην, ἐμετρίασε τὴν δρι-
μύτητα τοῦ κλίματος καὶ κατέστησε τὴν ἀτμοσφαῖ-
ραν εὐκραστέραν. Ἐν τῇ μονῇ δὲ ταύτῃ ὁ ἀοίδιμος
Σίλβεστρος ἐτελεύτησε τὸν βίον, ἀγαπώμενος καὶ τι-
μώμενος ὑπὸ τοῦ Φιλίππου (28). Ἴσως δὲ πολλάκις
συνδιελέχθη τούτῳ περὶ τῆς οἰκτρᾶς μεταβολῆς τοῦ
Τσάρου, ἴσως ἀπεκάλυψε τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τῷ Ἡγουμέ-
νῳ, τὴν ἄλλοτε μακαριζομένην διὰ τὴν διόρθωσιν τοῦ
νέου ἡγεμόνος καὶ τὴν διακόσμησιν καὶ εὐδαιμονίαν τῆς
Ἐπικρατείας· αἱ συνδιαλέξεις δ' αὗται προπερσεκέυασαν
τὸν Φίλιππον εἰς τὸ μέγα ἔργον, ὅπερ ἐπέκειτο αὐτῷ, καὶ
τοὶ ὁ εὐσεβὴς οὗτος ἀσκητῆς, ἀναχωρήσας εἰς τὴν ἐ-
σχατιὰν τῆς οἰκουμένης, οὐδόλως προησθάνετο ται-
αύτην δόξαν. Οὐδεὶς δὲ ἀναμφιβόλως ἐσκέπτετο
περὶ αὐτοῦ, πλὴν τοῦ Ἰωάννου, ὅστις, ἀποβαλὼν τὸν
Γερμανόν, ἀνηγόρευσε Μητροπολίτην τὸν Φίλιπ-
πον, προτιμῶν αὐτὸν πάντων τῶν Ἐπισκόπων τε καὶ
Ἀρχιμανδριτῶν, ὅπως ἐντεῦθεν ἀποδείξῃ τὸ σέβας
πρὸς τὰς χριστιανικὰς ἀρετὰς, ἃς οὐδ' αἱ ἀπώταται ἔ-
ρημοὶ ἀπέκρυπτον ἀπ' αὐτοῦ. Ὁ Ἡγούμενος τοῦ
Σαλοβέτσκη, λαβὼν φιλόφρονα πρόσκλησιν τοῦ Τσά-

ρου, μεταπεμπομένου αὐτὸν εἰς Μόσχαν χάριν πνευματικῆς συσκέψεως, ἐλειτούργησε, καὶ κοιωνήσας τῶν ἀχράντων μυστηρίων πάντας τοὺς ἀδελφοὺς, ἀνεχώρησε δακρύων ἐκ τοῦ προσφιλοῦς ἀναχωρήματος, ὡσεὶ προβλέπων, ὅτι μόνον ὁ νεκρὸς αὐτοῦ κομισθῆσεται ποτε αὐτόσε. Τρία δὲ βέροστια ἀπέχοντι τοῦ Νοβογορόδου προϋπήνητησαν τῷ ταπεινῷ Ἡγουμένῳ πάντες οἱ κάτοικοι τῆς ἀρχαίας ταύτης πρωτευούσης μετὰ δώρων καὶ δεήσεων, ὅπως μεσιτεύσῃ ὑπὲρ αὐτῶν τῷ Τσάρῳ, καθ' ὅσον ἐθρυλλεῖτο, ὅτι ὠργίζετο κατ' αὐτῶν. Ὁ Ἰωάννης, ὑποδεξάμενος διαφερόντως τὸν Φίλιππον, ἐκάλεσεν εἰς δεῖπνον, μετὰ δὲ τινα φιλόφρονα συνδιάλεξιν ἀνήγγειλεν, ὅτι ἀνηγόρευεν αὐτὸν κεφαλὴν τῆς Ἐκκλησίας. Τότε ἐκπλαγεὶς ὁ ἀναχωρητὴς ἔκλαυσε, ἠρνήθη δὲ τὸ λαμπρὸν τοῦτο φορτίον, ἰκετεύων τὸν μονάρχην ἵνα μὴ ἐπιθῇ μέγα βᾶρος ἐπὶ πλοιαρίου· ἀλλ' ὁ Τσάρος ὑπῆρξεν ἀκαμπτος. Τότε οὖν ὁ Φίλιππος συνήνεσεν εἰπών· «Ἡγεμῶν, ὑπεῖκω τῇ σῇ θελήσει· ἀλλ' ἀνάπαυσον τὴν συνείδησίν μου διὰ τῆς καταργήσεως τῆς Ὀπριτσίνιας! Ἔστω μία Ῥωσσία! διότι κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Ὑψίστου, βασιλείον διαιρεθὲν ἐρημοῦται. Ἀδύνατον ἐμοὶ εὐλογῆσαί σε, ἐφ' ὅσον βλέπω τὴν πατρίδα μου πενθοῦσαν». Ὁ δὲ Ἰωάννης, ἐπισχὼν τὴν ὀργὴν, ἀπεκρίνατο ἡσύχως· «Ἄγνοεῖς ἄρα, ὅτι οἱ ἐμοὶ θέλουσιν ἵνα μὲ καταβροχθίσωσιν, οἱ δὲ ἐγγύς μου ἐτοιμάζουσιν ὄλεθρον; Κατέδειξε δ' αὐτῷ τὴν ἀνάγκην τῆς νέας διατάξεως· ἀλλ' ἐνοχληθεὶς ὑπὸ τῆς εὐτολμίας τοῦ γέροντος, ἐπέβαλεν αὐτῷ σιωπὴν. Καὶ πάντες μὲν ἐνόμιζον, ὅτι ὁ Φίλιππος ἀπελευσεται κακῶς, ὡς ὁ Γερμανὸς, ἀλλ' ὁ Ἰωάννης οὐδαμῶς ἤθελεν ἵνα δοξάσῃ αὐτὸν, ὅτι κατεδιώχθη διὰ τὴν ἀρετὴν· ἐπε-

1866.

θύμει δὲ μᾶλλον ἀναγκάσαι αὐτὸν εἰς σιωπὴν καὶ παραστῆσαι ἀσθενῆ τῇ Ῥωσσίᾳ, καταστῆσαι δὲ οἶονεὶ συμμέτοχον τῶν νέων ἀρχῶν τῆς βασιλείας. Οἱ ἐπιφανέστατοι Ἱεράρχαι ὑπηρέτησαν αὐτῷ, πείθοντες τὸν Φίλιππον ἵνα δεχθῆ ἄνευ συνθηκῶν τὸ ἀξίωμα τοῦ Μητροπολίτου, φροντίζη δὲ μόνον τῆς εὐημερίας τῆς Ἐκκλησίας καὶ μὴ παροργίζη τὸν μονάρχην διὰ θρασύτητος, ἀλλὰ πρᾶυνῆ ἀπ' ἐναντίου τὴν ὀργὴν αὐτοῦ καὶ διὰ τῆς πραότητος μεταβάλῃ αὐτόν· ἀπεδείκνυον δὲ αὐτῷ, ὅτι ἡ ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ εὐστάθεια τοῦ Φιλίππου ἔσται ἀπόδειξις ὑπερηφάνειας, ἀσυμβιβάστου πρὸς τὸν ἀληθῆ λειτουργὸν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ὅτι καθῆκον τοῦ Ἱεράρχου εὔχεσθαι ὑπὲρ τοῦ Τσάρου καὶ νοθετεῖν μόνον ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς ψυχῆς, οὐχὶ δὲ περὶ τῶν τῆς πολιτείας. Πολλοὶ αὐτῶν ἐπεδοκίμαζον ἐνδομύχως τὴν εὐτολίμian τοῦ Φιλίππου, καὶ τοὶ στερημένοι αὐτῆς, ἄλλοι δὲ, καὶ μάλιστα ὁ Νοβογορόδου Ποιμὴν καὶ ὁ Ῥεζάνης Φιλόθεος, διώκοντες τὰς ἐγκοσμίους τιμὰς, ἐκολάκευον τὸν Ἰωάννην. Αἱ προτροπαὶ αὐτῶν ἔκαμψαν τὸν Φίλιππον, ὃν οὔτε ἡ ὀργὴ τοῦ Τσάρου ἐφόβει, οὔτε ἡ λάμψις τοῦ ἀξιώματος ἐτύφλου, ὡς ἐκ τῶν μετὰ ταῦτα δῆλον· ἀλλ' ἴσως ἐταράττετο ὑπὸ τοῦ φόβου μὴ ἡ ἄρνησις τοῦ ὑψηλοῦ τούτου ἀξιώματος ὑποτεθῆ ὑπερηφάνεια, ἰσχυρογνωμοσύνη, ἔλλειψις πεποιθήσεως ἐπὶ τῇ Προνοίᾳ, ἣτις ἀρχει τῶν βασιλέων καὶ οὐ συγχωρεῖ ὑπερβαίνειν τὰ ὅρια τῶν υπερτάτων βουλῶν αὐτῆς, αἵτινες ἀναμφιβόλως σοφαὶ, εἰ καὶ ἀνεξιχνίαστοι τῷ ἀνθρωπίνῳ νῷ. Ἐπομένως ἀπεκρίνατο· «Γεννηθήτω τὸ θέλημα τοῦ μονάρχου καὶ τῶν ποιμένων τῆς Ἐκκλησίας».

Συνετάχθη πρᾶξις, ἐν ἣ εἴρηται, ὅτι ὁ νεωστὶ ἐκλεχθεὶς

Μητροπολίτης υπέσχετο ρητῶς πρὸς τοὺς Ἐπισκόπους καὶ Ἀρχιεπισκόπους μὴ ἀναμίγνυσθαι τῇ νέᾳ διατάξει τοῦ βασιλέως, μηδὲ καταλιπεῖν τὴν Μητρόπολιν ἐπὶ τῇ προφάσει, ὅτι ὁ Τσάρος οὐ μόνον ἐξεπλήρωσε τὰς αἰτήσεις αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἀπηγόρευεν αὐτὸν ἐμπλέκεσθαι τοῖς κοσμικοῖς. Σφραγισάντων δὲ τῶν Ἱεραρχῶν τὴν πρᾶξιν ταύτην, ὁ Φίλιππος, ὁ φανερός ἐχθρός τῶν σωματοφυλάκων, ἀνηγορεύθη Μητροπολίτης· ἡ ἀναγόρευσις δ' αὕτη ἐνεποίησε τοῖς μὲν Ῥώσοις γενικὴν εὐχαρίστησιν, τοῖς δὲ μοχθηροῖς φίλοις τοῦ Ἰωάννου δυσάρεστησιν. Ἐφαίνετο δὲ, ὅτι ὁ Τσάρος ἐνίκησεν ἑαυτὸν ἀποδοῦς τιμὴν τῇ ἀρετῇ. Καὶ υπεχώρησε μὲν ἀληθῶς ὁ Μητροπολίτης, ἀλλ' ἐδήλωσε τὸ φρόνημα αὐτοῦ, ὅπερ μαθόντες οἱ Ῥῶσοι, ἐδύναντο ἐλπίζειν ἐν τῷ μέλλοντι ἔχοντες τοιοῦτον ποιμένα. Πάντες οἱ χρηστοὶ πολῖται ἤκουσαν μετ' ἐνθουσιασμοῦ τὴν ἀληθῶς ποιμαντικὴν πρόσρησιν τοῦ νέου Μητροπολίτου πρὸς τὸν Ἰωάννην. Ἐν ταύτῃ δ' ἦν ὁ λόγος περὶ τοῦ καθέκοντος τῶν βασιλέων, ὅπως ὦσι πατέρες τῶν ὑπηκόων, τηρῶσι τὴν δικαιοσύνην καὶ τιμῶσι τὰς ἀρετὰς περὶ τῶν βδελυρῶν κολάκων, οἵτινες συνωθοῦνται περὶ τὸν θρόνον καὶ τυφλοῦσι τὸν νοῦν τῶν βασιλέων, ὑπηρετοῦντες τοῖς πάθεσιν αὐτῶν καὶ οὐχὶ τῇ πατρίδι, ἐπαινοῦσι δὲ τὰ ἀξιόμημετα καὶ κατακρίνουσι τὰ ἀξιεπίαινα· περὶ τοῦ ψαθυροῦ τῶν ἀνθρωπίνων μεγαλείων, καὶ περὶ τῶν νικῶν τῆς ἀόπλου ἀγάπης, τῶν κατορθουμένων δι' ἀγαθοεργιῶν καὶ ἐνδοξοτέρων τῶν ἐν πολέμῳ νικῶν. Καὶ αὐτὸς ὁ Ἰωάννης ἐφαίνετο ἀκούων μετὰ συντριβῆς καρδίας τὴν φωνὴν παραινέτου, ἧτις ἀπὸ πολλοῦ χρόνου ἐξέλιπεν ἐν τῷ ναῷ τούτῳ. Ἐλεγε δ' ἂν τις, ὅτι ἡ προσφιλέης ποτε αὐτῷ τοιαύτη φωνὴ ὑπεμίμησεν αὐτὸν τὴν λαμπρὰν ἐποχὴν

1566.

καὶ προσήνεγκεν αὐτῷ ἡδύτητα παραδεδομένην τῇ λήθῃ. Ἐπί τινας ἡμέρας εἰρήνη καὶ ἐλπίς ἐπεκράτουν ἐν τῇ πρωτεύουσῃ, αἱ δὲ κατὰ τῶν σωματοφυλάκων αἰτιάσεις κατέπαυσαν. Ἄλλὰ τὸ θηρίον ἐνύσταζε! Καὶ ὁ μὲν Τσάρος περιεῖπε τὸν Μητροπολίτην, ὁ δ' ἐνάρετος οὗτος γέρων, ὡς εἰ ἐφοβεῖτο μὴ ἐπιλάβηται τῆς πρὸς τὴν μονὴν ὑποσχέσεως, ἤρξατο ἀνεγείρων ἐν Μόσχᾳ ναὸν ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἀγίου Ζωσίμου καὶ Ἀγίου Σαβατίου.

Ἡ γαλήνη αὕτη, ἀποτέλεσμα τοῦ ἐλέγχου τῆς συνειδήσεως ἢ ὑποκρίσεως τοῦ Ἰωάννου, ἦν ὁ πρόδρομος νέας κατμιγίδος· διότι ἐκ τοῦ ἀντροῦ τοῦ Ἀλεξανδρόβσκιου ὁ τύραννος ὑπέβλεπε τὴν Μόσχαν. Ὁ θελήσας δὲ ἵνα ἐκπλήξῃ τὴν Ῥωσίαν διὰ τῆς ἀναγορεύσεως Μητροπολίτου, πρὸς ὃν οὐδεὶς ἀπέβλεπεν, εἶδε μετ' οὐ πολὺ αὐτὸν ὑπερήτην τῶν μισητῶν αὐτοῦ εὐπατριδῶν, καὶ ἔπειθεν ἑαυτὸν, ὅτι τὴν περὶ τῆς καταργήσεως τῆς ὀπισθίνης γνώμην ἐνέβαλον αὐτοεῖς τὸν νοῦν αὐτοῦ(24), καὶ παρώξυνον τὸν λαὸν κατὰ τῶν σωματοφυλάκων. Τῶντι οὗτοι, οὓς ἔπεμπεν ὡς κατασκόπους εἰς τὴν πρωτεύουσαν, ἀνέφερον, ὅτι ἐν τε ταῖς ὁδοῖς καὶ ἐν τῇ ἀγορᾷ ἔφευγον αὐτοὺς ὡς τὸν λοιμὸν, πανταχοῦ δὴ σιγῇ, ὅπου ἐφαίνοντο σωματοφύλακες. Ὁ Ἰωάννης ἐφαντάζετο μηχανορραφίας καὶ συνωμοσίας, ἃς ἐνόμιζεν ἀναγκαῖον ἵνα ἀνακαλύψῃ καὶ τιμωρήσῃ, τὸ δὲ ἐξῆς συμβεβηκὸς ἐγένετο ἀφορμὴ νέων φόνων. Ἐνεχειρίσε τίς ποτε κρυφίως τοῖς πρίγκιψι Βέλσκη, Μσιτλάβσκη καὶ Βοροτίνσκη, ὡς καὶ τῷ σαυλάρχῃ Θεόδωροβ, πρώτοις εὐπατρίδαις τῆς Μόσχας, ἐπιστολὴν τοῦ Σιγισμούνδου καὶ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Λιθουανίας Χοτκέβιτς, δι' ἧς προέτρεπον αὐτοὺς ἐγκαταλιπεῖν ὦμὸν ἡγεμόνα, λαβεῖν δ' ὕπηρε-

1597.

Ἡ πρώτη ἐποχὴ τῶν
1597.

σίαν ἐν Λιθουανία, ὑπισχνούμενοι αὐτοῖς πλούσια κτήματα, καὶ ἀναμιμνήσκοντες τοὺς μὲν δύο πρώτους, ὅτι κατήγοντο ἐκ Λιθουανίας, τὸν δὲ, ὅτι πάλαι ποτε ὑπῆρξε κυρίαρχος, τέλος δὲ τὸν σταυλάρχη Θεόδωροβ, ὅτι πολλῶς ὁ Τσάρος ὠργίσθη κατ' αὐτοῦ. Οἱ εὐπατρίδαι, δείξαντες τὴν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Ἰωάννην, ἀπεκρίναντο τῷ βασιλεῖ, ὅτι ἄτιμον τὸ προτρέπειν εἰς προδοσίαν πιστοὺς ὑπηκόους, προθύμους ἀποθανεῖν ὑπὲρ μονάρχου ἀγαθοῦ, φοβεροῦ δὲ μόνον πρὸς τοὺς κακούργους· ὅτι εἰ ὁ Σιγισμοῦνδος ἐπεθύμει προσλαβεῖν αὐτοὺς, ἦν ἀνάγκη ἵνα παραχωρήσῃ αὐτοῖς πᾶσαν τὴν Λιθουανίαν, τὴν Γαλικίαν, τὴν Πρωσσίαν, τὴν Λευκὴν Ῥωσσίαν, τὴν Βολυνίαν καὶ Ποδολίαν. Ἐγραφε δὲ ὁ Θεόδωροβ πρὸς τὸν Σιγισμοῦνδον· « Πῶς ἐνόμισας, ὅτι τὸν » ἕτερον πόδα ἐν τῷ τάφῳ ἔχων, ἐπιθυμῶ ἀπολέσαι τὴν » ψυχὴν μου δι' αἰσχροῦς προδοσίας; Καὶ τί ποιήσω ἐρ- » χόμενος παρὰ σοί; Οὐκέτι δύναμαι ἄγειν τοὺς » στρατοὺς σου· οὔτε τὰς εὐωχίας ἀγαπῶ, οὔτε γινώσκω » τέρπειν σε, ὅτε ἔμαθον τοὺς χορούς σου. » Ἐν ἐπιστο- » λῇ δὲ πρὸς τὸν Χοτκέβιτς προσετίθη· « Τίνι ἐνόμισας » διαφθεῖρειν με; πλούσιός εἰμι καὶ ἐπιφανής! Ἀπειλεῖς » μοι τὴν ὀργὴν τοῦ Τσάρου, ἀλλ' ἐγὼ λαμβάνω δείγ- » ματα εὐνοίας!» Ἴσως δὲ αὐτὸς ὁ Ἰωάννης ἀνέλαβεν ἵνα ἀποστείλῃ πρὸς τὸν Σιγισμοῦνδον τὰς ἀπαντήσεις ταύτας, γεγραμμένας ὁμοιομόρφως· ἀλλ' ὅμως ἄγνωστόν ἐστιν, εἰ ἔπεμψεν αὐτάς· τοῦλάχιστον ὁ μετὰ χαρᾶς κατηγορῶν τοῦ βασιλέως μηχανορραφίας οὐδέποτε ἐν ταῖς πρὸς τὴν Λιθουανίαν διαπραγμάτευσιν ὑπέμνησέ τι περὶ τῆς ἀπερισκέπτου καὶ ἀτίμου προσκλήσεως τῶν ἡμετέρων εὐπατριδῶν. Εἰ δὲ διὰ τῶν πλαστῶν τούτων ἐπιστολῶν τοῦ Σιγισμοῦνδου ὁ Τσάρος ἐδοκίμασε τὴν

1567. πίστιν τῶν εὐπατριδῶν αὐτοῦ, τότε αὐτῷ μὲν ἀπεδείχθη αὐτὴ ἐκ τῆς περιστάσεως ταύτης, οὐχὶ δὲ καὶ τῆ Ῥωσσίᾳ· διότι πολίτης παρσχῶν ἐλπίδας τοῖς ἐχθροῖς ὅτι κλίνει πρὸς προδοσίαν, ὑποπτεύει καὶ φοβεῖται. Καὶ νῦν μὲν οἱ πρίγκιπες Βέλσκης, Μσισλάβσκης καὶ Βοροντίνσκης οὐδὲν ἔπαθον, ἀλλ' ὁ Θεόδωρος, ἀνὴρ ἀρχαῖκος, τιμώμενος διὰ τὰ ἀνδραγαθήματα, ἐγγηράσας ἐν τοῖς πράγμασι, πρὸ δέκα καὶ ἐννέα ἐτῶν σταυλάρχης, ἄρχων τοῦ θησαυροφυλακίου, μεγιστὰν μεγαλόδωρος καὶ μεγαλοπρεπῆς διεβλήθη. Ὑπηρέτει οὗτος ἔτι μετὰ ζήλου, τελευτῶν τὸν βίον παρὰ τῆ ἀγία γυναικὶ αὐτοῦ, ἧτις ἦν ἄτεκνος· παρεσκευάζετο δ' ἐνὶ λόγῳ ἵνα δώσῃ λόγον τῷ ἀνωτάτῳ κριτῇ, ὅτι ὁ ἐπίγειος ἐκήρυξεν αὐτὸν ἀρχηγὸν τῶν συνωμοτῶν, πιστευῶν ἢ μᾶλλον προσποιούμενος, ὅτι ὁ βασιλευσῶν οὗτος ἐβούλετο ἵνα ἐκβαλῶν τῆς ἀρχῆς τὸν Τσαρὸν, βασιλεύσῃ τῆς Ῥωσσίας. Ὁ Ἰωάννης ἔσπευσεν ἵνα ματαιώσῃ τὴν ὑποτιθεμένην ταύτην φοβερὰν συνωμοσίαν· διὸ, παρόντων πάντων τῶν αὐλικῶν (25), περιέβαλε τὸν Θεόδωρον τῇ πορφύρᾳ καὶ τῷ διαδήματι καὶ ἐκάθισεν αὐτὸν ἐπὶ τοῦ θρόνου μετὰ σκήπτρου ἐν τῇ χειρὶ· εἶτα δὲ ἀποκαλύψας τὴν κεφαλὴν προσεκύνητεν αὐτὸν λέγων· « Χαῖρε μέγале » βασιλεῦ τῆς Ῥωσσίας! Ἴδου ἔλαβες παρ' ἐμοῦ τὴν » ποθητὴν σοι τιμὴν· ἀλλὰ δυνάμενος ἀναδειξάί σε βασιλέα, δύναμαι καὶ κρημνίσασί σε ἐκ τοῦ θρόνου. » Μετὰ ταῦτα ἐνέβαλε ξιφίδιον εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ. Οἱ περὶ αὐτὸν σωματοφύλακες ἀπέκτειναν τὸν γέροντα, ἐλκύσαντες ἔξω τῶν ἀνακτόρων τὸν κατακερματισμένον νεκρὸν αὐτοῦ καὶ ἐγκαταλείψαντες τοῖς κυσί. Καὶ ἡ ὑπεργηρῶς ὡσαύτως γυνὴ τοῦ ἀτυχοῦς τούτου Μαρία ἐσφάγη. Μετὰ ταῦτα ἐθανατώθησαν πάντες οἱ νομιζόμενοι

συνένοχοι τοῦ ἀθώου Θεόδωροβ, οἷον, οἱ πρίγκιπες Ἰωάννης Ἀνδρέου Κουράκιν Βουλγάκοβ, ὁ Δημήτριος Ριαπολόβσκη, ἐνδοξος ἐπὶ πολλαῖς κατὰ τῶν Τατάρων τῆς Κριμαίας νίκαις, καὶ οἱ τρεῖς πρίγκιπες Ῥοστόβσκη, ὧν ὁ εἷς ἦν στρατηγὸς τοῦ κάτω Νοβογορόδου (26). Πρὸς τοῦτον ἀποσταλέντες ἐκ Μόσχας τριάκοντα σωματοφύλακες, εὔρον αὐτὸν ἐν τῷ ναῷ προσευχόμενον, καὶ εἶπον· « Πρίγκιψ Ῥοστόβσκη, ἐν ὀνόματι τοῦ Τσάρου, αἰχμάλωτος εἶ ἡμῶν. » Ταῦτα ἀκούσας ὁ στρατηγὸς, ἔρριψε χαμαὶ τὴν στρατηγικὴν ῥάβδον, καὶ παρεδόθη ἡσύχως αὐτοῖς. Οἱ δὲ, ἀπεκδύσαντες αὐτὸν, ἀπήγαγον γυμνὸν εἴκοσι βέρστια ἀπὸ τῆς πόλεως παρὰ τὸν Ῥᾶ, ὅπου ἔστησαν· ὁ δὲ πρίγκιψ ἠρώτησεν αὐτοὺς ἀταράχως· « Τί ποιήσετε. — Ποτίσομεν » τοὺς ἵππους μας, ἀπεκρίθησαν οἱ σωματοφύλακες. — « Οὐχὶ οἱ ἵπποι σας, ὑπέλαβεν ὁ δυστυχῆς, ἀλλ' ἐγὼ » μέλλω πιεῖν ἐκ τοῦ ὕδατος τούτου! » Παραχρῆμα δ' ἀποταμόντες αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν, ἔρριψαν τὸ σῶμα εἰς τὸν ποταμὸν, ἐκόμισαν δὲ μόνον τὴν κεφαλὴν εἰς τὸν Ἰωάννην, ὅστις λακτίσας αὐτὴν, εἶπε χαιρεκάκως μειδιῶν· « Ὁ πρίγκιψ οὗτος ἠγάπα ἵνα μαχόμενος λούηται ἐν τῷ αἵματι τῶν ἐχθρῶν, ἀλλὰ τέλος ἐλούσθη » ἐν τῷ ἰδίῳ » (27). Ὁ ἐπιφανὴς στρατηγὸς πρίγκιψ Πέτρος Τσενιάτεβ ἐνόμισεν, ὅτι ἐσώζετο ἐγκλειόμενος ἐν μοναστηρίῳ· διὸ ἀφῆκε τὸν κόσμον καὶ τὴν σύζυγον καὶ τὰ τέκνα· ἀλλ' οἱ φονεῖς ἀνευρόντες αὐτὸν ἐν τοῖς κελλίοις, ἐφόνευσαν ἐν φρικταῖς βατάνοις. Κατὰ τὸν Κούρβσκη, ἐτηγάνισαν αὐτὸν ἐμπήξαντες βελόνας ἐν τοῖς ὀνυξίν. Ὁ πολιὸς πρίγκιψ Ἰωάννης Τουρουντάϊ Πρόνσκη, ὁ ὑπηρετήσας τῷ πατρὶ τοῦ Ἰωάννου καὶ συμμετασχῶν τῶν ἐνδοξοτάτων τῆ Ῥωσσία μαχῶν, ἡ-

1567.

Θέλησεν ἵνα λάβῃ τὴν κουράν, ἀλλ' ἔπνιξαν αὐτόν! (28). Ὁ ταμίας τοῦ ἡγεμόνος Τραυτίν, γνωστός διὰ τὸν πλοῦτον, κατεκρεουργήθη μετὰ τῆς γυναικὸς καὶ τῶν δύο θυγατέρων καὶ τῶν δύο νηπίων· τὴν δὲ φοβερὰν ταύτην τιμωρίαν ἐξετέλεσεν ὁ Κιρκάσιος πρίγκιψ Μιχαήλ Τεμγρούκου, ἀδελφὸς τῆς Τσαρίνης!.. Καὶ ὁ Καζαρινὸς Δουβρόβσκη, σφραγιδοφύλαξ καὶ γραμματεὺς τοῦ συμβουλίου, ἀπώλετο κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ὡς καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἐπιφανεῖς ἄνδρες, ἐν ᾧ οὐδὲν γινώσκοντες ἀπῆρχοντο ἡσυχῶς εἰς τοὺς ναοὺς, ἢ τὰ δημόσια καταστήματα. Οἱ σωματοφύλακες, φέροντες μακρὰ ξιφίδια καὶ πελέκει, διέτρεχον τὴν πόλιν εἰς ἀναζήτησιν θυμάτων καὶ φονεύοντες δημοσίᾳ δέκα ὡς εἴκοσιν ἀνθρώπους καθ' ἑκάστην. Ἐν ταῖς ὁδοῖς καὶ ἐν ταῖς ἀγοραῖς ἔκειντο πανταχοῦ ἄταρα πτώματα· διότι οἱ πολῖται ἐφοβοῦντο ἐξελεθεῖν τῶν οἰκιῶν, ἢ δὲ ἐπικρατοῦσα ἐν Μόσχα πένθιμος σιωπὴ διεκόπτετο μόνον ὑπὸ τῶν ἀγρίων κραυγῶν τῶν δημίων τοῦ Τσάρου.

Καὶ αὐτὸς ὁ ἐνάρετος Μητροπολίτης ἐσιώπα πρὸς σωτηρίαν τῶν ἀπεγνωκότων πολιτῶν καὶ εὐπατριδῶν. Ὁ δὲ Τσάρος ἤκουε μὲν τῶν κρυφίων νοθεσιῶν καὶ τῶν σφοδροτάτων, πλὴν δυστυχῶς ματαίων, ἐπιτημύσεων αὐτοῦ, ἀπέφευγε δὲ τοῦ βλέπειν αὐτόν! Οἱ χρηστοὶ μεγιστᾶνες ἐρχόμενοι πρὸς τὸν Φίλιππον ἐδείκνυον αὐτῷ στενάζοντες τὰς καθημαγμένας ὁδοὺς· ὁ δὲ, παραμυθούμενος τοὺς περιλύπους ἐν ὀνόματι τοῦ οὐρανίου Πατρὸς, ὑπισχεῖτο αὐτοῖς, ὅτι οὐδὲ τῆς ἑαυτοῦ ζωῆς φείσεται πρὸς σωτηρίαν τῶν πολιτῶν· καὶ ἐτήρησε τὴν ὑπόσχεσιν ταύτην.

1568.

Κυριακὴν τινα, κατὰ τὴν ὥραν τῆς λειτουργίας, ὁ Ἰωάννης μετὰ τινῶν εὐπατριδῶν καὶ πολλῶν σωματο-

φυλάκων ἐμφανίζεται ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ ναῷ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, φέρων αὐτός τε καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ μέλανας χιτῶνας καὶ ὑψηλοὺς πῖλους. Καὶ ὁ μὲν Μητροπολίτης ἔμενον ἐν τῇ συνήθει ἔδρᾳ, ὁ δὲ Τσάρος πλησιάσας ἀνέμενε τὴν εὐλογίαν, ἀλλὰ σιωπῶν ὁ Ἱεράρχης, ἠτένιζε πρὸς τὴν εἰκόνα τοῦ Σωτῆρος. Τότε οἱ εὐπατρίδαι εἶπον αὐτῷ· « Ἄγιε Δέσποτα, ἰδοὺ ὁ ἡγε-
 » μών, εὐλόγησον αὐτόν· » ὁ δὲ Φίλιππος, προσβλέψας πρὸς τὸν Ἰωάννην, ἀπεκρίνατο· « Ὑπὸ τὸ σχῆμα τοῦ-
 » το, ὑπὸ τὸ ἀλλόκοτον τοῦτο ἔνδυμα, οὐδόλως ἐπιγι-
 » γνώσκω τὸν ὀρθόδοξον Τσάρον, ἀλλ' οὔτε καὶ ἐν τοῖς
 » βασιλικαῖς ἔργοις αὐτοῦ . . . Ἡγεμῶν, ἐνταῦθα προσ-
 » φέρομεν θυσίας τῷ Θεῷ, ὀπίσω δὲ τοῦ θυσιαστηρίου
 » ῥέει ἀθῶον χριστιανικὸν αἷμα. Ἄφ' οὗ ὁ ἥλιος λάμ-
 » πει ἐν τῷ οὐρανῷ οὔτε ἐφάνη, οὔτε ἠκούσθη, ὅτι οἱ
 » εὐσεβεῖς βασιλεῖς κατασπαράσσουσι τοσοῦτον ὠμῶς
 » τὴν ἰδίαν ἐπικράτειαν (29). Καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς ἀ-
 » πίστοις ἐθνικοῖς βασιλείοις ὑπάρχουσι νόμοι καὶ δι-
 » καιοσύνη, ὑπάρχει εὐσπλαγχνία πρὸς τοὺς ἀνθρώπους,
 » ἐν δὲ Ῥωσσίᾳ οὐχί! διότι τὰ ἀγαθὰ καὶ ἡ ζωὴ τῶν
 » πολιτῶν οὐδεμίαν ἔχουσι προστασίαν· πανταχοῦ διαρ-
 » παγαί, πανταχοῦ φόνοι. Πάντα δὲ πράττονται ἐν δ-
 » νόματι τοῦ Τσάρου! Σὺ εἶ ὑψηλὸς ἐπὶ τοῦ θρόνου,
 » ἀλλ' ὑπάρχει Ὑψιστος, δικαστὴς ἡμῶν τε καὶ σοῦ.
 » Ὡς παραστήσῃ ἐνώπιον τοῦ κριτηρίου αὐτοῦ μεμιασ-
 » μένος ὑπὸ τοῦ αἵματος τῶν ἀθῶων! Κωφάθησῃ
 » ὑπὸ τῶν ὀδυρῶν τῶν βασάνων αὐτῶν· διότι καὶ οἱ
 » λίθοι, ἐφ' ὧν πατεῖς, καταβοῶσιν ἐκδίκησιν! Ἡγεμῶν,
 » λαλῶ σοι ὡς ποιμὴν τῶν ψυχῶν, φοβοῦμαι δὲ μόνον
 » τὸν Κύριον». Ὁ Ἰωάννης βρέμων κατὰ τοῦ Ἱεράρχου, πλήττει τὴν ῥάβδον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους καὶ ἀνέκραξε

1568.

φοβερῶς· « Μοναχέ, μέχρι τοῦδε ἐφεισάμην ὑπὲρ τῶ » δέον ὑμῶν τῶν ταραξιῶν, ἀλλ' ἀπὸ τοῦδε ἔσομαι » τοιοῦτος, οἷον μὲ καλεῖτε ». Ταῦτα δ' εἰπὼν ἐξῆλθε τοῦ ναοῦ ἀπειλῶν· ἀπὸ τῆς ἐπαύριον δὲ ἐπανελήφθησαν οἱ φόνοι, ἐν δὲ τοῖς φονευθεῖσιν ἐκ τῶν ἐπιφανῶν ἦν καὶ ὁ πρίγκιψ Βασίλειος Πρόνσκης (30). Οἱ πρῶτοι ἀξιωματικοὶ τοῦ Μητροπολίτου συλληφθέντες παρεδόθησαν ταῖς βασάνοις, ὅπως μαρτυρήσωσι τὰς ἀπορρήτους βουλὰς τοῦ Φιλίππου, ἀλλ' οὐδὲν εἶπον. Ὁ Ἰωάννης οὐκ ἐτόλμα ἐπιβαλεῖν χεῖρα ἐπ' αὐτοῦ τοῦ Ἱεράρχου, εἰπὲρ ποτε ἀγαπωμένου καὶ σεβομένου ὑπὸ τοῦ λαοῦ· καὶ παρεσκεύαζε μὲν αὐτῷ πληγὴν, ἀλλ' ἐκαιροφύλακται. Ἐν τούτοις δὲ τί ἔπραττεν; Ἴδου τί περὶ τούτου ἀναφέρουσιν αὐτόπται.

Μηνὶ Ἰουλίῳ 1560 (31) περὶ μέσσην νύκτα οἱ φίλοι τοῦ ἡγεμόνος Βιάζεμσκης, Μαλούτας-Σκουράτοβ καὶ Βασίλειος Γριασονόης, ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ τάγματος τῶν ἐκλεκτῶν, ἐμβαλόντες εἰς τὰς οἰκίας πολλῶν ἐπισήμων ἀνδρῶν, γραμματέων καὶ ἐμπόρων, συνέλαβον τὰς γνωστὰς ἐπὶ καλλονῇ γυναῖκας καὶ ἀπήγαγον ἔξω τῆς πόλεως. Ἀνατέλλοντος δὲ τοῦ ἡλίου, ἀπῆλθε πρὸς αὐτοὺς καὶ αὐτὸς ὁ Τσάρος, φρουρούμενος ὑπὸ χιλιάδων δορυφόρων. Τὴν πρώτην νύκτα προσήγαγον αὐτῷ τὰς γυναῖκας, ὧν ἐκλεξάμενός τις καταέλιπε τὰς ἄλλας τοῖς φίλοις, εἶτα δὲ περιῆλθε τὰ τεῖχη τῆς Μόσχας, καίων τὰς ἐπαύλεις τῶν ὑπὸ δυσμένειαν εὐπατριδῶν καὶ ἀποκτείνων τοὺς πιστοὺς ὑπηρέτας αὐτῶν καὶ καταστρέφων καὶ αὐτὰ τὰ κτήνη, μάλιστα δ' ἐν ταῖς κώμαις τῆς Κολόμνας, ἀνηκούσαις τῷ φονευθέντι σταυλάρχη Θεόδωροβ (32). Ἐπανακάμψας δ' εἰς Μόσχαν ἀπέστειλε νυκτὸς εἰς τὸν ἴδιον οἶκον ἐκάστην τῶν γυ-

ναικῶν, ὧν πολλοὶ ἀπέθανον ὑπὸ τῆς αἰσχύνης καὶ λύπης.

1868.

Ὁ Ἰωάννης φεύγων τὸν Μητροπολίτην, ἔβλεπεν ἐνίστασθαι αὐτὸν ἐν τῷ ναῷ. Ὁ Φίλιππος τῇ 28 Ἰουλίου, ἡμέρᾳ τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων Προχόρου καὶ Νικάνορος, ἐλειτούργησεν ἐν τῷ Νέῳ γυναικίῳ μοναστηρίῳ, καὶ ἐλιτάνευεν ἐπὶ τῶν τειχῶν· παρῆν δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Τσάρος μετὰ τῶν σωματοφυλάκων, ὧν εἷς ἔφερε μικρὸν πῖλον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς. Ὁ Μητροπολίτης, ἰδὼν τὸ ἀτόπημα τοῦτο, ἔστη καὶ μετ' ἀγανακτικῆς ἐλάλησε περὶ τούτου πρὸς τὸν μονάρχην· ἀλλ' ἤδη ὁ στρατιώτης ἔκρυψε τὸν πῖλον. Ἀλλ' ἐπομένως ἐπεισάν τινες τὸν Τσάρον, ὅτι ὁ Φίλιππος ἐσυκοφάντησεν αὐτὸν, ὅπως ἐρεθίσῃ τὸν λαὸν κατὰ τῶν φίλων αὐτοῦ· οὗτος δὲ ἀσχημονῶν ὕβρισε δημοσίᾳ τὸν Μητροπολίτην, καλέσας αὐτὸν ψεύστην, ταραξίαν καὶ μιαρὸν· ὤμοσε δὲ, ὅτι ἀποδείξει αὐτὸν τοιοῦτον, καὶ κατὰ τὴν συμβουλὴν τοῦ πανούργου πνευματικοῦ αὐτοῦ Εὐσταθίου, πρωτεύοντος ἰερέως τοῦ ναοῦ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ καὶ κρυφίου ἐχθροῦ τοῦ Φιλίππου, ἐπέμψε παραχρῆμα εἰς τὴν μονὴν Σολοβέτσκη τὸν Ἐπίσκοπον τῆς Σουδαλίας Παφνούτιον, τὸν Ἀρχιμανδρίτην τοῦ μοναστηρίου τοῦ Ἀνδρονίκου Θεοδοσίον, καὶ τὸν πρίγκιπα Βασίλειον Τέμκιν, ἄλλοτε μὲν ἐνδοξὸν πολεμιστὴν, ἀλλὰ νῦν ἐνθερμον ὑπηρέτην τῆς τυραννίας, ὡς οἱ Βασμάνοβ καὶ οἱ ἄλλοι. Ἦν δ' ἄρα ἀναγκαῖον ἵνα ζητήσῃ στυγεροὺς συκοφάντας τόσῳ μακρὰν; ἀλλ' ὁ Τσάρος ἠθέλησεν ἵν' ἀμαυρώσῃ τὴν ἀρετὴν ἐν αὐτῇ τῇ λαμπρᾷ πηγῇ αὐτῆς, ὅπου ὁ Φίλιππος ἐδοξάσθη, καὶ ἐκεῖ ἀποδειχθῇ ἡ ὑποτιθεμένη ὑπόκρισις καὶ ἐναγῆς καρδία αὐτοῦ· τοῦτο δ' ἐφαίνετο τῷ Ἰωάννῃ θαυμάσιον μηχάνημα. Οἱ ἀποστα-

1568. λέντες ὑπὸ τοῦ Τσάρου, ὅτε μὲν θωπεύοντες, ὅτε δὲ ἀπειλοῦντες τοὺς μοναχοὺς τῆς μονῆς, ἀπήτουν ἵνα ἀναιδῶς συκοφαντήσωσι τὸν πρῶτον Ἑγούμενον, ἀλλὰ πάντες ἀπεκρίθησαν, ὅτι ὁ Φίλιππος ἦν ἅγιος πράγματι καὶ καρδιά· εἰς δὲ μόνον ἐτόλμησεν ὑποστηρίξαι τὸ ἐναντίον. Οὗτος δ' ἦν ὁ Ἑγούμενος Παΐσιος, νέος ἀρχηγὸς αὐτῶν, ὃς ἤλπιζεν ἀναγορευθῆναι Ἐπίσκοπος. Ἐπινοήσαντες δὲ καταμηνύσεις καὶ ἀποδείξεις ἀνήνεγκον αὐτὰς τῷ Τσάρῳ, εἶτα δὲ ἐκάλεσαν τὸν Μητροπολίτην εἰς τὸ δικαστήριον, ἔνθα ὁ κυριάρχης, οἱ Ἐπίσκοποι καὶ οἱ εὐπατρίδαι ἐκάθηντο σιωπῶντες. Ὁ Ἑγούμενος Παΐσιος ἰστάμενος ἐσυκοφάντει τὸν Ἅγιον μετ' ἀνηκούστου θρασυτήτος. Ἄντι δ' ἀπολογίας ματαίως ὁ Μητροπολίτης εἶπεν ἡσύχως τῷ Παϊσίῳ, ὅτι ὁ κακὸς σπόρος οὐδόλως ἀποφέρει τὸν ποθοῦμενον καρπὸν· εἶτα δὲ στραφεὶς πρὸς τὸν Τσάρον, εἶπε· « Τσάρε, Με-
 » γάλε Ἑγεμῶν, νομίζεις ὅτι φοβοῦμαι σὲ καὶ τὸν θά-
 » νατον; οὐδαμῶς! Περιελθὼν ἀμάμωως εἰς βαθὺ γῆ-
 » ρας, ἀλλότριος δὲ κατὰ τὸν μοναστικὸν βίον μου τῶν
 » θορυβωδῶν παθῶν καὶ σκευωριῶν τοῦ κόσμου, ἐπι-
 » θυμῶ ἵνα οὕτω παραδῶ τὸ πνεῦμα τῷ Ὑψίστῳ,
 » τῷ κυριάρχῃ ἐμαῦ καὶ σοῦ· προτιμότερον ἀποθανεῖν
 » ὡς μάρτυς ἀθῶος, ἢ ὑπομένειν σιωπηλῶς ἐν τῷ μη-
 » τροπολιτικῷ ἀξιώματι τὰ δεινὰ καὶ ἀνομήματα τῆς
 » δυστυχοῦς ταύτης ἐποχῆς. Ἡράξον ὅτι σοι δοκεῖ·
 » Ἴδου ἡ ποιμαντορικὴ ράβδος, ἰδοὺ τὸ λευκὸν ἐπι-
 » καλύμμαυχον καὶ ὁ μανδύας, δι' ὧν ἐζήτησας ἵνα
 » μὲ μεγαλύνῃς. Ὑμεῖς δὲ Ἱεράρχαι, Ἀρχιμανδρίται, Ἑ-
 » γούμενοι, καὶ πάντες οἱ λειτουργοὶ τῶν θυσιαστηρίων,
 » ποιμάνετε πιστῶς τὸ ποίμνιον τοῦ Χριστοῦ· παρα-
 » σκευάσθητε ἵνα δῶτε λόγον καὶ φοβεῖσθε τὸν ἐπου-

« ράνιον βασιλέα μάλλον, ἢ τὸν ἐπίγειον » (33). Ταῦτα εἰπὼν ἀπεχώρει· ἀλλ' ὁ Τσάρος ἔστησεν αὐτὸν λέγων, ὅτι ἦν χρεῖα ἰν' ἀναμένη τὴν κρίσιν, οὐχὶ δὲ κρίνη αὐτὸς ἑαυτὸν, ἠνάγκασε δ' αὐτὸν ἰν' ἀναλάβῃ τὰ κοσμήματα τοῦ Μητροπολίτου καὶ λειτουργίῃσιν ἔτι τὴν 8 Νοεμβρίου, ἡμέραν τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ· ἀλλ' ὅτε ὁ Φίλιππος, φέρων τὰ ἀρχιερατικὰ, ἴστατο ἐνώπιον τοῦ θυσιαστηρίου ἐν τῷ ναῷ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ἐφάνη ὁ εὐπατρίδης Ἀλέξιος Βασμάνοβ, κρατῶν ἔγγραφόν τι μετ' ἐνόπλων σωματοφυλάκων· ὃν ἰδὼν ὁ λαὸς ἐξεπλάγη. Ἀναγνόντος δ' αὐτοῦ μεγαλοφώνως τὸ ἔγγραφον, ἤκουσεν ὁ λαὸς ὅτι κατ' ἀπόφασιν τῆς συνόδου τοῦ κλήρου ὁ Φίλιππος καθηρέθη τοῦ ποιμαντορικοῦ ἀξιώματος. Παραχρῆμα δὲ οἱ στρατιῶται, εἰσδύσαντες εἰς τὸ θυσιαστήριον καὶ ἀφελόντες τὸν Μητροπολίτην τὴν ἀρχιερατικὴν στολήν, περιέβαλον αὐτῷ πενιχρὸν ἔνδυμα· ἐκβαλόντες δὲ τοῦ ναοῦ διὰ σαρώθρων, ἀπήγαγον ἐφ' ἑλκύθρου εἰς τὸ μοναστήριον τῶν Ἐπιφανείων. Ἐνδακρυς ὁ λαὸς ἔτρεχε κατόπι τοῦ ποιμένου, ὁ δὲ ἠυλόγει αὐτὸν φαιδρῶς λέγων· « Προσεύχεσθε! » Τὴν ἐπιούσαν ἀπήγαγον αὐτὸν εἰς δικαστήριον, ἐνθα παρῆν ὁ Ἰωάννης, ὅπως ἀκούσῃ τὸ κατ' αὐτοῦ κατάκριμα· ἀνέφερε δὲ τοῦτο, ὅτι ὁ Φίλιππος, ἐξελεγχθεὶς ἔνοχος δεινοῦ ἐγκλήματος καὶ μάγος, ἔμελλε τελευτῆσαι τὸν βίον ἐν τῇ εἰρκτῇ. Τότε ἀπεχαιρέτισε μεγαλοπρεπῶς καὶ κατανυκτικῶς τὸν κόσμον, μηδεμίαν μομφὴν εἰπὼν κατὰ τῶν δικαστῶν· ἀλλ' ὅμως ἰκέτευσεν τὸ τελευταῖον τὸν Τσάρον ἵνα οἰκτιρῇ τὴν Ῥωσσίαν, μὴ κατασπαράσῃ δὲ τὸν λαὸν αὐτῆς, ἀναμιμνησκόμενος πῶς ἐβασίλευσαν οἱ πρόγονοι αὐτοῦ καὶ αὐτὸς οὗτος κατὰ τὴν νεότητά πρὸς τὸ ἴδιον καὶ

1568.

τὸ τῶν ἄλλων ἀγαθόν. Ὁ δὲ ἡγεμὼν, μηδὲν ἀπαντήσας, παρέδωκεν αὐτὸν τοῖς στρατιώταις, οἵτινες ἐπὶ ὀκτῶ ἡμέρας καθεῖρξαν αὐτὸν, εἶτα δὲ μετεκόμισαν εἰς τὸ παρὰ τὸν Μόσχαν μοναστήριον τοῦ Ἀγίου Νικολάου τοῦ Παλαιοῦ, ἔνθα λιμομαχῶν ἐτρέφετο ὑπὸ τῆς προσευχῆς. Συγχρόνως ὁ Τσάρος, ἐξολοθρεύσας τὸν ἔνδοξον οἶκον τῶν Κόλιτσεβ, ἐπεμφε πρὸς τὸν Φίλιππον τὴν κεφαλὴν τοῦ ἀνεψιοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου τοῦ Βορίση, διαγγείλας αὐτῷ. « Ἴδου ὁ προσφιλὴς συγγενὴς σου· αἱ » μαγεῖαί σου οὐκ ἔσωσαν αὐτόν. » Ἐγερθεὶς ὁ Φίλιππος, ἔλαβε τὴν κεφαλὴν καὶ εὐλογήσας αὐτήν, ἐνεχείρισε τῷ ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου ἀπεσταλμένῳ. Ἐν τούτοις ὁ ἡγεμὼν ἐφοβήθη τὰ ἐπακολουθήματα τῆς πρὸς τὸν καθαιρεθέντα Μητροπολίτην ἀγάπης τῶν Μοσχιῶν· διότι ἔμαθεν, ὅτι ἔωθεν ἕως ἑσπέρας συνεσωρεύοντο πολλοὶ ἄνθρωποι περὶ τὸ μοναστήριον τοῦ Ἀγίου Νικολάου, ὅπου ἀτενίζοντες εἰς τὸ κελλίον τοῦ ἐνδόξου καταδίκου διηγούντο πρὸς ἀλλήλους τὰ θαύματα τῆς ἀγιότητος αὐτοῦ. Ὅθεν ἀπήγαγε τὸν αἰχμάλωτον εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Ὁτρότσου, κείμενον ἐν τῇ Τβέρη, καὶ προέβη παραχρῆμα εἰς τὴν ἐκλογὴν νέου Μητροπολίτου. Τοιοῦτος δ' ἀνηγορεύθη ὁ Κύριλλος, Ἀρχιμανδρίτης τῆς μονῆς τῆς Τριάδος, ἀγανακτοῦντος τοῦ Ποιμένου, ὅστις ἠλπίζεν ἵνα διαδεχθῆ τὸν Φίλιππον.

Ἀπαλλαγείς ὁ Ἰωάννης αὐστηροῦ καὶ ἀκάμπτου ποιμένος, ὃν ἀνεπλήρωσε δι' ἀγαθοῦ ἀληθῶς μοναχοῦ, ἀλλ' ἀσθενοῦς καὶ σιωπηλοῦ, τολμηρότερον καὶ ἀκρατέστερον τούντεῦθεν ἐκκούργει· καὶ μέχρι μὲν τινος ἐξωλόθρευεν ἀνθρώπους, ἀπὸ τοῦ νῦν δὲ καὶ πόλεις δλοκλήρους! ἡ δ' ἀρχὴ ἐγένετο ἀπὸ τοῦ Τορζέκου, ἔνθα οἱ μαινόμενοι σωματοφύλακες ἤρισάν ποτε πρὸς τοὺς

κατοίκους· ὅθεν ὁ Τσάρος ἀποκαλέσας αὐτοὺς ταραξίας, παρέδωκε ταῖς βασάνοις, ἢ ἐκρήμνισεν εἰς τὸν ποταμόν. Τὰ αὐτὰ συνέβησαν καὶ ἐν Κολόμνα· διότι ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἦσαν τὰ κτήματα τοῦ ἀτυχοῦς Θεόδωροβ, ἀγαπητοῦ τοῖς κατοίκοις· διὸ ἐφαίνοντο τῷ Ἰωάννῃ ὡς ταραξίαι.

Ἐνὶ λόγῳ ἡ τυραννία προέβη εἰς τὸ ἔσχατον· ἀλλὰ τὸ τέλος αὐτῆς εἰσέτι μακρὰν· . . . ! Οὐδὲν ἐδύνατο καταπραῦναι τὸν τύραννον· οὔτε ἡ ταπείνωσις, οὔτε ἡ μεγαλοφυχία τῶν θυμάτων, οὔτε αἱ κατατρύχουσαι τότε τὴν Ῥωσσίαν φυσικαὶ μάστιγες· διότι πάσχουσα ἐκ τῶν δεινῶν τῶν βασάνων, συγχρόνως ἐφθείρετο ὑπὸ λοιμοῦ, ἐκταθέντος ἐξ Ἑστωνίας καὶ Σουηδίας. Κατὰ δὲ τὸν μῆνα Ἰούλιον 1566 ἡ ἐπιδημία ἤρξατο φθίρουσα τὴν Σελωνίαν ἐπαρχίαν τοῦ Νοβογορόδου, τὸν δ' ἐπιόντα μῆνα καὶ αὐτὸ τὸ Νοβογόροδον, ὡς καὶ τὸ Πολότσκον, Ὁξερίτσαν, Νέβλην, τὰς Μεγάλας Λούκας, τὸ Τορόπετσον καὶ Σμόλενσκον. Οἱ ἄνθρωποι, κατὰ τοὺς χρονογράφους, ἀπέθνησκον αἰφνιδίως φέροντες σημεῖον, ἴσως κηλῖδα ἢ οἰδημα· πολλαὶ κῶμαι ἠρημώθησαν, ἐν δὲ ταῖς πόλεσι, πολλαὶ οἰκίαι ἐκλείσθησαν· οἱ ναοὶ ἔμειναν ἄνευ λειτουργίας, στερηθέντες τῶν ἱερέων, οἵτινες ὠλιγώρουν τῆς ζωῆς αὐτῶν ἐκπληροῦντες τὰ καθήκοντα τοῦ ἐπαγγέλματος· διὸ πρὸς ἀναπλήρωσιν αὐτῶν μετεπέμφθησαν ποιμένες ἐξ ἄλλων πόλεων. Ἐν γένει δὲ ἀπέθνησκον πλείονες ἐκκλησιαστικοὶ καὶ πολῖται ἢ στρατιωτικοί. Τοῦ λοιμοῦ προσεγγίσαντος εἰς Μοζάτσκον, ὁ Τσάρος κατέστησεν ἐκεῖ παραφυλακὴν, ὅπως μηδεὶς ἐκ τῶν λοιμωττουσῶν χωρῶν εἰσέρχηται εἰς τὴν πρωτεύουσαν. Καὶ ἡ συγκοινωνία πολλῶν πόλεων διεκόπη· Ὁ δὲ φόβος, ἡ πείνα, ἡ ὑπερτίμησις τῶν ὀνίων

Λοιμῆς.

1868. ἠΰξανον τὰς κοινὰς συμφορὰς· τὸ δὲ χεῖριστον ἦν ἀφορία ἐν πολλαῖς ἐπαρχίαις. Ἐν δὲ τῇ Καζάνῃ καὶ ταῖς παρακειμέναις χώραις ἀνεφάνησαν ἐξαίφνης ἀπειρομῆς, οἵτινες ἐξερχόμενοι τῶν δασῶν παμπληθεῖς κατέτρωγον τοὺς στάχεις καὶ τὰς ἀμάλλας. Μάτην ἐσπούδαζον οἱ χωρικοὶ, ὅπως προφυλαχθῶσιν ἀπὸ τῶν τοιούτων ζώων. Ὁ λοιμὸς ἠλαττώθη κατὰ τὸ ἔαρ, ἀλλ' ἀνεφάνη πολλάκις.

1865—69.
Πολεμικὰ ἔργα
καὶ διαπραγμα-
τεύσεις.

Κατὰ τὸν χρόνον τῶν ἐσωτερικῶν τούτων συμφορῶν καὶ τῆς ἀκηδίας τῶν μεγιστάνων καὶ τοῦ λαοῦ, ὁ Ἰωάννης οὐδόλως ἡμέλει τῶν πολεμικῶν καὶ πολιτικῶν πραγμάτων, δεικνύμενος ἔτι λαμπρὸς καὶ μέγας ἐν ταῖς πρὸς τὰς ἐξωτερικὰς δυνάμεις σχέσεσιν. Αἱ κατὰ τῆς Ῥωσσίας προσβολαὶ τῶν Λιθουανῶν ὑπῆρξαν ἀτυχεῖς· διότι ὁ εὐπατριδὴς Μορόζοβ ἐκ Σμολένσκου καὶ ὁ πρίγκιψ Ἀνδρέας Νόγτεβ ἐκ τοῦ Πολότσκου, ἀνήγγειλαν πρὸς τὸν Τσάρον, ὅτι μικρὰ ἀποσπάσματα τοῦ Ῥωσικοῦ στρατοῦ ἐνίκων πανταχοῦ τὸν ἐχθρόν. Ἡ Ῥωσσία ἐπεθύμει διάγειν ἐν φιλίᾳ πρὸς τὴν Ταυρικὴν, ἀλλ' οἱ Καζανῖται πρόσφυγες Σπάτ, Ἰαμγοῦρτσος-Ἄζις καὶ Οὐλάν-Ἀχμαμέτ, εὐδοκιμοῦντες παρὰ τῷ Χάνῃ, ἔπεισαν αὐτόν, ὅτι ἐξηπατάτο ὑπὸ τῶν διαβεβαιώσεων τοῦ Τσάρου, ὅστις, καὶ τοὶ λαλῶν περὶ εἰρήνης, παρήγγειλε τοῖς Κοζάκοις τὴν ἀνέγερσιν πόλεως παρὰ τὸν Τάναϊν καὶ τὴν προπαρασκευὴν πλοίων ἐν τῷ ποταμῷ Ψέλω καὶ ἐν τῷ Βορυσθένει, πρὸς ἄλωσιν τῆς πόλεως Ἀζόφ, καὶ τὴν κατασκευὴν ὁδοῦ ἀγούσης εἰς τὴν Ταυρικὴν· ὅτι ὁ Ἰωάννης ἀγχινοῦστατος καὶ εὐτυχέστατος ὢν, ἐπεμένως ἐπιφοβώτατος πάντων τῶν προκατόχων αὐτοῦ ἡγεμόνων τῆς Μόσχας, καὶ τοὶ πολεμῶν πρὸς τὴν Ταυρικὴν, ἐκράτησε τῆς Καζάνης, τοῦ

Ἀστραχανίου, τῆς Λιβονίας καὶ τοῦ Πολότσκου, κατέλαβε τὴν χώραν τῶν Κιρκασίων καὶ ἐδέσποζεν ἐπι τῶν Νογαίων· τέλος δ' ὅτι, εἰ ὁ Δεβλέτ-Γιρέις προεδίδω τὸν Σιγισμουῦνδον, ὁ Τσάρος ἔμελλεν εἶναι ἐντὸς ἔτους κυριάρχης τῆς Πολωνίας, ἀλλ' ἅμα δραξάμενος ευκαιρίας καταλύσει καὶ τὸ τελευταῖον σκῆνωμα τοῦ Βάτη. Αἱ παραστάσεις αὗται ἐτελεσφόρησαν, ἐπι δὲ μᾶλλον οἱ 30,000 χρυσοὶ πεμφθέντες πρὸς τοὺς ἀπλήστους Τατάρους ὑπὸ τοῦ Σιγισμουῦνδου. "Ὅθεν παραχρῆμα ὁ Χάνης ἐξεστράτευσεν, ἐπιστείλας πρὸς τὸν Τσάρον· τάδε « Ἀναμνήσθητι, ὅτι οἱ πρόγονοί σου ἤρχοντο τῇ ἰδίᾳ » χώρα μὴ ἀπτόμενοι τῶν μουσουλμανικῶν χωρῶν. » εἰ ἐπιθυμοῖς εἰρήνης, ἀπόδος μοι τὴν Καζάνην καὶ » τὸ Ἀστραχάνιον. » ἀλλ' ὁ Ἰωάννης προεφυλάχθη. Οἱ Κοζάκοι διέτρεχον τὰς ἐρήμους τοῦ Ταναΐδος πρὸς ἀνίχνευσιν τῶν πρώτων κινημάτων τοῦ ἐχθροῦ, αἱ πόλεις ἦσαν πλήρεις στρατιωτῶν, ὁ δὲ μέγας στρατός, ὃν ἤγον οἱ πρίγκιπες Βέλσκης καὶ Μστισλάβσκης, κατεσκήνουν πρὸς τὸν Ὀκκαν. Ἐν μηνί δὲ Σεπτεμβρίῳ τοῦ 1565 ὁ Χάνης διέβη τὸν Δόνετσον, κομίζων τὸ βαρὺ πυροβολικὸν ἐφ' ἀμαξῶν, τῇ δὲ 7 Ὀκτωβρίου ἐπολιόρχησε τὸ Βόλχοβον, ἐνθα ἐστρατήγουν οἱ πρίγκιπες Ἰωάννης Ζολοτόης καὶ Βασίλειος Κάσιν, οἵτινες ἐν ἰσχυρᾷ ἐξόδῳ ἐπολέμησαν ἀνδρείως καὶ ἠχμαλώτισαν πολλοὺς, κωλύσαντες καὶ τὸν ἐμπρησμόν τῶν προαστείων· συγχρόνως δὲ καὶ ὁ Βέλσκης μετὰ τοῦ Μστισλάβσκη προσήγγισαν. "Ὅθεν ὁ Χάνης ἀπεχώρησε νυκτός, αἰτιώμενος τοὺς Λιθουανούς· διότι ὁ βασιλεὺς αὐτῶν προτρέπων αὐτὸν εἰς πόλεμον πρὸς τὴν Ῥωσσίαν, ὑπέσχετο ἵνα ἐνεργήσῃ πανστρατιᾷ καθ' ὁμῶν ἄλλοθεν, ἀλλὰ παρέβη τὸν λόγον αὐτοῦ.

1565—69.

Ἐν τούτοις ὁ πρεσβευτὴς ἡμῶν Ἀθανάσιος Ναγόνς, διαμένων ἐν Ταυρικῇ, ἐνήργει δραστηρίως, ἀγοράζων τοὺς Ἰουδαίους καὶ τοὺς ἀξιωματικούς τοῦ Χάνη, διατηρῶν πανταχοῦ κατασκόπους καὶ ἀνασκευάζων τὰς διαδιδόμενας ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν περὶ τῆς τελευτῆς τοῦ Ἰωάννου ψευδεῖς φήμας· ὥστε μαθὼν τὰ γενόμενα, ἀνεκοίνωσε πρὸς τὸν ἡγεμόνα τοῦτον, ὅτι ὁ Δεβλὲτ-Γιρῆϊς ἐκοινοπράγει τοῖς Τατάροις τῆς Καζάνης, τοῖς Μορβδίοις καὶ Τσερεμίσοις, ὧν κρύφιοι πρέσβεις διεββαίουσι τοὺς Τατάρους, ὅτι ἅμα εἰσβαλόντες εἰς τὴν χώραν αὐτῶν, εὐρήσουσιν 70,000 προθύμους ἐπικούρους, καὶ ὅτι ἐν τε Καζάνῃ καὶ Σβιάζσκη ἀποκτενοῦσι τοὺς Ῥώσσοις μέχρι τοῦ τελευταίου. Τοῦ δὲ Δεβλὲτ-Γιρῆϊ ἀναγκάζοντος τὸν Ναγόνῃ ἀπελθεῖν τῆς Ταυρικῆς, ὁ δραστήριος οὗτος ὑπηρέτης τῶν συμφερόντων τῷ κυριάρχῃ ἀπεκρίνατο· « ἀποθανοῦμαι ἐνταῦθα, ἢ ἀπελεύσομαι μετὰ τὸ τέλος τῶν ἔργων μου », ἐννοῶν τὴν εἰρήνην, ἣν ἠλπίζεν, ὅτι συνομολογήσει· διότι ὅτε μὲν οἱ φίλοι τῆς Λιθουανίας, ὅτε δὲ οἱ ἡμέτεροι ἐξενίκων ἐν τῷ συμβουλίῳ τοῦ Χάνη· ὥστε τῷ 1567 ὁ Δεβλὲτ-Γιρῆϊς ἐπόρθησεν, ἐκόντος τοῦ Σουλτάνου, κτήσεις τινὰς τοῦ βασιλέως, ὡς μὴ ἀποτίσαντος ἀκριβῶς τὸν φόρον, ἀλλ' ὅμως διὰ τοῦτο οὐδόλως ἔκρινεν εὐλογον ἕνα ἐπικυρώση τὴν πρὸς ἡμᾶς εἰρήνην· διότι ἀπῆτει παρὰ τοῦ Ἰωάννου βαρῦτιμα δῶρα, ὅσα ἡ Μόσχα ἐπεμπέποτε τῷ Μαχμέτ-Γιρῆϊ, ἀπαγορεύων τῇ Ῥωσίᾳ τὸ ἀναμίγνυσθαι ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Κιρκασσίων. Συσκεψάμενος δὲ πολλάκις μετὰ τῶν εὐπατριδῶν ὁ Τσάρος καὶ ὑπεκφεύγων τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ Χάνη, προέτεινεν αὐτῷ εἰς γάμον ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ ἢ ἐγγόνου αὐτοῦ τὴν θυγατέρα τοῦ βασιλέως Σιγ-Ἀλέϊ, ἐπιφέρουσαν προῖκα

τὴν πόλιν Κασσίμοβον, κληρουχίαν τοῦ πατρὸς αὐτῆς, (ἀποθανόντος σχεδὸν συγχρόνως τοῖς πρώην βασιλεῦσι τῆς Καζάνης Ἀλεξάνδρῳ καὶ Συμεῶνι)· ἀλλ' ὁ Δεβλέτ-Γιρέις ἐδίστασε· προέτεινε δὲ ἀδύνατα, τουτέστι τὴν ἀπόδοσιν τῆς Καζάνης καὶ Ἀστραχανίου.

Ἄλλὰ καὶ μετὰ τῆς Λιθουανίας διετελοῦμεν διαπραγματευόμενοι· διότι ὁ μὲν Σιγισμοῦνδος ἐφαίνετο ἐπιθυμῶν εἰλικρινῶς τὸ τέλος ἐπαχθοῦς αὐτῷ πολέμου· ὁ δὲ Τσάρος τὴν ἀνάπνυσιν· διὸ ἐκατέρωθεν ἐδείκνυον σπανίαν μετριοπάθειαν. Μόνον δὲ χάριν τοῦ ἀρχαίου ἐθίμου οἱ πρέσβεις τοῦ βασιλέως, ἐλθόντες εἰς Μόσχαν, ἀπήτησαν τὸ Σμόλενσκον, οἱ δὲ ἡμέτεροι εὐπατρίδαι, τὸ Κίεβον, τὴν Λευκὴν Ῥωσσίαν καὶ τὴν Βολυνίαν. Οὐδεὶς τῶ ὄντι διενεοῖτο σπουδαίως περὶ τῆς ἀδυνατου ταύτης ἀποκαταστάσεως· διότι ὁ μὲν Σιγισμοῦνδος παρεχώρη ἡμῖν καὶ αὐτὸ τὸ Πολότσκον, ὁ δὲ Ἰωάννης διήγγειλε τοῖς πρεσβευταῖς· « Ἐπιθυμῶν τῆς ἡσυχίας τῶν » χριστιανῶν, οὐδαμῶς ἀπειτῶ τούντεῦθεν τὴν προσηγορίαν τοῦ Τσάρου· ἀρκεῖ ὅτι οἱ λοιποὶ κυριάρχαι ἀπονέμουσί μοι αὐτήν. » Ἄλλὰ τὴν δυσχέρειαν ἔφερεν ἡ Λιθουανία· διότι ὁ Σιγισμοῦνδος προέτεινεν ἵνα ἐκαστῆ τῶν δυνάμεων ἀρχὴ ἐν αὐτῇ τοῦ ἰδίου μέρους, ἀπὸ κοινοῦ δ' ἐκβάλωσι τοὺς Σουηδοὺς τῆς Ἑστωνίας, εἶτα δὲ διαμερίσωσιν αὐτὴν ἡ Πολωνία καὶ ἡ Ῥωσσία. Κατὰ τὰς συνθήκας ταύτας ὑπέσχετο τῷ Ἰωάννῃ εἰλικρινῆ φιλίαν καὶ τὴν προσηγορίαν τοῦ Τσάρου· ἀλλ' οὗτος ἀπήτει τὴν Ῥήγαν, τὸ Βένδεν, τὸ Βόλμαρον, Ῥοννεμβούργον καὶ Κοκεγχουζεν παραχωρῶν τῷ βασιλεῖ εἰς ἀνταλλαγὴν τὴν Ὄζερίτσαν, Λουκόμδλον, Δρίσσαν καὶ τὴν Κουρλανδίαν μετὰ δώδεκα ἐν Λιθουανία πολιχνίων, καὶ στέργων ἵνα ἀνευ λύτρων ἀποδοῖ

155—669. πάντας τοὺς Λιθουανούς αἰχμαλώτους, ἀγοράσῃ δὲ τοὺς ἰδίους. Ἄλλ' οἱ πρέσβεις ἀντέλεγον ἰσχυρῶς ὡς πρὸς τὴν Ῥήγαν καὶ Βένδεν· τέλος δὲ εἶπον τοῖς εὐπατρίδαις, ὅτι οἱ δύο κυριάρχαι εὐχερέστερον συνομολογήσουσι τὴν ἀληθῆ εἰρήνην συνερχόμενοι παρὰ τὰ μεθόρια· τοῦτο δὲ ἤρесе τὸ κατ' ἀρχὰς τῷ Ἰωάννῃ, ὅθεν ὠρίσθη καὶ κατάλληλος τόπος. Ὁ Τσάρος οὖν καὶ ὁ βασιλεὺς, φρουρούμενοι ἕκαστος ὑπὸ πεντακισχιλίων εὐγενῶν ἐμελλον ἀπελθεῖν ὁ μὲν εἰς Σμόλενσκον, ὁ δὲ εἰς Ὀρσαν, ἀλλ' οἱ πρέσβεις οὐδόλως ἀνεδέχθησαν ἵνα ὀρίσῃσι τὰς τελετὰς τῆς συνεντεύξεως· διότι π. χ. ὁ Ἰωάννης ἤθελεν ἵνα τὴν πρώτην ἡμέραν δεχθῆ εἰς τὴν σκηνὴν καὶ ξενίση τὸν βασιλέα Σιγισμοῦνδον· τοῦτο δ' ἐφαίνετο αὐτοῖς ἀπᾶδον πρὸς τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ αὐτῶν κυριάρχου, ὥστε ἐπὶ δύο μῆνας διεπραγματεύοντο ματαίως.

Ἐθνικὴ συνέλευσις.

Τὸν μῆνα Ἰούλιον τοῦ 1566 ὁ Ἰωάννης παρέσχε τῇ Ῥωσσίᾳ παράδοξον θέαμα· διότι συγκαλέσας εἰς ἐθνικὸν συμβούλιον οὐ μόνον τὸν ἀνώτατον κληρὸν, τοὺς εὐπατρίδας, καὶ ἀξιωματικούς τοῦ στέμματος καὶ πάντας τοὺς ἐν τέλει, ταμίας, γραμματεῖς καὶ εὐγενεῖς τῆς πρώτης καὶ δευτέρας τάξεως, ἀλλὰ καὶ ἐμπόρους καὶ ἰδιοκτήμονας τῶν ἐπαρχιῶν, ὑπέβαλεν εἰς τὴν ἐξέτασιν αὐτῶν τὰς πρὸς τὴν Πολωνίαν διαπραγματεύσεις ἡμῶν καὶ ἠρώτησεν αὐτοὺς περὶ τοῦ ποιητέου. Ἡ δὲ τῶν τριακοσίων τριάκοντα καὶ ἑννέα αὐτῆ βουλῆ ἀπεφάνητο ὁμοθύμως, ὅτι ὁ Τσάρος συγκαταβατικώτερος δεικνύμενος, ἐβλαπτε τὰ συμφέροντα τῆς Ῥωσσίας· ὅτι ἡ Ῥήγα καὶ τὸ Βένδεν ἦσαν ἀναπόφευκτα ἡμῖν χάριν τῆς προστασίας τοῦ Δορπάτου, ὡς καὶ τοῦ Πισκόβου καὶ αὐτοῦ τοῦ Νοβογορόδου· διότι ἡ ἐμπορία

τούτων στενοχωρηθήσεται καὶ ἀποκλεισθήσεται, εἰ αἱ Λιβονικαὶ πόλεις ἔμενον τῷ βασιλεῖ· προσετίθεσαν δέ, ὅτι ἀμφότεροι οἱ κυριάρχαι ἦσαν κύριοι ἰδεῖν ἀλλήλους παρὰ τὰ μεθόρια χάριν τῆς ἡσυχίας τῶν χριστιανῶν, ἀλλ' ὅτι ὁ Σιγισμουῦνδος, ὡς ἐφαίνετο, ἐζήτει μόνον ἵνα ἐξαγοράσῃ τὸν καιρὸν, ὅπως ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ διατάξῃ τὰς ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ πολυπλόκους ὑποθέσεις, συνομολογήσῃ εἰρήνην πρὸς τὸν Καίσαρα καὶ αὐξήσῃ τὸν ἐν Λιβονία στρατόν. Καὶ ὁ μὲν κληρὸς εἶπεν· « Ἡ- » γεμῶν, ἐλεύθερος εἶ πράξαι ὅ,τι ἂν ὀδηγήσῃ σε ὁ » Θεός, ἡμῶν δὲ καθηκόν ἐστὶν εὐχεσθαι ὑπὲρ τοῦ Τσά- » ρου, τὸ δὲ συμβουλεύειν αὐτὸν ἀνοικεῖον ἡμῖν!... » Οἱ δὲ στρατιωτικοὶ ἔδειξαν προθυμίαν, ὅπως πέσωσι μαχόμενοι· οἱ δὲ πολῖται προσήνεγκον πάντα τὰ ἑαυ- τῶν ὑπὲρ τοῦ πολέμου, εἰ ὁ ὑπερήφανος Σιγισμουῦνδος, ἀπέβαλλε τὰς προταθείσας αὐτῷ περὶ εἰρήνης συνθή- κας. Ἄλλ' ἄρα γε ὑπῆρχεν ἐλευθερία τῶν γνωμῶν καὶ εἰλικρίνεια ἐν ταῖς ἀποκρίσεσι τῆς ἐθνικῆς ταύτης βουλῆς; Τούλάχιστον ἡ βουλή αὕτη εἶχεν ἐπίσημόν τι, ὁ δὲ λαὸς εὐλαβῶς ἔβλεπε τὸν κυριάρχην οὐχὶ ἐν μέ- σω τῶν βδελυρῶν αὐτοῦ δορυφόρων, ἀλλ' ἐν τῇ ἀληθ- ινῇ λαμπρότητι μονάρχου ἀκούοντος τῆς φωνῆς τῆς πατρίδος ἐκ τοῦ στόματος τῶν ἐπιφανεστάτων Ῥώσ- σων. Φαινόμενον ἄξιον τῆς εὐτυχοῦς ἐποχῆς τῆς βα- σιλείας ταύτης!

Ἐπικυρωσάσης τῆς συνελεύσεως τὴν γνώμην ταύ- την δι' ἐπίσημου πράξεως, οἱ Λιθουανοὶ μεγιστᾶνες ἔ- λαβον εἰς ἀπάντησιν, ὅτι ὁ Τσάρος ἐξηγηθήσεται τῷ βασιλεῖ διὰ τῶν ἰδίων πρέσβων, στέργων ἕως τότε εἰς ἀναβολὴν τῶν πολεμικῶν ἔργων, ὡς καὶ εἰς τὴν ἀλλαγὴν τῶν αἰχμαλώτων. Οὕτως ἐτελεύτησεν ἡ ὑ-

1865—69

πόθεσις αὐτή. Ἀναχωρησάντων δὲ τῶν πρέσβεων (1567), ὁ εὐπατριδῆς Κόλιτσεβ καὶ Γρηγόριος Ναγός, ἐπιμελητῆς τῶν ἀνακτόρων, ἀπεστάλησαν παρὰ τῷ Σιγισμουῦνδῳ πληρεξούσιοι πρεσβευταὶ πρὸς ὑπογραφήν τῆς εἰρήνης. Τοῦτο δὲ ἦν πρωτοφανές· διότι μέχρι τοῦδε πᾶσαι αἱ μετὰ τῆς Λιθουανίας συνθηκαὶ ὑπεγράφοντο μόνον ἐν Μόσχᾳ. Ὁ Σιγισμουῦνδος ὑπέδεξάτο τοὺς εὐπατρίδας ἡμῶν ἐν Γρόδνῳ· εἰσερχομένων δὲ τούτων, πάντες οἱ Λιθουανοὶ μεγιστάνες ἠγέρθησαν· ἀλλ' οἱ πρέσβεις ἰδόντες ἐν αὐτοῖς τὸν Κούρβσκη, ἀπέστρεψαν τὸ πρόσωπον περιφρονητικῶς· διότι παρηγγέλθησαν ἀπαιτῆσαι τὴν κεφαλὴν τοῦ προδότου τούτου. Ἐννεάκις ἤλθον εἰς λόγους μετὰ τῶν ἐν τέλει τοῦ βασιλέως, ἀλλ' ἐν πᾶσι διεφώνησαν· διότι ὁ Ἰωάννης ἀπῆτει ἀνυπερθέτως ἵνα, ἐκβαλὼν τοὺς τῶν Σουηδοῦς καὶ Δανοῦς, ἀρχὴ πάσης τῆς Λιβονίας, παραχωρῶν τὴν Κουρλανδίαν τῷ Σιγισμουῦνδῳ. Καὶ τοὶ δ' ὁ βασιλεὺς ἐπεθύμει τῶνόντι τῆς εἰρήνης, ἀλλ' ὅμως ἀπέρριψε τὰς προτάσεις ταύτας μὴ στέργων καὶ εἰς τὴν παράδοσιν τοῦ Κούρβσκη· ὅθεν ἐπέκειτο πόλεμος. Ἐγράψε δὲ πρὸς τὸν Ἰωάννην ὁ Σιγισμουῦνδος· «Βλέπω, ὅτι θέλεις τὴν αἵματοχυσίαν. Λαλεῖς περὶ εἰρήνης, καὶ ὅμως κινεῖς στρατόν· ἐλπίζω, ὅτι ὁ Κύριος εὐλογῆσει τὸν στρατόν μου ἐν τῇ ἀναγκαίᾳ καὶ δικαίᾳ ἀμύνη μου.»

Τῶνόντι οἱ Ῥωσσοὶ στρατοὶ ἐστράτευσαν ἐκ Βιάζμης, Δορογοβοῦζης καὶ Σμολένσκου εἰς Μεγάλας Λούκας, σκοποῦντες τὴν κατάληψιν τῆς Λιβονίας. Ὁ δὲ μονάρχης κτίσας ἐπὶ τῶν Λιθουανικῶν μεθορίων νέα φρούρια τὸ Οὐσθιάτον, τὴν Οὐλαν, τὸ Σοκόλον καὶ τὸ Κοπίον, ἀνεχώρησεν ἐκ Μόσχας μετὰ τοῦ βασιλόπαιδος Ἰωάννου

εἰς τὸν στρατόν. Τῇ 5 δὲ Ὀκτωβρίου παρὰ τῷ Μένω πρ-
 ραστὰς αὐτῷ ἐν ὑπαίθρῳ ὁ πρεσβευτὴς τοῦ Σιγισμούν-
 δου Ἰούριος Βηκόβσκη, ἐνεχείρισεν τὴν μνημονευθεῖσαν
 ἐπιστολὴν τοῦ βασιλέως. Ὁ δὲ Ἰωάννης, καθήμενος ἐν τῇ
 σκηνῇ ἑνοπλος μεταξὺ τῶν εὐπατριδῶν καὶ πολλῶν ἀξι-
 ωματικῶν ὡσαύτως ἐνόπλων, εἶπεν· « Ἰούριε, ἀπεστείλα-
 » μεν πρὸς τὸν ἀδελφὸν ἡμῶν Σιγισμούνδον-Αὐγουστον
 » τοὺς ἐπισημοτάτους εὐπατρίδας μετὰ μετριωτάτων
 » προτάσεων. Συλλαβῶν δ' αὐτοὺς ἐξύβριζε καὶ ἠτίμα-
 » ζε! Μὴ ἀπορῆς οὖν βλέπων ἡμᾶς οὕτω καθωπλισμέ-
 » νους· διότι ἔρχη ἐκ τοῦ ἀδελφοῦ ἡμῶν μετὰ φαρ-
 » μακερῶν βελῶν.» Ταῦτα δ' εἰπὼν, ἠρώτησε περὶ τῆς
 ὑγείας τοῦ βασιλέως καὶ ἐκάθισεν αὐτόν, μὴ δοὺς ἵνα
 φιλήσῃ τὴν χεῖρα· εἶτα δὲ ἀποπέμφας τῆς σκηνῆς πάν-
 τας τοὺς ἀξιωματικούς τοῦ στρατοῦ, πλὴν τῶν συμβού-
 λων καὶ εὐπατριδῶν καὶ γραμματέων, ἤκουσε τὸν λόγον
 τοῦ πρεσβευτοῦ. Ξενίας δὲ μετὰ ταῦτα αὐτόν ἐν ἄλλῃ
 σκηνῇ, ἔπεμφεν ἀμέσως εἰς τὰς φυλακὰς τῆς Μόσχας.
 Ἄλλ' ἢ παραβίασις αὕτη τοῦ ἀλληλογενοῦς δικαίου ἦν
 ἀναμφιβόλως ἀδικαιολόγητος, διὰ τὰς ἐν τῇ ἐπιστολῇ
 τοῦ Σιγισμούνδου ἀγροίκους ἐκφράσεις καὶ τὰς αἰτιά-
 σεις τῶν εὐπατριδῶν Κόλιτσεβ καὶ Ναγόη, ἐλθόντων
 συγχρόνως εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Τσάρου καὶ αἰτια-
 θέντων τοὺς πρὸς αὐτοὺς κακοὺς τρόπους ἐν Πολωνίᾳ.

Πλὴν τῶν πολλῶν ἀξιωματικῶν καὶ σωματοφυλά-
 κων τῶν ἀποτελούντων τὴν θεραπείαν, προέπεμψαν τὸν
 Ἰωάννην μέχρι Νοβογορόδου ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τῆς
 Σουδαλίας Παφνούτιος, ὁ Ἀρχιμανδρὶτης Θεοδόσιος
 καὶ ὁ Ἡγούμενος Νίκων· αὐτόθι δὲ διέμεινεν ὀκτὼ ἡμέ-
 ρας προσευχόμενος ἐνθέρμως ἐν τῷ ἀρχαίῳ ναῷ τῆς
 Ἀγίας Σοφίας καὶ ἐνασχολούμενος περὶ τὴν διάταξιν

1565—69*

τῶν ἐκστρατευόντων ἐπὶ τὰς μεθορίους Λούζαν καὶ Ρεζίτσαν Λιβονικὰς πόλεις. Ἀλλὰ παραχρῆμα ἡ πολέμικῃ αὐτῇ θερμότης ἐλώφησε· διότι ἀνεφύησαν δυσχέρειαι καὶ κίνδυνοι, οὓς οὐδαμῶς προεἶδεν ὁ Τσάρος· διὸ ἀνεκάλεσε συμβούλιον τῶν πρώτων εὐπατριδῶν. Τῇ δὲ 12 Νοεμβρίου συνήλθον οὗτοι ἐν τῇ παρὰ τὸ Κράσνοι πολίγῃ Ὀρσάνσκη, ἔνθα συνεσκέφθησαν τῷ βασιλεῖ, εἰ ἦν εὐκαιρὸν πολιορκῆσαι τὰς ἐχθρικὰς πόλεις, ἢ ἀναβάλεσθαι τὴν ἐκστρατείαν· διότι ἕνεκα τῆς δυσοδίας αἱ ἀποσκευαὶ μετὰ τοῦ βαρέως πυροβολικοῦ προὔχωρον βραδέως εἰς τὰ μεθόρια, οἱ ἵπποι ἀπώλλοντο, οἱ δὲ στρατιῶται ἐλειποτάκτου· προὔκειτο δὲ ἴν' ἀναμένωσι ἐπὶ πολὺ ἐν ἀπόροις τόποις. Γινώσκοντες δὲ, ὅτι ὁ βασιλεὺς ἐστρατολόγει ἐν Βορισσόβω, ὅπως κατὰ τὸν χειμῶνα πορευθῆ ἐπὶ τὸ Πολότσκον καὶ Μεγάλας Λούκας, ἐφοβήθησαν μὴ καταπονηθῆ ὁ στρατὸς πολιορκῶν τὰ φρούρια, ἐν ᾧ ὁ ἐχθρὸς ἐδύνατο ἄλλοθεν ἐμβαλεῖν εἰς τὰ ἡμέτερα ὄρια. Ἀλλὰ πρὸ πάντων ἐφοβοῦντο τὸν ἐν Λιβονία λοιμὸν, ἔνθα, ὡς ἐλέγετο, πολλοὶ ὑπ' αὐτοῦ ἀπέθνησκον. Ἐκρίθη οὖν ἵνα ὁ μὲν Τσάρος ἐπανέλθῃ εἰς Μόσχαν, οἱ δὲ στρατηγοὶ μείνωσιν ἐν Μεγάλαις Λούκαις καὶ Τοροπέτω ἐπισκοποῦντες τὸν ἐχθρόν.

Οὕτως ὁ Ἰωάννης ἐπανῆλθε δυσχεραίνων εἰς Μόσχαν· ἀλλ' ὅμως πρὸς παραμυθίαν τῆς φιλαυτίας αὐτοῦ, ὁ βασιλεὺς ἐπραξέ τὸ αὐτό· διότι τῷ 1568 συναθροίσας στρατὸν ὑπὲρ τὰς 60,000, ἔκαυχάτο, ὅτι καταλήψεται τὴν Μόσχαν, διώκων τὰ ἴχνη τοῦ Ὀλγέρδου· ἀλλ' ἐκστρατεύσας μετὰ λαμπρᾶς αὐλῆς διέμεινεν ἀργὸς ἐπὶ πολλὰς ἐβδομάδας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Μίνσκου· εἶτα δὲ ἀπολύσας τὸν μέγαν στρατὸν ἐπανάκαμψεν εἰς Γρόδνον, ἀποστείλας μόνον ἀποσπάσματα τινα ἐπὶ τὴν δυτικὴν Ῥωσσίαν. Ὑπὸ τὴν Οὔλαν οἱ Λιθουα-

νοὶ ὑπέστησαν μεγάλην μὲν ἤτταν, ἀλλ' εἶχον καὶ κέρδη τινά. Τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ νέου φρουρίου Κοπίου ἐπεστάτου οἱ πρίγκιπες Σερεβριάνης καὶ Παλίτσκης· καὶ οὗτος μὲν ἀπώλετο ἐν ἀπροσδοκῆτῳ ἐφόδῳ τῶν Λιθουανῶν, ἐκείνος δὲ μόλις διεσώθη εἰς Πολότσκον. Περὶ δὲ τὴν Βελίτζην ὁ ἐχθρικός στρατός, αἰχμαλωτίσας τὸν διάσημον ἀξιωματικὸν Πέτρον Γολοβιν, κατεπόρθησε τὰς κώμας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Σμολένσκου καὶ διὰ τινος ἀπάτης, ἀρχομένου τοῦ 1569, ἐκράτησε τοῦ Ἰσθόρσκου· ἀλλ' ἐκβαλόντες αὐτὸν οἱ Ῥῶσσοι, ἐλήθσαντο τὴν Πολωνικὴν Λιβονίαν καὶ κατέλαυσαν τὸ πλεῖστον τοῦ Βιτέβσκου. Καί τοι δὲ ὁ πόλεμος διήρκει, ἡ ἀλλαγὴ ὅμως τῶν αἰχμαλώτων ἐγίνετο παρὰ τὰ μεθόρια. Καὶ ὁ μὲν Σιγισμουῦνδος ἀπέλυσε τὸν πρίγκιπα Τέμκιν, ὁ δὲ Ἰωάννης τὸν στρατηγὸν Δοβοΐναν, οὗ ἡ γυνὴ ἀπεβίωσεν ἐν Μόσχᾳ. Ὄθεν ὁ Τσάρος ἔστερξεν ἕνα πέμψη τὸν νεκρὸν εἰς Λιθουανίαν, εἰ ὁ βασιλεὺς ἔπεμπεν εἰς Μόσχαν τὸν τοῦ πρίγκιπος Πέτρου Σουΐσκη, ἀπαιτούμενον ὑπὸ τῶν ἀγαθῶν υἱῶν τοῦ ἀτυχοῦς στρατηγοῦ.

Σεβόμενος τὴν γνώμην τῶν εὐπιτριδῶν ὁ Τσάρος, ὅπως μὴ διακοπῶσιν αἱ πρὸς τὴν Λιθουανίαν φιλικαὶ σχέσεις, ἀπήλλαξε τῆς φυλακῆς τὸν ὑπὸ τοῦ Σιγισμουῦνδου ἀπεσταλμένον, διαμείναντα ἑπτὰ μῆνας ἐν αὐτῇ μετακαλεσάμενος δ' αὐτὸν εἶπεν εὐμενῶς· « Ἰούριε, ἐ-
 » κόμισας ὑβριστικωτάτην ἐπιστολήν, ὥστε δέον ἦν ἀπο-
 » θανεῖν· ἀλλ' ἀποστρεφόμεθα τὴν αἰματοχυσίαν. Ἄ-
 » πελθε ἐν εἰρήνῃ πρὸς τὸν κύριόν σου, μὴ ἀναμνη-
 » σθέντα σε ἐν τῇ δυστυχίᾳ. Πρόθυμοί ἐσμεν ἰδεῖν αὐ-
 » τόν· διότι ἐπιθυμοῦμεν τῆς καταπάσεως τῶν δει-
 » γῶν τοῦ πολέμου. Προσυχόρευσον ἐξ ἡμῶν τὸν ἀ-

1565—69. » δελφόν Σιγισμοῦνδον Αὐγουστον!» Ἐκτοτε ἐπαναληφθεῖσων τῶν διαπραγματεύσεων, οἱ ταχυδρόμοι ἐκάτέρωθεν διεδέχοντο ἀλλήλους. Οἱ τοῦ Σιγισμοῦνδου, λαλοῦντες πρὸς τοὺς εὐπατρίδας, ἐκάλουν τὸν Ἰωάννην Ἰσάρον· ἐπειδὴ δὲ ἠρωτήθησαν οὗτοι περὶ τῆς καινοτομίας ταύτης, ἀπεκρίναντο· « Παρηγγέλοθιμεν ὑπὸ τῶν » Λιθουανῶν μεγιστάνων.» Καὶ οἱ Μόσχοι ταχυδρόμοι εἶχον ἐντολὰς εἰρηνικάς, ὧν ἡ ἀκόλουθος ἀξιοσημείωτος· « Ἐὰν τυχὸν ἐν Λιθουανίᾳ λαλήσητε πρὸς τὸν » Κούρβσκη, ἢ εἰς ἄλλον ἐπίσημον πρόσφυγα » Ῥώσσον, εἶπατε αὐτῷ· Αἰστυγεραὶ προδοσίαι ὑμῶν, » οὔτε τὴν δόξαν, οὔτε τὴν εὐημερίαν τοῦ μεγάλου » ἡγεμόνος τῆς Μόσχας βλάπτουσιν. Ὁ Θεὸς αὐτῷ » μὲν χορηγεῖ νίκας, ἡμᾶς δὲ τιμωρήσει διὰ τῆς κα- » ταισχύνης καὶ ἀπογνώσεως. Ἄλλὰ πρὸς ἀπλοῦν πρόσ- » φυγα μὴδὲ λέξιν εἶπητε· καταπτύσατε αὐτοῦ καὶ » στρέψατε τὰ νῶτα... Ἐὰν δὲ ἐρωτήσωσιν ὑμᾶς· » τίνες εἰσὶν οἱ ὀπρίτσνικαι τῆς Μόσχας; ἀποκρίθητε· Οὐ- » δεμίην γινώσκομεν ὀπρίτσνίαν· ὃν ἂν ὁ Ἰσάρος » κελεύσῃ μένειν παρ' αὐτῷ, μένει· ὃν δ' ἂν κελεύσῃ » ἀποχωρῆσαι, ἀποχωρεῖ· πάντες δὲ εἰσι τοῦ Θεοῦ καὶ » τοῦ Ἰσάρου.»

Ἐνακώχῃ πρὸς
τὴν Λιθουανίαν.

Τέλος ὁ Ἰωάννης καὶ Σιγισμοῦνδας συνέθεντο τὴν παῦσιν τῶν ἐχθρικῶν ἔργων, ὥστε οἱ Λιθουανοὶ πρεσβευταὶ ἐμελλον ἀπελθεῖν εἰς Μόσχαν πρὸς συνομολόγησιν εἰρήνης, ποθουμένης εἰλικρινῶς ὑπ' ἀμφοτέρων τῶν δυνάμεων καὶ ἐπιβαλλομένης ὑπὸ τῶν τότε περιστάσεων. Ὁ Σιγισμοῦνδος ἦν ἄπαις, κινούμενος δὲ ὑπὸ φιλοπατρίας ἐπεθύμει τὴν στερέωσιν τῆς δυνάμεως τῆς Πολωνίας καὶ Λιθουανίας, ἐνῶν αὐτὰς δι' ἀδιάρρηκτων δεσμῶν, ὡς φοβούμενος μὴ ἐκατέρα τῶν δυνά-

μεων ἐκλέξῃ, μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, ἴδιον κυριάρ- 1565-69
 χην. Καὶ ἦν μὲν ἡ βουλή αὐτοῦ ἐπαινετὴ καὶ ὠφέλι-
 μος, ἀλλὰ δυσκατόρθωτος, τῶν Ἡολωνῶν καὶ Λιθου-
 νῶν μεγιστάνων ἐν διηνεκεῖ ἐχθρὰ διακειμένων πρὸς
 ἀλλήλους. Μόνῃ δ' ἡ βασιλικὴ ἐξουσία ἐδύνατο κατ-
 ευνᾶσαι τὰ πάθη αὐτῶν. Καὶ ὁ μὲν ἡγεμῶν οὗτος ἐ-
 πόθει τὴν ἐξωτερικὴν ἡσυχίαν, ὅπως ἐπιτύχῃ τοῦ σπου-
 δαίου τούτου ἔργου, προταθέντος τότε τῇ διαίτη τοῦ
 Λουβλίνου· ὁ δὲ Τσάρος ἀπέβλεπεν εἰς τὸ διάδημα τοῦ
 Σιγισμούνδου· διότι διεθρυλλεῖτο, ὅτι οἱ μεγιστάνες
 διανοοῦντο ἀναγορεῦσαι βασιλέα αὐτῶν τὸν υἱὸν τοῦ
 ἡγεμόνος τῆς Μόσχας, τουτέστι τὸν Ἰωάννην. Ἐπο-
 μένως οἱ Ῥῶσσοι ταχυδρόμοι παρηγγέλθησαν ἐξετά-
 σαι ἀκριβῶς περὶ τούτου ἐν Λιθουανίᾳ, κολακεῦσαι δὲ
 τοὺς μεγιστάνας αὐτῆς. Ὁ Τσάρος ἔπαυσε τῶν ἐχθρι-
 κῶν ἔργων, ὅπως σβέσῃ τὴν πρὸς ἡμᾶς ἀπέχθειαν τῶν
 Λιθουανῶν.

Ἡ ἐν ταῖς σχέσεσι τῆς Σουηδίας πρὸς τὴν Ῥωσσίαν Σουηδική
 γενομένη μεταβολὴ συνήρησεν οὐκ ὀλίγον εἰς τὰς εἰ-
 ρηναίας διαθέσεις τοῦ Ἰωάννου ὡς πρὸς τὸν Σιγισμούν-
 δον· διότι ὁ βασιλεὺς Ἐρῖκος, ἐπιθυμῶν τὴν κατοχὴν
 τῆς Ἑσθονίας, ἀκούσης τῆς Δανίας καὶ Πολωνίας, ἐ-
 χρῆζεν οὐ μόνον τῆς εἰρήνης, ἀλλὰ καὶ τῆς συμμαχίας
 τοῦ Τσάρου. Πρὸς ἐπίτευξιν δὲ τούτου ἐκίνει πάντα
 λίθον διανοούμενος καὶ στυγερόν κακούργημα. Ἡ ἀ-
 δελφὴ τοῦ Σιγισμούνδου, καλὴ καὶ ἀγαθὴ ἡγεμονίς, ἀρ-
 νηθεῖσα τὸν μετὰ τοῦ Τσάρου γάμον, ὅστις ἂν ἐγένετο,
 ἴσως ἀπήλλαττε τὴν Ῥωσσίαν μεγάλων δυστυχημά-
 των, συνεζεύχθη τῷ δουκὶ τῆς Φινλανδίας Ἰωάννῃ, υἱῷ
 φιλάτῳ τοῦ Γουστάβου Βάζα. Ἀπὸ πολλοῦ δὲ ὁ φθο-
 νερός καὶ ἄρρων Ἐρῖκος ἐμίσησε τὸν ἀδελφὸν τοῦτον,

1365—69. τὸ δὲ μῖσος ἠϋξήσεν ἔτι διὰ τὴν ἀπαρέσκουσαν συμ-
μαχίαν αὐτοῦ μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Πολωνίας·
χαλκεύων δὲ συκοφαντίας καθείρξεν αὐτόν. Τότε
ἐγένετο γνωστὴ ἡ μεγαλοφυχία τῆς Αἰκατερίνης· προε-
τάθη αὐτῇ ἐκλέξαι δυοῖν θάτερον, καταλιπεῖν τὸν ἄν-
δρα, ἢ τὸν κόσμον· ἀλλ' ἀντὶ ἀπαντήσεως ἔδειξε τὸ
γαμικὸν δακτύλιον, φέρον τὴν ἐπιγραφὴν· Ο ὕ δ ἐ ν ἐ κ-
τ ὸ ς θ α ν ἄ τ ο υ (34). Ἐπὶ τετραετίαν δὲ ἐγκλεισθεῖ-
σα μετὰ τοῦ ἀτυχοῦς Ἰωάννου ἐν τῇ εἰρκτῇ τῆς Γριψγόλ-
μης, ὑπῆρξεν αὐτῷ παρήγορος ἄγγελος, ἀγνοοῦσα ὅτι
δύο τύραννοι πορεσκεύαζον αὐτῇ φρικωδεστέραν τύχην.
Καὶ ὁ μὲν Τσάρος προέτεινεν, ὁ δὲ Εἰρικός συνήνεσε πα-
ραδοῦναι αὐτῷ τὴν Αἰκατερίναν, ὡς παραδόξως ἀγα-
πωμένην, ἢ μισουμένην ὑπ' αὐτοῦ διὰ τὴν ὑβριστικὴν ἄρ-
νησιν αὐτῆς. Τὸν δὲ Φεβρουάριον τοῦ 1567 ἦλθεν ὁ
ἀρχιγραμματεὺς Νίλς Γιλเลนστίρν μετὰ πολλῶν Σουη-
δῶν ἀξιωματικῶν εἰς τὴν πολίχνην Ἀλεξάνδροβσκον,
ἐνθα ἔτυχον μεγαλοπρεποῦς ξενίας καὶ ὑπέγραψαν τὴν
μεταξὺ Σουηδίας καὶ Ῥωσσίας συνθήκην. Ἐν ταύτῃ
ὁ Τσάρος ἐκάλει τὸν Εἰρικὸν ἀδελφὸν καὶ φίλον, παρα-
χωρῶν αὐτῷ διὰ παντός τὴν ἐπαρχίαν τῆς Ἑστονίας καὶ
ὑπισχνόμενος βοηθεῖν αὐτῷ ἐν πολέμῳ πρὸς τὸν Σιγισ-
μούνδον, ὡς καὶ εἰρηνεύειν αὐτόν μετὰ τῆς Δανίας καὶ τῶν
ὁμοσπόνδων πόλεων· ὁ δὲ Εἰρικός ὑπισχνεῖτο ἔν' ἀπο-
στείλῃ τὴν γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ εἰς Μόσχαν
(35). Διὸ ὁ μὲν σύμβουλος Βοροντσόβ καὶ ὁ εὐπατρί-
δης Ναοῦμοβ, ἀπῆλθον εἰς Στοκχόλμον μετὰ τῆς συν-
θήκης, οἱ δὲ εὐπατρίδαι Μορόζοβ, Τσεβότοβ καὶ Σούκιν
παρηγγέλθησαν ὅπως παραλάβωσι τὴν Αἰκατερίναν κατὰ
τὰ μεθόρια· ἀλλ' ἡ θεία Πρόνοια οὐκ ἠδύδωκε τὸν θρίαμ-
βον τοῦ Ἰωάννου· διότι οἱ πρέσβεις ἡμῶν, καὶ τοὶ τυχόν-
τες μεγάλων δεξιῶσεων ἐν Στοκχόλμῳ, διέτριψαν ἐ-

κεῖ ἐπὶ ἔτος ὀλόκληρον ἄνευ ἐπιτυχίας τοῦ σκοποῦ αὐ-
 τῶν. Ὁ Ἐρῖκος, καλέσας ποτὲ αὐτοὺς εἰς δεῖπνον, ἐλει-
 ποθύμησε κατὰ τὴν ὥραν τοῦ δείπνου, διό οὐκ ἐ-
 δείπνησεν. Ἐκτοτε οὐδὲως εἶδον αὐτὸν οἱ πρέσβεις,
 πρὸς οὓς ἔλεγον, ὅτι ἐνόσει ἢ ἡσχολεῖτο περὶ τὸν πρὸς
 τοὺς Δανοὺς πόλεμον. Ὅθεν μόνοι οἱ σύμβουλοι αὐ-
 τοῦ διαπραγματευόμενοι ἐδήλωσαν τῷ Βοροντσόβ, ὅτι
 ἦν ἐναντίον τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν νόμων ἵνα ἀφαρπασθῇ
 γυνὴ παρὰ τοῦ ἀνδρός καὶ μήτηρ παρὰ τῶν τέκνων.
 Ἐπέλεγον δὲ, ὅτι διὰ τῆς ἀντιχριστιανικῆς ταύτης πρά-
 ξεως ὁ Τσάρος κατασχυνθήσεται, διὰ παντός· ὅτι ὁ Σι-
 γισμουῆδος ἔχει ἐτέραν ἐπίγαμον ἀδελφὴν, ἣν ὁ Ἐρῖκος
 ἐδύνατο προξενῆσαι τῷ Ἰωάννῃ, καὶ ὅτι ἐν ἀγνοίᾳ
 τοῦ βασιλέως οἱ Σουηδοὶ πρέσβεις συνωμολόγησαν συν-
 θήκην ὡς πρὸς τὴν Αἰκατερίναν. Ὁ δὲ Μόσχιος εὐπα-
 τρίδης ἀπαντῶν, οὔτε τῶν συμβούλων, οὔτε τοῦ κυρι-
 ἄρχου αὐτῶν ἐφείσθη, ἀπέδειξε δ' αὐτοῖς, ὅτι ἦσαν ψευ-
 σται καὶ ἐπίορκοι, καὶ ἀπῆται συνέντευξιν μετὰ τοῦ Ἐ-
 ρίκου. Ἄλλ' ὁ δυστυχὴς οὗτος βασιλεὺς κακῶς διέκει-
 το· διότι διὰ πολλὰς ἀπανθρώπους καὶ ἄφρονας πράξεις
 διεγείρας κατ' αὐτοῦ τὸ γενικὸν μῖσος, ἐφοβεῖτο καὶ
 τὸν λαὸν καὶ τοὺς εὐγενεῖς· ἐλεγχόμενος δὲ ὑπὸ τῆς
 συνειδήσεως παρελογίζετο, ὥστε μόλις ἀπολύσας τὸν ἀ-
 δελφὸν ἐσκέπτετο ἵνα καθείρξῃ πάλιν αὐτόν· καταθρο-
 βούμενος δὲ καὶ καταφοβούμενος, ὅτε μὲν ἐδήλου πρὸς
 τοὺς πρέσβεις ἡμῶν, ὅτι μετ' ὀλίγον ἐλεύσεται εἰς
 Μόσχαν, ὅτε δὲ ἤθελεν ἵνα πέμψῃ τὴν Αἰκατερίναν πρὸς
 τὸν Τσάρον (36). Τέλος ἡ θύελλα συμπυκνωθεῖσα ἐξερ-
 ῥάγη κατὰ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ· διότι τῇ 29 Σεπτεμβρίου
 1568 οἱ πρέσβεις ἡμῶν εἶδον ἐν τῇ πρωτευούσῃ φοβε-
 ρὰν ταραχὴν, ἐπ' ὀλίγον δὲ ὑπῆρξαν ἡσυχοὶ αὐτῆς θεωροί·

1568-69. στρατιῶται, φέροντες πυροβόλα ἢ ξίφη, ὠρμησαν εἰς τὸ οἶκημα αὐτῶν, ἐνθα θλάσαντες τὰ κλεῖθρα, κατέλαβον πᾶν ὅ,τι εὖρον, οἶον, ἄργυρον, διφθέρας, κτλ. προέβησαν δ' εἰς τοσαύτην τόλμην, ὥστε ἀπεγύμνωσαν τοὺς πρέσβεις καὶ ἠπειλήσαν αὐτοῖς θάνατον· ἀλλὰ συγχρόνως εἰσῆλθεν ὁ νεώτατος τῶν ἀδελφῶν τοῦ βασιλέως Κάρολος. Ὁ δὲ Βοροντσόβ, ἰστάμενος ἐνώπιον αὐτοῦ μετὰ χιτωνίου μόνον, εἶπεν αὐτῷ γενναίως, ὅτι τοιαῦτα πράττονται μόνον ἐν καταγωγίῳ ληστῶν, οὐχὶ δ' ἐν χριστιανικοῖς βασιλείαις· παραχρῆμα δ' ὁ Κάρολος, ἐκβαλὼν τοὺς ἐμμανεῖς στρατιώτας, διηγήθη τῷ εὐπατρίδῃ, ὅτι ὁ Ἐρίκος ὡς ἄφρων τύραννος ἐξεβλήθη τοῦ θρόνου, ὁ δὲ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἰωάννης, ἀναγορευθεὶς βασιλεὺς, ἐπεθύμει ἵνα διάγῃ φιλικῶς πρὸς τὸν Τσάρον, καὶ ὅτι ἡ γενομένη πρὸς τοὺς πρέσβεις ὕβρις, αἰτίαν ἔχουσα τὴν ἀλλαγὴν τοῦ ἀνωτάτου ἄρχοντος, τιμωρηθήσεται. Οἱ πρέσβεις λαβόντες διαβατήρια ἀνεχώρησαν ἐκ Στοκχόλμου, ἀλλὰ διέμειναν ἐν Ἄβω ἐπὶ ὀκτῶ μηνῶν ὡς αἰχμάλωτοι· ἐλθόντες δὲ εἰς Μόσχαν τὸν Ἰούλιον τοῦ 1566, ἀνήγγειλαν τῷ Τσάρῳ τὴν τύχην τοῦ ἀδελοφου καὶ φίλου Ἐρίκου, καταδικασθέντος ἐπισημῶς ὑπὸ τῶν ἐν τέλει τῆς Ἐπικρατείας εἰς θάνατον ἐν τῇ εἰρκτῇ διὰ διάφορα κακουργήματα (κατὰ τὸ κατάκριμα) καὶ δι' ἀτιμωτικὴν τε καὶ ἀντιχριστιανικὴν πρὸς τὴν Ῥωσίαν συνθήκην (37). Εὐχερῶς εἰκάζει τις τὴν ὀργὴν τοῦ Τσάρου· ἀλλ' ὅμως ἀποκρύψας τὴν ἀγανάκτησιν, ἐπέτρεψε τοῖς Σουηδοῖς πρεσβευταῖς Παύλῳ Ἰούστῳ, Ἐπισκόπῳ τῆς Ἄβω, καὶ ἄλλοις ἀξιωματικοῖς ἐλθεῖν εἰς Μόσχαν· ἀλλ' ἐληστεύθησαν, κατὰ διαταγὴν αὐτοῦ, καὶ ἐκρατήθησαν ἐν Νοβογορόδῳ, ὡς ὁ Βοροντσόβ καὶ Ναούμοβ ἐληστεύθησαν

καὶ ἐκράτῆθησαν ἐν Σουηδία. Ἡ πράξις αὕτη ἐφαίνετο μὲν αὐτῷ ὡς δικαία ἐκδίκησις, ἀλλ' ἐπεθύμει μείζωνος· διὸ ἐβουλεύθη ἵνα παραχρῆμα ἐκβάλη τοὺς Σουηδοὺς τῆς Ἑσθονίας· ἕνεκα δὲ τούτου συνωμολόγησε πρόσκαιρον πρὸς τὸν Σιγισμουῖνον εἰρήνην, ὅπως μὴ πολεμῆ συγχρόνως πρὸς δύο ἐχθρούς.

Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἐσχέπτετο περὶ τῆς ἀποτροπῆς ἄλλου κινδύνου, ὅστις ὅμως ἐπὶ βραχὺ μόνον κατετάραξε τὸν Ἰωάννην, ἀνευ δὲ νίκης προσέθηκε πολεμικὴν δόξαν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ. Ὁ μικρόφυχος Σελίμ ἐπεθύμει ἵνα ἐκτελέσῃ κατὰ τῆς Ῥωσσίας ὅ,τι ἐμελέτα καθ' ἡμῶν ὁ μέγας Σουλιμάν, τουτέστιν ἀποκαταστήσῃ τὸ παρὰ τὸν Ἀχτούβαν μουσουλμανικὸν βασίλειον κατ' εἰσῆγησιν ἀρχηγῶν τινῶν Νογαίων, Χιβιτῶν καὶ Βουχαρίων, παριστάντων αὐτῷ τὸν Ῥῶσσον μονάρχην ὡς καταλύοντα τὴν Μωαμεθανικὴν θρησκείαν καὶ διακλείοντα αὐτοὺς τῆς εἰς Μέκκαν ὁδοῦ· ἔλεγον δέ· « Τὸ Ἀστραχάνιον, πρῶτιστος λιμὴν τοῦ Κασπίου » πελάγους, πληροῦται πλοίων πάντων τῶν λαῶν τῆς » Ἀσίας, τὸ δὲ θυσαυροφυλάκιον τοῦ Τσάρου ὠφελεῖται » ἀπ' αὐτοῦ καθ' ἑκάστην χιλίους χρυσοῦς. » Τοὺς λόγους δὲ τούτους ὑπεστήριζον θερμῶς οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεις τῆς Λιθουανίας. Μόνος δὲ ὁ Δεβλέτ-Γιρέϊς ἀντέλεγεν, ὅτι οὔτε κατὰ τὸ θέρος, οὔτε κατὰ τὸν χειμῶνα ἠδύνατό τις προσεγγίσει εἰς Ἀστραχάνιον. Καὶ κατὰ μὲν τὴν ὥραν ταύτην διὰ τὸ ἀνυποφόρητον τοῖς Τούρκοις φύχος, κατὰ δὲ τὸ θέρος διὰ τὴν ἀνυδρίαν ἦν οὖν συμφορώτερον ἵνα προσβάλῃσι τὴν Ῥωσσικὴν Οὐκραίνην. Ἄλλ' ὀλιγωρῶν ὁ Σελίμ τῶν συμβουλῶν τοῦ Χάνη, ἐπεμψεν εἰς Θεοδοσίαν πεντεκαίδεκα χιλιάδας σπαχίδας καὶ δισχιλίους γιανιτσάρους

Σπουδαία ἐπιχειρήσις τοῦ σουλτάνου.

1865—69. κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 1569, παραγγείλας τῷ τοπάρχῃ τῆς πόλεως ταύτης Κασσίμ ἵνα μεταβῇ εἰς τὸν Περεβολόκην πρὸς ἔνωσιν τοῦ Τανάιδος μετὰ τοῦ Ῥά καὶ τῆς Μαιώτιδος μετὰ τῆς Κασπίας θαλάσσης, κατάληψιν τοῦ Ἀστραχανίου, ἢ τουλάχιστον πρὸς ἀνέγερσιν περὶ τὴν πόλιν ταύτην φρουρίου μαρτυροῦντος τὴν κυριαρχίαν τοῦ σουλτάνου. Τῇ 31 Μαΐου ὁ τοπάρχης ἐξεστράτευσεν, ὡς καὶ ὁ Χάνης, ἡγούμενος πεντηκονταχισχιλίων ἰππέων, ἠνώθησαν δὲ ἐν τῷ νῦν χωρίῳ Κατσιαλίνκση, ἔνθα ἀνέμειναν τὰ ἀναπλέοντα τὸν Τάναϊν ἐκ τῆς Μαιώτιδος πλοῖα μετὰ βαρέος πυροβολικοῦ καὶ πλουσίου ταμείου· εἶχον δὲ μόνον πρὸς ἄμυναν 500 στρατιώτας καὶ 2,500 ἐρέτας, ὧν οἱ πλεῖστοι ἦσαν δεσμῶται χριστιανοί. Κατὰ τὰ χωρία δὲ, ὅπου τὸ ὕδωρ ἦν ἀβαθές, οἱ Τούρκοι ἀπεβίβαζον τὰ τηλεβόλα καὶ εἶλκον αὐτὰ παρὰ τὴν ὄχθην μετ' ἀπεριγράπτου κόπου· ὥστε δις χίλιοι Ῥῶσσοι κατελάμβανον ἀναιμωτὶ καὶ τὰ τηλεβόλα καὶ τὸ ταμεῖον. Καὶ οἱ μὲν δεσμῶται ἀνέμενον αὐτοὺς μετ' ἐλπίδος, οἱ δὲ Τούρκοι μετὰ φόβου ἀλλ' οὐδεὶς ἐφάνη· διότι οἱ περὶ τὸν Τάναϊν Κοζάκοι, περὶφοβῶντες ἐκ τῆς πορείας τῶν στρατευμάτων τοῦ σουλτάνου, ἐκρύβησαν ἐν ἀπωτάταις ἐρήμοις· ὥστε τῇ 15 Αὐγούστου τὰ πλοῖα κατέπλευσαν αἰσίως ἐν Περεβολόκῃ. Τότε ὁ Κασσίμ ἐπεχείρησε δυσχερές τε καὶ γελοῖον ἔργον, τὴν ἀνασκαφὴν διώρυγος ἀπὸ τοῦ Τανάιδος εἰς τὸν Ῥά· συνιδῶν δὲ τὸ ἀδύνατον τούτου, διέταξε τὴν διὰ ξηρᾶς μετακόμισιν τῶν πλοίων· ἀλλ' οἱ Τούρκοι οὐχ ὑπήκουσαν εἰπόντες, ὅτι ὁ τοπάρχης ἐγένετο ἔξω φρενῶν, ἐπιχειρῶν ἔργον, ὅπερ οὐδ' ἅπαντες οἱ ἐργάται τῆς Ὀθωμανικῆς ἐπικρατείας ἐδύναντο ἐκτελέσαι ἐφ' ὅλον αἰῶνα. Συμβουλεύοντος δὲ τοῦ Χάνη τὴν ἐπι-

στροφὴν, ἦλθον οἱ πρέσβεις τοῦ Ἀστραχανίου καὶ εἶπον τῷ Κασσίμ· «Ποίαν χρεῖαν ἔχετε πλοίων; δώσομεν ὑμῖν » ὅσα θέλετε· ἔλθετε μόνον ἵνα ἀπαλλάξητε ἡμᾶς τῆς » Ῥωσσικῆς ἐξουσίας.» Ὁ τοπάρχης κατέπαυσε τὸν γογγυσμὸν τοῦ στρατοῦ· τῇ δὲ 2 Σεπτεμβρίου ἐπεμφε τὰ τηλεβόλα εἰς τὴν Μαιώτιδα· εἶτα μετὰ δώδεκα ἐλαφρῶν τηλεβόλων ἐστράτευσεν εἰς Ἀστραχάνιον, ἔνθα οἱ κάτοικοι παρεσκευάζοντο πρὸς ὑποδοχὴν αὐτοῦ, ὡς ἐλευθερωτοῦ, ἀλλ' ἀπέτυχον τῶν ἐλπίδων.

Ὁ ἐν Ταυρικῇ πρεσβευτῆς τῆς Ῥωσσίας Ἀθανάσιος Ναγόης ἀνεκοίνωσε πρὸς τὸν Τσάρον τὴν βουλὴν τοῦ σουλτάνου· καὶ τοι δὲ βραδέως, αἱ ἐπιστολαὶ αὐτοῦ διεκομίζοντο εἰς Μόσχην. Πόλεμος πρὸς τὴν Τουρκίαν οὐδὲν ὄφελος παρήγε τῷ Ἰωάννῃ εἰμὴ κινδύνους· διὸ στρατολογῶν ἐν Κάτω Νοβογορόδω ἐπεμφε παραχρῆμα τὸν πρίγκιπα Σερεβριάνην μετὰ ἐλαφροῦ στρατοῦ πρὸς κατάληψιν τοῦ Ἀστραχανίου, συγχρόνως δὲ καὶ δῶρα πρὸς τὸν τοπάρχην τῆς Θεοδοσίας, ὅπως πείσῃ αὐτὸν εἰς εἰρήνην. Ὁ τοπάρχης ἐδέχθη τὰ δῶρα, ἐφίλητε τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Ἰωάννου, ἐξένισεν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας τοὺς Μοσχίους ταχυδρόμους, τὴν δὲ τετάρτην καθείρξεν αὐτούς· καὶ ὅμως ὁ Τσάρος ἠσύχασε μαθὼν, ὅτι οἱ μὲν ἐχθροὶ ἦσαν ὀλιγάριθμοι, ὁ δὲ Δεβλέτ-Γιρέϊς ὀλίγον προεθυμείτο πρὸς τὴν ἐκστρατείαν ταύτην. Προϊδὼν δὲ τὰ ἐπακολουθήματα οὐκ ἠπατήθη.

Τῇ 16 Σεπτεμβρίου ὁ Χάνης καὶ ὁ τοπάρχης κατεσχίνωσαν κάτω τοῦ Ἀστραχανίου ἐπὶ ἐρείπιων, ἀτινα ἦσαν ἴσως τὰ τῆς ἀρχαίας πρωτευούσης τῶν Χοζάρων. Αὐτόθι δὲ οἱ ἐξ Ἀστραχανίου προδότηι ἡμῶν ἀνέμενον αὐτούς μετὰ πλοίων, ὡς καὶ οἱ Νογάϊοι μετὰ φιλικῶν διαβεβαιώσεων. Ὁ Κασσίμ, παραγγείλας τού-

1568—69. τοις ἵνα στρατοπεδεύσωσιν ἐγγυτέρω τοῦ Ῥᾶ, ἐπεχείρησε τὴν ἀνέγερσιν νέου φρουρίου ἐπὶ τῶν ἐρειπίων· ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι ἔμειναν ἐμβρόντητοι μαθόντες, ὅτι ὁ τοπάρχης ἐσκόπει ἵνα διαχειμάσῃ ὑπὸ τὰ τείχη τοῦ Ἀστραχανίου, καὶ ὅτι οἱ ὀλίγοι Ῥῶσοι κατέστελλον τὴν προδοσίαν τῶν κατοίκων καὶ κατεφόβουν αὐτὸν, ὥστε οὐδ' ἐφόδου ἀπεπειράθη. Τῶντι οὐδὲν ἀφρονέστερον τῆς βουλῆς τοῦ τοπάρχου· διότι παρεῖχε τοῖς μὲν Ῥῶσοις καιρὸν, ὅπως προπαρασκευασθῶσιν εἰς ἄμυναν, τῷ δὲ Τσάρῳ, ὅπως πέμψῃ στρατὸν εἰς βοήθειαν τοῦ Ἀστραχανίου, ἐν ᾧ κατεπόνει τὸν ἴδιον στρατὸν δι' ἐργασίαν καὶ λιμοῦ, τῶν κατοίκων τῆς πόλεως μὴ σιταρκούντων ἀφθόνως. Ὅθεν οἱ γογγυσμοὶ κατήντησαν μετ' ὀλίγον εἰς φανεράν ἐπανάστασιν, ἅμα γνωσθέντος, ὅτι μετὰ τὴν οἰκοδομὴν νέου φρουρίου ὁ Χάνης ἔμελλεν ἐπανελθεῖν εἰς Ταυρικὴν· διότι οἱ Τοῦρκοι ἐδήλωσαν παρρησίαν, ὅτι οὐδεὶς αὐτῶν ἔστεργεν ἵνα διαχειμάσῃ ἐν ἐχθρικῇ χώρᾳ· ἀλλ' ὁ Κασσίμ, ἐπιμένων εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς βουλῆς αὐτοῦ, ἠπέλει· αἰφνιδίως δὲ τῇ 26 Σεπτεμβρίου, πυρπολήσας τὰ νεόδμητα ξύλινα ὀχυρώματα, ἀνεχώρησεν ἐκ τοῦ Ἀστραχανίου μετὰ τοῦ Χάνη. Ἡ αἰφνίδιος αὕτη ἀποχώρησις ἀποδίδεται τῇ εἰς τὴν πόλιν ἀφίξει τοῦ πρίγκιπος Σερεβριάνη μετὰ σώματος στρατοῦ, τούτῳ δὲ, ὡς ἐλέγετο, εἶπετο ἰσχυρότερον. Οἱ Τοῦρκοι καὶ οἱ Τάταροι τῆς Κριμαίας, φεύγοντες νυκθήμερον, ἀπήντησαν παρὰ τῷ Βιέλῳ-Οἰζέρῳ, ἐξήκοντα βέρστια μακρὰν τοῦ Ἀστραχανίου, ταχυδρόμῳ τοῦ σουλτάνου καὶ ἐτέρῳ τῆς Λιθουανίας. Ὁ Σελίμ παρήγγειλε τῷ τοπάρχῃ ἵνα ἀφεύκτως ἐμμείνη ὑπὸ τὰ τείχη τῆς πολιορκουμένης πόλεως μέχρι τοῦ ἔαρος· ἀναγγέλλων δ' αὐτῷ, ὅτι μετ' ὀλίγον ἔπεμπεν ἐκ Κων-

σταντινουπόλεως νέον στρατόν εἰς ἐπικουρίαν, προσε-
 τίθη, ὅτι τὸ ἐπιὸν ἔαρ ἡ Ῥωσσία ὄψεται ἐν ταῖς ἐπαρ-
 χίαις αὐτῆς ἀνεμουμένας τὰς Ὀθωμανικὰς σημαίας,
 κατόπι δ' αὐτῶν καὶ αὐτὸν τὸν Χάνην πορευόμενον ἐπὶ
 τὴν Μόσχαν, συνάφαντα συμμαχίαν καὶ φιλίαν πρὸς τὴν
 Λιθουανίαν (38). Ἄλλ' ὁ Κασσίμ οὐκ ἔστησε τὴν πο-
 ρεῖαν· ὁ δὲ ὁδηγὸς αὐτοῦ Δεβλέτ-Γιρέϊς ἤγε σκοπίμως
 τοὺς Τούρκους δι' ἀνύδρων καὶ ἀπόρων καὶ ἐρήμων χωρῶν,
 ἔνθα οἱ τε ἄνθρωποι καὶ οἱ ἵπποι ἀπώλλυντο ὑπὸ τῆς
 ἀδυναμίας· οἱ δὲ λοχῶντες Κιρκάσσιοι ἠχμαλώτιζον αὐ-
 τοὺς πεπονημένους καὶ ἡμιθανεῖς. Εὐχερῶς δὲ οἱ Ῥῶσ-
 σοι κατέστρεφον τὸν ἀξιοθρήνητον ταῦτον στρατόν, εἰ
 μὴ ἐφύλαττον τὸ ἀξίωμα, ὅτι ὁ φεύγων ἐχθρὸς οὐκ
 ἔστι καταδιωκτέος. Οἱ ἀπεγνωκότες Τούρκοι κατηρῶν-
 το τὸν τοπάρχην, οὐδὲ τοῦ σουλτάνου φειδόμενοι, πέμ-
 ψαντος αὐτοὺς εἰς χώραν ἄγνωστον, εἰς τὴν φ ο β ε -
 ῤ ἄν Ῥ ω σ σ ί α ν, οὐχί ἵνα νικήσωσιν, ἀλλὰ λιμώξωσι
 καὶ ἀποθάνωσιν ἀτίμως. Μετὰ μηνιαίαν δὲ ὁδοιπορίαν
 ὁ Κασσίμ, ἠγούμενος πελιδνοῦ καὶ κατεσκληροῦτος στρα-
 τοῦ, ἀφίκετο εἰς Ἀζόφ, ὅπως διὰ τοῦ χρυσοῦ διαφύγη
 τὴν ἀγχόνην, ἀποδιδούς τὴν δυστυχίαν αὐτοῦ μόνη τῇ
 βραδύτητι τῆς ἐκστρατείας· ἀλλ' ὁ Δεβλέτ-Γιρέϊς ἔπει-
 θε τὸν σουλτάνον περὶ τοῦ ἀδυνάτου τῆς καταλήψεως
 καὶ διατηρήσεως τοῦ Ἀστραχανίου, ἅτε ἀπωτάτου τῆς
 Τουρκικῆς ἐπικρατείας. Εἶτα δὲ στραφεὶς πρὸς τὸν ἐν
 Κριμαίᾳ πρεσβευτὴν τῆς Μόσχας, εἶπεν· «Ὁ Κυριάρ-
 » χης σου ὀφείλει μοι χάριν διὰ τὴν διαγωγὴν μου·
 » διότι κατέστρεψα τὸν στρατόν τοῦ σουλτάνου, καὶ
 » οὔτε εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Ἀστραχανίου συνήνε-
 » σα, οὔτε εἰς τὴν κατασκευὴν νέου φρουρίου παρὰ τῆ
 » πόλει ταύτῃ, πρῶτον μὲν, ὅπως εὐχρηστῆσαι πρὸς

1565—69. » τὸν Τσάρον, ἐπομένως δὲ, ὡς μὴ θέλων ἵνα βλέπω
 » τοὺς Τούρκους κυρίους τῶν ἀρχαίων Ταταρικῶν πα-
 » ρεμβολῶν.» Πρὸς πλείονα ἀσφάλειαν ἡμῶν ἐκ τοῦ
 μέρους τούτου τὸ φρούριον τοῦ Ἀζόφ μετὰ τῆς πυρι-
 ταποθήκης ἀνεβρίφθη εἰς τὸν ἀέρα, ὥστε οὐ μόνον τὸ
 πλεῖστον μέρος τῆς πόλεως, πυρποληθείσης, ὡς ἐλέγετο,
 ὑπὸ τῶν Ῥώσων, ἀλλὰ καὶ ὁ λιμὴν μετὰ τῶν ἐν αὐ-
 τῷ πολεμικῶν πλοίων, ἀπετεφρώθησαν.

Τὴν ὀλεθρίαν ταύτην ἐκστρατείαν τοῦ στρατοῦ τοῦ
 Σελλίμ ἐξιστορήσαμεν κατὰ τὴν διήγησιν αὐτόπτου ἀ-
 ξιωματικοῦ τοῦ Τσάρου, τοῦ Συμεῶνος Μαλτσόβ, ἀξιο-
 μνημονεύτου παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις. Οὗτος, ἐρχό-
 μενος ἐκ τῆς χώρας τῶν Νογαίων, ἀπήντησε τοῖς ἐχ-
 θροῖς παρὰ τὸν Ῥᾶ· περικυκλωθεὶς δὲ ὑπ' αὐτῶν, μό-
 λης ἀπέκρυψεν ἐν δένδρῳ τινὶ τῆς νήσου Τσαριτσίνης
 τὰς ὁδηγίας τοῦ Τσάρου, ἃς ἐθεώρει ὡς ἱερὰν παρα-
 καταθήκην. Παρεδόθη δὲ κατατετραυματισμένος καὶ ἡμι-
 θανῆς. Καί τοι δὲ δεδεμένος ἀπὸ τηλεβόλου καὶ ἔχων
 ἐπιθανάτως ὑπὸ τῶν ἀλγηδόνων καὶ τῆς πείνης καὶ δίψης,
 ἐπηπειλείτο δ' ἐκάστοτε αὐτῷ θάνατος, οὐδόλως ἔπαυ-
 σεν ὑπηρετῶν μετὰ ζήλου τῷ κυριάρχῃ· διότι κατε-
 πτόει τοὺς Τούρκους διὰ τῶν διηγήσεων, πείθων
 αὐτοὺς, ὅτι οἱ κίττοικοι τοῦ Ἀστραχανίου καὶ οἱ Νο-
 γάιοι ἐνέπλεκον αὐτοὺς εἰς παγίδα· ὅτι ὁ Σάχης τῆς
 Περσίας ἦν σύμμαχος τῆς Ῥωσσίας, πεμφάσης πρὸς
 αὐτὸν ἑκατὸν τηλεβόλα καὶ πεντακόσια πυροβόλα πρὸς
 προσβολὴν τοῦ Κασσίμ· ὅτι ὁ πρίγκιψ Σερεβριάνης, ἄ-
 γων τριακοντακισχιλίου ἀνδρας, ἔπλεεν εἰς Ἀστρα-
 χάνιον, ὁ δὲ πρίγκιψ Βέλσκης ἐπορεύετο κατὰ γῆν
 μετ' ἀναριθμητῶν δυνάμεων. Ὁ Μαλτσόβ προέτρεπε
 καὶ τοὺς ἄλλους αἰχμαλώτους ἵνα προσεπιμαρτυρῶσι

τὰ ὑπ' αὐτοῦ διηγούμενα· προέτεινε δὲ τοῖς μετὰ τοῦ Κασσίμ Ἑλλησι καὶ Βλάχοις ἔν' αὐτομολήσωσι πρὸς τοὺς Ῥώσσους, εἰ συνιστάτο μάχη. Τέλος δὲ παρεκάλει τοὺς υἱοὺς τοῦ Δεβλέτ-Γιρέι ἵνα λάβωσιν ὑπηρεσίαν ἐν τῇ Ῥωσσίᾳ, λέγων αὐτοῖς· « Ὁ πατὴρ ὑμῶν ἔχει » πολλοὺς υἱοὺς· διὸ πέμψει ὑμᾶς ἔνθεν κἀκεῖθεν· οὔτε » πλοῦσιοι, οὔτε πτωχοὶ ἐστέ, περιπλανώμενοι ἀπὸ » χώρας εἰς χώραν· ἀπ' ἐναντίου δ' ἐν Μόσχᾳ εὐρή- » σεται τιμὰς καὶ πλοῦτη, δι' ἧ καὶ αὐτὸς ὁ πατὴρ » φθονῆσει ὑμῖν. » Οὕτως ὁ φιλόπατρις οὗτος ἀνὴρ, μὴ ἐλπίζων ἰδεῖν ποτε τὴν Ῥωσσίαν καὶ μηδαμῶς ἀποβλέπων εἰς δόξαν, ἢ εἰς ἀμοιβάς, ἐπεθύμει πρὸ τοῦ θανάτου ὠφελῆσαι τὸν τε ἡγεμόνα καὶ τὴν πατρίδα. Τοιοῦτοι ἦσαν οἱ θεράποντες Ἰωάννου τοῦ φοβεροῦ, ἐν ᾧ οὗτος ἦν αἰμοχαρής!... Ἡ θεία Πρόνοια ἔσωσε τὸν Μαλτσόβ· διότι, ἐξαγορευθεὶς ἐν Ἀζόφ ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου πρεσβευτοῦ Ναγόν, ἐπανῆλθεν εἰς Μόσχαν καὶ ἀνήγγειλε τῷ Τσάρῳ, ὅτι οὐδεὶς φόβος ἐπέκειτο τοῖς Ῥώσσοις ἐκ τῶν Ὀθωμανῶν.

Οὕτω τὰ ἐξωτερικὰ, ἢ αἱ σχέσεις τῆς Ῥωσσίας πρὸς τὰς ἀλλοδαπὰς δυνάμεις, ἦσαν ἱκανῶς εὐχάριστα. Ἀναμένουσα δ' ἡ Ῥωσσία τὴν πρὸς τὴν Λιθουανίαν εἰρήνην, διετῆρει τὰς νέας καὶ μεγάλας κατακτήσεις, ὀλιγωροῦσα τῆς ἀσθενοῦς Σουηδίας. Εἶδομεν τὴν φυγὴν καὶ καταστροφὴν τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ, μαθόντες δὲ τὸ μῖσος τοῦ Χάνη πρὸς τοὺς Τούρκους ἤττον ἐφοβούμεθα τὰς εἰσβολὰς αὐτοῦ καὶ ἔτι μᾶλλον ἠλπίζομεν τὴν πρὸς αὐτὸν συνδιαλλαγὴν. Ὁ στρατὸς ἡμῶν ἦν πολὺς, τὰ μεθόρια ἐπιτετειχισμένα· παρὰ τὸν ἀπώτατον Τερέκον ὁ Ἰωάννης ἔκτισε πόλιν πρὸς προσαφίαν ἔνθεν μὲν τοῦ πενθεροῦ Τεμγρούκου, ἡγεμόνος

1565—69. τῶν Κιρκασίων, ἔνθεν δὲ πρὸς ἑδραίωσιν τῆς κυριαρχίας αὐτοῦ ἐν ταῖς χώραις ταύταις. Ὁ Ταμάσης, σάχης τῆς Περσίας, ἐπόθει τὴν φιλίαν τοῦ Ἰωάννου, ὁ δὲ, ἐπιθυμῶν συνομολογήσαι τῷ ἡγεμόνι τούτῳ συνθήκην συμμαχίας κατὰ τοῦ σουλτάνου, ἔπεμψε πρὸς τοῦτο τὸν ἀξιωματικὸν Ἀλέξιον Χοσνικόβ εἰς Περσίαν τὸν Μάιον τοῦ 1569. Ἡ Σιβηρία ἦν ὑποτελής ἡμῖν, ἀλλ' ὁ νέος ἡγεμὼν αὐτῆς Αἰδιγιέρος, βασιλόπαις τοῦ Σιβάν, ἐθανάτωσε περὶ τὸ 1563 τὸν ἀποσταλέντα εἰς εἰσπραξίν τοῦ φόρου ἀξιωματικὸν Ῥῶσσον· ὅθεν ἀμοιβῆς δίκην ὁ Τσάρος ἐκράτησεν ἐν Μόσχᾳ τὸν πρεσβευτὴν τῆς Σιβηρίας, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἀπέλυσεν αὐτὸν τῇ μεσιτείᾳ τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Νογαίων Ἰσμαήλ. τῷ δὲ 1569 ἐπίσημος συνθήκη, συνομολογηθεῖσα πρὸς τὸν νέον βασιλέα τῆς Σιβηρίας Κουτσούμ, ἐξησφάλισε τῇ Ῥωσσίᾳ τὴν ὑποταγὴν τῆς χώρας ταύτης. Ὁ Ἰωάννης ἀνέλαβεν ὑπὸ τὴν χεῖρα αὐτοῦ πρὸς φύλαξιν τὸν Κουτσούμ ἐπὶ τῇ συνθήκῃ, ὅτι οὗτος ἀποδώσει αὐτῷ μὲν κατ' ἔτος χίλια σαβέρια, τῷ δὲ ἀποστελλομένῳ ὑπὸ τοῦ Τσάρου πρὸς εἰσπραξίν τοῦ φόρου χιλίους σκιούρους. Τὴν χρυσοσφράγιστον ταύτην συνθήκην ἐκόμισεν εἰς Σιβηρίαν ὁ υἱὸς τοῦ εὐπατρίδου Τρετιάκος Τσαβοῦκοβ.

Ἔμπορία.

Ὁ λοιμὸς, λιμὸς καὶ ἡ τυραννία ἐξησθένησαν μὲν τὴν Ῥωσσίαν, ἀλλ' ἡ ἔμπορία αὐτῆς ἤκμαζεν. Οἱ βασιλεῖς τῆς Σαμαχᾶς Ἀβδουλά, καὶ ὁμώνυμος βασιλεὺς τῆς Βουχαρίας, ὡς καὶ ὁ Σεΐτης τῶν Μαρακάνδων καὶ ὁ Ἀζιμ τῆς Χίβας ἔπεμπον δῶρα εἰς Μόσχαν, ὅπως ἐπιτρέψῃ τοῖς ὑπηκόοις αὐτῶν ὁ Ἰωάννης τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἐμπορίας οὐ μόνον ἐν Ἀστραχανίῳ καὶ Καζάνῃ, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις πόλεσιν ἡμῶν. Καὶ τοι δὲ ἡ ἔχθρα τοῦ σουλτάνου ἦν γνωστὴ, καὶ ὁμως οἱ Ῥῶσσοι ἔμποροί

διετέλουσαν συναλλαττόμενοι ἐν Θεοδοσία καὶ Ἀζόφ, ὡς καὶ οἱ Τοῦρκοι καὶ Ἀρμένιοι ἐν Μόσχᾳ· καὶ αὐτὸς ὁ Τσάρος ἐπεμπεν ἐκ τοῦ ἰδίου ταμείου πέραν τοῦ Κασπίου πελάγους πολυτίμους διφθέρας καὶ ἐμποροὺς τῆς Μόσχας εἰς Ἀμβέρπην, Λονδίνον καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Ἀγγλομουζίαν. Οἱ ἔμποροι τῶν ὁμοσπόνδων πόλεων ἐδίωκον τὴν εὐνοίαν τοῦ Ἰωάννου καὶ συνηλλάσσοντο ἐν Νάρβα, φθονοῦντες τοῖς Ἀγγλοῖς (39), οἵτινες ἀπελάμβανον τὴν εὐνοίαν τοῦ Τσάρου καὶ ἐξαιρετικὰς προνομίας ἐν Ῥωσσίᾳ, μάλιστα δὲ ἀπὸ τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀναβάσεως τῆς ἐνδόξου Ἐλισάβετ· διότι ἡ μεγαλεπήβολος καὶ φιλόκαλος αὕτη βασίλισσα, ἐζήτησε τὴν φιλίαν αὐτοῦ. Ἡ ἐν Λονδίῳ Ῥωσσικὴ ἐταιρία προσήνεγκε τῷ ἡγεμόνι τούτῳ βαρυτίμους ἀδάμαντας, ἡ δ' Ἐλισάβετ ἐπέστελλεν αὐτῷ φιλοφρονέστατα.

Ὁ Ἰακινθῶν, πρεσβευτὴς αὐτῆς, ἦλθε τρίς εἰς Μόσχαν, ὅθεν ἀπῆλθεν εἰς Περσίαν ἐκπληρώσας μάλιστα προθυμότητά καὶ τινας πρὸς τὸν Σάχην ἀπορρήτους παραγγελίας τοῦ Τσάρου (40). Οἱ δ' Ἀγγλοὶ ἔμποροι ἔλαβον εἰς ἀμοιβὴν τῷ 1567 καὶ 1569 νέας προνομίας ἐν Ῥωσσίᾳ, ἤτοι ἐπετρέπη αὐτοῖς ἢ εἰς Περσίαν διάβασις καὶ ἡ σύστασις ἀποικίας παρὰ τῷ Βητσέγδα, ἡ ἀνεύρεσις μεταλλείων σιδήρου καὶ ἡ χώνευσις τούτου ἐπὶ τῷ ὄρω, ὅτι διδάξουσι τὴν τέχνην ταύτην τοῖς Ῥώσσοις καὶ ἀποτίσουσιν ὡς δικαίωμα δέγγαν ἀντὶ λίτρας σιδήρου ἐξαγομένης εἰς Ἀγγλίαν (41). Οἱ δ' Ἀγγλοὶ ὑπισχνοῦντο δεικνύειν τῷ ταμίᾳ τοῦ Τσάρου πάντα τὰ ἐμπορεύματα αὐτῶν, πωλῶσι δὲ ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Περσίᾳ τὰ παραδιδόμενα αὐτοῖς ὑπὸ τοῦ Ῥώσσου μονάρχου. Ἐν τούτοις εἶχον πλήρη ἐλευθερίαν ἐμπορεύεσθαι πανταχοῦ, μηδένα φόρον τελοῦντες, οἰχοδομεῖν δὲ, ὅπου

1565—(9.

ἤθελον, ἀποθήκας καὶ οἰκίας, καὶ τέλος χαράττειν νομίσματα πρὸς ἰδίαν χρῆσιν· ἐδικάζοντο δὲ ἐν τῷ δικαστηρίῳ τῆς ὀπριτσνίνας· διότι ἢ ἐν Μόσχᾳ συνεικία αὐτῶν παρὰ τῷ ναῷ τοῦ Ἀγίου Μαξίμου ἐτέλει ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν αὐτῆς. Ἐπὶ πολὺ οἱ ἔμποροὶ τῆς ὀμοσπονδίας ἐσπούδασαν, ἀλλὰ ματαίως, ἵνα διαβάλλωσι τοὺς Ἀγγλοὺς παρὰ τῷ Ἰωάννῃ. Ματαίως δὲ καὶ οἱ βασιλεῖς τῆς Πολωνίας καὶ Σουηδίας ἔπειθον τὴν βασίλισσαν Ἐλισάβετ ἵνα μὴ συνεργῇ διὰ τῆς ἐμπορείας εἰς αὔξησιν τῆς φοβερᾶς δυνάμεως τῆς Ῥωσσίας (42). Καὶ συνέβησαν μὲν ἀμοιβαῖαι δυσαρεστήσεις· ἀλλ' ἐτελεύτησαν πάντοτε φιλικῶς. Οὕτω τῷ 1598 ὁ Θωμᾶς Ῥανδόλφ, πρεσβευτῆς τῆς Ἐλισάβετ, διέμεινεν ἐπὶ τέσσαρας μῆνας ἐν Μόσχᾳ μὴ ἰδὼν τὸν Γσάρον (43), κακῶς τότε διακείμενον πρὸς τοὺς Ἀγγλοὺς ἐμπόρους, ἐπειδὴ κατ' ἔτος ὑπερετίμων τὰ ἐμπορεύματα αὐτῶν. Ἀλλὰ τέλος ὁ Ἰωάννης ἐπέτρεψε τὴν παρουσίαν τῶν Ῥοδόλφω, ἀλλ' οὐκ ἔδωκεν αὐτῷ ἵππους. Ὅθεν οἱ ἀκόλουθοι τοῦ πρεσβευτοῦ ἐπορεύθησαν ἐξ ἀνάγκης πεζῇ εἰς τ' ἀνάκτορα, ἔνθα οὐδεὶς τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ Γσάρου προσηγόρευσε τὸν ἀντιπρόσωπον τῆς Ἐλισάβετ ὥστε ὑβρισθεὶς ἐκ τούτου ὁ ὑπερήφανος Ἀγγλος, ἐπέθετο παραχρῆμα τὸν πῖλον. Ἀλλ' ἀντὶ ὀργῆς καὶ ἀγανακτήσεως ὁ Γσάρος ἐδέξατο αὐτὸν μετ' εὐμενείας, διαβεβαιώσας αὐτὸν περὶ τῆς πρὸς τὴν φιλιτάτην αὐτοῦ ἀδελφὴν Ἐλισάβετ φιλίας καὶ ἀποδοῦς τοῖς Ἀγγλοῖς ἐμπόροις προνομίας. Ἄλλοτε δὲ νυκτὸς συνδιελέχθη αὐτῷ κατ' ἰδίαν ἐπὶ τρεῖς ὥρας· μετὰ τὴν συνέντευξιν δὲ ταύτην ἀπέστειλε πρὸς τὴν βασίλισσαν εὐγενῆ τινα, Σαβὶν τοῦνομα, κομίζοντα μυστικὴν ἐντολήν, γνωστὴν ἡμῖν ἐκ τῆς σωζομένης ἐν τοῖς ἀρχείοις ἡμῶν ἀπαντήσεως

1865—89.

τῆς Ἐλισάβετ. Ἡ ἐντολὴ αὕτη ἐστὶ λίαν περίεργος, ὡς ἀποδεικνύουσα τὴν μικροφυχίαν τοῦ Ἰωάννου· διότι ὁ ἡγεμὼν οὗτος, ὁ μέχρι τοῦδε νικητὴς καὶ ὁ τρόμος τῶν ὁμόρων δυνάμεων, καὶ τοι μηδεμίαν ἀντίστασιν ἀπαντήσας παρὰ τῶν ταλαιπώρων ὑπηκόων, οὓς ἀθώους ὄντας κατέστρεφε, καὶ ὅμως ἐφοβεῖτο τιμωρίαν καὶ ὠνειροπόλει ἐπανάστασιν καὶ ἐξορίαν· οὐκ ἠσχύνθη δὲ ἵνα γράψῃ πρὸς τὴν Ἐλισάβετ τοῦτο καὶ αἰτήσῃται, εἴτι τοιοῦτο συνέβαινε, καταφύγιον εἰς τὸ βασιλείον αὐτῆς. Βουλὴ τοῦ Τσαρ-
ρου, ὅπως κατα-
φύγῃ εἰς Ἄγ-
γλίαν.

Ταπεινώσις ἀξία τυράννου! Ἀλλὰ φρονίμως πράττουσα ἡ Ἐλισάβετ ἀπεκρίνατο, ὅτι ἤσχετο ἰδεῖν αὐτὸν βασιλεύοντα ἐνδόξως τῆς Ῥωσσίας· ἄλλως τε, ὅτι προθύμως ὑπεδέχετο αὐτὸν ἐν Ἀγγλίᾳ μετὰ τῆς γυναικὸς καὶ τῶν τέκνων, εἰ, τυχοῦσης συνωμοσίας, οἱ ἐπαναστάται, ἢ οἱ ἐξωτερικοὶ ἐχθροὶ ἐξέβαλλον αὐτὸν τῆς πατρίδος· ἐπέλεγε δὲ, ὅτι ἔσται ἐλεύθερος διαμεῖναι πανταχοῦ τῆς Ἀγγλίας, διατηρῆσαι πάσας τὰς τελετὰς τῆς Ἑλληνικῆς θρησκείας ἔχειν περὶ ἑαυτὸν θεραπείαν, περιηγεῖσθαι κατὰ τὸ δοκοῦν καὶ ἐπανελθεῖν εἰς Ῥωσσίαν, ἢ ἀλλαγῶν ἐλευθέρως (44)! Εἰς πίστιν δε τῶν ὑποσχέσεων τούτων ἡ Ἐλισάβετ ἔδωκε τὸν λόγον χριστιανῆς κυριαρχοῦ, ἦτοι πράξιν ὑπογεγραμμένην ὑπ' αὐτῆς ἐνώπιον πάντων τῶν μεγάλων συμβούλων τοῦ βασιλείου, τοῦ μεγάλου Καγκελαρίου Βάκωνος, τῶν λόρδων Νόρτου, Φούσσελ, Ἀρουντέλ καὶ ἄλλων, ἀποφαινομένη ὅτι ἡ Ἀγγλία καὶ Ῥωσσία προθύμως ἐνώσουσι πάντοτε τὰς δυνάμεις αὐτῶν κατὰ τῶν κοινῶν ἐχθρῶν. Καὶ τοι δὲ τὸν Σαβὴν ὑπεδέξαντο καλῶς ἐν Ἀγγλίᾳ, τὰ λεγόμενα ὅμως ὑπ' αὐτοῦ περὶ τῶν Ἀγγλῶν ἦσαν οὐχὶ τόσοσιν εὐχάριστα· διότι ἔλεγε τῷ Ἰωάννῃ, ὅτι ἡ βασίλισσα τοῦ Λονδίνου φρον-

1863—66.

τίζει μόνον περί τῆς ἐμπορίας (45): ἀλλ' οὗτος ἐδυσφόρησε διότι ἡ Ἐλισάβετ ἐν τῇ σπουδαιοτάτῃ ταύτῃ περιστάσει ἀπεκρίνατο διὰ τοῦ πρέσβεως αὐτοῦ καὶ οὐχὶ δι' ἰδίου ἀλλ' ὅμως περιεῖπε τὴν φιλίαν αὐτῆς ὡς βουλόμενος τῶντι φυγεῖν εἰς Ἀγγλίαν ἐν ἀνάγκῃ· τοῦτο δ' ἐνέβαλλεν εἰς τὸν νοῦν αὐτοῦ, ὡς λέγεται, Ὀλλανδὸς τις ἰατρός, Ἐλισαῖος Βομέλιος καλούμενος. Ὁ ἄθλιος οὗτος τυχοδιώκτης, ἐκδιωχθεὶς τῆς Γερμανίας, εὐρῶν δὲ πρόσδοδον παρὰ τῷ Τσάρῳ, ἐπέτυχεν ἵνα ἀρέσῃ αὐτῷ διὰ τῶν μηχανημάτων διότι ὑπέτρεφεν ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ τὸν φόβον καὶ τὰς ὑποψίας, διαβάλλων τοὺς εὐπατρίδας καὶ τὸν λαὸν καὶ προαγγέλλων ἐπαναστάσεις καὶ σιτήσεις, ὅπως οὕτως εὐαρεστῇ πρὸς τὸν κακῶς διακεείμενον Ἰωάννην (46). Καὶ ἐν τῷ ἀγαθῷ καὶ ἐν τῷ κακῷ οἱ κυριάρχαι ἔχουσι πάντοτε προθύμους ὑπηρέτας, ὁ δὲ Βομέλιος ἤξιώθη τῶν πρωτείων παρὰ τῷ Ἰωάννῃ, τουτέστιν ἦν ὁ πρῶτος τῶν κακούργων τῆς Ῥωσσίας. Καὶ ἐπεφυλάττετο μὲν αὐτοῖς θεία δίκη, ἀλλ' οὐχ ἤττον αἱ φονικαὶ τῆς τυραννίας σκηναὶ παρετείνοντο· ἄρχεται δὲ θέατρον νέων τρώμων!

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ.

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΦΟΒΕΡΟΥ.

1569 — 1572.

Τελευτή τῆς Τσαρίνης—Τετάρτη ἐποχή φόνων, ἢ καὶ φοβερωτότη—Ἐρήμοσις τοῦ Νοβογορόδου—Σωτηρία τοῦ Πακέθου—Τιμωρίαι ἐν Μόσχᾳ—Γελοιοποιοὶ τοῦ Τσάρου—Αἰμὸς καὶ λοιμός—Σχίσαις πρὸς τὴν Λιθουανίαν—Βασίλειον τῆς Λιβονίας—Ἐβνοια πρὸς τὴν Μίγγον—Πρεσβεία εἰς Κωνσταντινούπολιν—Ἐισβολὴ τοῦ Χάνη—Ἐμπρησμός τῆς Μόσχας—Νέος γάμος τοῦ Ἰωάννου—Πέμπτη ἐποχή φόνων—Τελευτή τῆς Τσαρίνης—Περιοδεία τοῦ Ἰωάννου εἰς Νοβογορόδον—Σουηδικά—Τέταρτος γάμος τοῦ Ἰωάννου—Συμμαχία πρὸς τὴν Ἐλισάβετ—Διαπραγματεύσεις πρὸς τὴν Δανίαν καὶ Λιθουανίαν—Διαμονὴ τοῦ Τσάρου ἐν Νοβογορόδῳ—Ἐισβολὴ τῶν Τατάρων—Ἐξάκουστος νίκη τοῦ πρίγκιπος Βοροτίνικη—Ἐπιστελὴ πρὸς τὸν βασιλεῖα τῆς Σουηδίας.

Τῇ 1 Σεπτεμβρίου 1569 ἐτελεύτησεν ἡ δευτέρα γυνὴ τοῦ Ἰωάννου Μαρία, ὀλίγον πόθον καταλιποῦσα καὶ αὐτῷ τῷ Τσάρῳ, καὶ τοι ἡ Ῥωσσία χάριν εὐπρεπείας ἔδειξε θαθεῖαν λύπην (47). διὸ αἱ ὑποθέσεις διεκόπησαν καὶ οἱ εὐγενεῖς ἐπενθηφόρησαν· ἐν πάσαις δὲ ταῖς πόλεσιν ἐτελοῦντο μνημόσυνα, διενέμοντο ἐλέη τοῖς πτωχοῖς, δῶρα τοῖς μοναστηρίοις καὶ τοῖς ναοῖς καὶ ἐφαίνοντο σημεῖα προσποιητῆς λύπης, ὑποκρυπτομένης τῆς ἀληθοῦς καὶ κοινῆς τῆς ἐκ τυραννίας τοῦ Ἰωάννου, ὅστις μετὰ δέκα ἡμέρας ἠκροᾶτο ἡσύχως τῶν πρέσβων ἐν τοῖς ἀνακτόροις τῆς Μόσχας· ἀλλὰ μετ'

1569.
Τελευτὴ τῆς
Τσαρίνης.

1569.

ὀλίγον ἔσπευσεν εἰς τὴν κώμην Ἀλεξάνδροσκον, ὅπως ἐπινοήσῃ νέας συνωμοσίας καὶ τιμωρίας. Ἡ τελευταῖα τῶν δύο γυναικῶν αὐτοῦ, λίαν διαφόρων πρὸς ἀλλήλητας κατὰ τὴν ψυχὴν, ἐγένετο αἰτία ὀλεθρίων ἀποτελεσμάτων. Καὶ ἡ μὲν Ἀναστασία παρέλαβε μεθ' ἑαυτῆς τὴν ἀρετὴν τοῦ Ἰωάννου, ἡ δὲ Μαρία μετέδωκεν αὐτῷ ὡς κληρονομίαν τὴν εἰς τὰς θηριωδίας κλίσειν. Διαθρυλλήσας δὲ ὁ Ἰωάννης, ὅτι ἀμφότεραι ἐφάρμακεύθησαν ὑπὸ κρυφίων ἐχθρῶν, παρεσκεύαζεν οὕτω τὴν Ῥωσσίαν εἰς τὰς φοβερωτάτας παραφορὰς αὐτοῦ.

Τετάρτη ἐποχὴ
φόνων, ἡ καὶ
σοβερωιάτη.

Θανατουμένων δὲ τῶν ἀθῶων, ὁ ἀληθὴς ἔνοχος ἕστατο ἐνώπιον τοῦ τυράννου. Ὁ παρὰ τοὺς νόμους θέλων ἰν' ἀναβῆ εἰς τὸν θρόνον, ὁ ἀρνηθεὶς, νοσοῦντος τοῦ Τσάρου, ἵνα ὑπακούσῃ, ἔχαιρεν ἀναλογιζόμενος τὸν προσεγγίζοντα θάνατον αὐτοῦ, παρορμῶν τοὺς μεγιστάνας καὶ τοὺς στρατιώτας πρὸς συνωμοσίαν ἣν δ' οὗτος ὁ πρίγκιψ Βλαδίμιρος! Ἐκκαίδεκα ἔτη παρήλθον, καὶ ὁ Τσάρος ἀνεμιμνήσκετο τὰ παλαιὰ ἐγκλήματα αὐτοῦ καὶ ἐφοβεῖτο. Οὐδεὶς εὐπατρίδης ἐτόλμα ἔχειν σχέσεις πρὸς αὐτόν, ἐκτὸς τῶν κατασκόπων, οἵτινες προσήρχοντο αὐτῷ, ὅπως ἀναφέρωσι πάντα λόγον αὐτοῦ. Τί οὖν ἔσωζε τὸν ταλαίπωρον τοῦτον; ὁ φυσικὸς τάχα φόβος μὴ μιάνῃ τὰς χεῖρας ὁ Ἰωάννης δι' αἵματος πλησιεστάτου συγγενοῦς; Πιθανόν· διότι εἰσὶ κωλύματα καὶ αὐτῷ τῷ ὠμοτάτῳ τυράννῳ, ὅστις καὶ αὐτὸς ἐνίοτε ὡς ἄνθρωπος, καὶ τοι ἐχθρὸς τοῦ ἀγαθοῦ, φοβεῖται τὴν ὑπερβολὴν τοῦ κακοῦ· συνταρασσόμενος δὲ ὑπὸ τῆς συνειδήσεως, ἀνακουφίζει ἑαυτὸν ἀναλογιζόμενος, ὅτι ἀπέχει ἐνίοτε κακουργημάτων τινῶν! Ἀλλὰ τὸ κακούργημα ἄγει εἰς τὸ κακούργημα· διὸ ὁ πρίγκιψ Βλαδίμιρος ἐδύνατο προῖδειν τὸν ἄφευκτον ὀλεθρον, καὶ τοι

συγγνώμης τυχών τῷ 1563 καὶ τιμώμενος ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου. Ἀποδεικνύων τὴν πρὸς αὐτὸν φιλίαν ὁ Τσάρος, ὤρισεν ὑπὲρ αὐτοῦ μέγαν τόπον ἐν Κρεμλίῳ πρὸς οἰκοδομὴν μεγαλοπρεποῦς οἴκου, παρεχώρησε δὲ αὐτῷ τὰς πόλεις Δημήτροβον, Βόρονσκον καὶ Ζβενιγρόδον, λαβὼν ἀντ' αὐτῶν τὴν Βερέϊαν, τὸ Ἀλέξινον καὶ τὴν Σταρίτσαν, ὅπως ἦ ἦττον ἐπίφοβος ἐν τοῖς νέοις κτήμασιν, ἢ ἐν τοῖς κληρονομικοῖς, ἐνθα ἐσώζετο ἔτι τὸ ἀρχαῖον πνεῦμα τοῦ κληρουχικοῦ συστήματος. Κατὰ τὸ ἔαρ δὲ τοῦ 1569, συναθροίσας ὁ Ἰωάννης ἐν Κάτω Νοβογορόδῳ στρατὸν πρὸς ἄμυναν τοῦ Ἀστραχανίου, ἐνεχείρισεν αὐτὸν ἀδιστάκτως τῷ ἀνδρείῳ ἐξαδέλφῳ· ἀλλ' ἡ νομιζομένη αὐτῆ ἐμπιστοσύνη ἐγένετο αἰτία τῆς δυσμενείας καὶ ἀπωλείας αὐτοῦ. Ὁ πρίγκιψ ἀπῆλθεν εἰς Κάτω Νοβογορόδον διὰ τοῦ Κοστρομᾶ, ὅπου ὁ κληρὸς καὶ οἱ πολῖται ὑπεδέξαντο αὐτὸν μετὰ σταυρῶν, ἄρτου καὶ ἄλατος, μετὰ μεγάλων τιμῶν καὶ ἀγάπης· μαθὼν δὲ ταῦτα ὁ Τσάρος, διέταξεν ἵν' ἀπαγάγωσιν εἰς Μόσχαν τοὺς ἐν τέλει τοῦ Κοστρομᾶ καὶ ἀποκτείνωσιν αὐτούς, μετακαλεσάμενος συγχρόνως τὸν ἐξάδελφον Βλαδίμιρον. Οὗτος δὲ παραχρῆμα ἀναχωρήσας σὺν γυναικὶ καὶ τέκνοις, ἔστη ἐν τῇ κώμῃ Σλοτίνῳ, κειμένῳ τρία θέρστια μακρὰν τοῦ Ἀλεξανδρόβσκου, ὅθεν, ἀναγείλας τὴν ἄφιξιν, ἀνέμενε τὴν ἀπάντησιν τοῦ Τσάρου· ἀλλ' εὐθὺς ἴλη ἱππέων ἀφιχθεῖσα δρομαία καὶ ξιφήρης ὡς εἰς μάχην περιεκύκλωσε τὴν κώμην. Ὁ δ' Ἰωάννης, ὢν ἐν μέσῳ τοῦ στρατοῦ τούτου, ἀποβάς τοῦ ἵππου, εἰσῆλθεν εἰς οἰκίαν χωρικοῦ τινος. Τότε ὁ Βασίλειος Γριασνόης καὶ ὁ Μαλούτας Σκουράτοβ, προσελθόντες τῷ πρίγκιπι Βλαδιμίρῳ, ἀνήγγειλαν, ὅτι συνώμοσε κατὰ τοῦ Τσάρου· παρέστησαν δ' αὐτῷ κατήγο-

1869.

ρον τὸν μάγειρον τοῦ Τσάρου, λέγοντα, ὅτι ὁ Βλαδίμιρος ἔδωκεν αὐτῷ χρήματα καὶ φάρμακον, ὅπως φαρμακεύσῃ τὸν Ἰωάννην. Ἀλλὰ πάντα ταῦτα ἦσαν ἐπινοήματα (48). Μετὰ τοῦτο προσάγεται ὁ Βλαδίμιρος ἐνώπιον τοῦ Τσάρου μετὰ τῆς γυναικὸς καὶ τῶν δύο υἱῶν· καὶ πάντες μὲν οὗτοι πίπτουσιν εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ ὀμνύοντες ἐπὶ τῇ ἀθωότητι αὐτῶν καὶ αἰτούμενοι εἰσελθεῖν εἰς τι μοναστήριον· ἀλλ' ὁ Τσάρος ἐκραύγασεν· « Ὑμεῖς » παρεσκευάσατέ μοι τὸ φάρμακον· πίετε αὐτό! » καὶ ἅμα δίδασται αὐτοῖς τοῦτο. Ὁ Βλαδίμιρος, καὶ τοι πρόθυμος ἀποθανεῖν, ἀλλ' ὅμως οὐκ ἤθελεν ὅπως γένηται αὐτόχειρ· ἡ δὲ νουεγῆς καὶ ἐνάρετος γυνὴ αὐτοῦ Εὐδοκία, βλέπουσα, ὅτι οὐδεμία σωτηρία ὑπῆρχεν, οὐδ' εὐσπλαγχνία ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ ὀλετήρος, ἀπέστρεψε τὸ πρόσωπον ἀπὸ τοῦ Ἰωάννου καὶ ἀπομόρξασα τὰ δάκρυα λέγει θαρβύχλως τῷ ἀνδρὶ· « Οὐχ » ἡμεῖς, ἀλλ' ὁ τύραννος φαρμακεύει ἡμᾶς. Αἰρετώτερον οὖν ἀποθανεῖν ὑπὸ τῆς χειρὸς τοῦ Τσάρου, ἢ τῆς τοῦ δημίου. » Ὁ Βλαδίμιρος, ἀποχαιρετίσας τὴν γυναῖκα καὶ εὐλογήσας τοὺς υἱοὺς, ἔπιε τὸ φάρμακον· μετ' αὐτὸν δὲ καὶ ἡ Εὐδοκία καὶ υἱοί, πάντες συμπροσευχόμενοι. Καὶ τὸ μὲν φάρμακον ἤρξατο ἐνεργεῖν, ὁ δὲ Ἰωάννης ἦν αὐτόπτης τῆς ἀγωνίας καὶ τοῦ θανάτου (49)! . . . Μεταπεμφόμενος δὲ τὰς περὶ τὴν Εὐδοκίαν εὐπατρίδας γυναῖκας καὶ θεραπαινίδας εἶπεν· « Ἰδοὺ τὰ πτώματα τῶν » ἐχθρῶν μου! Διετελεῖτε ὑπηρετοῦσαι αὐτοῖς, ἀλλὰ σπλαγχνιζόμενος χαρίζω ὑμῖν τὴν ζωὴν. » Φρίξασαι δ' αὐταὶ ἐκ τῆς θεᾶς τῶν νεκρῶν τῶν κυρίων αὐτῶν, ἀνεβόησαν ὁμοθύμως· « Θηρίον αἰμοχαρὲς, οὐδαμῶς θέλομεν τὸ ἐλεός σου! Σπάραξον ἡμᾶς· διότι ἀποστρεφόμεθά σε, καὶ » καταφρονεῦμεν τῆς τε ζωῆς καὶ τῶν βασάνων! » Αἱ

νέαι αὔται γυναῖκες, φρίπτουσαι ἐκ τοῦ ἀπεχθοῦς κακουργήματος, ὠλιγώρουν τοῦ τε θανάτου καὶ τῆς κατασχύνης· ἀπογυμνωθεῖσαι δὲ κατὰ παραγγελίαν τοῦ Ἰωάννου ἐπυροβολήθησαν. Ἡ μήτηρ τοῦ Βλαδιμίρου Εὐφροσύνη, ἡ φιλόδοξος αὕτη μὲν ποτε ἡγεμονίς, ἀλλ' ἤδη ταπεινὴ μοναχὴ, ἀποβλέπουσα μόνον εἰς τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς, ἔσχε τὴν τύχην τοῦ υἱοῦ πνιγεῖσα ἐν τῷ ποταμῷ Σέξνα, ὡς καὶ ἄλλη τι· μοναχὴ, ἡ ἐνάρετος Ἀλεξάνδρα, γυναικάδελφος τοῦ Ἰωάννου, ἣτις ἦν ἴσως ἔνοχος μόνον ὡς κλαύσασα τὰ θύματα τῆς μανίας τοῦ Τσάρου!

Ἡ τύχη τοῦ ἀτυχοῦς Βλαδιμίρου διήγειρε γενικὴν συμπάθειαν, ὥστε πάντες, ἐπιλαθόμενοι τοῦ φόβου, ἐθρήνουν αὐτὸν καὶ κατ' οἶκον καὶ ἐν τοῖς ναοῖς. Οὐδεὶς θεβαίως ἐπίστευε τὴν ὑποτιθεμένην ἀπόπειραν κατὰ τῆς ζωῆς τοῦ μονάρχου, ἀπ' ἐναντίου πάντες ἐβλεπον τὸν θάνατον αὐτὸν ὡς βδελυρὰν ἀδελφοκτονίαν, προσελθούσαν ὑπὸ μοχθηρίας μᾶλλον ἢ ὑποψίχης. Καὶ τοι δὲ μὴ κάτοχος ὁ Βλαδίμιρος μεγάλων ἀρετῶν, εἶχεν ὁμῶς πολλὰς ἐπαινετὰς, ἐδύνατο δὲ βασιλεῦσαι τῆς Ῥωσσίας καὶ μὴ τυραννῆσαι. Ὑπέμενε τὴν πολυχρόνιον καὶ φανερὰν ὀργὴν τοῦ Τσάρου καὶ σταθερῶς περιέμενε τὸν ὄλεθρον μετὰ χριστιανικῆς ἀταραξίας, ἣτις διήγειρε παρὰ τοῖς ἀγαθοῖς συμπάθειαν. Ὁ δὲ Ἰωάννης, ἀκούων εἰ μὴ τῶν μομφῶν, τοῦλάχιστον τῶν στεναγμῶν τῶν γενναίων Ῥώσσιων, ἤθελεν ἵνα διὰ τῆς ἀνακαλύψεως ψευδοῦς τινος συνωμοσίας ἀποδείξῃ τὴν ἀνάγκην αὐστηρῶν πράξεων πρὸς καταστολὴν τῆς θρασυτήτος τῶν προδοτῶν, τῶν κατηγορουμένων ὑπ' αὐτοῦ ὡς συνενόχων τοῦ πρίγκιπος Βλαδιμίρου. Ἀλλ' ἡ κατὰ τῶν τεθνεώτων καὶ ζώντων γέα αὕτη συκοφαντία,

1809.

ἦν ἄρα γε μόνον ἐπινόημα τοῦ τεταραγμένου νοδὸς τοῦ Ἰωάννου; ἢ καταχθόνιος σκευωρία τῶν ἀνθρωποκτόνων ἐταίρων αὐτοῦ, οἵτινες ἤθελον διὰ τούτου ἰν' ἀποδείξωσι ζῆλον καὶ ὑποτρέψωσι τὴν πρὸς τὰς βασάνους ὄρμην αὐτοῦ; Ἡλπίζεν ἄρα ὁ Ἰωάννης, ὅτι ἀπατήσει τοὺς τε συγχρόνους καὶ τοὺς μεταγενεστέρους διὰ παχυλοῦ ψεύδους, ἢ ἐθήρευεν ἐξαπατῆσαι ἑαυτὸν διὰ τῆς εὐπιστίας; Οἱ χρονογράφοι παραδέχονται τὴν τελευταίαν ταύτην ὑπόθεσιν, ὅπως ἀνακουφίσωσι τὰ ἐπιβαρύνοντα τὸν Ἰωάννην μεγάλα κακουργήματα· ἀλλὰ καὶ οὕτως, ἢ εὐπιστία αὐτῆ οὐ καταβοᾷ ἐκδίκησιν παρὰ τῷ Θεῷ; ἔλαττοί τάχα τὸ ἀποτρόπαιον ἀνηκούστων φόνων;

Αἱ ἄλλοτε ἀκμάζουσαι δημοκρατίαι τοῦ Νοβογορόδου καὶ Πσκόβου, καταδαμασθεῖσαι ὑπὸ τῆς μοναρχίας, σερηθεῖσαι δὲ τῶν ἀρχαίων δικαιωμάτων καὶ τῶν πρώτων κατοίκων καὶ κατοικηθεῖσαι ἐν μέρει ὑπ' ἄλλων, ἀπώλεσαν μὲν τὸ ἀρχαῖον φρόνημα, ἀλλ' ἔσωζον ἔτι σκιάν τινα μεγαλειότητος, ἐρειδομένης ἐπὶ τῆς ἀναμνήσεως τῶν παρελθόντων χρόνων καὶ ἐπὶ τινων λειψάνων τῆς πολιτικῆς αὐτῶν ὑπάρξεως. Τὸ Νοβογόροδον ἐκαλεῖτο Μέγα, συνωμολόγει συνθήκας πρὸς τοὺς βασιλεῖς τῆς Σουηθίας καὶ ἐξέλεγεν, ὡς καὶ τὸ Πσκόβον, τοὺς ἰδίους δικαστάς. Ἀπόκρυφος δέ τις ἐχθροπάθεια κατὰ τῆς Μόσχας ἦν πάτριον κληρονόμημα· καὶ ἐν μὲν τῇ πρώτῃ τῶν πόλεων τούτων διηγοῦντο τὴν μάχην τοῦ Σελώνα, ἐν δὲ Πσκόβῳ ὑπῆρχον αὐτόπται τῆς τελευταίας ἐθνικῆς συνελεύσεως. Καὶ ἐπελάθοντο μὲν τῶν συμφορῶν τῆς ἐλευθερίας, ἀλλ' ἀνεμνησκοντο τῶν πλεονεκτημάτων αὐτῆς. Εἰ δὲ καὶ αἱ διαθέσεις αὗται τῶν ἀσθενῶν τούτων πόλεων οὐδαμῶς ἐγένοντο ἐπικίνδυνοι τῇ ἰσχυρᾷ μοναρχίᾳ, παρῶργιζον ὅμως καὶ ἐτάρασσον τὸν

Τσάρον ὥστε οὗτος κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 1569, μιμούμενος τὸν πατέρα καὶ τὸν πάππον, μετώκισεν εἰς Μόσχαν πεντακοσίους οἴκους ἐκ Πσκόβου καὶ ἑκατὸν πενήκοντα ἐκ Νοβογορόδου. Καὶ οἱ μὲν ἀποχωριζόμενοι τῆς πατρίδος ἔχουν θερμὰ δάκρυα, οἱ δὲ μένοντες ἔτρεμον προσδοκῶντες χεῖρονα.

Τότε πλάνης τις, τοῦνομα Πέτρος ἐκ Βολυνίας, τιμωρηθεὶς ἐν Νοβογορόδῳ ἐπὶ φαυλοσιότητι, ἔκρινεν ἵνα τιμωρήσῃ τοὺς κατοίκους αὐτοῦ. Γινώσκων δὲ τὴν κατ' αὐτῶν δυσμένειαν τοῦ Ἰωάννου, ἐπλαστογράφησε τὸν τε Ἀρχιεπίσκοπον καὶ τοὺς κατοίκους ἐν τιμῇ πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Πολωνίας ἐπιστολῇ, ἣν κρύψας ὀπισθεν τῆς ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Σοφίας εἰκόνας τῆς Θεομήτορος, ἔφυγεν εἰς Μόσχαν, ἔνθα ἀνήγγειλε τῷ Τσάρῳ, ὅτι τὸ Νοβογόροδον προεδίδω τὴν Ῥωσσίαν. Ἐπειδὴ δὲ τοιαύτη κατηγορία ἔχρηζεν ἀποδείξεων, ὁ Τσάρος παρέπεμψε τὸν ἄθλιον τοῦτον μετὰ πιστοῦ τινοῦ ἀνδρὸς εἰς Νοβογόροδον, ὅπου, ἐν τῷ δειχθέντι τόπῳ, εὗρέθη ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου, ἐν ἣ ἔλεγετο, ὅτι ὁ κληρὸς καὶ οἱ ἐν τέλει καὶ συλλήβδην πάντες οἱ κάτοικοι ὑπετάσσοντο τῇ Λιθουανίᾳ. Ἄνευ δ' ἄλλων ἀποδείξεων ὁ Τσάρος, θεωρῶν τὴν παράλογον ταύτην κατηγορίαν ἀληθῆ, κατέκρινε τοῦ Νοβογορόδου καὶ πάντων τῶν ὑπόπτων ἢ μισητῶν αὐτῷ.

Ἐν Δεκεμβρίῳ δὲ μηνὶ τοῦ 1569 ὁ Τσάρος μετὰ τοῦ υἱοῦ Ἰωάννου καὶ πάντων τῶν αὐλικῶν καὶ τοῦ προσφιλοῦς τάγματος ἀνεχώρησεν ἐκ τῆς κώμης Ἀλεξανδρόβσκου μὴ ἐλθὼν δ' εἰς Μόσχαν, ἀπῆλθεν εἰς Κλίνον, πρῶτην πόλιν τῆς ἀρχαίας ἡγεμονίας τῆς Τβέρης. Νομίζων δὲ, ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς ἐπαρχίας ταύτης, ὑποταγείσης τῷ πάππῳ αὐτοῦ, ὑπέβλεπον τὴν ἡγεμονίαν

1569. τῆς Μόσχας, ἔδωκε πρὸς τὸ ἐξολοθρευτικὸν τάγμα τὸ σημεῖον τοῦ πολέμου, τῶν σφαγῶν καὶ τῆς διαρπαγῆς, ἐν ᾧ οὐδεὶς διενοεῖτο περὶ ἐχθροῦ, ἢ περὶ πολέμου, οἱ δὲ φιλήσυχοι πολῖται, μηδὲν ἀδικὸν συνειδότες, ὑπεδέχοντο τὸν μονάρχην ὡς πατέρα καὶ προστάτην. Ἀλλὰ μετὰ μικρὸν αἱ οἰκίαι καὶ αἱ ὁδοὶ ἐπληρώθησαν πτωμάτων, οὐδὲ τῶν γυναικῶν καὶ παιδίων φειδομένων τῶν φονέων. Οὕτως ἀπὸ τοῦ Κλίνου μέχρι τῆς Γορόδνας καὶ μάλιστα πέραν τῆς κώμης ταύτης ἐπορεύθησαν ξιφῆρεις καὶ καθημαγμένοι, καὶ ἀφίκοντο εἰς Τβέρην, ὅπου ἐν μικρῷ τιμῇ κελλίῳ ἀνέπνεεν ἔτι ὁ Ἅγιος γέρων Φίλιππος ἐπικαλούμενος τὸν Θεὸν ὑπὲρ τῆς καταπραΰνσεως τοῦ Ἰωάννου. Ἀλλ' ὁ τύραννος, μὴ ἐπιλαθόμενος τοῦ καθαιρεθέντος Μητροπολίτου, ἔπεμψε πρὸς αὐτὸν τὸν Μαλούταν Σκουράτοβ, ὅπως δῆθεν αἰτήσεται παρ' αὐτοῦ εὐλογίαν. Ἀλλ' ὁ γηραιὸς ἀπεκρίνατο, ὅτι ἠυλόγει μόνον τοὺς ἀγαθοὺς καὶ ἐπ' ἀγαθῷ μαντευόμενος δὲ τὴν ἐντολὴν αὐτοῦ, προσέθηκε μετὰ πραότητος· « Ἀπὸ πολλοῦ ἀναμένω τὸν θάνατον γεννηθῆτω » τὸ θέλημα τοῦ κυριάρχου. » Καὶ ὄντως ἐγένετο· διότι ὁ βδελυρὸς Σκουράτοβ ἔπνιξε τὸν Ἅγιον ἄνδρα· ἀποκρούπων δὲ τὴν δολοφονίαν ταύτην, ἀνήγγειλε τῷ Ἡγουμένῳ καὶ τοῖς μοναχοῖς, ὅτι ὁ Φίλιππος ἐτελεύτησε τὸν βίον ἐν τῷ κελλίῳ ἐξ ἀφορήτου θερμότητος. Οἱ μοναχοὶ περίφοβοι ἀνέσκαψαν τάφον ὅπισθεν τοῦ ἱεροῦ βήματος, ἐνθα ἔθαψαν παρόντος τοῦ φονέως τὸν μέγαν τοῦτον ἀρχηγὸν τῆς Ῥωσσοικῆς Ἐκκλησίας, κεκοσμημένον τῷ στεφάνῳ τοῦ μαρτυρίου καὶ τῆς δόξης· διότι τὸ ἀποθνήσκειν ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς ἐστὶν ὁ ἀνώτατος βαθμὸς τῆς ἀνθρωπίνου ἀρετῆς, ἢ δὲ ἀρχαία ἢ νεωτέρα ἱστορία οὐδόλως παρέχει ἡμῖν παράδειγμα ἥρωος ἐπι-

φανεστέρου. Μετά τινα δὲ ἔτη (τῷ 1584) μετεκομίσθησαν τὰ λείψανα αὐτοῦ εἰς τὸ μοναστήριον Σολοβέτσκη, καὶ αὐτόθεν τῷ 1652, εἰς τὸν ἐν Μόσχα ναὸν τῆς Κοιμήσεως, ὅπου μέχρι τοῦδε μετὰ κατανύξεως προσκυνούμεν αὐτά.

Μετὰ τὸ ἐν παραβύστω πραχθὲν τοῦτο κακούργημα συνέβησαν ἄλλα δημοσία. Ὁ Ἰωάννης, μὴ εἰσελθὼν εἰς Τβέρην, ἔμεινεν ἐπὶ πέντε ἡμέρας ἐν παρακειμένῳ τινὶ μοναστηρίῳ, οἱ δὲ ἔμμανεῖς αὐτοῦ στρατιῶται διήρπαζον τὴν πόλιν, ἀρχόμενοι ἀπὸ τοῦ κλήρου καὶ μηδεμίαν οἰκίαν καταλείποντες ἄθικτον. Καὶ τὰ μὲν εὐφόρητα καὶ πολυτίμα πράγματα ἐκόμιζον μεθ' ἑαυτῶν, τὰ δὲ δυσκόμιστα ἐπυρπόλουν, τοὺς δ' ἀνθρώπους ἐβασάνιζον καὶ ἀπέκτεινον χάριν ψυχαγωγίας. Ἐνὶ λόγῳ ὑπέμνησαν τοὺς δυστυχεῖς Τβέριους τὴν φοβερὰν ἐποχὴν τοῦ 1327, ὅτε ὁ Οὐσβέκης ἐλάμβανε δίκην παρὰ τῶν προγόνων αὐτῶν. Καὶ τοὺς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ κθειργμένους Λιθουανούς αἰχμαλώτους ἔσφαξαν ἢ ἐπνίξαν ἐν τοῖς τρήμασι τοῦ πάγου τοῦ 'Ρῥ, ὁ δὲ Ἰωάννης θεῶντο τοὺς φόνους τούτους! Ἀπελθὼν τέλος ἐκ τῆς αἵματοφύρου Τβέρης, ἔπραξε τὰ αὐτὰ ἐν Μεδνόη καὶ Τορζέκῳ, ἔνθα ἦσαν κθειργμένοι ἐν πύργοις οἱ Τάταροι καὶ Λιθονοὶ αἰχμάλωτοι, οὓς πάντας ἐξωλόθρευσεν· ἀλλ' οἱ πρῶτοι, ἀμυνόμενοι ἑαυτοὺς, ἐτραυματίσταν καιρίως τὸν Μαλούταν Σκουράτοβ, παρ' ὀλίγον δὲ καὶ αὐτὸν τὸν Ἰωάννην. Ἡ πόλις Βίσνη-Βολοτσόκη καὶ πᾶσα ἡ χώρα μέχρι τῆς Ἰλμίνης λίμνης κατηρημώθη. Πάντες οἱ καθ' ὁδὸν ἀπεκτείνοντο, ἐπὶ τῇ προφάσει, ὅτι ἡ ἐκστρατεία τοῦ Ἰωάννου ἦν ἀνάγκη ὅπως μένη ἄγνωστος τῇ 'Ρωσσίᾳ.

Τῇ 2 Ἰανουαρίου ἡ πολυάριθμος προπορεία τοῦ Τσάρου, εἰσελθοῦσα εἰς Νοβογόροδον, περιέφραξε παν-

1370. ταχόθεν τὴν πόλιν, ὅπως μὴδεὶς διαφύγη. Καὶ πρῶτον μὲν ἔκλεισαν τοὺς ναοὺς καὶ τὰ μοναστήρια ἐν τε τῇ πόλει καὶ ἐν τοῖς πέριξ, καὶ ἐδέσμευταν τοὺς μοναχοὺς καὶ τοὺς ἱερεῖς, ἀπαιτοῦντες παρ' ἐκάστου εἴκοσι βούβλια· ὁ δὲ μὴ δυνάμενος ἀποτίσαι τὸ πρόστιμον ἐβασανίζετο καὶ ἐμαστιγοῦτο δημοσίᾳ ἕως ἔσπερας· εἶτα δ' ἐσφράγισαν καὶ τὰς οἰκίας τῶν πλουσιωτάτων πολιτῶν, καὶ συγχρόνως ἐδέσμευον τοὺς χρηματιστάς, ἐμπόρους καὶ ὑπαλλήλους, τὰς δὲ γυναῖκας καὶ τὰ παιδιά ἐφύλαττον οἴκοι. Οὐδεὶς ἐγίνωσκε τὸν λόγον, ἢ τὴν αἰτίαν τῆς δυσμενείας ταύτης, καὶ πάντες ἀνέμενον τὴν ἔλευσιν τοῦ Ἰωάννου.

Τῇ 6 τοῦ αὐτοῦ μηνός, ἡμέρα τῶν Ἐπιφανεῶν, ὁ Ἰωάννης ἔστη μετὰ τοῦ στρατοῦ ἐν Γοροδίτῳ, δύο βέρστια ἀπέχοντι τοῦ Νοβογορόδου (50). Τὴν ἐπιούσαν, ἀποτυμπανίσαντες τοὺς ἐν βασάνοις μοναχοὺς, μετεκόμισαν ἕκαστον αὐτῶν εἰς τὸ ἴδιον μοναστήριον πρὸς ταφὴν. Τῇ δὲ 8, εἰσερχομένου τοῦ Τσάρου εἰς Νοβογόροδον μετὰ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ τάγματος, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ποιμὴν προὔπνητησεν αὐτῷ ἐπὶ τῆς μεγάλης γεφύρας, μετὰ τῶν θαυματουργῶν εἰκόνων· ἀλλ' ὁ Ἰωάννης, ἀποβαλὼν τὴν ἀρχιερατικὴν εὐλογία, εἶπεν αὐτῷ ἀπειλητικῶς· « Ἀσεβῆ, βλέπω ἐν ταῖς χερσίν σου οὐχὶ τὸν Ζωοποιὸν σταυρὸν, ἀλλὰ φονικὸν ὄπλον, ὅπερ θέλεις ἐμβάλειν ἐν τῇ καρδίᾳ ἡμῶν. Γιγνώσκω τὰς ἐπιβουλὰς σου καὶ τῶν βδελυρῶν Νοβογοροδίων· γινώσκω, ὅτι ἐτοίμως ἔχετε παραδοθῆναι τῷ Σιγισμούνδῳ Αὐγούστῳ! Ἀπὸ τοῦδε οὐκέτι εἶ ὁ ποιμὴν, ἀλλ' ἐχθρὸς τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Ἀγίας Σοφίας, ἄρπαξ λύκος καὶ ὀλετήρ καὶ ἐχθρὸς τοῦ σέματος τοῦ Μονομάχου » (51). Ταῦτα εἰπὼν παρήγ-

γείλεν αὐτῷ ἵνα πορευθῆ μετὰ τῶν σταυρῶν καὶ τῶν εἰκόνων εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀγίας Σοφίας, ἔνθα ἤκουσε τῆς θείας λειτουργίας καὶ προστηυχῆθη ἐνθέρμως· εἶτα μεταβάς εἰς τὸ ἀρχιεπισκοπεῖον κατεκλίνθη ἐπὶ δεῖπνον μετὰ τῶν εὐπατριδῶν· ἀλλ' αἴφνης ἀνεβόητε δεινῶς (52) ... Ἐμφανισθέντες οἱ δορυφόροι συνέλκβον τὸν Ἀρχιεπίσκοπον, τοὺς ἀξιωματικοὺς καὶ ὑπηρέτας αὐτοῦ, καὶ διήρπασαν τὸ Ἀρχιεπισκοπεῖον καὶ τὰ κελλία. Ὁ δ' αὐτῶν Λέων Σόλτικωβ καὶ ὁ πνευματικὸς τοῦ Τσάρου Εὐστάθιος διήρπασαν τὸν ναὸν τῆς Ἀγίας Σοφίας, οἷον τὸ ταμεῖον, τὰ ἱερὰ σκεύη, τὰς εἰκόνας καὶ τοὺς κώδωνας τοῦ ναοῦ, καὶ ἄλλους ναοὺς ἐν τοῖς πλουσίοις μοναστηρίοις· μετὰ δὲ τὴν ἱεροσυλίαν ταύτην, ἤρξαντο αἱ δίκαι ἐν τῷ Γοροδίτσῳ. Ὁ Ἰωάννης καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἐδίκαζον ὡς ἐφεξῆς. Καθ' ἐκάστην προσήγον ἐνώπιον αὐτῶν πεντακοσίους ὡς χιλίους Νοβογοροδίους, οὓς ἐρράβδιζον καὶ ἐβασάνιζον καὶ ἕκαιον διά τινος καυσικῆς ὕλης· δένοντες δὲ ἐκ τῶν ἐλκύθρων τὰς χεῖρας ἢ τὴν κεφαλὴν, ἀπήγον εἰς τὴν ὄχθην τοῦ Βολχόβου, ὅπου κατὰ τὸν χειμῶνα ὁ ποταμὸς οὗτος ἀπαγῆς ἐστίν· ἐντεῦθεν δ' ἀπὸ τοῦ ὕψους τῆς γεφύρας ἐκρήμιζον αὐτοὺς μετὰ πάντων τῶν οἰκείων, τὰς γυναῖκας μετὰ τῶν ἀνδρῶν, τὰς μητέρας μετὰ τῶν γαλαθηνῶν βρεφῶν. Οἱ Μόσχοι στρατιῶται φέροντες δόρατα, ἀρπάγας καὶ πελέκεις διέτρεχον τὸν ποταμὸν ἐπὶ λέμβων, διαπείροντες καὶ κατακερματίζοντες τοὺς ἐπιπολάζοντας τῶν δυστυχῶν τούτων. Ἡ δὲ σφαγὴ αὕτη, διαρκέσασα πέντε ἐβδομάδας, ἔληξεν εἰς γενικὴν διαρπαγὴν. Ὁ Ἰωάννης, ἡγούμενος τῶν σωματοφυλάκων, ἐπεσκέψατο πάντα τὰ περίξ μοναστήρια, πανταχοῦ δὲ διήρπασε τὰ ταμεῖα τῶν ναῶν καὶ τῶν μοναστηρίων, κατέστρεψε τὰ προαύλια

1570.

μετὰ τῶν κελλίων, τὰ λήλα, τοὺς ἵππους καὶ τὰ κτήνη· καὶ αὐτὸ τὸ Νοβογορόδον διηρπάγη ἐντελῶς. Αὐτὸς ὁ Τσάρος διέτρεχε τὰς ὁδοὺς, βλέπων τοὺς ἀπλήστους στρατιώτας πολιορκοῦντας τὰς οἰκίας καὶ τὰ ἐργαστήρια, διαρρήγνυοντας τὰς θύρας, ἐπαναβαίνοντας τὰ παράθυρα, διανεμομένους τὰ σηρικὰ καὶ τὰς διφθέρας, καίοντας τὴν κάνναβιν καὶ τὰ δέρματα καὶ ῥίπτοντας εἰς τὸν ποταμὸν τὸν κηρὸν καὶ τὸ στέαρ. Πολλοὶ δὲ τῶν ἀρπάγων τούτων ἀπεστάλησαν καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας τοῦ Νοβογορόδου, ὅπως διαρπάσωσι καὶ ἐξολοθρεύσωσι τοὺς κατοίκους ἀδιακρίτως καὶ ἀνεξετάστως. «Ὁ ἀνεξήγητος οὗτος κλονισμὸς, ἡ πτώσις καὶ ἐρήμωσις τοῦ μεγάλου Νοβογορόδου, διήρκεσε, κατὰ τινα χρονιογράφον, ἕξ ἐβδομάδας.»

Τῆ 12 Φεβρουαρίου, τῆμέρᾳ δευτέρᾳ τῆς δευτέρας ἐβδομάδος τῆς τεσσαρακοστῆς, ἀνατέλλοντος ἡλίου, ὁ Τσάρος προσεκάλεσεν ἐνώπιον αὐτοῦ τοὺς ζῶντας ἐτι ἐπισήμους Νοβογοροδίους ἀνὰ ἓνα ἐξ ἐκάστης ὁδοῦ· ἐφάνησαν δὲ ὡς σκιαί, ὠχροὶ καὶ ἔκλυτοι ὑπὸ τῆς φρίκης ἀναμένοντες τὸν θάνατον· ἀλλ' ὁ Ἰωάννης προσέβλεψεν εἰς αὐτοὺς εὐμενῶς καὶ ἀπράως· ἡ δὲ τέως φαινομένη ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ ὀργὴ ἐσθέσθη ὡς φοβερόν τι μετέωρον· εἶπε δ' αὐτοῖς ἡσύχως· «Ἄνδρες Νοβογορόδιοι, οἱ ἐπιζήσαντες μέχρι τοῦδε, εὐχεσθε τῷ Κυρίῳ ὑπὲρ τῆς εὐσεβοῦς βασιλικῆς ἐξουσίας καὶ ὑπὲρ τοῦ φιλοχρίστου στρατοῦ, ὅπως νικῶμεν πάντας τοὺς ὀρατοὺς καὶ ἀοράτους ἐχθρούς. Ὁ Θεὸς κρινέτω τὸν προδότην μου Ἀρχιεπίσκοπον ὑμῶν Ποιμένα, καὶ τοὺς συγγενοὺς αὐτοῦ συμβούλους· οὗτοι δώσουσιν εὐθύναν τοῦ ἐκρέυσαντος ἐν ταῦθα αἵματος· παυσάσθωσαν ἄντων οἱ κλαυθμοὶ καὶ

» ὄδυρμοί, ἡ λύπη καὶ τὸ πένθος! Ζῆτε καὶ εὐδαιμο-
 » νεῖτε ἐν τῇ πόλει ταύτῃ. Καθίστημι δ' ἐν ὑμῖν τοπο-
 » τηρητὴν μου τὸν εὐπατρίδην καὶ στρατηγόν μου πρίγ-
 » γιπα Πέτρον Δανιὴλ Πρόνσκη. Ἐπανέλθετε οἴκαδε
 » ἐν εἰρήνῃ. » Ἡ τύχη τοῦ Ἀρχιεπισκόπου οὐκ ἦν
 ἔτι διεγνωσμένη· ἀνεβίβασε δ' αὐτὸν βακενδύτην ἐπὶ
 λευκῆς ἵππου, κρατοῦντα ἐν ταῖς χερσὶν ἀσκαύλην καὶ
 τύμπανον μίμου δίκην (53)· περιαγαγόντες δ' αὐτὸν ἀπὸ
 ὁδοῦ εἰς ὁδὸν ἀπέσειλαν καλῶς φρουρούμενον εἰς Μόσχαν.

Ὁ Ἰωάννης ἀνεχώρησεν ἀμελλητί ἐκ Νοβογορόδου
 εἰς Πσκόβον, πέμψας εἰς Μόσχαν τὰ ἐκ τῆς Ἱεροσουλίας,
 καὶ διαρπαγῆς ἄπειρα λάφυρα· ἀλλ' οὐδεὶς τῶν ζημιω-
 θέντων ἐπόθει τὸν ἀφαιρεθέντα πλοῦτον· διότι οἱ διασω-
 θέντες τῶν πολιτῶν ἀπένεμον εὐχαριστίας τῷ Θεῷ, ἡ
 ἦσαν ὡς ἐν παραφροσύνῃ. Ἀναφέρεται, ὅτι ἀπώλε-
 σεν ἐν τε τῷ Νοβογορόδῳ καὶ τοῖς περίξ ἕως ἐξηκον-
 τακισχιλίους ἀνθρώπους (54). Ὁ καθημαγμένος Βόλ-
 χος ὧν πλήρης τῶν πτωμάτων καὶ τῶν με-
 λῶν τῶν φονευθέντων, ἐπὶ πολὺν χρόνον οὐκ ἐδύνατο
 ἐκβαλεῖν αὐτὰ εἰς τὴν Λίμνην Λαδόγαν. Ὁ λιμὸς (55)
 καὶ αἱ νόσοι συνεπλήρωσαν τὴν ἐκδίκησιν τοῦ Ἰωάννου,
 ὥστε ἐπὶ ἕξ ἢ ἐπτὰ μῆνας οἱ ἱερεῖς μὴ ἐξαρχοῦντες εἰς
 ταφὴν τῶν νεκρῶν, ἔρριπτον αὐτοὺς εἰς λάκκον ἀνευ-
 τινὸς ἐπικηδείου τελετῆς. Ἀλλὰ τὸ Νοβογορόδον ἐφά-
 νη ἀνεγειρόμενον ἐκ τῆς στυγνῆς ἐκστάσεως· διότι τῇ
 8 Σεπτεμβρίου ὁ κληρὸς καὶ οἱ κοσμικοὶ συνῆλθον ἐν
 τῷ πεδίῳ παρὰ τῷ ναῷ τῆς τοῦ Χριστοῦ Γεννήσεως,
 ὅπως τελέσωσι κοινὸν μνημόσυνον ὑπὲρ τῶν δεκακι-
 σχιλίων χριστιανικῶν νεκρῶν, μήπω κηδευθέντων.
 Κατὰ δὲ τὴν κατανοκτικὴν ταύτην τελετὴν κατεῖχε
 τὸν πρῶτον τόπον πτωχὸς τις ἐπαίτης, ὀνόματι Ἰωάν-

1870.

νης Σγάλτσος, ὃς μόνος προσευχόμενος ἔθαπτε τοὺς νεκροὺς κατὰ τὸν δυστυχῆ τοῦτον χρόνον. Τὸ μέγα Νοβογόροδοι ἦν ἔρημον. Τὸ δὲ πλεῖστον τῆς ἐμπορικῆς ἄλλοτε πολυαριθμοῦ πλευρᾶς κατέστη πλατεία, ἔνθα, κατεδαφισθεισῶν πασῶν τῶν ἀκατοικητῶν οἰκιῶν, ἐθεμελιώθησαν τὰ ἀνάκτορα τοῦ κυριάρχου.

Ὁ Ἰωάννης ἐπεφύλαττε τῷ Πσκόβω τὴν τύχην τοῦ Νοβογόροδου, νομίζων, ὅτι οἱ κάτοικοι αὐτοῦ ἐβουλεύθησαν ὡσαύτως τὴν προδοσίαν τῆς Ῥωσσίας. Ἡ δὲ πόλις αὕτη εἶχε τότε ἐνάρετον καὶ ἀγαθὸν τοποτηρητὴν, τὸν Ἰούριον Τουμάκοβ, καὶ διάσημόν τινα ἐπ' εὐσεβείᾳ ἐρημίτην, Νικόλαον τοῦνομα, σαλόν. ὧν ὁ μὲν διὰ συνειδήσεως συμβουλῆς, ὁ δὲ δι' εὐτολμίας ἔσωσαν τὸ Πσκόβον. Ὁ Τσάρος διενουκτέρευσε τὸ Σάββατον ἐν τῷ κατὰ τὸ Λουκάτοβον μοναστηρίῳ τοῦ Ἀγίου Νικολάου, ὅθεν ἐθεώρει τὴν πόλιν ταύτην, ἔνθα οἱ πολῖται, ἀναμένοντες τὴν προσεγγίζουσαν θύελλαν, διῆγον ἀγρυπνοῦντες καὶ κινούμενοι, καὶ θαρβύνοντες ἀλλήλους ἢ διδόντες τὸν τελευταῖον ἀσπασμόν οἱ γονεῖς εἰς τοὺς παῖδας καὶ αἱ γυναῖκες εἰς τοὺς ἀνδρας. Περὶ δὲ μέσσην νύκτα ὁ Τσάρος ἤκουσε τὸν ἦχον τῶν κωδῶνων πάντων τῶν ναῶν τοῦ Πσκόβου· ὅθεν, κατὰ τὰ ὑπὸ τῶν συγχρόνων αὐτοῦ ἀναφερόμενα, ἡ καρδιά αὐτοῦ κατενύγη θαυμασίως (56). διότι ἡ φαντασία παρέστησεν αὐτῷ ἰσχυρῶς μετὰ πόσης λύπης οἱ πολῖται ἀπῆρχοντο εἰς τὸν ὄρθρον ἰκετεύσοντες τὸ τελευταῖον τὸν Ἰψιστον ὑπὲρ τῆς σωτηρίας αὐτῶν ἀπὸ τῆς ὀργῆς τοῦ κυριάρχου, καὶ μετὰ πόσης θερμότητος καὶ μετὰ πόσων δακρύων προσκυνοῦσι τὰς Ἀγίας εἰκόνας! Ἀναλογιζόμενος δὲ, ὅτι ὁ Κύριος ἀκούει τῆς φωνῆς τῶν τεθλιμμένων ψυχῶν, κατενύγη τὴν σκληρυνθεῖσαν ψυ-

χήν! Ὅθεν ἐν τινι ἀνεξηγήτῳ ὄρμῃ τοῦ οἴκτου εἶπε
 τοῖς στρατηγοῖς· « Ἐξαμβλύνατε τὰ ξίφη ὑμῶν ἐπὶ 1870.
Σωτηρία τοῦ
Πσκόβου
 » τῶν λίθων· παυσάσθωσαν οἱ φόνοι!.. » Τῇ ἐπαύ-
 ριον εἰσελθὼν εἰς τὴν πόλιν, εἶδε μετὰ θαυμασμοῦ πρό-
 πασῶν τῶν οἰκιῶν τραπέζας πλήρεις ἐδεσμάτων, κατὰ
 τὴν συμβουλήν τοῦ πρίγκιπος Τοκμάκοβ. Οἱ πολῖται
 σὺν τοῖς οἰκείοις, προσφέροντες τῷ κυριάρχῃ ἄρτον καὶ
 ἄλας, ἐγονυκλίτουں καὶ ἠυλόγουں καὶ προσηγόρευον
 τὸν Τσάρον, λέγοντες· « Τσάρε, Μεγάλε Ἡγεμῶν,
 » ἡμεῖς οἱ πιστοὶ ὑπήκοοι μετὰ προθυμίας καὶ ἀγάπης
 » σοὶ προσφέρομεν ἄρτον καὶ ἄλας, ἡμᾶς δὲ καὶ πᾶσαν
 » τὴν οὐσίαν διάθεσ κατὰ τὸ δοκοῦν· διότι καὶ ἡμεῖς καὶ τὰ
 » ἡμέτερα σά ἐστιν. » Ἡ ἀπροσδόκητος αὕτη ὑποταγὴ ἠ-
 χαρίσθη τῷ Ἰωάννῃ. Ὁ Ἡγούμενος τοῦ μοναστη-
 ρίου τῆς Πετσέρσκης Κορνήλιος, ἡγούμενος τοῦ κλή-
 ρου, ὑπεδέχθη αὐτὸν ἐν τῇ ἀγορᾷ παρὰ τοῖς ναοῖς τοῦ
 Ἁγίου Βαρλαάμ καὶ Σωτῆρος. Μετὰ δὲ τὴν ἐν τῷ ναῷ
 τῆς Τριάδος Δοξολογίαν, ὁ ἡγεμῶν προσεκύνησε τὸν
 τάφον τοῦ Ἁγίου Βσεβολόδου Γαβριήλ, ἐξήτασε μετὰ
 θαυμασμοῦ τὸ θαρὺ ξίφος τοῦ ἀρχαίου τούτου ἡγεμό-
 νος τοῦ Πσκόβου, μετὰ ταῦτα δὲ ἐπεσκεψάτο τὸ κελ-
 λίον τοῦ σαλοῦ Νικολάου, ὅς τις ὑπὸ τὴν νομιζομέ-
 νην σαλότητα κατεμέμφθη τῷ τυράννῳ τὴν αἵμα-
 τοχυσίαν καὶ ἱεροσυλίαν (57). Ἰστορεῖται, ὅτι προσή-
 νεγκε τῷ Ἰωάννῃ τεμάχιον ὤμοῦ κρέατος· τοῦ δὲ εἰ-
 πόντος· « Χριστιανὸς ὢν οὐδόλως κρεωφαγῶ κατὰ
 » τὴν μεγάλην Τεσσαρακοστὴν, » ὁ ἀναχωρητῆς ὑπέ-
 » λαβε· « Σὺ πράττεις χεῖρῳ· τρέφῃ ἐξ ἀνθρωπίνου αἵ-
 » ματος καὶ κρέατος, ἐπιλανθανόμενος οὐ μόνον τῆς
 » Τεσσαρακοστῆς, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ. » Τότε
 προειπὼν ἀπειλητικῶς τῷ Τσάρῳ φοβερὰ δυστυχίμα-

1870. τα, ἐνεποίησεν αὐτῷ τοσοῦτον τρόμον, ὥστε οὗτος ἐξῆλθε παραχρῆμα τοῦ Πσκόβου· ἀλλὰ διέμεινεν ἡμέρας τινὰς ἐν τοῖς προαστείοις, ἐπιτρέπων μὲν τοῖς στρατιώταις διαρπάζειν τὴν περιουσίαν τῶν πλουσίων κατοίκων, ἀπαγορεύων ὁμως αὐτοῖς ἄπτεσθαι τῶν ἱερέων καὶ μοναχῶν, ἀφῆρπασε δὲ μόνον τὰ ταμεία τῶν μοναστηρίων, ἱερά τινα σκεύη, εἰκόνας καὶ βιβλία. Φειδόμενος δὲ, ὡσεὶ ἄκων, τῆς πατρίδος τῆς Ὀλγας, ἀνεχώρησεν εἰς Μόσχαν, ὅπως πληρώσῃ τὴν πρὸς τὰς βασάνους ἀκόρεστον δίψαν αὐτοῦ διὰ νέου αἵματος.

Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ποιμὴν καὶ τινες τῶν ἐγκριτωτέρων Νεβογοροδιῶν δεσμωτῶν ἀπαχθέντες μετ' αὐτοῦ εἰς Ἀλεξάνδροβσκον, ἀνέμενον τὸ κατάκριμα τοῦ θανάτου· ἀλλ' ἐπὶ πέντε μῆνας οὐδὲν περὶ αὐτῶν ἀπεφῆνατο, διότι ἐγένοντο ἀκριβεῖς ἐξετάσεις, συνέλεγον κατηγορίας καὶ ἀποδείξεις, ζητουμένων ἐν Μόσχα συνενόχων τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ποιμένος ἐν τοῖς διαφυγοῦσι τέως τὴν ἐκδίκησιν τοῦ Τσάρου, ὧν οἱ μὲν συνήδρευον ἐν τοῖς ἀνωτάτοις δικαστηρίοις, οἱ δὲ ἐν αὐτῷ τῷ κυριαρχικῷ συμβουλίῳ, οἱ δὲ ἀπέλαυον τῆς ἰδίας εὐνοίας καὶ πίστεως τοῦ Ἰωάννου. Ὅθεν ὁ σφραγισδοφύλαξ, ἦτοι ἀρχιγραμματεὺς, Ἰωάννης Μιχαὴλ Βισκοβάτη, δεινὸς τὰ πολιτικά, ὁ ταμίας Νικήτας Φούνικοβ, ὅστις ἀπὸ νεότητος μέχρι προβεβηκυίας ἡλικίας ὑπηρέτησε πιστῶς τῷ τε κυριάρχῃ καὶ τῇ πατρίδι, ὁ εὐπατρίδης Συμεὼν Βασιλείου Ἰάκωβλεβ, οἱ γραμματεῖς Βασίλειος Στεφάνοβ καὶ Ἀνδρέας Βασιλείεβ, καθείρχθησαν. Μετ' αὐτῶν δὲ, πρὸς γενικὴν ἐκπληξιν, καὶ οἱ πρῶτοι τοῦ Ἰωάννου φίλοι, ὁ Ἀλέξιος Βασμάνοβ, ἀνδρεῖος μὲν στρατηγός, ἀλλ' ἀναιδῆς ὑπηρέτης τῆς τυραννίας, ὁ υἱὸς αὐτοῦ Θεόδωρος, οἰνοχόος, εὐειδῆς μὲν,

ἀλλὰ βλεδυρός τὴν ψυχὴν, διότι ἄνευ αὐτοῦ ὁ Τσάρος οὐκ ἐδύνατο ἀκολασταίνειν, οὔτε κακουργεῖν, καὶ τέλος ὁ πάντων προσφιλέστατος αὐτῷ, ἀλλ' ἀσεβέστατος, πρίγκιψ Ἀθανάσιος Βιάζεμσκη, κατηγορούμενοι ὡς μελετήσαντες μετὰ τοῦ Ποιμένος τὴν παράδοσιν τοῦ Νοβογορόδου καὶ Πσκόβου τῆ Λιθουανία, καὶ τὴν φαρμάκευσιν τοῦ Ἰωάννου, ὅπως ἀναγορεύσωσι βασιλέα τὸν πρίγκιπα Βλαδίμιρον τὸν Ἀνδρέου. Οἱ Ῥῶσσοι λυπούμενοι τοὺς χρηστοὺς καὶ ἀξιοτίμους ἄρχοντας, ἔχαιρον ἐνδομύχως βλέποντες τὴν θεῖαν δίκην κατὰ τῶν οἰκειοτάτων τοῦ ἡγεμόνος, ἀθῶων μὲν βεβαίως πρὸς αὐτὸν, ἀλλ' ἐνόχων πρὸς τε τὴν πατρίδα καὶ τὴν ἀνθρωπότητα. Οὕτω δὲ οἱ ὦμοι οὗτοι αὐλικοὶ βραδέως συνείδον, ὅτι ἡ εὐνοια τυράννου ἐπικίνδυνός ἐστιν, ὡσπερ αὐτὸ τὸ μῖσος· διότι οὗτος ἀδυνατεῖ πιστεῦσαι ἐπὶ μακρὸν εἰς ἀνθρώπους, ὧν ἡ μοχθηρία ἐγνώσθη αὐτῷ. Ἡ ἐλαχίστη ὑπόνοια καὶ ὁ ἐλάχιστος λόγος καὶ ἀπλοῦς λογισμὸς ἀρκεῖ πρὸς τὸν ὄλεθρον αὐτῶν· ὁ δὲ ὀλετῆρ, τιμωρῶν τοὺς ὑπηρέτας αὐτοῦ, τέρπεται ὑπὸ τῆς ἐννοίας τῆς δικαιοσύνης, σπανίας εἰς αἰμοχαρῆ καὶ ἐγγηράσασαν ἐν κακίᾳ καρδίαν, καταταρασσομένην δ' ἔτι ὑπὸ τῆς συνειδήσεως διὰ τὰ κακουργήματα! Ἐπὶ πολὺ γινόμενοι διαβολεῖς ἀπώλλυντο οἱ ἴδιοι ὑπὸ τῆς διαβολῆς. Ἀναφέρεται, ὅτι ὁ Ἰωάννης εἶχεν ἀπεριόριστον πίστιν πρὸς τὸν Βιάζεμσκη· ὅθεν μόνον ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ ἀγαπητοῦ τούτου ἐλάμβανε τὰ ὑπὸ τοῦ ἱατροῦ (58) Ἀρνόλφου Λαντεύ ὀριζόμενα φάρμακα, καὶ μόνον αὐτῷ ἀνεκοίνου τὰ ἀπόρρητα αὐτοῦ ἐν τῷ κοιτῶνι κατὰ τὴν θαθεῖαν σιγὴν τῆς νυκτός. Παῖς δὲ τις εὐπατρίδης, Θεόδωρος Λοβτσιακόβ τούνομα (59), δαψιλῶς εὐεργετηθεὶς ὑπὸ τοῦ πρίγκιπος Ἀθανασίου, κατηγορήσεν

1870. αὐτοῦ, ὅτι ἀνήγγειλε τοῖς Νοβογοροδίοις τὴν ὄργην τοῦ Τσάρου, καὶ ἐπομένως ἦν συνωμότης αὐτῶν. Καὶ τοῖς δὲ μὴ διαστάσας ὁ Ἰωάννης, ἐσιώπησεν ὅμως ἐπὶ τινα χρόνον· ἀλλ' αἴφνης μετακαλεσάμενος τὸν Βιάζεμσκη, ὅπως λαλήσῃ αὐτῷ περὶ τῶν πραγμάτων μετὰ τῆς συνήθους πίστεως, προσέταξεν ἐν τῷ μεταξύ τούτῳ τὸν φόνον πάντων τῶν προθύμων ὑπηρετῶν αὐτοῦ· ὥστε ἐπανελθὼν ὁ πρίγκιψ οὐκ ἄρα, εἶδε τὰ πτώματα αὐτῶν· ἀλλ' οὔτε θαυμασμόν, οὔτε λύπην ἔδειξε πορευόμενος δι' αὐτῶν. Καὶ ἤλπιζε μὲν, ὅτι κατευνάσει τὴν ὄργην τοῦ Τσάρου δι' ἐνδείξεως ὑποταγῆς, ἀλλὰ συλληφθεὶς ἐνεβλήθη εἰς εἰρκτὴν, ὅπου ἤδη ἦσαν καὶ οἱ Βασμάνοβ, κατηγορούμενοι, ὡς καὶ οὗτος, ἐπὶ προδοσίᾳ. Καὶ πάντες μὲν οἱ κατηγορούμενοι ἐβασανίζοντο, ὁ δὲ μὴ δυνάμενος ὑπομεῖναι τὰς ἀλγηδόνας, διέβαλλεν ἑαυτὸν τε καὶ ἄλλους, ὡσαύτως βασανιζομένους, ὁμολογῶν ὅτι καὶ αὐτὸς ἠγνόει. Ἐγγραφεισῶν δὲ τῶν μαρτυριῶν τῶν βασανιζομένων καὶ προσενεχθεισῶν τῷ Τσάρῳ καὶ τῷ υἱῷ, κατεγνώσθη τῶν προδοτῶν θάνατος, ὅστις ἐμελλεν ἐκτελεσθῆναι ἐν Μόσχᾳ παρόντος τοῦ λαοῦ· ὥστε ἡ πρωτεύουσα, καὶ περ ἐθισθεῖσα τότε ταῖς φονικαῖς σκηναῖς, ἐδύνατο ἐκπλαγῆναι ἐκ νέου.

Τῆ 25 Ἰουλίου ἐστάθησαν δέκα καὶ ὀκτὼ ἀγχόνας ἐν μέσῃ τῇ μεγάλῃ πλατείᾳ (κατὰ τὴν συνοικίαν Κιταί-Γορὸδ), ἐνθα ἀπετέθησαν τὰ βασανιστήρια καὶ μεγάλη πυρὰ παρεσκευάσθη· ἄνωθεν δὲ ταύτης ἔκειτο μέγας λέβης, πλήρης ὕδατος (60). Τὰς φοβεράς δὲ ταύτας προπαρασκευὰς βλέποντες οἱ δυστυχεῖς Μόσχοι, ἐνόμισαν, ὅτι ἐπέστη ἡ ἐσχάτη ἡμέρα τῆς Μόσχας καὶ ὅτι πάντες ἀνεξαιρέτως ἐμελλον ἐξολοθρευθῆναι ὑπὸ τοῦ Τσάρου. Διὸ ἐκπληκτοὶ ἔσπευδον, ὅπως κρυβῶσιν

ὄπου ἠδύναντο. Καὶ δὴ ἡ ἀγορὰ ἐκενώθη, ἐν δὲ τοῖς ἀνοικτοῖς ἐργαστηρίοις τὰ τε ἐμπορεύματα καὶ χρήματα ἔμειναν ἔρμαιον τοῦ τυχόντος· οὐδεὶς δὲ ὑπῆρχε παρὰ ταῖς ἀγχόνας καὶ τῆ πυρᾶ πλήν τῶν σωματοφυλάκων. Ἄλλ' ἐν τῇ σιγῇ ταύτῃ ἠκούσθη ὁ ἤχος τῶν τυμπάνων, ὁ δὲ Ἰσάρος ἐφάνη ἔριππος μετὰ τοῦ πρεσβυτέρου υἱοῦ, τῶν εὐπατριδῶν καὶ πριγκίπων καὶ τοῦ τάγματος τῶν ἐκλεκτῶν, βαίνοντων ἐν τάξει. Τοῖς δ' ἠκολούθουν κατάδικοι ὑπὲρ τοὺς τριακοσίους, κατεσκληρότες, κατατετραχυματισμένοι καὶ καθημαγμένοι, καὶ ὑπὸ τῆς ἀδυναμίας μόλις δυνάμενοι βαδίζειν. Ἐλθὼν ὁ Ἰωάννης παρὰ τὰς ἀγχόνας καὶ περιβλέψας κύκλω καὶ μὴ ἰδὼν τὸν λαόν, παρήγγειλε τοῖς σωματοφύλαξι ἀνευρεῖν τοὺς κατοίκους καὶ προσαγαγεῖν αὐτοὺς πανταχόθεν εἰς τὴν ἀγορὰν. Δυσχεραίνων δὲ ἐπὶ τῇ βραδύτητι αὐτῶν, τρέχει αὐτὸς κατόπιν, προσκαλῶν τοὺς Μοσχίους ἵνα ἴδωσι τὴν κρίσιν αὐτοῦ καὶ ὑπισχνούμενος χάριν καὶ ἀσφάλειαν. Οὐδεὶς ἐτόλμησε πिरακοῦσαι· ὅθεν ἐξελθόντες τῶν λάκκων καὶ ὑπογείων ἀπήρχοντο τρέμοντες. Ἄπασα ἡ ἀγορὰ ἐπληρώθη ὑπ' αὐτῶν, ἐπὶ δὲ τοῦ τείχους καὶ ἐπὶ στεγῶν ἴσταντο θεαταί. Τότε ὁ Ἰσάρος ἐντείνων τὴν φωνὴν εἶπε· «Λαε, « ὄψει βασάνους καὶ ὄλεθρον, ἀλλὰ τιμωρῶ προδότας. » Ἀποκρίθητι! ἡ κρίσις μου δικαία ἐστίν; » Ἄπαντες » μεγαλοφώνως ἀπεκρίθησαν· «Ζήτω εἰς πολλὰ ἔτη ὁ » Μέγας Ἡγεμῶν! ἀπολεσθήτωσαν οἱ προδοταί.» Ὁ Ἰωάννης διέταξε τὴν προσαγωγὴν ἑκατὸν ὀγδοήκοντα ὑποδίκων, πρὸς οὓς ἐχαρίσατο τὴν ζωὴν ὡς ἦττον ἐνόχους· μετὰ ταῦτα δὲ ὁ γραμματεὺς τοῦ βασιλικοῦ συμβουλίου, ἀνελίζας κατάλογον τῶν τιμωρηθησομένων, προσεκάλεσε τὸν Βισκοβάτην καὶ ἀνέγνω

1870.

μεγαλοφώνως τάδε· «Ἰωάννη τοῦ Μιχαήλ, ἰδιαί-
 » τере σύμβουλε τοῦ Τσάρου! ὑπηρέτησας ἀπίστως
 » τῇ βασιλικῇ μεγαλειότητι καὶ ἔγραψας πρὸς τὸν
 » βασιλέα Σιγισμουῖνον θέλων ἵνα παραδῶς αὐτῷ τὸ
 » Νοβογόροδον· ἰδοὺ τὸ πρῶτον ἔγκλημά σου!»
 Πλήξας τὴν κεφαλὴν (61) αὐτοῦ προστίθησιν· «Ἰδοὺ
 » καὶ ἕτερον ἦττον σπουδαῖον· Σὺ, ἀχάριστε προδότα,
 » ἔγραψας πρὸς τὸν σουλτάνον προτρέπων αὐτὸν εἰς
 » κατάληψιν τοῦ Ἀστραχανίου καὶ τῆς Καζάνης.»
 Πλήξας δ' αὐτὸν τὸ δεύτερον καὶ τὸ τρίτον, προσεῖπε·
 «Σὺ ὡσαύτως προέτρεψας καὶ τὸν Χάνην τῆς Ταυρι-
 » κῆς εἰς πόρθησιν τῆς Ῥωσσίας· ἰδοὺ καὶ τὸ τρίτον
 » κακούργημά σου.» Ἐνταῦθα ὁ ταπεινὸς, ἀλλὰ με-
 γαλόθυμος Βισκοβάτης, ἐπάρας τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς
 τὸν οὐρανὸν, ἀπεκρίνατο· «Μαρτύρομαι Κύριον τὸν
 » Θεὸν, τὸν γινώσκοντα τὰς καρδίας καὶ διανοίας τῶν
 » ἀνθρώπων, ὅτι πάντοτε ὑπηρέτησα πιστῶς τῷ Τσά-
 » ρῳ καὶ τῇ πατρίδι. Ἀκούω ἀναισχύντους συκοφαν-
 » τίας· περιττὴ ἡ ἀπολογία, διότι ὁ ἐπίγειος κριτὴς κωφός
 » ἐστὶ πρὸς τὴν φωνὴν τῆς ἀληθείας· ἀλλ' ὁ ἐπουρά-
 » νιος βλέπει τὴν ἀθωότητά μου. Καὶ σὺ, ἡγεμῶν
 » ὄφει ταύτην ἐνώπιον τοῦ Ὑψίστου!...» Ὁρμή-
 » σαντες οἱ σωματοφύλακες ἀπεστόμωσαν αὐτὸν καὶ κρε-
 » μάσαντες ἐκ τῶν ποδῶν ἀπεγύμνωσαν καὶ κατεκερμά-
 » τισαν· ὁ δὲ Μαλούτας Σκουράτοβ, ἀποβάς τοῦ ἵππου,
 ἀπέκοψε πρῶτος τοῦ μάρτυρος τὸ ὠτίον (62).

Δεύτερον θῦμα ἐγένετο ὁ ταμίας Φούνικοβ Κάρτοβ,
 φίλος τοῦ Βισκοβάτη, κατηγορούμενος καὶ οὗτος ὡσαύ-
 τως παραλόγως ἐπὶ ταῖς αὐταῖς προδοσίαις. Εἶπε δὲ
 πρὸς τὸν Τσάρον· «Τὸ τελευταῖον προσκυνῶ σε ἐπὶ
 » τῆς γῆς, δέομαι δὲ τοῦ Θεοῦ ἵνα ἀπολαύσης ἐν τῇ αἰ-

πρωιότητι τοῦ δικαίου μισθοῦ κατὰ τὰ ἔργα σου! Ἐχρον δὲ ἐπὶ τὸν δυστυχῆ τοῦτον ἐναλλάξ ζέον καὶ ψυχρὸν ὕδωρ, ὥστε ἐξέπνευσεν ἐν φρικταῖς ἀλγηδόσιν. Οἱ δὲ ἄλλοι ἀπηγγονίσθησαν, ἢ κατεκερματίσθησαν. Αὐτὸς δ' ὁ Ἰωάννης, μένων ἔφιππος, διεπερόνησε διὰ τῆς λόγχης γέροντά τινα. Ἐντὸς τεσσάρων ὥρων ἐθανατώθησαν περὶ τοὺς διακοσίους! Μετὰ ταῦτα οἱ καθημαγμένοι φονεῖς μετὰ τῶν αἵμοσταγῶν ξιφῶν παρέστησαν ἐνώπιον τοῦ Τσάρου κραυγάζοντες· Χοῖδὰ! Χοῖδὰ! καὶ ἐξυμνοῦντες τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ. Διατρέχων τὴν ἀγορὰν ὁ Τσάρος, ἐπεθεώρησε τοὺς σωροὺς τῶν νεκρῶν. Καὶ ἐκορέσθη μὲν τῶν σφαγῶν ἀλλ' οὐκ ἀρκοῦσα ἐφαίνετο αὐτῷ ἀπόγνωσις τῶν κατοίκων. Θέλων δὲ ἰδεῖν τὰς δυσυχεῖς γυναῖκας τοῦ Φούνικοβ καὶ Βισκοβάτη, ἀπῆλθεν εἰς αὐτάς, ἐγέλασε πρὸς τοὺς κλαυθμοὺς αὐτῶν, καὶ ἐδασάνισε τὴν πρώτην, αἰτῶν θησαυροὺς. Παρ' ὀλίγον δὲ ἐβασάνισε καὶ τὴν ἀνοδυρομένην δεκαπενταετῆ αὐτῆς θυγατέρα, ἀλλὰ παρέδωκεν αὐτὴν τῷ υἱῷ αὐτοῦ Ἰωάννῃ, εἶτα δὲ κατέκλεισε μετὰ τῆς μητρὸς καὶ τῆς γυναικὸς τοῦ Βισκοβάτη ἐν μοναστηρίῳ, ὅπου καὶ αἱ τρεῖς ἀπέθανον ὑπὸ λύπης (63).

Οἱ κάτοικοι τῆς Μόσχας, αὐτόπται τῆς ἀποφράδος ταύτης ἡμέρας, οὔτε τὸν πρίγκιπα Βιάσεμσκη, οὔτε τὸν Ἀλέξιον Βασμάνοβ εἶδον ἐν τοῖς φονευθεῖσι· διότι ὁ μὲν ἐξέπνευσε βασανιζόμενος (64), ὁ δὲ θάνατος τοῦ δευτέρου, καὶ ἀπέναντι τῶν ἱστορηθέντων ὑφ' ἡμῶν κακουργημάτων, φαίνεται ἔτι ἡμῖν ἀπίθανος. Εἶθε ἢ φοβερὰ αὕτη διήγησις ἦν βλάσφημος ἐπινόησις, πηγάζουσα ἐκ τοῦ πρὸς τὸν τύραννον φυσικοῦ μίσους! Κατὰ τοὺς συγχρόνους, ὁ Ἰωάννης ἠνάγκασε τὸν νέον Θεόδωρον Βασμάνοβ ἵνα φονεύσῃ τὸν πατέρα αὐτοῦ! Συγχρόνως

1870.

δὲ, ἢ ὀλίγω πρότερον, ἠνάγκασε τὸν πρίγκιπα Νικήταν Προζορόβσκην ἵνα φονεύσῃ τὸν ἀδελφὸν Βασίλειον (65)! Ἄλλ' ὁ ἀσεβὴς υἱὸς οὐκ ἔσωσεν ἑαυτὸν διὰ τῆς πατροκτονίας, ὡς ἀποκταθεῖς μετὰ τῶν ἄλλων· ἡ δὲ οὐσία αὐτῶν ἐδημεύθη. Καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἐπιφανεῖς ἄνδρες ἐξωρίσθησαν εἰς Βιέλο-Ὀζερον· ὁ δὲ Ἀρχιεπίσκοπος Ποιμὴν, καθαιρεθεὶς, ἀπήχθη εἰς Τούλαν, ὅπου κατεκλείσθη ἐν τῷ μοναστηρίῳ τοῦ Ἀγίου Νικολάου. Ἄλλὰ τινες τῶν κατηγορουμένων ἀπελύθησαν ἐπ' ἐγγύῃ τῶν συγγενῶν ἢ φίλων, ἄλλοι δὲ ἔλαβον καὶ χαρίσματα παρὰ τοῦ Τσάρου.

Ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ὁ Ἰωάννης ἀνεπαύετο, διότι ἦν ἀπαραίτητος ἡ ταφή τῶν πτωμάτων· τὴν δὲ τετάρτην ἀπήχθησαν ἐκ νέου κατάδικοί τινες εἰς τὴν ἀγορὰν, ὅπου ἐθανατώθησαν. Ὁ ἀρχηγὸς τῶν δημίων Μαλούτας Σκουράτοβ ἐκερμάτιζε διὰ πελέκεως τοὺς νεκροὺς, οἵτινες ἔμενον ἀταφοὶ ἐπὶ ὀκτῶ ἡμέρας εἰς βορὰν τῶν κυνῶν. (Αὐτόθι παρὰ ταῖς τάφους τοῦ Κρεμλίνου ἐπὶ τοῦ αἵματος καὶ τῶν ἀνθρωπίνων ὀστέων ἴσταντο μετὰ ταῦτα ναοὶ ὡς κατανουκτικὸν χριστιανικὸν μνημεῖον [τῶν σφαγῶν τούτων]). Αἱ γυναῖκες τῶν φονευθέντων εὐγενῶν, περὶ τὰς ὀγδοήκοντα, ἐρρίφθησαν εἰς τὸν ποταμὸν (66).

Ἐνὶ λόγῳ ὁ Ἰωάννης προέβη εἰς τὸ ἔσχατον τῆς ἀφρονος τυραννίας. Καὶ ἠδύνατο μὲν ἔτι ἐξολοθρεῦσαι ἀνθρώπους, ἀλλ' οὐκέτι ἦν δυνατόν αὐτῷ ἐκπληξῆσαι τοὺς Ῥώσσοις διὰ νέων ὤμων ἐπινοημάτων. Καίτοι συνεχόμενοι ὑπὸ θλίψεως, διαγράφομέν τινα τῶν ἀπείρων κακουργημάτων τῆς λυπηρᾶς ταύτης ἐποχῆς.

Οὐδεὶς ἦν τότε ἀσφαλὴς, μάλιστα δὲ οἱ γνωστοὶ ἐπὶ ταῖς ὑπηρεσίαις ἢ τῷ πλούτῳ· διότι ὁ τύραννος, μισῶν τὴν ἀρετὴν, ἠγάπα τὴν πλεογεξίαν. Ὁ περικλεὴς στρα-

τηγός, ὁ τρέψας εἰς φυγὴν τὸν πολυάριθμον τοῦ Σε-
 λιμ στρατόν, ὁ ἀπὸ εἰκοσιπενταετίας μὴ ἀποβάς τοῦ
 ἵππου, νικῶν ὅτε μὲν τοὺς Τατάρους, ὅτε δὲ τοὺς Λι-
 θουανούς ἢ Γερμανούς, ὁ πρίγκιψ Πέτρος Συμεῶνος
 Ὁβελένσκης Σερεβριάνης, προσκληθεὶς εἰς τὴν πρω-
 τεύουσαν, εἶδε καὶ ἀπήλαυσε τῶν φιλοφρονήσεων μόνον
 τοῦ Τσάρου· αἶφνης δὲ τὸ τάγμα τῶν σωματοφυλά-
 κων, ὄρμησαν πρὸς τὸ ἐν Κρεμλίῳ οἴκημα αὐτοῦ, διέβ-
 ῆξε τὰς θύρας καὶ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν καὶ ποδῶν τοῦ
 Ἰωάννου ἀπέτεμε τὴν κεφαλὴν τοῦ ἐνδόξου τούτου
 στρατηγοῦ, ἐπ' οὐδενὶ ἐγκλήματι κατηγορουμένου (67).
 Συγχρόνως ἀπεκεφαλίσθησαν ὁ σύμβουλος τῆς ἐπι-
 κρατείας Ζαχαρίας Ἰωάννου Ὅτσιν Πλεστωτίεβ, ὁ
 Χαβάροβ Ὀδοβρίνσκης, εἰς τῶν πλουσιωτάτων μεγα-
 στάνων, ὁ Ἰωάννης Βοροντσόβ ὁ Θεοδώρου, φίλος τῆς
 νεανικῆς ἡλικίας τοῦ Τσάρου, ὁ Βασίλειος Ῥασλάδιν,
 ἀπόγονος τοῦ εὐπατρίδου Κθασνᾶ, περιωνύμου ἐν τῷ
 ΙΔ' αἰῶνι, ὁ στρατηγός Κίρικ Τυρκόβ, ἐνδοξος ὡσαύ-
 τως διὰ τὴν ἀγγελικὴν καθαρότητα, τὴν περὶ τὰ πράγ-
 ματα δεινότητα καὶ τὴν γενναιότητα ἐν ταῖς μάχαις,
 καθ' ἃς κατετραυματίσθη, ὁ Ἄνδρέας Κασκαρόβ, ὁ ἡ-
 ρωϊκὸς ὑπερασπιστὴς τοῦ Λαΐσου, ὁ τοποτηρητὴς τῆς
 Νάρβας Μιχαὴλ Ματθαίου Λυκόβ (οὗ ὁ πατὴρ προετί-
 μησεν ἀποθανεῖν ἐν τῷ πυρὶ, ἢ παραδοῦναι τὴν πόλιν τοῖς
 ἐχθροῖς τῷ 1534)· ὅστις αἰχμαλωτισθεὶς ἐκ νεαρᾶς ἡ-
 λικίας ἐν Λιθουανίᾳ, ἐξέμαθε τὴν Λατινικὴν καὶ ἐκτῆ-
 σατο καὶ ἄλλας ἐπιστημονικὰς γνώσεις, ἐξείχε δὲ ἐπὶ
 τῇ γενναιοψυχίᾳ καὶ εὐτραπελίᾳ, καὶ ἦν συγγενὴς
 τοῦ ὀμωνύμου αὐτῷ στρατηγοῦ καὶ εὐειδέστατος νεα-
 νίας, ὃν ὁ Τσάρος ἔπεμψεν εἰς Γερμανίαν πρὸς ἐκ-
 μάθησιν τῶν ἐπιστημῶν, καὶ ἐπανῆλθεν ὅπως ὑπηρετή-

1870.

ση τῆ πατρίδι μετὰ ζήλου, θερμότητος καὶ πεφωτισμέ-
νου νοός! Ὁ στρατηγὸς Νικήτας Κοζάρηνοβ-Γολοχβά-
στοβ, ἀναμένων τὸν θάνατον, κατέλιπε τὴν πρωτεύου-
σαν καὶ ἐκάρη ἐν τινι μοναστηρίῳ πρὸς τὸν Ὁκκαν.
Μαθὼν δὲ, ὅτι ὁ Τσάρος ἔπεμψε τοὺς σωματοφύλακας
πρὸς σύλληψιν αὐτοῦ, προὑπήντησε τούτοις εἰπὼν·
« Ἐγὼ εἰμι ὃν ζητεῖτε. » Ὁ Ἰωάννης ἀνέβριψεν αὐτὸν εἰς
τὸν ἀέρα, ἐπιθεὶς ἐπὶ πίθου πυρίτιδος, καὶ εἶπε χλευαστικῶς·
« Οἱ μεγάλο σχημοὶ εἰσιν ἄγγελοι, ἀνάγκη δ' αὐτοῖς
ἵπτασθαι εἰς τὸν οὐρανόν. » Ὁ ἀξιωματικὸς Μιασοιῆδ-
Βισλὸς εἶχεν ἐπίχαριν γυναῖκα, ἣν παραβιασάμενοι ἀ-
πηγχόνισαν ἐνώπιον τοῦ ἀνδρός, ἀποταμόντες καὶ τὴν
κεφαλὴν τούτου (61). Ἡ ὀργὴ τοῦ Τσάρου, ἐπιπίπτουσα
ἐφ' ὀλοκλήρους οἴκους, ἐξωλόθρευεν οὐ μόνον τὰ παι-
διά μετὰ τῶν πατέρων, τὰς γυναῖκας μετὰ τῶν ἀν-
δρῶν, ἀλλὰ πολλάκις καὶ τὸν ἔσχατον συγγενῆ τοῦ νο-
μιζομένου ἐγκληματίου. Οὕτω, πλὴν τῶν δέκα Κό-
λιτσεβ, ἀπώλοντο πολλοὶ πρίγκιπες τοῦ Ἰαροσλάβου,
(ὧν εἷς, ὁ Ἰωάννης Σαχόβσκη, ἐφονεύθη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ
Τσάρου διὰ βροπάλου), πολλοὶ πρίγκιπες Προζορόβσκη
καὶ Οὐσάτη καὶ πολλοὶ εὐπατρίδαι τῶν οἴκων Ζα-
βολότσκη καὶ Βουτουρλίν. Πολλάκις δ' ἐπιφανεῖς
Ῥῶσσοι διέφυγον τὴν τιμωρίαν ἀποθανόντες ἐνδόξως,
ὡς οἱ δύο ἀδελφοὶ πρίγκιπες Ἀνδρέας καὶ Νικήτας
Μεστσέρσκη, οἵτινες, προμαχόμενοι τοῦ νέου φρουρίου τοῦ
Ταναΐδος, ἐφονεύθησαν ὑπὸ τῶν Τατάρων τῆς Κριμαίας.
Οἱ νεκροὶ τῶν πολεμιστῶν τούτων, καταβρεχόμενοι
ὑπὸ τῶν δακρῶν τῶν ἀνδρείων συστρατιωτῶν, ἦσαν
ἄταφοι, ὅτε οἱ σφαγεῖς τοῦ Ἰωάννου παραστάντες, ὅπως
φονεύσωσιν ἀμφοτέρους τοὺς ἀδελφούς, εἶδον τὰ ἄψυχα
αὐτῶν πτώματα! . . Τὸ αὐτὸ συνέβη καὶ ὡς πρὸς

τὸν πρίγκιπα Ἀνδρέαν Ὀλέσκιν· διότι οἱ ἐκ Μόσχας ἀποσταλέντες φονεῖς εὗρον αὐτὸν νεκρὸν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης· μὴ καταφυγεῖς δ' ἐκ τούτου ὁ Τσάρος, ἐτιμώρησε τοὺς υἱοὺς τοῦ γενναίου τούτου πρίγκιπος, θανατώσας αὐτοὺς ἐν τῇ ἐξορίᾳ.

Ἄλλ' ὁ θάνατος ἐφαίνετο τότε οὐχὶ βαρῦς· ὥστε τὰ θύματα πολλάκις ἀπήτησαν αὐτὸν ὡς χάριν. Ὁ ἄνθρωπος φρίσσει ἀναγινώσκων ἐν τοῖς συγχρόνοις ἀπομνημονεύμασι τὰ καθ' ἕκαστα τῶν καταχθονίων ἐπινοημάτων τῆς τυραννίας καὶ τὴν διαγραφὴν πάντων τῶν ἐπινοηθέντων τρόπων πρὸς βασανισμόν τῆς ἀνθρωπότητος. Οὕτως, ἐκτὸς τῶν μνημονευθέντων ἤδη τηγάνων (66), κατεσκεύασαν ἰδιαιτέρους καμίνοους, σιδηρᾶς λαβίδας καὶ ἀρπάγας καὶ μακρὰς θελόνας· ἔκοπτον μεληδὸν τοὺς δυστυχεῖς καταδίκους, διέπριον διὰ λεπτῶν σχοινίων καὶ ἀπέδερν ζῶντας! Ἐν ᾧ δ' ἡ Ῥωσσία διετέλει ἐκπληκτος ὑπὸ τῶν φονικῶν δραμάτων, τὰ ἀνάκτορα ἀντήχουν ὑπὸ ἀλαλαγμῶν εὐωχιῶν· διότι ὁ Ἰωάννης ἐτέρπετο μετὰ τῶν δημίων καὶ μίμων, οἵτινες ἐπέμποντο πρὸς αὐτὸν μετ' ἄρκτων ἐκ Νοβογορόδου καὶ ἐξ ἄλλων ἐπαρχιῶν. Τὰ ζῶα δὲ ταῦτα μετεχειρίζετο πρὸς σπαραγμὸν τῶν ἀνθρώπων, ἢ ὀργιζόμενος ἢ ψυχαγωγούμενος· διότι ἐνίοτε βλέπων παρὰ τὰ ἀνάκτορα πλῆθος εἰρηνικοῦ καὶ ἡσύχου λαοῦ, ἀπέλυε δύο ἢ τρεῖς ἄρκτους καὶ ἐκάγχαζε διὰ τὴν φυγὴν καὶ κραυγὴν τῶν φοβουμένων καὶ καταδιωκομένων καὶ ὑπ' αὐτῶν κατασπαρασσομένων. Ἄλλὰ τοὺς τραυματισθέντας ἀντήμειβε πάντοτε δίδων αὐτοῖς ἀνά χρυσοῦν νόμισμα, ἐνίοτε δὲ καὶ πλέον (70). Ἐκ τῶν πρώτων ψυχαγωγιῶν τοῦ Τσάρου ἦσαν πολλοὶ γελωτοποιοὶ, ἔχοντες ἔργον παρέχειν τοῦ Τσάρου, γέλωτα αὐτῷ πρὸ τῶν φόνων καὶ μετὰ τούτους· ἀλλ' ἐνίοτε

1870.

ἀπόλλυντο διὰ τολμηρόν τινα ἀστεϊσμόν! Τούτων δὲ ἐξείχεν ὁ πρίγκιψ Ἰωσήφ Γβόζδεβ, κατέχων ἐπίσημον ἀξίωμα ἐν τῇ αὐλῇ. Δυσαρεστηθεὶς ποτε ὁ Τσάρος ἐπὶ παιδιᾷ τούτου, ἔχυσεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ τρυβλίον ζέοντος ζωμοῦ· ὁ δὲ δυστυχὴς ὀδυρόμενος ἠθέλησε φυγεῖν, ἀλλ' ὁ Ἰωάννης ἔπληξεν αὐτὸν μαχαίρα, ὥστε οὗτος καθημαγμένος ἔπεσεν ἄπνους. Παραχρῆμα καλέσας ὁ Τσάρος τὸν ἱατρὸν Ἀρνόλφον, εἶπεν αὐτῷ· «Θεράπευσον τὸν ἀγαθόν μου ὑπηρέτην· διότι ἔπαιξα μετ' αὐτοῦ ἀπροσέκτως! Τόσον ἀπροσέκτως, ἀπεκρίθη ὁ Ἀρνόλφος, ὥστε μόνον ὁ Θεὸς καὶ ἡ μεγαλειότης σου δύνανται ἀναστήσαι αὐτόν. Ἄπνους ἐστίν.» Ὁ Τσάρος ἐποίησε περιφρονητικὸν σχῆμα καὶ καλέσας τὸν νεκρὸν κῦνα, ἀνέλαβε τὰς τέρψεις.

Ἄλλοτε δὲ, κατακεκλιμένῳ ἐπὶ δεῖπνον παρέστη αὐτῷ ὁ στρατηγὸς τῆς Σταρίτσας Βορίσης Τιτόβ καὶ προσκυνήσας μέχρις ἐδάφους, εἶπεν αὐτῷ τὰς συνήθεις προσρήσεις. Ὁ δὲ Τσάρος ἀπεκρίθη· «Υἱαίνε, ἀγαπητέ μοι στρατηγέ! ἀξίος εἶ τῆς ἡμετέρας εὐμενείας». λαβὼν δὲ μάχαιραν ἀπέκοψεν αὐτοῦ τὸ ὠτίον! Ὁ Τιτόβ, μὴδὲ τὴν ἐλαχίστην λύπην ἀποδείξας, μεθ' ἰλαρότητος ἠὲ χαρίστησε τῷ Τσάρῳ ἐπὶ τῇ εὐμενεῖ τιμωρία, εὐχθελὲς αὐτῷ εὐδαίμονα βασιλείαν (71). Ἐνίστε δὲ ὁ τρυφηλὸς τύραννος, ἐπιλανθάνομενος πείνης καὶ δίψης, αἴφνης ἤρνεῖτο τὰ ἐδέσματα καὶ ποτὰ, κατελίμπανε τὰ συμπόσια, εἶτα διὰ βροντώδους φωνῆς προσκαλὼν τὸ τάγμα, ἐπέβαινε τοῦ ἵππου καὶ ἔτρεχεν ἵνα λουσθῇ ἐν τῷ αἵματι. Οὕτως ἐκ πολυτελοῦς δεῖπνου ὤρμησε πρὸς σπαραγμὸν τῶν ἐν Μόσχᾳ καθειργμένων Λιθουανῶν αἰχμαλώτων. Ἀναφέρεται δὲ, ὅτι εἷς τούτων, ἑ εὐγενὴς Βηκόβσκης, ἀποσπᾶσας τὴν λόγχην ἀπὸ

τοῦ Τυράννου, παρ' ὀλίγον διεπερόνησε τοῦτον δι' αὐτῆς, εἰμὴ ὁ βασιλόπαις Ἰωάννης ἐφόρευεν αὐτόν· διότι ἐν παρομοίαις περιστάσεσιν ὁ νέος οὗτος ἐβοήθει προθύμως τῷ πατρὶ, ὅπως τρόπον τινὰ ἀφαιρέσῃ τοὺς Ῥώσσοις τὴν ἐλπίδα ἠπιωτέρας ἐν τῷ μέλλοντι βασιλείας! . . . Φονεύσας ὑπὲρ τοὺς ἑκατὸν ἀνθρώπους ὁ τύραννος, ἐπέστρεψεν ἐν Θριάμβῳ εἰς τὰ ἀνάκτορα, τῶν σωματοφυλάκων κραυγαζόντων, ὡς συνήθως, Χοῖδὰ, Χοῖδὰ . . . ! ὅπου πάλιν κατεκλίθη ἐπὶ δεῖπνον (72)! . . . Ἐν τούτοις καὶ κατ' αὐτὸν τοῦτον τὸν χρόνον καὶ κατ' αὐτὰς τὰς αἰμοχαρεῖς σκηνὰς, ἤκούετο ἐνίοτε ἡ ἀνθρωπίνῃ φωνῇ, εὐτολμοὶ δὲ λόγοι διέφευγον ἐκ τῶν καταπιεζομένων. Ἀναγκαζόμενος ὑπὸ τοῦ Τσάρου γενναῖός τις ἀνὴρ, Μολτσαν Μιτκόβ καλούμενος, ὅπως κενώσῃ ποτῆριν δριμέος ὑδρομέλιτος, ἀνεβόησε περίλυπος· « ὦ ἀναξ, παραγγέλ- » λεις ἡμῖν πίνειν μετὰ σοῦ ὑδρομέλι μεμιγμένον με- » τὰ τοῦ αἵματος τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν, τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν! » Ταῦτα δ' ἀκούσας, ὁ Ἰωάννης ἐνέπηξεν αὐτῷ τὴν ὀξεῖαν ράβδον· ὁ δὲ Μιτκόβ, ποιησάμενος τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, ἐξέπνευσε προσευχόμενος.

Τοιοῦται ἦσαν ὁ Τσάρος καὶ οἱ ὑπήκοοι αὐτοῦ! Ἄλλ' ἐ- κείνους ἢ τούτους ἀνάγκη ἵνα μᾶλλον θαυμάσωμεν; Διότι εἰ μὴ Τσάρος ὑπερέβη πάντας κατὰ τὴν τυραννίαν, οἱ ὑπήκοοι ὑπερέβησαν πάντας κατὰ τὴν ὑπομονήν· ἐπειδὴ ἐθεώρουν τὴν κυριαρχικὴν ἐξουσίαν ὡς θεῖαν, πᾶσαν δ' ἀντίστασιν ὡς ἀνομίαν. Καὶ ἀπεδίδοσαν μὲν τὴν τυραννίαν τοῦ Ἰωάννου τῇ θεομηνίᾳ καὶ ἐξωμολο- γοῦντο τὰς ἑαυτῶν ἀμαρτίας, μετὰ πίστεως καὶ ἐλπί- δας ἀναμένοντες ἔλεος, ἀλλ' οὐδαμῶς ἐφοβοῦντο τὸν θάνατον, παραμυθούμενοι ἑαυτοὺς διὰ τοῦ μέλλοντος βίου, ὅπου ἡ ἀρετὴ ἀμείβεται, τοῦ παρόντος εἰς δο-

1570. κιμασίαν χρησιμεύοντος Ούτω δ' ἀπολλύμενοι ἔσωσαν ὑπὲρ ἡμῶν τὴν ἰσχὺν τῆς Ῥωσσίας· διότι ἡ μεγάλη ἐθνικὴ ὑπακοή ἐστὶν ἰσχὺς τῆς ἐπικρατείας.

Λοιμὸς καὶ λιμὸς.

Ἀλλὰ περὶ τῶν ἐνταῦθα τῆν διήγησιν τῶν δεινῶν τοῦ χρόνου τούτου. Ὁ λιμὸς καὶ λοιμὸς ἐβοήθουν τῷ Ἰωάννῃ πρὸς ἐρήμωσιν τῆς Ῥωσσίας· ἐφαίνετο δὲ, ὅτι ἡ μὲν γῆ ἀπώλεσε τὴν γονιμότητα, διότι ἔσπειρον μὲν, ἀλλ' οὐκ ἐθέριζον, τὸ δὲ φύχος καὶ ἡ ξηρασία κατέστρεφον τὴν συγκομιδὴν. Ὅθεν ἐγένετο τοσαύτη ὑπερτίμησις, ὥστε ἐν τσέρβεργ σίτου ἐτιμᾶτο ἐν Μόσχᾳ ἐξήκοντα ἀλτινῶν, τουτέστι περὶ τὰ ἐννέα ἀργυρὰ ρούβλια τοῦ νῦν νομίσματος ἡμῶν. Αἱ ἀγοραὶ ἐπληροῦντο πτωχῶν, οἵτινες πυνθανόμενοι μετὰ φρίκης τὴν τιμὴν τοῦ ἄρτου ἀνεστέναζον, διότι ἐξέλιπεν ἡ ἐλεημοσύνη, ἐπαιτούντων νῦν καὶ αὐτῶν τῶν τέως τρεφόντων τοὺς πτωχοὺς· ὥστε οἱ ἄνθρωποι περιπλανώμενοι ὡς σκιαί κατὰ τὰς ὁδοὺς καὶ λεωφόρους ἀπέθνησκον ὑπὸ τῆς πείνης καὶ τῆς στερήσεως τῶν ἀναγκαίων. Καί τοι δ' οὐκ ἦν φανερὰ στάσις, διεπράττοντο ὅμως φοβερὰ κακουργήματα· διότι οἱ λιμώττοντες ἐδολοφόνουν καὶ ἔτρωγον ἀλλήλους (73)! Ἀλλ' ἡ ἐξασθένησις τῶν ζωτικῶν δυνάμεων καὶ ἡ παρὰ φύσιν τροφή προὔξεν ἄσθεναν πολλὰ χροῖα καὶ θανάσιμον νόσον· ὅθεν ὁ Τσάρος παρήγγειλε τὴν διάφραξιν τῶν ὁδῶν, ἔφιππος δὲ φυλακῆ συλλαμβάνουσα πάντας τοὺς ἐρχομένους ἄνευ διαβατηρίων, ἢ διὰ πλαγίων ὁδῶν, ἔκαιεν αὐτοὺς, ὡς καὶ τοὺς ἵππους καὶ τὰ πράγματα (74). Τὸ δυστύχημα τοῦτο διήρκεσε μέχρι τοῦ 1572.

Ἀλλ' οὔτε ἡ εἰμαρμένη, οὔτε ὁ τύραννος ἐκορέσθησαν θυμάτων. Διὸ διακόπτοντες ἐνταῦθα τὴν διήγησιν

τῶν συμφορῶν τῆς Ῥωσσίας, ἴδωμεν μετὰ θαυμασμοῦ τὸν Ἰωάννην ἀδιάφορον τρόπον τινὰ καὶ ἡσυχον ἐν τῇ ἀκαμάτῳ πολιτικῇ ἐνεργείᾳ αὐτοῦ.

Κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 1570 οἱ πρέσβεις τοῦ Σιγισμούνδου ἦλθον εἰς Μόσχαν πρὸς συνομολόγησιν εἰρήνης, ἐπιθυμοῦντες παρασχεῖν αὐτὴν καὶ τῷ βασιλεῖ τῆς Σουηδίας· (75). Ἄλλ' ὁ Ἰωάννης οὐδὲν ἤθελεν ἀκοῦσαι περὶ τούτου. Λαβόντες δὲ ἴδιαν συνέντευξιν τῷ ἡγεμόνι τούτῳ οἱ πρέσβεις, εἶπον ὅτι μετὰ τὴν τοῦ Σιγισμούνδου τελευτὴν, ἥτις, ὡς ἐφαίνετο, ἦν ἐγγύς, οἱ μεγιστᾶνες διεννοοῦντο ἵνα προσφέρωσι τὸ βασιλικὸν διάδημα τῷ Τσάρῳ, ὡς ἡγεμόνι Σλαβικοῦ γένους, χριστιανῶ καὶ κραταιῶ μονάρχῃ. Ὁ δὲ Ἰωάννης, μήτε χαρὰν, μήτε ῥητὴν συγκατάθεσιν δείξας, ἀπεκρίθη ἀδιαφόρως. «Ἐλέω Θεοῦ καὶ δι' εὐχῶν τῶν προπατόρων ἡμῶν ἡ Ῥωσσία μεγάλη ἐστίν. Πρὸς τί ἐμοὶ ἡ Λιθουανία καὶ Πολωνία; Ἄλλ' ἐὰν ἀληθῶς βουλευθήσθε » τοῦτο, ἀνάγκη ἵνα μὴ παροργίζητε ἡμᾶς διὰ προσκομιμάτων κατὰ τὴν ἀγίαν ἐπιχείρησιν τῆς χριστιανικῆς » ἡσυχίας. » Καί τοι δὲ προὔκειτο περὶ εἰρήνης, αἱ διαπραγματεύσεις ἀπέβησαν εἰς τριετὴ μόνον ἀνακωχὴν, ἣν ὁ Σιγισμούνδος ἐπεκύρωσεν ἐν Βαρσοβίᾳ, παρόντων τῶν ἡμετέρων πρέσβεων, οἵτινες ἀνήγγειλαν τῷ Τσάρῳ, ὅτι οἱ μεγιστᾶνες τῆς Λιθουανίας, ἐπιθυμοῦσιν ἵνα συζεύξωσιν αὐτὸν μετὰ τῆς ἀδελφῆς τοῦ Σιγισμούνδου Σοφίας καὶ ἴδωσι μέλλοντα κυριάρχῃν· ὅτι οὔτε τῷ Καίσαρι ἐπεθύμουν ὑποταγῆναι, ὡς ἀσθενεῖ ὑπερασπιστῇ τῆς ἰδίας Ἐπικρατείας, οὔτε τοῖς ἄλλοις κυριάρχοις, μᾶλλον ἢ ἤττον ἀδυνάτοις ὡς πρὸς τὸν τῆς Μόσχας, ἐπικίνδυνον μὲν ἐχθρόν, ἀλλὰ ἀσφαλέστατον ὑπερασπιστὴν· ὁ δὲ φιλόδοξος Ἰωάννης, πιστεύων τοῖς

Σχέσεις πρὸς τὴν Λιθουανίαν.

1570. λόγοις τούτοις, ἐφρατάζετο ἤδη ἐκτείνων τὴν αἰμοστα-
γῆ χεῖρα ἐπὶ τοῦ διαδήματος τῶν Ἰαγγελόνων!

Βασιλείον τῆς
Λιβονίας.

Ἐν τούτοις ὁ Ἰωάννης ἠσχολεῖτο σπουδαίως περὶ τὰ Λιβονικά. Οἱ φίλοι αὐτοῦ Τάουβε καὶ Κροῦζε, ἀναγορευθέντες ὑπ' αὐτοῦ σύμβουλοι, ἐπέβαλον εἰς τὸν νοῦν αὐτοῦ, ἵνα συστήσῃ διὰ τῶν πρώην χωρῶν τοῦ Γερμανικοῦ τάγματος ἴδιον βασιλείον, ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς Ρωσσίας· ἐβεβαίουν δ' αὐτὸν, ὅτι, τούτου γενομένου, πάντες οἱ κάτοικοι προσκολληθήσονται ἡμῖν ψυχῇ τε καὶ καρδίᾳ, ἐκδιώξουσι δὲ τῆς ἑαυτῶν χώρας τοὺς Σουηδοὺς καὶ Λιθουανοὺς καὶ ἔσονται μετὰ τοῦ βασιλέως αὐτῶν πιστότατοι ὑπήκοοι τοῦ Τσάρου. Ἀπὸ τοῦ 1563 ὁ Ἰωάννης, ὡς ἀναφέρεται, προέτεινε φιλικῶς τῷ ἐνδόξῳ αἰχμαλώτῳ Φυρστεμβέργῳ, ἱν' ἀρξῆ τῆς Λιβονίας ὡς ὑποτελής τοῦ Τσάρου· ἀλλ' ὁ μεγάλθυμος οὗτος γέρον ἀπεκρίθη, ὅτι προὔτιμα καταλῦσαι τὸν βίον ἐν αἰχμαλωσίᾳ, ἢ προδοῦναι τὴν συνείδησιν καὶ τὰς ἱεράς εὐχὰς τοῦ τάγματος (76). Τῷ 1569 ὁ Τάουβε καὶ Κροῦζε, ἀπολαύοντες πλήρους πίστεως τοῦ Τσάρου, ἤρξαντο διαπραγματεύσεων πρὸς τοὺς κατοίκους τοῦ Ρέβελ, οὓς προέτρεπον ὁμολογῆσαι τὴν ἐξουσίαν τοῦ Τσάρου, ὑπισχνούμενοι αὐτοῖς τὸν χρυσοῦν αἰῶνα, ἐλευθερίαν καὶ ἡσυχίαν· ἔλεγον δέ· «Τί παρίστησιν ἡ
» Λιβονία ἀπὸ δώδεκα ἐτῶν; εἰκόνα φοβερῶν συμφορῶν,
» σφαγῶν καὶ ἐρημώσεων· οὔτε τῆς ζωῆς, οὔτε τῆς ἰδιο-
» κτησίας ἀσφάλεια ὑπάρχει. Καὶ ὑπηρετοῦμεν μὲν τῷ κρα-
» ταιῷ Τσάρῳ τῆς Μόσχας, ἀλλ' οὐδόλως προὔδωκαμεν
» τὴν προτέραν καὶ ἀληθινὴν πατρίδα ἡμῶν, ὑπὲρ ἧς εὐ-
» χόμεθα εὐημερίαν καὶ σωτηρίαν. Γινώσκομεν, ὅτι ὁ
» ἡγεμῶν οὗτος βούλεται εἰσβαλεῖν πανστρατιᾷ εἰς Λι-
» θονίαν· ἐκδιώξατε αὐτῆς τοὺς Σουηδοὺς, Πολωνοὺς καὶ

»Δανούς. Ποῦ εἰσιν οἱ πρόμαχοι ὑμῶν; Ἡ Γερμανία
 »οὐδόλως φροντίζει ὑμῶν· γινώσκετε τὴν ῥαθυμίαν καὶ
 »ἀδυναμίαν τοῦ αὐτοκράτορος. Ὁ βασιλεὺς τῆς Δανίας
 »οὐδὲ προπετῆ λέξιν τολμᾷ εἰπεῖν τῷ Τσάρῳ. Ὁ βα-
 »θύγηρως Σιγισμοῦνδος ἐξουδενοῦται, αἰτῶν εἰρήνην ἐν
 »Μόσχα, τοὺς δ' ἐν Λιβονία ὑπηκόους αὐτοῦ μόνον κα-
 »ταθλίβει. Ἡ Σουηδία ἀναμένει ἐκδίκησιν καὶ τιμωρίαν.
 »Καὶ ὑμεῖς αὐτοὶ ἐπολιορκεῖσθε ἤδη, εἰ μὴ ὁ φθείρων
 »τὴν Ῥωσσίαν δεινὸς λοιμὸς ἐκώλυε μέχρι τοῦδε τὸν
 »Ἰωάννην τοῦ φροντίζειν περὶ τοῦ πολέμου. Ἀγαπᾷ τοὺς
 »Γερμανούς· διότι κατὰγεται ἐκ τοῦ Β α θ α ρ ι κ ο ῦ
 »ο ἴ κ ο υ (77), ὑπισχνεῖται δ' ὑμῖν ὅτι, αὐτοῦ ἄρχοντος,
 »τὸ Ῥέβελ ἔσται εὐδαιμονεστάτη πόλις. Ἐκλέξατε κυ-
 »ριάρχην ἐκ τῶν ἡγεμόνων τῆς Γερμανίας, ὅστις μόνος
 »οὐχὶ δ' ὑμεῖς, ἀνάγκη εἶναι ὑποτελῆς τοῦ Ἰωάννου,
 »ὡς οἱ ἡγεμόνες τῆς Γερμανίας ὑπέικουσι τῷ αὐτοκρά-
 »τορι· οὐδὲν πλέον. Ἀπολαύετε εἰρήνης, ἐλευθερίας καὶ
 »πάντων τῶν πλεονεκτημάτων τῆς ἐμπορίας, μὴ τε-
 »λοῦντες φόρον καὶ μὴ ὑποκείμενοι τοῖς μόχθοις τῆς
 »στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας. Ὁ Τσάρος ἐπιθυμεῖ εἶναι μό-
 »νον εὐεργέτης ὑμῶν.» Συγχρόνως δὲ προσήνεγκον ἐν
 ὀνόματι τοῦ Ἰωάννου τῷ δουκὶ τῆς Κουρλανδίας Γοτ-
 χάρδῳ τὸ ἀξίωμα τοῦ Λιβονικοῦ βασιλέως. . . Ἄλλ'
 οὐδόλως ἐπίστευον ἀνθρώπους θεωρουμένους ὡς μιση-
 τοὺς ὑπηρέτας τοῦ ἡδὴ ἀπανταχοῦ γνωστοῦ τυράννου τῆς
 Μόσχας, οὐδὲ προεδίδουσαν οἱ μὲν πολῖται τοῦ Ῥέβελ τὴν
 Σουηδίαν, ὁ δὲ Γοτχάρδος, τὸν Σιγισμοῦνδον. Τότε οἱ
 ἐπίτροποι τοῦ Ἰωάννου ἐστράφησαν πρὸς τὸν ἐκ Δανίας
 Μάγνον, κυριάρχην τῆς νήσου Ἐξελ· ὁ δὲ κουφόνους
 οὗτος νέος, ἐξαπατηθεὶς ὑπ' αὐτῶν, συνήνεσεν ἵνα ὁ

2870.

πηρετήσῃ τῇ πολιτικῇ τοῦ Ἰωάννου ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ βασιλέως τῆς Δανίας (78).

Ἀποδεικνύων τὴν πρὸς τὰς γενομένας αὐτῷ λαμπρὰς ὑποσχέσεις πίστιν ὁ Μάγνος, ἀπήρχeto εἰς τὸν Τσάρον· ἀλλ' ἐν Δορπάτῳ μαθὼν τὴν τύχην τοῦ Νοβογορόδου (79), ἐβράδυνε καὶ διενοεῖτο ἤδη φρίστων ἐπανελθεῖν οἰκαδε· ἀλλ' ἡ φιλοδοξία ἐξενίκησε, καὶ ἀναλαβὼν τὴν ὁδοποιρίαν ἦλθεν εἰς Μόσχαν μεγαλοπρεπέστατα, προπεμπόμενος ὑπὸ διακοσίων ἵππων καὶ πολλῶν ἀξιωματικῶν ἢ ὑπηρετῶν (80). Ὁ Τσάρος, ὑποδεξάμενος διαφερόντως, εἰστίασεν αὐτόν, μεθ' ἡμέρας δὲ τινὰς ἐγένετο σπουδαία πράξις, ἣτι ὁ Τσάρος ἀνηγόρευσε τὸν Μάγνον βασιλέα τῆς Λιβονίας, οὗτος δὲ προσηγόρευσε αὐτόν ἀνώτατον δεσπότην καὶ πατέρα ἀξιωθείς τῆς τιμῆς ἵνα μνηστευθῇ τὴν Εὐφημίαν, θυγατέρα τοῦ ἀτυχοῦς πρίγκιπος Βλαδιμίρου τοῦ Ἀνδρέου καὶ ἀνεψιᾶν τοῦ κυριάρχου. Ἀλλ' οἱ γάμοι ἀνεβλήθησαν εἰς εὐθετώτερον καιρόν. Ὁ Ἰωάννης ὑπέσχετο τῇ μνηστῇ προῖκα πέντε πύθους χρυσοῦ, χάριν δὲ τοῦ μελλονόμενου ἀπέλυσε τοὺς αἰχμαλώτους τοῦ Δορπάτου καὶ ἔδωκεν αὐτῷ στρατόν, ὅπως ἐκβάλῃ τοὺς Σουηδοὺς τῆς Ἑστωνίας. Ὁ δὲ Μάγνος, ἄγων τὸν στρατόν τοῦτον καὶ πολλοὺς Γερμανοὺς, εἰσῆλθεν εἰς Λιβονίαν, ὅπου ἀνήγγειλε συνάμα τοῖς κατοικοῖς τὴν βασιλείαν αὐτοῦ, τὴν εὐνοίαν τοῦ Ἰωάννου, τὴν ἔνωσιν πασῶν τῶν χωρῶν τοῦ τάγματος, καὶ τέλος τὴν ἀρχὴν τῆς ἡσυχίας καὶ εὐημερίας. Οἱ δὲ ἐπίτροποι τοῦ Τσάρου Τάουβε καὶ Κροῦζε ἠγγυῶντο πανδῆμως τὴν ἀγαθὴν θέλησιν καὶ εἰλικρίνειαν αὐτοῦ, διαβεβαιοῦντες ἐγγράφως τε καὶ διὰ ζώσης, ὅτι ἡ Λιβονία μενεῖ ἐλευθέρᾳ δύναμις τελοῦσα μόνον μικρὸν φόρον τῷ κυριάρχῃ τῆς Μόσχας, πάν-

Εὐνοία πρὸς
τὸν Μάγνον.

τες οἱ ὑπάλληλοι ἡμῶν ἀναχωρήσουσιν ἐκεῖθεν, μόνοι δὲ οἱ Γερμανοὶ διοικήσουσι τὴν χώραν ἐν ὀνόματι τοῦ βασιλέως καὶ τῶν νόμων. Καὶ πολλοὶ μὲν ἐπίστευον καὶ ἔχαιρον, ἀλλ' ἐπὶ μικρόν· διότι διὰ τὴν φιλοδοξίαν καὶ εὐπιστίαν ὁ Μάγνος ἐπήγαγε τῇ δυστυχεῖ Λιβονία νέας συμφοράς.

Ὁ ἡγεμὼν οὗτος πειθόμενος ἐν πᾶσι τῷ Τάουβε καὶ Κροῦζε, προσέβαλε τῇ 23 Αὐγούστου τὸ 'Ρέβελ μετὰ 25,000 'Ρώσων καὶ πολλῶν Γερμανῶν, ἐλπίζων τὴν ἀναιμωτὶ ὑποταγῆν αὐτοῦ· ἀλλ' οἱ κάτοικοι ἀπέβριψαν πάσας τὰς προτάσεις, εἰπόντες· «Γινώσκομεν τὴν δολιότητα τοῦ Ἰωάννου· ὁ τύραννος τοῦ ἰδίου λαοῦ ἀδύνατον γενέσθαι εὐεργέτης ἀλλοτρίου. Ὁ νέος καὶ ἄπειρος Μάγνος ἔχει συμβούλους κακοβούλους ἢ ἄφρονας· κινδυνεύει δ' ἐν 'Ρωσσία, ὡς ὁ Μιχαὴλ Γλίνσκης· ἀλλὰ τὸ 'Ρέβελ οὐκ ἐπιθυμεῖ ἐξομοιωθῆναι πρὸς τὸ Σμόλενσκον (81)». Ὅθεν ἡ πολιορκία ἤρξατο, συγχρόνως δὲ αἱ ἔξοδοι καὶ αἱ θανάσιμοι νόσοι ἐν τε τῇ πόλει καὶ ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῶν 'Ρώσων, δεικνυόντων μᾶλλον ὑπομονὴν ἢ ἀνδρίαν καὶ τέχνην. Εἰς μάτην ἀπέβαινον τὰ πολιορκητικὰ ἔργα, εἰς μάτην κατεπόνουν τοὺς πολιορκουντας· διότι τὸ πυροβολικὸν αὐτῶν ἦν σχεδὸν ἀσθενές· καταλαβόντες δὲ τὰ πρὸ τῶν πυλῶν τοῦ 'Ρέβελ ὑψώματα, ἀνήγειραν ξυλίλους πύργους, ὅθεν προσέβαλλον τὸ φρούριον, μὴ προξενούντες μεγάλην ζημίαν τῷ ἐχθρῷ. Ἐν τούτοις ὁ χειμὼν ἐπῆλθεν. Οἱ δὲ στρατηγοὶ τῆς Μόσχας Ἰάκωβλεβ, Ληκόβ καὶ Κραπότκιν, μὴ δυνάμενοι τὴν ἄλωσιν τοῦ 'Ρέβελ, διήρπαζον τὰς κώμας τῆς Ἑστωνίας, ὥστε τὸν Φεβρουάριον ἐπεμφαν εἰς 'Ρωσσίαν δισχιλία ἔλκυθρα μετὰ λαφύρων (82)· ἤλπιζον δὲ, ὅτι διὰ τοῦ λιμοῦ ἀναγκάσσοσι τοὺς πολιορ-

1570. κουμενους ἵνα παραδοθῶσιν, ἀλλ' ὁ Σουηδικὸς στόλος ἐπόρισεν αὐτοῖς ἀφρόνως τὰ πρὸς πόλεμον καὶ ἐπιτήδεια. Τέλος ὁ στρατὸς ἤρξατο γογγύζειν, ὁ δὲ Μάγνος ἦν ἐν ἀπογνώσει, αἰτιώμενος τοὺς συμβούλους τοῦ Τσάρου Τάουβε καὶ Κροῦζε, ἀγνοῶν δὲ τί ποιῆσαι, ἐπέμφε πρὸς τοὺς πολίτας τοῦ Ρέβελ τὸν πνευματικὸν αὐτοῦ Σράφφερον μετὰ νέων προτάσεων. Ὁ εὐγλωττος δ' οὗτος ἱερεὺς ἐβεβαίω αὐτοὺς ἀναισχύντως, «ὅτι ὁ Ἰωάννης ἦν ἀληθῶς χριστιανὸς μονάρχης· ὅτι προτιμῶν τὴν Λατινικὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλληνικῆς, εὐχερῶς παραδεχθήσεται τὴν ὁμολογίαν τῆς Αὐγούστης· ὅτι ἦν αὐστηρὸς ὑπὸ τῆς ἀνάγκης, ἀλλὰ μόνον πρὸς τοὺς Ῥώσους, ἀληθῆς ὅμως φίλος τῶν Γερμανῶν· τέλος δὲ, ὅτι τὸ Ρέβελ διὰ τῆς ματαίας ἀντιστάσεως ἐβράδυνε μόνον τὸν χρυσοῦν αἰῶνα, ὃν ὑπισχνεῖτο τῇ Λιβονίᾳ ὁ νέος βασιλεὺς». Ἀντὶ δ' ἀπαντήσεως οἱ πολῖται ἐκέλευσαν αὐτὸν ἀναχωρῆται, τῇ δὲ 16 Μαρτίου, μετὰ τριάκοντα ἐβδομάδων πολιορκίαν τοῦ Ρέβελ, ὁ Μάγνος ἔλυσεν αὐτὴν, ἐνέπρησε τὸ στρατόπεδον καὶ ἀπεχώρησε μετὰ τοῦ Γερμανικοῦ στρατοῦ εἰς Ὁδερπάλεν, ὅπερ ὁ Τσάρος ἔδωκεν αὐτῷ ἐκ προκαταβολῆς τῆς μελλούσης βασιλείας. Ὁ Ῥωσσικὸς στρατὸς κατεσκήνωσεν ἐν τῇ ἀνατολικῇ Λιβονίᾳ (83).

Ἡ πρώτη αὕτη ἀποτυχία ἐξώργισε τὸν Τσάρον, δε μαθὼν συγχρόνως, ὅτι οἱ βασιλεῖς τῆς Σουηθίας καὶ Δανίας συνεμάχησαν, ἔδειξε πρὸς τὸν Μάγνον μεγάλην δυσαρέστησιν, αἰτιώμενος τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ὡς λύσαντα τὴν μετὰ Ῥωσσίας συμμαχίαν καὶ συνδιαλλαγέντα πρὸς τὸν ἐχθρὸν αὐτῆς (84). Καὶ ἄλλο ἀπροσδόκητον συμβεβηκὸς κατετάραξε τὸν Τσάρον καὶ Μάγνον. Ὁ Τάουβε καὶ Κροῦζε, ὀφείλοντες τῷ πρώτῳ τούτων

καὶ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἀνύψωσιν καὶ τὸν πλοῦτον, ἀπώλεσαν τὴν πίστιν τοῦ νέου βασιλέως τῆς Λιβονίας μετὰ τὴν ἀτυχή πολιορκίαν τοῦ 'Ρέβελ· φοβούμενοι δὲ μὴ ἀπολέσωσι καὶ τὴν τοῦ Ἰωάννου, ἐπελάθοντο τοῦ ὄρκου καὶ τῆς τιμῆς καὶ ἐκοινολογήσαντο πρὸς τοὺς Σουηδοὺς καὶ Πολωνοὺς, ἐβουλεύσαντο δὲ τὴν ἄλωσιν τοῦ Δορπάτου, ὅπως εἶτα παραδῶσι τοῦτο τῇ ἐτέρα τῶν δυνάμεων αὐτῶν. Ἡ βουλή αὕτη ἐφαίνετο αὐτοῖς εὐκατόρθωτος, ἐπειδὴ ἐδύνατο διατάττειν τοὺς μισθοφόρους τοῦ Τσάρου Γερμανοὺς, οἵτινες οὐδόλως ἐδίστασαν προδοῦναι αὐτόν. Ἄλλως τε δὲ οἱ ἐπιφανέστατοι τῶν κατόικων τοῦ Δορπάτου, διαμείναντες ἐπὶ πολὺ αἰχμάλωτοι ἐν 'Ρωσσίᾳ, ἐμίσουν ὑπὲρ τοὺς ἄλλους Λιβονοὺς τὴν δεσποτείαν τῆς Μόσχας· ἐπομένως εὐλόγως ἀνέμενέ τις τὴν δραστηρίαν σύμπραξιν αὐτῶν. Πρὸς τοῦτο οἱ συνωμόται, ἐμβαλόντες εἰς τὴν πόλιν, ἔσφαξαν τὴν φρουράν καὶ προσεκάλεσαν τοὺς φίλους καὶ ἀδελφοὺς, κραυγάζοντες, ὅτι ἡ ὥρα τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἐκδικήσεως ἐπέστη. Ἄλλ' οἱ ἐκπεπληγμένοι κάτοικοι ἔμειναν μόνον θεωροί, οὐδενὸς συνταχθέντος τοῖς προδόταις· ὥστε οἱ 'Ρῶσσοι ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ ὑπερίσχυσαν, καὶ τοὺς μὲν κατεκερμάτισαν, τοὺς δὲ ἐξεδίωξαν· ἀλλ' ἐν τῇ ὀργῇ αὐτῶν, νομίζοντες τοὺς πολίτας ὡς συνωμότας, ἐθανάτωσαν καὶ πολλοὺς ἀθώους.

Ὁ Γάουβε καὶ Κροῦζε(85) ἐσώθησαν φυγόντες· διότι, μισούμενοι ὑπὸ τῶν κατοίκων τοῦ 'Ρέβελ, οἵτινες οὔτε ἰδεῖν, οὔτε ἀκοῦσαι περὶ αὐτῶν ἤθελον, ἐζήτησαν ἄσυλον ἐν ταῖς Πολωνικαῖς χώραις, ἐνθα ὁ βασιλεὺς, ἰδίως δ' ὁ δούξ τῆς Κουρλανδίας, ἐδέχθησαν τοὺς ἄφρονας τούτους μετὰ μεγάλων τιμῶν, ἐλπίζοντες ὅτι μαθήσονται τὰ σπουδαῖα ἀπόρρητα περὶ τῶν 'Ρωσσικῶν

1870.

πραγμάτων· ἀλλ' ἔμαθον μένον λεπτομερῶς τὰ τῆς τυραννίας τοῦ Ἰωάννου (86). Οἱ ἄνδρες δ' οὗτοι πρό ἑνὸς ἔτους ἔγραψαν πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα Μαξιμιλιανόν, ὅτι μόνος ὁ Ἰωάννης δύναται ἐκβαλεῖν τῆς Εὐρώπης τοὺς Τούρκους, ὡς ἔχων ἀναρίθμητον καὶ ἔμπειρον καὶ ἀήττητον στρατόν(87)· νῦν δὲ προδόντες τὴν Ῥωσίαν, ἐβεβαίουν τὸν Μαξιμιλιανόν, ὡς καὶ πολλοὺς ἄλλους κυριάρχας τῆς Εὐρώπης, περὶ τῆς ἀδυναμίας αὐτῆς καὶ περὶ τοῦ δυνατοῦ τῆς κατακτήσεως, ἢ τοῦλάχιστον περιορισμοῦ αὐτῆς. Ὁ δὲ Μάγνος, καὶ τοι ἄθῳος, φοβούμενος μὴ πάθῃ ἐκ τῆς προδοσίας αὐτῶν καὶ τῆς ὀργῆς τοῦ Ἰωάννου, ἔσπευσεν ἀναχωρήσων ἐκ τοῦ Ὄβερπάλεν εἰς τὴν νῆσον Ἐζελ.

Ἄλλ' ὁ ἐμμένων ἐν ταῖς βουλαῖς Τσάρος, ἀποκρύπτων τὴν ὀργήν, ἐφαίνετο ἀδιάφορος καὶ ἐν ταῖς σπουδαιοτάταις ἀποτυχίαις· διὸ ἐπεχείρησεν ὅπως καθησυχάσῃ τὸν Μάγνον διὰ νέων φιλικῶν διαβεβαιώσεων. Ἀναγγεῖλας δ' αὐτῷ μετὰ λύπης τὸν αἰφνίδιον θάνατον τῆς μνηστῆς αὐτοῦ Εὐφημίας, προέτεινεν αὐτῷ ἐπὶ ταῖς αὐταῖς συνθήκαις καὶ τῇ αὐτῇ προικί(88) εἰς γάμον τὴν ἀνήλικον Μαρίαν, ἀδελφὴν αὐτῆς, ἐπαναλαμβάνων τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ κατακτῆσαι ὑπὲρ αὐτοῦ τὴν Ἑσθονίαν. Παραμυθούμενος δ' ἑαυτὸν ὁ Μάγνος, ἀσμένως ἐδέχθη τὴν μετὰ τοῦ Τσάρου ἐπιγάμβρευσιν, μνηστευθεὶς πάλιν τῇ ἀνεψιᾷ αὐτοῦ, καὶ ἀναμένων μετ' αὐτῆς καὶ τὸ βασίλειον· ἐπέστειλε δὲ πρὸς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, καὶ τὸν Αὐτοκράτορα καὶ τοὺς ἡγεμόνας τῆς Γερμανίας, ὅτι οὐχὶ ματαία φιλοδοξία, ἀλλ' ἀληθὴς ζήλος ὑπὲρ τῆς κοινῆς εὐμερίας τῶν χριστιανῶν ἐκίνησαν αὐτὸν διώξαι τὴν συμμαχίαν τῆς Ῥωσσίας, ὅπως γένηται μεσίτης τῆς αὐτοκρατορίας καὶ τῆς ἰσχυρᾶς αὐτῆς Ἐπικρατείας, ἥτις

μετὰ τῶν λοιπῶν κυριαρχῶν ἐδύνατο καταστῆλαι τὴν Τουρκίαν. Πᾶσα ἡ Γερμανία καὶ αὐτὸς ὁ Αὐτοκράτωρ, ἔντρομοι ὑπὸ τῶν φιλοδόξων βουλῶν τοῦ σουλτάνου, ἤλπισαν ἀληθῶς τοῦτο, ἀλλὰ, ὡς ὀψόμεθα μετ' ὀλίγον, ὁ Τσάρος ἐφρόντιζε μᾶλλον περὶ τῶν συμφερόντων τῆς ἰδίας πολιτικῆς, ἢ περὶ τῆς ἀμύνης τῆς χριστιανικῆς Εὐρώπης κατὰ τῶν ὄπλων τῶν Μωαμεθανῶν, ἐζήτηε δὲ τὸν ἀσφαλέστερον τρόπον, ὅπως ὑποτάξῃ τὴν Λιβονίαν καὶ ταπεινώσῃ τὴν ὑπερηφάνειαν τῶν κατοίκων τοῦ 'Ρέβελ, οἵτινες, καλοῦντες αὐτὸν τολμηρῶς τύραννον καὶ ἐναβρυνόμενοι ἐπὶ τῇ κατὰ τῶν 'Ρώσων νίκῃ, κατέστησαν ἐπέτειον ἑορτὴν πρὸς ἀνάμνησιν αὐτῆς τῇ 16 Μαρτίου (89). Καὶ παρεσκευάζετο μὲν εἰς ἐκδίκησιν, ἀλλ' ἐβράδυνεν ἕνεκα τῆς φρικωδεστάτης συμφορᾶς τῆς Μόσχας καὶ πάσης τῆς νοτιοανατολικῆς 'Ρωσσίας.

Ἐμμένων τῇ ἀρχῇ τοῦ μὴ αὐξάνειν τοὺς ἐχθροὺς τῆς 'Ρωσσίας, ὁ Ἰωάννης ἐπεθύμει ἀποφυγεῖν τὸν πρὸς τὸν σουλτάνον μάταιον πόλεμον· διότι οὗτος, διαχειόμενος φιλικῶς πρὸς ἡμᾶς, κατέστειλε τὸν Χάνην. Ὅθεν ἀξιωματικός τις, ὀνόματι Νοβοσίλζοβ, μετέβη τῷ 1570 εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπως συγχαρῇ τῷ Σελίμ ἐπὶ τῇ εἰς τὸν θρόνον ἀναβάσει· ἐν φιλόφρονι δ' ἐπιστολῇ ὁ Ἰωάννης ὑπεμίμνησκε τὸν ἡγεμόνα τοῦτον πάσας τὰς ἀπὸ τῆς βισιλείας τοῦ Βαγεζήτ φιλικὰς σχέσεις μεταξὺ 'Ρωσσίας καὶ Τουρκίας· δηλῶν δὲ καὶ τὸν ἑαυτοῦ θαυμασμὸν διὰ τὴν εἰς τὴν 'Ρωσικὴν Ἐπικράτειαν εἰσβολὴν τοῦ Ὄθωμανικοῦ στρατοῦ ἀνεῦ κηρύξεως πολέμου, προέτεινε αὐτῷ εἰρήνην καὶ φιλίαν. Παρηγγέθη δ' εἰπεῖν ὁ Νοβοσίλζοβ τοῖς Τούρκοις μεγιστᾶσιν· «Ὁ κυριάρχης μου οὐκ ἔστιν ἐχθρὸς τῆς Μωαμεθα-

Προσβία εἰς
Κωνσταντινού-
πολιν.

1570.

» νικῆς θρησκείας· διότι ὁ δοῦλος αὐτοῦ, ὁ βασιλεὺς Σαίν-
 » Βουλὰτ, ἀρχιεπὶ τοῦ Κασιμόβου, ὁ βασιλόπαις Καϊβουλᾶ τοῦ
 » Ίουριέβου, ὁ Ίβᾶκ τοῦ Σουροζίκου καὶ οἱ ἀρχηγοὶ Νο-
 » γαῖοι τοῦ Ῥομανόβου. Πάντες οὗτοι ἐλευθέρως καὶ
 » πανδῆμως δοξάζουσι τὸν Μωάμεθ ἐν τοῖς ἰδίοις τεμέ-
 » νεσι. Παρ' ἡμῖν πᾶς ἀλλοδαπὸς ζῆ ἐλεύθερος ἐν τῇ πί-
 » στει αὐτοῦ· ἐν δὲ Καδόμῳ καὶ Μεσσερά πολλοὶ δημό-
 » σιοι ὑπάλληλοι τοῦ Τσάρου εἰσὶ τῆς Μουσουλμανικῆς
 » πίστεως. Ἄληθές μὲν, ὅτι ὁ ἀποθανὼν βασιλεὺς τῆς
 » Καζάνης καὶ ὁ βασιλόπαις Μουρτόζας ἐπέστρεψαν εἰς
 » τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν, ἀλλ' οὗτοι, ἀγαπήσαντες
 » αὐτὴν, ἐζήτησαν τὸ βάπτισμα». Ὁ Νοβοσίλζοβ ἐ-
 » χάρη ἐπὶ τῇ εὐμενεῖ ὑποδοχῇ τοῦ σουλτάνου, εἶδε μό-
 » νον, ὅτι οὗτος οὐδόλως ἠρώτησε περὶ τῆς ὑγείας τοῦ
 » Ἰωάννου, οὐδ' ἐκάλεσεν αὐτὸν εἰς δεῖπνον παρὰ τὰ παρ'
 » ἡμῖν εἰθισμένα.

1571.

Ἡ πρεσβεία αὕτη καὶ ἑτέρα πεμφθεῖσα τῷ 1571
 οὐδόλως ἀπέβησαν, ὡς ἠλπίζετο, καὶ τοι τοῦ Τσάρου,
 πρὸς εὐαρέστησιν τοῦ Σελίμ, κατεδαφίσαντος τὸ ἐν τῇ
 χώρα Καβαρδᾶ ἀνεγερθὲν νέον φρούριον· διότι ὁ ὑπε-
 ρήφανος σουλτάνος ἐπεθύμει τὴν παραχώρησιν τοῦ Ἀ-
 στραχανίου καὶ Καζάνης, ἢ τοῦλάχιστον ἀπήτει ἵνα ὁ
 Ἰωάννης, ἀρχὼν τῶν δύο τούτων πόλεων, ὁμολογήσῃ
 ἑαυτὸν ὑποτελεῖ τῆς Ὀθωμανικῆς ἐπικρατείας. Πρὸς τὴν
 ἄτοπον ταύτην πρότασιν οὐδεμίαν ἀπάντησιν ἐγένετο.
 Συγχρόνως δ' ὁ Τσάρος ἔμαθεν, ὅτι ὁ Σελίμ ἀπαιτῶν
 παρὰ τοῦ Σιγισμούνδου τὸ Κίεβον πρὸς εὐχερεστέραν
 εἰς Ῥωσσίαν ἐπιδρομὴν, παρήγγειλε τὴν γεφύρω-
 σιν τοῦ Ἰστρου καὶ τὴν συνάθροισιν τροφῶν ἐν Μολ-
 δαβία, καὶ ὅτι, παρορμώμενος ὑπὸ τῶν Τατάρων ὁ Χάνης

παρεσκευάζετο εἰς πόλεμον πρὸς ἡμᾶς· τέλος δ' ὅτι ὁ βασιλόπαις τῆς Κριμαίας, νικήσας τὸν πανθερὸν τοῦ Τσάρου Τεμγροῦκον, ἠχμαλώτισεν ἀμφοτέρους τοὺς υἱοὺς τούτου. Ὁ δὲ Δεβλέτ-Γιρέις ἐν ταῖς πρὸς τὴν Μόσχαν ἀμέσοις σχέσεσιν ἐπανελάμβανε τὰς ἀπειλάς, ἀπαιτῶν μετὰ φόρου τὴν ἀπόδοσιν τῶν βασιλείων τοῦ Βάτη, τουτέστι τὴν Καζάνην καὶ Ἀστραχάνιον. Ὁ Τσάρος ἔμαθεν ἐκ Δογκόβου καὶ Πουτίβλου, ὅτι ὁ στρατὸς τοῦ Χάνη προήλαυεν, οἱ δὲ πρόσκοποι Ἑῷσσοι κατεῖδον ἐν ταῖς ἐρήμοις ἀσυνήθη κονιορτὸν, ὡς καὶ πυρὰς κατὰ τὴν νύκτα καὶ ἔχνη πολυαρίθμου ἵππικου, οὗ ὁ πάταγος καὶ οἱ χρεμετισμοὶ τῶν ἵππων ἠκούοντο μακράν. Οἱ στρατηγοὶ τῆς Μόσχας κατεσκήνουν παρὰ τὸν Ὀκκαν, ὁ δὲ Ἰωάννης μετὰ τοῦ υἱοῦ ἐπεθεώρησε δις τὸν ἐν Καλόμνα καὶ Σερπουχόβω στρατόν. Καὶ ἤδη μὲν ἐγένοντο ἀψιμαχίαι τινὲς παρὰ τὴν Ῥεζάνην καὶ Κοσίραν, ἀλλὰ πανταχοῦ οἱ Τάταροι τῆς Κριμαίας ἐφαίνοντο ὀλίγοι καὶ παραχρῆμα ἠφανίζοντο· ὥστε ὁ Τσάρος ἠσυχάσας ἐδήλωσεν, ὅτι τὰ γραφόμενα τῶν ἐπὶ τῶν μεθορίων φρουρούντων ἀρχηγῶν οὐκ ἦσαν ἀληθῆ· διὸ κατὰ τὸν χειμῶνα ἀπέλυσε τὸ πλεῖστον τοῦ στρατοῦ . . .

Ἄλλὰ τόσῳ μᾶλλον ἀνησύχει, ὅσῳ προσήγγιζε τὸ ^{Εἰςβολὴ τοῦ} ἔαρ, ὅτε ὁ Χάνης, ἐξοπλίσας πάσας τὰς παρεμβολὰς, εἰσέβαλε δρομαίως μετὰ 100,000 καὶ ἐπέκεινα ἀνδρῶν εἰς τὰς μεσημβρινὰς χώρας τῆς Ῥωσσίας, ἐνθα ἀπῆντησαν αὐτῷ φυγάδες τινὲς καὶ παῖδες τῶν εὐπατριδῶν, καταλιπόντες τὴν πατρίδα διὰ τὸν φόβον τῶν τιμωριῶν τῆς Μόσχας. Οἱ προδόται δ' οὗτοι ἀνήγγειλαν τῷ Δεβλέτ-Γιρέι, ὅτι ὁ λιμὸς καὶ λοιμὸς καὶ αἰδινηκεῖς βασιλικάι δυσμένειαι ἐν δυσίῳ ἔτεσι κατέστρεψαν τὸ

2871.

πλείστον τοῦ στρατοῦ τοῦ Ἰωάννου, ὁ ἐπίλοιπος δὲ ἦν ἐν Λιβονία, ἢ ἐν τοῖς φρουρίοις. Ἔλεγον δέ· « Ἡ
 « εἰς Μόσχαν ἄγουσά ἐστιν ἐλευθέρα· ὁ Ἰωάννης
 » χάριν μόνον δόξης, ἢ ἐπιδείξεως δύναται ἐκστρατεῦσαι
 » μετ' ὀλίγων δορυφόρων, ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ φεύζεται
 » εἰς τὰς ἀρκτώας ἐρήμους, καὶ ὅτι, παρέχοντες ἐγγύη-
 » σιν τὰς ἰδίας κεφαλὰς περὶ τῆς ἀληθείας τῶν λό-
 » γων τούτων, ἔσονται ἀσφαλεῖς ὁδηγοὶ τοῦ Τατα-
 » ρικοῦ στρατοῦ. » Οἱ προδόται οὗτοι εἶπον δυστυχῶς
 τὴν ἀλήθειαν· διότι οἱ στρατηγοὶ καὶ ὁ ἔμπειρος στρα-
 τὸς ἠλαττώθησαν κατὰ πολὺ. Ὅθεν οἱ πρίγκιπες Βέλ-
 σκης, Μστισλάβσκης, Βοροτίνσκης, οἱ εὐπατρίδαι Μο-
 ρόζοβ καὶ Σερεμέτεβ προπαρασκευάσθησαν ταχέως εἰς
 κατάληψιν τῶν ὄχθων τοῦ Ὄκκα, ἀλλὰ ματαίως (90)
 διότι ἀποφεύγοντες οἱ Τάταροι τὴν συνάντησιν αὐτῶν,
 προσήγγισαν δι' ἄλλης ὁδοῦ πρὸς τὸ Σερπούχοβον, ἐν-
 θα διέμενεν αὐτὸς ὁ Ἰωάννης μετὰ τοῦ τάγματος αὐ-
 τοῦ. Ἐν τοιαύτῃ οὖν περιστάσει ἦν ἀναγκαῖα εὐτολ-
 μία καὶ μεγαλοφυχία· ὁ δὲ Τσάρος ἔφυγεν! . . . Ἀφι-
 χθεις δὲ τὴν ταχίστην εἰς Κολόμναν, ἀπῆλθε παρα-
 χρῆμα εἰς τὴν κώμην Ἀλεξάνδροβσκον, διελθὼν μα-
 κρὰν τῆς δυστυχοῦς πρωτευούσης, ἐκεῖθεν δὲ εἰς Ἰα-
 ρόσλαβον, ὅπως σωθῆ ἀπὸ τοῦ ἐχθροῦ καὶ τῶν προδο-
 τῶν· διότι ἐφρόνει, ὅτι οἱ στρατηγοὶ καὶ ἡ Ῥωσσία ἐ-
 βουλευόντο παραδοῦναι αὐτὸν τοῖς Τατάροις. Ἐγκατα-
 λειφθεῖσα ἡ Μόσχα, ἔμενεν ἄνευ στρατοῦ, ἄνευ ἀρχόν-
 των καὶ ἐν πλήρει ἀταξίᾳ, ὁ δὲ Χάνης μόλις ἀπείχε
 τριάκοντα βέρστια! . . . Ἐπικειμένου τοιοῦτου κινδύ-
 νου, ἔσπευσαν οἱ στρατηγοὶ ἐκ τοῦ Ὄκκα ἐν καιρῷ
 πρὸς ἀμυναν αὐτῆς· ἀλλ' ἀντὶ τοῦ ἀπαντῆσαι καὶ ἀπο-
 κροῦσαι πρὸς Τατάρους ἐν τῷ πεδίῳ, κατέλαβον τὰ

προάστεια, ἔνθα ἦσαν συσσεσωρευμένοι ἄπειροι φυγάδες ἐκ τῶν περίξ κωμῶν· ἔκριναν δὲ ἵνα ἀμύνωνται ἐν μέσῳ στενῶν καὶ φθαρτῶν κτιρίων. Διὸ ὁ μὲν πρίγκιψ Ἰωάννης Βέλσκης καὶ ὁ Μορόζοβ μετὰ τοῦ μεγάλου στρατοῦ ἐστρατοπέδευσαν ἐν τῇ ὁδῷ τοῦ Βαρλαάμ, ὁ δὲ Μστισλάβσκης καὶ Σερεβριάνης μετὰ τῆς δεξιᾶς φάλαγγος ἐν τῇ ὁδῷ τοῦ Ἰωακείμ· ὁ δὲ Βοροτίνσκης καὶ ὁ Τάτεβ ἐν τῷ λειμῶνι Ταγὰν ἀπέναντι τῶν Κρουτίτσων, ὁ δὲ Τέμκιν μετὰ τῆς φρουρᾶς τῶν σωματοφυλάκων πέραν τοῦ Νεγλίνα. Τῇ ἐπαύριον, ἡμέρα τῆς Ἁ-
 ναλήψεως τοῦ Χριστοῦ (24 Μαΐου) ὁ Χάνης προσέβαλε τὴν Μόσχαν, συνέβη δὲ ὅ,τι ἀνεμένετο· διότι ἐπυρπόλησεν τὰ προάστεια. Νηνεμία καὶ εὐδία ἐπεκράτει (91). Ἐμπρησθεὶς τῆς Μόσχας.
 Ἀπὸ πρωίας οἱ Ῥῶσσοι παρεσκευάσθησαν εἰς γενναίαν ἀμύναν, ἀλλὰ ταχέως εἶδον ἑαυτοὺς ἐν μέσῳ πυρός, διότι αἱ ξύλιναὶ οἰκίαι καὶ αἱ καλύβαι ἐπυρπολοῦντο εἰς δέκα διάφορα μέρη. Ὁ οὐρανὸς ἐσκοτίσθη ὑπὸ τοῦ καπνοῦ· θυέλλης δ' ἐπελθούσης, θάλασσα πυρὸς διεχύθη ἀπὸ ἄκρας εἰς ἄκραν τῆς πόλεως μετὰ φοικώδους βρόμου, καὶ οὐδεμία ἀνθρώπινος δύναμις ἐδύνατο ἀναχαιτίσαι τὴν καταστροφὴν· οὐδεὶς διανοεῖτο τὴν κατάσβεσιν τοῦ πυρός· ὁ δὲ λαὸς καὶ οἱ στρατιῶται ἐν ἀπογνώσει ἐζήτουν σωτηρίαν, ἀλλ' ἀπώλλυντο ὑπὸ τῶν ἐρείπια τῶν φλεγομένων οἰκιῶν, ἢ συνωθούμενοι ἐπιέζοντο πρὸς ἀλλήλους ὀρμῶντες εἰς τὴν πόλιν Κιτάϊ-Γορόδ. Πανταχόθεν δὲ διωκόμενοι ὑπὸ τοῦ πυρός ἐβρίπτοντο εἰς τὸν ποταμὸν, ὅπου ἐπνίγοντο. Οὐδεὶς ἐσκέπτετο ὅπως ἄρξῃ ἢ ὑπακούσῃ· κατωρθώθη δὲ μόνον ὁ τειχισμὸς τῆς πύλης τοῦ Κρεμλίνου, ἀπαγορευθείσης πᾶσι τῆς εἰσόδου εἰς τὸ τελευταῖον τοῦτο ἄσυλον, προστατευόμενον ὑπὸ ὑψηλῶν τειχῶν. Οἱ κάτοικοι ἐκαίοντο ἢ ἀπέθνησκον ὑπὸ

1371.

τῆς θερμότητος ἢ τοῦ καπνοῦ ἐν τοῖς λιθοδόμοις ναοῖς. Οἱ Τάταροι ἀπεπειράθησαν, ἀλλὰ ματωίως, τῆς διαρπαγῆς τῶν προαστείων, διότι τὸ πῦρ ἐδίωκεν αὐτούς· αὐτὸς δὲ ὁ Χάνης, ἔντρομος ὑπὸ τοῦ ἄδου τούτου, ἀπεχώρησεν εἰς Κολομένσκη. Ἐν διαστήματι τριῶν ὥρων τὸ Κιτάι Γορόδ καὶ τὰ προάστεια ἀπετεφρώθησαν, ἡ δὲ Μόσχα ἐξέλιπε!... Μόνον τὸ Κρεμλίνον ἐσώθη, ὅπου ἐν τῷ ναῷ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου ἦν ἐγκλεισμένος ὁ Μητροπολίτης μετὰ τῶν ἱερῶν κειμηλίων καὶ τοῦ ταμείου. Τὰ ἐν Ἀρβάτη προσφιλῆ τοῦ Ἰωάννου ἀνάκτορα ἐγένοντο ἐρείπια. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀπλεσθέντων ἐν τῇ ἀποφράδι ταύτῃ ἡμέρᾳ ἐστὶν ἀπίστευτος· διότι ὑπερβαίνει τὰς 120 χιλιάδας στρατιωτῶν ἢ πολιτῶν, μὴ συμπεριλαμβανομένων τῶν γυναικῶν καὶ παιδίων καὶ τῶν καταφυγόντων εἰς Μόσχαν χωριτῶν. Οἱ πάντες δ' ἀναβαίνουν εἰς 800,000 (92). Ὁ ἀρχιστράτηγος πρίγκιψ Βέλσκης ἀνευρέθη νεκρὸς ἐν τοῖς ὑπογείοις τοῦ ἰδίου οἴκου, ὡς καὶ ὁ εὐπατρίδης Μιχαὴλ Βορονόης καὶ ὁ ἀρχίατρος τοῦ Ἰωάννου Ἀρνόλφος Δινσεῦ καὶ εἴκοσι πέντε ἔμποροι Ἕλληνοὶ τοῦ Λονδίνου· ἀνθρώπινα πτώματα καὶ ἡμίκαυστοι ἵπποι συνεσωρεύθησαν μετὰ τῆς τέφρας. «Ὁ ἰδὼν, κατ' αὐτόπτην μάρτυρα, τὸ θέαμα τοῦτο καταλαμβάνεται ὑπὸ φρίκης ἀναμνησκόμενος αὐτοῦ, καὶ παρακαλεῖ τὸν Θεὸν ἵνα μὴ ἴδῃ αὐτὸ δεύτερον» (93).

Οὕτως ὁ Δεβλέτ-Γιρέις ἐτελείωσε μὲν τὸν ἀγῶνα, ἀλλ' οὐκ ἔκρινεν εὐλογον ἵνα πολιορκήσῃ τὸ Κρεμλίνον· ἐπισκοπήσας δὲ ἐκ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους Βοροβιέβου τὸν θρίαμβον αὐτοῦ, τουτέστι σωροὺς τέφρας ἐπὶ χώρου τριάκοντα βερστίων (94), ἀνεπόδισε ταχέως εἰλαδὲ, φοβηθεὶς, ὡς λέγεται, τὴν ψευδῆ ἀγγελίαν, ὅτι

ὁ δούξ ἢ ὁ βασιλεὺς Μάγνος ἐχώρει μετὰ πολλοῦ στρα-
 τοῦ. Ὁ Ἰωάννης, μαθὼν ἐν Ῥοσιόβω τὴν ἀναχώρησιν
 τοῦ ἐχθροῦ, παρήγγειλε τῷ πρίγκιπι Βοροτίνσκη ἵνα
 πορευθῆ πρὸς καταδίωξιν τοῦ Χάνη, ἀλλ' οὗτος προ-
 λαβὼν ἐξεπόρθησε τὰς πλείστας τῶν νοτιοανατο-
 λικῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ῥωσσίας καὶ ἀπήγαγεν εἰς Ταυ-
 ρικὴν ὑπὲρ τὰς ἑκατὸν χιλιάδας αἰχμαλώτων. Στερού-
 μενος δὲ τῆς γενναιοψυχίας ὁ Ἰωάννης ἵνα γένηται πα-
 ρήγορος τῶν ὑπηκόων ἐν τῇ συμφορᾷ ταύτῃ, καὶ φο-
 βούμενος τὴν φρίκην καὶ τοὺς θρήνους, οὐκ ἠθέλησεν
 ἀπελθεῖν εἰς τὸν πυρίθρωτον τόπον· διὸ ἐπανῆλθεν
 εἰς Ἀλεξάνδροβσκον, παρ᾿ ἡγεῖας τὴν ἐκκαθάρισιν τῶν
 ἐρειπίων τῆς Μόσχας ἐκ τῶν διαφθειρόντων τὴν ἀτμο-
 σφαῖραν σεσηπῶτων πτωμάτων· διότι οὐδεὶς ὑπῆρχε πρὸς
 ταφὴν αὐτῶν, καὶ μόνον οἱ ἐπιφανεῖς ἢ πλούσιοι
 ἐθάπτοντο μετὰ τῶν ἐπικηδείων τελετῶν, οἱ δὲ λοι-
 ποὶ ἐρρίπτοντο εἰς τὸν Μόσχαν. Ἄλλ' ἦσαν τοσοῦ-
 τοι, ὥστε ἀπέφριξαν αὐτόν· ἔκειντο δὲ σωρηδὸν μο-
 λύνοντες τὴν ἀτμοσφαῖραν καὶ τὰ ὕδατα. Τὰ φρέατα
 ἀπεξηράνθησαν ἢ ἐχώσθησαν, ὥστε οἱ ὑπολιπόμενοι κά-
 τοικοὶ ἀπέθνησκον ὑπὸ τῆς δίψης. Τέλος προσεκλήθη-
 σαν οἱ κάτοικοι τῶν παρακειμένων πόλεων, οἵτινες ἐ-
 ξελόντες τοῦ ποταμοῦ ἔθαψαν τὰ πτώματα. Οὕτως ἡ
 θεομηνία κατέπληξε τὴν Ῥωσίαν. Τί δ' ὑπελείπετο πρὸς
 κορύφωσιν τῶν δεινῶν μετὰ λοιμὸν, λιμὸν, σίδηρον, αἰχ-
 μαλωσίαν καὶ τύραννον;

Ὁψόμεθα ἤδη πόσον ἄνανδρος ἦν ὁ τύραννος κατὰ τὴν
 πρώτην ταύτην συμφορὰν τῆς βασιλείας αὐτοῦ. Τῇ 18
 Ἰουνίου, πλησιάσας εἰς Μόσχαν διέμεινεν ἐν Βρατοβστί-
 να, ἔνθα ἔτυχε δύο ταχυδρόμων τοῦ Δεβλὲτ-Γιρέι, ὅστις
 ἐξερχόμενος τῆς Ῥωσσίας, ἄτε ἀγέρωχος νικητῆς, ἐπι-

1871.

θύμει ειλικρινῶς συνέντευξιν μετ' αὐτοῦ. Ὁ Τσάρος, οἱ εὐ-
 πατρίδαι καὶ οἱ εὐγενεῖς ἦσαν ἀπλῶς ἐνδεδυμένοι εἰς ση-
 μεῖον πένθους ἢ περιφρονήσεως τοῦ Χάνη. Ἐρωτή-
 σαντος δὲ περὶ τῆς ὑγείας τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Δεβλέτ-
 Γιρέι, ὁ ἀξιωματικὸς τοῦ Χάνη ἀπεκρίνατο· « Ἴδου
 » τί διαγγέλλει σοι ὁ ἡμέτερος Τσάρος.
 » Ἐκαλοῦμεν ἀλλήλους φίλους, σήμερον δὲ ἐσμεν
 » ἐχθροί· ἀλλ' οἱ ἀδελφοὶ ἐρίζουσι καὶ συνδιαλλάττον-
 » ται. Ἀπόδος τὴν Καζάνην καὶ τὸ Ἀστραχάνιον καὶ
 » τότε προθύμως πορεύομαι ἐπὶ τοὺς ἐχθρούς σου. »
 Ταῦτα εἰπὼν, ὁ πρεσβευτὴς παρέδωκε τὸ δῶρον τοῦ Χά-
 νη· ἦν δὲ τοῦτο μάχαιρα περίχρυσος καὶ προσέθηκεν
 « Ὁ κυριάρχης μου περιεζώννυτο αὐτὴν περὶ τὴν ὀ-
 » σφύν· φέρε καὶ σὺ ὡσαύτως αὐτὴν. Καὶ ἵππον ἐπε-
 » θύμει ἀποστεῖλαι σοι, ἀλλὰ πάντες ἀπέκαμον ἐν τῇ
 » χώρᾳ σου. » Ἄλλ' ἀποβαλὼν τὸ ἀπρεπὲς τοῦτο δῶ-
 » ρον ὁ Ἰωάννης, ἐκέλευσε τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ἐπι-
 » στολῆς τοῦ Δεβλέτ-Γιρέι, περιεχούσης τάδε· « Καίω
 » καὶ πορθῶ τὴν Ῥωσίαν, μόνον διὰ τὴν Καζάνην καὶ
 » τὸ Ἀστραχάνιον, τὸν δὲ πλοῦτον καὶ τὰ χρήματα θε-
 » ωρῶ ὡς κονιορτόν. Ἀνεζήτησά σε πανταχοῦ, ἐν Σερ-
 » πουχόβω καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Μόσχᾳ· ἐζήτηον τὸ διάδημα καὶ
 » τὴν κεφαλὴν σου· ἀλλὰ σὺ ἔφυγες ἐκ τῶν πόλεων τούτων.
 » Καὶ τολμᾶς ἐναβρύνεσθαι ἐπὶ τῇ βασιλικῇ σου μεγα-
 » λειότητι στερούμενος καὶ ἀνδρίας καὶ αἰδοῦς! Μαθὼν
 » ἤδη τὰς εἰς τὴν χώραν σου φερούσας, ἐπανλεύσομαι
 » μετ' ὀλίγον εἰ μὴ ἀπολύσης τὸν πρεσβευτὴν μου,
 » ὃν ματαίως κρατεῖς αἰχμάλωτον, καὶ ἀπορρίψης τὴν
 » αἰτησίαν μου, μὴ δίδων ἔγγραφον ὄρκον ὑπὲρ σεαυτοῦ,
 » τῶν υἱῶν σου καὶ ἐγγόνων σου. » Ἦς δ' ὑπῆρξεν ἐν τῇ

περιστάσει ταύτη ἢ διαγωγή τοῦ Ἰωάννου, τοῦ τοσοῦτον ὑπερφηάνου πρὸς τοὺς ἐπισήμους χριστιανοὺς μισθάρχας τῆς Εὐρώπης; Ἐκυψε τὸν αὐχένα πρὸ τοῦ Χάνη ὑπισχνούμενος τὴν παραχώρησιν τοῦ Ἀστραχανίου κατὰ τὴν ἐπίσημον διομολόγησιν τῆς εἰρήνης παρακαλῶν δ' αὐτὸν ἵνα μὴ ταραξῆ ἕως τότε τὴν Ῥωσσίαν, οὐδὲν ἀπεκρίνετο εἰς τὰς ὕβρεις καὶ πικρὰς εἰρωνείας, συγκατατιθέμενος μάλιστα καὶ εἰς τὴν ἀπόλυσιν τοῦ πρεσβευτοῦ τῆς Κριμαίας, εἰ ὁ Χάνης ἀπέλυε τὸν Ἀθανάσιον Ναγόην, Μόσχιον μεγιστᾶνα, πρὸς τὰς περαιτέρω διαπραγματεύσεις. Ἐν τῇ ἐσχάτῃ ταύτῃ ἀνάγκῃ, ἐτοίμως ἔχων τῶντι ὁ Ἰωάννης ὅπως ἀποβάλλῃ τὴν λαμπρὰν κατάκτησιν αὐτοῦ, ἔγραψε πρὸς τὸν ἐν Ταυρική Ναγόην, ὅτι τοῦλάχιστον μετὰ τοῦ Χάνη ὀφείλομεν ἐν τῷ μέλλοντι ἀναγορεύειν τοὺς βασιλεῖς τοῦ Ἀστραχανίου, τουτέστιν ὅτι ἤθελε διατηρῆσαι σκιαν ἐξουσίας ἐπὶ τοῦ Βασιλείου τούτου. Καταπροδίδων οὕτω τὰ καθήκοντα καὶ τὰ συμφέροννα τῆς Ἐπικρατείας, οὐδόλως ἐδίστασεν ἵνα προδώσῃ καὶ τοὺς κανόνας τῆς Ἐκκλησίας· διότι, πρὸς εὐαρέστησιν τοῦ Δεβλέτ-Γιρέι, παρέδωκεν αὐτῷ συγχρόνως ἐπιφανῆ τινα αἰχμάλωτον τῆς Κριμαίας, ἐπιστρέψαντα ἐκουσίως εἰς τὴν Χριστιανικὴν πίστιν ἐν Μόσχᾳ, ὑποβαλὼν οὕτως αὐτὸν τοῖς βασιάνοις ἢ τῇ ἀρνήσει τῆς θρησκείας, πρὸς ἀνήκουστον σκάνδαλον τῆς ὀρθοδοξίας!

Ὁ Ἰωάννης ὡσεὶ χαίρων εἶρε νέαν εὐκαιρίαν φόνων ἐν τῇ τάλαιπώρῳ χώρᾳ αὐτοῦ. Τὰ ἐρεπίπια τῆς Μόσχας ἀνέδιδον ἔτι καπνόν· οἱ Τάταροι κατεπόρθουν τὰς ἐπαρχίας ἡμῶν, ὁ δὲ Τσάρος ἐβασάνιζε καὶ ἐθανάτου τοὺς ὑπηκόους! Εἴρηται ἤδη, ὅτι προδότηι ὠδήγησαν τὸν Δεβλέτ-Γιρέιν εἰς τὴν πρωτεύουσαν. Ὅθεν ὁ

1871.

Νέος γάμος τοῦ
Ἰωάννου.

Ἰωάννης ἐδύνατο ἀποδιδόναι τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἐχθροῦ τῇ προδοσίᾳ ταύτῃ· ἐδύνατο, ὡς πρότερον, ἀπολογεῖσθαι ὑπὲρ τῶν παραφορῶν τῆς ὀργῆς καὶ κακίας αὐτοῦ· ἀλλ' εὔρε καὶ ἄλλην αἰτίαν οὐχ ἤττον σπουδαίαν. Δυσχεραίνων ἐπὶ τῇ χηρείᾳ, καὶ τοι μὴ σώφρονι, ἐζήτηε ἀπὸ πολλοῦ τρίτην γυναῖκα· ἡ ὑπόθεσις δ' αὐτῇ διακοπεῖσα ἐκ τῆς εἰσβολῆς τῶν Τατάρων, ἐπανελήφθη μετὰ τὴν παρέλευσιν τοῦ κινδύνου. Προσῆχθησαν εὖν πρὸς αὐτὸν ἐν τῇ κώμῃ Ἀλεξανδρόσκῳ νεάνιδες ἐπίσημοι καὶ ἄσημοι ἐκ πασῶν τῶν πόλεων τῆς Ἐπικρατείας ὑπὲρ τὰς δισχιλίας. Ἐκάστης δὲ τούτων παρασταθείσης κατ' ἰδίαν, ἐξέλεξεν ἐξ αὐτῶν εἴκοσι καὶ τέσσαρας, καὶ ἐκ τούτων δώδεκα, ἃς ὁ ἰατρός καὶ αἱ μαῖαι ἐπεσκέψαντο. Ἐπὶ πολὺ παρέβαλλε τὴν καλλονὴν, τὰς χάριτας καὶ τὴν εὐφυίαν αὐτῶν, τέλος δὲ προὔτιμησε τὴν Μάρθαν Βασιλείου Σαβάκιν, θυγατέρα Νοβογοροδίου ἐμπόρου· συγχρόνως δὲ ἐξέλεξε γυναῖκα ὑπὲρ τοῦ πρεσβυτέρου υἱοῦ τὴν Εὐδοκίαν Σαβοῦροβ. Οἱ γονεῖς τῶν εὐτυχῶν νεανίδων ἐκ τοῦ μηδενὸς ἐγένοντο Εὐπατρίδαι, οἱ δὲ θεοὶ τῆς μελλούσης τσαρίνης, μεγάλοι ἀξιωματικοί, ὁ δὲ ἀδελφὸς αὐτῆς, οἰνοχόος. Μετὰ τῶν ἀξιωματῶν τούτων ἐδόθη αὐτοῖς καὶ πλοῦτος, προελθὼν ἐκ τῶν δυσμενειῶν, περιουσία ἀρχαίων οἴκων πριγκίπων καὶ εὐπατριδῶν. Ἄλλ' ἡ μνηστὴ τοῦ Τσάρου ἐνόησε καὶ ἤρξατο μαραιομένη καὶ ἐσχναινομένη· διεθρυλλήθη δὲ, ὅτι κρύφιοι ἐχθροὶ ἐβάσκησαν αὐτὴν φθοροῦντες τὴν οἰκιακὴν εὐδαιμονίαν τοῦ Ἰωάννου. Παραχρῆμα αἱ ὑποφίαι ἐστράφησαν πρὸς τοὺς συγγενεῖς τῶν τεθνηκυῶν βασιλισσῶν Ἀναστατίας καὶ Μαρίας. Παρηγγέλθη ἀνάκρισις, τουτέστι διὰ φόβου καὶ χολακείας ἐξέτασις τῆς ἀληθείας, ἤτοι συκοφαντίας.

Ἄγνοοῦντες τὰ καθ' ἕκαστα τοῦ συμβεβηκότος τούτου, 1671.
 γινώσκουμεν μόνον ποῖοι καὶ πῶς ἀπώλοντο κατὰ τὴν Πέμπτην ἐποχὴν τῶν φόνων. Ὁ πρίγκιψ **Μιχαήλ**
 ὁ **Τεμγρούκου**, γυναικᾶδελφος τοῦ **Ἰωάννου**, ἄγριος **Ἀσιανός**, ὅστις ἐνίοτε μὲν ἐπολιτεύθη ὡς ἐνδοξος στρα-
 τηγός, πλλάκις δὲ ὡς βδελυρώτατος δήμιος, τυχῶν
 ἐναλλάξ εὐνοίας καὶ ἐξυβρίσεως, καὶ πολλὰκις μὲν πλου-
 τισθεὶς, ἀλλὰ πάντων στερηθεὶς χάριν φυγαγωγίας τοῦ
Τσάρου, παρηγγέλθη καταδιῶξαι τὸν **Δεβλὲτ-Γιρέν**
 μετὰ τοῦ σώματος τῶν σωματοφυλάκων. Καὶ ἐξεστρά-
 τευσε μὲν, ἀλλ' ἐξαίφνης, ἐπισπάσας τὴν δυσμένειν
 τοῦ **Τσάρου**, ἀνεσκολοπίσθη! Ὁ δ' εὐπατρίδης **Ἰωάν-**
νης Πέτρου Ἰάκωβλεβ, ὁ τῷ 1566 διαφυγὼν τὸν θά-
 νατον, Βασίλειος ὁ ἀδελφός τούτου, ὁ ἐκπαιδεύσας τὸν
 πρεσβύτερον τῶν βασιλοπαιδῶν, ὁ στρατηγός **Σαβοῦ-**
ροβ, ἀνεψιός τῆς ἀτυχοῦς **Σολωμονίας**, πρώτης γυναι-
 κὸς τοῦ πατρὸς τοῦ **Ἰωάννου** ἀπώλοντο διὰ μαστιγῶ-
 σεως, ὁ δ' εὐπατρίδης **Λέων Ἀνδρέου Σαλτικὸβ**, ἀπο-
 καρεὶς κατ' ἀρχὰς ἐν τῇ μονῇ τῆς **Ἀγίας Τριάδος**, ἐ-
 θανατώθη μετ' ὀλίγον. Ἦότε ἐπενοήθη νέος τρόπος τι-
 μωρίας. Ὁ **Ἰατρός Ἐλισαῖος Βομέλιος**, ὁ κακόβουλος
 οὗτος συκοφάντης, περὶ οὗ ἐβρέθη ἤδη, προέτεινε τῷ
Τσάρῳ τὴν διὰ φαρμακεύσεως ἐξώλειαν τῶν ἐχθρῶν
 αὐτοῦ, κατεσκεύασε δέ, ὡς λέγεται, θανατηφόρον ποτόν
 μετὰ τοσαύτης καταχθονίου ἐπιτηδειότητος, ὥστε ὁ φαρ-
 μακευόμενος ἀπέθιγον ἀκριβῶς κατὰ τὸν ὑπὸ τοῦ τυ-
 ράννου ὀριζόμενον χρόνον. Διὰ τοῦ ποτοῦ τούτου ὁ
Τσάρος ἀπώλεσέ τινες τῶν ἰδίων φίλων, τὸν **Γρηγό-**
ριον Γριασόνην, τὸν πρίγκιπα **Ἰωάννην Γβόσδὲβ-Ρα-**
στόβσκη, καὶ πολλοὺς ἄλλους κατηγορουμένους ἐπὶ
 συνενοχῇ ἐν τῇ φαρμακεύσει τῆς μνηστῆς τοῦ **Τσάρου**, ἢ

1871.

ἐπὶ προδοσίᾳ, παρασκευασάσθη τοῖς Τατάροις τὴν εἰς Μόσχαν ὁδόν (95). Ἀλλὰ τῇ 28 Ὀκτωβρίου ὁ Τσάρος ἐγήμηε τὴν νοσοῦσαν Μάρθαν, ἐλπίζων, ὡς αὐτὸς οὗτος ἔλεγεν, ἵνα σώσῃ αὐτὴν ἀπὸ τοῦ θανάτου διὰ τοῦ φίλτρου τούτου καὶ τῆς πεποιθήσεως ἐπὶ τῇ εὐσπλαγχνίᾳ τοῦ Θεοῦ. Ἐξ δὲ ἡμέρας μετὰ τὸν ἑαυτοῦ γάμον, παρήγγειλε τὸν τοῦ υἱοῦ μετὰ τῆς Εὐδοκίας· ἀλλὰ τὸ τοῦ γάμου συμπόσιον ἔληξεν εἰς κηδείαν! διότι τῇ 13 Νοεμβρίου ἐξέπνευσεν ἡ Μάρθα, ἥ, τῶνόντι, ἐκ τῆς Τελευτῆ τῆς ἀνθρωπίνης κακίας, ἢ μόνον ἐξ ἀπαισίου τινὸς αἰτίας ἐπὶ ὀλέθρῳ τοσοῦτων ἀθῶων. Ὅπως ποτ' ἂν ἦ, ὁ βασιλικὸς αὐτῆς τάφος, ἰστάμενος ἐν τῇ γυναικειᾷ μονῇ τῆς Ἀναλήψεως παρ' ἀμφοτέραις ταῖς πρώταις γυναίξι τοῦ Ἰωάννου, ὑπάρχει τοῖς μεταγενεστέροις ὑπόθεσις λυπηρῶν λογισμῶν.

Τελευτῆ
Τσαρίγγος.

Παρηγορηθεὶς ὁ Ἰωάννης ὑπὸ τῆς ἐκδικήσεως, ἐζήτησε νέας τέρψεις ἐν τοῖς πράγμασι τῆς ἐπικρατείας· διόφοβούμενος δευτέραν τοῦ Χάνη εἰσβολὴν καὶ ἐπιθυμῶν τῆς ἐξασφαλίσεως τῆς Μόσχας, κατηδάφισε τὰ προάστεια, πάντας δὲ τοὺς ἐμπόρους καὶ πολίτας μετώκισεν εἰς τὴν πόλιν, ἀπαγορεύσας αὐτοῖς τὴν οἰκοδομὴν ὑψηλῶν ξυλίνων οἰκιῶν, ἐπικινδύνων ἐν πυρκαϊᾷ, ἐπεθεώρησε καὶ διέταξε τὸν στρατὸν κελεύσας τὸν Σαίν-Βουλάτ, βασιλέα τοῦ Κοσσιμόβου, ἵνα ἐκστρατεύσῃ ἐπὶ τοὺς Σουηδοὺς εἰς Ὀρέσεκον μετὰ τῆς προπορείας τοῦ Ῥωστικοῦ στρατοῦ, αὐτὸς δ' οὗτος ἀνεχώρησεν εἰς Νοβογορόδον. Κατὰ τὸ φαινόμενον ἦν δυσχερὲς αὐτῶ ἰδεῖν τὸν τόπον ἀπανθρώπων τιμαυριῶν, ἔνθα ἐν μέσῳ βαθείας σιωπῆς τοῦ λαοῦ οἱ λίθοι ἐκτραύγαζον κατὰ τοῦ ἐξολοθρευτοῦ, τόπον θλίψεως, ἀκηδίας, πτωχείας καὶ νόσων. Οἱ δ' ἐν Νοβογορόδῳ τοποτηρηταὶ τοῦ Τσάρου

προσέταξαν τὴν συνάθροισιν πάντων τῶν κατοίκων πρὸ τοῦ τότε ἀκατοικήτου καὶ ἐρήμου Ἀρχιεπισκοπείου, ὅπου ἀνέγνωσαν αὐτοῖς ἐπιστολὴν τοῦ Ἰωάννου, λέγουσαν, ἵνα μένωσιν ἡσυχοὶ καὶ παρασκευάσωσι, κατὰ τὰ ἀρχαῖα ἔθιμα, τροφὰς διὰ τὴν ἀφιξίν αὐτοῦ. Ὅθεν οὗτοι παραχρῆμα ἐκαθάρισαν αὐτῷ οἰκίαν ἐν τῇ Νικητείᾳ ὁδῷ καὶ ἔστησαν ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀγίας Σοφίας νέον βασιλικὸν θρόνον, ἐπιθέντες χρυσὴν περιστερὰν, ὡς σημειον, τρόπον τινὰ, συνδιαλλαγῆς καὶ ἀμνησικακίας, ἀνεκαίνισαν δὲ καὶ τὸν ἀνευ Ἀρχιερέως ἀρχιερατικὸν θρόνον. Ἀλλ' ἐφρόντισαν μεγάλως καὶ περὶ τῆς ὑγείας τοῦ Τσάρου, ἀπαγορεύσαντες τὴν ἐν τῇ πόλει ταφὴν ἀνθρώπων ἀποθανόντων ὑπὸ λοιμικῶν νόσων, καὶ ὀρίσαντες πρὸς ταφὴν αὐτῶν πολυάνδριον ἐγγὺς τοῦ Βολχόβου περὶ τὸ μοναστήριον τοῦ Χουτίνου. Ἐῶθεν μέχρις ἑσπέρας οἱ περίπολοι ἐφύλαττον τὰς ὁδοὺς, ἐπισκεπτόμενοι τὰς οἰκίας καὶ κλείοντες τὰς λοιμωτούσας. Ἀπηγόρευσαν δὲ καὶ αὐτοῖς τοῖς ἱερεῦσι πλησιάζειν εἰς ἀσθενεῖς, ἀπειλοῦντες, ὅτι καὶ καὶ τούτους καὶ ἐκείνους ἐν ἀπειθείᾳ κατακαύσουσι ζῶντας. Ἡ ὑπερβολικὴ αὕτη αὐστηρότης ἀπέβη ὠφέλιμος· διότι, ἀρχομένου τοῦ χειμῶνος, ὁ ἱερός κληρὸς ἀνήγγειλε τῷ ἀπεσταλαμένῳ ὑπὸ τοῦ Τσάρου, ὅτι ὁ λοιμὸς κατέπαυσεν ἐν Νοβογορόδῳ. Τῇ 23 Δεκεμβρίου οἱ πολῖται εἶδον περιχαρῶς τὴν ἔλευσιν τοῦ νέου Ἀρχιεπισκόπου Λεωνίδου, χειροτονηθέντος ἐν Μόσχᾳ ὑπὸ τῶν Ἀρχιμανδριτῶν τοῦ μοναστηρίου τοῦ Γσουδόβου. Τῇ δὲ ἐπαύριον εἰσῆλθεν εἰς Νοβογορόδον ὁ Τσάρος μετὰ τῶν υἱῶν καὶ τῶν πρώτων ἀξιωματικῶν. Καὶ τοὶ δὲ πλεῖστοι ἀξιωματικοὶ ἀπώλοντο, ἢ αὐτῇ ὁμως τοῦ Ἰωάννου ἐ-

Γ Περιπέτεια τοῦ Ἰωάννου εἰς Νοβογορόδον.

1571.

χιζον ἔτι τὸν θρόνον ἄνδρες πολιοὶ καὶ ἐπιφανεῖς ἐπὶ ταῖς ὑπηρεσίαις. Τὸ στρατιωτικὸν συμβούλιον συνίστων τότε οἱ εὐπατρίδαι καὶ οἱ πρίγκιπες Μοσιλάβσκης, Βοροτίνσκης, Πρόνσκης, Τρουβέτσκης, Ὀδεέβσκης, Σίτσκης, Σερεμέτεβ, ὁ ἐπιφανέστατος δὲ πάντων Πέτρος Σηδεάκοβ-Νογαίσκης, καὶ ὁ μέγας ἀξιωματικὸς Βασίλειος Σοθάκιν, οἱ εὐγενεῖς Μαλούτας Σκουράτοβ καὶ Σερεμισίνοβ, ὁ σφραγιδοφύλαξ Ὀλφέριεβ, οἱ γραμματεῖς Ἀνδρέας καὶ Βασίλειος Ἰακωβλεβ Στσελκάλοβ, πρῶτοι πολιτικοὶ ἄνδρες μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀτυχοῦς Βισκοβάτη. Ὁ στρατὸς συνηθροίζετο ἐν Ὀρεσέκω καὶ Δορπάτῳ, ὅπως, προσβαλὼν συγχρόνως τὴν Φινλανδίαν καὶ Ἑστονίαν, λάβῃ ζίχην παρὰ τοῦ βασιλέως τῆς Σουηδίας, ὡς μὴ ἐκτελέσαντος τὴν πρὸς τὸν Ἐρῆκον συνομολογηθεῖσαν ἄφρονα συνθήκην καὶ διὰ τὴν ὑπὸ τὸ Ῥέβελ ἀποτυχίαν τοῦ Μάγνου.

Σουηδικά.

Ἄλλ' ὅμως ἡ πυρπόλησις τῆς Μόσχας, ἡ ἔνδειξις τῆς Ῥωσσίας καὶ οἱ νέοι φόβοι, οὓς ἐνέβαλεν ὁ Χάνης, παρώτρυναν τὸν Τσάρον εἰς τὴν εἰρήνην, ἣν ἔντιμον μόνον ἤθελε. Διὸ οἱ εἰς Μούρομον ἐξορισθέντες Σουηδοὶ πρέσβεις, ἀπαχθέντες εἰς Νοβογόροδον, ἔμαθον τὰς συνθήκας, ἐφ' αἷς παρέσχεν αὐτοῖς συγγνώμην ὁ Τσάρος, ὅστις ἀπῆτει παρὰ τοῦ βασιλέως 10,000 σκούδων διὰ τὴν ἐν Στοκχόλμῳ γενομένην πρὸς τὸν Βοροντσόβ καὶ Ναοῦμοβ ὕβριν καὶ τὴν παραχώρησιν πάσης τῆς Ἑστονίας καὶ τῶν ὑπαργύρων γαιῶν τῆς Φινλανδίας· προσέτε δὲ τὴν πρὸς τὴν Ῥωσσίαν συνομολόγησιν ἐπιθετικῆς συμμαχίας κατὰ τῆς Πολωνίας καὶ Δανίας, τυχόντος δὲ πολέμου, καὶ τὴν ἀποστολὴν χιλίων ἵππέων καὶ πεντακοσίων πεζῶν· τέλος δὲ ἵνα ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ ὁ βασιλεὺς καλῇ αὐτὸν κυριαρχὴν τῆς Σουη-

Δί' ας καὶ ἀποστείλῃ εἰς Μόσχαν τὰ σήματα τοῦ βασιλείου ὅπως ἐγγαχαρθῶσιν ἐπὶ τῆς σφραγίδος τοῦ Τσαρῶν! Κεκμηκότες ὑπὸ σκληρᾶς αἰχμαλωσίας οἱ πρέσβεις, ἐφοβήθησαν μὴ παροργίσωσι τὸν Ἰωάννην καθ' ἑαυτῶν καὶ κατὰ τῆς ἀθροῦς καὶ ἐπαπειλουμένης ὑπὸ εἰσβολῆς ἰσχυροῦ στρατοῦ Σουηδίας· ἐπομένως ἐπεκαλέσαντο τὴν μεσιτείαν τῶν βασιλοπαίδων καὶ εὐπατριδῶν, ὅπως πείσωσι τὸν κυριάρχην ἐπισχεῖν τὸ ξίφος, ἐπιτρέψαι δ' αὐτοῖς ἐπανελθεῖν πρὸς τὸν βασιλέα, καὶ ἀναμένειν ἐν εἰρήνῃ τὴν ἀπάντησιν· προσετίθεισαν δὲ, ὅτι ἡ μὲν Λιβονία οὐδόλως περιεῖχεν ὑπάργυρον γῆν, ἡ δὲ Σουηδία ἡνένδεης χώρα μὴ δυναμένη πορίσαι ἡμῖν στρατόν. Παραστάντες δὲ τῷ Ἰωάννῃ ἔπεσον πρηνεῖς, ἀλλ' οὗτος ἀνέστησεν αὐτοὺς, εἰπὼν· « Εἰμὶ χριστιανὸς μονάρχης καὶ οὐκ ἀνέχομαι τὴν μέχρις ἐδάφους προσκύνησιν. Ἀνακεφαλαιώσας τότε πάντα τὰ πταίσματα τοῦ βασιλέως, ἐπινέλαθε τὰς ἀξιώσεις αὐτοῦ εἰπὼν· « Ἡ ἐκτελέσει τὸ θέλημά μου, ἡ δὲ σφόμεθα τίς ἡμῶν ἔχει δξύτερον ξίφος.» (96). Εἶτα δὲ ἐδήλωσεν αὐτοῖς ὅτι, αἰτήσας παρὰ τοῦ Ἐρίκου τὴν παράδοσιν τῆς Αἰκατερίνης, ἐνόμιζεν αὐτὴν χήραν ἄτεκνον· ἐπομένως οὐδόλως παρέβη τοὺς θείους νόμους, ὡς σκοπῶν μόνον ἵνα λάβῃ ἱκανὸν ἐνέχυρον πρὸς ταπεινώσιν τοῦ Σιγισμούνδου. Οἱ πρέσβεις, διαβεβαιώσαντες αὐτόν, ὅτι ὁ βασιλεὺς ἐπανορθώσει τὰ πάντα καὶ αἰτήσεται συγγνώμην διὰ τὰ ἀμαρτήματα, ἐδείπνησαν παρ' αὐτῷ καὶ ὑπέγραψαν τὴν συνθήκην, ἐν ἣ ἀναφέρεται, ὅτι ὁ μέγας κυριάρχης τῆς Ῥωσσίας μετέβαλε τὴν ὀργὴν εἰς ἔλεος πρὸς τὴν Σουηδίαν συναινῶν, ἵνα μὴ ἐμβάλῃ εἰς τὰς ἐπιρχίας αὐτῆς μέχρι τῆς Πεντηκοστῆς, ἐπὶ τῇ συνθήκῃ, ὅτι ὁ βασιλεὺς πέμψει πρὸς

1871,

αὐτὸν ἐν Νοβογορόδω νέους πρέσβεις μετὰ 10,000 σκούδων πρὸς ἐπανόρθωσιν τῆς πρὸς τὸν Βοροντσόβ καὶ Ναοῦμοβ ὕβρεως, διακσίους ἐνόπλους, κατὰ τὸν Γερμανικὸν τρόπον, ἵππεις ἵνα ὑπηρετήσωσιν ἐν Ῥωσσίᾳ καὶ τινὰς ἐπιτηδείους μεταλλουργοὺς· ὑπέσχετο δὲ τὴν ἐλευθέραν εἰσαγωγὴν εἰς Ῥωσσίαν τοῦ χαλκοῦ, κασσιτέρου, μολύβδου, τῆς νάφθης καὶ τοῦ θείου, καὶ ἐπέτρεπε τὴν ἔλευσιν τεχνιτῶν καὶ πολεμικῶν ἀνδρῶν. Ἐν φιλικῇ δὲ μετὰ τοῦ Ἐπισκόπου τῆς Ἄβω συνεντεύξει οἱ εὐπατρίδαι ἠρώτησαν αὐτὸν περὶ τῆς ἡλικίας, τοῦ νοσὸς καὶ τοῦ εἶδους τῆς νέας ἀδελφῆς τοῦ βασιλέως, δηλώσαντες τὴν ἐπιθυμίαν ὅπως λάβωσι τὴν εἰκόνα αὐτῆς, καὶ ὑπαινισσόμενοι, ὅτι ὁ Τσάρος ἴσως ἤρχετο εἰς γάμον μετ' αὐτῆς (97)· τέλος δὲ ἀπέπεμψαν τοὺς πρέσβεις εἰς Στοχχόλμον μετὰ τιμῶν καὶ ἐπιστολῆς πρὸς τὸν βασιλέα, ἐν ἧ ἔγραψεν ὁ Ἰωάννης· «Ὀὐδαμῶς δυσωπήσεις με, εἰμὴ ἀποβάλης τὴν Λιβονίαν· ἢ ἐπὶ τὸν Καίσαρα ἐλπίς σου ματαία ἐστὶ· λέγε ὅτι θέλεις, ἀλλὰ διὰ τῶν λόγων σου οὐ σώσεις τὴν χώραν σου».

1872.

Τότε ὁ Τσάρος ἐδήλωσε πρὸς τὸν στρατὸν, ὅτι παύουσι τὰ πολεμικὰ ἔργα χάριν τῶν παρακλήσεων τῶν Σουηδῶν· διαμείνας δ' ἐπὶ εἴκοσι καὶ ἕξ ἡμέρας ἐν Νοβογορόδω καὶ μηδένα κακοποιήσας, μάλιστα δ' ἀποκαταστήσας πρὸς χαρὰν τῶν κατοίκων τὸ ἀρχαῖον ἔθιμον τῶν δικαστικῶν μονομαχιῶν καὶ ἀναδείξας τὸν πρῶτιστον εὐπατρίδην πρίγκιπα Μοτισλάβσκην καὶ τὸν Πρόνσκην τοποτηρητὰς τοῦ Νοβογορόδου, ἀνεχώρησε τῇ 18 Ἰανουαρίου προπεμπόμενος ὑπὸ τῶν εὐλογιῶν τοῦ λαοῦ.

Τὸ πρῶτον ἔργον τοῦ Τσάρου μετὰ τὴν εἰς Μόσχαν,

ἤτοι εἰς Ἀλεξάνδροβσκον, ἐπάνοδον, ἦν ἀνήκουστον τέως ἐν Ῥωσσίᾳ ἐκκλησιαστικὸν παρανόμημα. Τὸ τέταρτον ἤδη ἐγγίμε γυναῖκα ἐξ ἀσῆμου γένους, τὴν Ἄνναν Ἀλεξίου Κολτόβσκη, μὴ κρίνας μάλιστα ἀναγκαῖον ἵνα αἰτήσῃται τὴν Ἐπισκοπικὴν εὐλογίαν· ἀλλὰ μεταμεληθεὶς, συνεχάλεσε μετ' οὐ πολὺ τοὺς Ἐπισκόπους καὶ ἤτησατο παρ' αὐτῶν τὴν ἐπικύρωσιν τοῦ γάμου. Τότε, τελευτήσαντος τοῦ Κυρίλλου, προήδρευε τῆς συνόδου ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Νοβογορόδου Λεωνίδα, Ἱεράρχης πλεονέκτης καὶ ἀνθρωπάρεσκος. Συνελθόντων, δὲ τῶν Ἐπισκόπων ἐν τῇ ναῷ τῆς Κοιμήσεως, ὁ Ἰωάννης ἠγόρευσε πρὸς αὐτοὺς τάδε· «Οἱ κακόβουλοι ἀνθρώποι ἀπώλεσαν διὰ τῆς μαγείας τὴν πρώτην μου γυναῖκα Ἀναστασίαν, ἡ δὲ δευτέρα, Κιρκασσία ἡγεμονόποις, φαρμακευθεῖσα ὡσαύτως, ἀπεδήμησε πρὸς Κύριον ἐν βασιάνοις καὶ σπασμοῖς. Ἀνέμεινα ἐπὶ πολὺ, τέλος δ' ἔκρινα τὸν τρίτον γάμον, ἐν μέρει διὰ τὴν σωματικὴν ἀνάγκην, ἐν μέρει δὲ διὰ τὰ ἀνήλικα τέκνα μου· διότι ἢ νεότης αὐτῶν ἀπαγορεύει με καταλιπεῖν τὸν κόσμον, ἢ ὁ ἐν αὐτῷ ἄγαμος βίος σκανδαλώδης ἐστί. Λαβὼν τὴν εὐλογίαν τοῦ Μητροπολίτου Κυρίλλου, ἐζήτησα ἐπι πολὺ γυναῖκα, ἦν τέλος ἐξελεξάμην. Ἀλλὰ τὸ ἔμψυκτον καὶ ὁ φθόνος ἀπώλεσαν τὴν Μάρθαν, Τσαρίναν μόνον κατ' ὄνομα· διότι, μόλις μνηστευθεῖσα, ἐνόησε, καὶ μετὰ δέκα πέντε ἡμέρας ἀπὸ τοῦ γάμου ἐτελεύτησε παρθένα. Ἀπεγνωκῶς οὖν καὶ τεθλιμμένος ἐπεθύμουν καθιερωῶσαι ἑμαυτὸν τῷ μοναστικῷ βίῳ, ἀλλ' ἀποβλέψας εἰς τὴν λιπυρὰν ἀνηλικότητα τῶν υἱῶν μου καὶ τὴν πάσχουσαν Ἐπικράτειαν, ἐτόλμησα τέταρτον γάμον. Νῦν δὲ προσπίπτων ἐν κατανώσει, δέομαι τῶν Ἱεραρχῶν ὑπὲρ τῆς ἀδείας καὶ εὐ-

1872.

«λογίας αὐτοῦ». Ἡ ταπείνωσις αὕτη μεγάλου βασιλέως (ὡς ἀναφέρεται ἐν ταῖς πράξεσι τῆς συνόδου ταύτης) βαθέως συνεκίνησε τοὺς Ἀρχιεπισκόπους, οἵτινες ἐδάκρυον συλλυπούμενοι τὴν παρανομίαν καὶ τὸν πικρανομήσαντα. Ὅθεν ἀναγνόντες τοὺς κανόνας τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ἐξήτασαν καὶ ἐθέσπισαν τὴν ἐπικύρωσιν τοῦ γάμου ἐνεκα θερμῆς καὶ κατανοητικῆς μετανοίας τοῦ Τσάρου ἀπαγορεύσαντες δ' αὐτῷ τὴν εἰς τὸν ναὸν εἴσοδον πρὸ τοῦ Πάσχα, ἐπέτρεψαν μόνον τὴν κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην Μετάληψιν τῶν ἀχράντων μυστηρίων καὶ παρήγγειλαν συγχρόνως, ἵνα μένη ἐπὶ ἔτος ὀλόκληρον μετὰ τῶν προσπιπτόντων, ἕτερον δὲ μετὰ τῶν πιστῶν, λαμβάνων ἀντίδωρον μόνον κατὰ τὰς ἑορτάς. Ἄλλ' ἐν πολέμῳ ἀπήλλασσον αὐτὸν τῆς ἐπιτιμῆσεως ταύτης, ἦν αὐτοὶ οἱ Ἐπίσκοποι ἀνελάμβανον, συγχρόνως δὲ ὑποισχυνοῦντο δέεσθαι ὑπὲρ τῆς Γαλινῆς Ἄννης. Ὅπως δὲ ἡ παράνομος πράξις τοῦ Τσάρου μὴ σκανδαλίση τὸν λαόν, ἠπέιλουν κεραυνοβόλον ἀνάθεμα τῷ τολμησόντι τέταρτον γάμον. Τὴν πράξιν τοῦ συγχωρητηρίου ὑπέγραψαν, πλὴν τοῦ Λεωνίδου, οἱ Ἀρχιεπίσκοποι Κορνήλιος ὁ Ῥοστόβου καὶ Ἀντώνιος ὁ Πολότσκου, ἐπὶ ἑπτὰ Ἐπίσκοποι, Ἀρχιμανδρίται καὶ οἱ ἐπισημότατοι τῶν Ἡγουμένων. Ἀναπαύσαντες οὕτω τὴν συνείδησιν τοῦ Τσάρου, ἐνητχολήθησαν περὶ ἄλλην σπουδαίαν ὑπόθεσιν, τὴν ἐκλογὴν Μητροπολίτου ἀνηγορεύθη δὲ τοιοῦτος ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀντώνιος.

Ἄλλ' ὁ Τσάρος, καί περ ἐπιθυμῶν τὴν εἰρήνην, προπαρασκευάζετο εἰς πόλεμον, προσκαλῶν πάντας τοὺς παῖδας τῶν εὐπατριδῶν, ὀχυρῶν τὰς ἐν ἐρήμῳ νεοκτίστους μεσημεριὰς πόλεις Βάλχοβον καὶ Ὀρελον καὶ

Τῆ 29 Ἀπρι-
λίου.

Μαζφ μιν'.

διαπραγματευόμενος πρὸς διαφόρους δυνάμεις. Οὕτως, ἀνεκαίνιγε τὴν πρὸς τὴν βασίλισσαν Ἐλισάβετ συμμαχίαν. Ἄλλ' ἡ ἀδιαφορία, ἣν αὕτη ἔδειξε κατὰ τὴν δῆλωσιν τῆς βουλῆς αὐτοῦ, ὅπως καταφύγη εἰς Ἀγγλίαν, δυσηρέστησε μεγάλως πρὸς τὸν Τσάρον διότι πρὸς τὸν ἄλλογον ἐδίωξεν ἐκ τῆς Ῥωσσίας τοὺς ἐμπόρους τοῦ Λονδίνου, κατηγορουμένους ἐπὶ ἀνόμω πλεονεξία. Ἡ δὲ Ἐλισάβετ, ἐξίλειουσα αὐτόν, ἐπεμφε τὸ τέταρτον τὸν Ἰακινθῶνα, ὅπως διαβεβαιώσῃ αὐτόν περὶ τῆς εἰλικρινοῦς καὶ ἀναλλοιώτου φιλίας· ὁ δὲ Ἰωάννης ἀπεκρίνατο·

« Διὰ τί οὖν ἡ βασίλισσα, μεγάλως φροντίζουσα περὶ
 » τῶν ὠφελειῶν τῆς Ἀγγλικῆς ἐμπορίας, οὐδὲ τὴν
 » ἐλαχίστην ἀπέδειξέ μοι συμπάθειαν κατὰ τὰς κρίσι-
 » μους τῆς τύχης μου περιστάσεις; Γινώσκω, ὅτι ἡ
 » ἐμπορία σπουδχιωτάτη ἐστὶ τῆ ἐπικρατείᾳ, ἀλλὰ αἱ
 » ἴδιαι ὑποθέσεις τῶν κυριαρχῶν σπουδαιότεραι τῶν
 » ἐμπορικῶν. » Ὁ Ἰακινθῶν, ἀπολογούμενος ὑπὲρ
 τῆς Ἐλισάβετ, ἠτιᾶτο τοὺς ἀμαθεῖς διερμηνευτάς, οἵτι-
 νες κακῶς μεθρημῆνευσαν τὰς ὑπὲρ τοῦ Τσάρου φιλι-
 κωτάτας ἐκφράσεις αὐτῆς· ἐρωτήσας δὲ περὶ τῶν πρὸς
 τοὺς Ἀγγλοὺς ἐμπόρους ἀποδοιδόμενων μομφῶν, καὶ
 ἀνακεφαλαίων τὰς πρὸς τὴν Ῥωσσίαν ὑπηρεσίας αὐ-
 τῶν, ἐσπούδασεν ἀποδείξαι, κατὰ τὴν θέλησιν τῆς βασι-
 λίσσης, ὅτι οὗτοι συνήργησαν ταῖς ἐν Λιβονία νίκαις
 ἡμῶν, μὴ ἐπιτρέψαντες ταῖς ἀρκτώαις δυνάμεσι τὴν
 κατὰ θάλασσαν ἀπόκλεισιν τῆς Νάρβας, ὅπως στερή-
 σωσι τὴν Ῥωσσίαν τῶν ἐμπορικῶν ὠφελημάτων τῆς
 Βαλτικῆς. Ὁ Ἰωάννης καταπραῦνθεὶς, ἐδήλωσε χάριν
 πᾶσι τοῖς Ἀγγλοῖς· διό οὐδὲν εἶπε περὶ τῶν κατ' αὐ-
 τῶν, προσθεὶς· « Ὅντινα συγχωρῶ, οὐ κατηγορῶ·
 » ὦμεν φίλοι ὡς τὰ πρῶτα, τὸ δὲ πρότερον ἀπέβρη-

1872.

Συμμαχία
 πρὸς τὴν Ἐλι-
 σάβετ.

1572.

» τον, ἔστω τοιοῦτον. Ἀληθῶς αἱ περιστάσεις μετε-
 » βλήθησαν νῦν, ἀλλ' ἐν ἀνάγκῃ ἀποκαλύψομαι
 » πρὸς τὴν προσφιλεστάτην ἀδελφὴν μου Ἐλισάβετ
 » μετὰ πλήρους πίστεως.» Τουτέστι, κατασρέψας τοὺς
 ἔσωτερικοὺς ἐχθροὺς, ἔπαυσε σκεπτόμενος περὶ τῆς εἰς
 Ἑλλάδα καταφυγῆς Ὁ Ἰακινθῶν, λαβὼν ὑπὲρ τῶν
 ὁμογενῶν ἐμπορῶν νέαν ἄδειαν τοῦ ἐμπορεύεσθαι ἐν
 Ῥωσσίᾳ, προέτεινε τὴν σύστασιν ἐμπορείου ἐν Ἀστρα-
 χανίῳ πρὸς ἀλλαγὴν τῶν πρὸς τὴν Περσίαν ἐμπο-
 ρευμάτων καὶ ἰσορᾶς ἐν Κολμορόρφ. Εἶτα δὲ ἀπῆ-
 λθη.

1. Τὴν ἐλευθέραν ἀπέλευσιν ἐκ Μόσχας τῶν τε-
 χνιτῶν καὶ βιομηχανῶν Ἑλλήνων εἰς Λονδὶν ον.

2. Τὴν ἀπότισιν τῶν ὀφειλομένων τοῖς Ἑλλήνοις
 ὑπὸ τινῶν περιπεσόντων εἰς δυσμένειαν καὶ θανατω-
 θέντων εὐγενῶν τοῦ Τσαροῦ.

3. Τὴν πρὸς αὐτοὺς ἀπότισιν τῶν ἐκ τοῦ ἐμπρη-
 σμοῦ τῆς Μόσχας βλαβῶν.

Φαίνεται δὲ, ὅτι τὰς διαφόρους ταύτας ἀπαιτήσεις
 ἔφερε βαρέως ὁ Τσάρος· διότι ἀπεκρίθη, ὅτι οἱ ἄλλοδα-
 ποὶ ἦσαν ἐλεύθεροί μὲν ἢ ἀπελθεῖν τῆς Ῥωσσίας·
 περὶ δὲ τῶν ὀφειλομένων αὐτοῖς, ὅτι ἐξετάσει, προσθεὶς
 ὅτι τὸν τεύθεν οὐκ ἐπιθυμεῖ ἀκοῦσαί τι περὶ τῶν ὀφει-
 λῶν τούτων, καὶ ὅτι οὐκ ἦν ὑπεύθυνος τῶν ἐκ τοῦ ἐμ-
 πρησμοῦ βλαβῶν καὶ τῆς θεομηνίας, τῆς ἀπο-
 τεφρωσάσης τὴν Μόσχαν. Λαβὼν φιλικὴν πρὸς
 τὴν Ἐλισάβετ ἐπιστολὴν ὁ Ἰακινθῶν ἀπῆλθε μετὰ
 τιμῶν.

Διαπραγματεύ-
 σαι πρὸς τὴν
 Δανίαν καὶ Λι-
 θουανίαν.

Ἐν ταῖς πρὸς τὴν Δανίαν καὶ Λιθουανίαν νέαις
 σχέσεσιν, ὁ Ἰωάννης, τηρῶν τὰς παλαιὰς παραδόσεις,
 προσεφέρετο ἀγερώχως. Ὁ βασιλεὺς τῆς Δανίας Φρει-

δερικός, μὴ ἀνακοινώσας αὐτῷ τὴν πρὸς τὴν Σουη-
 δίαν συμμαχίαν, ἐφαίνεται, ὅτι ἠδιαφόρει πρὸς τὴν τύ-
 χην τοῦ Μάγνου· ἀλλ' ὁμως διεβεβαίουν τὸν Τσάρον
 περὶ τῆς ἀναλλοιώτου πρὸς αὐτὸν φιλίας· αἰτιώμε-
 νος δὲ τοὺς Ῥώσους ὡς ἀφελόντας τῶν Νορβηγῶν
 τὰ κτήματα καὶ τὰς ἀλιείας, ἤτει ἀσφαλιστικὸν
 γράμμα ὑπὲρ τῶν πρέσβειων τοῦ Μαξιμιλιανοῦ, ἐρ-
 χομένων εἰς Μόσχαν διὰ σπουδαίαν ὑπόθεσιν. Ὁ δὲ
 Τσάρος ἀπεκρίνατο· «Ὁ Φρειδερικός πράττει καλῶς
 » ἐπιθυμῶν τῆς πιστῆς φιλίας ἡμῶν ἐφ' ὄρου ζωῆς·
 » ἀλλ' ἀποδοκιμάζω μόνον, ὅτι συνομολογεῖ συμμαχίαν
 » πρὸς τὸν ἐχθρὸν τῆς Ῥωσίας, ἀνευ τῆς ἡμετέρας ἀ-
 » δείας. Ἀνάγκη ἵνα ἐπανορθώσῃ τὸ ἀμάρτημα αὐτοῦ
 » καὶ συνταχθῇ ἡμῖν, πείθων τοὺς Σουηδοὺς ὑποτα-
 » γῆναι τῇ ἡμετέρᾳ θελήσει. Περὶ δὲ τῶν Νορβηγι-
 » κῶν ζητήσομεν ἀκριβεῖς πληροφορίας καὶ ταχέως
 » κρινοῦμεν. Ἀναμένομεν τοὺς πρέσβεις τοῦ ἀδελφοῦ
 » ἡμῶν Μαξιμιλιανοῦ, δυναμένους ἐλθεῖν καὶ ἀπελθεῖν
 » ἐλευθέρως». Ὁ πρεσβευτὴς τῆς Λιθουανίας Ἀρα-
 βουρδὰ, δηλώσας πρὸς τὸν Ἰωάννην, ὅτι ἐν πολλαῖς
 Γερμανικαῖς πόλεσι περιεφέροντο ἐξ ὀνόματος αὐτοῦ
 ὕβριστικαὶ τῷ Σιγισμούνδῳ ἐπιστολαί, μεστὰ ψεύδους
 καὶ παραλογίας, ἀπήτει ἵνα ὁ Τσάρος ἀποδοκιμάσῃ
 ἐπισήμως τὰς ὑπὸ τῆς κακίας διαθρυλλουμένας ταύ-
 τας συκοφαντίας, λέγων· «Ὁ Δουξ Μάγνος τῇ βοη-
 » θείᾳ τῶν Ῥώσων ἐπολέμει πρὸς τὰ βασιλικά κτήμα-
 » τα· ὅτι παρασπονδοῦντες κατελάβομεν τὸ Τάρβαστον,
 » καὶ ὅτι ὁ Σιγισμούνδος εὐχαρίστως παραχωρήσει
 » τῇ Ῥωσίᾳ Λιβονικὰς τινὰς πόλεις ἀντὶ τοῦ Πο-
 » λότσκου. » Ὁ γραμματεὺς τοῦ Τσάρου Ἀνδρέας
 Στσελκάλωβ ἀπεκρίθη, ὅτι οἱ κατὰ τοῦ βασιλέως λίβελ-

1312.

λοι ἐχαλκεύθησαν ὑπὸ τῶν Γερμανῶν Τάουβε καὶ Κροῦζε, ὅπως ἀνασκευάσωσι τὸς συκοφαντίας τοῦ Σιγισμούνδου, καθὼς ἀνήνεγκον οὗτοι τῷ Ἰωάννῃ· ὅτι οἱ ῥαδιουργοὶ οὗτοι κατέφυγον εἰς Λιθουανίαν. « ἀνάγκη οὖν » ἵνα ὁ βασιλεὺς πέμψῃ αὐτοὺς εἰς Μόσχαν, ὅπως τιμωρηθῶσι. Τότε δὲ ὁ Τσάρος δηλώσει ἀμελλητί πρὸς πάντας τοὺς κυριάρχας τῆς Εὐρώπης, ὅτι αἱ ὑβριστικαὶ αὐταὶ τῷ Σιγισμούνδῳ ἐπιστολαὶ εἰσι πλασταί· ὅτι τὸ Τάρβαστον κατελάβομεν ὡς ἀνηκόν ἡμῖν· καὶ ὅτι ὁ Μάγνος ἐπολέμει πρὸς Σουηδίαν, οὐχὶ δὲ πρὸς Πολωνικὰ κτήματα· ὅτι ἐὰν ὁ βασιλεὺς παπραχωρήσῃ τῇ Ῥωσσίᾳ πᾶσαν τὴν Λιθονίαν, ππραχωρήσωμεν αὐτῷ τὸ Πολότσκον καὶ τὴν Κουρλανδίαν. Τέλος πάντων πρὸς περάτωσιν τῆς σπουδαίας ταύτης ὑποθέσεως ὁ Ἰωάννης ἀναμενεῖ ἐν Πσκοβῷ τοὺς πρέσβεις τοῦ βασιλέως. »

Διαμονὴ τοῦ
Τσάρου ἐν Νο-
βογορόδῳ.

Τῶν οὖν τῶν Ἰωάννης παρεσκευάζετο ἀπελθεῖν πάλιν εἰς Νοβογορόδον πρὸς διομολόγησιν εἰρήνης, ἣ συνέχειαν τοῦ πρὸς τὴν περιφρουρουμένην ὑπὲρ αὐτοῦ Σουηδίαν πολέμου· ἐν ᾧ οὐδὲν μανθάνων ἐκ τῆς Ταυρικῆς εὐχερῶς ἐδύνατο μαντεύσασθαι τὴν ἐχθρικὴν βουλήν τοῦ Χάνη ἐν ᾧ ἤδη ἐφημίζετο περὶ ἐπικειμένης νέας εἰσβολῆς αὐτοῦ· ἐν ᾧ ἡ ἀσφάλεια τῆς Μόσχας καὶ τῆς Ῥωσσίας ἔχρηζον τῆς παρουσίας τοῦ μονάρχου ἐν τῇ πρωτευούσῃ, ἀναγεννωμένη ἐκ τῆς τέφρας, ἀσθενεῖ δὲ καὶ περιφόβῳ ἐκ τῆς φρικώδους ἀναμνήσεως τοῦ πρὸ μικροῦ δυστυχήματος αὐτῆς! Ἄλλ' ὁ Ἰωάννης ἐφαίνετο δυνάκων μόνον τὴν ἰδίαν ἀσφάλειαν ἐν ἀπωτάτῃ χώρᾳ· διὰ πέμψας εἰς Νοβογορόδον τετρακοσίας πεντήκοντα ἀμάξας μετὰ τοῦ δημοσίου ταμείου, ἀνεχώρησε μετὰ τῆς νέας αἰχμῆς, τῶν δύο υἱῶν, τοῦ βασιλέ-

παίδος Μιχαήλ, υιού του Καϊβουλά, του Στεφάνου, υιού του όσποδάρου της Μολδαβίας, του Ραδούλου της Βλαχίας, των αδελφών της Τσαρίνης Γρηγορίου και 'Αλεξάνδρου Κοκτόβτση, εϋπατριδών τινων φίλων αυτού, των γραμματέων και του λογάδος στρατού. 'Εν περιπτώσει δέ πολιορκίας της Μόσχας (ήν προέβλεπε!) ενεχείρισε τήν άμυναν αυτής τοῖς πρίγκιψι Γουρίω Γοκμάκοβ και Γεμοθέω Δολγορούκη· άλλ' όμως έμεινε και έν τῷ πεδίῳ στρατός· διότι ο περιφανέστατος άνήρ, ο πρίγκιψ Μιχαήλ Βοροτίνοσκη, μετά τῶν άξίων συμπολεμιστῶν, του εϋπατρίδου Σεριμέτεβ, και τῶν πριγκίπων Νικήτα 'Οδρόβσκη και 'Ανδρέου Χοβάνσκη, κατεσκήνουν παρά τόν 'Οκλαν υπομένοντες τόν Χάνην· έδωκε δέ προς τούτους ο Τσάρος και τό Γερμανικόν τάγμα, συγκεείμενον έξ έπτακισχιλίων άνδρῶν και διοικούμενον υπό του Γεωργίου Φαρενσβάχ· μόνον δ' αυτός ήν ήδη μακράν!

'Ελθών εις Νοβογόροδον ο Γωάννης, ενίσχυσε τόν έν Δορπάτω, Φελλίω και Λαίσω στρατόν· αναμένων δέ άγγελίας παρά του βασιλέως της Σουηδίας, έγραφε προς τόν Σιγισμουδον, ότι ή επιτυχία τῶν πολιτικῶν υποθέσεων απέκειτο τῇ εκλογῇ τῶν άνδρῶν· ότι ο φρούραρχος Τρότσικου, Ευστάθιος Βόλοβιτς, και ο γραμματεὺς Μιχαήλ 'Αραβουρδά εφαινοντο αὐτῷ επιτηδειότατοι πάντων τῶν άλλων μεγαστάνων της Λιθουανίας, όπως ειρηνεύσωσι μονίμως τήν έαυτῶν πατρίδα προς τήν 'Ρωσίαν· άλλ' ο βασιλεὺς απέρριψεν, ως φαίνεται, τήν επιθυμίαν του Γωάννου, αποκριθείς, ότι πρέσβεις έσονται άρχοντες ισότιμοι τῷ Βόλοβιτς και 'Αραβουρδά. 'Η επιστολή δ' αὐτή του Σιγισμουδου ήν ή τελευταία· διότι τῇ 18 'Ιουλίου ετελεύτησεν

1872.

έντειλάμενος τοῖς μεγιστᾶσιν ἵνα προσενέγκωσι τὸ διάδημα τῶν Ἰαγελλόνων τῷ Ῥώσῳ μονάρχῃ· τοῦλάχιστον οἱ μεγιστᾶνες ἔσπευσαν ἀναγγελοῦντες τῷ Τσάρῳ τὴν τελευταίην τοῦ Σιγισμούνδου, ὑπισχνούμενοι τὴν παραχρῆμα ἔναρξιν τῶν σπουδαίων διαπραγματεύσεων. Νέα ἐλπίς, εὐχάριστος τῇ φιλοδοξίᾳ τοῦ Ἰωάννου ἀλλ' ὅμως τότε ἐφρόντιζε μᾶλλον περὶ τῆς διατηρήσεως τῆς ἰδίας ἐπικρατείας ἢ τῆς κατακτήσεως ἄλλων.

Ὁ βάρβαρος Δεβλέτ·Γιρέις, μὴ ἀρκούμενος τῇ ἐρημώσει τῆς Μόσχας καὶ τῇ ταπεινώσει τοῦ Ἰωάννου, ἐλπίζων πλουτισθῆναι καὶ πάλιν ἐκ λαφύρων καὶ αἰχμαλώτων ἀμαχητί, φονεῦσαι μόνον τοὺς ἀόπλους καὶ ἐλθεῖν εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἡμῶν ἄνευ ἀντιστάσεως, ἴσως δὲ καὶ ἐκβαλεῖν τῆς ἀρχῆς καὶ ἀποδιῶξαι τὸν Τσάρον, εἰσιγα καὶ ἀνεπαύετο μὴ ἀποσάτων τοὺς ἵππους. Ἀλλ' αἰφνης εἶπε τοῖς οὐλάνοις καὶ ἀρχηγοῖς καὶ μεγιστᾶσιν. « Ἀντὶ τοῦ χρονοτριβεῖν ἐν ὁσλίᾳ » ἀλληλογραφία, κρίνωμεν τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Ἀστραχανίου καὶ τῆς Καζάνης ἐκ τοῦ συνεγγυς πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Μόσχας. » Παραχρῆμα δ' ὄρμᾳ δι' ὁδοῦ γνωστῆς ἤδη αὐτῷ πρὸς τὸν Τάναϊν καὶ Οὐγγραν, διερχόμενος τὰς ἀκινδύνους αὐτῷ ἐρήμους πρὸς τὰς ἐμπρησθείσας πόλεις καὶ διὰ τῆς τέφρας τῶν κατερημωθειῶν κωμῶν, ἄγων στρατὸν τοσοῦτον, ὅσον οἱ Χάναι οὐδεπώποτε συνέλεξαν ἀπὸ τοῦ Μαμάι, Τοχταμήσου καὶ Ἀχμέτ· ὑπῆρχον δ' ἐν αὐτῷ Νογαῖοι, γιανίτσαροι τοῦ σουλτάνου καὶ μεγάλη μοῖρα πυροβολικοῦ· οἱ δὲ Ῥῶσοι, ὡς ὀλιγάριθμοι, ἔμενον ἀκίνητοι ἐν τοῖς φρουρίοις· σπανίως δ' ἐφαίνοντο ἐν στρατείᾳ ἵππεῖς τινες, ἀλλ' οὐχὶ πρὸς μάχην, ἀλλὰ πρὸς κατασκόπευσιν. Ὁ Χάνης εἶ-

Εἰσβολὴ τῶ
Τατάρων.

δεν ἤδη τὴν Ὀκκαν πρὸ αὐτοῦ καὶ τὸν Ῥωσσικὸν στρατὸν παρατεταγμένον ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τρία θέρτια ἀπὸ τοῦ Σερπουχόβου, ἔχοντα χαρακώματα καὶ πολὺ πυροβολικόν. Καὶ τὸ χωρίον μὲν τοῦτο ἐθεωρεῖτο ὡς τὸ προσφορώτερον πρὸς τὴν διάβασιν, ἀλλ' ὁ Χάνης, ἐξαπατήσας τοὺς Ῥώσσοις διὰ σφοδροῦ πυροβολισμοῦ, διέβη τὸν ποταμὸν κατὰ τινα ἄλλον ἤττον φυλασσόμενον τόπον, ὥστε τὴν ἐπιούσαν ἦν ἐπὶ τῆς πέραν ὄχθης τοῦ Ὀκκα καὶ ἐπὶ τῆς εἰς Μόσχαν ἀγούσης

Ὁ Ἰωάννης ἔμαθε τοῦτο ἐν Νοβογορόδω τῆ 31 Ἰουλίου· ἀλλ' ἀποκρύπτων τὴν ταραχὴν αὐτοῦ, ἐπανηγύριζεν ἐν τοῖς μοναστηρίοις μετὰ τῶν εὐπατριδῶν τοὺς γάμους τοῦ γυναικαδέλφου Γρηγορίου Κολτόβσκη καὶ ἔπνιγε παιδας εὐπατριδῶν ἐν τῷ Βολχόβω. Καὶ εἶχε μὲν καὶ ἄλλον στρατὸν, οὐχὶ ὅμως καὶ καιρὸν, ὅπως πέμψῃ αὐτὸν εἰς ἀμυναν τῆς πρωτευούσης. Ὅθεν ἀνέμενεν ἀπρακτῶν νέας ἀγγελίας, ἐν ᾗ ἡ Μόσχα, περίφοβος, ἤκουεν ὅτι ὁ Χάνης ὠρίζεν ἤδη τὰς οἰκίας, ἃς ἔμελλον κατοικῆσαι οἱ μεγιστᾶνες τῆς Κριμαίας. Ἄλλ' ἐπέστη ἡ ὥρα ὅπως γνωσθῆ, εἰ δικαίως ὁ ὠργισμένος κυριάρχης κατηγορεῖ πάντοτε τῶν Ῥώσσων στρατηγῶν ἀνανδρίαν καὶ βραθυμίαν καὶ ἀδιαφορίαν πρὸς τὴν εὐημερίαν καὶ δόξαν τῆς πατρίδος !

Ὁ Βοροτίνσκη, καταλιπὼν τὰ ἄχρηστα χαρακώματα, ὤρμησεν εἰς καταδίωξιν τοῦ ἐχθροῦ, ὃν καταλαβὼν ἀνεχαίτισε καὶ ἠνάγκασεν εἰς μάχην, τῆ 1 Αὐγούστου, ἐν τῇ κώμῃ Μολόδα, πεντήκοντα θέρτια ἀπεχούσῃ τῆς Μόσχας. Καὶ ὁ μὲν στρατὸς τοῦ Χάνη συνέκειτο ἐξ ἑκατὸν εἴκοσι χιλιάδων, ὁ δὲ ἡμέτερος κατὰ πολὺ ἦν ἐλάσσων· καὶ τοῖς μὲν πρώτοις ἀπέκειτο νικῆσαι, ὅπως

1712.

λάβωσι τὸ Ἀστραχάνιον καὶ τὴν Καζάνην καὶ σώθεν-
 τες ἐπανεέλθωσιν ἐλεύθεροι εἰς τὰ ἴδια σκηνώματα, οἱ
 δὲ Ῥώσσοι ἐμάχοντο περὶ τῶν ὄλων, οἷον περὶ τῆς
 θρησκείας, τῆς πατρίδος, τῶν γονέων, τῶν γυναικῶν
 καὶ παιδίων. Ἡ ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου ἐγκατάλειψις τῆς Μό-
 σχας τόσῳ μᾶλλον κατέθλιβε τὰς καρδίας, ὅσῳ ἡ πόλις
 αὐτὴ ἐφαίνετο, ὅτι ἀνηγέρθη ἐκ τῆς τέφρας ἵνα καὶ αὐθις
 ἐρημωθῇ· διὸ συνέστη ἐκατέρωθεν περὶ θανάτου
 ἁγῶν, καθ' ὃν αἱ ὄχθαι τοῦ Λοπασνία καὶ Ῥοζάνη
 κατεβάφησαν ὑπὸ τοῦ αἵματος. Καὶ ἐπυροβόλουν μὲν
 οἱ μαχηταί, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκόπτοντο διὰ
 ξιφῶν ἐν κρατεραῖς συμπλοκαῖς, πιέζοντες ἀλλή-
 λους ὅπως ὑπερτερήσωσι κατὰ τὴν τόλμην καὶ ἐπιμο-
 νήν. Ὁ Βοροτίνσκης πολεμῶν παρετήρει τὰ κινήματα
 τοῦ ἐχθροῦ, καὶ συνέταττε καὶ ἐθάρρυνε τὸν στρατόν,
 ἐπενδοὶ στρατηγήματα καὶ εἶλκυε τοὺς Τατάρους πρὸς
 τὰ χωρία, ὅπου ἐφρονεύοντο σωρηδὸν ὑπὸ τῶν σκεπαστῶν
 κανονοστοιχιῶν. Ὅτε δ' οἱ πολέμιοι στρατοὶ, κεκμηκότες
 ὑπὸ τῶν πρὸς τὰ πρόσω καὶ ὀπίσω κινήματων, ἤρξαν-
 το ἐξασθενεῦντες καὶ ἐπιθυμοῦντες τοῦ τέλους τοῦ πο-
 λέμου, ὁ καθημαγμένος καὶ κάθιδρος Βοροτίνσκης διὰ
 στενῆς κοιλάδος κατέλαβε τὰ νῶτα τοῦ ἐχθροῦ. . . .

Ἐξέκρουτος νι-
 κη τοῦ πρίγκι-
 Βοροτίνσκη.

Ἡ μάχη ἐκρίθη ὑπὲρ τῶν Ῥώσσων, ὁ δὲ Χάνης ὠφε-
 λούμενος ἐκ τῆς νυκτός, ἐφυγεν εἰς τὰς ἐρήμους, κα-
 ταλιπὼν τοῖς Ῥώσσοις τὰς ἀποσκευὰς, τὰς σκηνὰς
 καὶ τὴν ἰδίαν σημαίαν· κατὰ δὲ τὰς τῶν συγχρόνων
 διηγήσεις ἀνεκόμισεν εἰς Ταυρικὴν περὶ τοὺς εἰκοσακισ-
 χιλίους μόνον ἵππεῖς. Οἱ ἐπισημότεροι ἀρχηγοὶ αὐτοῦ
 ἔπεσον, ὁ δὲ ἐπιφανέστατος, ὁ ἦρως τῶν ἀπίστων, ἡ
 μάστιξ καὶ ὁ ἐξολοθρευτὴς τῶν χριστιανῶν, ὁ Διβί-
 Μοῦρζας, παρεδόθη αἰχμάλωτος τῷ ἀνδρείῳ πολεμι-

στῇ Ἀχαλήκιν τῷ ἐκ Σουσδαλίας. Οὕτω κατὰ τὴν ἀξιομνήμονευστον ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἡμῶν ταύτην ἡμέραν οἱ Ῥῶσσοι ἔσωσαν καὶ τὴν πρωτεύουσαν καὶ τὴν τιμὴν, ἔστερέωσαν τὴν ἡμετέραν κυριαρχίαν ἐπὶ τοῦ Ἀστραχανίου καὶ τῆς Καζάνης, ἐξεδίκησαν τὸν ἐμπρησμὸν τῆς Μόσχας, καὶ, εἰ μὴ εἰσαεὶ τοῦλάχιστον ἐπὶ πολὺ, κατέστειλαν τοὺς Τατάρους τῆς Κριμαίας, οἵτινες διὰ τῶν πτωμάτων αὐτῶν ἐπλήρωσαν τὰ σπλάγχνα τῆς γῆς μεταξὺ τοῦ Λοπασνία καὶ Ῥοζάνη, κατὰ τὸ χωρίον ἔνθα νῦν ἐτι φαίνονται ὑψώματα, μνημεῖα καὶ ταῦτα τῆς ἐξακούστου ταύτης νίκης καὶ τοῦ κλέους τοῦ πρίγκιπος Μιχαὴλ Βοροτίνσκη.

Ἡ νίκη αὕτη ἐγένετο γνωστὴ ἐν Νοβογορόδω τῇ 6 Αὐγούστου. Ὁ ἀξιωματικὸς Δαβίτοβ καὶ ὁ πρίγκιψ Νόχτεβ, αὐτόπται καὶ συμμέτοχοι τῆς νίκης, ἐκόμισαν τὰ τρόπαια πρὸς τὸν Τσάρον· ἦσαν δὲ ταῦτα δύο τόξα καὶ δύο ξίφη τοῦ Δεβλέτ-Γιρέι, ἅτινα προσενεγκόντες αὐτῷ προσεκύνησαν ἐκ μέρους τῶν εὐπατριδῶν, ἀποδιδόντων πᾶσαν τὴν δόξαν τῷ Θεῷ καὶ τῷ βασιλεῖ. Ἄλλ' ἀλλότριος κατανυκτικῆς εὐγνωμοσύνης ὁ Ἰωάννης, ἔχαιρεν ἀπαλλαγείς τοῦ φόβου· διὸ ἐπιδαφιλεύσας δῶρα τοῖς ἀγγέλοις καὶ τοῖς στρατηγοῖς, παρήγγειλε κωδωνοκρουσίαν καὶ νυχθήμερον Δοξολογίαν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας· ἀποδεικνύων δὲ τὴν μικροψυχίαν αὐτοῦ, ὅτι οὔτε τὰ Λιβονικά, οὔτε τὰ Σουηδικά, ἀλλ' ὁ φόβος τῆς ἐπιδρομῆς τοῦ Χάνη ἠνάγκασαν αὐτὸν ἵνα ἀναχωρήσῃ ἐκ τῆς πρωτεύουσας, ἔσπευσεν ἵνα ἐπανέλθῃ εἰς αὐτὴν μετὰ τῆς γυναικὸς καὶ τῶν υἱῶν καὶ πάσης τῆς αὐλῆς, ὅπως δεχθῇ τὰς εὐχαριστίας τοῦ λαοῦ διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς πατρίδος.

Πρὶν ἢ ἀναχωρήσῃ ἐκ Νοβογορόδου, ὁ Ἰωάννης

1752. **Επιστολή** πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Σουηδίας, λέγων· «Ἐνόμισα, ὅτι σύ τε καὶ ἡ χώρα σου, » τιμωρηθέντες ὑπὸ τῆς ὀργῆς μου, συνετίσθητε, ἀνέμενον δὲ τοὺς πρέσβεις· ἀλλ' οὗτοι οὐκ ἔρχονται, σὺ δὲ » διαθρυλλεῖς, ὅτι αἱ τοῦμαί εἰρήνην!... Βλέπω, ὅτι οὐ » δόλως οἰκτεῖρεις τὴν Σουηδίαν καὶ πέποιθας ἐπὶ τῶ » πλούτῳ σου. Μάθε τί ἔπαθεν ὁ Χάνης τῆς Κριμαίας ὑπὸ » τῶν στρατηγῶν μου. Ἄναχωροῦμεν εἰς Μόσχαν, ἀλλ' » ἐπανελευσόμεθα εἰς Νοβογόροδον κατὰ τὸν Δεκέμβριον » μῆνα, καὶ τότε ὄφει πῶς ὁ Τσάρος τῆς Ῥωσσίας καὶ ὁ » στρατὸς αὐτοῦ αἱ τοῦνται εἰρήνην παρὰ τῶν Σουηδῶν.»

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ.

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ἸΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ
ΦΟΒΕΡΟΥ.

1572—1578.

Διάλυσις τῆς Ὀπριτίνης. — Γοδουνόβ. — Κριμαϊκὰ. — Σχέσις πρὸς Λιθουανίαν. — Πόλεμος πρὸς Ἑσθονίαν. — Στάσις ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Καζάνης. — Γάμος τοῦ Μάγνου. — Ἄνακωχὴ πρὸς τὴν Σουηδίαν. — Πολωνικὰ. — Σαμμοχία πρὸς Αὐστρίαν. — Ὁ Βατόριος ἀναγορεύεται βασιλεὺς τῆς Πολωνίας. — Πόλεμος πρὸς τὴν Λιθονίαν. — Προδοσία τοῦ Μάγνου. — Ἐπιστολὴ περὶ τοῦ Κεῦρβσκη. — Ἐκτὴ ἐποχὴ φόνων. — Ἐριδὲς περὶ πρεσβείων — Παράδειγμα πίστεως. — Πέμπτος καὶ ἕκτος γάμος τοῦ Ἰωάννου.

Ὁ Ἰωάννης ἐπανῆλθε θριαμβεύων εἰς Μόσχαν· ἐφαίνετο δὲ, ὅτι τὰ πάντα ἔβαινον κατ' εὐχὴν, διότι αἱ συμφοραὶ, οἱ κίνδυνοι, οἱ ἐχθροὶ, αἱ θανάσιμοι νόσοι καὶ ὁ λιμὸς, πάντα ἐξέλιπον· ὁ Χάνης ἐταπεινώθη, ὁ σουλ-

πάντος οὐκέτι ἐβουλεύετο πόλεμον· ἡ Λιθουανία καὶ Πολωνία ἀνευ βασιλέως ἐπεζήτουν ἀληθῶς τὴν φιλίαν τῆς Ῥωσσίας· ἡ Σουηδία οὔτε δυνάμεις, οὔτε τάξιν εἶχεν, ὁ δὲ Τσάρος, καταλιπὼν πολὺν στρατὸν ἐν Λιβονία, εὔρεν ἐν Μόσχα 70,000 νικητῶν, ἐτοίμως ἐχόντων πρὸς νέας νίκας. Ἀλλὰ καὶ ἀνευ ὀπλων καὶ ἀναιμωτὶ εὐχερῶς ἐδύνατο κατορθῶσαι τὸ μέγα ἔργον, ὅπερ ὁ πατήρ αὐτοῦ ἤδη ἐβουλεύετο, ἀποκαθιστῶν ὑπὸ τὸ κράτος τῆς Μόσχας ὅ,τι ἀπωλέσαμεν ἐπὶ τῶν δεινῶν χρόνων τοῦ Βάτη, καὶ ἐνῶν μετὰ τῆς Ῥωσσίας τὴν ἀρχαίαν κληρονομίαν τῶν Πιάστων, τουτέστι δι' εἰρηνικῆς καὶ ἐκουσίας ἐκλογῆς ἀναγορευόμενος βασιλεὺς τῆς Πολωνίας. Μόνη ἡ ἐσωτερικὴ ταραχὴ τῆς κακεντρεχοῦς καρδίας ἐκώλυε τὸν Ἰωάννην τοῦ ἐντροφᾶν ἐν τοιοῦτοις φιλοδόξοις σκοποῖς· ἀλλ' ὅμως ἐφαίνετο, ὅτι ἀπήλλαττεν ὁ Θεὸς τὴν Ῥωσσίαν τοῦ λιμοῦ καὶ λοιμοῦ, ὅπως πραύνη τὴν καρδίαν τοῦ κυριάρχου.

Διὰ τῶν δεινῶν ἀνηκούστου τυραννίας δοκιμάσας ὁ Ἰωάννης τὴν ἀκλόνητον πίστιν τῶν ὑπηκόων, οὐδεμίαν δὲ βλέπων ἀντίστασιν, οὐδὲ τὸν ἐλάχιστον κίνδυνον, ἐξολοθρεύσας τοὺς καλουμένους ὑπ' αὐτοῦ φιλοδόξους καὶ ὑπερηφάνους φίλους τοῦ Ἀδάσεβ, τοὺς πρῶτους συνεργάτας τῆς πρώτης ἐποχῆς τῆς βασιλείας αὐτοῦ, παραδοὺς τὰ ἀξιώματα καὶ τὸν πλοῦτον νέοις ἀφώνοις κόλαξι, διέλυσεν αἴφνης πρὸς χαρὰν τῶν ὑπηκόων τὴν βδελυρὰν σωματοφυλακὴν, ἣτις ἦν μέχρι

Διόλουις τῆς Ὁ-
πριτανίας.

τοῦδε ἡ δεξιὰ χεὶρ τοῦ ὀλετήρος, κατασπαράσσουσα τὴν Ἐπικράτειαν. Τοῦλάχιστον τὸ ὄνομα τοῦτο ἐξέλιπε μετὰ τοῦ μισητοῦ συμβόλου, ὡς καὶ ἡ ἄφρων διαίρεσις τῶν ἐπαρχιῶν, τῶν πόλεων, τῆς αὐλῆς, τῶν δικαστηρίων καὶ τοῦ στρατοῦ· ὅθεν ὁ περιφρονηθεὶς δῆμος.

1872.

ἐκλήθη πάλιν Ῥωσσία. Οἱ σωματοφύλακες, ἀποβα-
λόντες τὴν ἰδίαν στολήν, ἐτάχθησαν μεταξύ τῶν αὐ-
λικῶν ἢ τῶν ἐν τέλει καὶ στρατιωτικῶν, μὴ ὑπέικοντες
τοῦ λοιποῦ τῷ Ἀταμάνῳ (α), ἀλλὰ τῷ βασιλεῖ, τῷ
μόνῳ ἄρχοντι πάντων τῶν Ῥώσσω, οἵτινες ἐνόμιζον,
ὅτι ἐπέστη τὸ τέλος τῶν φόνων καὶ τῶν διαρπαγῶν,
πληρωθέντος τοῦ μέτρου τῶν δεινῶν, καὶ ὅτι ἡ πατρίς
ἤσυχάσει ὑπὸ τὴν αἰγίδα νομίμου ἀρχῆς.

Δίκαιαί τινες πράξεις τοῦ Ἰωάννου ὑπέθαλψαν τὰς
ἐλπίδας ταύτας· διότι δηλώσας, ὅτι οἱ ἐχθροὶ τοῦ με-
γαθύμου Φιλίππου ἦσαν αἰσχροὶ συκοφάνται, ἐξώρισεν
εἰς τὴν νῆσον Βαλάμ τὸν πανοῦργον Παΐσιον, Ἡγού-
μενον τοῦ Σολοβέτσκη, τὸν δὲ ἀσυνείδητον Ἐπίσκο-
πον τῆς Σουσδαλίας Φιλόθεον καθήρесе, τὸν δὲ ἀξιωμα-
τικὸν Κοβήλιν, τὸν σκληρὸν καὶ κακὸν φύλακα τοῦ
Φιλίππου, κατέκλεισεν ἐν μοναστηρίῳ τῆς νήσου Κα-
μένης, πολλοὺς δ' ἄλλους συνενόχους ἀπέβαλεν αἰ-
σχρῶς τῆς αὐλῆς πρὸς παραμυθίαν τοῦ λαοῦ, ὅστις ἐν
τοῖς δεινοῖς αὐτοῦ ἐόλεπεν, ὅτι ὁ Θεὸς οὐδαμῶς κα-
τέλιπε τὴν Ῥωσσίαν τῇ τυφλῇ εἰμαρμένῃ, καὶ ὅτι ὑ-
πῆρχεν ὕψιστος ἐκδικητὴς καὶ νόμος καὶ θεία δίκη.

Ἄλλ' ὁ πρῶτος δορυφόρος τῆς τυραννίας ὑπῆρχεν
ἐτι! Οὗτος δὲ ἦν ὁ Μαλούτας Σκουράτοβ, ὁ ἐπιστή-
θιος φίλος μέχρι τοῦ τάφου, ὅπως παραστῆ μετὰ τοῦ
βασιλέως καὶ φίλου αὐτοῦ ἐν τῇ μετὰ τὸν παρόντα
βίον κρίσει. Διὰ τὴν πρὸς αὐτὸν ἀγάπην ὁ βασιλεὺς
(εἴ ποτε οἱ τύραννοι ἔχουσι τοιαύτην) ἤρξατο τότε ἕν'
ἀναδεικνύη νεανίαν τινὰ (γαμβρὸν τοῦ Μαλούτα καὶ

Γοδουνόβ.

(α) Οὕτως ἐκαλεῖτο ὁ Τσάρος ὡς ἀρχηγὸς αὐτῶν, οὐχὶ δὲ βασι-
λεὺς.

συγγενῆ τῆς πρώτης γυναικὸς τοῦ Ἰωάννου), παρ' ᾧ ἤδη ὠρίμασαν αἱ μεγάλαι ἀρεταὶ πολιτικοῦ ἀνδρὸς καὶ ἡ κακοῦργος φιλοδοξία. Κατὰ τὸν χρόνον τῶν τρόμων ὁ νέος Βορίσης, κεκοσμημένος ὑπὸ σπανιωτάτων ἀρετῶν, ἔχων μεγαλοπρεπῆ ἰδέαν, καλλονὴν καὶ δξύνοϊαν, παρίστατο μὲν τῷ καθημαγμένῳ θρόνῳ, ἀλλὰ καθαρὸς αἵματος, ἀποφεύγων ἐπιδεξίως τὴν βδελυρὰν σύμπραξιν ἐν τοῖς φόνοις, ἀναμένων κρείττονα καιρὸν, λάμπων ἐν μέσῳ τῶν θηριωδῶν σωματοφυλάκων οὐ μόνον ἐπὶ καλλονῇ, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πραότητι καὶ εὐπροσηγορίᾳ, καὶ μένων ἀκλόνητος ἐν ταῖς βουλαῖς αὐτοῦ· ὦν δ' αὐλικὸς μᾶλλον, ἢ πολεμικὸς, παρίστατο μόνον ὑπὸ τὴν σημαίαν τῆς πατρίδος παρὰ τῷ μονάρχῃ μεταξὺ τῶν πρώτων δορυφόρων, καὶ μήπω ἔχων μέγα ἀξίωμα, ἦν ἤδη ἐν τῷ γάμῳ τοῦ Ἰωάννου, τῷ 1571, παράνυμφος τῆς Μάρθας, ὡς καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ Μαρία. Τοῦτο δ' ἀποδεικνύει τὴν πρὸς αὐτὸν μεγάλην τοῦ μονάρχου εὐνοϊαν. Ἴσως ὁ πολύτροπος καὶ φιλόδοξος Γοδουνόβ, ἐπιθυμῶν τῆς εὐγνωμοσύνης τῆς πατρίδος, συνήργησεν εἰς τὴν διάλυσιν τῆς σωματοφυλακῆς λαλῶν οὐχὶ ἐν ὀνόματι τῆς ἀρετῆς, ἀλλ' ἐν ὀνόματι συγκαταβατικῆς καὶ ἀρεστῆς τοῖς τυράννοις πολιτικῆς, ἧτις συγχωρεῖ αὐτοῖς πολλὰ, κατακρινόμενα μὲν ὑπὸ τῆς πίστεως καὶ τῆς ἠθικῆς, ἀλλ' ἀναγκαῖα δὴθεν τῷ ἰδίῳ τῶν μοναρχῶν ἀγαθῷ, κατακρίνουσα μόνον τοῦ ἀνωφελοῦς κακοῦ· ἐπειδὴ, ὡς μετ' ὀλίγον ὀψόμεθα, ὁ Τσάρος οὐδαμῶς μετεβλήθη· διότι καὶ τοι διαλύσας τὸ προσφιλὲς αὐτῷ ὄργανον τῆς τυραννίας, διετέλεσε τύραννος.

Χαίρων ἐπὶ τῇ εὐγνωμοσύνῃ τοῦ λαοῦ καὶ ἀπαλ-Κριμαϊκά. λαγεῖς τοῦ τε αἵχουσι καὶ τοῦ φόβου, μετὰ τὴν εἰς

1572.

τὴν πρωτεύουσαν ἐπάνοδον ἐδέξατο τὸν ἀγγελιαφόρον τοῦ Χάνη, γράφοντος, ὅτι οὐδόλως ἐβουλεύετο πολεμῆσαι τῇ Ῥωσσίᾳ, ἀλλ' ἐλθεῖν εἰς Μόσχαν πρὸς συνομολόγησιν εἰρήνης· ὅτι οἱ ἡμέτεροι στρατηγοὶ σεμνύονται ἐπὶ πλαστῇ καὶ ψευδεὶ νίκῃ, καὶ ὅτι οἱ Νογαίοι παρεκάλουν αὐτὸν μετὰ δακρύων ὅπως ἀναποδίσῃ· διότι οἱ ἵπποι ἦσαν κατάπονοι, αἱ δὲ γενόμεναι μικραὶ ἀψιμαχίαι ἀπέδειξαν ἀρκούντως τὴν ὑπεροχὴν τῶν Τατάρων πρὸς τοὺς Ῥώσσοις. «Ἔσται ἄρα γε ἡ ἀνάγκη ἵνα πάντοτε διὰ τῶν ὄπλων ἀπαιτῶμεν τὸ Ἄστραχάνιον καὶ τὴν Καζάνη; Ἀπόδος ἡμῖν τὰς πόλεις ταύτας καὶ ἐσμεὶ ἐσόμεθα φίλοι· ἡ δὲ παραχωρήσεις ἀπαλλάξει με ἀμαρτήματος· διότι κατὰ τὸν ἡμέτερον νόμον ἀδύνατον παραχωρῆσαι τοῖς ἀπίστοις τὰ Μουσουλμανικὰ βασιλεία. Οὐκ ἐπιθυμοῦμεν τοῦ ἡμετέρου πλοῦτου· διότι γειτνιαζόντες ἔνθεν μὲν πρὸς τοὺς Πολωνοὺς, ἔνθεν δὲ πρὸς τοὺς Κιρκασίους, πρὸς ἑκατέρους τούτους πολεμήσομεν καὶ οὐ λιμώξομεν.» Ἐπέβαινε δὲ τὴν ἐπιστολὴν παρακαλῶν τὸν Ἰσάρον ὅπως παραχωρήσῃ αὐτῷ τουλάχιστον τὸ Ἄστραχάνιον. Ἄλλ' ὁ Ἰωάννης ἀπεκρίνατο ὡς νικητής· «Πρὸς ἀποφυγὴν τῆς αἱματοχυσίας ἐσπουδάσαμεν ἕως ἡμεῶν τούδε ὅπως εὐαρεστήσωμεν τῷ ἀδελφῷ ἡμῶν Δεβλέτ-Γιρέι, ἀλλ' ἀπετύχομεν· διότι αἱ ἀξιώσεις αὐτοῦ εἰσὶν ἀφρονες! Καὶ νῦν μὲν ἔχομεν καθ' ἡμῶν ἓν ξίφος· ἀλλ' ἐὰν παραχωρήσωμεν τῷ Χάνῃ τὰς κατακτήσεις ἡμῶν, τότε ἡ Καζάνη ἔσται δεύτερον καὶ τὸ Ἄστραχάνιον τρίτον καὶ οἱ Νογαίοι τέταρτον.» Ὁ δὲ Δεβλέτ-Γιρέις, ἀπολύσας τὸν Ῥώσον πρεσβευτὴν Ναγόν, ἐπεθύμει ἵνα ὁ Ἰσάρος ἀπολύσῃ τὸν τῆς Κριμαίας Ἰάν-Βολδῆν, τηκόμενον ἀπὸ

ἑπταετίας ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ. Καὶ ἀπέλυσε μὲν ὁ Ἰωάννης τοῦτον, ἀλλ' οὗτος προλαβόντως ἀπέθανεν ἐν Δορογοβούζη. Ὁ δὲ Δεβλέτ-Γιρέις, κρατῶν τὸν Βασιλείον Γριασονήν, φίλον τοῦ Ἰωάννου, αἰχμαλωτισθέντα ὑπὸ τῶν Τατάρων ἐν τινι κατασκοπήσει, προέτεινε τὴν ἀνταλλαγὴν αὐτοῦ πρὸς τὸν Μούρζαν Δίβιν· ἀλλ' ὁ Τσάρος ἀπέβαλε τὴν πρότασιν ταύτην, εἰ καὶ ὤκτειρε τὴν τύχην τοῦ Γριασονή καὶ ἔπεμπε πρὸς αὐτὸν φιλικὰς ἐπιστολάς, ἐν αἷς, κατὰ τὸ εἰωθὸς, κατεγέλα χαριέντως τῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ φίλου τούτου, λέγων. «Ἐνόμισας, ὅτι ἦν εὐχερὲς τὸ πολεμεῖν πρὸς τοὺς Τατάρους, ὡς τὸ παίζειν ἐν τῇ τραπέζῃ μου, ἀλλ' οὐκ εἰσὶν οἱ Τάταροι, ὡς ὑμεῖς! διότι ἀεῖποτε ἀγρυπνοῦσιν ἐν ἐχθρικῇ χώρᾳ, μὴ ἐπαναλαμβάνοντες ἀδιαλείπτως. Καί ρος τοῦ ἐπανελθεῖν οἴκαδε. Ἐπεὶ ἐπῆλθέ σοι ἵνα καλέσης σεαυτὸν ἐπιφανῆ ἄνδρα, ἄληθῶς περιστοιχοῦμενοι ὑπὸ ἀπειθῶν εὐπατριδῶν ἠναγκάσθημεν ὅπως ἀπομακρύνωμεν αὐτούς, παραλάβωμεν δὲ ὑμᾶς τοὺς χαμερπεῖς δούλους. Ἄλλ' ἀναμνήσθητι τοῦ τε πατρὸς καὶ τοῦ πάππου σου. Τοιμᾶς δὲ ἐξισωθῆναι πρὸς τὸν Δίβιν; Ἡ ἐλευθερία σοὶ μὲν ἀποδώσει μαλακὴν κλίνην, αὐτῷ δὲ ξίφος κατὰ τῶν χριστιανῶν. Ἀρκεῖ ὅτι, προστατεύοντες τῶν δούλων ἡμῶν, τῶν μετὰ ζήλου ὑπηρετούντων, ἐτοίμως ἔχομεν ἀπολυτρώσαι σε.» Ὁ Γριασονή, ἀληθῆς δούλος ψυχῆ τε καὶ καρδίας, καυχηματίας καὶ χαμερπῆς ἀπεκρίνατο· «Οὐχί, Κυριάρχα, οὐχ ὑπνωσα ἐν χώρᾳ ἀλλοτρίᾳ· διότι ἐξετέλουν τὰς σὰς παραγγελίας καὶ ἐξήταζον ὑπὲρ τῆς ἀσφαλείας τοῦ κράτους σου, δυσπιστῶν εἰς πάντα καὶ ἀγρυπνῶν νυχθήμερον. Συνελήφθην κατατετραυματισμένος καὶ ψυχορραγῶν καὶ

1572.

»έγκαταλελειμμένος ὑπὸ τῶν ἀνάνδρων συστρατιωτῶν
 »μου. Ἐξωλόθρευον ἐν τῇ μάχῃ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ
 »χριστιανικοῦ ὀνόματος, ἐν δὲ τῇ αἰχμαλωσίᾳ μου
 »ἀπώλεσα τοὺς Ῥώσους προδότας, ὧν οὐδεὶς ἐπιζῆ
 »ἐνταῦθα· διότι ἐφονεύθησαν κρυφίως ὑπὸ τῆς ἰδίας
 »μου χειρός! . . . Ἐπαιζον ἐν τῇ τραπέζῃ τοῦ κυριάρ-
 »χου μου, ὅπως τέρψω αὐτόν, ἀλλὰ νῦν ἀποθνήσκω
 «ὕπὲρ τοῦ Θεοῦ καὶ ὑπὲρ σοῦ· ἀναπνέω δ' εἰσέτι μό-
 »νον κατ' ἔλεος τοῦ Θεοῦ, ὅπως ἐπανελθὼν εἰς Ῥωσ-
 »σίαν, ἐπαναλάβω τέρπειν τὸν ἡγεμόνα μου. Καὶ τὸ
 »μὲν σῶμά μου ἐστὶν ἐν Κριμαίᾳ, ἀλλ' ἡ ψυχὴ μου
 »μετὰ τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς μεγαλειότητός σου. Οὐδα-
 »μῶς φοβοῦμαι τὸν θάνατον, ἀλλὰ μόνον τὴν σὴν
 »δυσμένειαν!» Τοιούτων ἄθλιων ἐχρηζεν ὁ Ἰωάννης
 πρὸς ψυχαγωγίαν καὶ, ὡς ἐνόμιζε, πρὸς ἀσφάλειαν·
 ἐλυτρώσατο δὲ τὸν Γριασονόην ἀντὶ δισχιλίων ρου-
 βλίων, ὁ δὲ Δίβιν ἀπεβίωσεν αἰχμάλωτος ἐν Νοβο-
 γορόδω. Τὸ συμβεβηκὸς τοῦτο κατελύπησε τὸν Τσά-
 ρον· διότι ὁ Χάνης πρὸς ἀπόλυσιν τοῦ ἐνδόξου τού-
 του αἰχμαλώτου ἐτοίμως εἶχε συμμαχῆσαι πρὸς τὴν
 Ῥωσσίαν, παραβλέπων τὰς περὶ Ἀστραχανίδου ἀξιώ-
 σεις αὐτοῦ· ἀλλ' ὅμως ἐπέμποντο ἐκ Μόσχας εἰς
 Κριμαίαν φιλόφρονες ἐπιστολαὶ, ἀποβλέπουσαι οὐχὲ
 τόσον εἰς τὴν εἰρήνην, ἀλλ' εἰς τὴν γνῶσιν τῆς κα-
 ταστάσεως τοῦ τόπου τούτου πρὸς ἡσυχίαν τῆς Ῥωσ-
 σίας. Τῷ ὄντι, καταστρεπτικὸς λιμὸς ἐφθειρε τὴν Ταυ-
 ρικήν, οἱ δὲ Κοζάκοι τοῦ Τανάιδος καὶ Βορουσθένους
 ἐληίζοντο τὰ σκηνώματα αὐτῆς, καὶ οἱ πρῶτοι μάλιστα
 τούτων ἐκράτησαν τῆς Ἀζόφ· καὶ τοὶ δὲ μὴ δυνά-
 μενοι κατέχειν αὐτήν, οὐχ ἤττον ὅμως ἐξέπληξαν τὴν
 Κωνσταντινούπολιν διὰ τὴν τόλμην αὐτῶν. Ὅθεν ὁ

Χάνης κατεταράσσετο φοβούμενος τὴν ὄργην τοῦ Σουλτάνου καὶ ἐμφύλιον πόλεμον, καὶ ἀκούων, ὅτι οἱ μεγιστάνες τῆς Λιθουανίας ἐβουλεύοντο ἀναγορεῦσαι τὸν Ἰωάννην βασιλέα· τοῦτο δ' ἐνίσχυε πολὺ τὴν Ῥωσσίαν.

Αἱ περιστάσεις ἐξασφάλισασι τὰ νοτιοανατολικά με- Σχέσεις πρὸς
τὴν Λιθουανίαν.
θόρια ἡμῶν ἐπέτρεπον τῷ Τσάρῳ ἵνα ἐνασχολῆται περὶ ἄλλας σπουδαίας ὑποθέσεις τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς. Οἱ μεγιστάνες τῆς Πολωνίας καὶ Λιθουανίας ἐκέτεον αὐτὸν ἵνα οἰκτείρῃ τὴν πενθοῦσαν χώραν αὐτῶν, καὶ μῆτε τὸ βασίλειον, μῆτε τὴν Λιθουανίαν ταράξῃ δι' ἐχθρικοῦ τινος ἔργου μέχρι τῆς συνομολογήσεως μονίμου εἰρήνης. Ὁ δὲ Τσάρος, μετακαλεσάμενος τὸν πρεσβευτὴν τῆς Πολωνίας Βοροπάην, καὶ δηλώσας αὐτῷ διαρρήδη, ὅτι ἐπεθύμει ἵνα διαδεχθῇ τὸν Σιγισμουῆνδον, ἐκαυχᾶτο ἐπὶ τῇ δυνάμει καὶ τῷ πλούτῳ καὶ εἰλικρινῶς κατεμέμφετο ἑαυτὸν ἐπὶ τῇ ὠμότητι, ἀλλὰ προῦφασίζετο, κατὰ τὸ σῦνηθες, τὴν ἀπιστίαν τῶν εὐπατριδῶν. Ἡ ἀξιοσημείωτος αὕτη ὁμιλία, ἐξέχουσα κατὰ τινα τεχνικὴν ἀπλότητα, συγκατάβασιν καὶ μετριοπάθειαν, ἐξεικονίζει λαμπρῶς τὸν νοῦν τοῦ Ἰωάννου, εἰπόντος τῷ πρεσβευτῇ· «Θεόδωρε, ἀνήγγειλās μοι ἐν ὀνόματι τῶν μεγιστάνων τῆς Πολωνίας τὴν τελευτὴν τοῦ ἀδελφοῦ μου Σιγισμουῆνδου Αὐγούστου. » Ἐμαθον ἤδη τοῦτο, ἀλλ' οὐκ ἐπίστευσα· διότι ἡμᾶς τοὺς χριστιανοὺς μονάρχας συνεχῶς κηρύττουσι τεθνηκότας, ἀλλ' ἡμεῖς ἐλέω Θεοῦ ζῶμεν καὶ ὑγιαίνομεν· νῦν δὲ πιστεύω καὶ λυποῦμαι τόσῳ μᾶλλον, ὅσῳ οὔτε υἱόν, οὔτε ἀδελφόν ἀφῆκεν ὁ Σιγισμουῆνδος, ὅπως φροντίτῃ περὶ τῆς σωτηρίας τῆς ψυχῆς καὶ ἀγαθῆς αὐτοῦ μνήμης. Ἀφῆκε δὲ μόνον δύο ἀδελφάς,

1872.

»ὦν ἢ μὲν ἔγγαμος· ἀλλὰ πῶς διάγει ἐν Σουηδία;
 »Δυστυχῶς τοῦτο πάντες γινώσκουσιν! Ἡ δὲ ἄγαμος
 »ἄνευ προστάτου, ἀλλ' ἔχει τὸν Θεὸν προστάτην.
 »Νῦν οἱ μεγιστᾶνές εἰσιν ἄνευ κεφαλῆς· εἰ δὲ καὶ παρ'
 »ὑμῖν πολλαὶ κεφαλαί, ἀλλ' οὐδεμία ἔξοχος, δεχο-
 »μένη καὶ συνέχουσα πάσας τὰς βουλὰς τῆς ἐπι-
 »κρατείας, ὡς ἡ θάλασσα τοὺς ποταμούς... Ἐπι-
 »πολὺ ἐχθρικῶς διεκείμεθα πρὸς ἀλλήλους ἐγὼ τε
 »καὶ ὁ Σιγισμουῦνδος, ἀλλ' ἤδη ἡ ἐχθρα κατηνύσθη· καὶ
 »ἤρξατο μὲν ἡ φιλία ἀποκαθισταμένη, οὐκέτι
 »δ' ἐστερεώθη ἐν ἡμῖν. Ἐν τούτοις ὁ Σιγισμουῦνδος
 »ἐτελεύτησεν. Ἡ ἀσέβεια ὑψοῦται, ἡ δὲ χριστιανικὴ πί-
 »στις ταπεινοῦται! Ἐὰν ἀναγορεύσητέ με κυριάρχην
 »ὑμῶν, ὄψεσθε ὅτι ἔσομαι προστάτης βασι-
 »λεὺς! Ἡ ἀσέβεια παύσεται ἐναβруνομένη, καὶ οὐ
 »ταπεινώσει ἡμᾶς ἡ Κωνσταντινούπολις, οὐδ' ἡ ὑπερή-
 »φανος Ἑρώμη! Παρ' ὑμῖν παρέστησάν με ὡς κακὸν
 »καὶ ὀργίλον· οὐκ ἄρνούμαι τοῦτο· ἀλλ' ἐρωτήσατέ
 »με, κατὰ ποίων ὀργίζομαι; ἀποκριθήσομαι, κατὰ
 »τῶν κακῶν. Τοῖς ἀγαθοῖς δώσω καὶ τὴν χρυσὴν μου
 »ἄλυσιν καὶ τὸ ἔνδυμά μου αὐτό...» Ἐνταῦθα ὁ με-
 »γιστᾶν Μαλούτας Σκουράτοβ, διακόψας τὸν λέγον-
 »τα, εἶπε· «Βασιλεῦ μονάρχα, τὸ ταμεῖόν σου ἀνε-
 »ξάντλητον· ἔχεις βραβεύειν τοὺς πιστοὺς σου δού-
 »λους!»— Ὁ δὲ Τσάρος ὑπέλαβεν· «Ἐν τε Βίλνα
 »καὶ Βαρσοβία γνωστός ἐστίν ὁ μέγας πλοῦτος τοῦ
 »τε πατρός καὶ πάππου μου. Ἐγὼ δὲ διπλασίως εἰμι
 »πλουσιώτερος καὶ ἰσχυρότερος. Καὶ τοῦτο ἐν παρόδῳ.
 »Θαυμαστὸν ἄρα, ὅτι οἱ βασιλεῖς ὑμῶν ἀγαπῶσι τοὺς
 »ἀμοιβαίως ἀγαπῶντας αὐτοὺς ὑπηκόους; οἱ ἡμέτεροι ἡ-
 »θέλησαν παραδοῦναί με τῷ Χάνη, πορευόμενοι δὲ οὐκ

» ἐμάχοντο. Ἄλλὰ καὶ μὴ ἐλπίζοντες νίκην, ὤφειλον δοῦ-
 » ναι τῷ βασιλεῖ καιρὸν, ὅπως παρασκευασθῆ εἰς νέαν
 » μάχην. Ἐλάμβανον ἂν εὐγνωμόνως ὡς ἀπόδειξιν τοῦ
 » ζήλου αὐτῶν ἐν καὶ μόνον θέλος, μίαν καὶ μόνην μά-
 » στιγα Ταταρικὴν. Εἶχον μόνον περὶ ἑμαυτὸν ἑξακισχι-
 » λίους πολεμιστάς· καὶ ὅμως ὁ ἀνώτερος ἀριθμὸς τοῦ
 » ἐχθροῦ οὐδόλως μ' ἐδειλίασεν, ἀλλὰ μόνον ἡ προδοσία τῶν
 » ἡμετέρων. Χίλιοι μόνον ἄνδρες οἱ ἐσωζον τὴν Μόσχαν, ἀλλ'
 » οἱ ἐπιφανεῖς ἤρνοῦντο τὴν ἄμυναν. Ὁ Χάνης ἐνέπρησε
 » τὴν Μόσχαν, καὶ ὅμως οὐδὲν ἀνήγγειλάν μοι περὶ τοῦ
 » του. Ἴδου αἱ πράξεις τῶν εὐπατριδῶν μου! ἐτιμώρησα
 » τοὺς προδότας· ἀλλὰ τῶν τοιούτων οὐδ' ἐν Βίλνα φεί-
 » δονται· ὅπου π. χ. ἐτιμώρησαν τὸν κακοῦργον Βικτω-
 » ρῖνον, ἅμα ἐξελεγχθέντα, ὅτι ἐπεβούλευε τοῦ ἀδελφοῦ ἡ-
 » μῶν Σιγισμούνδου, καὶ διαθρυλλήσαντα, ὅτι συμμετέσ-
 » χον τῆς συνωμοσίας ταύτης· ἀλλὰ τοῦτό ἐστι στυγερά
 » καὶ παράλογος συκοφαντία! » (Τὸν Βικτωρῖνον τοῦτον ἐτε-
 » τράχισαν ἐν Βίλνα τῷ 1563 ὡς ἐξελεγχθέντα, ὅτι ἀντε-
 » πέστελλε τῷ Τσάρῳ τῆς Μόσχας). « Τίς δύναται δια-
 » θαλεῖν με παρὰ τοῖς συμπολίταις σου; Οἱ ἐχθροί μου! οἱ
 » προδόται Κούρβσκης καὶ οἱ ὅμοιοι αὐτῶ. . . Ὁ Κούρ-
 » βσκης, ὁ στερήσας τὸν μὲν υἱόν μου (δεικνύων τὸν
 » Ἰωάννην) μητρός, ἐμὲ δὲ, φιλότατης συζύγου. Μαρτύρο-
 » μαι τὸν Θεόν, ὅτι οὐδόλως διενεόθητιν τιμωρῆσαι
 » αὐτὸν θανάτῳ, ἀλλὰ μόνον στερεῆσαι ἐπὶ τινα
 » χρόνον τοῦ ἀξιώματος τοῦ εὐπατρίδου καὶ τῶν δω-
 » ρηθέντων κτημάτων. Ἐνὶ λόγῳ θέλετε μαθεῖν τὴν ἀ-
 » γαθότητα ἢ κακίαν μου; Πέμψατε πρὸς ἐμὲ τοὺς υἱοὺς
 » ὑμῶν, ὅπως ὑπηρετήσωσί μοι πιστῶς, εὐεργετούμενοι
 » δὲ ὑπ' ἐμοῦ βασιλικῶς ὄφονται τὴν ἀλήθειαν! . . Ἐὰν τῇ
 » θελήσει τοῦ Παντοδυνάμου ἄρξω ὑμῶν, ὑπισχνούμαι τη-

1572.

» ρῆσαι ἀκριβῶς τοὺς ἡμετέρους νόμους καὶ τὰ δικαιώματα
 » καὶ τὰς ἐλευθερίας, καὶ ἐκτεῖναι μάλιστα αὐτὰς ἐν ἀνάγκῃ.
 » Ἐὰν δὲ οἱ μεγιστᾶνες ὑμῶν βουλευθῶσιν ἀναγο-
 » ρεῦσαι βασιλέα τινὰ τῶν υἱῶν μου, μάθετε ὅτι ἔχω δύο
 » υἱοὺς, ὡς δύο ὀφθαλμοὺς, καὶ οὐκ ἀποχωρισθήσομαι αὐ-
 » τῶν. Τέλος δὲ, ἐὰν μὴ ἀναγορεύσητέ με βασιλέα, οἱ με-
 » γάλιοι ὑμῶν πρέσβεις συμφωνήσουσι πρὸς ἐμὲ περὶ τῆς
 » εἰρήνης. Οὐκ ἐπιμένω εἰς τὴν παραχώρησιν τοῦ Πολότ-
 » σκου, ἀλλὰ συναινῶ μάλιστα ἐνώσασαι μετ' αὐτοῦ τινὰ τῶν
 » κληρονομικῶν κτημάτων μου, ἐὰν παραχωρήσητέ μοι
 » πᾶσαν Λιβονίαν μέχρι τοῦ Δουίνα. Τότε ἐγὼ τε καὶ οἱ
 » υἱοί μου ὑποσχρησόμεθα ἐνόρκως, ὅτι οὐδέποτε πολεμή-
 » σομεν πρὸς τὴν Λιθουανίαν, ἐφ' ὅσον ὁ οἶκος ἡμῶν βασι-
 » λεύῃ τῆς ὀρθοδόξου Ῥωσσίας. Ἐν τούτοις οὐδαμῶς λύσω
 » τὴν συνομολογηθεῖσαν πρὸς ὑμᾶς ἀνακωχὴν μέχρι τοῦ
 » ὀρισθέντος χρόνου· ἀναμενῶ τοὺς πρέσβεις, ὑπὲρ ὧν
 » δίδωμι ὑμῖν ἀσφαλιστικὸν γράμμα. Ὁ χρόνος πολῦτι-
 » μος.» Μετὰ τινὰς ἡμέρας ὁ Ἰωάννης ἀνεχώρησεν ἐκ
 Μόσχας μετ' ἀμφοτέρων τῶν υἱῶν, ἀκμάζοντος τοῦ φθινο-
 πώρου, πρὸς διάταξιν τοῦ ἐν Νοβογορόδω στρατοῦ καὶ
 ἐκπλήρωσιν τῆς πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Σουηδίας ὑπο-
 σχέσεως. Εὐρῶν δὲ τὸν στρατὸν ἐτοίμως ἔχοντα εἰς
 ἐκστρατείαν, ἀνεχώρησεν εἰς Νάρβαν, ἀναλαβὼν αὐτὸς
 οὗτος τὴν ἀρχηγίαν. Εἶχε δὲ παρ' ἑαυτῷ πάντας τοὺς
 ἐπισήμους εὐπατρίδας, ὡς καὶ τοὺς βασιλεῖς Σαὶν-Βου-
 λάτ καὶ Μάγνον, ὅστις βιαίως ἀρπαγείς ἐν Ἀρενσ-
 βούργῃ προσήχθη πρὸς τὸν Ἰωάννην μᾶλλον ὡς αἰχμά-
 λωτος ἢ ὡς μέλλων γαμβρός. Ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ 80,000
 Ῥῶσοι εἰσέβαλον εἰς Ἑσθονίαν, ὅπου οὐδεὶς ἀνέμενεν
 αὐτοὺς, οἱ δὲ εἰρηναῖοι εὐγενεῖς ἐώρταζον τὴν γέννη-
 σιν τοῦ Χριστοῦ ἐν τοῖς πύργοις· ὥστε τὰ ἀποσπά-

Πόλεμος πρὸς
 τὴν Ἑσθονίαν.

αματα τῆς Ῥώσσικῆς προπορείας εὔρον πανταχοῦ 1872.
 συμπόσια, μουσικὴν καὶ χορούς. Ἐπειδὴ δὲ οἱ στρατιῶ-
 ται παρηγγέλθησαν ἵνα μὴδενὸς φεισθῶσι, διήρπασαν
 τὰς οἰκίας, ἔσφαξαν τοὺς κατοίκους καὶ κατήσχυναν
 τὰς παρθένους, μηδεμίαν ἀντίστασιν εὐρόντες μέχρι τοῦ
 φρουρίου Βιττενστέιν, ὅπου πενήκοντα Σουηδοί, συμπρα-
 τόντων τῶν κατοίκων τῆς πόλεως καὶ τῶν χωρικῶν, ἐπε-
 χείρησαν ἀντιστῆναι πρὸς τὸν στρατὸν τοῦ Ἰωάννου.
 Καὶ τὸ μὲν Βιττενστέιν ἐάλω ἐξέφόδου, ἀλλ' ὁ Τσάρος
 ἀπώλεσε τὸν φίλον αὐτοῦ, τὸν Μαλούταν Σκουρά- 1873.
 τοβ, ἀποθανόντα ἐνδόξως ὑπὸ τὰ τεῖχη τῆς πόλεως
 ταύτης, ὅπως ἀποδειχθῆ τρόπον τινα, ὅτι τὰ κακουρ-
 γήματα αὐτοῦ ὑπερέβησαν τὸ μέτρον τῶν ἐπιγείων
 τιμωριῶν. Τοῦτο μαθὼν ὁ Ἰωάννης ἔδειξεν οὐχὶ λύπην,
 ἀλλ' ὀργὴν καὶ κακίαν· διότι πέμψας μετὰ πλουσιῶν
 δώρων τὸν νεκρὸν τοῦ Μαλούτα εἰς τὸ μοναστήριον
 τοῦ Ἀγίου Ἰωσήφ τοῦ Βολόκου (ὅπου ὁ πατήρ, ἡ μήτηρ
 καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἦσαν τεθαμμένοι), ἔκαυσε πάντας τοὺς
 Σουηδοὺς καὶ Γερμανοὺς αἰχμαλώτους. Ὁλοκαύτωμα
 ἄξιον νεκροῦ ζήσαντος ἐν ἀνθρωποκτονίαις!

Καταλαβὼν τὸ ἀξιόλογον τοῦτο φρούριον ὁ Ἰωάννης, ἔ-
 γραψε τῷ βασιλεῖ τῆς Σουηδίας χλευαστικὴν ἐπιστολὴν,
 »λέγων· «Τιμωροῦμεν σὲ καὶ τὴν Σουηδίαν· οἱ δίκαιοι θρι-
 »αμβεύουσι πάντοτε! Ἐξαπατηθέντες ὑπὸ ψευδοῦς θρυλλή-
 »ματος περὶ τῆς χηρείας τῆς Αἰκατερίνης, ἠθελήσαμεν
 »ἔχειν αὐτήν, βουλευόμενοι μόνον ἵνα παραδῶμεν τῷ
 »βασιλεῖ τῆς Πολωνίας, ἀντ' αὐτῆς δὲ λάβωμεν ἀναι-
 »μωτὶ τὴν Λιβονίαν. Αὕτη ἐστὶν ἡ ἀλήθεια ἐναντίον τῶν
 »συκοφαντῶν ἡμῶν. Τίνος χρεῖαν ἔχω τῆς γυναικὸς σου;
 »Ἔστιν ἀξία ἵνα πολεμήσω ὑπὲρ αὐτῆς; Θυγατέρες τῶν
 »βασιλέων τῆς Πολωνίας συνώκησαν μεθ' ἵπποκό-

1873.

» μων· μάθε παρά εἰδημόνων ἀνδρῶν τί ἦν ὁ Σβοιδίλος
 » ἐπὶ τοῦ Ἰαγελλῶνος. Καὶ τὸν βασιλέα Ἐρῖκον ἐν
 » οὐδενὶ ἔχω. Γελοιόν ἐστι ἵνα φαντάζηται τις, ὅτι ἐσκό-
 » πειον καταστῆσαι αὐτὸν εἰς τὸν θρόνον, δι' ὃν οὔτε
 » αὐτὸς, οὔτε σὺ ἐγεννήθητε. Εἰπέ μοι· τίνος υἱὸς ἐσιν ὁ
 » πατήρ σου; πῶς ἐκαλεῖτο ὁ πάππος ὑμῶν; Πέμφον
 » πρὸς ἐμὲ τὴν γενεαλογίαν σου· ἔλεγξόν με περὶ τῆς
 » πλάνης μου· διότι μέχρι τοῦ νῦν πεποιθάμεν, ὅτι σὺ
 » εἶ ἀγενής. Περὶ ποίων ἀρχαίων βασιλέων τῆς Σουηδίας
 » ἔγραψας ἡμῖν ἐν τῇ ἐπιστολῇ σου; Μόνος βασιλεὺς
 » ἦν παρ' ἡμῖν ὁ Μάγνος· ἀλλὰ καὶ οὗτος τὴν προσηγο-
 » ρίαν ταύτην ἐσφετερίσθη· ἐπειδὴ ὠφείλε καλεῖσθαι
 » μόνον δούξ. Ἐζητήσαμεν τὴν σφραγίδα σου καὶ τὴν
 » προσηγορίαν τοῦ κυριάρχου τῆς Σουηδίας,
 » οὐχὶ δωρεάν, ἀλλὰ διὰ τὴν τιμὴν, ἣν ἠτήσω παρ' ἡμῖν,
 » ὅπως διαπραγματεύῃ ἀμέσως πρὸς ἐμὲ, ἀνευ τῆς με-
 » σιτείας τῶν τοποτηρητῶν τοῦ Νοβογορόδου. Ἐκλεξον
 » νῦν κατὰ τὸ δοκοῦν, ἢ διαπραγματεῦσθαι πρὸς αὐτοὺς,
 » ὡς τοῦτο ἐγένετο πάντοτε, ἢ ὑποταγῆναι ἡμῖν. Τὸ
 » ἔθνος σου ὑπηρετήσῃ τοῖς προγόνοις μου ἐκ παλαιο-
 » τάτου· διότι ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἱστορίᾳ ἀναφέρονται Βάραγγοι
 » ἐν τῷ στρατῷ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰαροσλάβου τοῦ Γεωρ-
 » γίου· οὗτοι ἦσαν Σουηδοὶ, ἐπομένως καὶ ὑπήκοοί σου.
 » Λέγεις, ὅτι μεταχειρίζομαι τὴν σφραγίδα τῆς Ῥωμαϊ-
 » κῆς βασιλείας· οὐχὶ, ἀλλὰ τὴν προπατορικὴν! Ἄλλως
 » τε ἢ Ῥωμαϊκῆ σφραγὶς οὐκ ἔστιν ἡμῖν ἀλλοτρία, ὡς κατα-
 » γομένοις ἀπὸ Καίσαρος Αὐγούστου. Οὔτε καυχώμεθα,
 » οὔτε δυσφημοῦμέν σε· λέγομεν δὲ τὴν ἀλήθειαν πρὸς
 » σωφρονισμόν σου. Θέλεις τὴν εἰρήνην! Ἐλθέτωσαν οἱ
 » πρέσβεις σου ἐνώπιον ἡμῶν».

Ὁ Ἰωάννης ἐπανῆλθεν εἰς Νοβογορόδον ἀφῆς τὸν

Σαιν-Βουλὰτ καὶ Μάγνον μετὰ τοῦ στρατοῦ πρὸς συνέχειαν τοῦ πρὸς τὴν Ἑστωνίαν πολέμου. Ὁ στρατὸς ἡμῶν κατέλαβε τὸ Νείγοβον καὶ Νάρκον· ἀλλ' ὁ Σουηδὸς στρατηγὸς Ἀκεσῶν κατεπολέμησεν ἀπόσπασμα ἡμῶν παρὰ τῇ Λόδη, καταλαβὼν καὶ τὰς ἀποσκευὰς καὶ τὰ τηλεβόλα καὶ τὰς σημαίας. Οἱ Λιβονοὶ χρονογράφοι ἀναφέρουσι, ὅτι οἱ μὲν Σουηδοὶ μόλις ἦσαν δισχίλιοι, οἱ δὲ ἡμέτεροι ὡς δεκαεὶς χιλιάδες, καὶ ὅτι ἡ ἔνδοξος αὕτη νίκη, ἀποδείξασα τὴν ὑπεροχὴν τῶν πρώτων ἐν τῇ πολεμικῇ, ἠνάγκασε τὸν Ἰωάννην εἰς συνομολόγησιν εἰρήνης· τοῦλάχιστον ὁ Τσάρος, ἀκούσας τῶν ἐκθέσεων τῶν στρατηγῶν αὐτοῦ καὶ συμβουλευσάμενος τοῖς εὐπατρίδαις, ἔγραψε νέαν πρὸς τὸν βασιλέα ἐπιστολὴν εἰρηνικὴν μᾶλλον ἢ πολεμικὴν, ἀναγγέλλων, ὅτι παρήγγειλε τοῖς στρατηγοῖς τὴν παῦσιν τῶν ἐχθρικῶν ἔργων μέχρι τῆς εἰς Νοβογόροδον ἐλεύσεως τῶν Σουηδῶν πρέσβεων, οὓς ἀνέμενον ἀνυπομόνως πρὸς ἐμπέδωσιν τῆς ἀληθοῦς φιλίας μεταξὺ τῶν δύο Ἐπικρατειῶν. Ἡ μεταβολὴ αὕτη τῆς γνώμης τοῦ Ἰωάννου ἐξηγεῖται μᾶλλον, οὐχὶ ἐκ τῆς νίκης τοῦ στρατηγοῦ Ἀκεσῶνος, ἀλλ' ἐξ ἄλλου τινὸς σπουδαίου περιστατικοῦ, καταταράξαντος ἀπροδοκῆτως τὸν Τσάρον καὶ τὴν Μόσχαν. Οἱ ἄγριοι Τσερεμίσοι, οἳ τε ὄρεῖται καὶ πεδινοὶ, κοινολογούμενοι πρὸς τὸν Δεβλέτ-Γιρέιν, ἰενέβαλον εἰς ἰσχυρὰν ἐπανάστασιν τὴν ἐπαρχίαν τῆς Καζάνης ἀποσπασθέντες φανερώς ἐκ τῆς Ῥωσσίας· ὥστε ὁ Τσάρος ἐπεμφεν ἐξ ἀνάγκης πρὸς τὸν Ῥᾶ ἰσχυρὸν στρατόν. Ἀλλ' εὐτυχῶς οἱ ἐπαναστάται συνείδον μετ' οὐ πολὺ τὴν ἀφροσύνην αὐτῶν· διότι ὁ Χάνης οὐκ ἐδύνατο παρασχεῖν αὐτοῖς στρατεύματα, τὰ δὲ τῆς Ῥωσσίας, ἔτοιμα εἰς τιμωρίαν τῆς ἐπανάστασεως αὐτῶν μετὰ πυρὸς καὶ σιδήρου, ἦσαν ἐν Μουρόμω. Ὅθεν ὑπετάγησαν.

Στάσεις ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Καζάνης.

1573.
Γάμος τοῦ Μά-
γνου.

Τότε διακόψας ὁ Τσάρος τὰ ἐχθρικά ἐν Λιβονία ἐργα, ἐτέλεσεν ἐν Νοβογορόδω τοὺς γάμους τοῦ Μάγνου μετὰ τῆς νέας Μαρίας, θυγατρὸς τοῦ Βλαδιμίρου, συμποσιάζων καὶ συνευωχούμενος μετὰ τῶν ἀγαπητῶν αὐτῷ Γερμανῶν ἐμπόρων, διευθετῶν αὐτὸς οὗτος τὰ τοῦ χοροῦ καὶ ψάλλων τοὺς ἱεροὺς ὕμνους μετὰ τῶν μοναχῶν. Τιμώμενος δ' ἤδη καὶ θωπευόμενος ὁ Μάγνος, ἤλπιζεν ἑαυτὸν τῶντι βασιλεῖα, φανταζόμενος, ὅτι ἐκτὸς τῆς ὑπεσχημένης πλουσίας προικὸς ὁ Τσάρος παραχωρήσει αὐτῷ πάσας τὰς ὑπὸ τῶν Ῥώσων κατειλημμένας Λιβονικὰς πόλεις· ἀλλ' ἀντὶ τῶν πέντε πύθων χρυσοῦ, ἐπεμψεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ κιβώτιά τινα πλήρη ὀθονῶν καὶ στολῶν τῆς νέας βασιλείσσης· ἀντὶ δὲ τῆς Λιβονίας, ἐδωρήσατο τῷ γαμβρῷ μόνον τὴν πολίχνην Κάρκον, νουθετήσας αὐτῷ προφορικῶς καὶ ἐγγράφως τάδε· «Βασιλεῦ Μάγνε, ἀπελ-
»θε μετὰ τῆς γυναικὸς σου εἰς τὴν ὀρισθεῖσάν σοι κλη-
»ρουχίαν· ἐπεθύμουν ἀπὸ τοῦδε ἐγχειρίσαι σοὶ τὴν
»κυριαρχίαν καὶ ἄλλων Λιβονικῶν πόλεων μετὰ πλου-
»σίας χρηματικῆς προικὸς, ἀλλ' ἀνεμνήσθην τῆς προ-
»δοσίας τῶν δαψιλῶς εὐεργετηθέντων ὑπ' ἐμοῦ Τά-
»ουβε καὶ Κροῦζε!... Ἀληθῶς σὺ υἱὸς τοῦ βασιλέως·
»ἐπομένως πλείονα πίστιν ἔχω πρὸς σὲ ἢ πρὸς τοὺς
»ἀχρεῖους δούλους· ἀλλ' ἐπὶ τέλους καὶ σὺ εἶ ἄνθρω-
»πος!... Εἴ ποτε προδώσεις με, δύνασαι διὰ τοῦ χρυ-
»σοῦ μου μισθοδοτῆσαι στρατὸν, ὅπως κοινοπραγῆ-
»σης τοῖς ἐχθροῖς μου, ἐσόμεθα δὲ ἠναγκασμένοι ἀ-
»νακτῆσασθαι τὴν Λιβονίαν διὰ τοῦ αἵματος ἡμῶν. Γε-
»νοῦ ἄξιός τῆς εὐνοίας μου διὰ σταθερᾶς καὶ δεδο-
»κιμασμένης πίστεως». Οὕτως ὁ Μάγνος ὑπερπαλῶν
ἐνεχώρησεν εἰς Κάρκον, ἐκεῖθεν δὲ εἰς Ὀβερπάλεν, ἐνθα

προσδοκῶν τὴν βασιλείαν, διῆγε πενέστατος, μὴ ἔχων 1573—1575.
 ὑπὲρ τὰ τρία τρυβλία ἐν τητραπέζῃ (ὡς
 »ἔλεγεν ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Φρειδερίκος, βασιλεὺς τῆς Δα-
 »νίας, ἐν ἐπιστολῇ πρὸς τὸν πενθερὸν, δούκα τοῦ Με-
 »κλεμβούργου) τέρπων παιγνίοις τὴν τρισκαιδεκαετῆ
 »γυναῖκα καὶ τρέφων αὐτὴν λιχνεύμασι, καὶ πρὸς
 »δυσαρέστησιν τῶν Ῥώσων ἐνδύσας αὐτὴν κατὰ τὸν
 »Γερμανικὸν τρόπον.» Ὁ δούξ οὗτος Ἰωάννης Ἄλ-
 »θρέχτος διῆγε τότε φιλικῶς πρὸς τὸν Τσάρον· ἐπεμ-
 »ψε δὲ εἰς Νοβογόροδον τὸν μεγιστᾶνα τοῦ Μεκλεμβούρ-
 »γου, τὸν δόκτορα Φέλιγκα, ὅπως αἰτήσῃται παρὰ τῆς
 Ῥωσσίας τὴν ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ ἐπικύρωσιν τῆς Ῥήγας,
 ἣν ὑπέσχετο αὐτῷ ὁ βασιλεὺς τῆς Πολωνίας Σιγι-
 σμουνδος Αὐγουστος. Ὁ Φέλιγξ προσήνεγκε τῷ Ἰωάννῃ
 ἐν δνόματι τοῦ δουκὸς χρυσοῦν λέοντα, κεκοσμημένον
 ἀδάμασι καὶ ὑακίνθοις, καὶ τὴν ἐξήγησιν· «Ὁ λέων ἐκφο-
 »βεῖ πάντα τὰ θηρία, ὁ δὲ Τσάρος τῆς Μόσχας, πάν-
 »τας τοὺς ἐχθρούς.» Ὁ δὲ Ἰωάννης ἀπεκρίνατο·
 «Εὐγνωμονῶ ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ φιλοφρονήσει· ἀλλ’
 »ἀδύνατον ἐμοὶ δοῦναι ὅ,τι οὐκέτι κατέχω, καί τοι ἡ
 »Λιβονία καὶ ἡ Ῥήγα εἰσὶ κληρονομία ἐμοῦ, οὐχὶ δὲ
 »τοῦ βασιλέως. Βουλευομαι πρεσβεύσασθαι πρὸς τὸν
 »αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας πρὸς συνομολόγησιν συμ-
 »μαχίας κατὰ τῶν ἀπίστων καὶ πρὸς διαπραγμάτευσιν
 »τῶν Λιβονικῶν πραγμάτων· συμβουλεύω δὲ τῷ δουκὶ ἐν-
 »δύσασθαι τὴν ὑπομονήν. Δύναμαι παραχωρῆσαι αὐτῷ
 »τὴν Ῥήγαν, ὅταν ἀναλάβω αὐτὴν διὰ συνθήκης, ἢ διὰ
 »τοῦ ξίφους.»

Ἐν τούτοις ὁ Ἰωάννης ἐβλεπε μετ’ ἀγανακτῆ 1573—1575.
 σεως, ὅτι ὁ περιφρονούμενος βασιλεὺς τῆς Σουη-
 δίας ἤρξατο δεικνύειν ὑπερηφάνειαν· διότι ἐπὶ πολὺ οὐδὲν
 Ἐννεκωχὴ πρὸς
 τὴν Σουηδέαν.

1573—1575.

ἔμαθεν ἐν Μόσχᾳ ἐκ Στοκχόλμου· τέλος δὲ ὁ βασιλεὺς ἀπεκρίθη, ὅτι οὐδέποτε πρέσβεις αὐτοῦ ἀπελεύσονται εἰς χώραν, ὅπου ἀγνοεῖται τὸ ἀλληλογενές δίκαιον καὶ ὅπου διαρπάζουσι καὶ καθειργνύουσιν αὐτούς. Ἐὰν δ' ὁ Τσάρος, ἔλεγεν, ἐπιθυμῆ τῶντι τῆς εἰρήνης, δύναται πέμψαι πρὸς αὐτὸν τοὺς ἰδίους, ἢ τοῦλάχιστον πρὸς τὰ μεθόρια, ἐνθα ἀπελεύσονται καὶ οἱ Σουηδοὶ πρέσβεις· περὶ δὲ τῆς ἀνακωχῆς ὤφειλε διαπραγματεύσασθαι πρὸ τριῶν ἡδὴ ἐτῶν, οὐχὶ δὲ νῦν, ὅτε ὁ Σουηδικὸς στρατὸς ἐκστρατεύει. Καὶ οὐκ ἤρχουν ταῦτα, ἀλλὰ καὶ ὁ ἐν Στοκχόλμῳ ταχυδρόμος ἡμῶν ὑπέστη ὕβρεις ἀνηκούστους ἐν ταῖς πολιτευομέναις ἐπικρατείαις. Ἴδου δὲ τί γράφει ὁ ταχυδρόμος οὗτος· «Οἱ μεγιστᾶνες τοῦ βασιλείου ἐπεθύμου » μαθεῖν πάρωρα τὸ ἐν τῇ ἐπιστολῇ σου περιεχόμενον ὅτε » δ' ἀπεδείκνυον αὐτοῖς τὸ ἄτοπον τῆς ἀξιώσεως ταύτης, » εἰς τούτων ἐπληξέμου τὸ σῆθος, κακολογῶν με ἀτόπως, » ἀλλ' ὁ δούλος σου ἀπεκρίθη πρὸς τὸν ἀναιδῆ τοῦτον » Σουηδόν· Εἰ ἐκαθήμην ἔνοπλος ἐπὶ τοῦ ἵππου » οὐκ ἂν εἶχες τὸ θράσος ὑβρίζειν με οὕ- » τως, οὔτε ἀνατεῖναι τὴν χεῖρα, οὔτε δὲ » γρὺ εἰπεῖν ἐκ τοῦ βδελυροῦ στόματός » σου· ἀλλ' ἐν ταῦθα οὐκ ἐσμέν πρὸς μά- » χην. Εἰσερχομένου δ' ἐμοῦ εἰς τὸν θρόνον τοῦ βασιλέως, ἕτερος μεγιστᾶν κρατήσας με εἶπε· Δός μοι τὴν ἐπιστολήν καὶ μὴ πατήσης τὸν » τάπητα τοῦ θρόνου. Ἄλλὰ ἐγὼ ἐπάτησα καὶ » ἐνεχείρισα τὴν ἐπιστολήν τῷ βασιλεῖ... Τὴν πρώτην » τῆς ἐπαύριον ὁ Χριστόφορος Φλέμιγξ, Σουηδὸς μεγα- » στᾶν, εἶπέ μοι· Μάθε, ὅτι χθὲς οὐκ εἶδες τὸν » βασιλέα, ἀλλ' ἐγὼ ἐκαθήμην εἰς τὸν » τόπον αὐτοῦ· αὐτὸς δ' ἴστατο μεταξύ τῶν με-

1573—1575.

»γιστάνων διότι οὐκ ἤθελε λαβεῖν τὴν ἐπιστο-
 »λὴν τοῦ Τσάρου ὑμῶν, νομίζων ὅτι περιεῖχε
 »νέας ὕβρεις, ἃς οὐδ' ἀπλοῦς πολίτης
 »ἠδύνατο ἀναγνῶναι. Ἀποπέμπων με ὁ βα-
 »σιλεὺς μοι εἶπε· ὁ Τσάρος ἐγένετο εἰρηνι-
 »κός, ἀλλ' ἐγὼ οὐδόλως εἰρηνεύω πρὸς
 »αὐτόν, οὐδὲ φοβοῦμαι.» Ἐνὶ λόγῳ ἡ Σουη-
 δία ἐγένετο δραστηρία, μισθωσαμένη τρισχιλίους Σκώ-
 τούς καὶ δισχιλίους Ἀγγλους, ὁ δὲ Τσάρος, ἔχων ὑπὲρ
 τὰς ἑκατὸν χιλιάδας στρατοῦ ἐν Λιβονία καὶ Νοβογο-
 ρόδω, ἔδειξεν ἐπιείκειαν καὶ πραότητα· μὴ ἀντιληφθεὶς
 δὲ τῆς πρὸς τὸν ταχυδρόμον ὕβρεως, καὶ ὑπομείνας τὰ
 σκώμματα, ἔπραξεν ὅ,τι ἤρεσκε τῷ βασιλεῖ, τουτέ-
 στιν ἔπεμψε τοὺς εὐπατρίδας, τὸν πρίγκιπα Σίτσκην
 καὶ ἄλλους εἰς τὸν Σέστραν, τὸν ὀρίζοντα τότε
 τὴν Φινλανδίαν τῆς Ῥωσσίας, πρὸς διαπραγμα-
 τευσιν εἰρήνης μετὰ τοῦ ναύαρχου Κλάς Φλέμιγκος
 καὶ ἄλλων ἀξιωματικῶν τοῦ βασιλέως. Πολλὰ συζη-
 τήσεις ἐγένοντο περὶ τοῦ τόπου τῆς συνεντεύξεως· διότι
 ὁ μὲν Φλέμιγξ ἀπῆτει τὴν ἐπὶ τῆς γεφύρας σκηνο-
 πηγίαν, ἀλλ' ὁ Σίτσκης ἠνάγκασεν ἐπὶ τέλους
 τοὺς Σουηδοὺς ἵνα μεταβῶσιν εἰς τὴν Ῥωσικὴν
 ὄχθην. Πλὴν τούτου διεφώνησαν πρὸς πάντα· διότι ὁ
 Τσάρος ἤθελεν ἴν' ἀναλάβῃ τὴν Ἑστωνίαν, ἐπὶ τῇ συν-
 θήκῃ δὲ ταύτῃ παρεχώρει τῷ βασιλεῖ τὸ δικαίωμα ἔχειν
 ἀμέσους πρὸς αὐτὸν σχέσεις, ἀλλὰ τοῦτο ἀπῆτει ὁ βα-
 σιλεὺς ἄνευ οὐδεμιᾶς παραχωρήσεως, παριστῶν τὴν
 μακρὰν γενεαλογίαν τοῦ ἐνδόξου οἴκου τοῦ Βάζα, ὅπως
 πείσῃ τὸν Ἰωάννην περὶ τῆς ἀρχαίας εὐκλείας αὐτοῦ.
 Τέλος ἐποιήσαντο ἀναχωρῆν, ἀρχομένην ἀπὸ τῆς 20
 Ἰουλίου 1575 μέχρι τοῦ 1577 μεταξύ τῆς Φινλανδίας

1573—1575. καὶ τῶν ἀρκτῶν κτήσεις ἡμῶν. Καὶ ἡ μὲν Ῥωσσία ὑπισ-
 χνεῖτο μὴ πολεμῆσαι πρὸς τὴν ἐπαρχίαν ταύτην, ἣ δὲ Σουη-
 δία, μὴ ταράττειν τὰ κτήματα τοῦ Νοβογορόδου, Καρελί-
 ας, Ὀρεσέκου καὶ ἄλλων χωρῶν. Οὐδεὶς λόγος ἐγένετο
 περὶ τῆς Λιβονίας, ἣτις διετέλει οὐσα ἡ πολεμουμένη
 χώρα. Ὁ Ἰωάννης ἀρκεσθεὶς τῇ ὑποσχέσει, ὅτι οἱ
 πρέσβεις τῆς Σουηδίας ἐλεύσονται μετ' ὀλίγον εἰς Μό-
 σχαν πρὸς συνομολόγησιν νέας περὶ εἰρήνης συνθήκης,
 ἀνεδέχθη ἐπισήμως ἕνα ὑποδέξεται αὐτοὺς ἐντίμως καὶ μὴ
 στερήσῃ τῆς ἐλευθερίας καὶ περιουσίας, μηδὲ ὑβρίσῃ ἐν
 λόγῳ ἢ ἔργῳ. Ἐκτοτε οἱ βασιλεῖς τῆς Σουηδίας ἔπαυ-
 σαν πᾶσαν σχέσιν πρὸς τὸ Νοβογόροδον, ἣτις ἐφαί-
 νετο πάντοτε αὐτοῖς ὡς ταπεινώσις· προήρχετο δὲ
 τῶντι αὕτη ἐκ τῆς μικρᾶς τιμῆς τῶν ἡμετέρων μο-
 ναρχῶν πρὸς τοὺς βασιλεῖς τούτους, καὶ ἦν τέως ἀμε-
 τάβλητος νόμος τῆς ὑπερηφάνου πολιτικῆς τῆς Ῥωσσίας.

Εἰ δὲ ἡ συγκατάβασις αὕτη τοῦ Τσάρου ἐφαίνετο
 πρὸς αὐτὸν ἀνωφελῆς, ὡσαύτως καὶ τῷ Βασιλεῖ οὐδένα
 οὐσιῶδες ὄφελος παρείχε. Τὰ πολεμικὰ ἔργα οὐδόλως
 ἔπαυσαν ἐν Λιβονία. Οἱ Σουηδοὶ μετὰ τῶν μισθοφόρων
 Σκώτων ἐφώρμησαν ἀνεπιτυχῶς πρὸς τὸν Βεζεμβέργον,
 οἱ δὲ Ῥῶσοι ἐπόρθησαν τὰ περίχωρα τοῦ Ῥέβελ καὶ
 ἐκράτησαν τοῦ Περνάου, ἀποβαλόντες ἑπτακισχιλίους
 ἀνδρας ὑπὸ τὰ ὀχυρώματα. Ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ ὁ
 στρατηγὸς τοῦ Ἰωάννου Νικήτας Ρωμανοῦ Ζαχάριν
 Ἰούριεβ διήγειρε τὸν θαυμασμὸν τῶν κατοίκων διὰ τὴν
 γενναϊότητα, δοὺς αὐτοῖς τὴν αἴρεσιν ὁμοῦσαι ὄρκον
 πίστεως πρὸς τὸν Τσάρον, ἢ ἀποχωρῆσαι μετὰ πάσης
 τῆς οὐσίας. Ἡ δὲ συνετὴ καὶ φιλόανθρωπος αὕτη πολιτικὴ
 ἐγένετο αἰτία τῆς ἀνευ ἀντιστάσεως παραδόσεως τῶν
 φρουρῶν Ἐλμέτου, Ἐρμίσου, Ρουέν, Πουργέλου, Λεά-

1876.

Τῆ 12 Φε-
 βρουαρίου.

λου, Λόδε και Φικκέλου, ὡς και τοῦ ἀξιολόγου τῆς Ἀψάλης, ἔνθα ὑπῆρχον πολλὰ και παντοσειδῆ σιτία, και πολλοὶ στρατιῶται και εὐγενεῖς, οἵτινες ἐνεκαυχῶντο πάντοτε ἐπὶ ἀνδρία. Ἀναφέρεται, ὅτι οἱ φιλήσυχοι οὗτοι ἥρωες, πρὸς οὗς ὁ Ῥώσσοσ στρατηγὸς ὑπέσχετο πλήρη ἀσφάλειαν, ἐνησυχολοῦντο περὶ τὰς τέρψεις και καθ' ὃν χρόνον οἱ Ῥῶσσοι εἰσῆρχοντο εἰς τὴν πόλιν αὐτῶν διὸ εἷς τῶν ἡμετέρων νέων πριγκίπων, βλέπων αὐτάς, εἶπε πρὸς τινὰ φίλον Γερμανόν· «Εἰ ζῶντες »παρεχωροῦμεν τῷ ἐχθρῷ τοσοῦτον ἀξιόλογον φρούριον, τί ἔπραττεν ἡμᾶς ὁ Τσάρος; Τίς ἡμῶν ἐτόλμα »ἰδεῖν χριστιανικὸν πρόσωπον; Ὑμεῖς δὲ οἱ Γερμανοὶ »πανηγυρίζετε τὴν κατασχύνην ὑμῶν!» Καὶ ἐπανηγύριζον αὐτὴν ἐν μέσῳ τάφων και ἐρειπίων! Ἐφαίνετο δὲ, ὅτι ἡ Λιβονία, σπαραχθεῖσα ὑπὸ πασῶν τῶν συμφορῶν πολυχρονίου πολέμου, κακοπαθοῦσα και διαρπαζομένη ὑπὸ τῶν ὁμόρων λαῶν, οὐδὲν χεῖρον ἀνέμενε· διότι οὐ μόνον ἐν ταῖς καλύβαις, ἀλλὰ και ἐν τοῖς ἀνακτόροις κατετρύχοντο ὑπὸ τῆς πείνης και ἐνδείας. Κατὰ τοὺς χρονογράφους ἡ γυνὴ ἐνδόξου ἰππότου, Φὸν Τέδθεν καλουμένου, κατέχουσα πρὸ μικροῦ μεγαλοπρεπῆ οἶκον και πλοῦτον, ὃν ἐθαύμαζον και αὐτοὶ οἱ βαθύπλουτοι ἀπέθανε τότε ἐπὶ τῆς ψιάθου ἐν Ἀψάλῃ και ἐτάφη γυμνή!... Καὶ ὅμως ἡ εἰμαρμένη παρεσκεύαζε νέα δεινὰ τῇ δυστυχεῖ ταύτῃ χώρα. Ὁ Ἰωάννης ἐπέσχεν ἔτι τῇ χεῖρα, φέρουσαν πῦρ και σίδηρον πρὸς ὑποταγὴν ἢ ἀπώλειαν αὐτῆς· διότι, και περ μὴ φοβούμενος τὸν Δεβλέτ-Γιρέν, ἠναγκάζετο ἐνίοτε, πρὸς ἀπειλὴν αὐτοῦ, ἵνα συναθροίσῃ στρατεύματα παρὰ τὸν Ὀκκαν. Καὶ αὐτὸς οὗτος, καταλιπὼν τὸ Νοβογόροδον κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1574, ἐπεθεώρησε τὸν ἐν Σερπουχόβῳ πολυἀριθμον στρατόν.

1576.

Καὶ ἔπ μπε μὲν ἀποσπάσματα εἰς τὰς ἐρήμους, ὅπου ἐφαίνοντο ἐνίοτε στίφη τοῦ Χάνη πρὸς διαρπαγὴν, ἀλλ' ἐνησχολεῖτο πρὸ πάντων περὶ τὰ ἐν Βαρσοβία συμβεβηκότα, ἅτινα, κολακεύσαντα τὸ πρῶτον τὴν φιλοδοξίαν αὐτοῦ, ἔσχον ἀπροσδόκητα ἐπακολουθήματα, ταπεινωτικὰ τῷ Τσάρῳ καὶ βλαβερὰ τῇ Ῥωσσίᾳ.

1573—1577.
Πολωνικῆ.

Ἀρχομένου τοῦ 1573 συνήλθεν ἐν Βαρσοβία συνέλευσις πρὸς ψηφηφορίαν βασιλέως· πρῶτοι δὲ ὑποψήφιοι ἦσαν·

1) ὁ νέος Ἑρνέστης, υἱὸς τοῦ αὐτοκράτορος Μαξιμιλιανοῦ.

2) ὁ δοῦξ τῆς Ἀνζούης, ἀδελφὸς Καρόλου τοῦ Θ'.

3) ὁ βασιλεὺς τῆς Σουηδίας, ἢ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Σιγισμουῦδος.

4) ὁ Ῥώσος μονάρχης.

Καὶ τὸν μὲν πρῶτον τούτων ὑπεστήριζον οἱ πρέσβεις τῆς Ἰσπανίας καὶ οἱ τοῦ Μαξιμιλιανοῦ· τὸν δὲ δεύτερον, ὁ τῆς Γαλλίας· τὸ δὲν τρίτον, ὁ τῆς Σουηδίας· ἡμέτεροι δὲ οὐκ ἦσαν, διότι ὁ Ἰωάννης ἀνέμενεν ἐν Μόσχᾳ πρεσβείαν τῆς συνελεύσεως, λέγων· «Οὔτοι χρεῖαν ἔχουσιν ἐμοῦ, οὐχὶ δ' ἐγὼ αὐτῶν». Καίτοι δὲ τούτου τοσοῦτον ὑπερηφανευομένου, μεγιστᾶνές τινες τοῦ βασιλείου, καὶ μάλιστα οἱ τῆς Λιθουανίας, διανοοῦντο ἀναγορευσαὶ αὐτὸν βασιλέα πρὸς ἐμπέδωσιν τῆς αἰωνίου καὶ εὐτυχοῦς συμμαχίας μετὰ τῆς κραταιᾶς καὶ ἐπικινδύνου Ῥωσσίας· βουλὴ ὑπαγορευθεῖσα ὑπὸ συνετῆς καὶ προορατικῆς πολιτικῆς! Καὶ ἐγίνωσκον βεβαίως τὴν ὠμότητα τοῦ Ἰωάννου, ἀλλ' ἠλπίζον, ὅτι οἱ νόμοι τῆς δημοκρατίας χαλιναγωγήσουσι τὸν τύραννον· ἀλλὰ πόσον ἐξηπατῶντο! Ἡ τύχη ὁμως ἀπεμάκρυνε τὴν δοκιμασίαν· διότι αἱ προταθεῖσαι ἐκατέρωθεν συνθήκαι ἦσαν ἐπίσης ὑπερ-

ἑθλικάι καὶ ἀντίθετοι. Ἀκούσας δ' ὁ Ἰωάννης ἐν Νοβο-
 γορόδω τοῦ Ἀραβουρδά, πρεσβευτοῦ τῆς Πολωνίας,
 ἀπεκρίνατο, τῇ 23 Φεβρουαρίου 1573, τάδε· «Ἡ πο-
 »λυχρόνιος σιγή τῶν μεγιστάνων ὑμῶν ἐν σπουδαιοτάτῃ
 »ὑποθέσει διηγείρει τὸν ἐμὸν θαυμασμόν, διότι ἀσύμφο-
 »ρος ἢ ἐν τῷ βασιλείῳ ἔλλειψις κυριάρχου. Εἰς ἀπο-
 »λογίαν προβάλλεσθε τὸν φθείροντα τὴν χώραν ὑμῶν
 »λοιμόν· οἰκτείρω τὴν Πολωνίαν, ἀλλ' οὕτως ἔδοξε τῷ
 »Θεῷ!... Νῦν δὲ ἐρωτᾶτε, εἰ ἐγὼ βασιλεύσω τῆς Λι-
 »θουανίας καὶ Πολωνίας, ἢ δώσω ὑμῖν τὸν υἱὸν Θεο-
 »δώρον, καὶ ἀπαιτεῖτε παρ' ἐμοῦ ὄρκον περὶ τῆς πιστῆς
 »τηρήσεως πασῶν τῶν ὑμετέρων θεσμοθεσιῶν. Αἰτεῖσθε
 »ἔτι ὅπως, διδόντες ὑμῖν βασιλέα τὸν υἱὸν μου, ἀποδῶ-
 »μεν τῇ Λιθουανίᾳ τὰς πόλεις Σμόλενσκον, Πολότσκον,
 »Οὐσβιάτον καὶ Ὁζερίτσαν, τῷ δὲ Θεοδώρῳ ἰδίας τινὰς
 »πόλεις, συγκαταλεγόμενας ἐν ταῖς ἀρχαίαις Ῥωσσιαῖς
 »κτήσεις. Καὶ ἡ μὲν πρώτη τῶν αἰτήσεων τούτων φυ-
 »σικὴ ἐστίν, ἀλλ' ἄτοπος ἢ δευτέρα· διότι πρέπον πάση
 »χώρᾳ διατηρεῖν τὰ ἔθιμα, τὰς θεσμοθεσίας καὶ τοὺς
 »νόμους· διὸ δυνάμεθα ἐπικυρῶσαι τὰ δικαιώματα ὑμῶν
 »ἐνόρκως. Ἀλλὰ ἄράγε δίκαιον ἵνα ἀπαιτῆτε παρ' ἡμῶν
 »τὸ Σμόλενσκον, Πολότσκον, καὶ αὐτὰς τὰς κληρονο-
 »μικὰς πόλεις τῆς Μόσχας ὡς προῖκα τοῦ Θεοδώ-
 »ρου; Μὴ γὰρ οὗτος νεάνις ἢ μνηστή; Ἐνδοξον τὸ
 »μεγαλύνειν, καὶ οὐχὶ τὸ ἐλαττοῦν τὴν ἐπικράτειαν. Ἡ
 »Πολωνία καὶ Λιθουανία οὐ στεροῦνται πόλεων, ὅπως
 »ἐν αὐταῖς ζῆσῃ ὁ βασιλεὺς. Οὐχὶ ὑμεῖς, ἀλλ' ἡμεῖς
 »ὀφείλομεν ἀπαιτῆσαι ἀμοιβήν. Ἀκούσατε· Εἰ ἐπιθυ-
 »μεῖτε τὸν υἱὸν μου ὡς κυριάρχην, 1. Γράψατε ὀλόκλη-
 »ρον τὴν προσηγορίαν μου, ὡς ὄριστα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ,
 »καὶ καλέσατέ με Τσάρον, ἐπειδὴ τὸ ἀξίωμα τοῦτο

1573—1577. »ἐκληρονόμησα παρὰ τῶν προγόνων μου· οὐ σφετερίζο-
 »ζομαι δὲ ἀλλότριον. 2. Ἐάν ὁ Κύριος ἀφαιρέσῃ ἐκ τοῦ
 »κόσμου τούτου τὸν υἱόν μου, ἄρξουσιν ὑμῶν οἱ υἱοὶ
 »αὐτοῦ κληρονομικῶ δικαίωματι, οὐχ ἰ-
 »δ' ἐκλογικῶ· ἀνδὲ ἀποθάνῃ ἄτεκνος, ἡ Λιθουανία
 »καὶ Πολωνία ἔσονται ἀχώριστοι ἀπὸ τῆς
 »Ῥωσσίας ὡς κτῆμα τῶν κληρονόμων μου εἰς αἰῶ-
 »νας αἰώνων, ἀλλ' ἄνευ τινὸς μεταβολῆς τῶν ἐθνικῶν
 »δικαιωμάτων καὶ ἐλευθεριῶν μετὰ τοῦ ἰδίου
 »δονόματος τοῦ βασιλείου τῆς Πο-
 »λωνίας καὶ τοῦ μεγάλου δουκᾶτου
 »τῆς Λιθουανίας ἐν ταῖς προσηγο-
 »ρίαις τῶν Ῥώσων μοναρχῶν. Πρέπον
 »ἐστὶν υἱῷ βασιλέως μὴ κληρονομησαὶ τὸν θρόνον
 »αὐτοῦ; Ἡ κοινὴ εὐημερία τῶν τριῶν τούτων δυνά-
 »μεων ἀπαιτεῖ ἵνα κυβερνῶνται ὑφ' ἑνὸς μόνον κυριάρ-
 »χου. Γινώσκω, ὅτι ἡ Αὐστρία καὶ Γαλλία εἰσὶ μᾶλλον
 »συγκαταβατικαὶ ἐν ταῖς πρὸς ὑμᾶς διαπραγματεύσεσιν,
 »ἀλλ' αὐταὶ οὐκ εἰσὶ παράδειγμα τῇ Ῥωσίᾳ· διότι
 »γινώσκομεν καλῶς, ὅτι ἐκτὸς ἡμῶν καὶ τοῦ σουλτάνου
 »οὐδαμοῦ τῆς Εὐρώπης ὑπάρχει κυριάρχης ἔχων δυνα-
 »σειάν διακοσίων ἐτῶν. Καὶ οἱ μὲν κατάγονται ἐξ ἀπλῶν
 »ἡγεμόνων, οἱ δὲ εἰσὶν ἀλλοδαποί· διὸ ἐνασμενίζονται
 »τῇ βασιλικῇ τιμῇ· ἡμεῖς δὲ Τσάροισι ἐξ ἀρχῆς
 »καταγόμεθα ἀπὸ Καίσαρος Αὐγούστου, ὡς πασιδῆλον.
 »3. Ἐάν τις τῶν κληρονόμων μου τελευτήσῃ ἐν τῇ χώρᾳ
 »ὑμῶν, ὁ νεκρὸς αὐτοῦ μετακομισθήσεται εἰς Μόσχαν
 »πρὸς ταφὴν. 4. Ἡ ἀρχαιοτάτη τῶν κληρουχιῶν τῆς
 »Ῥωσσίας πόλις Κίεβον ἐνωθήσεται μετὰ τῶν κτήσεων
 »ἡμῶν· ἀντὶ δὲ τῆς παραχωρήσεως ταύτης καὶ χάριν
 »τῆς εἰρήνης καὶ τῆς χριστιανικῆς ὁμονοίας οὐδεμίαν

» τοῦ λοιποῦ ἀξίωσιν ποιήσομαι περὶ τῶν ἐν Λιθουανία
» ἀρχαίων ἡμῶν κτήσεων μέχρι τοῦ ποταμοῦ Βερέζα.

» Ὡς ἡ Λιθονία ἔσεται ἀχώριστος ἀπὸ τῆς Ῥωσσίας.

» Διὰ τῶν συνθηκῶν τούτων χορηγῶ ὑμῖν τὸν προσ-
» φιλή υἱόν μου· ἀλλὰ ἰσχυρότερός ἐστι καὶ ἀδυνατεῖ
» ἀντιστῆναι πρὸς τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ τε καὶ ὑμῶν. Γι-
» νώσκω προσέτι, ὅτι οἱ πλείστοι τῶν μεγιστάνων ὑ-
» μῶν ἐπιθυμοῦσιν ἐμοῦ αὐτοῦ ὡς βασιλέως ἀντὶ τοῦ
» υἱοῦ μου. Ἐὰν δ' εἴπωσιν ὑμῖν ἄλλα, οὐκ εἰσὶν εἰλικρι-
» νεῖς. Ἀκούω προσέτι, ὅτι διανοεῖσθε τὴν διὰ τῆς ἀπά-
» τῆς ἀπόσπασιν ἀπ' ἐμοῦ τοῦ υἱοῦ μου, βουλευόμενοι
» παραδοῦναι αὐτὸν τοῖς Τούρκοις πρὸς εἰρήνευσιν. Εἰ ἀ-
» ληθές ἐστι τοῦτο ἢ ψευδές, ἀγνοῶ· ἀλλ' οὐ δύναμαι
» ἀποκρῦψαι τοῦτο, εἰλικρινῶς λαλῶν.»

Ὁ συνετὸς πρεσβευτὴς συνείδεν, ὅτι ὁ Τσάρος ἐπό-
θει τὸ διάδημα τῆς Πολωνίας ὑπὲρ ἑαυτοῦ μᾶλλον ἢ
ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ· διὸ ἀπεκρίθη· «Μονάρχα, ἐπιθυμοῦμεν
» πάντες κυριάρχου κραταιοῦ καὶ συνετοῦ, ὡς σοῦ· ἀλλ'
» ἡ Μόσχα ἀπέχει πολὺ τῆς Βαρσοβίας, ὅπου ἡ πα-
» ρουσία τοῦ βασιλέως ὑπάρχει ἀφεικτος διὰ τε τὴν
» ἐξωτερικὴν ἀσφάλειαν καὶ τὴν ἐσωτερικὴν εὐτα-
» ξίαν καὶ δικαιοσύνην. Παρ' ἡμῖν ἀσύνηθες ὅπως ἀ-
» πέρχωνται οἱ βασιλεῖς τοῦ βασιλείου, ἀναπληρούμε-
» νοι ὑπὸ τοποτηρητῶν. Ἄνευ δὲ παραδοχῆς τῆς
» Ῥωμαϊκῆς θρησκείας οὐ δύνασαι ἀ-
» ναλαβεῖν τὸ διάδημα.» Ὁ Ἰωάννης ἐκέ-
λευσε τὸν πρεσβευτὴν ἀποχωρῆσαι.

Τῇ ἐπαύριον μετακαλεσάμενος τὸν Ἀραβουρδὰ εἶπε.
«Βουλευσάμενοι καλῶς εὐρομεν, ὅτι δυνάμεθα ἀρξαι
» συγχρόνως τριῶν ἐπικρατειῶν, ἀπερχόμενοι ἀπὸ τῆς
» μιᾶς εἰς τὴν ἄλλην χώραν, καὶ εὐχερῶς αἶροντες

1573.—1577. » τὰ προσκόμματα, περὶ ὧν ἐλάλησας ἡμῖν. Ἄπαιτῶ
 » μόνον τὸ Κιέβον ἀνευ ἄλλων πόλεων καὶ δήμων.
 » Ἀποδώσω τὸ Ηολότσκον καὶ τὴν Κουρλανδίαν τῇ
 » Λιθουανίᾳ, λαμβάνων τὴν Λιβονίαν μέχρι τοῦ Δουίνα.
 α Ἡ δὲ ὀνομασία ἡμῶν ἔσεται αὕτη· Ἐλέω Θεοῦ
 » κυριάρχης, Τσάρος καὶ Μέγας Ἡγε-
 » μῶν πάσης τῆς Ῥωσσίας, τοῦ Κιέβου,
 » Βλαδιμίρου, Μόσχας, βασιλεὺς τῆς
 » Πολωνίας καὶ μέγας δούξ τῆς Λι-
 » θουανίας. Τὰ ὀνόματα τῶν λοιπῶν ἐπαρχιῶν
 » καταγράφομεν κατὰ τὴν τάξιν αὐτῶν· ἀλλὰ τὰ τῆς
 » Πολωνίας καὶ Λιθουανίας δύνανται προηγεῖσθαι τῶν
 » τῆς Ῥωσσίας. Ἄπαιτῶ σέβας πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν
 » θρησκείαν καὶ τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἀνεγείρειν ναοὺς ὀρ-
 » θοδόξους ἐν πάσαις ταῖς ἐπικρατείαις μου καὶ τὸ σε-
 » φθῆναι ὑπὸ Ῥώσσοῦ Μητροπολίτου,
 » οὐχὶ δὲ ὑπὸ Ἀρχιεπισκόπου Λατί-
 » νου. Ἄλλὰ κατ' οὐδὲν ἄψομαι τῶν δικαιωμάτων,
 » ἣ ἐλευθεριῶν ὑμῶν, ἀπονεμῶ δὲ τὰ ἀξιώματα συμ-
 » φώνως πρὸς τὸ συμβούλιον τῆς Λιθουανίας καὶ Πο-
 » λωνίας· ὅτιν δὲ, ἐξησθενηκῶς ὑπὸ τοῦ γήρωσ τὰς
 » σωματικὰς καὶ νοεράς δυνάμεις, διανοηθῶ καταλι-
 » πεῖν τὸν τε κόσμον καὶ τὸν θρόνον, ὅπως ζήσω προ-
 » σευχόμενος ἐν τινὶ ἀποκέντρῳ μονῇ, τότε ἀναγορεύ-
 » σατε κυριάρχην ὃν ἂν προτιμήσητε τῶν υἱῶν μου,
 » ἀλλ' οὐδέποτε ἀλλοδαπὸν ἡγεμόνα. Οἱ πρωτεύοντες
 » τῆς ὑμετέρας χώρας διατείνονται, ὅτι ἡ Λιθουανία καὶ
 » Πολωνία ἀχώριστοί εἰσιν, ἀλλὰ τοῦτο παρ' αὐτοῖς κείται·
 » καὶ ὅμως προὔτιμων εἶναι μόνον μέγας δούξ τῆς πρῶ-
 » τῆς τῶν ἐπικρατειῶν τούτων. Ἐπικυρῶν τότε ἐνόρ-
 » κως πάντα τοὺς νόμους αὐτῆς, λήψομαι ὑπὲρ τῆς

» Ῥωσσίας μόνον τὸ Κίεβον, τῇ δὲ Λιθουανίᾳ ἀποδώσω
 » εἶτε διὰ τῆς βίας, ἢ διὰ συνθηκῶν πάσας τὰς παρὰ
 » τῶν Πολωνῶν ἀρπαγείσας ἀρχαίας αὐτῆς κτήσεις,
 » κληθήσομαι δὲ ἐν ταῖς διπλωματικαῖς πράξεσι μέγας
 » δούξ τῆς Ῥωσσίας καὶ Λιθουανίας. Ἄκουσον ἔτι
 » δύναμαι μὲν ἀπέρχεσθαι ἀπὸ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἄλλην
 » χώραν, ἀλλ' οὐχὶ ἀπόνως, ἐπειδὴ προσεγγίζω πρὸς
 » τὸ γῆρας· τῷ δὲ μονάρχῃ καθήκει βλέπειν πάντα
 » αὐτοψεί. Οὕτως οὖν οὐκ ἔστι συμφερότερον ὑμῖν
 » ἀναγορεῦσαι βασιλέα τὸν υἱὸν τοῦ Καίσαρος καὶ συνομολογησάμενος
 » πρὸς ἡμᾶς συνθήκην εἰρήνης καὶ συμμαχίας κατὰ τοὺς ἀκολουθούσους ὅρους;

1. Τὸ Κίεβον καὶ ἡ Λιθονία ἔσονται κληρουχίαι τῆς Ῥωσσίας, τὸ δὲ Πολότσκον καὶ ἡ Κουρλανδία μενοῦσι τῇ Λιθουανίᾳ.

» 2. Ἐγὼ, ὁ Καῖσαρ καὶ υἱὸς αὐτοῦ ὑποσχησόμεθα βοηθεῖν ἀλλήλοις διὰ στρατοῦ καὶ χρημάτων κατὰ τῶν κοινῶν ἐχθρῶν.

« Ἐγὼ εἶμι εὖνους τῇ Λιθουανίᾳ καὶ Πολωνίᾳ, ὅσον καὶ τῇ Ῥωσσίᾳ μου· ἐν δὲ τῇ συμμαχίᾳ ταύτῃ τίνα φοβησόμεθα; Πάντες οἱ λοιποὶ κυριάρχαι τῆς Εὐρώπης ἀποπονηθήσονται ἄρα μετασχεῖν τῆς συμμαχίας ταύτης, ὅπως ἐξοπλισθῶσιν ὁμοθύμως κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς χριστιανωσύνης; Ὅποια δόξα! ὅποιο κέρδος!... Ἐτέλος, διακελεύσασθε τοὺς ὑμετέρους μεγιστᾶνας μὴ ἀναγορεῦσαι βασιλέα τὸν Γάλλον πρίγκιπα, ἐπειδὴ ἔσται φίλος τῶν ἀσεβῶν Τούρκων καὶ οὐχὶ τῶν χριστιανῶν· ἐάν δὲ ἐκλέξητε αὐτὸν, μάθετε, ὅτι οὐκ ἔσομαι ἡσυχος θεατῆς τῆς ἡμετέρας ἀπερικοψίας. Ἀνάγγειλον προσέτι τοῖς μεγα-

[1578—1577·

»στᾶσιν, ὅτι πολλοὶ αὐτῶν ἐπέστειλάν μοι κρυφίως
 »συμβουλευόντες ὅπως ἐμβάλω ἔνοπλος εἰς Λιθουανίαν
 »πρὸς κατάληψιν τῆς βασιλείας διὰ τοῦ τρόμου· ἄλ-
 »λοιοὶ δὲ ἠτήσαντό με χρήματα καὶ διφθέρας εἰς ἀμοι-
 »βὴν τῆς ἐκλογῆς τοῦ υἱοῦ μου. Ἐπιθυμῶ ἵνα ταῦτα
 »γινώσκῃ τὸ συμβούλιον τῆς ἐπικρατείας ὑμῶν.»

Μετὰ τῆς ἀποκρίσεως τούτης ὁ Ἀραβουρδᾶ ἀνε-
 χώρησεν εἰς Βαρσοβίαν. Καὶ ἴσως μὲν οἱ Λιθουανοὶ με-
 γιστᾶνες ἀπήτησαν τὸ Σμόλενσκον καὶ τὰς ἄλλας
 Ῥωσικὰς πόλεις χάριν μόνον ἐπιδείξεως, οὐδ' ἠλ-
 πιζον παρὰ τοῦ Γσάρου τριαύτην ὑποχώρησιν καὶ ἀνευ
 περαιτέρω ἰσχυρογνωμοσύνης ἀπέρριπτον τὰς ἑαυτῶν
 ἀξιώσεις· ἀλλ' ὁ Γσᾶρος ἐξ ἐναντίας διέμενεν ἄκαμ-
 πτος ἐν ταῖς προτάσεσιν αὐτοῦ, ἀπορρίφθεισιν ὁμοθυ-
 μαδὸν ὑπὸ τῆς συνελεύσεως, ἣτις πύραυτα διέγραψεν
 αὐτὸν τοῦ καταλόγου τῶν ὑποψηφίων. Ἄρά γε ἡ γνώ-
 μη τοῦ Ἰωάννου μετεβλήθη, συνειδότες τὸ ἀδύνατον
 τοῦ ἄρξαι τῆς Λιθουανίας καὶ Πολωνίας κατὰ τὸ δο-
 κοῦν; ἐφοβήθη τὸ παράδειγμα τῶν αὐτογνωμόνων με-
 γιστάνων διὰ τὴν ἄλαλον Ῥωσσίαν; ἐσκέφθη, ὅτι
 ἡ ἔνωσις αὕτη, μὴ ὠφελούσα τὴν ἡμετέραν πατρίδα,
 ὠφέλει τῷ ὄντι τὰς δύο ταύτας δυνάμεις, πρὸς
 ἀσπὴν ἀνάγκη πορίζειν, οὐχὶ δ' αἰτεῖν παρ' αὐτῶν, βοθησίας
 ἐξ ἀνθρώπων καὶ χρημάτων τυχόντος πολέμου
 πρὸς τὴν Τουρκίαν, Αὐστρίαν ἢ Ταυρικὴν, καὶ ὅτι
 ἡ προσηγορία τοῦ βασιλέως μετ' ἀβεβαίου καὶ περιο-
 ρισμένης ἐξουσίας οὐκ ἦν ἀξία ἀυξήσεως κινδύνων
 καὶ ἐξόδων πρὸς μονάρχην κληρονόμον μεγάλης
 δυνάμεως, προωρισμένης ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ὅπως κατα-
 στη ἐπίφοβος διὰ τῶν ἰδίων, καὶ οὐχὶ διὰ ξένων
 δυνάμεων; ἢ διανοεῖτο, ὅτι ἡ συνέλευσις οὐκ ἐδύνατο

παραδεχθῆναι τόσον αὐστηρὰς προτάσεις, κατηργῆσαι 1573—1577.
 τοὺς θεμελιώδεις νόμους τῆς δημοκρατίας, ἀποβα-
 λεῖν ἐκουσίως τὴν ψηφηφορίαν τῶν βασιλέων, ὀρίσαι
 τὴν ἀνωτάτην ἐξουσίαν διαδοχικὴν, ἀποδοῦναι τῇ Ῥω-
 σσίᾳ τὸ Κίεβον καὶ ἀνατιθέναι ἑτεροδόξῳ Ἱεράρχῃ τὸ διάδη-
 ματῶν Ἱαγγελόνων, ὅπως ἐπιθῆ αὐτὸ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ
 Ἰωάννου; Δυσκόλως φανταζόμενοι, ὅτι ἡ ὑπερφήανεια
 ἐτύφλωσεν αὐτὸν τοσοῦτον, εὐχερέστερον πιστεύομεν
 ὅτι, δηλώσας τὸ κατ' ἀρχὰς μεγίστην ἐπιθυμίαν ὅπως
 διαδεχθῆ τὸν Σιγισμουῆνδον Αὐγουστον, ἠδιαφόρησε
 κατόπιν εἰς τὴν τιμὴν ταύτην, ὑπολογισάμενος ὀρθό-
 τερον πάσας τὰς περιστάσεις.

Ἄλλ' ἡ ἀναγόρευσις τοῦ ἀρχιδουκὸς ὡς βασιλέως,
 ἐπιδοκιμασθεῖσα ὑπὸ τοῦ Τσάρου, οὐκ ἦν ἄρα γε ἐπι-
 φοβος ὑμῖν διὰ τὴν ἐπικίνδυνον γεινῖασιν ἰσχυρᾶς
 δυνάμεως, τῆς Αὐστρίας, τόσῳ μᾶλλον, ὅσον ὁ πρε-
 σβευτῆς αὐτῆς, μεσιτεύων ὑπὲρ τοῦ Ἑρνέστου, ὑπι-
 σχνεῖτο ἐπισήμως τοῖς Πολωνοῖς μεγιστάσι πρόθυμον
 βοήθειαν τοῦ αὐτοκράτορος αὐτοῦ ἐν τοῖς πρὸς τὴν
 Ῥωσσίαν πολέμοις; Οὐκ ἦν ἄρα γε προσφορώτερον
 ὅπως ὁ Ἰωάννης κλίνῃ μᾶλλον πρὸς τὰς ἀξιώσεις
 τῆς ἀπωτάτης, ἤττον δ' ἐπιρόβου ἡμῖν, Γαλλίας; Καὶ
 ὅμως οὐδόλως διαψέγομεν ἐντελῶς τὴν πολιτικὴν αὐ-
 τοῦ· διότι, γινώσκων τὴν μεταξὺ Γαλλίας καὶ Ὀθω-
 μανικῆς Πύλης ὑπάρχουσαν φιλίαν, ἐνόμιζε βεβαίως,
 ὅτι ὁ Ἑρρῖκος Ἀνζούης ἔσται ὁ διατάξων τὰς Τουρ-
 κικὰς δυνάμεις κατὰ τῆς πατρίδος ἡμῶν· οἱ δὲ σουλ-
 τάνοι, ἐκτὸς τῆς ἀπιστίας, ἦσαν ἐπιροβώτεροι τῶν Αὐ-
 τοκρατόρων διὰ τὴν δόξαν τοῦ σιρκοῦ καὶ πολλῶν
 νικῶν. Ἄκοντος τοῦ Τσάρου καὶ τοῦ Μαξιμιλιανοῦ
 ἡ συγέλευσις τῆς Βαρσοβίας ἐψηφίσατο τὸν Ἑρρῖκον

1573—1577· βασιλέα, εξαπατηθεῖσα ὑπὸ τῶν μηχανημάτων τοῦ πρεσβευτοῦ τῆς Γαλλίας Μοντλουκ, ὅστις ἐπεδαψίλευεν ἀναιδεῖς ἐπαίνους τοῖς μεγιστάσι τῆς Πολωνίας καὶ Λιθουανίας· διότι παραβάλλων αὐτοὺς πρὸς τοὺς ἀρχαίους Ῥωμαίους, ἐκάλει τρόμον τῶν τυράννων καὶ ἀθλητὰς τῆς ἀρετῆς, ὑπισχνεῖτο δὲ ἑκατομύριον χρυσῶν καὶ πολὺν στρατὸν πρὸς ἐξέλασιν τῶν Ῥώσων ἐκ τῆς Λιβονίας, καὶ τέλος πλήρη ὑποταγὴν τοῦ μέλλοντος βασιλέως τοῖς ψηφίσμασι τοῦ ἀνωτάτου συμβουλίου τῆς ἐπικρατείας.

Ἡ παρακοή αὕτη τῆς συνελεύσεως, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Ἰωάννου, ἤνωσε τὴν Ῥωσσίαν μετὰ τῆς Αὐστρίας. Ὅθεν ὁ αὐτοκράτωρ, σπεύδων ἵνα ὠφεληθῆ ἐκ τῆς προθυμίας τοῦ Τσάρου, ἔγραψε πρὸς αὐτὸν φιλοφρόνως καὶ ἠτιᾶτο τὸ ἔγκλημα Καρόλου τοῦ Θ'· «ἀπολέσαντος ὑπὲρ τὰς ἑκατὸν χιλιάδας τῶν πιστῶν αὐτῷ ὑπηκόων κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Ἁγίου Βαρθολομαίου, ὡς ἐχόντων μόνον ἰδίαν θρησκείαν.» Ἡ γανάκτει δὲ ἐπὶ τῇ συμμαχίᾳ τῆς Γαλλίας καὶ τοῦ σουλτάνου· διότι τῇ ἐνθέρμῳ μεσιτείᾳ τούτου ἐδίδοτο τῷ Ἐρρίκῳ τὸ διάδημα τῶν Ἰαγγελλόνων, καὶ προέτρπε τὸν Ἰωάννην εἰς ἀντίληψιν τῶν χριστιανῶν, προτείνων αὐτῷ ἵνα ἐνώσῃ τὴν Λιθουανίαν μετὰ τῆς Ῥωσσίας, παραχωρήσῃ τὴν Πολωνίαν τῇ Αὐστρίᾳ καὶ συνομολογήσῃ πρὸς τὴν αὐτοκρατορίαν συμμαχίαν κατὰ τῶν Τούρκων. Ὁ Τσάρος ἐπεμφε παραχρῆμα πρεσβευτὴν πρὸς τὸν Μαξιμιλιανόν, συμβουλευὼν αὐτῷ ἵνα ἐκ παντὸς τρόπου κωλύσῃ τὴν εἰς Βαρσοβίαν μετάβασιν τοῦ Ἐρρίκου· δηλῶν δὲ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ ἰδεῖν τὴν ταχίστην ἐν Μόσχᾳ τοὺς πρέσβεις τοῦ Αὐτοκράτορος, ὅπως συνομολογήσῃ αἰωνίαν συμμαχίαν

μεταξύ Αυστρίας καὶ Ῥωσσίας, ἔγραψε· «Συνεργή-
 σωμεν ἵνα τὸ βασίλειον τῆς Πολωνίας καὶ Λιθουα-
 νίας μὴ ἀποσπασθῶσι τῶν ἡμετέρων ἐπικρα-
 τειῶν. Ἀδιάφορον δὲ ἂν ὁ ἐμὸς ἢ σὸς υἱὸς κατα-
 λάβῃ τὸν θρόνον τοῦτον. Σὺ, ἀδελφὲ ἡμῶν ἀγαπητὲ,
 ἀθυμεῖς ἐπὶ τῇ φρικώδει ἐξωλείᾳ ἀνδρῶν ἀθῶων καὶ
 νηπίων κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Ἁγίου Βαρθολομαίου
 πάντες οἱ Χριστιανοὶ μονάρχαι ἀνάγκη ἵνα θλίβωνται
 διὰ τὴν ἀπάνθρωπον ὠμότητα τοῦ βασιλέως τῆς
 Γαλλίας, χύσαντος ἀνοήτως τοσοῦτον αἷμα!

Ἐν τούτοις, τῆρῶν τὸ εἰρηνικὸν αὐτοῦ σύστημα, ὁ
 Ἰωάννης οὐκ ἠθέλησε πάρωρα ἵνα δευχθῆ ἔχθρὸς
 τοῦ νέου βασιλέως τῆς Πολωνίας. Ἀπ' ἐναντίου δὲ
 μαθῶν τὴν ἀφίξιν τοῦ ἡγεμόνος τούτου καὶ τὴν πάν-
 δημον ἀναγόμευσιν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ πρωτεύουσῃ τῶν
 Πιάστων, παρεσκευάζετο πέμψαι πρὸς αὐτὸν ἐπιφανῆ
 τινα ἄνδρα, ὅπως συγχαρῆ αὐτῷ, ἀλλὰ προέλαβε τού-
 τον ὁ Ἐρρίκος, ἀναγγείλας αὐτῷ τὴν εἰς τὸν θρόνον
 ἀνάβασιν καὶ προτρέπων ἵνα μὴ λύσῃ τὴν πρὸς τὴν
 δημοκρατίαν ἀνακωχὴν μέχρι τοῦ 1576· προσετίθη δὲ,
 ὅτι ἦν περίλυπος διὰ τὴν τελευταίαν τοῦ βασιλέως τῆς
 Γαλλίας, ὅθεν ἦν ἐπάναγκες ἀπελθεῖν εἰς Παρισίους,
 ἀλλ' ὅτι ἡ πρόσκαιρος αὐτοῦ ἀπουσία οὐδόλως κωλύ-
 σει τὸν Τσάρον διαπραγματεῦσθαι περὶ τῶν ὑποθέ-
 σεων πρὸς τοὺς μεγιστᾶνας. Ὁ δὲ Ἰωάννης ἀπεκρίθη·
 «Ἀδελφὲ ἡμῶν, χαίρομεν ἐπὶ τῇ εἰς τὸν θρόνον ἀνα-
 βάσει σου, λυπούμεθα δὲ, διὰ τὴν λύπην σου. Ἡ τε-
 λευτὴ τῶν χριστιανῶν μοναρχῶν δυστύχημά ἐστι
 τοῖς χριστιανοῖς, τοῖς δὲ ἀπίστοις χαρμονή. Ἐπιθυ-
 μοῦμεν διάγειν ἐν ἀγάπῃ μετὰ σοῦ καὶ πέμψω τοὺς
 πρέσβεις μου εἰς Βαρσοβίαν, ἅμα τῇ ἐπανόδῳ σου.

1573—1577. » Ἀναμένω τοὺς σοὺς ἐν Μόσχα· ἀλλ' ἀπρεπές μοι ἄνευ σοῦ διαπραγματεῦσθαι πρὸς τοὺς μεγιστᾶνας. » Περὶ τῆς ἀνακωχῆς παρήγγειλα τοῖς στρατηγοῖς μου. » Ἄλλ' ὁ Ἐρρίκος ἦν ἤδη βασιλεὺς φυγᾶς! διότι ἐπέζητησε τὸ διάδημα τῆς Πολωνίας μόνον ὅπως εὐαρεστήσῃ πρὸς τὴν φιλόδοξον αὐτοῦ μητέρα Δικατερίαν τῶν Μεδίκων, ἣτις ἐπολιτεύθη ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ κατὰ τὰς ὑποβολὰς πολυμηχάνου νάνου καὶ πλάνητος, Ἰωάννου τοῦ Κρασσόβακη. Ἐπὶ τρεῖς μῆνας ὁ ἄφροντις καὶ ἠδυπαθὴς Ἐρρίκος, ἀλλότριος ὦν τῶν πραγμάτων, καὶ εὐωχούμενος καὶ τρυφῶν καὶ θηρεύων ἐμίσησε τὸ βασιλεῖον αὐτοῦ, ὡς καὶ τὴν περιωρισμένην ἐξουσίαν. Παρεσκευάσθη οὖν κρύφα εἰς ἀναχώρησιν καὶ νυκτὸς ἔδραμεν ἀφ' ἐνὸς εἰς ἄλλον θρόνον, σπεύσας ἵνα κληρονομήσῃ τὴν ἐπικράτειαν καὶ τὰ δεινὰ τοῦ ἀδελφοῦ, βασιλεύσῃ δ' ὡς ἐκεῖνος ἐν στάσει καὶ προδοσίαις καὶ κακουργήμασι, καὶ δειχθῇ ἄνθρωπος μὲν καὶ ἐπίορκος, ἀλλ' ἀποθάνῃ προφέρων λέξεις ἀνεξαλείπτους ἐκ τῆς ἱστορίας καὶ ἀξίας τοῦ ἀρίστου τῶν βασιλέων.

Ἐκπληκτοὶ ἐπὶ τῇ φυγῇ τοῦ βασιλέως οἱ μεγιστᾶνες, ἠναγκάσθησαν ἵνα ζητήσωσιν ἄλλον. Τότε πολλοὶ αὐτῶν, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Γνέσνης, ὁ Καστελλάνος τοῦ Μίνσκου, Ἰωάννης Γλέγοβιτς καὶ ἄλλοι ἀπετάθησαν ἐκ νέου πρὸς τὸν Τσάρον, συμβουλευσάντες αὐτῷ, ἵνα πέμψῃ παραχρῆμα εἰς Βαρσοβίαν συνετοὺς εὐπατρίδας, κομίζοντας ὁμοίαν συνθήκας πρὸς τὰς τοῦ Ἐρρίκου, καὶ ἐπιστείλῃ πρὸς τὸν κληρὸν καὶ τοὺς ἱππότας, ἰδίᾳ δὲ πρὸς ἕκαστον μεγιστᾶνα, παρακαλῶν αὐτοὺς ψηφίσασθαι αὐτὸν βασιλέα καὶ προστιθέμενος ἐν τῇ ἐπιστολῇ, ὅτι οὐκ ἦν αἱρετικὸς, ἀλλὰ χριστιαν-

νός, βεβαπτισμένος ἐν ὀνόματι τῆς Ἀγίας Τριάδος, ἀναμνήσῃ δὲ αὐτοῦς, ὅτι οἱ Πολωνοὶ καὶ Ῥῶσοι, ^{1573 — 1574} ἀπόγονοι τοῦ αὐτοῦ Σλαβικοῦ ἢ Σαρματικοῦ γένους ὄφειλον, ὡς ἀδελφοί, ἔχειν τὸν αὐτὸν κυρίαρχον πατέρα. Ὁ δὲ Ἰωάννης ἐν φιλικωτάτῃ ἐπιστολῇ, εὐχαριστήσας αὐτοῖς ἐπὶ τῇ ἀγαθῇ γνώμῃ, ὑπέσχετο τὴν εἰς τὴν συνέλευσιν ἀποστολὴν τῶν εὐπατριδῶν· ἀλλ' οὐδόλως ἀπεκρίθη ῥητῶς ὡς πρὸς τὰς συμφωνίας, ἀναμένων ἐκάστοτε τοὺς πρέσβεις τοῦ αὐτοκράτορος, τοὺς ἐρχομένους ἤδη εἰς Μόσχαν.

Ἐπανελθὼν ἐκ Βιέννης ὁ Ῥῶσος πρεσβευτὴς Σκοβελτσὶν κατὰ τὸν Αὐγούστον τοῦ 1574, οὐδεμίαν ἐκόμισεν ἀπάντησιν, ἀναγγέλλας, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ ἐπεθύμει ἀποστεῖλαι πρὸς τὸν Τσάρον ἴδιον ἀξιωματικόν. Τὸ παράδοξον τοῦτο διεσαφήθη, ὅτε ὁ νέος πρεσβευτὴς τοῦ Μαξιμιλιανοῦ ἠτιάθη τὸν Σκοβελτσὶν, μὴ θελήσαντα λαβεῖν τὴν εἰς ἀπόκρισιν ἐπιστολὴν τοῦ Αὐτοκράτορος, ἐπὶ τῇ προφάσει, ὅτι πᾶσαι αἱ προσηγορίαι τοῦ Τσάρου οὐκ ἐμνημονεύοντο ἐν αὐτῇ ἀναχωρήσαντα δὲ αὐτογνωμόνως καὶ πολιτευσάμενον ἀπρεπῶς καὶ κακολογήσαντα τὸν Αὐτοκράτορα. Ὁ Μαξιμιλιανὸς ἐπανελάμβανε πρὸς τὸν Τσάρον τὴν διαβεβαίωσιν τῆς φιλίας καὶ εὐγνωμοσύνης. Οὗτος δὲ ἐκοίνωσεν αὐτῷ, ὅτι πρὸς τιμωρίαν τοῦ Σκοβελτσὶν ἀπεστέρησεν αὐτὸν τῆς εὐνοίας. Μετ' οὐ πολὺ ἦλθον εἰς Μόσχαν νέοι Αὐστριακοὶ πρέσβεις αἰτήσοντες συγγνώμην ὑπὲρ τοῦ Μαξιμιλιανοῦ, ὅς τις διὰ τὸ πολυάσχολον ἐβράδυνε συνάψαι συνθήκην πρὸς τὸν Ἰωάννην περὶ τῶν Πολωνικῶν. Ἀποδεικνύων δὲ τις τῶν ἀπεσταλμένων προθυμίαν, ἀνήνεγκε τοῖς εὐπατρίδαις, ὅτι οἱ μεγαστᾶνες τῆς Πολωνίας προέτρεπον.

1578—1577.
 Συμμαχία πρὸς
 τὴν Αὐστρίαν.

κρύφα τὸν Μάγνον εἰς προδοσίαν τῆς Ῥωσσίας, ὑπε-
 σχονούμενοι αὐτῷ εἰς ἀμοιβὴν τὴν Ῥήγαν. Τέλος τῷ
 1576 ὁ Ἰωάννης Κοβεντζέλ καὶ Δανιὴλ Πρίντς, ἐπί-
 σημοι ἄρχοντες τῆς Αὐστρίας, ἤλθον εἰς Μόσχαν.
 Ὁ Τσάρος ὑπεδέξατο αὐτοὺς ἐν Μοζαίσκῳ μεγαλο-
 πρεπῶς καὶ πομπωδῶς· διότι ἐκάθητο ἐπὶ τοῦ θρόνου
 φέρων τὸ ὑπὲρ τῶν μεγάλων τελετῶν Ῥωστικόν ἔνδυ-
 μα, κρατῶν ἐν τῇ χειρὶ τὸ σκήπτρον καὶ περικυκλού-
 μενος ὑπὸ πάντων τῶν εὐπατριδῶν καὶ αὐλικῶν εὐ-
 γενῶν χρυσοστολιστῶν. Προσερχομένων τῶν πρέσβειων,
 ὁ Ἰωάννης καὶ ὁ βασιλόπαις ἐγερθέντες, ἐπηρώτησαν
 περὶ τῆς ὑγείας τοῦ Αὐτοκράτορος. Οὗτος δὲ πέμπων
 πρὸς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ καὶ σύμμαχον
 χρυσῆν ἄλυσιν, κεκοσμημένην πολυτίμοις λίθοις καὶ
 φέρουσαν κεχαραγμένον τὸ ὄνομα τοῦ Μαξιμιλιανοῦ,
 τιμωμένην δὲ 8,000 ταλλήρων, παρεκάλεε τὸν Ἰωάννην
 ἵνα ἐκ παντὸς τρόπου βοηθήσῃ αὐτῷ διὰ τε λόγου καὶ
 ἔργου, δι' ἐπιστολῶν καὶ ξίφους, εἰς τὴν ἀναγόρευσιν τοῦ
 Ἐρνέστου ὡς βασιλέως τῆς Πολωνίας, πρὸ πάντων
 δὲ μὴ πολεμήσῃ πρὸς τὴν Λιβονίαν, ὡς ἐπαρχίαν ἀνή-
 κουσαν ἐκ παλαιοτάτου τῇ Ῥωμαϊκῇ
 αὐτοκρατορίᾳ. «Τότε δὲ, εἶπον οἱ πρέσβεις τοῦ
 »Μαξιμιλιανοῦ τῷ Ἰωάννῃ, ἅπανα ἡ χριστιανικὴ Εὐ-
 »ρώπη συμμαχήσει μετὰ σοῦ, ὅπως διὰ μιᾶς πληγῆς
 »καταβάλλῃ κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν τὴν ἀγέρω-
 »χον δύναμιν τῶν Ὀθωμανῶν. Ἴδου κατόρθωμα ἄξιον
 »εἰς αἰώνιον δόξαν τοῦ ὀνόματός σου καὶ τῆς Ῥωσσίας·
 »ἐκβάλωμεν τοὺς Τούρκους τῆς Κωνσταντινουπόλεως
 »εἰς Ἀραβίαν, ἀφανίσωμεν τὴν θρησκείαν τοῦ Μωά-
 »μεθ, ἐπισκιάσωμεν τῷ σημείῳ τοῦ σταυροῦ τὴν Θρά-
 »κην καὶ τὴν Ἑλλάδα, πᾶν δὲ τὸ ἀρχαῖον Ἑλληνικὸν βα-

»σίλειον πρὸς ἀνατολὰς τοῦ ἡλίου ἔσεται σὸν, ὧ 1573—1577·
 »μέγιστε βασιλεῦ! Ταῦτα λέγουσιν ὁ Αὐτοκράτωρ,
 »ὁ Ἅγιος Πατὴρ Πάπας καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Ἰσπα-
 »νίας.» Ὁ Ἰωάννης ἤκουσεν αὐτῶν ἀδιαφόρως, μὴ
 βουκολούμενος ὑπὸ τῆς ἐλπίδος τοῦ βασιλεῦσαι τοῦ
 Βοσπόρου καὶ τοῦ Ἑλλησπόντου· ἀπεκρίθη δὲ, ὅτι ὁ
 λόγος αὐτοῦ ἦν ἀπαράβατος, καὶ ὅτι μὴ μεταβαλὼν γνώ-
 μην ὡς πρὸς τὸ βασίλειον τῆς Πολωνίας, ἀποδίδωσιν
 αὐτὸ τῷ Ἐρνέστω, περὶ δὲ τούτου γράφει ἐκ νέου
 πρὸς τοὺς μεγιστᾶνας, «ἀλλ' ὅτι ἡ Λιθουανία καὶ τὸ
 »Κιέβον ἔσονται ἐξ ἀνάγκης ἠνωμένα μετὰ τῆς Ῥωσ-
 »σίας· ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ Λιβονία ἦν, ἔστι καὶ ἔσται
 »ἡμετέρα. Οὐδεὶς τέως ἀπέβλεψεν εἰς τὴν ἐπαρχίαν
 »ταύτην, ἀλλὰ μετὰ τὰς ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ κατα-
 »κτῆσεις ἡμῶν ὁ Αὐτοκράτωρ, ἡ Δανία, ἡ Σουηδία καὶ
 »ἡ Πολωνία διενεόθησαν ἵνα κηρύξωσι τὰ ὑποτιθέμενα
 »ἐπὶ τῆς χώρας ταύτης δικαιώματα αὐτῶν. Πρὸς συνο-
 »μολόγησιν δὲ συμμαχίας κατὰ τῶν ἀπίστων ἀνάγκη ἵνα
 »ἔλθωσιν εἰς Μόσχαν οἱ πρέσβεις τοῦ βασιλέως καὶ τῆς
 »Ἰσπανίας καὶ τῆς Δανίας· καὶ τῶν ἡγεμόνων τῆς Γερ-
 »μανίας καὶ ἄλλων κυριαρχῶν. Γνωστὴ τῇ Ῥωσσίᾳ
 »ἡ τύχη Λουδοβίκου τοῦ τῆς Οὐγγρίας, ὅστις ἐξεστρά-
 »τευσε μὲν πεποιθῶς τῇ ὑποσχέσει τοῦ Αὐτοκράτορος,
 »ἀλλὰ καταλειφθεὶς ὑπὸ πάντων, ἐφρονεῦθη ἐν ἀνίσω
 »πρὸς τοὺς Τούρκους μάχῃ.»

Συμφωνοῦντες πρὸς τὴν παραχώρησιν τῆς Λιβονίας
 καὶ τοῦ Κιέβου οἱ Αὐστριακοὶ πρέσβεις, ἐσπούδαζον ἀπο-
 δεῖξαι τὸ ἀδύνατον τῆς ἀπὸ τῆς Πολωνίας ἀποσπάσεως
 τῆς Λιβονίας· διότι αὕτη ἐπεθύμει κυβερνασθαι ὑπὸ τοῦ
 αὐτοῦ κυριάρχου· διὸ εἶπον τοῖς εὐπατρίδαϊς τῆς Μόσχας·
 »Γινώσκετε, ὅτι οἱ ταραξίαί Πολωνοὶ βουλευόνται ἀνα-

1573—1577. ἠγορευσαί βασιλέα ὑποτελή τινα τῶν Ὀθωμανῶν, τὸν
 »ἡγεμόνα τῆς Τρανσυλβανίας, πρὸς εὐαρέστησιν τοῦ
 »σουλτάνου καὶ πρὸς βλάβην τῶν συμφερόντων τῆς
 »χριστιανωσύνης.» Ὁ δὲ Τσάρος ἀπεκρίθη· «Τοῦτο οὐ
 »γίνεται.» Ἀπῆται δὲ παρὰ τῶν πρέσβων τὴν ἔνορκον
 ἐπικύρωσιν τῆς συνθήκης ὡς πρὸς τὴν Λιβονίαν· ἀλλ' ὁ
 Κοβεντσέλ καὶ Πρίντς ἀπεφάναντο, ὅτι πρὸς ἀπόδειξιν
 τῆς πρὸς τὸν Ἰωάννην ἰδίας τιμῆς ὁ κυριάρχης αὐτῶν
 πέμψει εἰς Μόσχαν ἄλλοις πρέσβεις, με-
 γάλους ἄνδρας, ἄρχοντας ἡγεμό-
 νας, βεβαιούντες ἐν τούτοις, ὅτι τὰ πάντα γενή-
 σονται κατὰ τὸ δοκοῦν τῷ Τσάρῳ, καὶ ὑπισχνούμενοι,
 ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ προτρέψει τὸν βασιλέα τῆς Σουηδίας
 ὑποχωρῆσαι αὐτῷ. Χαίρων δ' Ἰωάννης εἰςίασεν αὐτοῦσὲν
 τοῖς ἀνακτόροις καὶ ἐξέπληξε διὰ τὴν μεγαλοπρέπειαν.
 Συνεκάθητο τῷ υἱῷ παρ' ἰδίᾳ τραπέζῃ, φέρων ἔνδυμα
 σηρικόν, πεποικιλμένον πολυτίμοις λίθοις καὶ μαργαρί-
 ταις, ἐφ' οὗ ἔλαμπεν ὑάκινθος ἀσυνήθους μεγέθους. Τὰ
 δύο διαδήματα (τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ) παρέκειντο
 αὐτοῖς στίλβοντα ἐκ τῶν μεγάλων ἀδαμάντων, ἀνθράκων
 καὶ σμαράγδων. Ὁ χρυσὸς καὶ ὁ ἄργυρος ἔκειντο σω-
 ρηδὸν ἐν τοῖς δωματίοις. Ὁ Κοβεντσέλ ἐπέστειλε
 »πρὸς τοὺς ὑπουργοὺς τῆς Αὐστρίας τάδε· «Ἐκαστον
 »ἀνάκτορον ἔχει ἴδιον σκευοφυλάκιον, πλήρες ἀργυρῶν
 »σκευῶν, ἀλλὰ τὸ τοῦ Κρεμλίνου ὑπερβάλλει πάντα
 »τὰ ἄλλα κατὰ τὸν πλοῦτον· ἐνὶ λόγῳ εἶδον τοὺς θη-
 »σαυροὺς τῆς αὐτοῦ μεγαλειότητος τοῦ Αὐτοκράτορος,
 »τῶν βασιλέων τῆς Ἰσπανίας, Γαλλίας, Οὐγγρίας, Βοε-
 »μίας καὶ τοῦ δουκὸς τῆς Τοσκάνης, ἀλλ' οὐδεὶς ἐξομοιοῦ-
 »ται πρὸς τοὺς τοῦ Ἰωάννου. . . . Ἀπερχομένων ἡμῶν
 »εἰς Ῥωσσίαν, οἱ Πολωνοὶ μεγιστάνες ἐποιοῦντο ἡμῖν

»λόγον περὶ τῆς ἀφορήτου σκαιοτήτος τῆς αὐλῆς τῆς 1573—1577
 »Μόσχας. Τί δὲ εἶδομεν; Οὔτε ἐν Ῥώμῃ, οὔτε ἐν Ἰ-
 »σπανίᾳ ἐτύχομεν κρείττονος ὑποδοχῆς. Ὁ Τσάρος γινώ-
 »σκει τίνι τρόπῳ προσφέρεσθαι πρὸς ἕκαστον. Καὶ
 »ταπεινοὶ μὲν τοὺς Πολωνοὺς καὶ Σουηδοὺς, ἀλλὰ τιμᾶ
 »ὄσους σέβεται καὶ ἀγαπᾶ.» Ὁ Ἰωάννης ἐνεχείρισε τοῖς
 πρεσβευταῖς δῶρον ὑπὲρ τοῦ Μαξιμιλιανοῦ μέλαινας
 διφθέρας σαθερίνας, τιμωμένας 700 ρουβλίων, ἔπεμψε
 δὲ πρὸς αὐτὸν τὸν πρίγκιπα Σουγόρσκην καὶ τὸν γραμ-
 ματέα Ἀρτσιβάσεβ, ὅπως παραστήσωσι τῇ αὐλῇ τῆς
 Βιέννης τὴν κατεπείγουσαν ἀνάγκην τῆς ὅσον οἶόν τε
 συνομολογήσεως ἐπισήμου καὶ ῥητῆς συνθήκης μεταξὺ
 Ῥωσσίας καὶ Αὐστρίας. Ἐγραψε δὲ καὶ πρὸς τοὺς
 μεγιστᾶνας τῆς Πολωνίας ψηφίσασθαι τὸν Ἐρνέ-
 στην, εἰ ἐπιθύμουν τὴν διατήρησιν τῆς πρὸς τὴν κραταιὰν
 ἐπικράτειαν τῆς Μόσχας αἰωνίου φιλίας, μὴ παραδε-
 χόμενοι κυριάρχην π α ρ ἂ τ ῆ ς σ ο υ λ τ α ν ι κ ῆ ς
 χ ε ι ρ ὸ ς, εἰ μὴ θέλουσι δοῦναι εὐθύνας τῷ Θεῷ διὰ
 φοβερὰν αἱματοχυσίαν· συγχρόνως δὲ ἐν ἐπιστολῇ πρὸς
 τοὺς Λιθουανοὺς μεγιστᾶνας ἐδήλου τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ
 ἀναγορευθῆναι μέγας δούξ αὐτῶν, ἢ δοῦναι ἀνθ'
 ἑαυτοῦ τὸν βασιλόπαιδα Θεόδωρον, προστιθέμενος· «Ἐάν
 »μὴ κρίνητε εὐλογον ἔχειν ἴδιον ἡγεμόνα, ἐνωθέντες
 »μετὰ τῆς Πολωνίας ἐκλέξατε τὸν υἱὸν τοῦ Μαξιμι-
 »λιανοῦ.»

Βέβαιον ὅτι ὁ Ἰωάννης καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ ἐδύναντο
 τιθέναι νόμους τῇ συνελεύσει, εἰ, δηλοῦντες ῥητῶς τὰς
 ἀξιώσεις αὐτῶν, ὑπεστήριζον ἅμα αὐτὰς διὰ στρα-
 τιωτικοῦ τινος κινήματος, ὡς τοῦτο ἔγραψαν πρὸς τὸν
 Τσάρον οἱ φίλοι μεγιστᾶνες τῆς Λιθουανίας, γνόντες
 τὴν διάνοιαν τῶν πολιτῶν ἐν Βίλγα καὶ Βαρσοβίᾳ· ἀλλ'

1573—1577. ὁ Μαξιμιλιανός, ἐξησθενικῶς ἤδη τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα, ἐβράδυνε, ξενίζων τοὺς πρέσβεις ἡμῶν ἐν Ῥεγενσβούργῳ, τοὺς δὲ ἰδίους μὴ πέμπων εἰς Μόσχαν· ἐν δὲ ταῖς νέαις καὶ ματαίαις σχέσεσι δυσηρέσκει πρὸς τὸν Ἰωάννην· διότι ὅτε μὲν ὀκνῶν, οὐκ ἐκάλει αὐτὸν Αὐτοκράτορα, ἤτοι Τσάρον τῆς Ῥωσσίας, ἀλλὰ μόνον Τσάρο τῆς Καζάνης καὶ τοῦ Ἀστραχανίου, ὅτε δὲ διὰ τὰς ἀδιαλείπτους ἀπαιτήσεις αὐτοῦ περὶ τῆς ἀξιοθρηνητοῦ καὶ ἐνδεοῦς Λιβονίας, ἐπαναλαμβάνων, ὅτι θεωρεῖ αὐτὴν ὡς Γερμανικὴν ἐπαρχίαν. Διὸ ὁ Τσάρος, ἀποκρινόμενος πρὸς τὸν Μαξιμιλιανὸν φιλοφρόνως, ἀπεσπούδαζε χορηγήσαι τῷ Ἑρνέστῳ τὸ Πολωνικὸν διάδημα· ὥστε ἐμάνθανεν ἀταράχως, ὅτι οἱ ἰππῶται καὶ οἱ εὐγενεῖς ἤναντιοῦντο τοῖς μεγιστᾶσι διὰ τὴν αἵρεσιν ταύτην. Ἡ συνέλευσις παρέστησε τότε ὡς ὑποψηφίους· 1, τὸν Ἑρνέστην· 2, τὸν Φερδινάνδον, ἀδελφὸν τοῦ Μαξιμιλιανοῦ· 3, τὸν βασιλέα, ἢ τὸν πρίγκιπα τῆς Σουηδίας· 4, τὸν Ἀλφρόνσον, δούκα τῆς Μοδένης. Περὶ δὲ τοῦ Τσάρου οὐδεὶς ἐγένετο λόγος· διότι οὗτος οὐκ ἠρνήθη ἐπισήμως τὰς γενομένας προτάσεις τῷ 1574, ἀντιβαινούσας πρὸς τοὺς νόμους τῆς δημοκρατίας, οὐδ' ἔκρινεν εὐλογον ἀποστεῖλαι αὐτὸς τοὺς πρέσβεις αὐτοῦ εἰς Βαρσοβίαν, ἀλλ' ἤρκειτο ἀπειλῶν καὶ κοινολογούμενος πρὸς τινὰς μεγιστᾶνας. Ἐν τούτοις ἐκ τῶν ἀλλεπαλήλων ταχυδρόμων ἐγίνωσκεν ἀκριβῶς πάντα τὰ συμβαίνοντα ἐν τῇ συνελύσει, ἐκ δὲ τῶν ἀνακτόρων τοῦ Ἀλεξανδρόβσκου ἔβλεπε τὴν πάλιν καὶ τὸν ἀγῶνα τῶν παθῶν ἐν τῷ θορυβῶδει τούτῳ θεάτρῳ, ἐνθα ὁ νοῦς καὶ ἡ εὐγλωττία ἤγον εἰς ζωηρὰς χειροκροτήσεις, ἐν ᾧ ὁ χρυσὸς καὶ ἡ ἰσχὺς ἔκρινον ἐν αὐτῷ τὰ πάντα, καὶ ἐνθα οὐ μόνον ἤριζον καὶ ἐκραύγαζαν

ζον, ἀλλὰ καὶ ἐξιφούλκουν, καὶ ἔνθα, ἀποβρίψαντες πάντας ^{1573—1574} τοὺς ὑποψηφίους, ἐψηφίσαντο δύο βασιλεῖς, ἀντὶ τοῦ Ἑρνέστου, αὐτὸν τὸν Αὐτοκράτορα καὶ τὸν Στέφανον Βατόριον, ἄγνωστον τέως ὄνομα καὶ προωρισμένον ἵνα δοξασθῇ ἐν τῇ Ῥωσσοικῇ Ἱστορίᾳ πρὸς καταισχύνην τοῦ Ἰωάννου!

Τῷ 1574 ὁ σουλτάνος Σελίμ, μαθὼν τὴν φυγὴν τοῦ Ἑρρίκου, παρέστησε τοῖς μεγιστᾶσι τῆς Πολωνίας, ὅτι ἡ ἐκλογὴ τοῦ πρίγκιπος τῆς Αὐστρίας, μισοῦντος τὴν Ὀθωμανικὴν αὐτοκρατορίαν, συνεπάγεται πόλεμον καὶ αἱματοχυσίαν ἀναπόφευκτον πρὸς ἀμφοτέρας τὰς ἐπικρατείας· ἀλλὰ καὶ ὁ ἡγεμὼν τῆς Ῥωσσίας ἦν ἐπίσης ἐπικίνδυνος. Ὅθεν, κατ' αὐτὸν, ἦν προτιμότερον ἵν' ἀναγορευθῇ βασιλεὺς ὁ ἐναρετώτατος τῶν Πολωνῶν μεγιστάνων, ὁ στρατηγὸς Σενδομίρσκης, ἢ ὁ βασιλεὺς τῆς Σουηδίας, ἢ, εἰ ἐπεθύμουν κρείττονος, ὁ Βατόριος, ἡγεμὼν τῆς Τρανσυλβανίας, ἀνὴρ ἐξάκουστος ἐπὶ συνέσει καὶ γενναιότητι, ὅς εὐτυχῆσει καὶ δοξάσει αὐτοὺς, πιστὸς ὢν φίλος τῆς κραταιᾶς Πύλης. Ἡ πρότασις δ' αὕτη οὐκ ἐματαιώθη· διότι ὁ σουλτάνος ἐθεωρεῖτο ὡς ὁ φοβερῶτατος ἐχθρὸς τοῦ βασιλέως τῆς Πολωνίας. Πανταχοῦ ἐν τε Βαρσοβίᾳ καὶ Κρακοβίᾳ ἐγένετο λόγος περὶ τοῦ Στεφάνου, ὅστις ὤφειλε τὴν ἡγεμονικὴν τιμὴν καὶ ἐξουσίαν οὐχὶ τοῖς προγόνοις, ἀλλὰ μόναίς ταῖς μεγάλαις αὐτοῦ ἀρεταῖς καὶ τῇ ἐκλογῇ τῶν μεγιστάνων καὶ τοῦ λαοῦ τῆς Τρανσυλβανίας· διότι ἀποκατέστησε τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ἀσφάλειαν καὶ τὴν ἀνεξιθρησκείαν ἐν τῇ ἡμιαγρία καὶ ἀπαιδεύτῳ ταύτῃ χώρᾳ, κατοικουμένη ὑπὸ ἀγροίκων καὶ ταραξιῶν ἀνθρώπων, διαφόρων τὴν καταγωγὴν καὶ τὸ θρήσκευμα· καὶ τοὶ δ' ὢν τοῦ Ῥωμαιοῦ θρησκευματος, ἐκτῆσατο τὴν ἀγάπην τῶν Λου-

1873.—1877. Θηρανῶν καὶ Καλθινιστῶν, προσέτι δὲ τὴν πίστιν τοῦ σουλτάνου, ὠφελήσας ἅμα μεγάλως καὶ τὸν Αὐτοκράτορα· οὐχ ἥττον δὲ διέπρεπον ἐπ' ἀνδρία καὶ σοφία καὶ εὐγλωττία καὶ μεγαλοπρεπεῖ ἰδέα· διότι καὶ κατὰ τὸ τεσσαρακοστὸν δεύτερον ἔτος τῆς ἡλικίας ἦν εὐειδής· ἐνὶ δὲ λόγῳ οἱ ζηλωταὶ τῆς κοινῆς εὐημερίας οὐδενὸς ἀξιοτέρου ἠδύνατο ἐπιθυμῆσαι. Ὅθεν οἱ περὶ τούτους ἠῤῥξανον τῇ μεσιτεία τοῦ μεγιστάνου Σαμουήλ Σβορόβσκη, φυγάδος ἐν Τρανσυλθανία καὶ εὐεργετηθέντος ὑπὸ τοῦ Στεφάνου. Οὕτως, ἔνθεν μὲν ὁ πρὸς τὴν πατρίδα ἔρως, ἔνθεν δ' ὁ χρυσὸς τοῦ Βατορίου συνήργουν ὑπὲρ τοῦ ἡγεμόνος τούτου, καὶ ἔτι μᾶλλον τὸ πεπαλαιωμένον μῖσος τῶν Πολωνῶν κατὰ τοῦ Αὐστριακοῦ οἴκου. Ἐν τούτοις ἡ Γερουσία ἦν ὑπὲρ τοῦ Αὐτοκράτορος καὶ τοῦ Ἐρνέστου· ἀλλ' ἐν τῇ κρίσιμῳ ᾠρᾷ τῆς ψηφφορίας φωνὴ ἠκούσθη ἐν τῇ συνελεύσει, «Θέλομεν τὸν Βατόριον, ὃς χορηγήσει ἡμῖν εἰρήνην μὲν πρὸς τοὺς Τούρκους, νίκην δὲ πρὸς πάντας τοὺς ἄλλους ἐχθρούς». Καὶ εὐθέως οἱ πολῖται ἐκραύγασαν, τὸν Βατόριον! Μάτην γερουσιασταὶ τινες παρέστησαν, ὅτι ἦν ὑποτελής τῶν ἀπίστων καὶ ὅτι αἰσχρὸν χριστιανικῆ πολιτεία ἔχειν κεφαλὴν δούλων τῶν σουλτάνων. Ἐν τούτοις ὁ μὲν Ζαμοίσκης, στρατηγὸς τοῦ στέμματος, ὁ Ἐπίσκοπος τῆς Κρακοβίας καὶ πλείστοι εὐγενεῖς τῆς Πολωνίας ἀνηγόρευσαν βασιλέα τὸν ἡγεμόνα τῆς Τρανσυλθανίας, ὁ δὲ Ἀρχιεπίσκοπος καὶ οἱ Γερουσιασταὶ ἐψηφίσαντο τὸν γηραιὸν καὶ καχεκτικὸν Μαξιμιλιανόν, ἵσως ὅπως εὐαρεστήσωσι διὰ τῆς προσεγγιζούσης νέας ἐκλογῆς πρὸς τοὺς ταραξίας πολίτας, ἐπιθυμοῦντας ἐπιβάλλειν νόμους ταῖς συνελεύσεσιν. Ἀμφοτέρα τὰ μέρη ἀνήγγειλαν τοὺς ἐκλεχθέντας, ὁ δὲ Μαξιμιλιανὸς, ἐπιθανάτως ἔχων, ἔ-

Ὁ Βατόριος ἀναγορεύεται βασιλεὺς τῆς Πολωνίας.

γραφεν εἰς Μόσχαν, ὅτι ἦν βασιλεὺς τῆς Πολωνίας· 1573 — 1577.
 ἀλλ' ὁ Τσάρος ἀπεκρίνατο· «Χαίρω, πλὴν ὁ Βατόριος
 » ἐν Κρακοβία !» Τῷ ὄντι οὗτος ἀπῆλθε πρὸ μικροῦ
 ἐκεῖσε μετὰ τῆς σημαίας τοῦ σουλτάνου καὶ βασι-
 λεὺς καλούμενος.

Τὸ συμβεβηκὸς τοῦτο κατελύπησεν ἀληθῶς πολ-
 λούς Λιθουανούς μεγαστᾶνας, ἐπιθυμοῦντας τὸν Θεό-
 δωρον ὡς βασιλέα· διότι ἤλπιζον, ὅτι ὁ νέος βασιλόπαις,
 ξένος τῶν ὠμοτήτων τοῦ πατρὸς, διαμενεῖ ἐν Λιθουανία
 καὶ παραδεχθήσεται τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα αὐτῶν, καὶ ὅτι,
 ἀγαπῶν τὴν ὁμόδοξον χώραν ὡς δευτέραν πατρίδα, βε-
 βαιώσῃ τὴν ἀκεραιότητα τῆς ἐπικρατείας διὰ μονίμου
 πρὸς τοὺς Ῥώσσοις εἰρήνης καὶ ἀποδώσῃ αὐτῇ οὐ
 μόνον τὸ Πολότσκον, ἀλλ' ἴσως καὶ τὸ Σμόλενσκον
 καὶ πᾶσαν τὴν χώραν τοῦ Σεβέρσκου· ἔλεγον δὲ τῷ
 » πρεσβευτῇ τοῦ Ἰωάννου Βαστάνοβι· «Διὰ τί ὁ κυριάρ-
 » χης σου ἔδειξεν ὀλίγην προθυμίαν ὑπὲρ τῆς δόξης καὶ
 » νευήμερίας ἡμῶν, οἱ δὲ πρέσβεις αὐτοῦ οὐδόλως πα-
 » ρέστησαν ἐν τῇ συνελεύσει μετὰ προτάσεων ὠφελίμων
 » πρὸς τὰ ἀληθῆ συμφέροντα ἀμφοτέρων τῶν ἐπικρα-
 » τειῶν! Οὐδόλως ἀγαπῶμεν τὸν Καίσαρα, τὸν δὲ
 » Βατόριον ἀποστρεφόμεθα, ὡς ὑποτελῆ τοῦ Σελίμ.»
 Τινὲς δὲ τούτων μάλιστα ἐφρόνουν, ὅτι οὕτω παρήλ-
 θεν ὁ καιρὸς τοῦ ἐνεργῆσαι, καὶ ὅτι ἔσεται δυνατὴ ἡ
 ἀκύρωσις ἐκλογῆς δύο βασιλέων, εἰ ὁ Ἰωάννης ἐπεμπε
 φιλόφρονας ἐπιστολάς καὶ δῶρα πρὸς τοὺς μεγαστᾶνας
 τῆς Πολωνίας, εἰσέβαλλε δ' ἀνυπερθέτως ὁ ἡμέτερος
 στρατὸς εἰς Λιθουανίαν . . . Ἐν τούτοις ἐτελεύτησεν
 ὁ Μαξιμιλιανὸς τῆ 12 Ὀκτωβρίου 1576, ὁ δὲ Βατό-
 ριος ἀνηγορεύθη βασιλεὺς ἐν Κρακοβία, ὁμόσας, ὅτι
 τηρήσει τὰς συνθήκας τοῦ Ἑρρίκου καὶ τὰς θεσμοθε-

1573—1577.

σίας τῆς δημοκρατίας, νυμφεύσεται τὴν πεντηκονταετῆ ἤδη ἀδελφὴν τοῦ Σιγισμούνδου - Αὐγούστου Ἄνναν, συμμαχήσει πρὸς τὴν Ὀθωμανικὴν αὐτοκρατορίαν, ταπεινώσει τὴν ὄφρὸν τοῦ Χάνη τῆς Ταυρικῆς, ἀπελευθερώσει πολεμῶν, ἢ ἀπολυτρώσει, πάντας τοὺς χριστιανοὺς αἰχμαλώτους, ἐξασφαλίσαι τὴν ἐπικράτειαν διὰ τῆς ἀνεγέρσεως νέων φρουρίων, ἠγηθήσεται πάντοτε αὐτὸς τοῦ στρατοῦ, καὶ τέλος ἀποδώσει τῇ Λιθουανίᾳ τὰς παρὰ τοῦ Τσάρου τῆς Μόσχας καταληφθείσας ἐπαρχίας τῆς Λιθουανίας, εἰ ἡ Γερουσία καὶ τὸ ἔθνος ἐπιθύμουν πολεμῆσαι πρὸς τοὺς Ῥώσους. Ἔλεγε δὲ « Ἐκλιπέτω πᾶσα μικροψυχία! Ἔχω ἐμπειροπόλεμον φρουρὰν, βραχίονα καὶ θάρρος! » Ὅθεν αἱ διαφωνίαι κατέπαυσαν, οἱ δυσηρεστημένοι ἐσίγησαν, πᾶσα δὲ ἡ Πολωνία καὶ Λιθουανία ἀνέκραξαν ὁμοθυμαδόν,

Ζήτω ὁ βασιλεὺς Βατόριος.

Ὁ Ἰωάννης ἐφαίνετο ἄδιαφορῶν καὶ ἡσυχάζων· ἀλλὰ μαθὼν, ὅτι οἱ πρέσβεις τοῦ Στεφάνου ἦσαν καθ' ὁδὸν πορευόμενοι εἰς αὐτὸν, παρήγγειλεν ἵνα ἀποδοθῶσιν αὐτοῖς αἰοικεῖται τιμαί. Τῶν εὐπατριδῶν δὲ ἐρωτησάντων αὐτοὺς περὶ τοῦ γένους τοῦ Βατορίου καὶ τῆς προσηγορίας, ἣν ἀπένεμον αὐτῷ ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς ὁ σουλτάνος, ὁ Αὐτοκράτωρ καὶ οἱ λοιποὶ κυριάρχαι, οἱ πρέσβεις εἶπον μόνον· « Ὁ Τσάρος ὄψεται τὸν τίτλον τοῦ Στεφάνου ἐν τῇ ἐπιστολῇ, ἣν κομίζομεν πρὸς αὐτόν. » Ὁ Ἰωάννης ὑπεδέξατο τοὺς Πολωνοὺς πρέσβεις καθήμενος ἐπὶ τοῦ ὀρόνου, φέρων τὸ διάδημα καὶ ἔχων παρ' αὐτῷ τὸν πρεσβύτερον βασιλόπαιδα· οἱ εὐπατρίδαι ἐκάθηντο ἐπὶ θρανίων ἐν τῷ δωματίῳ τῆς ὑποδοχῆς, οἱ εὐγενεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς ἐν τῷ προδόμῳ, οἱ παῖδες τῶν εὐπατριδῶν ἴσταντο ἐν τῇ εἰσόδῳ καὶ

ἑκατέρωθεν τῆς διόδου μέχρι τῶν παρὰ τὴν ὄχθην 1573—1577.] ἀνακτόρων παρὰ τούτοις μέχρι τοῦ ναοῦ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ ἴσταντο οἱ ξένοι καὶ οἱ ὑπάλληλοι, πάντες χρυσοστόλιστοι, ἐν δὲ τῇ πλατεῖα οἱ δορυφόροι ἔνοπλοι. Λαβὼν ὁ Τσάρος τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Βατορίου ἠρώτησε περὶ τῆς υἱειίας τοῦ βασιλέως, ἀλλ' οὐκ ἐκάλεσε τοὺς πρέσβεις εἰς δεῖπνον. Ἐν φιλόφρονι δὲ καὶ μετριόφρονι ἐπιστολῇ ὁ Στέφανος ὑπισχεῖτο, ὅτι τηρήσει μέχρι τοῦ ὠρισμένου χρόνου τὴν πρὸς τοὺς γείτονας φιλίαν, ἐξήτει δὲ διαβατήριον ἡ ἐξασφαλιστικὸν γράμμα ὑπὲρ τῶν ἐλευσομένων εἰς Μόσχαν μεγάλων πρεσβευτῶν τῆς Λιθουανίας, βεβαιῶν τὸν Τσάρον περὶ τῆς πρὸς τὴν εἰρήνην εὐκρινουῶς ἀγάπης· ἠτιᾶτο δὲ τὸν Μαξιμιλιανόν, ὅς τις ὑπὸ μίσους διέβαλλεν αὐτὸν καὶ ἐκάλει ὑποτελῆ τῶν Τούρκων, ἐν ᾧ αὐτὸς οὕτως ἀπέτιε πρὸς τὸν σουλτάνον φόρον δεκάκις μείζονα καὶ ἐταπεινοῦντο ἐνώπιον τῆς Ὀθωμανικῆς δυνάμεως πολλῶ πλέον ἢ οἱ ἡγεμόνες τῆς Τρανσιλθανίας. Οἱ εὐπατρίδαι ἀπεκρίναντο ἐξ ὀνόματος τοῦ Τσάρου, ὅτι ὁ Στέφανος προβαίνει ἐναργῶς εἰς αἱματοχυσίαν· διότι 1. Οὐκ ἀποδίδωσιν ἐν τῇ ἐπιστολῇ αὐτοῦ τῷ Ἰωάννῃ τὴν ἐπωνυμίαν τοῦ Τσάρου, οὔτε τὴν τοῦ ἡγεμόνος τοῦ Σμολένσκου καὶ Πολότσκου, ὡς πάντες ὁμολογοῦσι, πλὴν τῶν ἀφρόνων Πολωνῶν, καλούντων βασιλέα τὸν Γουστάβον τῆς Σουηδίας, καὶ τοιμὴ διαδηματοφόρον. 2. Τολμᾷ καλεῖν τὸν Τσάρον ἀδελφὸν ἀπλοῦς βοϊβόδας τῆς Τρανσιλθανίας, ὑπήκοος τοῦ βασιλέως τῆς Οὐγγρίας, καὶ ἐπομένως οὐχὶ ἀνώτερος τῶν πριγκίπων Ὀστρόβσκη, Βέλσκη, ἢ Μστισλάβσκη· καὶ 3. Ἀντιποιεῖται τῆς προσηγορίας τοῦ κυριάρχου τῆς Λιβονίας. Καὶ ἀπέλυσαν

1573—1577. μὲν τοὺς πρέσβεις, ἀναγγέλλοντες, ὅτι εἰ ὁ βασιλεὺς ἐπόθει ἀδελφότητα πρὸς τὸν Ἰωάννην, ἀνάγκη ἦν ἀποβαλεῖν τὰς ἐπὶ τῆς Λιβονίας ἀξιώσεις καὶ καλεῖν αὐτὸν Τσάρον, μέγαν δοῦκα τοῦ Σμολένσκου καὶ Πολότσκου· ἀλλ' ὅμως ἐδῶκαν τὸ ὑπὲρ τῶν πρέσβεων ἐξασφαλιστικὸν γράμμα.

Ταῦτα ἐγένοντο τὸν Νοέμβριον τοῦ 1576. Ἄλλ' ὁ Ἰωάννης, μαντευόμενος τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν σταθερότητα καὶ ἀκαμψίαν τοῦ ἀνταγωνιστοῦ Στεφάνου, καὶ μὴ ἐλπίζων ἐπιτυχίαν δι' ἀπλῶν ἀπειλῶν καὶ ἐκουσίαν παραχώρησιν τῆς Λιβονίας, ἔκρινεν εὐκαιρον ἵνα προσβάλῃ πανστρατιᾷ τὰς ἐν τῇ χώρᾳ τούτῃ Σουηδικὰς καὶ Πολωνικὰς κτήσεις· διότι ὁ μὲν βασιλεὺς τῆς Σουηδίας, πρὸς εὐαρέστησιν τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, περιεστοιχεῖτο ὑπὸ Ἰησουϊτῶν, εἰσήγεν εἰς τὸ ἔθνος αὐτοῦ ἐκ νέου τὴν Λατινικὴν θρησκείαν, ἀπηλλοτριούτο τῆς ἀγάπης τῶν ὑπηκόων καὶ ἐνέβαλλε στάσεις καὶ σχίσματα· διὸ οὐκ ἐδύνατο βουλευέσθαι περὶ ἰσχυρᾶς ἀντιστάσεως πρὸς τοὺς ἐν Λιβονίᾳ Ῥώσους· ὁ δὲ Στέφανος, πολεμῶν πρὸς τὴν Πρωσσίαν, ὤφειλε φροντίζειν περὶ τῆς κρατερᾶς πολιορκίας τοῦ Δαντίσκου· ὁ δὲ Δεβλὲτ-Γιρέις, φοβούμενος μὴ περιπέσῃ τῇ περιφρονήσει τῶν Ῥώσων διὰ πολυχρόνιον ἀπραξίαν, ἐτόλμησεν ἐκστρατεῦσαι τῷ 1576 μετὰ πεντηκοντακισχιλίων ἱππέων, ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ἀνεπόδισε, μαθὼν ὅτι ὁ μὲν Μοσχιακὸς στρατὸς κατεσκήνου παρὰ τὸν Ὀκκαν, ὁ δὲ Ἰωάννης ἦν ἐν Καλούγα, καὶ ὅτι ἐν τολμηρᾷ εἰσβολῇ οἱ Κοζάκοι τοῦ Τανάϊδος ἐκράτησαν τοῦ Ἰσλάμ-Κιρμέν. Φροντίσας ὁ Τσάρος περὶ τῆς ἀσφαλείας τῆς ἐπικρατείας καὶ ἐνισχύσας διὰ στρατοῦ τὰ νοτιονατολικά καὶ δυτικὰ φρούρια τῆς Ῥωσσίας, ὅπως ἀντιστῆ πρὸς τὰς

εισβολὰς τοῦ Χάνη καὶ τῶν Λιθουανῶν, προσέτι δὲ 1573—1577 καταστήσας ἐπὶ τοῦ Ῥᾶ μεγάλην δύναμιν ἐκ Δουβνίων, Περμίων καὶ Σουδαλιτῶν, ὅπως χαλιναγωγῶσ τοὺς στασιάζοντας Τσερεμίσους, τὸ Ἀστραχάνιον καὶ τοὺς Νογαίους, καὶ μετὰ τῶν Κοζάκων τοῦ Τανάιδος πολεμῶσι τοῖς ἐν Ταυρικῇ, παρεσκευάζετο εἰς ὑποταγὴν τῆς Λιβονίας.

Ἐπέστη τὸ 1577 ἔτος, τὸ δεινότατον τῇ ἀθλίᾳ ταύτη χώρᾳ, προσημαινόμενον, ὡς ἐνόμιζεν ὁ λαὸς, διὰ φοβερῶν ἀνέμων ἐν τῷ φθινοπώρῳ καὶ ἀνηκούστων κατὰ τὸν χειμῶνα θελλῶν· ὥστε ἡ Βαλτικὴ ἐκαλύφθη ὑπὸ ναυαγίων, αἱ δὲ παραλίοι καὶ λεωφόροι ὑπὸ ἀνθρωπίνων πτωμάτων, πνιγέντων ἐν τοῖς ὕδασι ἢ ἐν τοῖς νιφετοῖς. Τότε πεντηκοντακισχίλιοι Ῥῶσοι ἐστράτευσαν ἐκ Νοβογορόδου εἰς Ῥέβελ. Μάτην οἱ ^{Πόλεμος πρῶτον} Λιβονίαν. κάτοικοι τούτου ἀνέμενον κατὰ θάλασσαν ἐπικουρίαν ἐκ τῆς Φινλανδίας καὶ Σουηδίας καὶ Λουβέκης· διότι τὰ κομίζοντα πρὸς αὐτοὺς τροφὰς καὶ στρατὸν πλοῖα ἀπώλοντο ὑπὸ τῆς λαίλαπος, ἢ ἔνεκα τῶν σφοδρῶν ἀνέμων ἀνέπλευσαν εἰς τοὺς ἰδίους λιμένας. Ὅθεν ἀδημονία καὶ τρόμος ἐπεκράτει ἐν Ῥέβελ· ὁ δὲ βασιλεὺς τῆς Σουηδίας ἐπέστειλε τῷ Ἰωάννῃ, ὡσεὶ παίζων, ὅτι οὐδεμίαν εἶχον ἀφορμὴν ὅπως πολεμῶσι πρὸς ἀλλήλους, καὶ ὅτι ἡ Σουηδία ἐπώλησε πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας τὸ Ῥέβελ, καὶ ὅτι ὁ Τσάρος, εἰ ἐπεθύμει τὴν πόλιν ταύτην, ἀνάγκη ἵνα ἀπαιτήσῃ αὐτὴν παρὰ τοῦ διαδόχου τοῦ Μαξιμιλιανοῦ.

Ἄλλ' οἱ κάτοικοι τοῦ Ῥέβελ ἐθάρρουν ἀναμιμνησόμενοι τὰ συμβεβηκότα τοῦ 1571, ὅτε ἐκ τῶν τειχῶν εἶδον τὴν φυγὴν τοῦ Μάγνου· ἐπομένως, ἀρχηγούντος τοῦ Σουηδοῦ στρατηγοῦ Ὄρν, προὔπηκταισαν

1573—1577. τοῖς Ῥώσσοις μετὰ θάρρους. Ἀρχιστράτηγοι τοῦ Τσάρου ἦσαν ὁ νέος πρίγκιψ Θεόδωρος Μστισλάβσκη και Ἰωάννης Σερεμέτεβ, ὁ ἀρχαιότατος τῶν Ῥώσσω στρατηγῶν, ὅστις ὤμοσε πρὸς τὸν κυριάρχην κρατῆσαι τοῦ Ῥέβελ, ἢ ἀποθανεῖν. Τὸ ὑπὸ τὸν πρίγκιπα Νικήταν Ῥοστόβσκη πυροβολικὸν τῶν πολιορκουμένων εἶχε πολλοὺς πυροβολητὰς Γερμανοὺς και Σκώτους. Ἡ πολιορκία ἤρξατο τῇ 23 Ἰανουαρίου, τὴν δὲ 27 πᾶσαι αἱ κανοσοτοιχίαι ἤρξαντο και προσέβαλλον τὴν πόλιν ἐπὶ ἕξ σχεδὸν ἐβδομάδας, ἀλλ' ἀνωφελῶς. Οἱ ναοὶ και αἱ οἰκίαι ἐφλέγοντο, ἀλλ' οἱ πολῖται ἐσβέννουσαν τὸ πῦρ και ἀπεμάχοντο· ἐξορμῶντες δὲ συχνὰ ἐνίκων ἐνίοτε τοὺς Ῥώσσους, ὥστε οὗτοι ἠλαττώθησαν κατὰ πολὺ ἔνεκα τοῦ πολέμου, τοῦ ψύχους και τῶν νόσων. Ὁ Σερεμέτεβ, τηρήσας τὸν λόγον, οὐκ ἐκράτησε μὲν τοῦ Ῥέβελ, ἔπεσεν ὅμως ὑπὸ πυροβόλου τῶν ὀχυρωμάτων. Ὁ δὲ νεκρὸς τοῦ ἀνδρείου τούτου στρατηγοῦ μετεκομίσθη εἰς Μόσχαν μετὰ τῶν λαφύρων και τῶν Ἑστονῶν και Φινλανδῶν αἰχμαλώτων· διότι ὁ πρίγκιψ Μστισλάβσκη, και τοι συνομολογηθείσης διετοῦς ἀναχωχῆς πρὸς τὴν Φινλανδίαν, ἔπεμπε τὸ Ταταρικὸν ἰππικὸν πρὸς κατερήμωσιν τῆς χώρας ταύτης, ἐλαῦνον ἐπὶ τοῦ πάγου τοῦ κόλπου. Πρὸς κατάπληξιν τῶν πολιορκουμένων, παρακέλευσιν δὲ τῶν ἰδίων στρατευμάτων οἱ Μόσχοι στρατηγοὶ διεθρύλλουν τὴν μετ' ὀλίγον ἀφίξιν τοῦ Τσάρου· ἀλλ' οἱ κάτοικοι τοῦ Ῥέβελ ἔμαθον παρὰ τοῦ προδότου Μούρζα Βουλὰτ, λειποτάκτου τοῦ Ῥωσσοικοῦ στρατοπέδου, ὅτι ὁ Τσάρος ἔμενεν ἐν Μόσχᾳ, και ὅτι ἐδειλίασαν οἱ στρατηγοὶ, οἱ δὲ στρατιῶται οὐδεμίαν πίστιν εἶχον πρὸς αὐτούς· διὸ ἀπέρριψαν ὑπερηφάνως

πάσας τὰς περὶ συνθήκης προτάσεις τοῦ Μοσισλάβσκη. Τῇ δὲ 13 Μαρτίου οἱ Ῥῶσσοι, πυρπολήσαντες τὸ πλῆρες πτωμάτων στρατόπεδον, ἔλυσαν τὴν πολιορκίαν, παραγγείλαντες τοῖς κατοίκοις, ὅτι ἐπὶ μικρὸν ἀποχαιρετίζουσιν αὐτούς.

Ἡ νίκη αὕτη τοῦ Ῥέβελ ἐγένετο αἰτία τῆς ἐρημώσεως τῶν ἐν Λιβονία χωρῶν τοῦ Τσάρου. Πρὸς τοὺς ὀλιγαριθμούς δὲ Ῥώσσους ἐφώρμησαν καὶ κατεδίωξαν οὐ μόνον οἱ Σουηδοὶ καὶ Γερμανοὶ, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ χωρικοὶ τῆς Ἑστονίας. Τότε δὲ ἐφάνη ὁ γίγας Σεγκεμβέργος, υἱὸς νομισματοκόπου τοῦ Ῥέβελ, Ἀννίβας τοῦπίκλην διὰ τὴν τόλμην, ὃς ἐπὶ κεφαλῆς ἐνόπλων γεωργῶν κατέλαβε τὸ Βιττενστέιν, ἔκαυσε τὸ Περνάου καὶ διήρπασε πολλὰ πολίχνια καὶ πύργους ἐν Ἐρβεν τῆς Βιρλανδίας παρὰ τὸ Δορπάτον, ἐβασάνιζε δὲ καὶ ἔσφαττεν ἀνηλεῶς τοὺς αἰχμαλώτους ἡμῶν, καὶ διὰ τοῦτο διήγειρεν ἀπάνθρωπον ἐκδίκησιν, τραπέισαν μετ' οὐ πολὺ εἰς τὴν Λιβονίαν· διότι τὰ ἀτελεσφορήτως τὸ Ῥέβελ προσβαλόντα στρατεύματα ἦσαν μόνον ἢ προπορεία τοῦ Ῥωσσικοῦ στρατοῦ.

Ὑποφαίνοντος δὲ τοῦ ἕαρος, ὁ Ἰωάννης ἀπῆλθε μετὰ τῶν δύο υἱῶν εἰς Νοβογόροδον, ἔνθα, ὡς καὶ ἐν Πσκόβω, συνηθροίζοντο πᾶσαι αἱ πολεμικαὶ δυνάμεις τῆς εὐρυχώρου ἐπικρατείας αὐτοῦ, ἤτοι πασῶν τῶν κωμῶν καὶ πόλεων, νοτίων καὶ ἀρκτῶν, χριστιανικῶν καὶ ἀπίστων, ἀπὸ τοῦ Κασπίου πελάγους καὶ βορείου θαλάσσης, Κιρκάσσιοι, Νογᾶιοι, Μόρδβιοι, Τάταροι, ἀρχηγοὶ, μουρζαί, ἀταμάνοι, τέλος πάντες οἱ στρατηγοὶ, πλὴν τῶν φυλασσόντων τὰ μεθόρια ἀπὸ τοῦ Βορυσθένουσ μέχρι τοῦ Βορονέζου. Ὑπὸ τὸν Ἰωάννην ἤρχεν ὁ Σαίν-Βουλάτ πρῶην βασιλεὺς τοῦ Κασσιμό-

βου, ὅστις βαπτισθεὶς ἐκαλεῖτο Συμεὼν, μέγας Ἡγεμὼν Τβέρης. Οἱ πρίγκιπες Σουίσκης, Βασίλειος Σίτσκης, Σηδιάκοβ, Θεόδωρος Μστισλάβσκης καὶ ὁ εὐπατρίδης Νικήτας Ῥωμάνοβ Ἰούριεβ ἤρχον ἰδίων σωματίων. Ἀπὸ πολλοῦ οἱ Ῥῶσσοι οὐκ εἶδον τοσοῦτον φοβερὸν στρατόν· ἐπίστευον δὲ πάντες, ὅτι οὗτος ὀρμήσει εἰς τὸ Ῥέβελ, πρὸς ὃ οἱ κάτοικοι τῆς Ῥήγας, πέμψαντες πολλὰ πλοῖα μετὰ τροφῶν καὶ πολεμικῶν σκευῶν, ἔγραφον· « Ἀνδρίζεσθε πάλιν παρασκευάσθητε εἰς νέαν θύελλαν, φοβερωτάτην πασῶν. ὁ δὲ Παντοδύναμος προστατεύσει ὑμῶν καὶ τὸ τρίτον κατὰ τοῦ ἀσεβοῦς τυράννου. . . . » Ἀναχωρήσας ἐκ Νοβογορόδου ὁ Τσάρος τῇ 15 Ἰουνίου, διέμεινεν ἐπὶ μῆνα ἐν Πσκοβῶ, ὅπου ἀφίκετο καὶ ὁ Μάγνος, τρέμων ὡς προδότης, ὡς ὀψόμεθα παρακατιόντες· ὁ δὲ Τσάρος, ἀγνοῶν τὰ ἐπιβουλεύματα αὐτοῦ, ἐκέλευσεν αὐτόν ἐκστρατεῦσαι ἐπὶ τὸ Βένδεν μετὰ τοῦ Γερμανικοῦ στρατοῦ, τὴν δὲ 25 Ἰουλίου εἰσέβαλεν εἰς τὴν μεσημβρινὴν Λιβονίαν πρὸς μεγάλην ἔκπληξιν τῶν κατεχόντων τὴν ἐπαρχίαν ταύτην Πολωνῶν, οἵτινες ἐνόμιζον ὅτι εἰρήνευον πρὸς τοὺς Ῥώσσους. Οὕτως ἤρξατο μετὰ τοῦ Ἰωάννου καὶ Βατορίου κρατερός πόλεμος. Ὁ ἀρχιστράτηγος τοῦ Στεφάνου Χοδκέβιτς, μὴ ὦν παρεσκευασμένος εἰς ἀμυναν, ἔφυγε, μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ πάντες οἱ ἄλλοι στρατηγοί· ὥστε μετ' ὀλίγας ἡμέρας ὁ Ἰωάννης ἐκράτησε τοῦ Μαριενχάουζεν, Λουίτσεν, Ῥοζίττεν, Δουνεβούργου, Κρετσοβούργου καὶ Λάουδον, ὧν οἱ Γερμανοὶ καὶ Πολωνοὶ πρόμαχοι ἀπήτουν χάριν μὴ ξιφουλκοῦντες. Καὶ ὅσοι μὲν εὐθέως ὑπετάσσοντο ἀπελύοντο, ὅσοι δὲ ἐβράδυνον ἠχμαλωτίζοντο. Κατεδαφίσας ὁ Τσάρος τὸ φρούριον

1577.

τοῦ Λάουδον καὶ ἐγκαταστήσας φρουροὺς ἐν τοῖς ἄλλοις, ἐπεμφε τὸν στρατηγὸν **Θωμᾶν Βουτουρλῖν** πρὸς τὸ **Ζεσθέγενον**, ὅπου ἤρχεν ὁ ἀδελφὸς τοῦ προδότου **Τάουβε**. Οἱ **Ῥώσσοι** ἐκράτησαν τῶν προχωμάτων, ὁ δὲ **Βουρτουλῖν** ἔγραψε πρὸς τὸν **Ἰωάννην**, ὅτι οἱ πολιορκούμενοι, ἀποβαλόντες τὸ ἔλεος, ἔγνωσαν ἀμύνασθαι μέχρι θανάτου· ὅθεν αὐτὸς ὁ **Ἰωάννης** προσελθὼν διέταξε πυροβολισμόν. Καταπιπτόντων δ' ἐκ τούτου τῶν τειχῶν, οἱ **Γερμανοὶ** προσέπεσον πρὸς τοὺς πόδας αὐτοῦ· ἀλλ' ἡ ὥρα τοῦ ἐλέους παρῆλθε! Καὶ τοὺς μὲν ἐπισημοτάτους αὐτῶν ἀνεσκόλοπισαν, τοὺς δὲ ἄλλους ἐπώλησαν πρὸς τοὺς **Τατάρους**. Τὸ **Βέρσον** καὶ **Καλτσενάον** παρεδόθησαν ἀνευ συμβάσεως, ἐπετρέπη δὲ πᾶσι τοῖς ἐν αὐτοῖς **Γερμανοῖς** ἀναχωρῆσαι εἰς **Κουρλανδίαν** σὺν γυναίξιν καὶ τέκνοις. Ἄλλοθεν δὲ ὁ **Μάγνος**, κρατήσας τῶν πόλεων ἀμαχητῖ, ἔγραψε πρὸς τοὺς **Λιβονοὺς**. «Θέλετε σῶσαι τὴν ζωὴν καὶ ἐλευθερίαν καὶ οὐσίαν ὑμῶν; ὑποτάγητέ μοι.» Ἄλλως οἱ **Μόσχοι** θανατώσουσι καὶ αἰχμαλωτίσουσιν ὑμᾶς.» Ὅθεν πάντες ἐδέχθησαν αὐτὸν περιχαρῶς ὡς βασιλέα ἐπὶ ταῖς ἀναγκαίαις τῆ ἀσφαλείᾳ αὐτῶν συνθήκαις, ἐλπίζοντες ὅτι οὕτως ἀπαλλαγῆσονται τῆς ὀργῆς τοῦ **Ἰωάννου**. Ἐπομένως ὁ **Μάγνος**, ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ **Τσάρου**, κατέλαβε τὰς πόλεις **Κοκενχάουζεν**, **Ἀσεράδεν**, **Λένθαρτον**, **Ῥοννεμבוῦργον** καὶ πολλὰ ἄλλα φρούρια, τέλος δὲ τὸ **Βένδεν** καὶ **Βόλμαρον**, ὅπου οἱ πολῖται παρέδωκαν αὐτῷ τὸν στρατηγὸν τοῦ **Βατορίου Πολουβένσκην**. Μετὰ δὲ ταῦτα ἀνήγγειλε μετ' ἄφρονος ὑπερηφανίας πρὸς τὸν **Τσάρον** τὰς ἐπιτυχίας ταύτας, ἀπαιτῶν παρὰ τῶν **Ῥώσσων** μὴ διαταράττειν τοὺς **Λιβονοὺς**, γενομένους πιστοὺς ὑπηκόους τοῦ νομίμου αὐτῶν βασιλέως· μετα-

τῆ 21 Αυγούστου.

1577.

ξὺ δὲ τῶν ὑποταγεῖσῶν αὐτῷ πόλεων κατέλεγε καὶ αὐτὸ τὸ Δορπάτον. Ὅθεν ὁ Ἰωάννης ἐξεπλάγη.

Εἶδομεν, ὅτι ἐκλέξας ὁ Τσάρος τὸν Μάγνον ὡς ὑπηρετήν τῆς ἡμετέρας πολιτικῆς, οὐδόλως παρέσχεν αὐτῷ πλήρη πίστιν· διότι ἡ προδοσία τοῦ Τάουβε καὶ Κρουζε ἦν πρόσφατος· ἐγίνωσκε δὲ, ὅτι ἡ συγγένεια ἀσθενῆς ἐστὶν ἐγγύη τῆς πίστεως παρὰ σπουδάρχη, οὐδ' ἐπελάθετο τῶν διαθρυλληθέντων περὶ τῶν κρυφίων κοινολογιῶν τοῦ Μάγνου πρὸς τοὺς μεγιστᾶνας τῆς Πολωνίας· ἀλλ' ἀποκρύπτων τὰς ὑποψίας, ἐσιώπησε μὲν μέχρι τοῦδε, ἀλλ' ἤδη, ἐκμανεῖς κατ' αὐτοῦ, ὥρμησεν ἐπὶ τὸ Κοκενχάουζεν, ἔνθα ἐθανάτωσε πεντήκοντα Γερμανοὺς ἐκ τῶν τοῦ προδότου, πωλήσας τοὺς λοιπούς· εἶτα δὲ ἔγραψε τῇν ἀκόλουθον ἐπιστολὴν πρὸς τὸν γαμβρόν· «Τῷ
» ὑ π ο τ ε λ εῖ ἡ μ ῶ ν β α σ ι λ εῖ Μ ά γ ν ω .
» Ἀναχωροῦντι ἐκ Πσκούβου, ἐπέτρεψά σοι καταλαβεῖν
» μόνον τὴν πόλιν Βένδεν. . . ἀλλὰ σὺ, πειθόμενος
» κακοβούλοις ἀνθρώποις, ἢ ἐκφερόμενος ὑπὸ τῆς ἰδίας
» ἀφροσύνης, θέλεις τὰ πάντα! Γίνωσκε, ὅτι μικρὸν
» ἀπέχομεν ἀλλήλων. Εὐχερῶς σωφρονίσω σε· διότι
» ἔχω στρατιώτας καὶ δίπυρα, καὶ οὐδενὸς ἄλλου χρῆζω.
» Ἡ ὑπάκουσον παραχρῆμα, ἢ, μὴ ἀρκούμενος ταῖς
» δοθείσαις σοι ὑπ' ἐμοῦ πόλεσιν, ἀπόπλευσον καὶ ἐπά-
» νελθε οἴκαδε. Δύναμαι σὲ μὲν πέμψαι εἰς Καζάνην,
» τὴν δὲ Λιβονίαν καθαρίσαι ἄνευ τῆς σῆς ἐνεργείας.»
Τότε ὁ Τσάρος πέμψας τοὺς στρατηγούς ἐπὶ τὸ Ἀσεράδεν, Λένβαρτον, Σθανεμβουῆρβον, Τίρσεν καὶ Πέβαλγον, ἀνεπαύθη ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἐν Κοκενχάουζεν, ἔνθα, ἀγαπῶν τὰς θεολογικὰς ἀμφισβητήσεις, συνδιελέγετο ἡσυχῶς τῷ πρώτῳ ἱερεῖ περὶ τῆς εὐαγγελικῆς θρησκείας, ἀλλὰ παρ' ὀλίγον ἐβλάστησεν αὐτὸν δι' ἀκριτον παραβολὴν

τοῦ Αουθήρου πρὸς τὸν Ἀπόστολον Παῦλον. Ἐπειδὴ δὲ ἔμαθεν, ὅτι τὰ μεσημβρινὰ φρούρια τῆς Λιβονίας οὐδὲν ἄλλως ἡμύνοντο, ἐπαρεύθη ἐπὶ τὸ Ἐρλαν, ὅπου ἠχμαλώτισε τοὺς κατοίκους, τιμωρῶν αὐτοὺς ὡς μὴ παραδοθέντας παραχρῆμα, εἶτα δὲ ἔσπευσε εἰς Βένδεν. Συγχρόνως ὁ Βόγδανος Βέλσκης μετὰ τῶν Μοσχίων τοξοτῶν ἐπολιόρχησε τὸ Βόλμαρον, ἐν ᾧ ἐφρουράρχει Γεώργιος τις Βίλκε, ἀξιωματικὸς τοῦ Μάγνου· τὸ φρούριον δὲ τοῦτο ἐθεωρεῖτο ὡς τὸ ἀξιολογώτατον. Ὁ Βίλκε ἀπηγόρευσε τοὺς Ῥώσους τὴν εἴσοδον, λέγων, ὅτι τοῦτου ἐκράτησε βασιλικὸν ξίφος. Ἄλλ' ὅμως βλέπων τὰς πρὸς ἔφοδον προπαρασκευάς, ἐξῆλθεν εἰς τοὺς ἡμετέρους στρατηγοὺς καὶ εἶπε· «Γινώσκω, ὅτι ὁ βασιλεὺς μου ὑποτελής ἐσσι τοῦ Τσάρου· ἀπέχομαι οὖν τῆς αἵματοχυσίας· καταλάβετε τὴν πόλιν, ἐγὼ δὲ ἀπέρχομαι πρὸς τὸν Μάγνον.» Ἀλλὰ συλληφθεὶς ἀπήχθη πρὸς τὸν Τσάρον μετὰ εἴκοσι Γερμανῶν, ἐν ᾧ οἱ ἄλλοι στρατιῶται τοῦ Μάγνου περὶ τοὺς ἑβδομήκοντα κατεκερματίσθησαν, οἱ ἔμποροι καὶ κάτοικοι ἐδεσμεύθησαν, αἱ δὲ οἰκίαι καὶ περιουσίαι αὐτῶν ἐσφραγίσθησαν. Χαίρων ἐπὶ τῇ ἐκστρατείᾳ ταύτῃ ὁ Ἰωάννης ἐδωρήσατο τῷ μὲν Βέλσκη χρυσοῦν ἄλυσιν, τοῖς δὲ περὶ αὐτὸν εὐγενέσι χρυσοῦν νομισματόσημα.

Ὁ Μάγνος, ὡν τότε ἐν Βένδεν, οὐκ ἐξῆλθε προὔπαντήσων τῷ Τσάρῳ· ἀλλ' ὅμως, ἐκπληρῶν τὴν θέλησιν αὐτοῦ, ἔπεμψε πρὸς αὐτὸν τὸν στρατηγὸν τοῦ Στεφάνου πρίγκιπα Πολουβένσκη μετὰ δύο ἐπιφανῶν ἀξιωματικῶν, ὅπως αἰτήσωνται ὑπὲρ αὐτοῦ συγγνώμην. Λέγεται δὲ, ὅτι ὁ Ἰωάννης, ὑποδεξάμενος φιλοφρονέστατα τὸν πρῶτον, ἔμαθε παρ' αὐτοῦ σπουδαῖον ἀπόρ-

Τῆ 31 Αὐγούστου

Προδοσίᾳ τοῦ Μίγνου.

1577 ῥητον, τουτέστι τὴν ἐπιτορκίαν τοῦ Μάγνου, κοινοπρα-
 γοῦντος τῷ δουκὶ τῆς Κουρλανδίας καὶ βουλευομένου
 ὑποταγῆναι τῷ Βατορίῳ μετὰ τῶν Λιβονικῶν πόλεων,
 ἀποστρεφομένου δ' ἐκ ψυχῆς καὶ τοὺς Ῥώσσοις καὶ τὸν
 Τσάρον. Τί δὲ ἠνάγκασε τὸν στρατηγὸν τοῦτον τοῦ
 Στεφάνου ἵνα προδῶ τὸν Μάγνον; Ἄρα ἡ ἐπιθυμία
 τοῦ ἐκδικῆσαι αὐτὸν διὰ τὴν ἐπανάστασιν τῶν κατοίκων
 τοῦ Βολμάρου; ἢ ἀνανδρος φόβος; ἢ τέλος ἡ προδοκωμένη
 χάρις τοῦ Ἰωάννου; Ὅπως ποτ' ἂν ᾔ, ὁ Τσάρος ἐδύνατο
 τιμωρῆσαι νομίμως τὸν προδότην, καταληφθεὶς ὑπὸ
 φυσικῆς καὶ δικαίας ὀργῆς· ἀλλὰ, κρατῶν ἐνίοτε ἑαυτοῦ,
 παρήγγειλεν ἀταράχως τὴν μαστίγωσιν ἀμφοτέρων τῶν
 ἀπεσταλμένων ὑπὸ τοῦ Μάγνου, μεταπεμφόμενος τοῦ-
 τον ἀνυπερθέτως εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ῥώσσων.
 Ὁ δὲ Μάγνος, περίφοβος καὶ μὴ τολμῶν παρακοῦσαι,
 ἀπῆλθεν εἰς φοβερὸν δικαστήριον μετὰ εἰκοσιπέντε ἀξιω-
 ματικῶν Γερμανῶν. Προσερχόμενος δὲ τῷ Τσάρῳ, ἀπέβη
 τοῦ ἵππου καὶ προσέπεσε πρὸς τοὺς πόδας αὐτοῦ. Ὁ δὲ
 Ἰωάννης ἤγειρεν αὐτὸν, καὶ βλέπων μετὰ περιφρο-
 νήσεως μᾶλλον ἢ ὀργῆς, εἶπεν αὐτῷ τάδε· « Ἄφρον,
 » ἐτόλμησας διανοηθῆναι τὴν βασιλείαν τῆς Λιβονίας!
 » σὺ δὲ πλάνης καὶ ἐπαίτης, ὃν ἐδέχθην ἐν τῷ οἴκῳ μου
 » καὶ ἐνύμφευσά μετὰ τῆς φιλτάτης μου ἀνεψιάς, καὶ
 » ἐνέδυσά καὶ ὑπέδυσά καὶ ἔδωκά πλοῦτον καὶ πόλεις!
 » καὶ σὺ προὔδωκας ἐμὲ τὸν κυριάρχην σου καὶ πατέρα
 » καὶ εὐεργέτην; Ἀπολογήθητι ποσάκις τάχα οὐκ ἤκου-
 » σα περὶ τῶν βδελυρῶν βουλῶν σου; Ἄλλ', ὅμως μὴ
 » πιστεύσας εἰσῆγισα. Νῦν δὲ τὰ πάντα δῆλα. Σὺ ἐζή-
 » τησας καταλαβεῖν τὴν Λιβονίαν διὰ μηχανημάτων
 » καὶ ὑποδουλωθῆναι τοῖς Πολωνοῖς· ἀλλ' ὁ εὖσπλαγ-
 » χνος Κύριος ἐμὲ μὲν διεφύλαξε, σὲ δὲ παραδίδωσι ταῖς

» χερσί μου. Δός δίκας τῆς ἀβουλίας σου· ἀπόδος μοι
 » τὰ ἐμὰ καὶ ἐπάνελθε χαμαιπετήσων.» Ὁ Μάγνος μετὰ
 τῆς θεραπείας αὐτοῦ κατεκλείσθη ἐν ἀκατοικήτῳ καὶ
 σεσαθρωμένῃ οἰκίᾳ, ἔνθα διήγαγε νυχθήμερά τινα ἐπὶ
 τῶν ἀχύρων. Ἐν τούτοις τί συνέβαινε τότε ἐν Βένδεν;

Μηδενὸς ἀνθισταμένου, εἰσῆλθον οἱ Ῥῶσσοι εἰς τὴν
 πόλιν. Οἱ στρατηγοὶ Γολίτιν καὶ Σαλτικὸβ ἀπηγό-
 ρευσαν αὐτοὺς διαταράξαι τοὺς κατοίκους, ἐγκατα-
 στήσαντες ἀπανταχοῦ φρουροὺς καὶ παρασκευάσαντες
 οἰκίας ὑπὲρ τοῦ κυριάρχου καὶ τῶν εὐπατριδῶν· ἐνὶ λό-
 γῳ τὰ πάντα ἐφαίνοντο ἤσυχα. Ἄλλ' οἱ Γερμανοὶ τοῦ
 Μάγνου, φοβούμενοι τὴν ὠμότητα τοῦ Ἰωάννου, ἐνε-
 κλείσθησαν ἐν τῷ φρουρίῳ μετὰ τῶν γυναικῶν καὶ
 παιδίων καὶ πολυτίμων πραγμάτων, καὶ ἤρνούντο ἀνοῖξαι
 τὰς πύλας. Ὅθεν οἱ Ῥῶσσοι κατέφυγον εἰς τὴν βίαν·
 ἀλλ' οἱ Γερμανοὶ πυροβολήσαντες ἐφόνευσαν πολλοὺς
 παῖδας εὐπατριδῶν καὶ ἐτραυμάτισαν τὸν στρατηγὸν
 Σαλτικὸβ. Οἱ Γερμανοὶ οὗτοι οὐδὲ τοῦ Μάγνου ἤκουον,
 παραγγέλλοντος αὐτοῖς παραδοθῆναι. Τότε ὁ ἐκμαινό-
 μενος Τσάρος, μαθὼν τοῦτο, παρήγγειλε τὴν ἀνασκο-
 λόπισιν τοῦ ἐπιφανοῦς αἰχμαλώτου Γεωργίου Βίλκε,
 τὴν διὰ τῶν τηλεβόλων καθαίρεσιν τοῦ φρουρίου καὶ τὸν
 φόνον πάντων τῶν Γερμανῶν. Ἐπὶ τρεῖς ὄλας ἡμέ-
 ρας τὸ πυροβολικὸν προσέβαλλε τὰ τείχη, ἅτινα κα-
 τέπιπτον, ὥστε οὐδεμίᾳ ἐλπίσιν σωτηρίας ἔμενε τοῖς
 πολιορκουμένοις. Τότε εἷς αὐτῶν ἀνεβόησεν· «Ἀπο-
 » θάνωμεν· τοιοῦτο τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ· ἀλλ' οὐ πα-
 » ραδιδόμεθα τυράννῳ, παραδόσοντι ἡμᾶς ταῖς βα-
 » σάνοις. Ἀναβρίψωμεν τὸ φρούριον εἰς τὸν ἀέρα!»
 Τὴν γενναίαν ταύτην πρότασιν ἐπεδοκίμασαν πάντες,
 καὶ αὐτοὶ οἱ μετ' αὐτῶν ἱερεῖς· ὅθεν παραχρῆμα, πλη-

1577.

ρῶσαντες πυρίτιδος τοὺς θόλους τῆς ἀρχαίας κατοικίας τῶν μεγάλων ταξιαρχῶν καὶ κοινωνήσαντες τῶν ἀχράντων μυστηρίων καὶ γονυκλιτήσαντες κατ' οἰκογενείας, οἱ ἄνδρες μετὰ τῶν γυναικῶν καὶ αἱ μητέρες μετὰ τῶν παιδίων, προστηχθήθησαν ἐνθέρμως τῷ Θεῷ· βλέποντες δὲ τοὺς ἐφορμῶντας πρὸς αὐτοὺς Ῥώσους, ἔδωκαν τὸ σύνθημα. Παραχρῆμα ἀξιωματικὸς τοῦ Μάγνου, ὄνομα Ἐρρίκος Βοϊσμάννου, ἔβριψεν ἐκ τοῦ παραθύρου τὸ ἔναυσμα εἰς τὸν σωρὸν τῆς πυρίτιδος! Τὸ οἰκοδόμημα ἀνετινάχθη μετὰ φοβεροῦ πατάγου, πάντες δὲ ἀπώλοντο, πλὴν τοῦ Βοϊσμάννου, ὅστις, κατακωφεύσας καὶ πηρωθεὶς, ἀλλ' ἀναπνέων ἔτι, εὑρέθη ἐν τοῖς ἐρειπίοις, ἔνθα ἀπέπνευσε μετὰ τινος στιγμᾶς, ὃ δὲ νεκρὸς αὐτοῦ ἀνεσκολοπίσθη... Φοβερὰ ἐπίσης ἐκδίκησις κατέπεσε καὶ ἐπὶ τῶν εἰρηνικῶν καὶ ἡσύχων κατοίκων· διότι ἐβασανίζοντο, ἐμαστιγοῦντο καὶ ἐκαίοντο ζῶντες· αἱ γυναῖκες καὶ θυγατέρες αὐτῶν κατησχύνοντο ἐν μέσῃ τῇ ὁδῷ, ἡ δὲ πόλις ἐπληθεύθη ἀτάφων νεκρῶν. Ἐνὶ δὲ λόγῳ ἡ Βενδένιος αὐτῆς τιμωρία καταλέγεται ἐν ταῖς θηριωδεστάταις πράξεσι τῆς τυραννίας τοῦ Ἰωάννου· ἠύξησε δὲ τὸ πρὸς τοὺς Ῥώσους μῖσος τῶν Λιβρῶν.

Ἐκ τοῦ Βένδενό Τσάρος ἐπορεύθη ἐπὶ τὸ Ῥοννεμβούργον, Τρικάτον καὶ Σμίλτεν, ἀλλὰ τὰ φρούρια ταῦτα, κατεχόμενα ὑπὸ τῶν Λιθουανῶν, οὐδαμῶς ἀντέστησαν· διότι οἱ ἀρχηγοὶ ἤνοιγον τὰς πύλας εἰρηνικῶς, ἀρκούμενοι εἰς τοῦθ' ὅτι ἐπετρέπετο αὐτοῖς ἵνα ἐπανέλθωσιν ἐν εἰρήνῃ οἴκαδε, ἀσπλοι καὶ ἄποροι· οἱ δὲ Γερμανοὶ μετὰ τῶν αἰκείων ἠχμαλωτίσθησαν. Ὑπελείπετο δὲ ἤδη ἡ ἄλωσις τῆς Ῥήγας· ἀλλὰ, προβλέπων ὁ Τσάρος αἱματηρὰν πολιορκίαν, ἔσπευσεν εἰς Βόλμαρον, ἅπως ἐφορτάσῃ

τὰς νίκας. Ἐνταῦθα εἰσίασε πάντας τοὺς στρατηγούς, ὡς καὶ τοὺς ἀπελευθερωθέντας ἐπισήμους Λιθουανούς αἰχμαλώτους, ἐξ ὧν περιεῖπεν ἰδίᾳ τὸν πρίγκιπα Ἀλέξανδρον Πολουβένσκη· δωρησάμενος δ' αὐτοῖς διφθέρας καὶ χρυσᾶς καὶ ἀργυρᾶς κύλικας εἶπεν ὑπερηφάνως· «Ἐπανέλθετε πρὸς τὸν βασιλέα »Στέφανον καὶ πείσατε αὐτὸν εἰς τὴν πρὸς ἐμὲ εἰρήνευσιν ἐπὶ ταῖς ἀρεσταῖς μοι συνθήκαις· διότι, »ὁ βραχίων μου ἰσχυρὸς ἐστίν· εἶδατε ὑμεῖς τοῦτο, »μαθέτω καὶ αὐτός!...» Τὸ Βόλμαρον ἀνέμνησε τὸν Ἰωάννην τὸν λειποτάκτην Κούρβσκη· διὸ ἔγραψε πρὸς αὐτὸν τὴν ἀκόλουθον ἐπιστολὴν, ἣν παρέδωκε τῷ Πουλεβένσκη ἵνα ἐγχειρίσῃ αὐτῷ.

Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Κούρβσκη.

«Ἡμεῖς, μέγας ἡγεμῶν πάσης τῆς Ῥωσσίας, τῷ πρῶν ἐν πατρίδῃ τῆς Μόσχας... Εἴη ἐν τῇ »καρδίᾳ μου καὶ ἐν τῇ γλώσσῃ μου ταπεινοφροσύνη. »Γινώσκω τὰς ἀνομίας μου· ἀλλὰ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ »ἄπειρον τοῦτο σώσει με, κατὰ τὸ λόγιον τοῦ Εὐαγγελίου· Ἀέγω ὑμῖν, ὅτι οὕτω χαρὰ ἔσαι ἐν »τῷ οὐρανῷ ἐπὶ ἐνὶ ἁματωλῷ μετανοοῦν- »τι, ἢ ἐπὶ ἐννενηκονταεννέα δικαίοις, »βοῶντες οὐ χρεῖαν ἔχουσι μετανοίας. »Ἡ ἄβυσσος δ' αὕτη τῆς ἀγαθότητος καταποντίζει »τὰ ἁμαρτήματα τυράννου καὶ μοιχοῦ!... Οὐκ ἐνα- »θρύνομαι ἐπὶ τῇ τιμῇ μου· διότι αὕτη ἀνήκει οὐχὶ »ἐμοί, ἀλλὰ μόνον τῷ Θεῷ. Βλέπε, πρίγκιψ, τὰς βου- »λάς τοῦ Ὑψίστου. Ὑμεῖς οἱ φίλοι τοῦ Ἀδάσεβ καὶ »Σιλδέστρου οἱ θελήσαντες ἄρξαι τῆς ἐπικρατείας... »ποῦ ἐστε σήμερον; ὑμεῖς κατακρημνισθέντες ὑπὸ »τῆς δικαιοσύνης καὶ παραφερόμενοι ὑπὸ τῆς ὀργῆς »διεκυρήξατε πανταχοῦ, ὅτι οὐδεὶς ἀνὴρ ἔμεινεν ἐν

1577.

»Ρωσσία, και ὅτι αὕτη ἀνευ ὑμῶν ἔσται και ἀδύνατος
 »και ἀπροστάτευτος. Ἄλλ' ὅμως ὑμεῖς ἐξελίπετε, τὰ δὲ
 »Γερμανικὰ ὀχυρώματα ἔπεσαν ἐνώπιον τῆς δυνάμεως
 »τοῦ Ζωοποιοῦ Σταυροῦ! Ἴδου ἡμεῖς, ὅπου ὑμεῖς οὐδε-
 »πώποτε ἤλθετε. . . . Οὐχί· σὺ ἦς ἐνταῦθα, ἀλλ' οὐχί
 »ἐνδοξος νικητῆς, ἀλλ' ἀνανδρος φυγάς, νομίζων σεαυ-
 »τὸν πολὺ μακρὰν τῆς Ῥωσσίας ἐν ἀσφαλεῖ πρὸς προ-
 »δότῃν ἀσύλῳ, ἀπροσίτῳ τοῖς ἐκδικηταῖς αὐτῆς. Ἐν-
 »ταῦθα ὕβρεις κατήντλεις τοῦ κυριάρχου σου· ἀλλὰ
 »νῦν ἐνταῦθα ὁ Τσάρος και ἡ Ρωσσία! . . . Και κατὰ
 »τί οὖν ἐνοχὸς εἰμι πρὸς ὑμᾶς; Ἄρά γε οὐκ ἐστὲ
 »ὑμεῖς οἱ στερήσαντές με φιλιτάτης συζύγου, και
 »αἴτιοι τῶν ἀνθρωπίνων ἀδυναμιῶν μου; Λέγετε περὶ
 »τῆς ὠμότητος τοῦ Τσάρου ὑμεῖς οἱ βουλευσάμενοι
 »ἀφελεῖν αὐτὸν τὸν θρόνον και τὴν ζωὴν! Διὰ πολέμου
 »ἄρα, ἢ δι' αἵματος ἐκτησάμην τὴν ἐπικράτειαν, ὣν
 »ἐν τῇ κοιτίδι ἔτι κυριάρχης; Ὁ δὲ πρίγκιψ
 »Βλαδίμιρος, τὸ ἀγάπημα ὑμῶν, εἶχε δικαιώματά
 »τινα πρὸς τὸν θρόνον διὰ τὴν καταγωγὴν και τὰς
 »ιδίας ἀρετάς; Ἄφρων και ἀγνώμων, καθειρχθεὶς
 »ὑπὸ τῶν πατέρων ὑμῶν και ἀπολυθεὶς ὑπ' ἐμοῦ!
 »Ἡμυνόμεν ἐμαυτὸν, ἢ δὲ ἔχθρα τῶν κακούργων ἀπήτει
 »δίκην ἀδυσώπητον. . . . Ἄλλ' ἀποφεύγω τὴν μακρο-
 »λογίαν· ἀρκοῦσιν ὅσα εἶπον. Θύμασον τὴν θεῖαν Πρό-
 »νοιαν· ἐπίστρεψον εἰς σεαυτὸν· σκέφθητι περὶ τῶν
 »πράξεών σου! Οὐχί ὑπερηφανία παραγγέλλει μοι ἐπι-
 »στεῖλαι πρὸς σέ, ἀλλ' ἡ χριστιανικὴ ἀγάπη, ὅπως διορ-
 »θωθῆς διὰ τῶν ἀναμνήσεων και σώσης τὴν ψυχὴν
 »σου.» Βεβαίως ἡ ὑποτιθεμένη αὕτη τ α π ε ῖ ν ω σ ι ς
 οὔτε διώρθωσεν, οὔτε ἐξηπάτησε τὸν προδότῃν, ἀλλ' ἴσως
 ἀνέξεε τὸ ἔλκος τῆς καρδίας αὐτοῦ πρὸς εὐαρέστησιν

τοῦ φιλεκδικίου Τσάρου. Καὶ ὁ Κούρβσκης μνησικακῶν ἐκαιροφυλάκτει ἐν' ἀπαντήσῃ, ὁ δὲ καιρὸς προσήγγιζε!

Μέχρι τοῦδε ὁ Ἰωάννης κατελάμβανεν ὅ,τι ἤθελεν, ἐμαίνετο καὶ ἐκάκου ἀκωλύτως τὴν Λιβονίαν, κατεφρόνει τῆς ἀδυναμίας τῶν ἐχθρῶν, ὑπερηφάνως ἐφαντάζετο τὸν φόβον καὶ τὴν ἀπόγνωσιν τῶν βασιλέων τῆς Σουηδίας καὶ Πολωνίας καὶ ἐνόμιζεν, ὅτι διὰ τῶν ὄπλων κρινεῖ πάντα, τὰ δὲ λοιπὰ ἀναπληρώσουσι συνθῆκαι τοῦ δυνατοῦ μετ' ἀδυνατοῦ. Πέμψας οὖν ἴλην ἱππικοῦ εἰς Ῥέβελ πρὸς τὴν ἐκ νέου πόρθησιν τῶν Σουηδικῶν κτημάτων, δένειμε τὸν στρατὸν εἰς διαφόρους πόλεις, καὶ ἐγχειρίσας τὴν διοίκησιν αὐτῶν τῷ πρίγκιπι τῆς Τβέρης Συμεῶνι, τῷ Ἰωάννῃ Σουίσκη καὶ Βασιλείῳ Σίτσκη, ἀνεχώρησεν εἰς Δορπάτον. Ἐφερε δὲ μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὸν προδότην Μάγνον καὶ τοὺς ἐπιφανεῖς τούτου ἀξιοματικοὺς, ἀναμένοντας ἐκάστοτε τὸν θάνατον· ἀλλ' ὁ Ἰωάννης, ὀλιγωρῶν τῆς πολιτικῆς ἠθικῆς καὶ τῆς ἀκριβοῦς δικαιοσύνης, ἦν ἐπιεικῆς τῇ προδοσίᾳ κατὰ τὰ συμφέροντα τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ. Οὕτως ἐν Δουνεμβούργῳ, ἀντεπέστειλε φιλοφρόνως πρὸς τοὺς λειποτάκτας Κροῦζε καὶ Τάουβε· διότι οἱ ἐπιόρκοι οὗτοι, βλέποντες τὰς νίκας αὐτοῦ, ἐτόλμησαν προτεῖναι τὸ δεύτερον ὑπηρετῆσαι αὐτῷ εἰλικρινῶς, ὑπισχνούμενοι ἡμῖν συνδρομὴν ἐν ταῖς μετέπειτα κατακτῆσεσιν. Οὕτως ὁ Ἰωάννης πρὸς κοινὴν ἐκπληξιν παρασχὼν συγγνώμην καὶ τῷ Μάγνῳ ἐν Δορπάτῳ, λαβὼν δὲ παρ' αὐτοῦ, πλὴν τοῦ ὄρκου τῆς πίστεως, τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ ἀποτίσαι τῇ Ῥωσσίᾳ 40,000 Οὐγγρικῶν χρυσῶν, ἀπέδωκεν αὐτῷ συγχρόνως τὸ Ὁβερχάλεν καὶ Κάρκον, ὡς καὶ τὰς πόλεις Ἐλέτσον, Ζιγεσβάλδον

καὶ Ῥοζεμβέργον καὶ ἐπέτρεψεν αὐτῷ τὴν ὀνομασίαν τοῦ βασιλέως, ἐπιφυλασσόμενος ἑαυτῷ τὴν τοῦ ἀνωτάτου κυριάρχου τῆς Λιβονίας· ἐνεχάραξε δὲ ἐν τοῖς ναοῖς τῆς ἐπαρχίας ταύτης τὴν ἀκόλουθον ἐπιγραφὴν διὰ κακοζήλων Γερμανικῶν στίχων, ποιηθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ τούτου· «Εἰμὶ ὁ Ἰωάννης, κυριάρχης πολλῶν χωρῶν, »καταλεγομένων ἐν τῇ προσηγορίᾳ μου· πισεύω εἰς τὴν »θρησκείαν τῶν προγόνων μου, ἀληθῶς χριστιανικὴν, »κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἁγίου Ἀποστόλου Παύλου, »μετὰ τῶν ἀγαθῶν Μοσχίων. Εἰμὶ ὁ φυσικὸς αὐτῶν »Τσάρος, μῆτε ἐξαιτήσας, μῆτε ἀγοράσας τὸν τίτλον »τοῦτον· ἐμὸς δὲ Τσάρος ἐστὶν ὁ Ἰησοῦς Χριστός.» Ὁ Ἰωάννης ἀνεχώρησεν ἐκ Δορπάτου εἰς Πσκόβον, ἐνθα ἐξήτασε πάντας τοὺς Λιβονοὺς αἰχμαλώτους, ὧν τοὺς μὲν ἀπέλυσεν, ἄλλους δὲ ἔπεμψε δεσμώτας εἰς Μόσχαν· εἶτα δὲ, ὡσεὶ κεκμηκῶς ὑπὸ τῶν μεγάλων κατορθωμάτων, ἔσπευσε πρὸς ἀνάπαυσιν εἰς τὴν κώμην Ἀλεξάνδροβσκον.

Περιήλθομεν εἰς τὸ τέλος τῶν ἐν Λιβονία πολεμικῶν ἐπιτυχιῶν, αἵτινες, καὶ τοὶ μὴ ἀξιόλογοι τοῖς μεταγενεστέροις, ἦσαν ὅμως λαμπραὶ καὶ ἐνδοξοὶ τοῖς Ῥώσοις, ἐναβруνομένοις ἐπὶ τῇ ἀλώσει εἰκοσιεπτὰ πόλεων ἐν χρόνῳ δύο ἢ τριῶν μηνῶν. Μετ' ὀλίγον ὀφόμεθα τὴν σκληρὰν στροφὴν τῆς τύχης, τὰ ἀτυχήματα τῆς πατρίδος καὶ τὴν κατασχύνην τοῦ Τσάρου! . . . Ὄφόμεθα νέαν ἀπόδειξιν, ὅτι ἡ δειλία φυσικὴ ἐστὶ τῷ τυράννῳ· διότι τὰ δυστυχήματά εἰσιν αὐτῷ τιμωρία, οὐχὶ δὲ καὶ δοκιμασία, ἡ δὲ πίστις πρὸς τὴν θεῖαν Πρόνοιαν ἀλλοτρία ἐστὶ τῆς δειλῆς καρδίας, ὅσον καὶ ἡ πίστις πρὸς τὴν προθυμίαν τοῦ λαοῦ! . . . Ἀλλὰ πρὸ τῆς διαγραφῆς πολέμου ἀνηκούστου ἐν

Ῥωσσία, ἐξεικονίσωμεν τὸ τελευταῖον τὸν Ἰωάννην ὡς ἄγγελον ἀπωλείας τῆς Ῥωσσίας, πεφοινιγμένον ἐκ τοῦ αἵματος τῶν ἀθῶων.

Καὶ ἐξέλιπε μὲν τὸ ὄνομα τῶν σωματοφυλάκων, ἀλλ' ἡ τυραννία ἦν ἀκόρεστος θυμάτων διότι, τοιαῦτα ἐπιπτον εἰσέτι, εἰ καὶ σπανιώτερα, καθόσον ἡ τυραννία ἐφαίνετο κεκμηκυῖα καὶ ὑπνώττουσα, ἀλλ' ἐνίστε καὶ ἀνεγειρομένη. Ἐν νέον καὶ μέγα ὄνομα ἐνεγράφη ἐν τῇ ὀγκώδει βίβλῳ τῶν σφαγῶν τῆς αἰμοχαροῦς ταύτης βασιλείας. Ὁ πρῶτος τῶν Ῥώσσιων στρατηγῶν, ὁ πρῶτος ὑπηρέτης τοῦ μονάρχου, ὁ ἐν τῇ ἐνδοξοτάτῃ ὥρᾳ τῆς ζωῆς τοῦ Ἰωάννου ἀναγγείλας αὐτῷ, Ἡ Κ α ζ ἄ ν η ἡ μ ε τ ἔ ρ α, ὅστις προγραφεῖς καὶ ἀποστερηθεῖς τῆς εὐνοίας τοῦ Τσάρου, καὶ καταισχυνθεῖς διὰ τῆς ἐξορίας καὶ τῆς εἰρκτῆς, κατεπολέμησε τὸν Ταταρικὸν στρατὸν τῆς Κριμαίας παρὰ τὸν Λοπάσιαν καὶ ἠγάγκασε τὸν Τσάρον ἵνα δηλώσῃ αὐτῷ τὴν εὐγνωμοσύνην τῆς πατρίδος διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς Μόσχας, ὁ πρίγκιψ Μιχαὴλ Βοροτίνσκις παρεδόθη ταῖς βασάνοις δέκα μῆνας μετὰ τὸν Ὀριάμβον αὐτοῦ· διότι ἐσυκοφαντήθη ὑπὸ τινος τῶν ἰδίων δούλων ἐπὶ μαγείᾳ καὶ κοινοπραγίᾳ πρὸς τὰς μαγίσσας, ὅπως φαρμακεύσῃ τὸν Τσάρον. Παράλογος μὲν καταμύνησις, πλήν κοινῇ τότε καὶ εὐαρεστοῦσα πάντοτε πρὸς τὸν τύραννον! Ὁ ἐνδοξος καὶ γενναῖος οὗτος ἀνὴρ προσήχθη δεσμώτης ἐνώπιον τοῦ τυράννου· ἀκούσας δὲ τῶν κατηγοριῶν καὶ ἰδὼν τὸν διαβολέα, εἶπε μετὰ πραότητος· «Κυριάρχα! ὁ πάππος καὶ ὁ πατὴρ μου ἐδί-»
 «δαξάν με ὑπηρετεῖν προθύμως τῷ Θεῷ καὶ τῷ κυριάρ-»
 «χῃ, οὐχὶ δὲ τῷ δαίμονι, καὶ καταφεύγειν ἐν θλίψεσιν»
 «εἰς τὰ θυσιαστήρια τοῦ Ὑψίστου, οὐχὶ δὲ πρὸς τὰς

1577.

»μαγίσσας. Ὁ διαβολεὺς οὗτος βραπέτης ἐστὶ δούλος μου, ἐξελεγχθεὶς κλέπτης. Μὴ πιστεύσης κακούργω.» Ἄλλ' ὁ Ἰωάννης ἐπεθύμει πιστεῦσαι τούτῳ, ἐπειδὴ ἕως τότε ἐφείσατο ἄκων τοῦ τελευταίου τῶν φίλων τοῦ Ἀδάσεβ, ἵνα διατηρήσῃ τρόπον τινὰ τοῦλάχιστον νικηφόρον τινὰ στρατηγὸν ἐν δεινῷ κινδύνῳ. Ἄλλ' οἱ κίνδυνοι παρήλθον· διὸ ὁ ἐξηκοντούτης ἤρωσ, δεσμώτης ἐκταθεὶς ἐπὶ ξύλου μεταξὺ δύο πυρῶν ἐκαίετο καὶ ἐβασανίζετο! . . . Λέγεται δὲ, ὅτι αὐτὸς ὁ Ἰωάννης διὰ τῆς καθημαγμένης ράβδου ἐκίνει τοὺς καίοντας δαλοὺς πρὸς τὸ σῶμα τοῦ μάρτυρος, ὅς ἐπίκαυστος καὶ μόλις ἀναπνέων μετακομιζόμενος εἰς Βιέλο-Ὁζερν, ἐξέπνευσε κατ' ὁδόν. Τὰ δὲ λείψανα αὐτοῦ κεῖνται ἐν τῷ μοναστηρίῳ τοῦ Ἁγίου Κυρίλλου.

«Ὁ μέγιστε ἄνερ, ἀνκράζει ὁ δυστυχῆς Κούρ-
 »βσκη, ἄνερ μεγάθυμος καὶ μεγαλόνομος, ἱερὰ καὶ
 »ἀνεξάλειπτος ἡ μνήμη σου ἐν τῷ κόσμῳ. Σὺ
 »ὑπὲρ ἑτέρας ἀχαρίστῳ πατρίδι, ἐν ἧ' ἡ ἀρετὴ ἀ-
 »πόλλυσιν, ἡ δὲ δόξα σιγαῖ. Ἄλλ' ὑπάρχουσιν ἐπερ-
 »χόμενοι γενεαί, ἡ δὲ Εὐρώπη ἀκούσασα περὶ σοῦ, γινώ-
 »σκει τίνι τρόπῳ διὰ τῆς ἀνδρείας καὶ συνέσεώς σου
 »ἐξηράνισας τὸν στρατὸν τῶν ἀπίστων ἐν τοῖς πεδίοις
 »τῆς Μόσχας πρὸς παραμυθίαν τῶν χριστιανῶν καὶ
 »καταισχύνῃν τοῦ ὑπερηφάνου σουλτάνου! Λάβε οὖν ἐν-
 »ταῦθα λαμπρότατον ἔπαινον διὰ τὰ μεγάλα κατορθώ-
 »ματα, ἐκεῖ δὲ παρὰ τῷ Θεῷ ἡμῶν ἁἰωνίαν μακαριότητα
 »διὰ τὴν ἄδικον βίασαν. . . » Ἀπὸ πολλοῦ τὸ ἐνδοξον
 γένος τῶν πρίγκιπων Βοροτίνσκη, ἀπογόνων τοῦ Ἁγίου
 Μιχαήλ τοῦ ἐκ Τσερνιγόβου ἐξέλιπεν ἐν τῇ Ῥωσσίᾳ,
 ἀλλὰ τὸ ὄνομα τοῦ πρίγκιπος Μιχαήλ Βοροτίνσκη ἐ-
 μείνε κληρονομία καὶ καύχημα τῆς ἱστορίας ἡμῶν.

1577.

Συγχρόνως ἀπώλετο καὶ ὁ εὐπατρίδης στρατηγὸς Νικήτας Ῥωμανοῦ Ὀδοέσσκης, ἀδελφὸς τῆς δυστυχοῦς Εὐδοκίας, γυναικαδέλφης τοῦ Ἰωάννου. Ἀπὸ πολλοῦ ἤδη ἡ ἀπώλεια αὐτοῦ ἦν διεγνωσμένη διὰ τὸ ὑποτιθέμενον ἔγκλημα τοῦ γαμβροῦ καὶ τῆς ἀδελφῆς, ἀλλ' ἐνίοτε ὁ τύραννος ἐτέρπετο ἐπὶ τῇ ἀναβολῇ τῆς ἐκτελέσεως τῆς ποινῆς, καυχώμενος ἐπὶ μακροθυμίᾳ καὶ ἀρκούμενος τῷ μακροχρονίῳ φόβῳ τῶν δυστυχῶν τούτων. Καὶ ὁ γηραιὸς εὐπατρίδης Μορόσοβ ἐφονεύθη συγχρόνως μετὰ τῶν δύο υἱῶν καὶ τῆς γυναικὸς Εὐδοκίας, θυγατρὸς τοῦ πρίγκιπος Δημητρίου Βέλσκη, ὀνομαστῆς ἐπὶ εὐσεβείᾳ καὶ ἀγιότητι. Ὁ μεγιστὰν οὗτος διῆλθεν ἀβλαβῶς πάσας τὰς θυέλλας τῆς αὐτῆς τῆς Μόσχας καὶ ἀντέσχε πρὸς τὰς μεταβολὰς τῆς παραχώδους κυβερνήσεως τῶν εὐπατριδῶν, ἀγαπώμενος ἐπίσης ὑπὸ τῶν Σούσκη, Βέλσκη καὶ Γλίνσκη, τῷ δὲ 1547 περίστατο ἐν τῷ πρώτῳ γάμῳ τοῦ Ἰωάννου ὡς παράνομος, καὶ ἐπομένως ἦν οἰκειότατος τοῦ βασιλέως. Ἄνυφοῦτο ὑπὸ τὸν Ἀδάσεβ καὶ διὰ μόνῃς τῆς ἰδίας ἀξίας διέπρεψεν ὡς πολεμιστῆς καὶ πολιτικός. Οὗτος ἤρχε τοῦ πυροβολικοῦ κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Καζάνης· μὴ ἐγγραφεὶς δὲ ἐν τοῖς σωματοφύλαξιν, οὐδέποτε ἐφάνη ἐν ταῖς φονικαῖς σκηναῖς μετὰ τῶν Βασμάνοβ καὶ Μαλούτα· ἀλλὰ βουλευόμενος καὶ μοχθῶν εἰργάζετο τὸ ἀγαθὸν τῆς ἐπικρατείας· τέλος ἐπέστη καὶ ἡ ὥρα αὐτοῦ, ὡς ἀπεχθοῦς λειψάνου καὶ μισητοῦ μνημείου τῶν εὐδαιμόνων χρόνων. Οὕτως ἀπώλετο τῷ 1575, ἄλλος γηραιὸς εὐπατρίδης, ὁ πρίγκιψ Πέτρος Κουράκιν, ὃς ἐπὶ τριακονταπέντε ἔτη ἦν ὁ δραστηριότατος τῶν στρατηγῶν μετὰ τοῦ εὐπατρίδου Ἰωάννου Βουτουρλίν, ἐπιζήσαντος τοῖς πολλοῖς αὐτοῦ ὁ-

1577.

μογενέσι καὶ τυχόντος μάλιστα τῆς ἰδίας εὐνοίας τοῦ Τσάρου· ἀλλ' ὅμως οὔτε αἱ ὑπηρεσίαι αὐτοῦ, οὔτε ἡ αὐλικὴ τέχνη ἀπέτρεψαν τὴν κατ' αὐτοῦ δυσμένειαν. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο καὶ τὰ δύο ἐπόμενα ἐφονεύθησαν ἐν βασάνοις οἱ ἀξιωματικοὶ Πέτρος Ζαΐτσοβ, προθυμώτατος σωματοφύλαξ, ὁ Γρηγόριος Σαβάκιν, θεῖος τῆς ἀποθανούσης Τσαρίνης Μάρθας, ὁ πρίγκιψ Τολουποβ, στρατηγὸς τῆς αὐλῆς, ἐπομένως προσφιλὴς τῷ Τσάρῳ, ὁ Νικήτας Βορίσοβ, ὁ οἰνοχόος Κάλλιστος Σαβάκιν, γυναικάδελφος τοῦ Ἰωάννου καὶ ἀδελφὸς τῆς Μάρθας, καὶ ὁ ὄπλοφύλαξ πρίγκιψ Ἰωάννης Δεβελέβιτς. Ἄγνοοῦμεν τὰς κατ' αὐτῶν κατηγορίας, ἢ μᾶλλον τὴν πρόφασιν τῆς τιμωρίας αὐτῶν, γινώσκομεν δὲ μόνον, ὅτι ὁ Ἰωάννης ὡς πρὸς τὴν ἀπώλειαν οὐδὲν μετέβαλε τὴν σκληρότητα αὐτοῦ. Συντελῶν τὴν ἐξώλειαν τῶν ὑπὸ τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ καταδικαζομένων ἀρχαίων μεγιστάνων, οὐδὲ τῶν νέων ἐφείδeto, οὓς προέγραφεν ἀμερολήπτως, τιμωρῶν τοὺς τε χρηστοὺς καὶ πονηροὺς. Τότε σχεδὸν ἐθανάτωσεν ἄγιόν τινα ἄνδρα, τὸν Ἡγούμενον τοῦ Πσκόβου Κορνήλιον μετὰ τοῦ ταπεινοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ Βασιανοῦ Μουρόμτσεβ, καὶ τὸν Ἀρχιεπίσκοπον τοῦ Νοβογορόδου Λεωνίδα, ἀνάξιον ποιμένα καὶ ἀχόρεστον πλεονέκτην. Καὶ τοὺς μὲν συνέθλιψαν διὰ τινος βασανιστηρίου, τὸν δὲ ράψαντες ἐν δέρματι ἄρκτου ἀφῆκαν τοὺς κύνας, οἷτινες κατεκερμάτισαν αὐτόν. Οὐδὲν τότε ἐδύνατο καταπληξῆσαι τοὺς Ῥώσσοις· διότι ἡ τυραννία ἀπήμβλυσε πᾶν αἰσθημα!... Ἀναφέρεται, ὅτι ὁ Κορνήλιος ἔγραφεν ὑπὲρ τῶν μεταγενεστέρων τὴν ἱστορίαν τοῦ κατ' αὐτὸν χρόνου, ἔνθα διέγραψε τὰ δεινὰ τῆς πατρίδος, τὰς στάσεις, τὴν διχόνοιαν καὶ ἀ-

πώλειαν τοῦ λαοῦ ὑπὸ τῆς ὀργῆς τοῦ Ἰωάννου, τοῦ λιμοῦ καὶ λοιμοῦ καὶ ἐπιδρομῆς τῶν ἀλλοφύλων. 1577.

Παρὰ τοῦ Κούρβσκη μανθάνομεν ἔτι τὴν τελευταίαν τοῦ ἐναρέτου Ἀρχιμανδρίτου Θεοδώρητου, πρῶτον μοναχοῦ τοῦ μοναστηρίου Σολοβέτακη, φίλου τοῦ Ἀγίου Ἀλεξάνδρου Σβίρσκη καὶ τοῦ ἐνδόξου γέροντος Πορφυρίου, τοῦ προγραφέντος ὑπὸ τοῦ πατρὸς τοῦ Ἰωάννου διὰ τὴν τολμηρὰν μεσιτείαν ὑπὲρ τοῦ δυστυχοῦς πρίγκιπος Σεβιάκιν. Ὁ Θεοδώρητος ἐδοξάσθη ἐπὶ τῷ βαπτίσματι πολλῶν ἀγρίων Λαπόνων· διότι μὴ φοβούμενος τὰς χιονοσκεπεῖς ἐρήμους καὶ εἰσχωρῶν εἰς τὰ ψυχρὰ καὶ ζοφώδη δάτη αὐτῶν, ἐκήρυξε τὸν σωτῆρα τοῦ κόσμου παρὰ τὸν Τουλόμαν· μαθὼν δὲ τὴν ἐγγώριον αὐτῶν γλῶσσιν, μεθηρμήνευσε τὸ Εὐαγγέλιον, ἐφεῦρε γραφικοὺς χαρακτῆρας καὶ ἴδρυσεν μοναστήριον κατὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Κόλα· ἐνὶ λόγῳ ἐδίδαξε καὶ εὐηργέτησεν αὐτοὺς κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Ἀγίου Στεφάνου τῆς Περμίας, καὶ εἶδε μετὰ κατανύξεως τὸν ὑπὲρ ἀληθινῆς θρησκείας ζῆλον τῶν ἀπλῶν τούτων καὶ φιλησύχων ἀνθρώπων. Τῷ 1560 ἀπῆλθε, κατὰ παραγγελίαν τοῦ Ἰωάννου, εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅθεν ἐκόμισεν πρὸς αὐτὸν ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ κλήρου τῆς μητροπόλεως ταύτης τὴν εὐλογίαν τοῦ ἀξιωματοῦ τοῦ Τσάρου μετὰ τοῦ ἀρχαίου βιβλίου τῆς στέψεως τῶν αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου. Εἶτα δὲ κατώκησεν τὴν Βολόγδαν ἐν τῷ μοναστηρίῳ τοῦ Ἀγίου Δημητρίου τοῦ Πριλούκου, ὅθεν, καὶ τοὶ λίαν προβεβηκῶς τὴν ἡλικίαν, ἐπεσκέπτετο συχνὰ τὸ παρὰ τὸν Κόλαν προσφιλὲς αὐτῷ μοναστήριον, ὡς καὶ τοὺς νεοφύτους Λάποννας. Μετέδωκε δὲ ἀπὸ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἄλλην ἔρημον, τὸ

2577

μὲν θέρος διὰ ποταμῶν καὶ θαλάσσω, τὸν δὲ χειμῶνα ἐφ' ἐλκύθρων, συρομένων ὑπ' ἐλάφων· πανταχοῦ δὲ ὑπεδέχοντο αὐτὸν μετ' ἀγάπης καὶ προσοχῆς εἰς τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ. Τιμώμενος παρὰ πάντων καὶ παρ' αὐτοῦ τοῦ Τσάρου ὁ Θεοδώρητος, ἐπέσπασεν εἰς ἑαυτὸν τὴν ὄργην τούτου διὰ τὴν πρὸς τὸν Κούρβοσκη ἀγάπην, ὄντα πνευματικὸν υἱὸν τοῦ ζηλωτοῦ τούτου χριστιανικοῦ ποιμένος· διότι ἐθάβρησεν ἵνα ὑπομνήσῃ τὸν Ἰωάννην τὴν οἰκτρὰν τύχην τοῦ ἐνδόξου τούτου φυγάδος, δυστυχοῦς τε καὶ ἐνόχου, ἐτόλμησε δὲ ἵνα καὶ συγγνώμην ὑπὲρ αὐτοῦ αἰτήσῃται!.. Κατὰ τινὰς ὁ Θεοδώρητος ἐπνίγη ἐν ποταμῶ, κατ' ἄλλους δὲ, καὶ τοὶ περιπεσῶν τῇ δυσμενείᾳ, ἐτελεύτησεν ἐν εἰρήνῃ μονάζων.

Ἐριδες περὶ
πρεσβείων.

Ὁ μονάρχης οὗτος, ὁ μήτε τῆς ἀρετῆς, μήτε τῆς ἀγιότητος φειδόμενος, ἀπαιτῶν ἐν πᾶσι τυφλὴν ὑπακοήν, ἠνείχετο μετ' ἀνεξηγήτου ἀδιαφορίας τῶν ἀκαταπαύστως ἀναφουομένων ἐρίδων τῶν Ῥώσων στρατηγῶν περὶ τῶν πρεσβείων, καθ' ἃ οὗτοι οὐδόλως ἐφοβοῦντο δεικνύοντες παράτολμον ἐπιμονήν· καὶ ἔβλεπον ἀγογγύστως τὰς βασάνους τῶν οἰκείων, καὶ ἀγογγύστως ἔκυπτον καὶ αὐτοὶ οὗτοι τὸν αὐχένα ὑπὸ τὸν πέλεκυν τοῦ δημίου, ἀλλ' οὐδόλως ἤκουον τοῦ Τσάρου, ὅτε οὗτος ἔνεμεν αὐτοῖς στρατιωτικὰς τιμὰς, δυσαναλόγους πρὸς τὴν γενεαλογικὴν ἀρχαιότητα αὐτῶν. Οὕτως, ὡς ἐν παραδείγματι, ὁ ἔχων πατέρα ἢ πάππον στρατηγὸν τοῦ μεγάλου στρατοῦ οὐδόλως ἤθελεν ὑπέικειν στρατηγῶ, οὔ ὁ πάππος ἢ ὁ πατὴρ ἤρξε μόνον τῆς προπορείας ἢ οὐραγίας, τοῦ δεξιοῦ ἢ ἀριστεροῦ κέρατος. Ὁ μὴ τυχὼν δικαιοσύνης ἔπεμπε πρὸς τὸν Τσάρον

γράμμα τοῦ διορισμοῦ ἀπαιτῶν ἐξέτασιν. Τότε ὁ Τσάρος ἐξετάζων τοὺς καταλόγους ἔκρινε περὶ τῆς ἀρχαιότητος, ἢ ἐν σπουδαίαις περιστάσεσιν, ἀπεκρίνετο· «Οἱ στρατηγοὶ μὴ ἐριζέτωσαν περὶ τῆς θέσεως αὐτῶν, » ἕκαστος δὲ τηρησάτω ἢ ἔχει μέχρι τῆς ἐξετάσεως » Ἐν τούτοις ὁ χρόνος παρήρχετο ἐν βλαβεραῖς πρὸς τὴν ἐπικράτειαν ἀπραξίαις, ὁ δὲ ἔνοχος ἔμενε ἀτιμώρητος. Αἱ περὶ τῶν πρωτείων αὐται ἔριδες ἀνεφύοντο καὶ ἐν τῇ αὐλῇ. Οὕτως ὁ Βορίσης Γοδουνόβ, νέος οἰνοχόος καὶ προσφιλῆς τῷ Ἰωάννῃ, ἐδικάσθη τῷ 1578 πρὸς τὸν πρίγκιπα Βασίλειον Σίτσκην· διότι οὗτος ἀπεποιεῖτο ὑπηρετῆσαι τῇ τραπέζῃ τοῦ Τσάρου ἐξ ἴσου πρὸς τὸν Βορίσην· καὶ περὶ δὲ τοῦ πρίγκιπος Βασιλείου καταστάτος εὐπατρίδου, ὁ Γοδουνόβ διὰ βασιλικοῦ διατάγματος ἀνεδείχθη ἀνώτερος αὐτοῦ κατὰ πολλοὺς βαθμοὺς, ἐπειδὴ ὁ πάππος τοῦ Γοδουνόβ ἦν ἐγγεγραμμένος ἐν τοῖς ἀρχαίοις καταλόγοις πρὸ τῶν Σίτσκη. Ἄλλ' εἰ παρέβλεπε τὰς περὶ τῶν πρωτείων ἔριδας τῶν στρατηγῶν, οὐδέποτε ὅμως παρεῖχε συγγνώμην πρὸς τὰς ἐλλείψεις τῆς στρατιωτικῆς αὐτῶν ὑπηρεσίας· οὕτως ὁ πρίγκιψ Μιχαὴλ Νοζδροβάτη, ἐπιφανὴς ἀξιωματικὸς, ἐμαστιγώθη ἐν τῷ σταύλῳ ὡς κακῶς διατάξας τὰ τῆς πολιουρίας τοῦ Σμίλτεν.

«Ἄλλ' ὅμως οὔτε αἱ βάσανοι, οὔτε ἡ ἀτίμωσις, » κατὰ τινα χρονογράφον Λιβονόν, ἐξησθένιζον τὴν πρὸς τὸν κυριάρχην προθυμίαν τῶν ἀνθρώπων τούτων. Ἄναφέροντες δὲ ἀξιομνημόνευτον συμβεβηκός. Ἀξιωματικὸς τις τοῦ Ἰωάννου, ὁ πρίγκιψ Σουγόρσκη, » πεμφθεὶς πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Μαξιμιλιανόν τῷ 1576 ἐνόστησεν ἐν Κουρλανδίᾳ. Τιμῶν δὲ τὸν Τσάρον

1577.

»όδοξ, ἠρώτησε πολλάκις τὸν πρεσβευτὴν τοῦτον
 »περὶ τῆς υγείας αὐτοῦ διὰ τοῦ ἰδίου ὑπουργοῦ, ὅστις
 »ἤκουσεν αὐτοῦ ἐπαναλέγοντος ἀκαταπαύστως· Ἡ
 »ζωή μου μὴ δέν· ἀρκεῖ ἵνα ὑγιαί-
 »νῃ ὁ κυριάρχης ἡμῶν. Ἐκπληκτος ὁ ὑ-
 »πουργὸς λέγει αὐτῷ· Ἡὼς δυνατὸν ὑμῖν ὑπη-
 »ρετεῖν τυράννω μετὰ τοσαύτης προθυ-
 »μίας; Ὁ δὲ πρίγκιψ ἀπεκρίνατο· Ἡμεῖς οἱ
 »Ῥῶσσοι πρόθυμοί ἐσμεν πάντοτε
 πρὸς τοὺς Τσάρους ἡμῶν, χρηστοὺς
 »ἡσκληρούς. Ἡρὸς ἀπόδειξιν τούτου ὁ νοσῶν
 »διηγήθη, ὅτι πρό τινας ὁ Ἰωάννης ἀνεσκολόπισεν ἐπι-
 »φανέστατόν τινα ἄνδρα διὰ μικρὸν ἀμάρτημα, καὶ ὅτι
 »ὁ ἀτυχῆς οὗτος ἔζησεν εἰκοσιτέσσαρας ὥρας ἐν φρι-
 »κταῖς βισάνοις, λαλῶν μετὰ τῆς γυναικὸς καὶ τῶν
 »τέκνων καὶ λέγων ἀδιαλείπτως· Θεέ, ἐλέησον
 »τὸν Τσάρον.» Τούτέστιν οἱ Ῥῶσσοι ἐνηθύνοντο
 καὶ καθ' ὅσα οἱ ἀλλοδαποὶ ὠνείδιζον αὐτοὺς, τὴν τυφλὴν
 καὶ ἄμετρον ὑπακοὴν πρὸς τὴν θέλησιν τοῦ μονάρχου,
 ἐν ταῖς ἀφρονεστάταις παραφοραῖς παραβαίνοντες
 τοὺς νόμους τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀνθρωπότητος.
 Τότε ἡ ἀχαλίωτος ἀκολασία τοῦ Ἰωάννου ἔδειξε νέον
 σκάνδαλον, παραβαίνουσα μετ' ἀνηκούστου ἀναιδείας
 τοὺς ἱεροὺς νόμους τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ Τσαρίνα Ἄννα
 ἀπώλεσε ταχέως τὴν ἀγάπην τοῦ συζύγου, εἴτε ὡς
 στεῖρα, εἴτε διὰ τὴν ἠδυπάθειαν αὐτοῦ· διότι ἐξαπατῶν
 τὸν νόμον καὶ τὴν συνείδησιν ἐδίωκε νέας ἀκολασίας. Ὡς
 δ' ἄλλοτε ἡ Σολωμονία, οὕτω καὶ ἡ ἀτυχῆς αὕτη, ἀναχω-
 ρήσασα ἐξ ἀνάγκης ἐκ τοῦ κόσμου, κατεκλείσθη ἐν τῇ
 μονῇ τοῦ Τιχουίνου, ἔνθα ἐπέζησε, Δαρία κληθεῖσα, μέ-
 χρι τοῦ 1626. Ἄμα δὲ ταύτης ἀναχωρησάσης, ὁ Τσά-

Παραδειγμα
πίστεως.

1577.

Πέμπτος καὶ
ἕκτος γάμος τοῦ
Ἰωάννου.

ρος, μήτε τὴν ἐλαχίστην εὐπρέπειαν τηρήσας, μήτε τὴν εὐλογίαν τῶν Ἀρχιερέων αἰτησάμενος, ἔγημε τὸ πέμπτον ἤδη ἄνευ ἐκκλησιαστικῆς ἀδείας τὴν Ἄνναν Βασίλτσι-κοβ (1575). Ἄγνοοῦμεν, εἰ ἐκάλεσεν αὐτὴν Ἰσαρίαν καὶ ἐστεφανώθη μετ' αὐτῆς· διότι οὔτε ἐν τῇ διαγραφῇ τῶν γάμων αὐτοῦ ἀπαντῶμεν τὸν πέμπτον τοῦτον γάμον, οὔτε βλέπομεν συγγενῆ τινα τῆς γυναικὸς ταύτης παρὰ τῆ αὐλῆ καὶ παρὰ τῷ Τσάρῳ. Ἐτάφη δὲ ἐν τῇ γυναικείᾳ μονῇ τῆς Σουσδαλίας, ἐνθα κεῖται καὶ ἡ Σολωμονία. Ἐκ τῆ γυνῆ τοῦ Ἰωάννου ἦν, ὡς ἀναφέρεται, γύ ν α ι ο ν, ὠραιότατη τις χήρα Βασίλισσα Μελεντιέβ καλουμένη, ἣν ἔγημεν ἄνευ τινος ἱερᾶς τελετῆς, λαβὼν μόνον εὐ χ ῆ ν τ ι ν α, ὅπως συμβιοῖ αὐτῇ. Ἄλλ' ὀψόμεθα, ὅτι οἱ παράνομοι οὗτοι γάμοι τοῦ Τσάρου οὐκ ἦσαν οἱ τελευταῖοι· διότι ἦν ἀκόρεστος οὐ μόνον τῶν σφαγῶν, ἀλλὰ καὶ τῆς ἠδουπαθείας!

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ.

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ Υ΄

ΦΟΒΕΡΟΥ.

1577—1582.

Διαπραγματεύσεις πρὸς τὴν Αὐστρίαν — Συνθήκη πρὸς τὴν Δανίαν — Κριμαϊκά — Διαπραγματεύσεις καὶ πόλεμος πρὸς τὸν Βατόριον — Θαυμασία πράξις τῶν Μοσχιῶν πυροβολητῶν — Ἄλωσις τοῦ Πολότσκου καὶ Σκοδίου — Ἐπιστολὴ τοῦ Κούρσκη — Σύνδος ἐν Μόσχᾳ — Πρεσβεία πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα καὶ τὴν Πάπαν — Ἄλωσις τῶν Μεγάλων Λευκῶν — Αὐτυχήματα τῆς Ῥωσίας — Ἔξοδος ὁ γάμος τοῦ Ἰωάννου — Ἀήκουστος ταπεινώσις — Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Βατόριον καὶ ἀπάντησις αὐτοῦ — Πρεσβεία τοῦ Πάπα — Ἐνδεξοσ πολιεργία τοῦ Σκοδίου — Ἄλωσις τῆς Νάρβας — Διαπραγματεύσεις — Ἀναγκωχὴ — Παιδοκτονία — Ὁ Ἰωάννης βουλεύεται ἀναχωρῆσαι ἐκ τοῦ κόσμου — Ὁ Ἰατρὸς Στρογονόφ — Συμεντεύξεις τοῦ Ἰωάννου μετὰ τοῦ πριεσβευτοῦ τῆς Ῥώμης.

1577—1578.

Διαπραγμα-
τεύσεις πρὸς
τὴν Αὐστρίαν.

Ὁ Ἰωάννης, πανηγυρίζων ἐν Μόσχᾳ τὰς ἐν Λιβονίας κατακτήσεις καὶ καταφρονῶν τοῦ Βατορίου καὶ τῆς Σουηδίας, οὐδόλως προέβλεπεν, ὡς φαίνεται, τοὺς μεγάλους κινδύνους. Καὶ ὅμως ἐθήρευε συμμάχους ἀντιγράφων δὲ πρὸς τὸν νέον αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Ῥοδόλφον, ἀναγγείλαντα αὐτῷ τὴν τελευτὴν τοῦ Μαξιμιλιανου, ἐδήλου τὴν ἐπιθυμίαν τῆς συνομολογήσεως φιλικῆς καὶ ἀδελφικῆς συνθήκης. Ὁ εὐγενὴς Ζδάνης Κβασνὶν ἐπέμφθη εἰς Βιέννην, ὅπως πείσῃ τὸν αὐτοκράτορα εἰς πόλεμον πρὸς τὸν κοινὸν ἐχθρόν, καὶ διώξαντες τὸν Στέφανον διαμερισθῶσι τὴν Πολωνίαν καὶ Λιθουανίαν, καὶ τέλος ἐξοπλισθῶσι μετὰ τῆς λοιπῆς Εὐρώπης κατὰ τοῦ σουλτάνου. Τοῦτο δ' ἦν τὸ ἐπικρατοῦν τότε φρόνημα, ὅπερ

ἐνέβαλον πρὸς τοὺς αὐτοκράτορας οἱ Πάπαι! Ἦν δὲ ^{1577 — 1578.} τότε ἐν τῇ αὐλῇ τῆς Βιέννης ἐπιφανῆς τις φυγάς, Ἄλβέρτος Λάσκος τοῦνομα, στρατηγὸς τοῦ Σιράδου, ἐχθρὸς δὲ τοῦ Στεφάνου, κοινολογούμενος κρυφίως πρὸς τὸν Ἰωάννην καὶ προτρέπων τοῦτον ἵνα ἀναζωπυρήσῃ δι' εὐφρίας καὶ δραστηριότητος τὴν βραδεῖαν καὶ ὑπερμέτρως ἀδιάφορον πολιτικὴν τῆς Αὐστρίας. Ἀλλὰ παρατηρητέον, ὅτι ὁ Κβασνὶν παρηγγέλθη ἐξετάσαι ἐν Γερμανίᾳ, εἰ ὁ Πάππας ἦν φίλος τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῶν βασιλέων τῆς Γαλλίας, Ἰσπανίας, Σκωτίας καὶ Ἑλισάβετ τῆς βασιλίσσης τῆς Ἀγγλίας, καὶ εἰ αἱ στάσεις ἐν Γαλλίᾳ κατέπαυσαν, ὅποια δ' ἦσαν αἱ διαπραγματεύσεις τοῦ αὐτοκράτορος πρὸς ταύτην καὶ τὰς ἄλλας δυνάμεις, καὶ πόσαι ἦσαν αἱ πρόσοδοι καὶ ὁ στρατὸς αὐτοῦ. Οὕτως ἀπὸ Ἰωάννου τοῦ Γ' θεμελιωτοῦ τῆς Ῥωσσοικῆς δυνάμεως καὶ τοῦ πολιτικοῦ αὐτῆς συστήματος, οἱ μονάρχαι ἡμῶν οὐκ ἦσαν ἀλλότριοι τῆς Εὐρώπης· διότι πάντοτε ἐμάνθκνον τὰς πρὸς ἀλλήλας σχέσεις τῶν ἐπικρατειῶν, ἔνθεν μὲν ἐκ περιεργείας, φυσικῆς εἰς τὸν ἐνεργητικὸν νοῦν, ἔνθεν δὲ ὅπως εὐρωσιν ἄμεσον ἢ ἀπώτερον συμφέρον τῆς ἡμετέρας πολιτικῆς ἐν ταῖς συμμαχίαις ἢ ἐχθραῖς. Ἀλλ' ὅμως ὁ Κβασνὶν ἐπανήλθε μετὰ μόνης τῆς ὑποσχέσεως τοῦ αὐτοκράτορος, ὅτι πέμψει μετ' οὐ πολὺ εἰς Μόσχαν ἐπιφανῆ τινα μεγιστᾶνα πρὸς ἐμπέδωσιν τῆς πρὸς ἡμᾶς φιλίας· ἀλλ' ὁ Ἰωάννης εἶδε δυσαρέστως, ὅτι ὁ Ροδόλφος ᾤκτειρε τὴν τῆς Λιβονίης λυτηρᾶν πόρθησιν, ἣν ἐνόμιζεν ἀνοίκειον πρὸς τὴν ἀδελφότητα αὐτῶν καὶ ἐναντίαν πρὸς τοὺς νόμους τῆς ἀνθρωπότητος καὶ δικαιοσύνης. Ὁ Κβασνὶν ἐκόμιζεν ὡσαύτως καὶ ἐπιστολὴν τοῦ Ροβέρτου, στρατηγοῦ τῆς Οὐγγρίας, ἐν ἣ οὗτος,

1578,
Τῆ 18 Ἰουνίου,

1578,

ἐπαινῶν τὴν ἐπιτηδειότητα τοῦ Ῥώσου πρεσβευτοῦ ἰκέτευσεν τὸν Τσάρον, ὡς δεύτερον χριστιανὸν διαδηματοφόρον, γενέσθαι σωτῆρα τῆς Εὐρώπης, καὶ ὑπισχνούμενος ὑπὲρ τοῦ πρὸς τοὺς Τούρκους πολέμου μεγάλην βοήθειαν χρηματικὴν τε καὶ στρατιωτικὴν, προέτρπεν εἰς κατάληψιν τῆς Μολδαβίας, κληρονομηθεΐσης τῆ Ῥωσσία ὑπὸ τοῦ ἀποθιπόντος ἐν Μόσχᾳ ὀσποδάρου Βογδάνου. Ἡ ἐπιστολὴ δ' αὕτη ἦν ἀπόρρητος· διότι τὸ πάντοτε φιλύποτον μυστικοσυμβούλιον τῆς Αὐστρίας ἀναμφιβόλως ἀπέτρπε μεγαίστατι τῆς Οὐγγρίας ἀντεπιστέλλειν ἐν δυνάμει τοῦ ἐλλοίου αὐτοῦ πρὸς ξένον κυριάρχην περὶ τοσοῦτων σπουδαίων ὑποθέσεων. Ὁ Ῥοβέρτος ἐγένωσκε τὸν αὐτοκράτορα, ὄντα ἔμπειρον χημικόν, ἀστρονόμον καὶ ἀγαθὸν ἵππεά, ἀλλὰ κάκιστον μονάρχην· προβλέπων δὲ τὴν κατὰ τῆς Οὐγγρίας θέλλαν διὰ τὴν φιλοδοξίαν τῶν σουλτάνων, ἐπεθύμει ἀντιτάξαι αὐτῇ τὴν τῆς Ῥωσσίας, ὀνομαστικῆς τότε ἐπὶ ἰσχύϊ. Τῷ ὄντι, οἱ πρέσβεις τοῦ Μαξιμιλιανοῦ, οἱ ἀποσταλέντες πρὸς αὐτὴν τῷ 1576, ἐκήρυξαν καθ' ἅπασαν τὴν Εὐρώπην, ὅτι αἱ πολεμικαὶ δυνάμεις τοῦ Ἰωάννου ἦσαν ἀναρίθμητοι· ἀλλὰ, καὶ τοὶ μισῶν τὸν Βατόριον καὶ φοβούμενος τὸν σουλτάνον ὁ μικρόφυχος διάδοχος τοῦ Μαξιμιλιανοῦ, οὐδαμῶς ἐφρόντιζεν ὅπως ὠφελῆθῃ ἐκ τῆς συμμαχίας τοῦ Τσάρου πρὸς κατάκτησιν τῆς Πολωνίας καὶ σωτηρίαν τῆς Οὐγγρίας.

Ὁ βασιλεὺς τῆς Δανίας Φρειδερίκος ἐδύνατο γενέσθαι ὁ δεύτερος τῶν φυσικῶν ἡμῶν συμμαχῶν· διότι, καὶ περ συνομολογήσας πρὸς τὴν Σουηδίαν εἰρήνην, ἐδυσπίστει πρὸς τὴν φιλίαν αὐτῆς, ἐπεζήτητε δὲ τὴν τοῦ Ἰωάννου· ὅθεν τῷ 1578 ἐπεμφεν εἰς Μόσχαν τοὺς ἐπιφανεῖς ἀξιωματικούς Ἰάκωβον Οὐτφέλδον καὶ Γρηγό-

Συνθήκη πρὸς τὴν Δανίαν.

γόριον Ούτστάνδον ἔπως, αἰτιαθέντες τοὺς Ῥώσους διὰ τὴν κατάληψιν Γερμανικῶν τινωνκτημάτων ἐν Λιβονία, ὡς τῆς Ἀφάλης, Λεάλου καὶ Λόδε, προτείνωσι μόνιμον εἰρήνην ἐπὶ συνθήκαις λυσιτελέσει πρὸς ἀμφοτέρως τὰς ἐπικρατείας. Ἐπιθυμῶν δ' ὁ Φρειδερίκος ἵνα καταλάβῃ μέρος τῆς Ἑστωνίας, ὑπέσχετο βοηθῆσαι τοῖς Ῥώσοις πρὸς ἐκδίωξιν τῶν Σουηδῶν, καὶ ἐνεκαυχᾶτο ὡς μὴ δεχθεὶς οὐδεμίαν τῶν κολακευτικῶν προτάσεων τοῦ ἐχθροῦ ἡμῶν Στεφάνου. Ἄλλ' οἱ ὑπερήφανοι καὶ ἀκαμπτοὶ Μόσχοι εὐπατρίδαι, κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ Οὐτφέλδου λεγόμενα, φροντίζοντες μόνον περὶ τῆς ἰδίας φιλοδοξίας, οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην ἀπέδειξαν συγκατάβασιν, μὴ ἀκούσαντες τὰς αἰτήσεις καὶ ἀντιρρήσεις αὐτῶν καὶ ἀποβαλόντες τὴν συμμαχίαν τῆς Δανίας, ὡς καὶ τὴν αἰδιον εἰρήνην, περιορισθέντες δὲ μόνον εἰς δεκαπενταετῆ ἀνακωχὴν ἐπὶ ταῖς συνθήκαις ταύταις·

1. Ὁ βασιλεὺς ὁμολογεῖ ὡς ἰδιοκτησίαν τοῦ Τσάρου τὰς ἐπαρχίας τῆς Λιβονίας καὶ Κουρλανδίας, ὃ δὲ Τσάρος ἐπικυροῖ αὐτῷ τὴν νῆσον Ἐζελ μετὰ τῶν πόλεων καὶ κτημάτων αὐτῆς.

2. Ὁ βασιλεὺς ὑπισχνεῖται μὴ παρέχειν τῷ Βατορίῳ καὶ τοῖς Σουηδοῖς στρατὸν καὶ χρήματα ἐν τοῖς πρὸς τὴν Ῥωσσίαν πολέμοις, ἥτις ὡσαύτως οὐδεμίαν βοήθειαν παρέχει τοῖς ἐχθροῖς τῆς Δανίας.

3. Τὰ ἀρχαῖα ὅρια τῶν Ῥωσσικῶν καὶ Δανικῶν ἐπαρχιῶν ἀνανεωθήσονται ἐν Νορβηγίᾳ.

4. Αἱ συμβαλλόμεναι δυνάμεις ὑπισχνοῦνται πλήρη μὲν ἐλευθερίαν ὑπὲρ τῶν ἐμπόρων, ἀσφάλειαν δὲ ὑπὲρ τῶν ὁδοιπόρων.

5. Ὁ Φρειδερίκος ὀφείλει παρέχειν ἐλευθέραν διά-

4578. βασιν τοῖς πορευομένοις εἰς Μόσχαν Γερμανοῖς τεχνίταις. Διὰ τὴν ἐναργῶς ὠφελούσαν μόνον τὸν Τσάρον ταύτην συνθήκην ὁ Οὐτφέλδος ἐστερήθη τῆς εὐνοίας τοῦ Φρειδερίκου διὸ μνησικακῶν κατὰ τῶν Ῥώσων, ἐν διαγραφῇ τῆς ὁδοιπορίας αὐτοῦ, καταρᾶται αὐτοὺς διὰ τὴν ἰσχυρογνωμοσύνην, τὴν δολιότητα καὶ τὸ ἀκαταδάμαστον.

Κριμαϊκά.

‘Ο Ἰωάννης ἐπιθυμῶν, εἰ μὴ τῆς συμμαχίας, τοῦλάχιστον τῆς εἰρήνης πρὸς τὸν ἐξησθενηκότα καὶ ὑπεργηρον Δεβλὲτ - Γιρέιν, ἀντεπέστελλεν ἀδιαλείπτως πρὸς αὐτόν· καὶ εἰ μὲν οὐκ ὑπεχώρει, ἀλλ’ οὐδ’ ἀπῆτει τι, πλὴν συνθήκης περὶ εἰρήνης καὶ ἀπραξίας τοῦ Χάνη. Τελευτήσαντος δὲ τούτου τῇ 29 Ἰουνίου 1577, ὁ διάδοχος αὐτοῦ Μαχμέτ Γιρέις ἀνήγγειλε φιλικώτατα πρὸς τὸν Ἰωάννην τὴν τελευτὴν ταύτην· ἔπραξε δὲ πλέον τι· διότι εἰσβαλὼν εἰς τὴν Λιθουανίαν, ἐπόρθησε καὶ ἔκαυσε τὸ πλεῖστον τῆς Βολυνίας, πειθόμενος τῇ γνώμῃ τῶν μεγιστάνων τῆς Ταυρικῆς, οἵτινες ἐφρόνουν, ὅτι ἦν ἀνάγκη δηλώσαι τὴν εἰς τὸν Θρόνον ἀνάβασιν διὰ πυρκαϊῶν καὶ φονικῶν ἐπιδρομῶν εἰς τὰς ὁμόρους χώρας. ‘Ο Ἰωάννης παραχρῆμα ἔπεμψε πρὸς αὐτόν τὸν ἐπιφανῆ ἄρχοντα πρίγκιπα Μοσάλσκιην, ὅπως συγχαρῇ αὐτῷ καὶ κομίσῃ τοσαῦτα βαρύτιμα δῶρα, ὅσα τέως οὐκ εἶδον ἐν Ταυρικῇ, καὶ μεθ’ ὁδηγιῶν λίαν συγκαταβατικῶν, π. χ. ἵνα προσκυνῇ μέχρις ἐδάφους τὸν Χάνην, ὑπισχνῆται ἐτήσια δῶρα ἐν συμμαχίᾳ, μὴ μνημονεύων ὅμως αὐτῶν ἐν τῇ συνθήκῃ, εἶτα δ’ ἀπαιτήσῃ παρὰ τοῦ Μαχμέτ - Γιρέι, ἀλλ’ οὐχὶ ἐπιμόνως, ἵνα καλῇ τὸν Μέγαν Ἡγεμόνα Τσάρον, ἐν γένει δὲ πολιτευθῇ πράως καὶ ἀποφεύγῃ πάντα δηκτικὸν λόγον· εἰ δ’ ὁ Χάνης,

ἢ οἱ Τάταροι μεγιστᾶνες ἀνεμίμνησκον αὐτὸν τὴν ἐποχὴν τοῦ Καλίτα καὶ Οὐσβέκη, μὴ ὀργίζηται, ἀλλ' ἀποκρίνηται ἡσύχως, λέγων· « Ἄ γ ν ο ῶ τ ᾶ π α ρ ε λ ω ῖ θ ὄ ν τ α ὁ Θεὸς καὶ ὑμεῖς, μεγιστᾶνες, γινώσκετε αὐτά. » Οὕτως ὁ Ἰωάννης ἐθήρευε τὴν φιλίαν τοῦ νέου Χάνη, ὅπως καταστείλῃ τὴν θρασύτητα τοῦ Στεφάνου διὰ τοῦ φόβου τῶν εἰσβολῶν τῶν Τατάρων, ὀλεθρίων πρὸς τὴν Λιθουανίαν· ἀλλ' ἡ πολιτικὴ αὐτῆ, εὐδοκιμήσασα ἐπὶ Ἰωάννου τοῦ Γ', ἀπέτυχεν ἐπὶ τοῦ υἱοῦ καὶ ἐγγόνου αὐτοῦ. Εἰς ἀμοιβὴν δὲ τῆς φιλίας ὁ Μεχμέτ-Γιρέις ἀπῆτει τὴν παραχώρησιν τοῦ Ἀστραχανίου, προσφέρων τῇ Ῥωσσίᾳ εἰς ἀνταλλαγὴν τὴν Λιθουανίαν καὶ Πολωνίαν, προσέτι δὲ τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν Κοζάκων τοῦ Τανάιδος καὶ Βορουσθένους. Δηλώσαντες οἱ ἐν Μόσχᾳ πρέσβεις τοῦ Χάνη τὰς ἀξιώσεις ταύτας, ἔλαβον ἀπάντησιν, ὅτι οἱ Κοζάκοι οὐτοι οὐχ ὑπέκειντο τῇ Ῥωσσίᾳ· διότι οἱ μὲν ὑπηρετοῦν τῷ Βατορίῳ, οἱ δὲ ἦσαν Ῥῶσσοι ἢ Λιθουανοὶ λειποτάκται, ζημιούμενοι θανάτῳ ὅπουδῆποτε τῆς Ῥωσσικῆς γῆς ἐφαίνοντο. Περὶ δὲ τοῦ Ἀστραχανίου ἔλεγον, ὅτι « Τὰ ὄπλα καὶ ἡ θρησκεία ὑπέταξαν διὰ παντός αὐτὸ τῇ Ῥωσσίᾳ· ὅτι ἤδη ἀνηγέρθησαν ἐν αὐτῷ ναοὶ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, ὡς καὶ μοναστήρια, πολλοὶ δὲ τῶν καυτοίκων εἰσι χριστιανοί. » Ὁ δὲ Μαχμέτ Γιρέις ἐπανελάμβανε τῷ Τσάρῳ· « Σὺ παρεχώρησας ἡμῖν τὴν πόλιν ταύτην· ἐκπλήρωσον οὖν νῦν τὴν ὑπόσχεσιν. Τότε καὶ χῆραι καὶ τὰ ὀρφανὰ ὑμῶν δυνήσονται φορεῖν ἀφόβως χρυσὸν καὶ ἄργυρον· οὐδεὶς τῶν πολεμιστῶν μου τολμήσει ἀψασθαι αὐτῶν καὶ ἐν τοῖς ἐρημοτάτοις ὁδοῖς. » Συγχρόνως δ' ἀπῆτει καὶ 4,000 ρούβλια. Ἄλλ' ὁ Τσάρος ἔπεμψε πρὸς αὐτὸν 1,000 μόνον μετὰ πολλῶν

1578.

δώρων ὑπὲρ τῶν γυναικῶν καὶ μεγιστάνων αὐτοῦ. Ἄλλ' ἀπέτυχε τοῦ σκοποῦ· διότι ὁ Στέφανος προῦλαβεν ἡμᾶς ἀγοράσας τὴν αἰσχρὰν φιλίαν τοῦ ἀρχιεπιστοῦ τούτου· ὅθεν μετ' οὐ πολὺ ἐλευθέρως ἐδύναντο ἄγειν πάσας τὰς δυνάμεις αὐτοῦ κατὰ τῆς Ῥωσσίας.

Διαπραγματεύ-
σεις πρὸς τὴν
Σουηδίαν.

Ὁ Βατόριος, ἀγαπῶν μεγάλα ἔργα καὶ δόξαν, ἐγίνωσκεν ὡσαύτως ἵνα ἀναμένῃ καὶ καιρόν· ἐνασχολούμενος δὲ περὶ τὴν πολιορκίαν τοῦ Δαντίσκου, ἐφαίνετο, ὅτι ἔβλεπεν ἀδιαφόρως τὰς ἐν Λιβονία νίκας τοῦ Ἰωάννου. Καὶ ἐγίνωσκε βεβαίως, ὅτι οὐχὶ διὰ τῶν διαπραγματεύσεων, ἀλλὰ διὰ τοῦ ξίφους λυθῆσεται τὸ ζήτημα, καὶ ὁμῶς ἔγραψε πρὸς τὸν Τσάρον, ὅτι θαυμάζει τὴν φανερὰν ἔχθραν αὐτοῦ, προέτεινε δὲ τὴν ἀποφυγὴν τῆς αἱματοχυσίας, εἴ ἦν δυνατὸν, διὰ τῆς συνδιαλλαγῆς τῶν συμφερόντων τῆ τιμῆ καὶ τῆ ἀσφαλείᾳ ἀμφοτέρων τῶν ἐπικρατειῶν, Ῥωσσίας καὶ Πολωνίας. Ὁ δὲ Τσάρος ἀπεκρίνετο· «Ἡ ἀγανάκτησίς σου ἄλογός ἐστι· ἀναλαβὼν τὰς Λιβονικὰς πόλεις μου, ἀπέπεμψα ἐκεῖθεν τοὺς ὑπηκόους σου ἀτιμωρηταί. Καὶ εἴ μὲν βασιλεὺς, ἄλλ' οὐχὶ τῆς Λιβονίας.» Ἐν Μαίῳ δὲ μηνὶ τοῦ 1578 οἱ πρέσβεις τοῦ Μαξιμιλιανοῦ, στρατηγοὶ τῆς Μαζοβίας καὶ τοῦ Μίνσκου, ἐλθόντες εἰς Μόσχαν, ἐδήλωσαν πρὸς τοὺς εὐπατρίδας, ὅτι μόνον μέλημα τοῦ βασιλέως ἦν ἡ ἡσυχία τῶν χριστιανῶν, ποθοῦντος εἰλικρινῶς ἵνα διάγῃ ἐν εἰρήνῃ πρὸς πάντας, ἰδίᾳ δὲ πρὸς τὴν Ῥωσσίαν. προσετίθεσαν δὲ, ὅτι «τὴν ἀνακωχὴν ἔλυσεν ὁ Τσάρος» διὰ τῶν ἐν Λιβονία ἐχθρικῶν ἔργων. Ὁ Στέφανος παρέδωκεν ἡμῖν πλήρη ἐξουσίαν πρὸς ἀποκατάστασιν «τῆς αἰωνίας εἰρήνης.» Καὶ ἐν πρώτοις οἱ μὲν εὐπατρίδαι ἀπήτησαν πρὸς τοῦτο, ὅπως ὁ βασιλεὺς, καλῶν τὸν Ἰωάννην Τσάρον, μέγα νῆγεμόνα τοῦ

Σμολένσκου καὶ Πολότσκου, ἀποβάλλη τὰς περὶ Λιβονίας καὶ Κουρλανδίας, ἀχωρίστων ἀπὸ τῆς Ῥωσσίας, ἀξιώσεις, προσέτι δὲ παραχώρηση τῆ Ῥωσσία τὸ Κιέβον, Κάνεβον, Βιτέβσκον καὶ πολλὰς ἄλλας πόλεις· οἱ δὲ πρέσβεις ἀπήτουν τὴν παραχώρησιν οὐ μόνον πάσης τῆς Λιβονίας, ἀλλὰ καὶ πασῶν τῶν ἀρχαίων ἐπαρχιῶν τῆς Ῥωσσίας ἀπὸ τῆς Καλούγας μέχρι τοῦ Τσερνιγόβου καὶ τοῦ Δουίνα. Ἰδόντες δὲ τὸ ἀδύνατον τῆς εἰρήνης, συνεφώνησαν μόνον εἰς τὴν ἀνανέωσιν τριετοῦς ἀνακωχῆς· ἀλλὰ παρενέβαλον ἐν τῷ Ῥωσικῷ ἀντιγράφῳ τὰς λέξεις ταύτας, μὴ περιεχομένας ἐν τῷ Πολωνικῷ, «Ὁ βασιλεὺς ἀπέχει τῆς Λιβονίας.» ὁ δὲ Τσάρος, ἐπικυρῶν τὴν συνθήκην ταύτην διὰ τοῦ συνήθους ὄρκου, εἶπεν· «Ὁμνύω πρὸς τὸν γείτονα μου βασιλέα Στέφανον, ὅτι τηρήσω τοὺς ὄρκους, ἀλλ' οὐδόλως ἀποβάλλω τὰ ἐπὶ τῆς Λιβονίας καὶ Κουρλανδίας δικαιώματά μου.» Οἱ ἀξιωματικοὶ Κάρπολ καὶ Βολοβὶν ἀπῆλθον πρὸς τὸν Στέφανον ὅπως λάβωσι τὴν ὀρκωμοσίαν αὐτοῦ καὶ ἀνταλλάξωσι τὴν συνθήκην, ἣτις ὁμως ἐματαιώθη μὴ ἀποτρέψασα τὴν αἵματοχυσίαν.

Ἦδη αἱ περιστάσεις μετεβάλλοντο πρὸς ἀγανάκτησιν τοῦ Ἰωάννου καὶ βλάβην τῆς Ῥωσσίας. Τῷ 1577 ὁ Σουηδὸς ναύαρχος Γιλλενάγγερ, προσορμισθεὶς εἰς τὴν Νάρβαν μετὰ στόλου, ἔκαυσε τὰ ξύλινα ὀχυρώματα τῆς πόλεως ταύτης, ἀποκτείνας καὶ αἰχμαλωτίσας Ῥώσσους τινάς· ἕτερος δὲ Σουηδικὸς στρατὸς ἔταμε καὶ ἔκαυσε μέρος τῆς ἐπικρίχης Κεξχόλμου. Ἀλλὰ καὶ οἱ κάτοικοι τοῦ Ρέβελ καὶ ὁ Ἀννίβας Σεγκεμβέργος ἐτάραττον ἀδιαλείπτως τὴν Ῥωσικὴν Ἑστωνίαν διὰ συχρῶν ἐπιδρομῶν, οἱ δὲ στρατηγοὶ τοῦ Ἰωάννου ἀνε-

478. παύοντο ἐν ταῖς πόλεσι, καταφρονοῦντες τῶν ἀσθε-
νῶν ἐχθρῶν, ὧν τὸ θράσος ἠΰξανε διὰ τὴν
ἀπραξίαν αὐτῶν. Ἱστορεῖται, ὅτι οἱ Λιθουανοὶ ἀξιομα-
τικοὶ ἐκράτησαν τοῦ Δουνεβούργου διὰ τοῦ δόλου· διότι
πέμψαντες κάδον οἰνοπνεύματος, ὡς σημεῖον φιλίας,
πρὸς τὴν φρουρὰν, διέρρηξαν κατὰ τὴν νύκτα τὰς πύ-
λας τοῦ φρουρίου, καὶ ἀπέκτειναν τοὺς Μοσχίους στρα-
τιώτας, πάντας οἰνοβαροῦντας. Οἱ μισθοφόροι τοῦ Βα-
τορίου Γερμανοὶ κατέλαβον ὡσαύτως αἰφνιδίως καὶ ἀ-
πόνως τὸ ἀξιολογώτατον φρούριον, τουτέστι τὸ
Βένδεν, πολυθρύλλητον πόλιν ἐπὶ τῷ γενναίῳ θανάτῳ
τῶν στρατευμάτων τοῦ Μάγνου καὶ τῆ φοβερᾶ ἐκδική-
σει τοῦ Τσάρου. Οἱ δὲ ἀφρόντιδες στρατηγοὶ οὔτε εἶ-
δον, οὔτε ἤκουσαν, ὅτι οἱ Γερμανοὶ κατεσκεύασαν ἀν-
τίκλειθρα ὅπως ἀνοίξωσι τὰς πύλας τῆς πόλεως, ὅπου
εἰσελθόντες ἔσφαξαν τοὺς ὑπνώττοντας Ῥώσους.
Συγχρόνως ὁ Ἰωάννης ἔμαθεν, ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ σκιά τῆς
ὑποτιθεμένης βασιλείας τῆς Λιβονίας, ἐπιπόνημα τῆς
πολυμηχάνου πολιτικῆς αὐτοῦ, ἐξέλιπε διὰ τῆς φυγῆς
τοῦ ψευδοβασιλέως, πρὸ πολλοῦ μελετῶντος προδοσίαν.
Θῦμα τῆς φιλοδοξίας καὶ τοῦ φόβου ὁ Μάγνος, δοὺς
πρὸ μικροῦ ὄρκον πίστεως πρὸς τὸν Ἰωάννην, ἐπανήλ-
θεν αὐθις πρὸς τὸν Βατόριον, καὶ συνομολογήσας μετ'
αὐτοῦ συνθήκην, ἀνεχώρησε κρύφα ἐξ Ὄβερπάλεν εἰς
Πίλτεν, πολίχνην τῆς Κουρλανδίας, μετὰ τῆς νέας γυ-
ναικὸς, ἣτις οὐχὶ ἀλύπως χάριν αὐτοῦ κατέλιπε τὴν
πατρίδα, καὶ τοι μὴ δυναμένη ἀγαπῆσαι τὸν θεῖον, φο-
νέα τῶν δυστυχῶν αὐτῆς γονέων.

Ἡ εὐπιστία ἦν ἀλλοτρία τοῦ Ἰωάννου· διὸ οὗτος
οὐδόλως ἐξεπλάγη ἐπὶ τῆ φυγῆ τοῦ Μάγνου, ἔχων αὐ-
τὸν προσωρινὸν ὑπηρέτην τῆς ἑαυτοῦ πολιτικῆς. Ἄλλ'

ἔφαινετο δυσπιστῶν καὶ ἠτιᾶτο ἑαυτὸν τὴν ὑπερβάλλουσαν πρὸς τὸν ἐπίορκον ἐπιείκεια, ἀπέστειλε δ' ἐπὶ τὸ Βένδεν τοὺς ἐπιφανεστάτους στρατηγοὺς τὸν Ἰωάννην Θεοδώρου Μοσισλάβσκη καὶ τὸν υἱὸν τούτου, καὶ τὸν εὐπατρίδην Μορόσοβ καὶ ἄλλους, ὅπως θάψωσι διὰ Γερμανικοῦ αἵματος τὴν βεβαμμένην ὑπὸ Ῥωσικοῦ γῆν· ἀλλ' οἱ στρατηγοὶ ἐφάνησαν ἀνίκανοι πρὸς ἄλωσιν τοῦ φρουρίου. Καὶ διέρρηξε μὲν τὸ πυροβολικὸν τὸ τεῖχος, ἀλλὰ μαθόντες, ὅτι ἤλθον εἰς βοήθειαν τοῦ Βένδεν τὰ στρατεύματα τοῦ Βατορίου, στρατηγούντων τοῦ Δαμβίσκη, Βούριγκου καὶ Χοτκιέβιτς, ἔλυσαν τὴν πολιορκίαν. Τὴν ἀποτυχίαν ταύτην ἐπηνώρθωσαν οἱ νεώτατοι στρατηγοὶ τοῦ Τσάρου, ὁ πρίγκιψ Ἰωάννου Μιχαήλ Ἐλέτσκη καὶ ὁ εὐγενὴς Λεόντιος Γρηγορίου Βολούεβ· διότι μετ' ὀλίγων ἀνδρῶν πολιορκηθέντες ὑπὸ τῶν Γερμανῶν τῆς Ῥήγας ἐν Λενβάρτῳ, στερούμενοι ἄρτου, ἔχοντες δὲ τὰ πρὸς πόλεμον, ἐνεκαρτέρησαν ἐπὶ μῆνα, τρεφόμενοι ἐξ ἵππειου κρέατος καὶ δερμάτων, καὶ διὰ τῆς ἀνδρίας καὶ καρτερίας ἐνίκησαν τὸν ἐχθρὸν, ὅστις ἀπεχώρησε καταλιπὼν σωροὺς πτωμάτων ὑπὸ τὰ τεῖχη τῆς πόλεως. Ἄλλ' οἱ ὑπὸ τὸν ἀκάματον Σεγκεμβέργον Σουηδοὶ ἐνέπρησαν τὸ προάστειον τοῦ Δορπάτου, θανατώσαντες ἀνηλεῶς πάντας τοὺς Ῥώσους, ἀνδρας, γυναῖκας, παιδιά· οὔτε εὐσπλαγχνία, οὔτε φιλανθρωπία ὑπῆρχεν· ἐκατέρωθεν δὲ ἀπελογοῦντο ὑπὲρ τῶν θηριωδιῶν τούτων ὡς ἀμοιβαίως παθόντες.

Περὶ τὸ τέλος τοῦ θέρους οἱ Μόσχοι στρατηγοὶ Ἰωάννης Ἰουρίου Γολίτσιν, Τουμένσκη, Χβοροστίνιν καὶ Τουφιάκιν ἐπολιόρκησαν τὴν πόλιν Ὀβερπάλεν, κατεχομένην ἀπὸ τῆς φυγῆς τοῦ Μάγνου ὑπὸ τῶν Σουηδῶν τῇ συγκαταθέσει τῶν κατοικούντων ἐκεῖ Γερμανῶν·

1678.

καταλαβόντες δὲ τὸ φρούριον τοῦτο οἱ στρατηγοὶ καὶ διακοσίους Γερμανοὺς, ἔπεμψαν τούτους εἰς Μόσχαν πρὸς τιμωρίαν καὶ θάνατον, αὐτοὶ δὲ ἔμελλον πορευθῆναι πρὸς τὸ Βένδεν· ἀλλ' ἐρίζοντες πρὸς ἀλλήλους περὶ τῶν πρεσβείων, παρημέλησαν τῶν διαταγῶν τοῦ Τσάρου. Ὅθεν οὗτος δικαίως ὀργισθεὶς, ἔπεμψεν εἰς Δορπάτον τὸν περιώνυμον γραμματέα Ἀνδρέαν Τσελκάλοβ καὶ τὸν προσφιλεῖ ἑυγενῆ Δανιήλ Σαλτικὸβ πρὸς ἀντικατάστασιν τῶν στρατηγῶν, εἰ ἐπὶ πλεονήπειθον. Καὶ ἐξεστράτευσαν μὲν ἐπὶ τέλους, ἀλλὰ παρέσχον καιρὸν τῷ ἐχθρῷ παρασκευασθῆναι εἰς ἄμυναν, τοῖς δὲ Λιθουανοῖς ἐνωθῆναι μετὰ τῶν Σουηδῶν· πολιορκήσαντες δὲ τὸ Βένδεν, μετ' ὀλίγας ἡμέρας (τῇ 21 Ὀκτωβρίου) εἶδον τὸν ἐχθρὸν ἐκ τῶν νῶτων. Ὁ Σαπέγας, ἄγων τοὺς Λιθουανούς καὶ Γερμανοὺς, ὁ δὲ στρατηγὸς Βόε τοὺς Σουηδοὺς ἐφώρμησαν πρὸς δεκαοκτῶ χιλιάδας Ῥώσων· οὗτοι δὲ μόλις προέλαβον ἐξελθεῖν τῶν χαρακωμάτων καὶ συνταχθῆναι εἰς μάχην. Καὶ ἐπὶ πολὺ μάχονται κρατερῶς, ἀλλὰ ἐν κρισίμῳ ὥρᾳ τὸ ἄθλιον Ταταρικὸν ἵππικὸν προὔδωκε τὸ περικλινὸν ἡμῶν καὶ ἔφυγε. Τότε συνεταράχθησαν οἱ Ῥῶσσοι, καὶ διαλύσαντες τὰς τάξεις ὑπεχώρησαν εἰς τὰ χαρακώματα, ἐνθα δι' ἰσχυροῦ πυροβολισμοῦ ἀνεχαίτιζον τὴν ὄρμην τοῦ ἐχθροῦ. Ἡ νύξ κατέπαυσε τὴν μάχην· ἀλλ' ὁ Σαπέγας καὶ Βόε, προθυμοῦμενοι ἐπαναλαβεῖν αὐτὴν, ἀνέμενον ἀνυπομόνως τὴν πρῶταν· ὁ δὲ ἀρχιστράτηγος Γολίτσιν, ὁ ἐπιφανὴς ἀξιωματικὸς Θεόδωρος Σερεμέτεβ, ὁ πρίγκιψ Ἀνδρέας Παλίτοκης μετὰ τοῦ εὐφυοῦς, ἀλλὰ μικροφύχου, γραμματέως Τσελκάλοβ, ὑπὸ τοῦ φόβου παραφερόμενοι, ἔφυγον δρομαίως πρὸς τὸ Δορπάτον, καταλιπόντες ἐν μέσῳ τῆς νυκτὸς τὸν περίφοβον

στρατόν. Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς λειποταξίας ταύτης ἦν γενικὴ φυγή· καὶ τινες μὲν ἀνδρεῖοι ἀπεπειράθησαν ἵνα λαλήσωσι περὶ τῶν καθηκόντων καὶ τιμῆς· καὶ τοὶ δὲ μηδενὸς ἀκούσαντος αὐτῶν, ἐδήλωσαν ὅμως ὅ,τι ἐφρόνουν, δόντες οὕτω παράδειγμα ἄξιον τῶν καλλίστων χρόνων τῆς Ῥώμης. Οὕτω δὲ ὁ στρατηγὸς Βασίλειος Ἀνδρέου Σίτσκης, ὁ ἀρχηγὸς τοῦ πυροβολικοῦ Βασίλειος Θεοδώρου Βοροντσόβ, ὁ Δανιὴλ Βορίση Σαλτικὸβ, ὁ πρίγκιψ Μιχαὴλ Βασιλείου Τουφιάνκιν, ἀκίνητοι μένοντες, ἀνέμενον τὸν θάνατον, ὃν καὶ εὗρον τὴν ἐπαύριον, ὅτε ὁ ἐχθρὸς, βλέπων ὀλίγους μόνον ἀνδρείους ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῶν Ῥώσων, ἐπετέθη αὐτοῖς πανστρατιᾶ. Ὁ ἀξιωματικὸς Τάτεβ, οἱ πρίγκιπες Χβολοστίνιν, ὁ Συμεὼν Τουφιάνκιν καὶ ὁ γραμματεὺς Κλοβοῦκος ἠχμαλωτίσθησαν. Ὁ ἐχθρὸς ὀρμήσας τότε πρὸς τὸ πυροβολικόν, ἐστάθη, ἰδὼν σπανίαν πρᾶξιν στρατιωτικῆς πίστεως· διότι οἱ Μόσχοι πυροβοληταὶ φρίσσοντες ἐπὶ τῇ παραδόσει — ἐκρεμάσθησαν ἐκ τῶν ἰδίων τηλεβόλων!... Οἱ ἄνδρες οὗτοι οὐδὲως ἐφαντάζοντο δόξαν, τὰ δὲ ὀνόματα αὐτῶν ἔμειναν ἄγνωστα. Καὶ ἡ πράξις αὕτη ἔμενον ἄγνωστος τοῖς μεταγενεστέροις, εἰ ὁ χρηστὸς γραμματεὺς τοῦ βασιλέως Χαϊδενστάιν μὴ ἐμνημόνευεν αὐτὴν ἐν τῇ ἱστορίᾳ αὐτοῦ μετὰ θαυμασμοῦ γενναίας ψυχῆς, τιμῶσης τὸ μεγαλεῖον καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς ἐχθροῖς. Δεκαεπτὰ τηλεβόλα κατέλαβον οἱ νικηταὶ ὡς καὶ πάσας τὰς ἀποσκευὰς καὶ πολλοὺς Ταταρικοὺς ἵππους. Ῥῶσσοι δὲ ἐφονεύθησαν κατὰ τὴν μάχην ταύτην ἑξακισχίλιοι. Οὕτως ἤρξαντο αἱ νίκαι τοῦ Βατορίου καὶ αἱ ἤτται τοῦ Ἰωάννου ἐν πολέμῳ δυστυχεῖ μὲν, ἀλλ' οὐχὶ ἀδόξω τῇ Ῥωσσίᾳ, ἥτις τὰ πάντα εἶχε

Θαυμασία
πράξις τῶν Μο-
σχιῶν πυροβο-
ληστῶν,

1578.

πρὸς νίκην, καὶ δύναμιν καὶ ἀνδρίαν, ἐστερεῖτο δὲ μεγαλοφύχου κυριάρχου!

Μέχρι τούτου ὁ Ἰωάννης οὐδόλως ἀπέβλεψεν εἰλικρινῶς εἰς τὴν εἰρήνην· διότι διανοεῖτο, ὅτι οὐδ' εἰς τὴν ἐπικύρωσιν τῆς ἀνακωχῆς συναίνεσι ὁ βασιλεὺς, ἐχούσης ὄρον ἵνα οὗτος ἀπέχη τῆς Λιβονίας. Καὶ τὸ μὲν ἀνέμενεν ἀγγελίας παρὰ τῶν ἐν Κρακοβίᾳ Μοσχίων πρέσβειων, τὸ δὲ παρὰ τῶν στρατηγῶν περὶ τῆς ἀλώσεως τοῦ Βένδεν, ἣν ἐνόμιζεν εὐχερῆ· διὸ ἀπέφευγε τοῦ ἰδεῖν πρεσβευτὴν τοῦ Στεφάνου, ὅπως πείσῃ αὐτὸν εἰς συνομολόγησιν ἰδίας συνθήκης περὶ τῶν Λιβονικῶν πόλεων· ἀλλὰ ταραχθεὶς ἐκ τῆς παρὰ τὸ Βένδεν συμφορᾶς τοῦ στρατοῦ ἡμῶν, ἀπεκρίνατο παραχρῆμα εἰς τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Βατορίου, συναινῶν εἰς τὴν εἰρηνικὴν λύσιν τῆς τύχης Λιβονίας καὶ ἀναμένων ἐπὶ τούτῳ ἐν Μόσχα τοὺς νέους πρέσβεις τοῦ βασιλέως· ἐδήλου δὲ συνάμα τὴν ἀπορίαν αὐτοῦ διὰ τὴν μὴ ἐπάνοδον ἐκ Κρακοβίας τῶν ἰδίων πρέσβειων καὶ τὴν προθυμίαν πρὸς ἔντιμον εἰρήνην· ἀλλ' ὁ Βατόριος καταλαβὼν ἤδη τὸ Δάντισκον, παρεσκευάσθη εἰς πόλεμον.

Τῆ 11
νοεμβρίου.

Ἰα

Ἐπικίνδυνος οὗτος ἐχθρὸς δηλῶν τὰς πρὸς ἡμᾶς εἰρηνικὰς διαθέσεις, ἀπεδείκνυε τῇ συνελεύσει τῆς Βαρσοβίας τὴν κατεπείγουσαν ἀνάγκην πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ἐπικρατείας διὰ πολεμικῶν δυνάμεων, λέγων· «Ἐχομεν δύο κακοὺς ἐχθροὺς. Καὶ οἱ μὲν Τάταροι τῆς Ἰταλικῆς πυρπολοῦσιν, οἱ δὲ Ῥῶσσοι ἀφαιροῦνται τὰ κτήματα ὑμῶν. Ἐκστρατεύσομεν ἐφ' ἑκατέρους, ἢ ἐπὶ τὸν ἕτερον;» Ἡδὴ ἡ παρουσία μεγάλου ἀνδρὸς ἀνεζωπύρει τὴν πρὸς πατρίδα ἀγάπην τῶν μεγιστάνων καὶ εὐγενῶν. Ὁ δὲ Βατόριος ἐλάλει μὲν κακῶς τὴν γλῶσσαν, ἀλλ' ἦν ἐγκρατὴς τῆς Πολωνικῆς καὶ Λι-

Θουανικῆς ἱστορίας· ἀριθμήσας δὲ τὰς παρὰ τῆς Ῥωσσίας καταληφθείσας χώρας, ἤτιᾶτο τὴν ἀδυναμίαν τῶν βασιλέων, ἐκολάκευε τὴν ἐθνικὴν αὐτῶν φιλοτιμίαν καὶ δεικνύων τὸ ξίφος αὐτοῦ, ἤκουε τῶν συζητήσεων τῶν μεγιστάνων λεγόντων· «Ἡ Ταυρικὴ ὑπείχει τῷ Σουλτάνῳ, ὃν ἐπιθετικὸς πόλεμος ἐξοργίσει καθ' ὃν δὲ χρόνον ἐσόμεθα ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ, οἱ Ὀθωμανοὶ εἰσβαλοῦσιν εἰς Πολωνίαν. Καὶ ποία ἡ ὠφέλεια; Ὁ ἄγριος οὗτος ἡλὰς πάντοτε ἀρπάζει καὶ πάντοτε πτωχὸς ἐστὶ. Προτιμώτερον εἰρηνεὺς ἐπὶ τινὰ χρόνον πρὸς τὸν Χάνην. Ἡ ἐπικράτεια τῆς Μόσχας μεγάλη καὶ ἰσχυρὰ, ἡ δὲ νίκη ἐνδοξότερα! Ἀκμάζει διὰ τὰ τῆς φύσεως δωρήματα καὶ διὰ τὴν ἐμπορίαν· διὸ τὰ λάφυρα ἡμῶν ἔσσονται πλείονα!» Ὅθεν ὁμοθύμως ἡ συνέλευσις ἀπεφάνετο πόλεμον πρὸς τὴν Ῥωσσίαν· παραχρῆμα δὲ παρηγγέλη ἡ συνάθροισις πολλοῦ στρατοῦ, τοῖς δὲ ἰδιοκλήμοσι καὶ πολίταις ἐπεβλήθησαν ἀνήκουστοι τέως φόροι, δι' οὓς οὐδεὶς ἐγόγγυζεν, ἀλλὰ πάντες ἐξωπλίζοντο καὶ ἀπέτιον, ἢ εἰλικρινῶς ἢ κατὰ προσποίησιν προθυμοῦμενοι. Μὴ ἐρειδόμενος δ' ὁ Βατόριος ταῖς ἰδίαις δυνάμεσιν, ἠτήσατο τὴν βοήθειαν καὶ ἄλλων, τὴν τοῦ σουλτάνου καὶ τοῦ Πάπα. Ὅπως δὲ κτήσεται τὴν εὖνοιαν τοῦ πρώτου, οὐδόλως ἐδίστασε παραβῆναι τοὺς ἱερούς τῆς τιμῆς νόμους· διότι ἐνόμιζεν, ὅτι ἐν τῇ πολιτικῇ ἢ συνείδησις σιγᾶ, τὸ δὲ κοινὴ συμφέρον ἐστὶν ὁ ὑψιστος νόμος τῷ κυριάρχῃ.

Θηρεύοντος τότε τοῦ Στεφάνου πανταχοῦ εἰρήνην καὶ συμμαχίαν, ὅπως κινήσῃ πάσας τὰς δυνάμεις αὐτοῦ κατὰ τῆς Ῥωσσίας, πτωχὸς τις Κοζάκος τοῦ Βορυσθένους, Βλάχος τὸ γένος, Ῥωμαλέος καὶ ἐξάκουστος ἵππευς, κατάρθωσεν, ἠγούμενος συμμαχίας πλανητῶν,

2879.

τὴν κατάκτησιν τῆς Βλαχίας, ἧς τότε ἦρχεν ὁ ὀσπάρδος Πέτρος, ὑποτελὴς τοῦ σουλτάνου καὶ φίλος τοῦ Βατορίου. Ἐρεθισθεὶς δὲ ὁ Στέφανος ὑπὸ τῶν τολμηρῶν αὐτοῦ ἐπιτυχιῶν, ἔπεμψε στρατὸν πρὸς ἐκδίωξιν τοῦ ἄρπαγος, ἀλλ' ὁ εὐθαρσὴς Κοζάκος, πιστεύσας ταῖς ὑποσχέσεσι τῶν στρατηγῶν, παρεδόθη ἐκουσίως· ὁ δὲ βασιλεὺς ἀπέτεμεν αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν πρὸς εὐαρέστησιν τοῦ σουλτάνου, καὶ παρόντος τοῦ πρεσβευτοῦ τούτου, εἶπε τοῖς μεγιστάσι· «Χάριν τοῦ ἀλληλογενοῦς δικαίου οὐ παροξύνω τὸν κρᾶταιὸν πρὸς βλάβην τῆς ἐπικρατείας.» Καὶ ὅμως διὰ τὴν ἀπιστίαν ταύτην ὁ Βατόριος ἀπήλαυσε μόνον τῶν φιλοφρονήσεων τοῦ Ἀμουράτ διότι ὁ συνετὸς αὐτοῦ βεζίρης Μαχμέτ, εἶπε πρὸς τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεις τοῦ Βατορίου· «Εὐχόμεθα τῷ βασιλεῖ ὑμῶν δόξαν καὶ νίκην. Δυνατὸν μὲν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ εὐχερὲς τὸ νικῆσαι τὸν Τσάρον τῆς Μόσχας, ὃν μόνον ὁ σουλτάνος ὑπερβάλλει κατὰ τὴν δύναμιν.» Ὁ δὲ Πάπας, ὑποσχόμενος τῷ Βατορίῳ μεσιτεῦσαι ὑπὲρ αὐτοῦ πρὸς πάσας τὰς αὐλὰς τῆς Εὐρώπης, ἔπεμψε πρὸς αὐτὸν ἐν τούτοις ξίφος μετ' εὐλογίας. Ὁ ἐκλέκτωρ τοῦ Βρανδεμβούργου ἔδωκεν αὐτῷ τηλεβόλα τινά. Ὁ βασιλεὺς τῆς Δανίας, καὶ τοὶ φίλοι φρονῶν ὑπὲρ τοῦ ἐχθροῦ τούτου τῆς Ῥωσσίας, ἐταλαντεύετο καὶ ἀνέμενε τὰ ἀποθησόμενα· ἀλλ' ὁ τῆς Σουηδίας συνωμολόγησε συμμαχίαν καὶ ἐπιμαχίαν πρὸς τὸν Βατόριον. Ὁ Χάνης ἔλαβεν ὅσα δῶρα ἀπῆται παρὰ τῆς Λιθουανίας, ὅπως συνεργήσῃ κατὰ τὸν πρὸς τὴν Ῥωσσίαν πόλεμον. Καὶ ἐκ τῆς Τρανσυλβανίας ἤλθον πρὸς τὸν Στέφανον τὰ ἀρχαῖα καὶ γενναῖα συντάγματα, ἐκ δὲ τῆς Γερμανίας μισθοφόροι. Ἄλλ' ὅμως οὐκ ἐξήρχουν

1879.

ταί πρόσοδοι τῆς ἐπικρατείας πρὸς τὰς δαπάνας τοῦ πολέμου· διὸ ἠλάττωσε τὰς τῆς αὐλῆς, κατέβαλε τῷ θησαυροφυλακίῳ ὅσον εἶχε χρυσὸν καὶ ἄργυρον καὶ ἐδανείσθη ὅπου ἐδύνατο· ἐπεθεώρει δὲ καὶ ἐδίδασκε τὸν στρατὸν, ἠτοίμαζε τροφὰς καὶ ὡσεὶ ἔχων ἱκανὸν καιρὸν συνίστη νέα δικαστήρια, ἐτίθη νέους νόμους, ἐθεράπευε τοὺς εὐγενεῖς καὶ ἐστερέου τὴν ἐξουσίαν.

Ἐν τούτοις ὁ Κάρποβ καὶ Γολοβίν, πρέσβεις τοῦ Ἰωάννου, ἦλθον πρὸς τὸν Βατόριον μετ' εἰρηνικῶν γραμμάτων· ἐπὶ πολὺ δὲ ἐμεσολάβησαν αὐτοὺς οἱ ὑπάλληλοι τοῦ βασιλέως, φιλονεικοῦντες πρὸς αὐτοὺς περὶ τῆς προσηγορίας τῶν δύο κυριαρχῶν. Οἱ Πολωνοὶ, ἀποβάλλοντες τὸ ἄσημον ὄνομα τοῦ γείτονος, ὅπερ ὁ Τσάρος ἀπένεμε τῷ Βατορίῳ, ἤθελον ἐντελεθῆ ἰσότητα, μὴ ἀποκρύπτοντες, ὅτι ἡ συνθήκη τῆς Μόσχας μενεῖ ἀνεκτέλεστος. Καὶ ὑπεδέξαντο μὲν ἐντίμως τοὺς πρέσβεις, ἀλλ' ὁ Βατόριος, καθήμενος ἐπὶ τοῦ θρόνου, οὔτε ἠγέρθη ὅπως προσαγορεύσῃ αὐτοὺς, οὔτε ἠρώτησε περὶ τῆς υγείας τοῦ Τσάρου. Ἀδιαφορῶν δὲ πρὸς τὴν δυσαρέστησιν αὐτῶν, διήγγειλεν, ὅτι δύνανται ἐπανελθεῖν οἴκαδε, ταχυδρόμος δὲ κομίζει τὴν ἀπάντησιν. Τότε ἀνεχώρησαν εἰς Μόσχαν οἱ πρέσβεις, κατ' ὅτιν δ' αὐτῶν ἐξῆλθεν ὁ βασιλεὺς μετὰ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ, ἀποστείλας εἰς Μόσχαν τὸν ἀξιωματικὸν Λοπατίνοσκην μετ' ἐπιστολῆς πρὸς τὸν Τσάρον.

Ἄλλ' ὁ Ἰωάννης κατέλιπε τὴν πρωτεύουσιν· διότι μαθὼν τὰ συμβαίοντα ἐν τῇ συνελεύσει τῆς Βαρσοβίας, καὶ ἐπὶ μακρὸν μηδεμίαν ἔχων ἀγγελίαν παρὰ τῶν πρέσβειων Κάρποβ καὶ Γολοβίν, ἀκούσας δὲ καὶ περὶ τοῦ φοβεροῦ ἐξοπλισμοῦ τῆς Πολωνίας καὶ Λιθουανίας, παρεσκευάζετο καὶ αὐτὸς εἰς πόλεμον. Ἐν τινι

2179.

δὲ συμβουλίῳ τῶν εὐπατριδῶν καὶ τοῦ κλήρου, εἶπεν· «Ἐπέστη ἡ ὥρα μεγάλης αἵματοχυσίας. Ἐπικαλούμενος τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, πορεύομαι ὑπὲρ τῆς πατριδος καὶ ἐμοῦ εἰς τὴν χώραν τῶν Γερμανῶν καὶ Ἀλιθουανῶν.» Ἐκίνησε δὲ τὸν στρατὸν αὐτοῦ πρὸς δυσμὰς, διέγραψεν αὐτοῖς τὴν πορείαν καὶ τὰς στρατοπεδεύσεις, κατέλιπε φρευρὰς ἐν ὀγδοίχοντα πόλεσι παρὰ τὸν Ῥᾶ, Τάναϊν, Ὀκκαν, Βορυσθένη καὶ Δουϊναν καὶ ἐκέλευσε τὴν ἐν Νοβογορόδῳ καὶ Πσκοῦβῳ ἔνωσιν τῶν Εὐρωπαϊκῶν καὶ Ἀσιατικῶν δυνάμεων αὐτοῦ. Οἱ Ῥῶσσοι, οἱ ἀρχηγοὶ Κιρκάσσιοι, Σηφκάλιοι, Μόρβδιοι, Νογιάιοι, οἱ βασιλόπαιδες καὶ μοῦρζαι τῆς ἀρχαίας χρυστῆς παρεμβολῆς, τῆς Καζάνης καὶ τοῦ Ἀστραχανίου προήλαυον νυκθήμερον εἰς τὰς λίμνας Ἰλμένην καὶ Πεϊπούσην. Πᾶσαι αἱ ὁδοὶ ἐπληροῦντο πεζικοῦ καὶ ἵππικοῦ. Ὁ χειμὼν, τὸ ἔαρ καὶ μέρος τοῦ θέρους παρήλθον ἐν τοιαύταις κινήσεσι· τέλος δ' ὁ Τσάρος, ἐγγχειρίσας τὴν στρατηγίαν τῆς Μόσχας τῷ πρίγκιπι Ἀνδρέᾳ Κουράκιν, ἀνεχώρησεν Ἰουλίῳ μηνί ἐκ τῆς πρωτεύουσας μετὰ πάντων τῶν εὐπατριδῶν, τῶν συνέδρων τοῦ συμβουλίου καὶ πολλῶν γραμματέων χάριν τῶν πολιτικῶν καὶ πολεμικῶν ὑποθέσεων εἰς Νοβογορόδον, ὅπου οἱ στρατηγοὶ ἀνέμενον τὰ τελευταῖα προστάγματα. Εἰς τὴν πόλιν ταύτην ἦλθον ὁ Κάρποβ καὶ ὁ Κολοβιν, οἵτινες ἀνεκοινώσαντο αὐτῷ, ὅτι ὁ Βατόριος, ἀποβαλὼν τὴν ἀνακωχὴν, χωρεῖ ἐπὶ τὴν Ῥωσσίαν, ἄγων 40,000 ἀνδρῶν, ἀξιομένων ἐκ στρατευμάτων τῆς Τρανσυλθανίας καὶ Γερμανίας, ὡς καὶ πολλῶν Ἀλιθουανῶν ἐθελοντῶν.

Τοιαύτη ἦν ἡ δύναμις τοῦ ἐχθροῦ, διανοουμένου καταπατῆσαι τὴν Ῥωσσίαν· ἀλλὰ ἡ μόνη φρουρὰ τοῦ

Τσάρου συνίστατο ἐκ 40,000 εὐγενῶν, παιδῶν εὐπατ-
 τριδῶν, τοξοτῶν, πλὴν τῶν ἐν Νοβογορόδω καὶ
 Ησκόβω μεγάλων στρατῶν, στρατηγούντων τοῦ
 πρίγκιπος τῆς Τβέρης Συμεῶνος, τῶν πριγκίπων Μσι-
 σλάβσκη, Σουίσκη, Νόγτεβ, Τρουβετσκόη καὶ ἄλλων,
 διὰ λόγου δὲ μόνον ἐδύνατο ἵνα ἐμβάλῃ πάντα ταῦτα
 τὰ πλήθη εἰς Πολωνίαν, ὅπου ὁ λαὸς καὶ οἱ εὐγενεῖς
 ὀλίγον ἔχαιρον ἐπὶ ταῖς πολεμικαῖς βουλαῖς τοῦ Στεφά-
 νου, ἐπιθυμοῦντες μᾶλλον τῆς πρὸς τὴν Ῥωσσίαν εἰρήνης,
 ἢ τῶν δεινῶν τοῦ πολέμου ἀπὸ τοῦ Δουίνα μέχρι τοῦ
 Τύρα. Ἄλλ' αἱ σκιαὶ τοῦ Σουίσκη, Σερεβριάνη καὶ
 Βοροτίνσκη παρίσταντο τῇ φαντασίᾳ τοῦ Ἰωάννου
 ἐν μέσῳ τῶν τάφων τούτων τοῦ Νοβογορόδου, πεπλη-
 ρωμένων ἐκ θυμάτων τῆς ὀργῆς αὐτοῦ· διὸ ἐδυσπί-
 στει πρὸς τὴν προθυμίαν τῶν στρατηγῶν καὶ τοῦ λαοῦ·
 διότι ἡ πίστις οἰκεία ἐστὶ καθαρᾶς συνειδήσεως. Ὁ Τσά-
 ρος, ἀπολέσας τοσοῦτους ἤρωας, ἐφείδετο τότε ἀνα-
 ξίων στρατηγῶν· ὥστε οἱ πρίγκιπες Ἰωάννης Γολίτσιν,
 Παλίτσκης καὶ Θεόδωρος Σερεμέτεβ, κατησχυμένοι
 διὰ τὴν ἐκ Βένδεν φυγὴν, ἤρχον ἔτι ἐν τῷ στρατῷ!
 διότι ὁ Τσάρος βλέπων ἐπικείμενον τὸν πόλεμον οὐκ
 ἐτόλμα τιμωρεῖν αὐτοὺς, ἵνα μὴ καὶ ἄλλοι ὅμοιοι
 αὐτοῖς προδῶσι καὶ φύγωσιν εἰς τὸν Βατόριον.
 Οὕτω συλλογιζόμενος περὶ τῶν στρατηγῶν αὐτοῦ, ὁ
 Ἰωάννης ἐνόμιζε τὴν βραδύτητα σύνεσιν· ἤθελε
 δὲ ἵνα ἐκπλήξῃ τὸν ἐχθρὸν διὰ τῶν πολλῶν στρατευ-
 μάτων, ἐλπίζων ἔτι τὴν εἰρήνην, ἢ τοῦλάχιστον ἀνα-
 μένων τὴν δεινὴν ἀνάγκην, ὅπως ξιφουλκήσῃ καὶ αὕτη
 ἐπέστη.

Μαθὼν ὁ Τσάρος, ὅτι ὁ ἀπεσταλμένος ὑπὸ τοῦ
 Βατορίου Λοπατίνσκης ἤρχετο εἰς Μόσχαν, προσέτα-

1379.

ξεν ἵνα κωλύσωσιν αὐτὸν ἐν Δορογοβούζη. Τότε ὁ ἀξιωματικὸς οὗτος ἐπεμφε πρὸς αὐτὸν τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Στεφάνου, γεγραμμένην ἐν Βίλνα τῇ 29 Ἰουνίου· ἦν δὲ ἡ ἐπιστολὴ αὕτη λίαν μακρὰ, ξηρὰ καὶ ἀχαρις, ἀλλὰ ἐμβριθής. Ἐγραφε δέ· «Ἡ πράξις τῆς ἀνακωχῆς » ψευδής ἐστι· διότι οἱ Μόσχοι εὐπατρίδαι παρενέβα- » λον δολίως ἐν αὐτῇ τὸ περὶ τῆς Λιβονίας ἄρθρον » ὅτι λαλῶν περὶ εἰρήνης Ὁ'Ιωάννης πολεμεῖ πρὸς τὴν » ἐπαρχίαν ταύτην καὶ ἐπενόησε μῦθον περὶ τῆς κατα- » γωγῆς αὐτοῦ ἐκ τῶν Ῥωμαίων αυτοκρατόρων. Ἡ » Ῥωσσία ἀφείλετο ἀνόμως τῆς Λιθουανίας τὸ Νοβο- » γόροδον, τὰς ἐπαρχίας Σεβέρσκον, Σμόλενσκον καὶ Πο- » λότσκον. Ὁ Κάρποβ καὶ Γολοβίν ἀνεχώρησαν ἐκ » Κρακοβίας οὐδὲν πράξαντες, οὐδ' εἰπόντες· πᾶσαι » δ' αἱ μετέπειτα διαπραγματεύσεις ἔσονται ἀνωφελεῖς, » καὶ ὅτι ἔκρινε τὴν ἀνάκτησιν τῶν δικαιωμάτων αὐτοῦ » τῇ βοηθείᾳ τοῦ Θεοῦ καὶ τῇ δυνάμει τῶν ὄπλων.» Τότε δὲ ἔμαθεν ὁ Ἰσάρος, ὅτι ὁ Βατόριος ἐνέβα- » λεν ἤδη εἰς τὴν Ῥωσικὴν γῆν.

Κηρύξας ἐντίμως πόλεμον πρὸς τὴν Ῥωσσίαν ὁ βασιλεὺς, συνεβουλεύετο τοῖς μεγιστᾶσιν ἐν Σβίρφ ποῦ καὶ πῶς ἄρξεται τοῦ πολέμου. Καὶ πολλοὶ μὲν αὐτῶν ἐγνωμάτευον ἵνα, εἰσβαλὼν εἰς Λιβονίαν, ἐκδιώξῃ ἐκεῖ- » θεν τοὺς Ῥώσους καὶ πολιορκήσῃ τὸ πλούσιον καὶ ἀξιόλογον Πσκόβον, ὅπερ ἐνόμιζον εὐάλωτον· ἀλλ' ὁ βασιλεὺς ἀπεδείκνυσεν, ὅτι δυσχερὴς μὲν ὁ πόλεμος ἐν τῇ ἡρημαμένῃ Λιβονίᾳ, ἀσύνητον δὲ καὶ τὸ καταλιπεῖν εἰς τὰ ὀπίσω αὐτὴν, καὶ ἐπικίνδυνον τὸ ἀπομακρύνεσθαι τῶν μεθορίων· ἐφρόνει δὲ συμφερωτέραν τὴν ἄλωσιν τοῦ Πολότσκου, κλεῖδα τῆς Λιβονίας καὶ αὐτῆς τῆς Λι- » θουανίας, καὶ ὅτι ἡ κατάκτησις αὕτη, ἀσφαλίζουσα

ἱκανῶς τὰ νῶτα αὐτῶν, παρασκευάσει τὴν εἰς Ῥωσσίαν ἄγουσαν, συστήσει ἀσφαλῆ συγκοινωνίαν πρὸς τὴν Ῥήγαν διὰ τοῦ Δουίνα καὶ παρέξει ὠφελείας πρὸς τὸν πόλεμον καὶ τὴν ἐμπορίαν· ὅτι ἀναγκαία ἡ κατάκτησις τῆς Λιβονίας ἐκτὸς αὐτῆς· ὅτι ἀληθῶς τὸ Πολότσκον ἐστὶν ὀχυρώτατον, ἀλλὰ τοσοῦτω ἐνδοξοτέρα καὶ ἐπιθυμητοτέρα ἡ κατάληψις αὐτοῦ πρὸς ἐμφύχωσιν τῶν ἰδίων, ἐκφόβησιν δὲ τοῦ ἐχθροῦ. Ταῦτα ἔλεγε μέγας ἀνὴρ καὶ πάντες ὑπήκουον. Ὁ στρατὸς τοῦ Στεφάνου, ὡς ὁ τοῦ Ἀννίβα, συνέκειτο ἐξ ἀνδρῶν διαφόρων πρὸς ἀλλήλους κατὰ τὴν γλῶσσαν καὶ κατὰ τὰ ἔθιμα καὶ τὴν θρησκείαν, οἷον Γερμανῶν, Οὐγγρων, Πολωνῶν, ἀρχαίων Σλάβων τῆς Γερμανίας, Βολυνίας καὶ Βορυσθένου, τῶν Κριβίτσων καὶ ἀρχαίων Λιθουανῶν. Ὁ Βατόριος ἐνεποίησεν ὁμοφυχίαν καὶ ἀμιλλαν. Ἐκστρατεύων δ' ἐκ Σβίρου ἐκήρυξε πρὸς τὸν Ῥωσσικὸν λαόν, ὅτι σπᾶται τὸ ξίφος κατὰ τοῦ Τσάρου τῆς Μόσχας, οὐχὶ δὲ κατὰ τῶν εἰρηνικῶν κατοίκων· ὅτι φείσεται αὐτῶν καὶ ἔσεται ἐπιεικῆς ἐν παντὶ καιρῷ, καὶ ὅτι ἀγαπῶν τὴν δόξαν, ἀποστρέφεται τὴν βαρβαρότητα, διώκει δὲ τὴν νίκην, ἀλλ' οὐχὶ τὴν πόρθησιν καὶ τὴν ματαίαν αἱματοχυσίαν. Πάντα ἀπέβησαν κατὰ τὸν λόγον αὐτοῦ· διότι οὐδέποτε ἐγένετο πόλεμος ἡπιώτερος καὶ φιλανθρωπότερος τοῖς γεωργοῖς καὶ πολίταις. Καὶ ἐλάλει μὲν ὡς χριστιανὸς ὁ Βατόριος, ἐνήργει δὲ ὡς πολιτικὸς ἀνὴρ, καὶ ἐκτάτο τὴν ἀγάπην τῶν κατοίκων, ὅπως βεβαιοῖ τὰς κατακτήσεις. Ἀρχομένου δὲ τοῦ Αὐγούστου, ἐπολιόρχησε τὸ Πολότσκον. Ὁ δὲ Τσάρος, νομίζων, ὅτι ἡ Λιβονία ἔσεται ἡ πολεμουμένη χώρα, καὶ οὐχὶ τὰ Λιβονικὰ θρία, εἶχεν ἐν Πολότσκῳ ὀλίγον στρατόν. Ἡ πόλις αὕτη ἦν ἐνομαστή ἐκπαλαί ἐπὶ

Ἄλωσις τοῦ Πολότσκου καὶ Σακέλου.

2579.

τοῖς ὀχυρώμασιν, ἀνακαινισθεῖσι καὶ ἐκταθεῖσι τῷ 1561· διότι τὰ φρούρια Στρελέτσκον καὶ Ὀστρογον περιβρέζομενα ὑπὸ τοῦ Δουίνα καὶ Πολότα, ἐνούμενα δὲ διὰ γεφύρας καὶ ἀνεγνηγερμένα ἐπὶ ἀποκρήμων ὑψωμάτων, προϋστάτευον τῆς πόλεως, φυλασσομένης προσέτι ὑπὸ βαθέων τάφρων καὶ ξυλίνων τειχῶν καὶ πύργων. Ὁ πρίγκιψ Βασίλειος Ἰωάννου Γελιατέβσκης ἤρχε τῆς πόλεως, τοῦ δὲ ἄλλου φρουρίου ὁ πρίγκιψ Δημήτριος Σερβατόης καὶ ὁ γραμματεὺς Ῥζέβσκης, ἔχοντες ἱκανὰ τὰ πρὸς πόλεμον καὶ σιτία, καὶ πολλὴν προθυμίαν καὶ ἀνδρίαν, ἀλλ', ὡς λέγεται, ὀλίγην τέχνην.

Οἱ στρατηγοὶ δ' οὗτοι, ὅπως ἐκφοβήσωσι τὸν ἐχθρὸν καὶ μηδεμίαν ἐλπίδα καταλίπωσιν ἑαυτοῖς πλὴν νίκης ἢ θανάτου, αἰχμαλωτίσαντες Λιθουανούς τινας καὶ ἀποκτείναντες αὐτούς, ἔδησαν πρὸς δοκοὺς καὶ ἔρριψαν εἰς τὸν Δουίναν ἐνώπιον τοῦ στρατηγοῦ τοῦ βασιλέως. . . . Ἡ ἔφοδος ἤρξατο ἐκ τῆς πόλεως, ἀλλ' οἱ Ῥώσσοι, ὀλίγοι ὄντες πρὸς ἄμυναν αὐτῆς, ἐμβαλόντες ἐν αὐτῇ πῦρ, ἀπεχώρησαν εἰς τὸ φρούριον, ὅπου ὑπὲρ τὰς τρεῖς ἑβδομάδας ἠμύναντο ἀνδρείως· ἐβοήθουν δὲ τούτοις καὶ οἱ ὄμβροι, οἵτινες ἐκώλυον τὴν ἐνέργειαν τοῦ πυροβολικοῦ τῶν πολιορκούντων, ὧν αἱ τροφαὶ ἐβύθίζοντο ἐν τῷ πηλῷ, οἱ ἵπποι ἐπιπτον, ὁ δὲ λιμώττων στρατὸς ματαίως ἐφώρμα. Ἄλλ' ὁ Τσάρος ὠφελήθη ἐκ τούτων.

Τῇ 1 Αὐγούστου, ὧν ἐν Πσκόβω, ἐξέπεμψεν εἰκοσακισχιλίους Ἀσιανούς ἵππεῖς, οἵτινες, ἀρχηγοῦντος τοῦ Χιλκόβ καὶ Βεζνίν, διέβησαν τὸν Δουίναν καὶ εἰσῆλθον εἰς Κουρλανδίαν, ὅπως πορθήσωσι καὶ διαρπάσωσιν ἀτιμωρητὴ τὴν χώραν ταύτην. Συγχρόνως δ' ἐπέμψεν ἄλλον στρατὸν πρὸς ἄμυναν τῆς Καρελίας καὶ Ἰζερίας, πορθουμένης ὑπὸ τῆς Σουηδίας, καὶ ἐνίσχυ-

σε τὴν φρουρὰν τῆς Λιβονίας· καὶ ὁμως ὑπελείπετο αὐτῷ ἱκανὸς στρατός, ὅπως θαρραλέως ἐμβάλη εἰς Βίλναν καὶ Βαρσοβίαν. Ἄλλὰ ταραχθεὶς ὑπὲρ τῆς ἀπροσδοκίτου ἀγγελίας τῆς πολιορκίας τοῦ Πολότσκου, ἐκέλευσε τὸν Σεῖν, τοὺς πρίγκιπας Λυκόβη Πολίτσκη καὶ Κριβοβόρσκη ἵνα σπεύσωσι μετὰ τῶν λόγων τῶν παίδων τῶν εὐπατριδῶν καὶ τῶν Κοζάκων τοῦ Τανάιδος εἰς τὴν πόλιν ταύτην καὶ διὰ τοῦ δόλου ἢ τῆς βίας εἰσέλθωσιν εἰς αὐτήν· ἀποτυχόντες δὲ, καταλάβωσι τὸ φρούριον Σοκόλον, διαταράττωσι τοὺς πολεμίους καὶ ἀποκλείσωσι τὴν πρὸς Λιθουανίαν συγκοινωνίαν αὐτοῦ, ἀναμένοντες τὸν μέγαν Ῥωσικὸν στρατόν. Ὁ Σεῖν ἐπλησίασε πρὸς τὸ στρατόπεδον τοῦ Βατορίου, ἀλλὰ μὴ τολμήσας μάχην, κατέλαβε μόνον τὸ Σοκόλον, διαθρυλλήσας, ὅτι μετ' οὐ πολὺ ἐλεύσεται καὶ αὐτὸς ὁ Τσάρος μετὰ φοβεροῦ στρατοῦ.

Ἄλλ' ὁ βασιλεὺς οὐδόλως ἐταράχθη· κατενόει δὲ τὴν ἀνάγκην ἵνα ἐπιθῆ πέρασ ταχέως τῇ πολιορκίᾳ. Μὴ ἐλπίζων δ' ἐκ τοῦ πυροβολικοῦ, προέτεινε τοῖς τολμηροτάτοις τῶν Οὐγγρων, δελεάζων αὐτοὺς διὰ χρυσοῦ καὶ δόξης, ἵνα ἐπαναβῶσι τὸ φρούριον καὶ πυρπολήσωσι τὸ τεῖχος· ὡσεὶ δ' ἐπίτηδες ἐγένετο εὐδία καὶ ξηρασία. Τότε μετὰ καιόντων δαλῶν ὤρμησαν οὗτοι πρὸς τὰ τεῖχη. . . . Καὶ πολλοὶ μὲν αὐτῶν ἔπεσον, ἀλλὰ τινες ἐπέτυχον τοῦ σκοποῦ, μετὰ μικρὸν δὲ ἡ ἀκρόπολις πυρπολεῖται. Παραχρῆμα τὰ Οὐγγρικὰ τάγματα ἐπιβοήσαντα νίκην, ἐφώρμησαν, μῆτε στρατηγῶν, μῆτε αὐτοῦ τοῦ βασιλέως ἀκούοντα, καὶ εἰσέβαλον εἰς τὸ φρούριον ἐν μέσῳ χαλάζης σφαιρῶν καὶ δοκῶν καὶ διὰ τῶν καιαπιπτόντων ἐκ τοῦ πυρὸς τειχῶν. Ἄλλ' οἱ Ῥῶσοι, πολεμοῦντες ἀπεγνωκῶς καὶ σφατιόμε-

179. νοι, απέκρουσαν τὸν ἐχθρόν· οὗτος δὲ μετ' οὐ πολὺ, λαβὼν ἐπικουρίαν τῶν Γερμανῶν καὶ Πολωνῶν, ἐπανάλαβε μὲν τὴν προσβολὴν, ἀλλὰ καὶ πάλιν ὑπεχώρησεν ἐξ ἀνάγκης τῇ λύσσει τῶν ἡμετέρων. Αὐτὸς δὲ βασιλεὺς παρῆν ἐν τῇ ἐπόδῳ ταύτῃ, ὅπως ἐπαναγάγῃ τὴν τάξιν καὶ συναθροίσῃ τοὺς φεύγοντας. Ἡ ὥρα ἦν κρίσιμος! Εἶδ' ὁ Σεῖν, Λυκόβ καὶ Παλίτσκης προσέβαλλον τότε τὴν Λιθουανίαν, ἔσωζον καὶ τὸ φρουρίον καὶ τὴν τιμὴν τῆς Ῥωσσίας· αὐτοὶ δὲ ἔβλεπον μὲν πόρρωθεν τὴν πυρκαϊάν καὶ τὴν μάχην, ἤκουον δὲ τὴν κραυγὴν τῶν πολιορκουμένων καὶ νικητῶν ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ ἐπικαλουμένων βοήθειαν· ἀλλ' ὁ προορατικὸς Βατόριος κατέλαβε τὴν ὁδὸν, πέμψας νέα στρατεύματα εἰς Δρίσσαν, ὅπως ἀναχαιτίσωσι τοὺς Ῥώσσοις, ἐὰν ὁρμήσωσιν εἰς Πολότσκον. Συγχρόνως δὲ οἱ Κοζάκοι τοῦ Τανάϊδος προὔδωκαν τοὺς στρατηγούς ἡμῶν ἐν Σοκόλῳ καὶ αὐτογνωμόνως ἀνεχώρησαν οἴκαδε, παρασχόντες οὕτως ἀπολογίαν τῷ Σεῖν καὶ τοῖς περὶ τοῦτον. Μάτην ὁ Στέφανος ὑπέμενε τὴν ἐπικίνδυνον προσβολὴν αὐτῶν ἐπὶ ὄλον νυχθήμερον, ἕως τέλος ἠτύχασε καὶ ἔσπευσεν εἰς ἐπανόρθωσιν τῆς ἀποτυχίας.

Οἱ Ῥώσοι, ἀποκρούσαντες τὴν ἐφοδὸν, ἔσπευσαν πρὸς κατάσβεσιν τῆς πυρκαϊᾶς τοῦ φρουρίου. Τότε ὁ ἐχθρὸς ἔστησε νέας κανονοστοιχίας· κατεσκεύασε νέα χαρακώματα χωρήσας πρὸς τὰ κατερημιμένα τείχη καὶ διὰ τῶν πεπυρακτωμένων σφαιρῶν ἐνέπρησε πάλιν τοὺς πύργους. Ἐπὶ τινὰς ἔτι ἡμέρας ἀντέσχον οἱ πολιορκούμενοι, μόλις ἀναπνέοντες ἐκ τῶν φλογῶν καὶ τοῦ καπνοῦ· ἀσχολούμενοι δὲ ἀκαταπαύστως περὶ τὴν κατάσβεσιν τοῦ πυρός, ἀπέθνησκον ὑπὸ τῶν μόχθων ἢ ὑπὸ τῶν Λιθουανικῶν σφαιρῶν, καὶ ἀναμένοντες ἐπικου-

ρίαν καὶ ἐπελευθέρωσιν, ἐνεκαρτέρησαν ἡμέρας τινάς, ἀλλὰ τέλος ἀπολέσαντες πᾶν θάρρος ἐζήτησαν διαπραγματεύσεις. Κατ' ἀρχὰς οἱ στρατηγοὶ καὶ ὁ ἀξιόσ' Ἀρχιεπίσκοπος Κυπριανὸς ἀπέβαλον τὴν πρότασιν ταύτην, εἰπόντες· «Φοβούμεθα οὐχὶ τὴν κακίαν» τοῦ Στεφάνου, ἀλλὰ τὴν ὀργὴν τοῦ Τσαρού.» Ἐν γενναίᾳ δὲ ἀπογνώσει ἐβουλεύθησαν ἵνα ἀναρρίψωσιν εἰς τὸν ἀέρα τὸ φρούριον καὶ ταφῶσιν ὑπὸ τὰ ἐρείπια· ἀλλ' ὁ μικρόψυχος Πέτρος Βολίνσκης καὶ οἱ τοξόται, ἀντιστάντες πρὸς τὴν βουλὴν ταύτην, προέτειναν συνθήκας πρὸς τὸν Στέφανον· οὗτος δὲ, εἴτε τιμῶν τὴν ἀνδρίαν αὐτῶν, εἴτε φοβούμενος χρονοτριβὴν, συνήγεσεν εἰς τὴν ἐκ τῆς ἀκροπόλεως εἰς Ῥωσσίαν ἀπέλευσιν τῶν ἀξιωματικῶν καὶ στρατιωτῶν μετὰ τῶν οἰκείων καὶ περιουσίας, ὑπισχνούμενος μεγάλας χάριτας πρὸς τοὺς θέλοντας ὑπηρετῆσαι αὐτῷ. Στρατηγοὶ δὲ τινες, μὴ μετασχόντες τῆς συνθήκης ταύτης, ἐνεκλείσθησαν μετὰ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου ἐν τῷ ἀρχαίῳ ναῷ τῆς Ἀγίας Σοφίας, ὅθεν ἐξήχθησαν διαίως· παρέστησαν δὲ ἐνώπιον τοῦ Βατορίου ταπεινοὶ μὲν, ἀλλ' οὐχὶ ἐξουδενωμένοι. Κατὰ τινὰ ἱστοριογράφον, αὐτόπτην τοῦ συμβεβηκότος τούτου, οἱ Ῥῶσσοι, καὶ τοὶ καλῶς γινώσκοντες τὴν γενναιοφυχίαν καὶ φιλανθρωπίαν τοῦ βασιλέως, ἠρνήθησαν ὑπηρετῆσαι αὐτῷ· πάντες δὲ σχεδὸν ἀναμένοντες ἄφευκτον τιμωρίαν παρὰ τοῦ ὀργίλου Τσαρού, γενναίως ἐπορεύθησαν εἰς αὐτὴν, μὴ προσέχοντες ταῖς κολακευτικαῖς ὑποσχέσεσι τοῦ Στεφάνου. «Τοῦτο δὲ, κατὰ τὸν αὐτὸν ἱστοριογράφον, ἀποδεικνύει ἄκραν φιλοπατρίαν.»

Παρὰ τὰ ὑπεσχημένα ὁ Στέφανος ἐκράτησεν ἐπὶ πολὺ τοὺς αἰχμαλώτους τούτους, ὡσεὶ φοβούμενος μὴ ἀποδῶ τῷ ἐχθρῷ τοσοῦτον πιστοὺς καὶ ἀνδρείους

1579.

πολεμιστάς. Ἐκκαθαρισθέντος δὲ τοῦ φρουρίου ἐκ τῶν σεσφρευμένων πτωμάτων, ὁ βασιλεὺς εἰσῆλθεν εἰς αὐτὸ ἐν θριάμβῳ, κηρύξας τὸ Πολότσκον ἐπαρχίαν Λιθουανικὴν, παραγγείλας τὴν ἀνέγερσιν μεγαλοπρεποῦς Λατινικοῦ ναοῦ, ἀφείδ τὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας τοῖς χριστιανοῖς τῆς Ἑλληνικῆς θρησκείας, καὶ ἀναγορεύσας Ἐπίσκοπον αὐτῶν τὸν πρῶτον Ἱεράρχην τοῦ Βιτέβσκου. Εἶτα δὲ, ἐπειδὴ διενοεῖτο τὴν ἐν Ῥωσσίᾳ ἔκτασιν τῶν κατακτήσεων, διὰ παραγγέλματος ἐκήρυξε τὴν ἐλευθέραν ἐξάσκησιν τῆς ἡμετέρας θρησκείας, ὅπως ἐφελκύσῃ τὴν ἀγάπην τοῦ ἔθνους διὰ ταύτης τῆς συνετῆς ἀνεξιθρησκείας, ἐναντίας πρὸς τὴν τῶν ἀγαπωμένων ὑπ' αὐτοῦ Ἰησουϊτῶν, πρὸς οὓς διένειμε τότε πλούσια κτήματα καὶ πολλὰς χώρας ἐν τῇ Λευκῇ Ῥωσσίᾳ, προτρέπων αὐτοὺς εἰς διόρθωσιν τῶν ἠθῶν τῶν κατοίκων διὰ τῆς διδασκαλίας καὶ τοῦ παραδείγματος. Ἐκτοτε τὸ ἀρχαῖον ἡμῶν Πολότσκον, κληρουχία τοῦ γένους τοῦ Βλαδιμίρου καὶ τῆς Ῥογγέδας, ἀπόνως μὲν κατακτηθὲν, ἀλλ' ἀδόξως ἀπολεσθὲν ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου, περὶ τὰ δεκαοκτῶ ἔτη ὃν ἐπαρχία τῆς Ῥωσσίας, ἐκ νέου ἐγένετο Λιθουανικὸν μέχρι τῆς βασιλείας τῆς ἀθανάτου Αἰκατερίνης.

Μετὰ τὴν ἄλωσιν τοῦ Πολότσκου ὁ Στέφανος ἐπέμφε τὸ ἵππικὸν πρὸς τὸ Σοκόλον, τὸ δὲ ἐλαφρὸν ἵππικὸν πρὸς αὐτὸ τὸ Πσχόβον, ὅπως ἐποπτεύῃ τὰ κινήματα τοῦ Μοσχιακοῦ στρατοῦ. Οἱ Λιθουανοὶ ἐπολιόρησαν τὸ Σοκόλον τῇ 19 Σεμπτεμβρίου, τῇ δὲ 25, πυρπολήσαντες τοὺς πύργους, ἐφώρμησαν πρὸς τὰ τεῖχην, ἠχουσῶν τῶν σαλπίγγων. Οἱ Ῥῶσσοι ἐνησχολοῦντο περὶ τὴν κατάσβεισιν τῆς πυρκαϊᾶς, ὅτε παραχρῆμα πολλὰ ξύλινα οἰκοδομήματα ἀνεφλέχθησαν,

ὥστε οὐκ ἦν τόπος ἀσφαλῆς ὑπὲρ τῶν πεντακισχιλίων ἢ ἑξακισχιλίων μαχητῶν, ὄντων αὐτόθι. Τότε ἐξορμήσαντες οὗτοι ἐμάχοντο ἐπὶ μακρόν· ὑποχωρήσαντες δὲ ταῖς ἀνωτέραις δυνάμεσι τοῦ ἐχθροῦ, ἔστρεψαν τὰ νῶτα· συγχρόνως δὲ οἱ Γερμανοὶ εἰσέβαλον μετ' αὐτῶν εἰς τὸ φρούριον. Αὐτόθι συνέστη κρατερὰ μάχη· διότι οἱ Ῥῶσσοι ἔκλεισαν τὰς πύλας καὶ κατεβίβασαν τὰς σιδηρᾶς κινηλίδας, μὴ ἀφέντες τρόπον σωτηρίας ἑαυτοῖς, μηδὲ τοῖς ἐχθροῖς· ἐσφάττοντο δὲ ἐν μέσῳ τῶν φλογῶν, ἐπνίγοντο ὑπὸ τοῦ καπνοῦ καὶ ἐκαίοντο, ἕως οἱ Πολωνοὶ καὶ Λιθουανοὶ ἐνέβαλον εἰς τὴν πόλιν πρὸς ἐντελῆ ἐξολόθρευσιν τῶν ἡμετέρων, ἐξ ὧν τετρακισχίλιοι μὲν ἔπεσον, ἠχμαλωτίσθησαν δὲ μόνον ὁ Σερεμέτεβ καὶ τινες παῖδες εὐπατριδῶν. Ἐκμαινόμενοι οἱ Γερμανοὶ κατεσπάρασσον τοὺς νεκροὺς καὶ ἤσχυναν τὸ πτώμα τοῦ Σεῖν καὶ πολλῶν ἄλλων. Οἱ Λιθουανοὶ κατέλαβον τὸ Κράσνοϊ, Κοζιάν, Σίτναν, Τουρόβλον καὶ Νεσέρδαν, ἔταμον καὶ ἔκαυσαν τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Σεβέρσκου μέχρι τοῦ Σταροδούβου καὶ ἐνέπρησαν δισχιλίαν κώμας ἐν τῇ τοῦ Σμολένσκου, ὃ δὲ Τσάρος ἔμενεν ἀκίνητος ἐν Πσκόβῳ!

Ἐνῶ οἱ χρεσοὶ Ῥῶσσοι ἀπώλλυντο διὰ τὴν ἀνανδρίαν τοῦ Ἰωάννου, ἐνῶ ἡ πατρις ἐθλίβετο ὡς παρ' ἀξίαν ταπεινουμένη, εἷς μόνος Ῥῶσσος, ἄλλοτε προσφιλὴς τῇ πατρίδι, ἐθριάμβευε πρὸς αἰώνιον αἶσχος αὐτοῦ, ὃ πρίγκιψ Ἀνδρέας Κούρβσκη. Οὗτος, στερηθεὶς τοῦ Ῥωσσοικοῦ ὀνόματος ἕνεκεν ἐγκλήματος, εὔρισκε παραμυθίαν παραφόρως ἐκδικούμενος, καὶ ἐπολέμει ὑπὲρ τοῦ Βατορίου μετ' ἄλλου φυγάδος Μοσχίου, τοῦ Βλαδιμίρου Ζαβολότσκη, συνεργῶν μεγάλως ταῖς νίκαις τοῦ βασιλέως· ἐκ δὲ τῆς τέφρας τοῦ ἀλωθέντος Πολότσκη, ὄθεν ἐτι ἀ-

1879.

νεφέρετο ἄχνη τοῦ Ρωσικοῦ αἵματος, ἀπεκρί-
 νατο πρὸς τὴν ἐπιστολὴν, ἣν ἐκ Βολμάρου ἀπέστει-
 »λεν αὐτῷ ὁ Ἰωάννης τάδε «Ποῦ εἰσὶν αἱ νίκαι σου; . .
 »Ἐν τῷ τάφῳ τῶν ἡρώων, ἀληθινῶν στρατηγῶν
 »τῆς Ἀγίας Ῥωσσίας, τῶν ἐξολοθρευθέντων ὑπὸ σοῦ!
 »Ὁ βασιλεὺς μετ' ὀλίγων χιλιάδων, ἰσχυρῶν μόνον
 »διὰ τῆς ἀνδρίας αὐτοῦ, λαμβάνει τὰς ἐπαρχίας καὶ
 »φρούρια, καταληφθέντα καὶ ὀχυρώθεντα ἄλλοτε ὑφ'
 »ἡμῶν· σὺ δὲ μετὰ πολλοῦ στρατοῦ ἀργεῖς, κρυπτόμε-
 »νος ἐν τοῖς δάσεσιν, ἢ φεύγεις ὑφ' οὐδενός καταδιωκόμε-
 »νος πλὴν τῆς συνειδήσεώς σου, ἐλεγχοῦσης σε διὰ
 »τὰς ἀνομίας. Τοιοῦτοί εἰσιν οἱ καρποὶ τῆς διδασκα-
 »λίας τοῦ ψευδιεράρχου Βασιανοῦ. Μόνος βασιλεύεις
 »ἄνευ συνετῶν συμβούλων, μόνος πολεμεῖς ἄνευ
 »ὑπερφάνων στρατηγῶν. Τί δέ σοι περιγί-
 »νεται ἐντεῦθεν; Ἀντὶ τῆς ἀγάπης τοῦ λαοῦ καὶ τῶν
 »εὐλογιῶν, ἀπολαύεις τοῦ μίσους καὶ τῆς πανδήμου
 »κατάρας! ἀντὶ δὲ στρατιωτικῆς δόξης, καταισχύνης·
 »διότι οὐκ ἔστιν ἀγαθὴ βασιλεία ἄνευ ἐμφρόνων μεγα-
 »στάνων· ἀναρίθμητος δὲ στρατὸς ἄνευ ἐπιτηδείου ἀρ-
 »χηγοῦ ἐστὶν ἀγέλη προβάτων, διασκορπιζομένη ὑπὸ
 »τοῦ ἤχου τοῦ ἀνέμου καὶ τῶν καταπιπτόντων φύλ-
 »λων. Οἱ κόλακες οὐκ εἰσὶ συγκλητικοί, οὐδ' οἱ ἀφρο-
 »νες νάνοι στρατηγοί. Οὐκ ἐξετελέσθη φανερὰ ἡ κρί-
 »σις τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοῦ τυράννου; Ἴδου λοιμὸς καὶ λι-
 »μὸς, σίδηρος τῶν βαρβάρων, τέφρα τῆς πρωτευού-
 »σης καὶ, τὸ φρικωδέστατον πάντων, ὄνειδος μο-
 »νάρχου ἐνδοξοτάτου πάλαι ποτέ! Τοῦτο ἄρα γε
 »ἐπεθυμοῦμεν ἡμεῖς; τοῦτο παρεσκευάζομεν διὰ τῆς
 »μέχρις αἵματος ὑπηρεσίας πρὸς τὴν ἀρχαίαν πα-
 »τρίδα; . . . » Μετὰ τὸν ἔπαινον τῶν πολεμικῶν ἀρε-

των τοῦ Στεφάνου καὶ πρόβρησιν περὶ τῆς ἐγγιζούσης ἀπωλείας παντός τοῦ οἴκου τοῦ Τσάρου τελευταῖα τὴν ἐπιστολὴν οὕτως· «Ἐπιβάλλω τὸν δάκτυλον ἐπὶ τῷ στόματί μου, ἐξίσταμαι καὶ κλαίω! . . . » Κινούμενος ὑπὸ τοῦ πρὸς τὸν Ἰωάννην μίσους ὁ Κούρβσκη, ἐδύνατο εὐρεῖν ἀπολογίαν ἐν ἑαυτῷ, οὐχὶ δὲ ἐν τῇ συνειδήσει, ἣτις ἐβασάνισεν αὐτὸν μέχρι τελευτῆς. Καὶ κατεῖχε μὲν πόλεις καὶ κώμας ἐν Βολυνία, ἀλλ' ὅμως οὔτε ἐν τῷ πλούτῳ, οὔτε ἐν τῷ μεγαλείῳ εὕρισκεν ἡσυχίαν. Καὶ ἔγρημε μὲν τὴν πριγκίπισσαν Λουβροβίσκη, ἀλλ' οὐκ ἠγάπα· ἐζήτει δὲ παραμυθίαν ἐν τοῖς φίλοις καὶ τῇ ἀναγνώσει, διότι γινώσκων τὴν Λατινικὴν μεθρημήνευε τὸν Κικέρωνα. Αὐτὸς συνέγραψε καὶ τὴν περίφημον ἄλωσιν τῆς Καζάνης, τὸν Λιβονικὸν πόλεμον καὶ τὴν τυραννίαν τοῦ Ἰωάννου, ἐπιζήσας αὐτῷ. Καὶ κατ' αὐτὸ τὸ γῆρας εἰσέτι ἐπόθει τὴν Ῥωσσίαν, ἣν περιπαθῶς ἐκάλει προσφιλή αὐτοῦ πατρίδα. Ἀλλὰ σκότος ἐκάλυψε τὰς τελευταίας ἡμέρας καὶ τὸν τάφον τοῦ ἀνδρός τούτου, διαπρέψαντος ἐπὶ πολεμικοῖς ἔργοις, εὐφυΐα καὶ εὐγλωττία, καὶ ἐπὶ τέλους καταισχυθέντος.

Ὁ Ἰωάννης οὐδὲν ἀπεκρίνατο πρὸς τὸν Κούρβσκη· διότι ἐν ταῖς τότε περιστάσεσι καὶ οὕτως ἔχων, κατὰ τί ὠφελεῖτο ἐγκραυζόμενος καὶ ἀπειλῶν; Παρήγγειλε δὲ τῷ Ἀνδρέᾳ Τσελκάλωβ, γραμματεῖ τῆς ἐπικρατείας ἐν Μόσχᾳ, ἵν' ἀναγγεῖλῃ ἡσύχως καὶ ἀδιαφόρως πρὸς τοὺς κατοίκους ταύτης τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἐχθροῦ. Ὁ δὲ ἐπιτήδειος οὗτος ἀνὴρ, συναθροίσας τοὺς πολίτας, εἶπεν· «Ἄγαθοὶ ἄνδρες, μάθετε ὅτι ὁ βασιλεὺς ἐκράτησε τοῦ Πολότσκου καὶ ἐνέπρησε τὸ Σοκόλον. Ἡ ἀγγελία αὕτη λυπηρὰ μὲν, ἀλλ' ἡ φρόνησις

1579. » παραγγέλλει καρτερίαν. Οὐδὲν ἀμετάβλητον ἐν τῷ
 » κόσμῳ τούτῳ, διότι ἡ τύχη ἀνατρέπει ἐνίοτε καὶ τοὺς
 » μεγίστους μονάρχας. Εἰ δὲ τοῦ Πολότσκου ἐκράτη-
 » σεν ὁ Στέφανος, πᾶσα ὁμῶς ἡ Λιβονία ἐστὶν ὑποχείριος
 » ἡμῖν· καὶ ἔπεσον μὲν τινες Ῥῶσσοι, ἀλλὰ πολλῶ πλείο-
 » νες Λιθουανοί. Παρηγορήσωμεν ἑαυτοὺς διὰ τὸ μικρὸν
 » τοῦτο ἀτύχημα, ἀνχιμιμνησκόμενοι τὰς πολλὰς νί-
 » κας καὶ κατακτήσεις τοῦ ὀρθοδόξου Τσάρου. » Ἄμα
 μαθὼν ὁ Ἰωάννης, ὅτι ἡσυχία ἐπεκράτει ἐν Μόσχᾳ,
 ἔγραψεν εἰς τὸ συμβούλιον τῆς Λιθουανίας, ὅτι ἐτοί-
 μως εἶχεν ἐφορμησαί ἀμελλητὶ πρὸς τὸν βασιλέα,
 ἀλλ' οἱ σύμβουλοι τῆς ἐπικρατείας, οἰκτερόντες τοὺς
 χριστιανούς, κατάρθωσαν διὰ πολλῶν πόνων καὶ πα-
 ρακλήσεων τὴν ἀναβολὴν τῶν ἐχθρικῶν ἔργων· ὅτι ὁ
 Στέφανος ἀποδείξει τὴν πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα καὶ
 δικαιοσύνην ἀληθινὴν ἀγάπην, ἐὰν, καταπαύων τὴν
 αἵματοχυσίαν, διαπραγματεύσῃται πρὸς τὸν Τσάρον
 περὶ συνομολογήσεως μονίμου εἰρήνης, συγγενείας
 καὶ εἰλικρινοῦς φιλίας. Τὴν εἰρηνικὴν ταύτην ἐπιστο-
 λὴν ἐκόμισεν εἰς Βίλναν ταχυδρόμος· αὐτὸς δ' ὁ Βα-
 τῆριος ἔπεμψεν ἀξιωματικόν τινα πρὸς τὸν Ἰωάννην
 μετὰ λίαν ἀγροίκου ἐπιστολῆς, δηλῶν ὅτι πολεμεῖ
 ὑπὲρ τῆς Λιβονίας πρὸς καταστολὴν τῆς ἀνοήτου φι-
 λοδοξίας αὐτοῦ, καὶ ἀπαιτῶν συμφώνως πρὸς τὸ
 ἀλληλογενές δίκαιον τὴν ἀπόλυσιν τοῦ μέχρι τού-
 του κρατουμένου ἐν Δορογοβοῦζῃ Λοπατίνσκη. Ὁ
 ἐχθρικός οὗτος ταχυδρόμος ἐδέειπνεσε παρὰ τῷ
 Ἰσάρῳ ἐν Νοβογορόδῳ, ὡς εἰ ἦν μεγιστὰν φίλης
 δυνάμεως· τοῦτο δ' ἦν πρωτοφανές. Ἰδοὺ δὲ περι-
 κοπὴ τῆς ἀπαντήσεως τοῦ Ἰωάννου. « Ἐπιθυμῶν διά-
 » γειν πρὸς σέ ἐν ἀδελφότητι, οὐδόλως ἀντιλέγω πρὸς

1579.

» τὰς μομφάς. Δίδωμι τὸ ὑπὲρ τῶν πρέσβεών σου ἀσφα-
 » λιστικὸν γράμμα, οὓς ἀναμένω φιλικῶς διατεθει-
 » μένους. Ἐν τούτοις ἔστω ἡσυχία ἐν Λιβονία καὶ
 » περὶ πάντα τὰ μεθόρια ἡμῶν. Πρὸς ἐγγύτην δὲ τῆς εἰρή-
 » νης, ἀπόλυσον τοὺς αἰχμαλώτους Ῥώσους, εἴτε δι'
 » ἀνταλλαγῆς, εἴτε διὰ λύτρων.» Τὰ αὐτὰ ἔγραψε καὶ
 ὁ Ἰωάννης διὰ τοῦ Λοποτίνσκη, παραχρῆμα ἀπολυθέν-
 τος καὶ μετὰ νέου ταχυδρόμου πεμφθέντος πρὸς τὸν
 βασιλέα. Ἐπὶ τινὰς μῆνας ὁ Τσάρος ἡσχολεῖτο περὶ τὰς
 ἐριδας τῶν στρατηγῶν ὡς πρὸς τὰ πρεσβεῖα, μὴ βουλευό-
 μενος ἐκστρατεῖαν ἐπὶ τὸν Στέφανον καὶ ἀρκούμενος ἐπι-
 τυχαίαις τισὶ τοῦ ἐν Λιβονία ἀμυντικοῦ ἡμῶν συστήματος
 ἔνθα ἐν ἰσχυρᾷ τινι συμπλοκῇ οἱ Ῥῶσοι ἠχμαλώτισαν
 τέλος τὸν διαβόητον ληστήν Ἀντίθαν, τιμωρηθέντα
 εἶτα ἐν Πσκοβῶ, ἀπέκρουσαν γενναίως τοὺς Σουη-
 δοὺς ἀπὸ τῆς Νάρβας καὶ κατεδίωξαν μέχρι τοῦ
 Ῥέβελ. Οὕτως ἐτελεύτη τὸ 1579, ὁ δὲ Τσάρος ἦν τότε
 ἐν Μόσχᾳ μὴ ἀπρακτῶν.

Μηνὶ Ἰανουαρίῳ 1580 ὁ Ἰωάννης συνεκάλεσεν ἐν τῇ ^{1580.}
 πρωτευούσῃ τοὺς ἐπιφανεστάτους κληρικοὺς, ἦτοι τὸν ^{Σύνοδος ἐν Μό-}
 Ἄρχιεπίσκοπον τοῦ Νοβογορόδου Ἀλέξανδρον, τὸν Κα-
 ζάνης Ἱερεμίαν, τὸν Ῥοστόβου Λαβίδ, πάντας τοὺς
 Ἐπισκόπους, Ἀρχιμανδρίτας καὶ Ἠγουμένους, καὶ
 τοὺς ἐξέχοντας ἐπὶ συνέσει καὶ εὐσεβείᾳ μοναχοὺς,
 πρὸς οὓς ἐδήλωσε πανδήμως, ὅτι ἡ Ἐκκλησία καὶ πά-
 σα ἡ ὀρθοδοξία κινδυνεύουσιν· ὅτι πολλοὶ ἐχθροὶ ἀ-
 νέστησαν κατὰ τῆς Ῥωσσίας, ἦτοι, ἐνθεν μὲν οἱ ἄπι-
 στοὶ Τοῦρκοι, ὁ Χάνης καὶ οἱ Νογαῖοι, ἐνθεν δὲ ἡ
 Λιθουανία καὶ Πολωνία, οἱ Οὐγγροὶ, οἱ Γερμανοὶ καὶ
 οἱ Σουηδοὶ, οἵτινες, ὡς τὰ θηρία, ἀνοίγουσι τὸ
 στόμα ὅπως καταφάγωσιν ἡμᾶς· ὅτι

1580.

αὐτὸς μετὰ τοῦ υἱοῦ καὶ τῶν μεγιστάνων καὶ εὐπατρι-
 »δῶν, ἐπαγρυπνεῖ νυχθήμερον πρὸς σωτηρίαν τῆς ἐπι-
 »κρατείας, ἀλλ' ὅτι καὶ ὁ κληρὸς ὀφείλει συμπράξαι
 »εἰς τὸν μέγαν τοῦτον ἀγῶνα· ὅτι ἡμεῖς, ἔχοντες
 »ἀνδρας, σπανίζομεν χρημάτων· ὅτι ὁ στρατὸς πάσχει
 »ὑπὸ τῆς πτωχείας, ἐν ᾧ τὰ μοσταστήρια πλουτοῦ-
 »σιν· ὅτι ὁ μονάρχης ἀπαιτεῖ θυσίαν τινὰ παρὰ τοῦ
 »κληρῶ, ὁ δὲ Ὑψιστος εὐλογῆσει τὸν ὑπὲρ τῆς πατρίδος
 »ζῆλον αὐτοῦ». Ἡ πρότασις ἦν ὀσπυδαία καὶ δυσχερής·
 διότι καὶ ὁ μέγας πάππος τοῦ Ἰωάννου ἠθέλησε μὲν ἵνα
 ἄψηται τῆς οὐσίας τοῦ κληρῶ, ἀλλ' εὐρῶν ἰσχυρὰν
 ἀντίστασιν ἐκ τῶν Ἱεραρχῶν κατέλιπε τὴν βουλήν
 ταύτην. Ἄλλ' ἐπειδὴ αἱ προτάσεις τοῦ ἐγγόνου ἦσαν
 μετριώτεραι, ἡ σύνοδος ἐψηφίσατο, ὅτι αἱ γαῖαι καὶ
 αἱ κῶμαι αἱ ἡγεμονικαὶ, ἀφιερωθεῖσαι ἐν οἰαδῆποτε
 ἐποχῇ τοῖς Μητροπολίταις, Ἐπισκόποις, ναοῖς καὶ μο-
 ναστηρίοις, ἢ ἀγορασθεῖσαι παρὰ τούτων, εἰς τοῦ λοι-
 ποῦ βασιλικῆ ἰδιοκτησία, αἱ δὲ λοιπαὶ μενοῦσιν εἰς
 αἰῶνας ἀχώριστος περιουσία αὐτῶν. Ὁ κληρὸς ἀνε-
 δέχθη μὴ ἰδιοποιεῖσθαι τοῦ λοιποῦ ἀκινήτους οὐσίας,
 μήτε δι' ἐκουσίων παραχωρήσεων, μήτε δι' ἀγορῶν, καὶ
 ἀποδοῦναι τῇ κυβερνήσει τὰς παρ' αὐτῷ ὑπὸ ὑπο-
 θήκην γαίας. Ἐντεῦθεν αὐξήσας τὰ κτήματα καὶ
 τὰς προσόδους τῆς ἐπικρατείας ὁ Ἰωάννης, ἠῤῥξανεν
 ἀκαταπαύστως καὶ τὸν στρατόν. Οἱ δ' ἀξίωματικοὶ διέ-
 τρεχον τὰς ἐπαρχίας μετὰ τοῦ καταλόγου τῶν παίδων
 τῶν εὐπατριδῶν ἀναζητοῦντες πάντας τοὺς κρυπτομέ-
 νους, ἢ ἀποφεύγοντας τὴν ὑπηρεσίαν, καὶ ἐπιβάλλον-
 τες αὐτοῖς σωματικὴν ποινὴν, ἀπάγοντες δ' ἐπ' ἐγ-
 γύη εἰς Ἡσκόβον καὶ Νοβογόροδον, ἐνθα κατεσκήνου
 ὁ μέγας στρατὸς, κατατρίβων εἰς μάτην τὴν εὐκαι-

ρίαν τοῦ ἐνεργεῖν ἐπιθετικῶς· διότι οἱ Ῥῶσσοι ἡγά-
πων ἐκστρατεύειν ὅτε οἱ ἄλλοι ἐπανήρχοντο οἴκαδε
διὰ τὸν χειμῶνα καὶ τὰ ψύχη.

Ὁ Βατόριος οὐδαμῶς μὲν διανοεῖτο ἵνα ποιήσῃται ἀνα-
κωχὴν πρὸς ἡμᾶς, ἀλλὰ τὸ φθινόπωρον καὶ ὁ χειμῶν
ἔστησαν τὰς λιμπρὰς αὐτοῦ νίκας· διότι οἱ μὲν μισθο-
φόροι ἀπῆλθον μισθόν, οἱ δὲ ἴδιοι στρατιῶται ἀνάπαυ-
σιν. Ὄθεν διανείμεις τὸν στρατὸν εἰς εὐπόρους χώρας
περὶ τὰ μεθόρια, ἔσπευσεν εἰς Βίλναν, ἐκείθεν δὲ εἰς
τὴν συνέλευσιν τῆς Βαρσοβίας, ὅπως παρασκευάσῃ νέους
τρόπους νίκης καὶ δοξασθῇ, καταισχύνη δὲ τὴν ἀχαρι-
στίαν τῶν ἀνθρώπων καὶ ἀνατρέψῃ πάντα, πρὸς ἐπιτυχίαν
τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ. Καὶ ἐν μὲν Βίλνᾳ οἱ πολῖται καὶ οἱ εὐ-
γενεῖς ὑπεδέξαντο αὐτὸν μετ' εὐφημιῶν, ἐν δὲ Βαρσο-
βίᾳ πολλοὶ μεγιστᾶνες ἐσκυθρώπαζον καὶ ἐγόγγυζον·
τοιούτοι δ' ἦσαν οἱ ἀγαπῶντες τὴν νόμιμον ἢ ἄ-
νομον αὐτῶν ἐξουσίαν μᾶλλον τῆς πατρίδος, ἐξασθε-
νησάσης ὑπὸ τῆς αὐταρχίας αὐτῶν, τῆς μαλθακότητος
καὶ πλεονεξίας. Οἱ μεγάλοι ἄνδρες καὶ δοξάζονται
καὶ δυσφημοῦνται. Ἐντρομοὶ δ' ἐκ τῆς ἰσχυρᾶς θελήσεως
αὐτοῦ οἱ μεγιστᾶνες, ἠτιῶντο τὴν αὐταρχίαν καὶ τὴν
πρὸς τοὺς ἄλλοδαπούς πίστιν αὐτοῦ καὶ διεθρύλλουν, ὅτι
πολεμεῖ μόνον κατ' ἐπιφάνειαν καὶ ἐπιβάλλει ἐπαχθεῖς
φόρους καὶ βουλευέται, ὅπως δραπετεύσῃ εἰς Τρανσιλ-
βανίαν μετὰ παντός τοῦ βασιλικοῦ θησαυροῦ. Ἀλλὰ τὸ
ἀποτέλεσμα τῆς συκοφαντίας ταύτης ἐδύνατο ἵνα προ-
ξενήσῃ τὴν ἄρνησιν τῶν ἀναγκαίων πρὸς τὸν πόλε-
μον βοηθημάτων τῆς ἐπικρατείας· διὸ ὁ Βατόριος παρί-
σταται ἐν τῇ συνέλευσει καὶ ἡ διαβολὴ σιγᾶ· εἰπόντος
δὲ ὅ,τι ἔπραξε καὶ πράξει, πάντες ὁμοθυμαδὸν παρεδέ-

χθησαν τὰ προταθέντα. . . ψηφίζονται οἱ ἀναγκαῖοι φόροι καὶ διατάττεται νέα στρατολογία.

Ἄλλ' ὁ Τσάρος ἐπεζήτει ἔτι τὴν εἰρήνην, ὅτε οἱ ταχυδρόμοι ἐκόμισαν πρὸς αὐτὸν τὴν ἀπάντησιν τοῦ βασιλέως, ὅτι, οὐδὲν ἤθελεν ἀκοῦσαι περὶ πρεσβείας ἐν Μόσχα, ἦν δὲ ἔτοιμος μόνον ἐκ συγκαταβάσεως ἵνα δεχθῇ τὴν τοῦ Ἰωάννου ἐν Βαρσοβία, εἰ τῶντι ἡμεῖς ἐκκλινόμεν εἰς μετριότητα καὶ εἰς ἐντίμους διαπραγματεύσεις, καὶ ὅτι οἱ αἰχμάλωτοι οὐδέποτε ἀπολύονται ἐν καιρῷ πολέμου· ἄλλως τε δὲ οὗτοι διέμενον ἐν χριστιανικῇ χώρᾳ, ἐπομένως ἐκτὸς κινδύνου καὶ οἰασθήποτε καταπίεσεως. Ὁ Ἰωάννης ἔγραψε τότε ἑτέραν φιλικὴν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Στέφανον, λέγων· «Ἐν τῇ συνομολογηθείσῃ ἀνακωχῇ ἦσαν διάφοροι λέξεις, εἰσαχθεῖσαι ἐν «γνώσει καὶ συναίνεσι τῶν πρέσβεῶν σου. Σὺ ἦς ἐλεύθερος » ἀπορρίψαι τὴν συνθήκην ταύτην. Διατί οὖν κατηγορεῖς » ἡμῶν δολιότητα; Διατί ἀπράκτους ἀπέπεμψας τοὺς » πρέσβεις ἡμῶν ἐκ Κρακοβίας καὶ τοσοῦτον σκαιῶς καὶ « τοσοῦτον δηκτικῶς ἐπέστειλας ἡμῖν; Ἐπιλαθώμεθα τῶν » ὀργίλων λόγων τῆς ἐχθρας καὶ κακίας· διότι οὔτε » ἐν Πολωνίᾳ, οὔτε ἐν Λιθουανίᾳ συνωμολογήθησάν ποτε » συνθῆκαι, ἀλλ' ἐν Μόσχα. Μὴ ἀπαίτει οὖν καινοτομίας. » Ἐνταῦθα οἱ εὐπατρίδαι μου μετὰ τῶν πληρεξουσίων » σου λύσουσι πάντα τὰ προσκόμματα πρὸς ἀμοιβαίαν » χαρὰν ἀμφοτέρων τῶν ἐπικρατειῶν.» Ἄλλ' ὅμως ὁ Μόσχιος ταχυδρόμος παρηγγέλθη, ἐν περιστάσει ἰσχυρογνωμοσύνης καὶ φανερᾶς προπαρασκευῆς τοῦ Βατορίου εἰς ἐπανάληψιν τῶν πολεμικῶν ἔργων, εἰπεῖν κατ' ἰδίαν τῷ βασιλεῖ, ὅτι ὁ Τσάρος στέργει ἵνα πέμψῃ τοὺς εὐπατρίδας εἰς Βίλναν, ἢ Βαρσοβίαν. Ματαίᾳ ταπεινωσί! . . . Ὁ Στέφανος ἀπεκρίθη, ὅτι παρέχει τῷ Ἰωάννῃ

1580.

προθεσμίαν πέντε εβδομάδων καὶ ἀναμένει ἐν εἰρήνῃ τοὺς πρέσβεις ἡμῶν, καὶ τοὶ ὁ στρατὸς, πυθὼν τὸν πόλεμον, ἦν ἔτοιμος ἐμβαλεῖν εἰς Ῥωσσίαν. Ἡδὴ δὲ τῶν ἐπιφανῶν μεγιστάνων τοῦ Τσάρου, τοῦ πρίγκιπος Ἰωάννου Σίτσκη, τραπεζοποιῦ, τοῦ Πίβοβ, συνέδρου τοῦ συμβουλίου, καὶ τοῦ γραμματέως Πετέλιν, πορευομένων εἰς Βίλναν, ἔμαθον ἐν Μόσχᾳ, ὅτι ὁ Βατόριος μετὰ τοῦ στρατοῦ διαβάς τὰ Ῥωσικὰ ὄρια, ἔγραψε πρὸς τὸν Τσάρον· «Ἡ προθεσμία, ἣν σοὶ παρέσχον, ἔληξε. Ἐὰν ἐπιθυμῆς τῆς εἰρήνης, ὀφείλεις ἀποδοῦναι τῇ Λιθουανίᾳ τὸ Νοβογόροδον, Πσκόβον καὶ τὰς Λούκας μετὰ τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ Βιτέβσκου καὶ Πολότσκου, ὡς καὶ πᾶσαν τὴν Λιθονίαν.»

Ἡ εἰσβολὴ αὕτη ἐφάνη τῷ Ἰωάννῃ ἐπίτορχος· οὐδόλως τοῦλάχιστον ἀνέμενεν αὐτὴν λήγοντος τοῦ θε-

Προσβία πρὸς
τὸν αὐτοκράτορα
καὶ τὸν Πάππαν.

ρους. Συμβουλευσάμενος δὲ τοῖς εὐπατρίδαϊς ἐπεμφε κατεσκευασμένως ταχυδρόμον (τὸν Σεβρίκιν) πρὸς τὸν αὐτοκράτορα καὶ αὐτὸν τὸν Πάππαν, προτρέπων αὐτοὺς εἰς ἀντίληψιν ἡμῶν. Καὶ ἐν μὲν τῇ πρὸς τὸν πρῶτον ἐπιστολῇ, ἀποδεικνύων, ὅτι ὁ Στέφανος ἐπολέμει τῇ Ῥωσσίᾳ διὰ τὴν πρὸς τὸν Μαξιμιλιανὸν φιλίαν ταύτης, ἀπῆτει παρὰ τοῦ Ῥοδόλφου ἵνα ἐκπληρώσῃ τὴν ὑπόσχεσιν αὐτοῦ ἀποστέλλων πληρεξουσίου εἰς Μόσχαν πρὸς ἀνανέωσιν τῆς κατὰ τῶν κοινῶν ἐχθρῶν συμμαχίας· ἐν δὲ τῇ πρὸς τὸν Πάππαν, αἰτιώμενος τὴν κακίαν καὶ ἐπιτορχίαν τοῦ Βατορίου, προέτεινεν αὐτῷ ἵνα ἐπαναγάγῃ τοῦτον εἰς τὴν ὀρθὴν ὁδὸν καὶ ἀποτρέψῃ τῆς μετὰ τῶν Τούρκων μισητῆς συμμαχίας· ἐβεβίβου δὲ, ὅτι ἐπεθύμει ἀληθῶς συμμαχεῖσθαι πᾶσι τοῖς κυριάρχαις τῆς Εὐρώπης κατὰ τοῦ σουλτάνου καὶ διατηρεῖν πρὸς τοῦτο διηνεκὴν φιλίαν μετὰ τῆς Ῥώμης. Οὕτως ὁ Ἰωάννης,

1580.

ὁ τοσοῦτον μὲν ἰσχυρὸς τὰς δυνάμεις, ἀλλὰ ἀδύνατος τὴν ψυχὴν, ἐταπεινοῦτο ἐπαϊτῶν ἐπικουρίαν ξένην, ἀπωτάτην, ἀνωφελῆ καὶ ἀπίστευτον!... Μὴ ἐκστρατεύων δ' αὐτὸς οὗτος, ἠσυχολήθη μόνον ἵνα τάξῃ τὸν στρατὸν εἰς ἄμυναν ἀγνοῶν δὲ ποῦ ὁρμήσει, ὁ Βατόριος ἔπεμπε τὰ συντάγματα εἰς Νοβογόροδον, Πσκοβόν, Κοκεγχαύζεν καὶ Σμόλεσκον. Ἄλλὰ φοβούμενος τὸν Χάνην, κατέλαβε καὶ τὰ περὶ τὸν Ὀκκαν παρὰ τὸ Σερπούχοβον. Ἡ ἄγνοια δ' αὕτη διήρκεσε δύο ἢ τρεῖς ἐβδομάδας, ἕως τέλος ἐφάνη πάλιν ὁ Βατόριος ὅθεν οὐδόλως περιεμένετο.

Ὁ βιογράφος τοῦ Στεφάνου ἐγκωμιάζει πομπωδῶς τὴν τάξιν καὶ τὸ φιλοπόλεμον τοῦ Πολωνικοῦ στρατοῦ, παρορρωμένου ὑπὸ τοῦ ἐπιτηδείου ἀρχηγοῦ. Καὶ τοῦ μὲν ἱππικοῦ ἤρχον γερουσιασταὶ καὶ οἱ ἐπιφανέστατοι τῶν στρατηγῶν, πολλοὶ δὲ τῶν ἐπισήμων ἀρχόντων, πολιτικῶν τε καὶ αὐλικῶν, ὑπηρετοῦν ὡς ἀπλοὶ ἱππεῖς· τὸ δὲ πλεῖστον τοῦ πεζικοῦ, ἅτε νεοσύλληκτον, οὐκ εἶδε μὲν ἄλλοτε τὸ πῦρ, ἀλλὰ τὸ κέντρον αὐτοῦ ἀπετέλουν ἐμπειροπόλεμοι Γερμανοὶ ἢ Τρανσιλθανοί. Ἐν δὲ τούτοις ἐξεῖχεν ἀπ' ἀνδρίας προδότης τις ἡμῶν, Γεώργιος Φαρενσβάχ τοῦνομα, Δανὸς συνταγματάρχης, ὅστις, ἄρξας τοῦ Λιβονικοῦ λόχου τοῦ Τσάρου, ἐγίνωσκε τὴν δύναμιν καὶ ἀδυναμίαν τῶν Ῥώσων. Ὁ ἐχθρὸς προήλαυε δι' ἑλῶν καὶ συνηρεφῶν δασῶν, ὅπου ἀπὸ ἑκατὸν πεντήκοντα ἐτῶν οὐδεὶς στρατὸς εἰσεχώρησε πλὴν τοῦ Βιτόβτου, ὅστις τῷ 1428 διωδοποίησεν ἐπιτυχῶς δι' αὐτῶν εἰς τὰς ἐπαρχίας τοῦ Νοβογορόδου, ὡς καὶ χωρία τῆς ὁδοῦ ταύτης ἔφερον ἔτι τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Μιμούμενος τὸν μαχητὴν τοῦτον ὁ Βατόριος, ὑλοτόμει, κατεσκευάζε διαδούς ἐν τοῖς ἔλεσι, γεφύρας καὶ σχεδίας

παλαίων πρὸς τὰ προσκόμματα καὶ ὑπομένων στερήσεις. Κατὰ τὴν πορείαν προσβαλὼν τὴν Βελίξην καὶ τὸ Οὐσδιάτον, κατέλαβε τὰ δύο ταῦτα φρούρια, ἔχοντα πολλὰς τροφὰς, ἔτρεψεν εἰς φυγὴν ἀπόσπασμα τοῦ ἱππικοῦ ἡμῶν, καὶ περὶ τὸ τέλος τοῦ Αὐγούστου ἐπολιόρητε τὰς Μεγάλας Λούκας. Ἡ ἐπὶ τερπνῆς τοποθεσίας ἰδρυμένη αὕτη πόλις, πλουσία καὶ ἐμπορικὴ, κλείς δὲ τῶν ἀρχαίων μεσηβρινῶν κτήσεων τοῦ Νοβογορόδου, ὑπισχνεῖτο πλούσια λάφυρα τοῖς πλεονέκταις στρατιώταις, καὶ παρεῖχε τοὺς πρὸς τὴν πολιορκίαν ἀναγκαίους πόρους διὰ τὴν γειτνίασιν τοῦ Βιτέβσκου καὶ ἄλλων φρουρίων τῆς Λιθουανίας. Ἡ δὲ φρουρὰ αὐτῆς συνέκειτο ἐξ ἑξακισχιλίων ὡς ἑπτακισχιλίων ἀνδρῶν, ἀλλ' ὁ πρίγκιψ Χιλκόβ ἦν ἐν Τοροπέτω μετὰ πολλοῦ στρατοῦ. Οἱ πολιορκούμενοι ἐξώρμησαν πολλάκις, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐπιτυχῶς, λαβόντες καὶ τὴν βασιλικὴν σημαίαν. Ἀλλ' ἀποφεύγων ὁ Χιλκόβ γενικὴν μάχην, κατεσκόπει πανταχοῦ τοὺς Λιθουανούς, κατελάμβανε τοὺς περιπόλους αὐτῶν, ἐξωλόθρευε τὰ ἀποσπάσματα, καὶ ἀνέμενεν ἄλλους στρατηγούς ἐκ Σμολένσκου, Πσκόβου καὶ Νοβογορόδου.

Τότε, ὅτε ἡ Ῥωσσία ἦν ἀνάγκη ἵνα ἐγερθῆ καὶ καταβάλῃ τὸν ὄχρσιν Βατόριο, ὁ πρίγκιψ Σίτσκης καὶ Ηῖβροβ, πρέσβεις τοῦ Ἰωάννου, ἐπορεύοντο εἰς τὸ στρατόπεδον αὐτοῦ πρὸς ταπεινωτικὰς διαπραγματεύσεις. Ὁ Στέφανος ὑπεδέξατο αὐτοὺς ἐν τῇ σκηνῇ λίαν ὑπερφάνως· διότι ἔμενε καθήμενος καὶ φέρων τὸν πῖλον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, ὅτε προσεκύνησαν αὐτὸν ἐν ὀνόματι τοῦ Τσάρου, μηδὲ λέξιν φιλόφρονα εἰπὼν αὐτοῖς· ἀπήτησαν δὲ τὴν παραχρῆμα λύσιν τῆς πολιορκίας τῶν Μεγάλων Λουκῶν, ἀλλ' ἀντὶ ἀπαντήσεως ἤχησαν τὰ Λιθουανικὰ τηλεβόλα. Τότε οἱ πρέσβεις ἔδειξαν συγ-

1580.

κατάβασιν, εϊπόντες ὅτι τὸ πρῶτον ἤδη ὁ κυριάρχης αὐτῶν ἐπεχειρεῖ διαπραγματεύσεις πρὸς τὴν Πολωνίαν ἐκτὸς τῆς Μόσχας, καὶ ὅτι καλέσει ἀδελφὸν τὸν Στέφανον, εἰ οὗτος ἀπεδίδω ἡμῖν τὸ Πολότσκον· ἔστεργον μάλιστα Ἰνα οὐδὲ τοῦτο ἀπαιτήσωσι, παραχωρήσωσι δὲ μάλισα καὶ τὴν Κουρλανδίαν καὶ εἰκοσιτέσσαρας πόλεις ἐν αὐτῇ τῇ Λιβονίᾳ. Ἄλλ' ὁ Στέφανος ἀπήτει, ἐκτὸς πάσης τῆς Λιβονίας, τὴν παραχώρησιν τῶν Μεγάλων Λουκῶν, τοῦ Σμολένσκου, Πασκόβου καὶ Νοβογορόδου. Τότε ὁ Σίτσκης καὶ Πίβωβ, δηλώσαντες, ὅτι ἦν αὐτοῖς ἀδύνατον παραχωρῆσαι ἄλλο τι, ἐξητήσαντο τὴν ἀδειαν τοῦ ἀπελθεῖν ἢ τοῦ ἐπιστεῖλαι τῷ Τσάρῳ. Παραρῆμα δ' ἐπεμψαν ταχυδρόμον εἰς Μόσχαν τὴν δ' αὐτὴν ἡμέραν, ὃ Σεπτεμβρίου, ἐκ τῆς ἐκρήξεως πύργου, πλήρους πυρίτιδος, ἀνεβρίφθη εἰς τὸν ἀέρα μέρος τοῦ φρουρίου, καὶ οὕτω τὸ μὲν πῦρ συνετέλεσε τὴν καταστροφὴν τῶν τειχῶν, τὸ δὲ ἐχθρικὸν ξίφος τὴν ἀπώλειαν τῶν Ῥώσσων ὥστε ὁ βασιλεὺς ἐκράτησε μόνον τέφρας καθημαγμένης, κολοβῶν πτωμάτων καὶ μελῶν. Παραγγείλας δὲ τὴν ἀνακαίνισιν τῶν ὀχυρωμάτων τοῦ ἀξιολόγου τούτου φρουρίου, ὤρμησε πρὸς τὸν Χιλκόβ παρὰ τὸ Τορόπετσον καὶ κατεπολέμησεν αὐτόν. Ἐν τῇ αἵματηρᾷ ταύτῃ μάχῃ ἠχμαλωτίσθη ὁ μεγιστὰν Γρηγόριος Ναστσόκιν, ἀξιωματικὸς τοῦ Τσάρου, ὅστις πολλάκις ἐπέμφθη πρεσβευτῆς, ὁ Τσερεμίσινοβ, σύμβουλος καὶ ἀγαπητὸς τῷ Ἰωάννῃ, καὶ διακόσιοι παῖδες εὐπατριδῶν. Συγχρόνως ὁ Πολωνὸς στρατηγὸς Φίλων Κρίτας, ἄγων ἐννεακισχιλίους ἵππεῖς, προσήγγισε πρὸς τὸ Σμολένσκον, ὅπως πολιορκήσῃ τὰ προοάστεια· ἀλλὰ προὔπαντήσαντες αὐτῷ ἐπὶ τοῦ πεδίου οἱ ἀνδρεῖοι φρούραρχοι τῆς πόλεως ταύτης, ὁ Δανιὴλ Νόγτεβ καὶ ὁ πρίγκ-

Ἄλωσις τῶν μεγάλων Λουκῶν.

κιψ Θεόδωρος Μοσάλσκις, ἔτρεψαν αὐτὸν εἰς φυγὴν, καταλιπόντα τοῖς νικηταῖς τὰς σημαίας καὶ τὰς ἀποσκευὰς καὶ ἐξήκοντα ἐλαφρὰ τηλεβόλα. Ταῦτα δέ, τὰ μόνα τρόπαια ἡμῶν, μετὰ τριακοσίων αἰχμαλώτων ἐπέμφθησαν εἰς Μόσχαν, ὅπου ὁ Ἰωάννης ἀπένειμε τοῖς στρατηγοῖς διὰ τὸ κατόρθωμα τοῦτο νομισματόσημα. Ἀλλὰ, καὶ περ προβάντος τοῦ φθινοπώρου, ὁ Βατόριος διετέλει πολεμῶν ἐπιμόνως. Καὶ τὸ μὲν Νέβελ καὶ ἡ Ὀζερίτσα ἠνέφξαν αὐτῷ τὰς πύλας, ἀλλ' ἡ Ζαβολοσία διὰ τὴν ὄχρῶν τοποθεσίαν καὶ τὴν ἀνδρίαν τοῦ στρατηγοῦ Σαβούροβ ἀντέστη μὲν καὶ ἔβλαφε μεγάλως τὸν ἐχθρὸν, ἀλλ' ἐπὶ τέλους παρεδόθη καὶ αὕτη, ὁ δὲ Βατόριος ἐπέτρεψε τοῖς Ῥώσσοις ἐξελθεῖν ἐντίμως.

Οὕτως ἐτελεύτα ἡ ἐκστρατεία· διότι ὁ στρατὸς τοῦ Βατορίου ἐξησθένησεν ὑπὸ τῶν μύχθων καὶ τῶν μόσων. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς ἔκειτο κλινῆρης ἐν Πολότσκω· διὸ ἦν ὠχρὸς, ὅτε παρέστη τῇ συνελεύσει τῆς Βαρσοβίας, ὅπως δῶ λόγον τῶν κατορθωμάτων αὐτοῦ. Εἶπε δὲ τοῖς μεγιστᾶσι «Χαίρετε ἐπὶ τῇ νίκῃ· ἀλλὰ τοῦτο οὐχ ἱκανόν. Ἀνάγκη ἵνα ὠφελήθητε ἐξ αὐτῆς· διότι ἡ τύχη φαίνεται παραδιδοῦσα ἡμῖν πᾶσαν τὴν Μοσχιακὴν ἐπικράτειαν. Τὸ θάρρος καὶ ἡ ἐλπίς ἄγουσιν εἰς μεγάλα ἔργα. Ἀγαπάτε τὴν μετριοφροσύνην· Κατακτήσασθε τοῦλάχιστον τὴν Λιβονίαν, πρὸς ἣν ἀποβλέπει ὁ πόλεμος οὗτος· ἐνωθεῖσα δ' αὕτη διὰ παντός μετὰ τοῦ βασιλείου τῆς Πολωνίας ἔσεται ταῖς ἐπερχομέναις γενεαῖς ἐνδοξὸν μνημεῖον τῆς ἡμετέρας ἀνδρίας. Ἔως τότε οὐχ ὑπάρχει ἡμῖν εἰρήνη.» Ἀπαιτῶν δὲ ἐκ νέου χρήματα καὶ στρατιώτας, ἤτιᾶτο τοὺς μεγιστᾶνας ὡς μὴ παρέχοντας αὐτῷ ἱκανὰ τὰ πρὸς πόλεμον εἰς ἀδιάλειπτον

συνέχειαν τοῦ πολέμου, ἐκ τούτου δὲ κατέτριβε τὸν χρόνον πορευόμενος ἀπὸ τόπου εἰς τόπον καὶ ἐν ταῖς θορυβώδεσι συζητήσεσι τῆς συνελεύσεως, ὁ δὲ στρατός ἐξενευρίζετο ἀπρακτῶν, ἐν ᾧ ἡ Ῥωσσία ἀνελάμβανε δυνάμεις. Τῷ ὄντι, ὁ βασιλεὺς ἐχρονοτρίβει, ἀλλὰ καὶ τοὶ χειμῶνος, οἱ Λιθουανοὶ στρατηγοὶ, διαταράσσοντες τὸν Ῥωσσίαν, ἐκράτησαν ἐξ ἀπροόπτου τοῦ

Δυστυχήματα
τῆς Ῥωσσίας.

Χόλμου καὶ ἐνέπρησαν τὴν Παλαιὰν Ῥούσσαν, ἐνθα εὔρον πολλὰ λάφυρα· καταλαβόντες δὲ τὸ ἐν Λιβονία Σμίλτεν, ἐπόρθησαν μετὰ τοῦ προδότου Μάγνου κτήματά τινα τοῦ Δορπάτου καὶ αὐτοῦ τοῦ Πσκόβου. Ἄλλοθεν δ' ἐφάνησαν καὶ οἱ Σουηδοὶ, οἵτινες, κρατήσαντες τοῦ Κεξχόλμου, ἐπολιόρκησαν τὸ Πάδισον, ἐνθα οἱ ὀλίγοι Ῥῶσοι λιμώττοντες, ἐτρέφοντο ἐκ κυνῶν καὶ γαλῶν καὶ μάλιστα νηπίων· καὶ ὁμως ἐπυροδόλησαν τὸν προτείναντα αὐτοῖς τὴν παράδοσιν τοῦ φρουρίου Σουηδὸν ἀξίωματικόν. Τοῦ φρουρίου τούτου ἦν πρόμαχος ὁ γηραιὸς στρατηγὸς Δανιὴλ Τσιχάτσεβ μετ' ὀλίγων ἀπηλπισμένων· τέλος δὲ οἱ Σουηδοὶ, κρατήσαντες αὐτοῦ, εὔρον ἐν αὐτῷ οὐχὶ ἀνθρώπους, ἀλλὰ σκελετούς, οὓς πάντας ἀπέκτειναν, πλὴν νέου τινὸς ἀξίωματικοῦ, τοῦ πρίγκιπος Μιχαὴλ Σίτσκη. Κατὰ τὸν χειμῶνα εἶλον καὶ τὸ Ῥεζεμβέργον ἐπὶ συμβάσει ἐνθα ἦσαν χίλιοι μόνον Μόσχοι τοξόται, οἵτινες κατέλιπον αὐτὸ ἀποκομίσαντες μόνον τὰς ξυλῖνας εἰκόνας.

Ἡ Ῥωσσία ἐφαίνετο ἀσθενὴς καὶ σχεδὸν ἀοπλος, ἐν ᾧ εἶχε τοῦλάχιστον ὀγδοήκοντα φρούρια, πλήρη στρατιωτῶν καὶ τροφῶν, προσέτι δὲ καὶ πολλὰ ἐτοιμοπόλεμα στρατεύματα. Θέαμα θαυμάσιον, ἀξίον ἵνα ἐφελκύσῃ τὴν προσοχὴν τῶν ὑστάτων γενεῶν πάντων τῶν ἐθνῶν καὶ κυριαρχῶν τῆς ὑψηλίου· διότι ἀποδει-

1580.

κνύει έναργέστατα πόσον ἡ τυραννία ἐκφραυλίζει τὴν ψυχὴν, σκοτίζει τὸν νοῦν διὰ τῶν φαντασμάτων τοῦ φόβου, καὶ ἀποναρκοῖ τὰς δυνάμεις καὶ τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ βασιλείου. Οἱ Ῥῶσσοι οὐδόλως προεδίδουσαν τὴν πατρίδα, ἀλλ' ὁ Τσάρος προεδίδω αὐτούς· διότι κρυπτόμενος ἐν τῷ Ἀλεξανδρόβσκω, ἔγραψε πρὸς τοὺς ἐν Ρζέβω καὶ Βιάζμη στρατοπεδεύοντας ἀρχιστρατήγους, ἦτοι τὸν Συμεῶνα, πρίγκιπα τῆς Τβέρης, καὶ πρὸς τὸν Ἰωάννην Μστισλάβσκη· « Φροντίσατε περὶ τῶν βασιλικῶν καὶ κοινῆ συμφερόντων, ὅπως ἂν ὁ Ὑψιστος » φωτίσῃ ὑμᾶς, ἢ κρίνητε προσπορώτερον πρὸς τὴν ἀσφάλειαν τῆς Ῥωσσίας. Πᾶσαν τὴν ἐλπίδα μου ἀνατίθημι τῷ Θεῷ καὶ τῇ προθυμίᾳ ὑμῶν. » Ἄλλ' οἱ στρατηγοὶ, ταρασσόμενοι ὑπὸ τοῦ ἐνδοιασμοῦ τοῦ Τσάρου, ἐφοβοῦντο ἐνεργῆσαι ὠρισμένως, ἤρκοῦντο δὲ πέμπειν ἀποσπάσματα πρὸς ἐπιτήρησιν καὶ ἀμυναν τῶν μεθορίων, καὶ μόνον ἀπαξ ἐτόλμησαν πατῆσαι τὴν ἐχθρικήν γῆν. Συνελθόντες δ' ἐν Μοζαίσκω ὁ πρίγκιψ Μιχαήλ Κατῆρεβ-Ροστόβσκης, ὁ Δημήτριος Χβοροστίνιν, ὁ Σερβάτοβ, ὁ Τουρένιν καὶ ὁ Βουτουρλίβ ἐστράτευσαν εἰς Δουβρέβναν, Ὅρσαν, Σκλόβον, Μοχίλεβον καὶ Ῥαδόμλον, καὶ ἐμπρήσαντες τὰ περὶχωρα καὶ προάστεια τῶν πόλεων τούτων, κατετροπώσαντο τοὺς Πολωνοὺς παρὰ τὰ τεῖχη τοῦ Σκλόβου, (παρὰ τὰς πύλας τούτου ἔπεσεν ὁ ἀνδρεὺς Βουτουρλίβ) καὶ ἀπήγαγον εἰς Σμόλενσκον πολλοὺς αἰχμαλώτους. Ὁ Ἰωάννης ἀπένειμε τοῖς στρατηγοῖς τούτοις χρυσᾶ νομισματόσημα, ἀλλ' οὐδόλως ἐθάβρησε.

Ἐν ᾧ ὁ ἥρωσ Βατόριος καταλαζωνευόμενος ὑπισχναί-^{σβδουσε γίμωσ}το τοῖς Πολωνοῖς τὴν κατάκτησιν πάσης τῆς Ῥωσσίας, ^{τοῦ Ἰωάννου.} ὁ Τσάρος ἐπανηγύριζε τοὺς μετὰ τῆς Εἰρήνης, ἀδελ-

1580.

φῆς τοῦ περιβοήτου Βορίση Γοδουνόβ, γάμους τοῦ δευτεροτόκου υἱοῦ Θεοδώρου! Ἄλλὰ καὶ αὐτὸς οὗτος ἦλθεν εἰς γάμον, ἕκτον ἢ ἑβδομον ἤδη, ἄνευ τινὸς ἐκκλησιαστικῆς ἀδείας μετὰ τῆς Μαρίας, θυγατρὸς τοῦ Θεοδώρου Ναγόν, ἀξιωματικοῦ. Ἀμφότεροι δ' οἱ γάμοι οὗτοι, δλεθριοὶ εἰς τὴν Ῥωσσίαν διὰ τὰ ἀπροσδόκητα ἐπακολουθήματα, ἦσαν αἰτίαι καὶ ἀρχὴ πολυχρονίων δυστυχημάτων! Ἦδη ὁ Γοδουνόβ, ἀναγορευθεὶς εὐπατρίδης, διῶρα ἴσως πόρρωθεν καὶ ἀδήλως πωστὸν τολμηρὸν σκοπὸν τῆς φιλοδοξίας αὐτοῦ, μοναδικῆς τέως ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἱστορίᾳ· ἀγαπητὸς δ' ὢν τῷ μονάρχῃ ἐδύνατο μόνον ἵνα ζηλοτυπῇ τὸν Βόγδανον Ἰακώβου Βέλσκη, μέγαν ὀπλοφύλακα, οἰκειότατον ὑπηρέτην τοῦ Τσάρου καὶ νυχθήμερον ἀχώριστον ἀπ' αὐτοῦ. Γενόμενος γυναικάδελφος τοῦ βασιλόπαιδος ὁ Γοδουνόβ, ἀπῆλθε τῶν αὐτῶν τιμῶν τοῖς συγγενέσι τοῦ Τσάρου, ἤτοι τῷ πρίγκιπι Ἰωάννῃ Μιχαὴλ Γλίνσκη καὶ τοῖς Ναγόν, οἵτινες αἴρνης ἐπλήρωσαν τὴν αὐλήν τοῦ Ἰωάννου. Τέλος δὲ ὡς συνέδρος τοῦ συμβουλίου ἔβλεπεν ἔτι πολλοὺς ἀρχαιοτέρους εὐπατρίδας, τὸν Μοτισλάβσκη, Σουίσκη, Ἰουριέβ καὶ Σαβοῦροβ, ἀλλ' οὐδένα τούτων ἐφάμιλλον ἐπὶ πολιτικῇ συνέσει.

Ἐν ἡμέραις θλίψεως τῆς πατρίδος ὁ Ἰωάννης ἐπανηγύριζεν ἐν τῇ κώμῃ Ἀλεξανδρόβσκη τοὺς γάμους τούτους, παρόντων μόνον τῶν οἰκείων, ἐν οἷς ἐκρύπτοντο, ὡς πρόθυμοι δῆθεν ὑπηρέται καὶ κῶλακες, δύο μέλλοντες Τσάροι, ὁ Γοδουνόβ, ὁ καὶ παράνυμφος τῆς Μαρίας, ὁ πρίγκιψ Βασίλειος Σουίσκης, ὁ καὶ παράνυμφος τοῦ Ἰωάννου, καὶ ὁ Μιχαὴλ Σολτικὸβ, τελετάρχης! Ἄλλὰ καὶ ἄλλος, ἦττον μὲν σπουδαῖος, ἀλλ' ἐπίσης καταφρονητός, προδότης

1580.

συνημωχεῖτο τούτοις, ὁ Δαβὶδ Βέλσκη, συγγενὴς τοῦ Μαλούτα Σκουράτοβ, δραπετεύσας μετ' οὐ πολὺ εἰς Πολωνίαν. Οὐδεμίαν γινώσκομεν δυσμένειαν ἢ τιμωρίαν τῆς ἐποχῆς ταύτης, πλὴν μιᾶς αξιομνημονεύτου καὶ ὑπὸ πάντων ἐπαινεθείσης τιμωρίας τοῦ Ἰατροῦ Βομελίου, μισητοῦ συμβούλου τῶν σφαγῶν, περὶ οὗ εἴρηται ἤδη. Οὗτος ἐκάη ζῶν πανδήμως ἐν Μόσχα μικρὸν πρὸ τοῦ γάμου τοῦ Ἰωάννου μετὰ τῆς Μαρίας Ναγόνη, ἐξελεγχθεὶς, ὅτι ἐκοινολογεῖτο κρύφα πρὸς τὸν Βατόριον. Κατ' ἄλλας δὲ διηγήσεις οἱ Ῥῶσσοι, μὴ ὑποφέροντες τὴν μοχθηρίαν αὐτοῦ, ἐξεῦρον τρόπον πρὸς ἀπώλειαν αὐτοῦ· ὥστε πρὸς δόξαν τῆς θείας δίκης ὁ ἄνθρωπος οὗτος, ὁ διὰ τῶν διαβολῶν ἀπολέσας τοσούτους ἀθώους, ἀπώλετο αὐτὸς οὗτος ὑπὸ τῆς διαβολῆς. Καὶ ἴσως μὲν κατηγορίαι ἀληθεῖς ἢ ψευδεῖς ἤψαντο τότε καὶ τοῦ Βέλσκη· ἴσως, ὡς ὁ Κούρβσκη, καὶ οὗτος ἔφυγεν ἀθῶος, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἐφάνη ἐγκληματίας, δοὺς τῷ Βατορίῳ ὀλεθρίας τῇ Ῥωσσίᾳ συμβουλὰς.

Ἐν τῇ δυστυχεῖ κώμῃ Ἀλεξανδρόβσκη, ἔνθα διέπραττε συνήθως τὰς ὀμότητας αὐτοῦ, ἢ ἐκώμαζεν ὁ τύραννος, ἐφόβει τοὺς πιστοὺς ὑπηκόους ἢ ἐφοβεῖτο τοὺς ἐχθροὺς, μαθὼν τὴν πτώσιν τῶν Μεγάλων Λουκῶν, ἔτρεμε τὸν ἐχθρόν· διὸ ἐπεμψε παραχρῆμα νέας ὀδηγίας πρὸς τοὺς πρέσβεις Σίτσκη καὶ Πίβοβ, οἵτινες, παρακολουθοῦντες τῷ Βατορίῳ, περιεφέροντο ἀπὸ χώρας εἰς χώραν, ὄντες ἀξιολύπητοι, διότι ἔβλεπον τὸν θρίαμβον αὐτοῦ. Ἀπελθόντες εἰς Βαρσοβίαν προέτειναν ἔτι τὴν παραχώρησιν ἐπαρχιῶν τινῶν τῆς Λιβονίας εἰς ἀνταλλαγὴν τῶν κατακτηθεισῶν Ῥωσσικῶν πόλεων, παρακαλοῦντες αὐτὸν ἵνα διακόψῃ τὰ ἐχθρικά

1581.

1860,

ἔργα καὶ πέμψῃ τοὺς πρέσβεις αὐτοῦ εἰς Μόσχαν πρὸς διαπραγματεύσειν τῆς εἰρήνης. Ἄλλὰ παρηγγέλησαν ἐπανελθεῖν πρὸς τὸν Τσάρον μετὰ τῆς ἀπαντήσεως ταύτης τοῦ βασιλέως· «Οὔτε πρεσβείαν πέμψω, οὔτε »εἰρήνην καὶ ἀνακωχὴν συνομολογήσω, ἕως ὃ Ῥωσ-» σικὸς στρατὸς κενώσῃ τὴν Λιβονίαν.» Ὁ Ἰωάννης, συγκαταβαίνων καθ' ἑκάστην, ἔγραψε φιλικὴν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Στέφανον, καλῶν αὐτὸν ἀδελφόν, καὶ αἰτιώμενος τοὺς Λιθουανοὺς ὡς ταρασσοντας ἀδιαιλίπτως τὴν Ῥωσίαν διὰ τῶν εἰσβολῶν, καὶ παρεκάλει ἵνα μὴ συναθροίσῃ στρατὸν ὑπὲρ τοῦ προσεχοῦς θέρους ἐξαντλῶν οὕτω τὸ ταμεῖον. Παραχρῆμα δὲ ἔπεμψε πρὸς αὐτὸν τὸν Πούσκιν καὶ Πισσένσκη, συνέδρους τοῦ συμβουλίου, παραγγείλας αὐτοῖς δεῖξαι οὐχὶ μόνον ταπεινοφροσύνην καὶ πραότητα ἐν ταῖς διαπραγματεύσεσιν, ἀλλὰ ὑποστῆναι καὶ βίαν. Ἀνήκουστος ταπεινοφροσύνη.

Ἄνήκουστος ταπεινώσεις.

Οὕτως ὁ Ἰωάννης ἔπινε τὸ ποτήριον τοῦ αἵσχους, οὗ ἦν ἄξιος, οὐχὶ δὲ ἡ Ῥωσία!... Ἄλλὰ νέα ὑποχώρησις ἦν αἰτία νέων ἀπαιτήσεων, ὥστε ὁ Βατόριος μὴ ἀρκούμενος ἤδη τῇ Λιβονίᾳ, ἀπῆτει τὰς ἐπαρχίας Σέβερσκον, Σμόλενσκον, Πσκόβον, Νοβογόροδον, ἢ τοῦλάχιστον τὴν Σεβέζαν, προσέτι δὲ καὶ 40,000 Οὐγγρικῶν χρυσῶν, πέμψας τὸν ταχυδρόμον εἰς Μόσχαν διὰ τὴν τελευταίαν ταύτην ἀπόφασιν. Τέλος ὁ Ἰωάννης ἠγανάκτησε· διὸ ὑπεδέξατο καθήμενος τὸν Λιθουανὸν ταχυδρόμον, οὐδ' ἠρώτησε περὶ τῆς υἰείας τοῦ βασιλέως, πρὸς ὃν ἔγραψε τὴν ἐπιστολὴν ταύτην· «Ἡ-» μεις, ταπεινὸς κυριάρχης ἀπάσης Ῥωσσίας, θεῖω, καὶ οὐχὶ ἀνθρωπίνω πολυταράχῳ, θελή-» ματι... Ὅτε διώκουν τὴν Πολωνίαν καὶ Λιθουανίαν

Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Βατόριον καὶ ἀπάντησις αὐτοῦ.

»κληρονομικοὶ καὶ νόμιμοι κυριάρχαι, οἱ ἡγεμόνες οὗ-
 »τοι ἐφροῦντο τὴν αἵματοχυσίαν, νῦν δὲ ἐξέλιπε παρ'
 »ἐμῆν ἡ χριστιανωσύνη. Οὔτε ὁ Ὀλγέρδος, οὔτε ὁ Βιτόβτος
 »παρέβησαν τὴν ἀνακωχὴν, σὺ δὲ, συνομολογήσας
 »τοιαύτην ἐν Μόσχα, ἐνέβαλες εἰς Ῥωσσίαν μετὰ τῶν
 »ἐχθρῶν ἡμῶν Κούρβσκη καὶ ἄλλων! Διὰ προδοσίας
 »κατέλαβες τὸ Πολότσκον, καὶ διὰ πανδήμου ἀνα-
 »κηρύξεως ἐξαπατᾷς τὸν λαόν μου, προτρέπων αὐ-
 »τὸν προδοῦναι τὸν κυριάρχην καὶ τὴν συνειδήσιν καὶ
 »τὸν Θεόν! Πολεμεῖς οὐχὶ διὰ τοῦ ξίφους, ἀλλὰ
 »διὰ τῆς ἐπιπορκίας, καὶ μετὰ ποίας θηριωδίας; οἱ
 »στρατιῶταί σου κολοβοῦσι τοὺς νεκρούς! Οἱ πρέ-
 »σβεις μου πορεύονται πρὸς σέ μετὰ εἰρηνικῶν προ-
 »τάσεων, σὺ δὲ πυρπολεῖς τὰς Λούκας διὰ πεφυρακτω-
 »μένων σφαιρῶν, νέας καὶ καταχθονίου ἐφευρέσεως· λα-
 »λοῦσί σοι περὶ εἰρήνης καὶ ἀγάπης, σὺ δὲ ἀποκτείνεις
 »καὶ ἐξολοθρεύεις. Ὡς χριστιανὸς ἐδυνάμην παραχω-
 »ρῆσαί σοι τὴν Λιβονίαν, ἀλλὰ ἀρκεσθήτη; Ἀκούω
 »ὅτι ὑπέσχου τοῖς Πολωνοῖς μεγιστᾶσιν, ὅτι ἐνώσεις
 »μετὰ τῆς Λιθουανίας πάσας τὰς κατακτήσεις τοῦ
 »πατρὸς καὶ πάππου μου· πῶς οὖν συμφωνήσομεν;
 »Ἐπιθυμῶ εἰρήνης, ἀλλὰ σὺ σφαγῶν· ὑποχωρῶ,
 »ἀλλὰ σὺ προβάλλεις νέας καὶ ἀνηκούστους ἀξιώσεις.
 »Ἀπαιτεῖς παρ' ἐμοῦ χρυσὸν ὡς πορθῶν τὴν Ἐπι-
 »κράτειάν μου παρανόμως καὶ ἀσυνειδήτως! . . . Ἄνερ
 »αἰμάτων! ἀναμνήσθητι τοῦ Θεοῦ. »

Ἄλλ' ὁ Ἰωάννης, καὶ περ ἀγανακτῶν, παρεχώρει τῷ
 Βατορίῳ πάντα τὰ Ῥωσικὰ φρούρια ὅσων ἐκράτησεν
 ὁ Βιτόριος, ἐπιθυμῶν ἵνα τηρήσῃ ἑαυτῷ τὴν ἀνατο-
 λικὴν Ἑσθονίαν καὶ Λιβονίαν, τὴν Νάρβαν, Βιττεν-
 στέιν καὶ Δορπάτον. Ἐπὶ ταῖς συνθήκαις δὲ ταύταις

προέτεινεν ἑπταετῆ ἀναχωχῆν. Ἡ ἀπάντησις δὲ εἰς τὸ γράμμα τοῦτο ἦν ἡ τρίτη ἐκστρατεία τοῦ Βατορίου, καὶ ἐπιστολὴ πικροτάτη, μακρὰ καὶ ἀνοίχειος διαδηματοφόρφ. Ἐλεγε δ' ὁ Στέφανος «Σεμνύνη ἐπὶ τῆ κληρονομικῆ βασιλείᾳ σου οὐδόλως φθονῶ σοι· διότι φρονῶ, ὅτι προτιμότερον τὸ κτήτασθαι διάδημα διὰ τῆς ἰδίας ἀξίας, ἢ τὸ γεννηθῆναι ἐπὶ τοῦ θρόνου ἐκ μιᾶς Γλίνσκη, θυγατρὸς προδότου τοῦ Σιγισμούνδου. Μέμφη μὲν ὡς κολοβώταντι τοὺς νεκροὺς· ἀλλ' ἐγὼ μὲν οὐδέποτε τοιοῦτό τι ἐποίησα, σὺ δὲ τούναντίον βασανίζεις τοὺς ζῶντας. Τίς ἄρᾳ ἐστὶ χείρων; Κατηγορεῖς ἐμοῦ ἐπιορκίαν, σὺ δὲ πλαστογραφῶν συνθήκας καὶ μεταβάλλων αὐτὰς κατὰ τὴν ἔννοιαν, πρενεύρων λέξεις ἀρεστὰς μόνον τῆ ἄφρονι φιλοδοξίᾳ σου. Τοὺς στρατηγούς σου, τιμίους αἰχμακλώτους, κλεῖς προδότας· τούτους ὁμῶς ἡμεῖς ἀπαπέψυμεν πρὸς σέ, ἐπειδὴ εἰσι πιστοὶ τῆ περὶδὶ. Διὰ μόνης τῆς πολεμικῆς ἡμῶν ἀρετῆς κατακτώμεθα χώρας, μὴ χρῆζοντες τῶν ὑπηρεσιῶν τῶν ὑποτιθεμένων προδοτῶν σου. Ἀλλὰ ποῦ εἶ οὔν, Θεεε τῆς χώρας τῶν Ῥώσσων, ὡς θέλεις καλεῖσθαι ὑπὸ τῶν δυστυχῶν δούλων σου. Οὐκέτι εἶδομεν τὸ πρόσωπόν σου, οὐδὲ τὴν σταυροφόρον σημαίαν σου, ἐφ' ἣ πάντοτε ἐναδρύνῃ, καταπτοῶν μόνον τοὺς ταλαιπώρους Ῥώσσους διὰ τῶν σταυρῶν σου, οὐχὶ δὲ τοὺς ἐχθρούς. Εἰ ἰληθῶς φεῖδῃ τοῦ αἵματος τῶν χριστιανῶν, τάξον χρόνον καὶ τόπον, παρᾶσθηθι ἐριππος καὶ μαχοῦμεθα μόνοι, ὅπως ὁ Θεὸς στεφανώτῃ τὸν δίκαιον διὰ τῆς νίκης.

Μὴ παραχωρῶν τοῖς Ῥώσσοις οὐδὲ σπιθαμὴν γῆς ἐν Λιβονία, ὁ Βατόριος οὐκ ἠκροάσατο τῶν κρέσθεων

αὐτῶν, ἀλλ' ἀπέπεμφεν αὐτοὺς παραχρῆμα ἐκ τοῦ στρατοπέδου, καὶ πρὸς περιφρόνησιν ἐπέμψε τῷ Ἰωάννῃ βιβλία Λατινικὰ, ἐκδεδομένα ἐν Γερμανίᾳ, περὶ τῶν ἡγεμόνων τῆς Ῥωσσίας καὶ περὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ, ὅπως ἀποδείξῃ, ὡς ἔλεγεν, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι κυριάρχαι τῆς Μόσχας ἦσαν ὑποτελεῖς τοῖς Χάναις τῶν Ταφρῶν, οὐχὶ δὲ συγγενεῖς τοῦ Αὐγούστου. Συνεβούλευσε δ' αὐτῷ καὶ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Ν' Ψαλμοῦ τοῦ Δαβὶδ ὅπως χριστιανικῶς γνωρίσῃ ἑαυτόν. Τὴν ὑβριστικὴν ταύτην ἐπιστολὴν ἐνεχείρισε ταχυδρόμος Πολωνὸς τῷ Τσάρῳ, ὅστις ἀναγνοὺς αὐτὴν, εἶπε πρῶτως· « Ἀπαντήσομεν πρὸς » τὸν ἀδελφὸν ἡμῶν, τὸν βασιλέα Στέφανον. » εἶτα δὲ ἀναστὰς εἶπε προσηνῶς· « Προσαγόρευσον ἐξ ἐμοῦ τὸν » κυριάρχην σου. » Τοῦτέστιν ὁ Ἰωάννης, φοβηθεὶς νέας κινήσεις τοῦ Πολωνικοῦ στρατοῦ, ἐπέζητει ἔτι τὴν εἰρήνην, ἐλπίζων ἐπὶ τῇ σπουδαίᾳ μεσιτείᾳ ἀνδρὸς, φανέντος τότε μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Βατορίου.

Ὁ Σεβρίγιν, Μόσχιος ταχυδρόμος, πεμφθεὶς εἰς Βιέννην καὶ Ῥώμην ἐπανῆλθε. Καὶ ὁ μὲν ἀσθενὴς καὶ ἀφροντις Ῥοδόλφος ἀπήντησεν, ὅτι οἱ μεγιστᾶνες, οἱ παρραγγελθέντες ἀπελθεῖν εἰς Μόσχαν πρὸς συνομολόγησιν τῆς συμμαχίας ἢ ἀπέθανον ἢ ἐνόσουν· ἀλλ' ὁ Πάπας, ὁ περιβόητος ἐπὶ τῷ ὑπερτῆς Λατινικῆς θρησκείας ζήλω, ὁ φωτίσας τὴν Ῥώμην πρὸς εὐθυμίαν, ἅμα μαθὼν τὰς ὁμότητες τῆς νυκτὸς τοῦ Ἁγίου Βαρθολομαίου ἐν Γαλλίᾳ, Γρηγόριος ὁ Γ' ἐχάρη μεγάλως, τυχὼν, ὡς ἐνόμιζεν, εὐκαιρίας ὅπως ἐνώσῃ τὴν Ῥωσσίαν μετὰ τῆς ἀπεράντου ποίμνης αὐτοῦ. Ὁ Γρηγόριος ἐβουλεύθη ἤδη τῷ 1576 ἵνα πέμψῃ εἰς Μόσχαν ἱερέα τινα, Ῥοδόλφον Κλέγγεν τοῦνομα, ἐγκρατῆ τῆς γλώσσης καὶ τῶν ἐθίμων τῆς Ῥωσσίας, μετ' ἐντολῆς

1851.

ἀγγιχουστάτης καὶ πανούργου, ὀδηγούσης αὐτὸν δηλώσαι πρὸς τοὺς εὐπατρίδας, ὅτι ὁ Πάπας, ἀκούσας πολλὰ περὶ τῆς δυνάμεως, τῶν κατακτήσεων, τῆς ἀνδραγαθίας, τῆς εὐσεβείας καὶ τῶν θαυμασίων καὶ ἀξιεράων ἀρετῶν τοῦ Ἰωάννου, ἐκπληροῦ τέλος τὴν πρὸ πολλοῦ ἐπιθυμίαν, ὅπως δηλώσῃ πρὸς τοιοῦτον ἔξοχον μονάρχην τὴν δλόψυχον φιλίαν, καὶ ἐλπίδα, ὅτι αὐτὸς καταστελεῖ τοὺς μισοχρίστους Ὀθωμανοὺς, ἀναστήσει δὲ τὴν ἀκεραιότητα τῆς θρησκείας τῆς Ἀγίας πίστεως ἐφ' ἧσάν πασαν τὴν ὑφήλιον. Ἴσως τὴν βουλὴν ταύτην ἐνέβαλε τῷ Γρηγορίῳ ὁ Κοβεντσέλ, πρεσβευτῆς τοῦ αὐτοκράτορος· διότι ἐπῆνει ἐν Εὐρώπῃ οὐ μόνον τὴν δυνάμειν τῶν Ῥώσων, ἀλλὰ καὶ τὴν ὑποτιθεμένην πρὸς τὴν Λατινικὴν Ἐκκλησίαν ἀγαθὴν γνώμην αὐτῶν· ἐν ἐπιστολῇ δὲ πρὸς τὸ ὑπουργεῖον τῆς Βιέννης ἔγραφε ταῦτα·

« Ἀδίκως νομίζονται οἱ Ῥῶσοι ἐχθροὶ τῆς θρησκείας ἡμῶν. Ἴσως ἦσαν ἄλλοτε, ἀλλὰ νῦν ἀγαπῶσι »
 « ποιεῖν λόγον περὶ τῆς Ῥώμης, δηλοῦσι δὲ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ ἰδεῖν τὴν πόλιν ταύτην καὶ οὐδόλως ἀγνοοῦσιν, ὅτι ἐν τῷ κόλπῳ αὐτῆς ἐμαρτύρησαν καὶ ἀναπαύονται οἱ πρῶτοι μεγάλοι μάρτυρες τῆς χριστιανωσύνης, »
 « τιμῶμενοι ὑπ' αὐτῶν μᾶλλον ἢ ἡμῶν· γινώσκουσι τὴν ἀγιότητά τοῦ Λορέττου κάλλιον πολλῶν Γερμανῶν καὶ »
 « Γάλλων. Μαθόντες ὅτι ἐπίστευον τῇ ἀρχαίᾳ θρησκείᾳ, »
 « οὐχὶ δὲ τῇ τοῦ Λουθήρου, μισητῇ αὐταῖς, οὐδόλως »
 « ἐδίστασαν ὀδηγήσαί με παρὰ τῇ εἰκόνι τοῦ Ἀγίου »
 « Νικολάου τοῦ θαυματουργοῦ, ἱερωτάτῳ σεβάσματι »
 « τοῦ λαοῦ τούτου. » Ἀλλὰ φαίνεται, ὅτι ὁ Κλέγγεν οὐδόλως μετέβη εἰς Μόσχαν, καὶ ὅτι ἡ δοθεῖσα αὐτῷ ὀδηγία ἔμεινεν ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς Ῥώμης. Ὁ Πάπας ὑπεδέξατο διαφερόντως τὸν Σεβρίγιν, ἐπιδαφιλεύ-

1581.

σας αὐτῷ δῶρα ἐκ χρυσῶν ἀλύσεων καὶ σηρικῶν ὑφασμάτων· εἶτα δὲ ἐκέλευσε περιβόητόν τινα θεολόγον, τὸν Ἰησοῦίτην Ἀντώνιον Ποσσεβῖνον, ἵνα μεταβῆ εἰς Μόσχαν πρὸς συνδιαλλαγὴν τῶν πολεμουσῶν δυνάμεων· Ὁ Ἀντώνιος εὔρε τὸν βασιλέα ἐν Βίλνα, ὅστις ἀπεκρίθη πρὸς αὐτόν· «Ὁ Τσάρος τῆς Μόσχας σκοπεῖ ἐξαπατῆσαι τὸν Ἅγιον Πατέρα· βλέπων τὴν ἐπαπειλοῦσαν αὐτὸν θύελλαν, ἐτοίμως ἔχει ὑπισχνεῖσθαι τὰ πάντα, καὶ τὴν ἔνωσιν τῶν θρησκείων καὶ τὸν πόλεμον πρὸς τοὺς Τούρκους· ἐμὲ ὅμως οὐκ ἐξαπατήσει. Πορεύθητι καὶ ἐνέργησον· οὐκ ἀνθίσταμαι· πέποιθα μόνον, ὅτι πρὸς ἐντιμον καὶ λυσιτελεῖ εἰρήνην ὁ πόλεμος ἀπαραίτητός ἐστι· ἔσεται εἰρήνη, ὑπισχνοῦμαι τοῦτο.» Μετὰ τὴν ἐντευξίν ταύτην ὁ εἰρηνοποιὸς Ἀντώνιος, εὐλογήσας τὸν βασιλέα εἰς ἔργα ἀξία ἥρωος καὶ χριστιανοῦ, ἀνεχώρησεν εἰς τὸν Τσάρον, κατόπιν δ' αὐτοῦ ὁ Βατόριος, ἄγων ἅπαντα τὸν στρατὸν, ὃν ἐνίσχυσε διὰ νέας στρατολογίας, προήλαυε ταχέως ἐπὶ τὸ Πσκόβον. Ἦν δὲ τότε Αὐγούστος.

Πρεσβεία τοῦ Πάπα.

Ἡ εἰσβολὴ αὕτη οὐκ ἦν ἤδη ἀπροσδόκητος· διότι ὁ Ἰωάννης, ἀναμένων αὐτὴν, ἀνέθηκε τὴν ἀμυναν τοῦ Πσκόβου τοῖς εὐπατρίδαίς πρίγκιψι Σουίσκη, τῷ Ἰωάννῃ Πέτρου καὶ Βασιλείῳ Θεοδώρῳ (Σχοπῖν), τῷ Νικήτῃ Ἰωάννου Ὅτσιν-Πλεσσεῖβ, τῷ πρίγκιπι Ἀνδρέῃ Χβοροστίνιν, τῷ Βαχτεάροβ καὶ Ῥοστόβση Ληβάνοβ, πρὸς οὓς ἔδωκε γραπτὴν ὁδηγίαν. Ἐλαβε δὲ παρ' αὐτῶν ὄρκον ἐν τῷ ναῷ τῆς Κοιμήσεως ἐνώπιον τῆς εἰκόνης τῆς Θεοτόκου τῆς Βλαδιμιρίας, ὅτι οὐδόλως παραδώσουσι τὴν πόλιν τοῖς ἐχθροῖς. Παρόμοιον ὄρκον ἔλαβον οἱ στρατηγοὶ παρὰ τῶν παίδων τῶν εὐπατριδῶν, τοξοτῶν καὶ τῶν κατοίκων τοῦ Πσκόβου μικρῶν καὶ μεγάλων. Κι-

Ἐνδαξος πο-
λιτεία τοῦ Πσκό-
βου.

1381.

νούμενοι ὑπὸ τῆς πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπης, πάντες ἤσπασαν τὸν σταυρὸν κραυγάζοντες· « Ἀποθανούμεθα, » ἀλλ' οὐ παραδοθησόμεθα! » Ἦσαν δ' οὗτοι περὶ τοὺς τριακοντακισχιλίους. Διὸ ἐπεσκεύασαν τὰ παλαιὰ ὄχυρῶματα, ἔστησαν τηλεβόλα καὶ πυροβόλα καὶ ὥρισαν ἐκάστῳ τῶν στρατηγῶν θέσιν ἰδίαν πρὸς ἄμυναν περὶ τὸ φρούριον, τὴν μέσσην πόλιν, τὴν μεγάλην, τὰ πέραν τοῦ Πσχόβου καὶ τὸ ἐξωτερικὸν τεῖχος. Ὁ δὲ Τσάρος ἀδιαλείπτως ἔγραφε πρὸς τοὺς στρατηγούς καὶ στρατιώτας ἵνα τηρήσωσι τὸν ὄρκον καὶ τὰ καθήκοντα· τοιαῦτα δὲ ἔγραφε καὶ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Νοβογορόδου Ἀλέξανδρος. Ὁ ἐνάρετος Ἡγούμενος τῆς Πετσέρσκης Τύχων, καταλιπὼν τὸ μοναστήριον, παρέστη εἰς τὸν τόπον τῆς μελλούσης σφαγῆς, ὅπως ὑπηρετήσῃ τῇ πατρίδι διὰ τῶν προτροπῶν καὶ προσευχῶν. Ἐνὶ λόγῳ πάντες παρεσκευάζοντο πρὸς ἀπόκρουσιν τοῦ Βατορίου μετὰ μεγαλοψύχου ἀνδρίας, ἦν οὐδόλως μὲν οὗτος ἠγάπα ἐν τοῖς Ῥώσσοις, ἀλλ' εἰς ἦν ἀπεδίδω πάντοτε δίκαιον. Ὁ πρίγκιψ Ἰούριος Γολίτσεν ἦν ἐν Νοβογορόδῳ μετὰ τεσσαρακοντακισχιλίων ἀνδρῶν, ἐν δὲ Ῥζέβῳ ἦσαν περὶ τοὺς δεκαπεντακισχιλίους, ἐτοίμως ἔχοντας ὅπως ὀρμήσωσιν εἰς βοήθειαν τοῦ κινδυνεύοντος Πσχόβου· παρὰ δὲ τὸν Ὀκκαν ἐστρατοπέδευον οἱ πρίγκιπες Βασίλειος Σουτσκης καὶ Σεστουνόβ πρὸς ἄμυναν, τυχούσης εἰσβολῆς τοῦ Χάνη· οἱ δὲ πρίγκιπες Συμεὼν (τῆς Τβέρης) Μοσιγλάβσκης καὶ Κουρλιάτεβ κατεσκήνουν ἐν Βολόκῳ μετὰ τῶν πρώτων δυνάμεων, ὥστε ὁ Τσάρος εἶχεν ἐν στρατείᾳ περὶ τὰς τριακοσίας χιλιάδας ἀνδρῶν. Τοιοῦτον δὲ στρατὸν οὔτε ἡ Ῥωσσία, οὔτε ἡ Εὐρώπη εἶδεν ἀπὸ τῆς εἰσβολῆς τῶν Μογόλων! Τέλος ὁ Τσάρος

ἐκ τῆς κώμης Ἀλεξανδρόβσκου ἀπῆλθεν εἰς Σταρίτσαν μετὰ πάσης τῆς αὐλῆς, τῶν εὐπατριδῶν καὶ τῆς φρουρᾶς, ὅπως, ὡς ἐφαίνετο, ἀναλάβῃ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατοῦ, διοικήσῃ τὰ κινήματα αὐτοῦ καὶ κατὰ τὸν Ταναϊδικὸν ὁρμητῆ μετ' αὐτῶν εἰς ἀπάντησιν τοῦ νέου Μαμάι... Ἀλλ' ὁ Ἰωάννης ἐμελέτα πανουργίας καὶ κολυκκίας, καὶ οὐχὶ μάχην.

Τῇ 18 Αὐγούστου ἦλθεν εἰς Σταρίτσαν ὁ ἀνυπομύνας ὑπὸ τοῦ Τσάρου ἀναμενόμενος Ἰησοῦίτης Ποσσεβίνος. Ἀπὸ τοῦ Σμολένσκου μέχρι τῆς πόλεως αὐτῆς ὑπεδέξαντο αὐτὸν μετὰ τιμῶν καὶ ἐξένισαν πανταχοῦ φιλοφρονέστατα καὶ πομπωδέστατα καὶ τὰ μὲν στρατιωτικὰ ἀποσπάσματα, φέροντα λαμπρὰς πανοπλίας, πικρετάσσοντο πρὸς τιμὴν τοῦ Ἰησοῦίτου, οἱ δ' ἀξιωματικοὶ, ἀποβαίνοντες τῶν ἵππων, προσεκύουον καὶ προσηγόρευον αὐτόν. Οὐδέποτε πρέσβεις βασιλέων, ἢ αυτοκρατόρων, ἀπῆλκυαν ἐν Ῥωσσίᾳ τειούτων τιμῶν. Μετ' ἀνάπαυσιν δύο ἡμερῶν ἐκ τῶν μόχθων τῆς ὁδοιπορίας, ὁ Ἀντώνιος μετὰ τεσσάρων συναδέλφων παρέστη τῷ Τσάρῳ. Ἡ μεγαλοπρέπεια τῆς αὐλῆς, τὸ πλῆθος τῶν αὐλικῶν, ἡ λάμψις τῶν πολυτίμων μετάλλων καὶ λίθων, ἡ τάξις καὶ ἡ ἡσυχία διήγειραν τὸν θαυμασμὸν αὐτοῦ. Ὁ Ἰωάννης καὶ ὁ πρεσβύτερος τῶν βασιλοπιδῶν ἀκούσαντες τὸ ὄνομα Γρηγορίου τοῦ Γ', ἠγέρθησαν καὶ εἶδον μετὰ μεγάλης προσοχῆς τὰ δῶρα τοῦ Παπά, ἅτινα ἦσαν σταυρὸς παριστῶν τὰ πάθη τοῦ Κυρίου, κομβολόγιον λιθοκόλλητον καὶ βιβλίον, πολυτελῶς δεδεμένον, περιέχον τὴν διαγραφὴν τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ Συνόδου. Ὁ Γρηγόριος ἔγραψεν ἰδίᾳ πρὸς τοὺς βασιλόπαιδας καὶ τὴν Τσαρίναν, καλῶν τὴν μὲν Μαρίαν Ἀναστασίαν, τὸν δὲ Ἰωάννην

1581.

ἀγαπητὸν υἱὸν, ἑαυτὸν δὲ τὸν μόνον τοποτηρητὴν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ βεβαιῶν τὴν Ῥωσσίαν περὶ τῆς πρὸς αὐτὴν ἀληθοῦς ἀγάπης καὶ ὑπισχνούμενος, ὅτι πείσει τὸν Βατόριον εἰς εἰρήνην, ἀναγκαίαν τῇ κοινῇ εὐημερίᾳ τῶν χριστιανικῶν δυνάμεων, καὶ εἰς ἀπόδοσιν τῶν ἀδίκως ἀρπαγέντων, εὐελπὶς ὅτι ὁ Ἰωάννης εἰρηνεύσει τὴν Ἐκκλησίαν διὰ τῆς ἐνώσεως τῆς ἡμετέρας μετὰ τῆς Ἀποστολικῆς, μὴ ἐπιλαθόμενος, ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία ἔπεσεν ὡς μὴ παραδεχθεῖσα τὰ θεσπίσματα τῆς συνόδου τῆς Φλωρεντίας. Ὁ Ἀντώνιος ἐδήλωσε διὰ ζώσης τοῖς συνέδροις τοῦ συμβουλίου καὶ τῷ γραμματεῖ Ἀνδρέᾳ Τσελκάλω, ὅτι αὐτὸς, ἐκπληρῶν τὴν θέλησιν τοῦ Πάπα καὶ ἐπιτόμως ἔχων ἵνα καὶ τὴν ψυχὴν θῆ ὑπὲρ τοῦ Τσάρου, ἔπεισε τὸν Βατόριον μὴ ἀπαιτῆσαι παρ' ἡμῶν τὰς δαπάνας τοῦ πολέμου καὶ ἀρκεσθῆναι μόνῃ τῇ Λιβονίᾳ, ἀλλ' ὀλοκλήρῳ προσειθὴ δέ· « Ὅταν ὁ Τσάρος συναμολογήσῃ πρὸς τοὺς βασιλεῖς τῆς Πολωνίας καὶ Σουηδίας τὴν ποθητὴν τῷ Πάπα εἰρήνην, συμμαχίαν ἔξει, ὡς εἰκός, τῆς συμμαχίας πρὸς τὴν Ῥώμην, τὸν αὐτοκράτορα, τοὺς βασιλεῖς τῆς Γαλλίας καὶ Ἰσπανίας, τὴν Ἑνετιαν καὶ τὰς ἄλλας δυνάμεις τῆς Εὐρώπης κατὰ τῶν Τούρκων, ὁ δὲ Πάπας δώσει ὑπὲρ τοὺς πεντηκοντακισχιλίους ἀνδρας εἰς τὴν χριστιανικὴν ταύτην στρατιάν, εἰς ἣν ἴσως συντελέσει καὶ ὁ Σάχης τῆς Περσίας. » Τέλος ὁ Ἀντώνιος παρεκάλεισε τὸν Τσάρον ἵνα ἐπιτρέψῃ τοῖς Ἑνετοῖς τὴν ἐν Ῥωσσίᾳ ἐλευθέραν ἐμπορίαν καὶ τὴν ἀνέγερσιν ἰδίων ναῶν. Πρὸς τὰς διαφόρους ταύτας προτάσεις ἀπήντησε φιλοφρόνως καὶ πως εὐσταθῶς. Εὐχαριστῶν δὲ τῷ Πάπα διὰ τὴν εὖνοιαν ταύτην ὁ Τσάρος, ἐπὶ τὴν τὴν

μεγάλην βουλὴν περὶ τῆς παρὰ πάσης τῆς Εὐρώπης προσβολῆς τῶν Τούρκων, οὐδὲ καὶ αὐτὴν τὴν ἔνωσιν τῶν Ἑκκλησιῶν ἠρνεῖτο καὶ τὴν εἰρήνην πρὸς τὴν Σουηδίαν ὅπως εὐαρεστήσῃ πρὸς τὸν Γρηγόριον· ἀλλὰ πρὸ πάντων ἐπεθύμει τῆς πρὸς τὸν Βατόριον εἰρηνεύσεως· δεικνύων δὲ πίστιν τῷ Ηοσσεβίνω, εἶπεν αὐτῷ ἵνα ἐπανεέλθῃ πρὸς τὸν ἡγεμόνα τοῦτον πρὸς ἀποπεράτωσιν τοῦ ἔργου τῆς εἰρήνης, προσθεὶς ὅτι ἡ Ῥωσσία, ἣτις ἤρχε τῆς Λιβονίας ἀπὸ τῆς βασιλείας Ἰαροσλάβου τοῦ Α', παρεχώρει τῷ Στεφάνῳ ἐξήκοντα ἕξ πόλεις τῆς χώρας ταύτης, τὰς Μεγάλας Λούκας, τὴν Ζιβολοσίαν, τὸ Ῥέβελ, τὴν Βελίζην καὶ τὸ Κόλμον, τῆρῶν ὑπὲρ ἑαυτοῦ τριακονταπέντε Λιβονικὰς πόλεις, τὸ Δορπάτον, Νάρβαν κτλ., καὶ ὅτι ἦν ἀδύνατον αὐτῷ παραχωρῆσαι ἄλλο τι ἀπέκειτο δὲ τῷ Στεφάνῳ ἡ τελευτὴ τοῦ πολέμου ἐπὶ τοῖς ὄροις τούτοις. Ἐπιτρέπων δὲ τοῖς Ἰταλοῖς ἐμποροῖς ἐμπορεύεσθαι ἐλευθέρως ἐν Ῥωσσίᾳ καὶ ἔχειν ἱερεῖς τῆς Λατινικῆς θρησκείας καὶ προσεύχεσθαι τῷ Θεῷ κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον, εἶπε « Ναυὺς Λατινικοῦς οὐδέποτε εἶχομεν, οὐδὲ θέλομεν ἔχειν.

Κατὰ τὰς διαπραγματεύσεις ταύτας οἱ ταπεινοὶ ἠησοῦνται ἐδείπνουν παρὰ τῷ Τσάρῳ μετὰ τῶν εὐπατριδῶν καὶ τῶν ἐπιφανεστάτων ἀνδρῶν. Ὁ Ἀντώνιος ἀναφέρει· « Ἀντὶ φοβεροῦ μονάρχου εἶδον χαρίεντα οἰκοδεσπότην μετὰ τῶν ἀγαπητῶν αὐτῷ ξένων, εὐπροσήγορον καὶ φιλόφρονα, διανέμοντα πᾶσι τὰ ἐδέσματα καὶ τὸν οἶνον. Περὶ μέσον δεῖπνον ὁ Τσάρος, στηριζόμενος τῇ τραπέζῃ, εἶπέ μοι· Ἀντώνιε! ἵστηρίχθητι διὰ τῆς βρώσεως καὶ πόσεως· διότι ἐπὶ μακρὸν ὠδοιπόρησας ἐκ Ῥώμης εἰς Μόσχαν πεμφ-

1581. »θεις πρὸς ἐμέ ὑπὸ τοῦ Ἀγίου Πατρὸς, ἀρχηγοῦ
 »καὶ ποιμένου τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, ὃν σεβόμε-
 »θα ἐκ ψυχῆς.» Ὁ δ' Ἀντώνιος ἐλπίζων, ὅτι ὠφε-
 λήσει τὸν Τσάρον, παρέχων αὐτῷ τὴν εἰρήνην, καὶ συ-
 νεργήσει συγχρόνως εἰς τὰς σπουδαίας βουλὰς τοῦ
 Πάπα ὡς πρὸς τὴν Ῥωσσίαν, ἀνεχώρησε δρομαίως
 εἰς τὸν Στέφινον, ἀλλ' εὔρεν αὐτὸν ἐν μέσῳ αἰ-
 μάτων.

Μαθόντες ὅτι ὁ ἐχθρὸς προέλαυνεν εἰς Πισκόβον, οἱ
 στρατηγεῖ, οἱ στρατιῶται, ὁ κληρὸς, οἱ πολῖται τῆς πό-
 λεως ταύτης μετὰ σταυρῶν καὶ τῶν θαυματουργῶν εἰκό-
 νων καὶ τῶν λειψάνων τοῦ Ἀγίου Βσεβολόδου περιήλθον
 τὰ τείχη, ἠκολούθουν δὲ καὶ αἱ μητέρες φέρουσαι τὰ
 νήπια ἐν ταῖς χερσί· πάντες δὲ προσηύχοντο ἐνθέρμως
 τῷ Θεῷ, ὅπως ἡ ἀρχαία πόλις τῆς Ὀλγας, γενομένη
 ἀκαταμάχητον ὀχύρωμα, σωθῆ καὶ σώσῃ τὴν Ῥωσσίαν.
 Τῇ 18 Αὐγούστου οἱ στρατηγοὶ μαθόντες, ὅτι ὁ Βα-
 τῆριος εἶλε τὴν Ὀπότσκαν, τὸ Κράσνοϊ καὶ τὸ Ὀστρο-
 βον καὶ κατετροπώσατο ἑλαφρὸν ἀπόσπασμα τοῦ ἱπι-
 κοῦ ἡμῶν, ἐπυρπόλησαν τὰ προάστεια, ἀνέβησαν
 τοὺς ἵππους καὶ ἐσήμαναν τὸ πολιορκητικόν· μετ' ὀλί-
 γον δὲ εἶδον κονιορτόν, φερόμενον εἰς τὴν πόλιν ὑπὸ
 σφοδροῦ νοτίου ἀνέμου, μετὰ δὲ τοῦτο τὸ ἱππικὸν τοῦ
 Στεφάνου βαδίζον βραδέως, ἐν τάξει καὶ πεφυλαγμέ-
 νως· καταλαβὸν δὲ τὴν ὁδὸν τοῦ Πορχόβου, ἐστρατο-
 πέδευσε παρὰ τὸν Βελίκαν. Οἱ Ῥῶσοι ἐπεχείρησαν
 ἰσχυρὰν ἐξοδον, καθ' ἣν αἰχμαλωτίσαντες τινὰς ἔμαθον
 τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ, συγκεκλιμένην ἐκ Πολωνῶν,
 Λιθουανῶν, Μαζοβίων, Οὐγγρων, Γερμανῶν, Λουβε-
 χίων, Αὐστριακῶν, Πρώσσων, Κουρλανδῶν, Δανῶν καὶ
 Σκώτων, ὡς ἑκατὸν χιλιάδων ἱππέων καὶ πεζῶν,

τοσοῦτον ἡσκημένων καὶ εὐόπλων, ὥστε ὁ ἐλθὼν εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ βασιλέως Ὀθωμανὸς πρεσβευτῆς, θεωρῶν τὸν λαμπρὸν στρατὸν, εἶπεν· «Εἰ ὁ Σουλτάνος »καὶ ὁ Βατόριος συνεμάχουν, ὅπως ἐνεργήσωσιν ἐκ »συμφώνου, κατεκτῶντο τὴν οἰκουμένην.»

Ἄλλ' ὁ πολυάριθμος καὶ λαμπρὸς οὗτος στρατὸς ἐφοβείτο τὰ προσκόμματα διότι ἔβλεπε τὸ φρούριον τῆς πόλεως ἔχον ἀφθόνως τὰ πρὸς πόλεμον καὶ τὰ ἐπιτήδεια, καὶ στρατιώτας ἀναδείξαντας κατ' αὐτὴν τὴν πρώτην μάχην ἀσυνήθη ἀνδρίαν. Ἦδη δ' ἐν Βίλνα προδότης τις ἡμῶν, ὁ Δανιὴλ Βέλσκις, συνεβούλευσε τῷ βασιλεῖ ἵνα μὴ στρατεύσῃ εἰς Νοβογορόδον καὶ Πισκόβον, ἅτε περικυκλούμενα ὑπὸ ποταμῶν, ἐλῶν καὶ λιθίνων τευχῶν, ἰσχυρὰ δὲ μάλιστα διὰ τὸ ἐθνικὸν φρόνημα τῶν κατοίκων, ἀλλὰ πολιορκήσῃ τὸ Σμόλενσκον, ὅπερ ἦν εὐπρόσιτον καὶ ἤττον ἐχθρὸν τοῖς Λιθουανεῖς. Ἄλλ' ὁ βασιλεὺς ἀπέρριψε τὴν συνετὴν ταύτην συμβουλήν, ὡς καὶ τὴν τῆς προσβολῆς τοῦ Νοβογορόδου, νομιζομένου εὐαλώτου ὑπὸ τῶν στρατηγῶν αὐτοῦ· διότι ἐφοβείτο μὴ νομίσωσιν αὐτὸν δειλὸν καὶ ἀσθενῆ, ἐπειπίθει δὲ ἐπὶ τῇ εὐτυχίᾳ καὶ τῇ ἀνδρίᾳ τῶν στρατιωτῶν καὶ ἠγάπα τοὺς κινδύνους· διὸ ἐπεχείρησε τὴν ἀξιωμαθημόνευτον πολιορκίαν τοῦ Πισκόβου.

Τῇ 26 Αὐγούστου ὁ ἐχθρὸς ἐπιλιόρκησε τὴν πόλιν, πυροβολούτων πάντων τῶν ὀχυρωμάτων, ὥστε ἐφρονέοντο πολλοὶ, καὶ τοὶ κρυπτόμενοι ἐν τῆς δάσσεσι τοῦτο δ' ἐξέπληττε τὸν Βατόριον, μὴ δυνάμενον πιστεῦσαι τὴν εὐστοχὴν καὶ ἰσχυρὰν ταύτην ἐνέργειαν τοῦ Ῥωσσικοῦ πυροβολικοῦ. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐσκήνωσεν ἐπὶ τῆς εἰς Μόσχαν ἀγούσης παρὰ τῷ ναῶ τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἀπεχώρησεν εἰς

1581.

τὴν ὄχθην τοῦ Σερέκου ἐπὶ ὑψωμάτων καὶ λόφων· ἐπειδὴ ἐσύριττον ὑπὲρ αὐτὸν αἱ σφαῖραι.

Ἐπὶ πέντε ἡμέρας οὐδεμία ἔφοδος ἐγένετο· διότι ὁ ἐχθρὸς ὠχύρου τὸ παρὰ τὸν Βελίκαν στρατόπεδον καὶ κατεσκόπευε τὴν πόλιν· τῇ δὲ 1 Σεπτεμβρίου ἤρξατο ταφρεύειν πρὸς τὰς πύλας Ποκρόβσκη παρὰ τὸν ποταμὸν, νυκθήμερον ἐργαζόμενος· προσεγγίζων δὲ τοὺς κοφίλους, ἀνήγειρε προχώματα. Οἱ στρατηγοὶ τοῦ Πσκόβου, ἰδόντες τὴν ἐργασίαν ταύτην, ἐνόησαν τὴν βουλήν τοῦ ἐχθροῦ· διὸ κατεσκεύασαν ἐν τῷ ἐπικινδύνῳ καὶ ἐπαπειλουμένῳ χωρίῳ νέα ἐσωτερικὰ ὀχυρώματα, τουτέστιν ἰσχυρὸν ξύλινον τεῖχος μετ' ἀντηρίδων. Εἶτα δ' ἐξέλεξαν τὸ πρὸς ἄμυναν τῆς σπουδαίας ταύτης θέσεως τοὺς ἀνδρειοτάτους τῶν παίδων τῶν εὐπατριδῶν καὶ τοὺς τοξότας, καὶ ἀτρόμητον ἀρχηγὸν τὸν πρίγκιπα Ἀνδρέαν Χβοροστίνιν· ἔφαλαν παρακλήσεις καὶ ἐββάντισαν δι' ἀγιασμοῦ τὴν μέλλουσαν καταπιεῖν τὸ αἶμα τῶν ἀνδρείων στρατιωτῶν γῆν. Αὐτόθι διέμενον διαρκῶς οἱ πρίγκιπες Σουίτκης καὶ οἱ γραμματεῖς τοῦ Τσάρου πρὸς συμβούλιον. Τῇ 7 Σεπτεμβρίου ἐστάθησαν αἱ Πολωνικαὶ κανονοστοιχίαι, εἴκοσι δὲ πολιορκητικὰ τηλεβόλα ἤρξαντο προσβάλλειν τὰ τεῖχη μεταξὺ τῆς πύλης Ποκρόβσκη καὶ Σβίνσκου. Τὴν δ' ἐπιούσαν, διαβραχέντος πολυλαχοῦ τοῦ τεύχους, ὁ βασιλεὺς ἐκήρυξεν, ὅτι ἡεὶς τὴν πόλιν φέρουσα ἦν ἀνοικτὴ πρὸς τοὺς ἥρωας, λέγων· «Οἱ Ῥωσσοὶ τρέμουσιν, ὁ δὲ χρόνος πολύτιμος.» Οἱ δὲ ἀριστοῦντες ἐν τῇ βασιλικῇ σκηνῇ στρατηγοὶ εἶπον· «Μεγαλειότατε, δειπνήσομεν σήμερον μετὰ τῆς μεγαλειότητός σου ἐν τῷ φρουρίῳ τοῦ Πσκόβου», καὶ παραχρῆμα ἐκέλευσαν τὴν ἔφοδον, ὑπισχνόμενοι τοῖς στρατιώταις πάντα τὸν ἐν τῷ φρουρίῳ πλοῦτον. Οἱ Οὐγγροὶ, Γερ-

μανοὶ καὶ Πολωνοὶ ὤρμησαν εἰς τὰ ῥήγματα ἀναπετάσαντες τὰς σημαίας καὶ ἀλαλάζοντες, ἤχουσῶν τῶν σαλπίγγων. Ἐν τούτοις οἱ Ῥῶσσοι ὑπέμενον αὐτούς· πάντες δὲ οἱ πολῖται, μαθόντες τὴν ἔφοδον ἐκ τοῦ πολιορκητικοῦ σημάτων, ἠπάζοντο τὸ τελευταῖον τὰς γυναῖκας, ἠλόγουν τὰ παιδιά καὶ συνετάσσοντο τοῖς στρατιώταις ἐν τοῖς ῥήγμασι καὶ παρὰ τὸ ἡμίτελές ξύλινον τεῖχος. Ὁ Ἡγούμενος Τύχων καὶ οἱ ἱερεῖς ἐδέοντο ἐν τῷ μητροπολιτικῷ ναῷ, ὃ δὲ Κύριος εἰσήκουσε τῆς δεήσεως αὐτῶν. Ἡ 8 Σεπτεμβρίου ὑπάρχει ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἡ ἐνδοξοτάτη τῷ Πασκόβω.

Καίπερ ἀδιαλείπτως πυροβολούντων τῶν ὀχυρωμάτων, ὃ ἐχθρὸς ὤρμησεν ἐπὶ τῶν κτωμάτων τῶν ἰδίων εἰς τὸ φρούριον, καὶ εἰσβαλὼν διὰ τῶν ῥηγμάτων ἐκράτησε τῶν πύργων Ποκρόβσκη καὶ Σβίνσκου, ὅπου ἀνεπέτασε τὴν βασιλικὰς σημαίας. Τοῦτο δ' εὐηρέστησε τὰ μάλιστα τῷ κατοπτέοντι τὴν μάχην Βατορίω, ἱσταμένῳ ἐπὶ τοῦ κωδωνοστασίου τοῦ μάρτυρος Ἀγίου Νικήτα, ἡμῖς βέροστιον μακρὰν τῆς πόλεως. Καὶ ἐν μὲν τῷ ῥήγματι οἱ Πολωνοὶ ἐσφάττοντο μετὰ τῶν πολιτῶν καὶ τῶν παίδων τῶν εὐπατριδῶν καὶ τῶν τοξοτῶν, ἀνωθεν δὲ τῶν πύργων οἱ Οὐγγροὶ καὶ Γερμανοὶ ἔβαλλον χάλαζαν σφαιρῶν ἐπὶ τῶν ἐξασθενούντων ἤδη Ῥῶσσων. Τότε ὁ καθημαγμένος πρίγκιψ Σουίσκης, ἀποβάς τοῦ τραυματισθέντος ἵππου, ἔστησε τοὺς ὑποχωροῦντας, δεικνύων αὐτοῖς τὴν εἰκόνα τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου καὶ τὰ λείψανα τοῦ Ἀγίου Βσεβολόδου Γαβριήλ, φερόμενα ἐκ τοῦ ναοῦ ἐν πομπῇ ὑπὸ τῶν ἱερέων, οἵτινες, ἅμα μαθόντες, ὅτι ἡ Λιθουανία ἦν ἤδη ἐπὶ τῶν πύργων καὶ τῶν τειχῶν, ἐξῆλθον τοῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ εἰς τὴν συμπλοκὴν μετὰ τῶν σεβασμάτων, ὅπως ἀποθάνωσιν

1581.

ἡ σῶτῳσι τὴν πόλιν, ἐμπνέοντες οὐρανόθεν ἀνδρίαν. Θαρρήσαντες δὲ οἱ Ῥῶσσοι, ἔστησαν ἀκλόνητοι, ὅτε αἰφνης ὁ τοῦ Σβίνσκου πύργος ἀναρρίπτεται εἰς τὸν ἀέρα μετὰ τῶν βασιλικῶν σημαίων. . . . Οὕτως ἐν ὀλίγῳ αἱ μὲν τάφροι ἐπληρώθησαν πτωμάτων Γερμανῶν καὶ Πολωνῶν καὶ Οὐγγρων, πρὸς δὲ τοὺς ἡμετέρους ἦλθον ἐκ τῶν ἀπωτέρω καὶ ἀκινδύνων μερῶν νέα στρατεύματα, ἅτινα, συσσωματωθέντα ὤρμησαν πάντα κραυγάζοντα· «Οὐκ ἐγκαταλείπομεν τὴν Θεοτόκον καὶ τὸν Ἄγιον Βασεβολόδον» καὶ ἀποκοινοῦ προσβαλόντα, ἀνέτρεψαν τοὺς ἐκπεπληγμένους ἐχθροὺς καὶ ἀπώθησαν τῶν ῥηγμάτων, ἣ ἐκρήμνισαν κάτω τῶν ἐπάλλξεων. Καὶ ἀντέστησαν μὲν οἱ Οὐγγροὶ ἐν τῷ πύργῳ Προκόβοσκη, ἀλλὰ καὶ οὗτοι ἀπεδιώχθησαν διὰ τοῦ πυρός καὶ τοῦ σιδήρου. Πέμψαντος δὲ τοῦ Στεφάνου ἐπικουρίαν πρὸς τοῦ στρατηγούς, ἡ μάχη παρετάθη μέχρι τῆς ἐσπέρας, ἀλλ' ἔξω τοῦ φρουρίου ἦδη, ἔθλα ἔμενον μόνον οἱ νοσοῦντες, οἱ γέροντες καὶ τὰ παιδιά. Ἀλλὰ καὶ αἱ γυναῖκες, μαθοῦσαι, ὅτι οὐκέτι ἦσαν ἐχθροὶ ἐπὶ τῶν ὀχυρωμάτων, καὶ ὅτι πάλιν ἠνεμοῦντο αἱ σημαῖαι τοῦ Ἰσάκου ἐπὶ τῶν ἐπάλλξεων, καὶ ὅτι ὁ ἐχθρὸς κατέλιπε παρὰ τὰς πύλας μικρὰ τηλεβόλα, παρίστανται ἐν τῷ τόπῳ τῆς μάχης, αἱ μὲν φέρουσι σχοινία ὅπως σύρωσιν εἰς τὸ φρούριον τὰ τηλεβόλα τοῦ ἐχθροῦ, αἱ δὲ ψυχρὸν ὕδωρ πρὸς τοὺς διψαλέους μαχητάς· πολλαὶ δ' ἔφερον καὶ δόρατα, ἐτοιμῶς ἔχεισαι πρὸς μάχην. Τέλος πάντες οἱ μὴ Ῥῶσσοι ἔφυγον, οἱ δὲ νικηταὶ μετὰ Λιθουανικῶν τροπαίων καὶ σημαίων καὶ σαλπίγγων καὶ πολλῶν αἰχμαλώτων ἐπανῆλθον νυκτὸς ἤδη εἰς τὴν πόλιν, ὅπως δοξάσωσι τὸν Θεὸν καὶ ἐν τῷ ναῶ, ὅπου οἱ στρατηγοὶ ἠγόρευσαν

πρὸς τοὺς μαχητὰς καὶ τοὺς πολίτας τάδε· «Οὕτως
 »ἐτελεύτα ἡμῖν ἡ πρώτη ἡμέρα τῶν ἀγῶνων, τῆς ἀν-
 »δρίας, τοῦ θρήνου καὶ τῆς εὐφροσύνης! Ἀποτελέσωμεν
 »τὸ ἔργον ὅπως ἠρξάμεθα! ἔπεσον οἱ ἰσχυροὶ ἐχθροί,
 »ἡμεῖς δὲ οἱ ἀσθενεῖς μετὰ τῶν λαφύρων ἰστάμεθα
 »ἐνώπιον τοῦ βήματος τοῦ Ὑψίστου. Ὁ ὑπερήφανος
 »γίγας ἐστερήθη τοῦ ἄρτου, ἡμεῖς δὲ
 »ἐν τῇ χριστιανικῇ ταπεινώσει ἐνεπλήσθημεν τῆς εὐ-
 »σπλαγχνίας τοῦ Θεοῦ· πληρώσωμεν τὸν ὄρκον, ὃν
 »ὠμόσαμεν ἐν καθαρᾷ συνειδήσει μὴ προδῶμεν τὴν
 »Ἐκκλησίαν καὶ τὸν κυριάρχην οὔτε διὰ μικροψυχίας,
 »οὔτε δι' ἀνάνδρου ἀπογνώσεως.» Εὐθέως δὲ οἱ στρατι-
 »ῶται καὶ πολῖται μετὰ δακρύων κατανύξεως ἀνεβόησαν
 »δοξολογίαν· «Ἐτοιμῶς ἔχομεν ἀποθανεῖν ὑπὲρ τῆς
 »πίστεως τοῦ Χριστοῦ! Ὡς ἠρξάμεθα, οὕτω καὶ τελειώ-
 »σομεν, Θεοῦ εὐδοκοῦντος.» Ἀπέστειλαν δὲ ταχυ-
 »δρόμον εἰς Μόσχαν μετὰ τῆς χαρμοσύνου ἀγγελίας,
 »ὅστις αἰσίως παρήλθε τὸ Λιθουανικὸν στρατόπεδον·
 »περιέθαλψαν καὶ ἐθεράπευσαν τοὺς τραυματίας δημο-
 »σίᾳ δαπάνῃ, οἷτινες ἦσαν 1626, οἱ δὲ πεσόντες 863.
 »Τῶν δὲ ἐχθρῶν ἔπεσον περὶ τοὺς πεντακισχιλίους καὶ
 »ὑπὲρ τοὺς ὀγδοήκοντα ἐπιφανεῖς ἀξιωματικούς, ἐν οἷς
 »καὶ ὁ Βεκέξης, Οὐγγρος στρατηγός, ἀπολαύων
 »τῆς ἐξαιρέτου τιμῆς καὶ φιλίας τοῦ Στεφάνου. Οὗτος
 »δ' ἀγανακτῶν ἐκλείσθη ἐν τῇ σκηνῇ, μὴ θέλων ἰδεῖν τοὺς
 »στρατηγοὺς, ὑπισχνουμένους αὐτῷ, ὅτι δειπνήσει ἐν τῷ
 »φρουρίῳ τοῦ Πσκοβου.

Ἄλλὰ τὴν ἐπιούσαν, ὥσει αἰσχυνόμενος διὰ τὴν
 λύπην, ὁ Βατόριος ἐξῆλθεν εἰς τὸν στρατὸν φαειρός·
 συγκαλέσας δὲ τὸ πολεμικὸν συμβούλιον ἀπεφάνητο
 ὅτι εἴτε κατὰ τὸ φθιγόπωρον, εἴτε κατὰ τὸν χειμῶνα

1581.

ἦν ἀνάγκη ἀποθανεῖν, ἢ κρατῆσαι τοῦ Πισκόβου ἐκ παν-
 τὸς τρόπου. Καὶ δὴ ἀνέσκαψεν ὑπονόμους, προσέβαλλε
 νυχθήμερον τὸ φρούριον καὶ παρήγγειλε τὴν εἰς ἔ-
 φοδον προπαρασκευῆν. Εἶτα δ' ἔγραψε πρὸς τοὺς Ῥώσ-
 σους στρατηγούς· « Πᾶσα τοῦ λοιποῦ ἀντίστασις
 » ἔσται ματαία. Γινώσκετε πόσων πόλεων ἐκράτησα ἐν
 » χρόνῳ δύο ἐτῶν. Παραδοθῆτε, ἀπολαύσετε δὲ τιμῶν
 » καὶ χαρισμάτων, ὅσα οὐδέποτε ἠλπίσατε παρὰ τοῦ
 » τυράννου τῆς Μόσχας. Ὑπισκνοῦμαι καὶ τῷ λαῷ
 » ἀτελείας ἀγνώστους ἐν Ῥωσσία, πλὴν τῶν ὠφελη-
 » μάτων ἐλευθέρας ἐμπορίας, ἀκμαζούσης ἄλλοτε ἐν
 » τῇ χώρᾳ ταύτῃ. Ἡ θρησκεία, τὰ ἔθιμα καὶ τὰ κτήμα-
 » τα ἔσονται ἄθικτα· ὁ λόγος μου ἰσχύει ὡς νόμος.
 » Ὁλεθρος ὑμῖν τε καὶ παντὶ τῷ λαῷ ἐν ἄφρονι ἐπι-
 » μονῇ! . . . » Ἐπειδὴ δὲ οἱ πολιορκούμενοι ἀπέφευγον
 πᾶσαν κοινωνίαν πρὸς τοὺς πολιορκοῦντας, ἡ ἐπιστολή
 αὕτη, προσαφθεῖσα βέλει, ἐξετοξεύθη εἰς τὴν πόλιν· κατὰ τὸν
 αὐτὸν δὲ τρόπον ἀνταπίστειλαν καὶ οἱ ἡμέτεροι στρατηγοὶ
 λέγοντες· « Οὐκ ἐσμέν Ἰουδαῖοι· οὔτε τὸν Χριστὸν,
 » οὔτε τὴν πατρίδα, οὔτε τὸν Τσάρον προδίδομεν. Ἄ-
 » πατηλῶν λόγων οὐκ ἀκούομεν, οὐδὲ φοβούμεθα ἀ-
 » πειλάς· ἐλθε εἰς μάχην· ἡ νίκη παρὰ τῷ Θεῷ κεί-
 » ται. » Σπεύσαντες δὲ ἵνα συντελέσῃ τὸ ξύλινον
 τεῖχος πρὸς ἄμυναν τοῦ ρήγματος, ἀνέσκιψαν μετα-
 ξὺ τούτων καὶ βαθεῖαν τάφρον, περιχαρακωθεῖσαν ὑπὸ
 ὀξέων δοκῶν· ἔψαλλον παρακλήσεις ἐν τοῖς ὀχυρώμα-
 σι καὶ ὑπὸ τὰς σφαίρας τῶν Λιθουανικῶν χαρακω-
 μάτων, καὶ ὑπέμενον ἡσύχως τὴν ἐφοδον· ἐπὶ ἕξ δ'
 ἑβδομάδας ἐνδόξως ἀπώθησαν τὰς προσβολάς. Καὶ
 τὸ μὲν θάρρος τῶν πολιορκουμένων ἠύξανε, τὸ δὲ
 τῶν πολεμίων ὀσμημέραι ἐξέλειπε· διότι οἱ στρα-

τιῶται, χειμαζόμενοι καὶ λιμώττοντες, ἤρξαντο γογγύζειν· μὴ τολμῶντες δὲ αἰτιᾶσθαι τὸν βασιλέα, ἤτι-
 ὦντο τὸν ἀρχιστάτηγον Ζαμοίσκη, ὃς τις, ἔλεγον,
 ἐξέμαθε τὰ πάντα ἐν τῇ ἀκαδημίᾳ τῆς Ἰταλίας πλὴν
 τῆς τέχνης τοῦ νικᾶν τοὺς Ῥώσους, καὶ ὅτι ἀναμ-
 φιβόλως ἀπέρχεται μετὰ τοῦ βασιλέως εἰς Βαρσοβίαν,
 ὅπως ἐπιδείξῃται τὴν εὐγλωττίαν ἐν τῷ συμβουλίῳ, ὃ
 δὲ στρατὸς ἀπολεσθήσεται ὑπὸ τοῦ σφοδροῦ χειμῶνος
 καὶ τοῦ θηριώδους ἐχθροῦ· Ὁ δὲ Βατόριος ἔστησε
 παραπήγματα, συνῆγε πυρῖτιν καὶ τροφάς, καὶ μὴ ἀκού-
 ῶν τῶν γογγυσμῶν, ἀνέμενε τὰ πάντα ἐκ τῶν ἐννέα
 ὑπονόμων· ἀλλ' ὁ Σουίτκης, μαθὼν περὶ τούτων παρά-
 τινος Λιθουανοῦ αὐτομόλου, ἀνευρέ τινας αὐτῶν· αἱ
 δὲ ἄλλαι κατέπεσον ἀφ' ἑαυτῶν, ὥστε πᾶσαι αἱ ἀπό-
 πειραι καὶ πάντα τὰ στρατηγήματα τοῦ Βατορίου ἐμα-
 ταιώθησαν· διότι οὔτε αἱ πεφυρακτωμένα σφαιραὶ
 αἱ ὀλεθριώταται πρὸς τὰς Μεγάλας Λούκας καὶ Σο-
 κόλον, οὔτε ἡ ἀφοβία κατάρθωσάν τι. Οὕτω τῇ 28
 Ὀκτωβρίου οἱ πεζοὶ Οὐγγροὶ τοῦ βασιλέως, φέροντες
 πλατείας ἀσπίδας καὶ σκαπάνας καὶ σιδηροῦς μοχλοῦς,
 προῦχώρησαν εἰς τὴν πόλιν καὶ ἤρξαντο ὑπορύσσου-
 ντες τὰ τείχη μετὰ τοῦ πύργου τῆς γωνίας καὶ τῆς
 πύλης Ποκρόβσκη. Εἶτα δὲ εἰσδύσαντες διὰ τῶν ῥηγ-
 μάτων ἐσπούδαζον ὅπως πυρπολήσωσι τὰ ξύλινα τείχη,
 ἀλλ' οἱ Ῥῶσοι ἐξεπλάγησαν μὲν ἐπὶ τῇ τόλμῃ
 αὐτῶν, ἀλλ' ἐν ὀλίγῳ κατέστρεψαν τοὺς τολμητίας,
 ἐπιχέοντες αὐτῶν ζέουσαν πίσσαν καὶ ρίπτοντες ἐπ' αὐ-
 τοὺς σίδηρα πεφυρακτωμένα. Καὶ τοὺς μὲν διέπειραν
 διὰ τῶν δοράτων, τοὺς δὲ ἐλιθοβόλησαν καὶ ἐπυροβό-
 λησαν, πλὴν ὀλίγων σωθέντων διὰ τῆς φυγῆς. Κατὰ
 τὰς πέντε ἀκολούθους ἡμέρας ὁ πυροβολισμὸς οὐδό-

1581.

λως διεκόπη· διαρρήχθεις δὲ καὶ αὖθις τοῦ τείχους, ὁ Βατορίος ἀπεπειράθη τελευταίας ἐφόδου. Οὕτω τῇ 2 Νοεμβρίου οἱ Πόλωνοι προέβησαν κατὰ πυκνάς τάξεις ἐπὶ τῶν πάγων τοῦ ποταμοῦ ἀφόβως καὶ γενναίως, ἀλλὰ αἰφνης προσβληθέντες ὑπὸ χαλάζης σφαιρῶν ἐκ τοῦ φρουρίου, ἔστησαν καὶ συνεταράχθησαν. Μάτην οἱ στρατηγοὶ περιελαύνοντες τὰς τάξεις ἐβόων καὶ ἐκράδαινον τὰ ξίφη, πλήττοντες μάλιστα τοὺς δειλοὺς· διότι δεύτερος πυροβολισμὸς ἐκ τῆς πόλεως ἔτρεψεν εἰς φυγὴν καὶ στρατιώτας καὶ στρατηγούς, θεωμένου αὐτὴν αὐτοῦ τοῦ βασιλέως, δεικνύοντος ἀταραξίαν κατ' ἀνάγκην. Ἀλλὰ πρὸς πλείονα λύπην τοῦ Βατορίου, ὁ ἀρχηγὸς τῶν τοξοτῶν Μιασοῖεδοβ, ἡγούμενος ἰκανοῦ ἀποσπάσματος νεαλῶν στρατευμάτων διήλθε διὰ τῶν ἐχθρικῶν στοιχῶν καὶ εἰσῆλθεν εἰς Ποκόβον. Ἡ ἀφίξις αὐτοῦ προὔξενησεν ἀπερίγραπτον χαρὰν πρὸς τοὺς ἐνδόξους προμάχους τῆς πόλεως ταύτης, ἐλαττωμένους καθ' ἑκάστην. Τέλος ὁ Στέφανος παρήγγειλεν ἵνα καταλείψωσι τὰ χαρακώματα, ἀπυγάγωσι τὰ τηλεβόλα καὶ τοὺς κοφίνους, καὶ μεταβάλωσι τὴν πολιορκίαν εἰς ἀποκλεισμόν, ἐλπίζων τὴν ὑποταγὴν τῶν πολιορκουμένων διὰ τῆς πείνης. Οἱ Ῥῶσσοι ἐπανηγύριζον ἐπὶ τῶν τειχῶν βλέποντες, ὅτι ὁ ἐχθρὸς ἀποχωρεῖ καὶ φεύγει ἐκ τοῦ φρουρίου μετὰ τῶν τηλεβόλων.

Καὶ τοῦτο οὐκ ἦν τὸ μόνον ἀτύχημα τοῦ Βατορίου· διότι ὅπως οὗτος θαρρύνῃ τὴν ἀθυμίαν τοῦ στρατοῦ δι' εὐχερεστερας κατακτήσεως, εὐαρεστήσῃ δὲ πρὸς τοὺς πλεονέκτας μισθοφόρους, ἐδίωξε τὴν ἄλωσιν τοῦ ἀρχαίου μοναστηρίου τῆς Πετσέρσκης, πεντήκοντα βέρστια ἀπέχοντος ἀπὸ τοῦ Ποκόβου, ἀνακαινισθέντος

καὶ ἐξωραϊσθέντος τῷ 1519 ὑπὸ τοῦ ἀξιωματικοῦ τοῦ Τσάρου Μουνεχίνη, ἔκτοτε δὲ καταστάντος ὀνομαστοῦ διὰ τε τὰ θαύματα καὶ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν λαμπρότητα τῶν οἰκοδομημάτων. Πλὴν δὲ τῶν μοναχῶν τὸ μοναστήριον τοῦτο εἶχε πρὸς ἄμυναν τῶν τειχῶν καὶ τῶν λιθίνων πύργων διακοσίους ὡς τριακοσίους στρατιώτας, ὧν ἤρχεν ἀτρόμητος στρατηγός, ὁ Γιούριος Νετσάεβ τοῦνομα, ταραττων διὰ συχνῶν ἐκδρομῶν τοὺς Λιθουανούς σιταγωγούς. Ὁ ἰππότης Γεώργιος Φαρενσβάχ μετὰ τῶν Γερμανῶν καὶ ὁ στρατηγός τοῦ βασιλέως Βορνεμίσας, ἡγούμενος τοῦ Οὐγγρικοῦ λόχου, πολιορκήσαντες τὸ μοναστήριον ἐκέλευσαν τοὺς μοναχοὺς ἀνοιξαι παραχρῆμα τὰς πύλας, οὗτοι δ' ἀπεκρίθησαν· «Ἐντιμον ἄρα γίγασι πολεμεῖν πρὸς ἡμῶν μοναχοὺς; Ἐὰν θέλητε μάχας καὶ δόξαν, ἀπέλθετε εἰς Πσκόβον, ἐνθα εὐρήσετε ἀξιούς μαχητάς. Ἡμεῖς δὲ οὐ παραδίδόμεθα.» Ἀλλὰ τὰ ἔργα αὐτῶν ὑπερέβαλλον τοὺς λόγους· διότι μετὰ τῶν στρατιωτῶν καὶ τῶν γυναικῶν τούτων καὶ παιδῶν ἀπέχρυσαν δύο ἐφόδους, ἠχμαλώτισαν δὲ καὶ τὸν νέον Κέτλερον, ἀνεψιὸν τοῦ ὀμωνύμου δουκός, καὶ δύο ἐπιφανεῖς Λιβονοὺς ἀξιωματικούς. Ἐκτοτε ὁ πολυάριθμος ἐχθρικός στρατός ἐπάλαυε μᾶλλον πρὸς τὸ φύχος καὶ τὸν λιμόν· διότι οἱ στρατιῶται ἀπέθνησκον ὑπὸ τοῦ παγετοῦ φρουροῦντες, ἢ ἐν ταῖς σκηναῖς, τὰ δὲ σιτία ὑπερετιμῆθησαν τοσοῦτον ἐν τῷ στρατοπέδῳ τοῦ Βατορίου, ὥστε μέτρον μὲν βρίξης ἐπωλεῖτο μέχρι δέκα ἀργυρῶν ρουβλίων τοῦ νῦν νομίσματος, βοῦς δὲ περὶ τὰ εἰκοσιπέντε, οἱ δὲ χοροτολογοῦντες ἐπέμποντο πεντήκοντα βέρστια μακρὰν μετὰ μεγάλων κινδύνων· διὸ οἱ ἵπποι, γλίσχρως τρεφόμενοι, ἀπώλλυντο καθ' ἑκατοστίας. Ἀλλὰ καὶ τὸ

1581.

ταμείον ἐκκενούμενον οὐκ ἐπάρκει πρὸς τὴν μισθαποδοσίαν· διὸ καὶ τρισχίλιοι Γερμανοὶ ἀπεχώρησαν οἴκαδε. Οἱ Λιθουανοὶ στρατηγοὶ ἔγραφον πρὸς τοὺς ἐν Βίλνᾳ φίλους αὐτῶν· «Ὁ βασιλεὺς θέλει ἵνα ἐκπληρώσῃ τὸν λόγον αὐτοῦ, ἀλλ' οὐ κρατήσῃ τῆς πόλεως. » ἴσως δ' ἀποθάνῃ ἐν ταῖς χίρσι τοῦ Πσκοβου.»

Τῶντι ἡ ἐπιμονὴ τοῦ Βατορίου ἐφαίνετο, ὅτι ἤγεν αὐτὸν εἰς τὴν ἀπώλειαν. Εἰ δὲ συγχρόνως ἐπετίθεντο ἐπ' αὐτὸν ὁ μὲν πρίγκιψ Γολίτσιν ἐκ Νοβογορόδου, οἱ δὲ Μοτισλάβσκη ἐκ Βολόκου, καὶ ὁ Σουίτσκης ἐκ Πσκοβου, κατενόει ὅτι ἡ εἰμαρμένη οὐκέτι παρεδίδω αὐτῷ ἀπασαν τὴν Ῥωσσίαν. Ἄλλ' ὁ μὲν Σουίτσκης ἐνήργει μόνος, ταρασσών τὸν ἐχθρὸν δι' ἐξόδων, ὁ δὲ Γολίτσιν, περιβόητος φυγᾶς, ἐκρύπτετο ἔν τοις τείχεσι, ἀκούων δὲ ὅτι οἱ Λιθουανοὶ Κοζάκοι ἐπυρπόλουν τὴν Ῥούσσαν, παρ' ὀλίγον ἐπετρέφωσε πᾶσαν τὴν ἐμπορικὴν συνοικίαν φοβούμενος πολιορκίαν· ὁ δὲ Συμεὼν (τῆς Τβέρης) καὶ οἱ Μοτισλάβσκη φρουροῦντες τὴν Μόσχαν καὶ αὐτὸν τὸν κυριάρχην, ἔμενον ἀκίνητοι· ὁ δὲ Τσάρος, ταραχθεὶς ὑπὸ τῶν ἐν Λιβονία νέων ἐπιτυχίων τῶν Σουηδῶν, καὶ ἔτι μᾶλλον ἐκ τῆς προσεγγίσεως τοῦ Ῥάδζιβιλ μετὰ μικροῦ ἀποσπάματος τοῦ Βατορίου εἰς τὸ Ῥζέβον, ἀνεχώρησεν ὅσον τάχιστα ἐκ Σταρίτσας εἰς Ἀλεξάνδροβσκον.

Ἡ τολμηρὰ εἰσβολὴ τῶν Πολωνῶν εἰς τὸν Ῥᾶ, κατεφόβησε μόνον τὸν Ἰωάννην, οὐδεμίαν δ' ἄλλην ὠφέλειαν παρέσχεν αὐτοῖς. Ὁ Ῥάδζιβιλ ἔφυγεν ἀπαντήσας ταῖς ἀνωτέραις Μοσχιακαῖς δυνάμεσι, μὴ δυνηθεὶς δὲ ἵνα κρατήσῃ ἐξ ἀπροόπτου τοῦ Ποροπέτσου, ἀπῆλθεν εἰς τὸν βασιλέα. Ἀλλὰ τὰ ἐν Λιβονία συμβαίνοντα ἦσαν σπουδαία. Ὁ Βατόριος ἀπῆτει παρὰ τῶν Σουηδῶν

ἵνα προσβάλῃσι κατὰ θάλασσαν τὰ ἀρκτῶα παράλια τῆς Ἑρωσσίας πρὸς καταστροφὴν τῆς ἔδρας τοῦ ἐμπορίου ἡμῶν μετὰ τῆς Ἑγγλίας, καταλαμβάνοντες τοὺς λιμένας τοῦ Ἁγίου Νικολάου, τοῦ Κολμογόρου καὶ Βελοζέρσκου, ὅπου ἐφυλάσσετο τὸ μέγα ταμεῖον τοῦ Τσάρου· ἀλλὰ τὴν τολμηρὰν ταύτην βουλὴν οἱ Σουηδοὶ ἐθεώρουν ὡς ἄφρονα θρασύτητα, φοβούμενοι δὲ τὰς ἀπρωτάτας ψυχρὰς ἐρήμους τῆς Ἑρωσσίας, ἐζήτησαν ἐν Λιβονίᾳ, ἀγανακτοῦντος τοῦ Βατορίου, κατακτήσεις ἐγγυτέρας καὶ βεβαιωτέρας· διότι οὐδόλως ἐστεργον παραχωρῆσαι αὐτῷ ἄνευ διανομῆς πάσας τὰς ἐπαρχίας ταύτης. Ὅθεν ὠφελούμενοι ἐκ τῆς πολυχρονίου πολιορκίας τοῦ Πσκοβίου καὶ τῆς ἀπραξίας τῶν στρατηγῶν τοῦ Ἰωάννου, ἀφείλοντο ἡμῶν διὰ δύο ἢ τριῶν μηνῶν τὸ Λόδε, Φίικελον, Λέαλον, Ἀφάλην καὶ αὐτὴν τὴν Νάρβαν, ὅπου ἐν κρατερᾷ τινι μάχῃ ἔπεσον ἑπτακισχίλιοι τοξόται καὶ πολῖται, καὶ ὅπου ἡμεῖς εἴκοσιν ἤδη ἔτη συνηλλαττόμεθα πρὸς τὴν Εὐρώπην, τουτέστι τὴν Δανίαν, Γερμανίαν καὶ Ὁλλανδίαν, καὶ ὅπου ὑπῆρχον πολλὰ ἐμπορεύματα καὶ πλοῦτος. Μετὰ τινος δὲ ἡμέρας ὁ περιβόητος Σουηδὸς στρατηγὸς Δελαγάρδι, Γάλλος τὸ γένος, εἰσχωρήσας εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑρωσσίαν, ἐκράτησε τοῦ Ἰβανγορόδου, Ἰάμης καὶ Κεπορίου, καὶ ἠχμαλώτισε πολλοὺς Μοσχίους ἀξιωματικοὺς, ἐν οἷς καὶ προδότην τινά, ἐπικίνδυνον ἡμῖν, τὸν Ἀθανάσιον Βέλσκην, ὅστις, ἄξιος ὢν συγγενῆς τοῦ Μαλούτα Σκουράτοφ καὶ τοῦ φυγάδος Δαβίδ, προέτεινεν ὑπηρετῆσαι τοῖς Σουηδοῖς. Καταλαβὼν οὕτω τὸ ὄχυρόν φρούριον Βιττενστέιν ὁ ὑπερήφανος Δελεγάρδι, ἐπανηγύρισε τὴν νίκην ἐν Ἑρέβελ, κατὰ τὴν ὁδὸν δὲ τοσοῦτον τοὺς Ἑρωσσίους

1582.

Ἄλωσις τῆς
Νάρβας.

1581.

ὥστε παρηγγέλθησαν λιτανεῖαι ἐν τοῖς ναοῖς, ὅπως ὁ Θεὸς σώσῃ αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ ὤμοῦ τούτου ἐχθροῦ.

Τουλάχιστον ὁ Ἰωάννης ἦν περίφοβος· μὴ βλέπων δὲ τὰς δυνάμεις καὶ τὰ συμφέροντα τῆς Ῥωσσίας, ἔβλεπε μόνον τὰς τοῦ ἐχθροῦ, καὶ ἀνέμενε τὴν σωτηρίαν οὐχὶ ἐκ τῆς ἀνδρίας ἢ τῆς νίκης, ἀλλὰ μόνον ἐκ τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Πάπα Ἀντωνίου. Ὁ δ' ἐπέστειλε πρὸς αὐτὸν ἐκ τοῦ στρατοπέδου τοῦ Βατορίου, ὅτι ὁ ἦρωσ οὗτος, ἀληθὴς χριστιανὸς καὶ μὴ παραφερόμενος ὑπὸ τῆς δόξης, ἦν πάντοτε πρόθυμος πρὸς εἰρήνευσιν μετὰ τῆς Ῥωσσίας ἐπὶ ταῖς γνωσταῖς ἤδη τῷ Τσάρῳ συνθήκαις, ἀποβάλλων πᾶσαν ἄλλην πρὸς τοῦτο δ' ἀνέμενε τοὺς πληρεξουσίους ἡμῶν μόνον ὅτι ὁ Λιθουανικὸς στρατὸς ἦν ἰσχυρὸς καὶ πολυάριθμος, καὶ τέλος ὅτι ἡ συνέχεια τοῦ πολέμου ἠπείλει τὴν Ῥωσσίαν μείζονας συμφοράς. Ταῦτα ἤρκουσαν ὅπως ἐκφοβήσῃ τὸν Ἰωάννην, ὅστις ὅμως ἔγνω ἐν συμβουλίᾳ τῶν βασιλοπαίδων καὶ εὐπατριδῶν, «ἵνα ὑποχωρήσῃ» τῇ ἀνάγκῃ καὶ τῇ δυνάμει τοῦ Βατορίου, συμμάχου τῶν Σουηδῶν καὶ διατάττοντος τὰς δυνάμεις πολλῶν ἐθνῶν, παραχωρήσῃ δ' αὐτῷ, ἀλλὰ μόνον ἐν ἐσχάτῃ ἀνάγκῃ πᾶσαν τὴν Ῥωσσικὴν Λιθονίαν, ἐπὶ τῷ ὄρω, ὅτι εἰς ἀνταλλαγὴν ὁ βασιλεὺς ἀποδώσει αὐτῷ τὰς ἄλλας κατακτήσεις καὶ μὴ συμπεριλάβῃ τοὺς Σουηδοὺς ἐν τῇ συνθήκῃ, ὅπως ἐν καιρῷ εὐθέτω σωφρονίσωμεν αὐτούς.»

Μετὰ τῶν παραγγελιῶν τούτων ὁ πρίγκιψ Δημήτριος Πέτρου Ἐλέτσκης καὶ ὁ σφραγιστοφύλαξ Ῥωμανὸς Βασιλείου Ὀλφέριεβ ἐπέμφθησαν πρὸς τὸν Βατόριον, ὅπως συνομολογήσωσιν εἰρήνην, ἢ ἀναχωρήσῃ. Ὁ Ἰησοῦιτης Ἀντώνιος Ποσσεδίνος, πρεσβευ-

τῆς τῆς Ῥώμης, ἀνέμενον αὐτοὺς μεταξὺ τῆς Ὀπόκας καὶ Πορχόβου ἐν τῇ κώμῃ Βεσκοβίτση καὶ μετ' αὐτῶν τῇ 13 Δεκεμβρίου ἀπῆλθεν εἰς τὴν κώμην Κιβέροβα-Γορά, δεκαπέντε βέρστια ἀπὸ τῆς Ζαπολίας, ἔνθα ἦσαν ἤδη καὶ οἱ πληρεξούσιοι τοῦ Στεφάνου, ὁ στρατηγὸς Ἰωαννούσης Ζβάράσκης, ὁ πρίγκιψ Ἀρβρέχτος Ῥάδ-ζιβιλ καὶ ὁ γνωστὸς Μιχαήλ Ἀραβουρδά, γραμματεὺς τοῦ μεγάλου δουκάτου τῆς Λιθουανίας. Ἐν ταύταις ταῖς ἐξηρημαμέναις καὶ κεκαυμέναις ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ χώραις, ἐν μέσῳ χιονοσκεπῶν ἐρήμων, αἴφνης ἐφάνησαν πολυτέλεια καὶ πομπή· διότι οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ Ἰωάννου καὶ ἡθεραπεῖα αὐτῶν ἔλαμπον ἐκ τῶν περιχρῦσων στολῶν καὶ κοσμημάτων, ὡς καὶ αἱ ἵπποσκευαί. Οἱ ἔμποροι ἐκόμισαν αὐτόθι πολύτιμα ἐμπορεύματα, ἐκτιθέντες αὐτὰ ὑπὸ σκηνάς θερμαινομένας ὑπὸ τοῦ πυρός. Κατόπουν ὅμως πάντες ἐν κεκαπνισμέναις καλύβαις, ἐτρέφοντο δ' ἐκ κακοῦ ἄρτου καὶ ἐπινον ὕδωρ χιόνεον. Μόνον οἱ πρέσβεις ἡμῶν ἤσθιον κρέας, ὅπερ ἐπορίζοντο ἐκ Νοβογορόδου καὶ ἐδύναντο ξενίζειν καθ' ἐκάστην τὸν Ἰησουίτην Ἀντώνιον. Αἱ διαπραγματεύσεις ἤρξαντο παραχρῆμα· ὁ δὲ Βατόριος, δούς τὰς ἀναγκαίας ὁδηγίας τοῖς πληρεξουσίοις αὐτοῦ, ὡς καὶ τῷ ἀρχιστρατήγῳ Ζαμοίσκη, ἀνεχώρησεν εἰς Βαρσοβίαν, εἰπὼν· «Ἀναχωρῶ μετὰ κεκμηκός καὶ νῆξησθενηκός στρατοῦ, ὅπως ταχέως ἐπανέλθω μετὰ νίσχυροῦ καὶ ἀκμαίου.»

Ἡ ἀναχώρησις αὕτη, ἀναγκαία βεβαίως πρὸς πορισμὸν νέων βοηθειῶν παρὰ τῆς συνελύσεως, ἦν ἐν ταῖς τότε περιστάσεσι τοῦ βασιλέως μεγίστη τόλμη· διότι ὁ κατάπονος στρατὸς ἔκλινε φανερώς πρὸς στάσιν, κατηρᾶτο τὴν ὀλεθρίαν πολιορκίαν τοῦ Πσκόβου,

1381.

ἐζήτει εἰρήνην καὶ κατεβόα, οὐκ ὁ Στέφανος πολεμεί ὑπὲρ τῆς Λιβονίας ὅπως δῶ αὐτὴν τοῖς ἀνεψιοῖς. Ἡ παρουσία τοῦ βασιλέως κατεῖχεν ἔτι τοὺς δυσχεραίνοντας, μετὰ δὲ τὴν ἀναχώρησιν ἐδύνατο ἵνα ἐκραγῇ γενικὴ ἐπανάστασις. Ἄλλ' ὅμως ὁ βασιλεὺς εἶχε πίστιν πρὸς τὸν Ζαμοϊσκηὺν ὡς εἰς ἑαυτὸν, καὶ οὐκ ἠπατήθη· διότι ὁ μεγιστὰν καὶ στρατηγὸς οὗτος, ὀλιγωρῶν τῶν πικρῶν μομφῶν καὶ τῶν δηκτικῶν χλευασμῶν καὶ ἀπειλῶν κατέστειλε μὲν τὴν θρασύτητα τῶν στρατιωτῶν διὰ τῆς ἀσθηρότητος, ἐθάρρυνε δὲ τοὺς ἀσθενεῖς διὰ τῆς ἐλπίδος, λέγων· «Οἱ πρέσβεις τῆς Μόσχας βλέπουσιν ἡμᾶς ἐκ τῆς Ζαπολίας. Ἐὰν δείξητε ἀνδρίαν καὶ καρτερίαν, παραχωρήσουσι πάντα, ἐὰν δὲ δειλίαν, ὑπερηφρονεθήσονται, ἡμεῖς δὲ μενοῦμεν ἀνευ εἰρήνης καὶ δόξης, ἡματιοῦντες τοσαύτας νίκας καὶ τοσοῦτους μόχθους.» Ἄλλ' ὁ Ζαμοϊσκηὺς, καίτοι γενναῖα φρονῶν, κατέφευγεν ἀνευθυριάστως καὶ εἰς δολιότητα, ἐπινοήσας ἢ ἐπιδοκιμάσας στυγερὸν μηχανήμα πρὸς ἀπώλειαν τοῦ πρώτου προμάχου τοῦ Ησκόβου. Αἰχμάλωτός τις Ῥώσσοσ, ἐλευθερωθεὶς ὑπὸ τοῦ Λιθουανικοῦ στρατοπέδου ἀνευ οὐδμιᾶς συνθήκης, προσῆλθε τοῖς στρατηγοῖς ἡμῶν μετὰ κιβωτίου καὶ τῆς ἀκολούθου ἐπιστολῆς Γερμανοῦ τινος, Μόλλερ καλουμένου, πρὸς τὸν Σουέσκη· «Κύριε πρίγκιψ Ἰωάννου Πέτρου· ἐπὶ πολὺ ὑπηρετήσα τῷ Τσάρῳ μετὰ τοῦ Γεωργίου Φαρενοβάχ· νῦν δὲ ἀνεμνήσθη τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ. Κρίνας εἶνα καταφύγω κρύφα πρὸς ἡμᾶς, πέμπω πρὸς σὲ πρότερον τὸν θησαυρόν μου. Ἄνοιξον τὸ κιβώτιον τοῦτο, λάβε τὸν ἐν αὐτῷ χρυσὸν καὶ φύλαττε αὐτὸν μέχρι τῆς ἐλεύσεώς μου.» Ἄλλ' εὐτυχῶς οἱ στρατηγοὶ ὑπώπτευσαν· διὸ προσεκάλεσαν ἔμπειρον τε-

χνίτην, ὅς τις, ἀνοίξας τὸ κιβώτιον μετὰ προσοχῆς, εὔρεν ἐν αὐτῷ πυροβόλα τινὰ πλήρη σφαιρῶν ἐν μέσῳ πυρίτιδος. Εἰ δ' αὐτὸς ὁ Σουίτης ἤνοιγε τὴν μηχανὴν ταύτην, βεβαίως ἀπώλετο ἐκ τῆς ἐκρήξεως τῶν ἐν αὐτῷ πυροβόλων. Σωθεὶς δ' ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἔγραψε πρὸς τὸν Ζαμοίσκην, ὅτι οἱ ἄνδρεῖοι φονεύουσι τοὺς ἐχθροὺς ἐν ταῖς μάχαις, προέτεινε δ' αὐτῷ ἐντιμον πάλην, ἤτοι μονομαχίαν, ὡς ὁ Βατόριος πρὸς τὸν Ἰωάννην. Ἦδη οἱ στρατηγοὶ ἡμῶν ἔμαθον τὴν σύνοδον τῶν πρέσβειων, καὶ ὁμῶς ἠγρύπνου μὴ ἀναπαυόμενοι, νυχθήμερον ταραττοντες καὶ προσβάλλοντες τοὺς Λιθουανούς, οἵτινες ἠλαττώθησαν ἐπὶ τέλους εἰς εἰκοσιᾶς χιλιάδας.

Ἐν τούτοις εἰοίπολεμικοὶ διέπραττον τὰ καθήκοντα αὐτῶν, καὶ οἱ πολιτικοὶ ἀπεδείκνυον τὸν αὐτὸν ζῆλον· εἰ δ' ὁ πρίγκιψ Ἐλέτσκης καὶ Ὀλφέριεβ, πράττοντες ἀκριβῶς τὴν θέλησιν τοῦ Τσάρου, οὐκ ἐδύναντο στηρίξαι τὴν ἀξιοπρέπειαν καὶ πάντα τὰ συμφέροντα τῆς Ῥωσσίας, οὐκ ἦσαν διὰ τοῦτο ἀξιόμημποι· τοῦλάχιστον παρετήρουν τὰ συμβαίνοντα καὶ ἐπέστελλον τῷ Τσάρῳ περὶ τῆς στενοχωρίας τοῦ ἐχθροῦ· ἐχρονστρίβουν δὲ καὶ ἐβράδυνον περὶ τὰς παραχωρήσεις, ἀναμένοντες πάντοτε νέας παραγγελίας καὶ αἰτίαν μετιβολῆν τοῦ δειλοῦ Ἰωάννου· ἐλάλουν δὲ πρὸς τοὺς ἀξιωματικοὺς Πολωνοὺς πρῶτως μὲν, ἀλλὰ γεννίως καὶ μὴ ἐξουδενούμενοι· ἐνὶ λόγῳ ἤλεγχον τὴν κενοδοξίαν ἀνευ σκαιότητος· διὸ ἔλεγεν αὐτοῖς ὁ Ζβάράσκης, Πολωνὸς μεγιστάν· «Εἰ ἀληθῶς ἠλθετε ἐνταῦθα ὅπως διαπράξετε ὑπόθεσιν τινα, οὐχ ἠδέματαιολογήτε, δηλώσατε ὅτι ἡ Λιθονία ἀνήκει ἡμῖν καὶ ἀκούσατε τὰς τελευταίας συνθήκας τοῦ νικητοῦ, ὅστις κρατῶν ἤδη οὐκ ὀλίγου μέρους τῆς Ῥωσσίας, κρατήσε»

1581.

»καὶ τοῦ Πσκόβου καὶ τοῦ Νοβογορόδου. Ἄγαμένει
 »παρ' ὑμῶν ῥητὴν ἀπάντησιν, ἐφ' ᾧ χορηγεῖ ὑμῖν
 »τριήμερον προθεσμίαν.» Οἱ Ῥῶσοι ἀπεκρίθησαν
 αὐτῷ « Ἡ ὑπερηφάνεια οὐκ ἀποδεικνύει ἀγάπην πρὸς
 »τὴν εἰρήνην. Ἀπαιτεῖτε παρὰ τοῦ κυριάρχου ἡμῶν
 »ἄνευ τινὸς ἀνταποδόσεως ἵνα παραχωρήσῃ ὑμῖν
 »πλουσίας ἐπαρχίας καὶ στερηθῇ λιμένων, ἀναγκαίων
 »τῇ ἐλευθέρᾳ συγκοινωνίᾳ τῆς Ῥωσσίας πρὸς τὰς
 »ἄλλας δυνάμεις. Ἐπὶ τέσσαρας ἤδη μῆνας πολιορ-
 »κεῖτε τὸ Πσκόβον μετὰ ἀνδρίας βεβαίως ἀξιεπαί-
 »νου, ἀλλ' ἄρα καὶ μετ' ἐπιτυχίας; Ἐλπίζετε τῶνόντι
 »τὴν ἄλωσιν αὐτοῦ; Ἄλλ' ἐὰν ἀποτύχητε, οὐκ ἀπο-
 »λέσητε τὸν στρατὸν καὶ τὰς κατακτήσεις ὑμῶν.»

Ἄντι δὲ τῆς τριήμερου προθεσμίας παρήλθον ὑπὲρ
 τὰς τρεῖς ἑβδομάδας ἐν συνεντεύξεσι καὶ ζητήσεσιν,
 ἀδιαφόροις μὲν ἡμῖν, σπουδαίαις δὲ τοῖς Λιθου-
 νοῖς. Οἱ πρέσβεις τοῦ Ἰωάννου παρεχώρουν τῷ
 βασιλεῖ δεκατέσσαρας πόλεις ἐν Λιβονίᾳ, κατεχομένας
 ὑπὸ Ῥωσικῶν στρατευμάτων, τὰς Λούκας, τὴν Βελί-
 ζην, τὸ Νέβελ, τὴν Ζαβολοσίαν, τὸ Τιχόβλον, ἐτήρουν
 δὲ ὑπὲρ ἐχυτῶν μόνον τὸ Δορπάτον μετὰ δεκαπέντε
 φρουρίων· οἱ δὲ μεγιστάνες τοῦ Στεφάνου διεφώνουν
 ἀπαιτοῦντες πλὴν τῆς Λιβονίας καὶ τὰς πολεμικὰς
 δαπάνας, προσέτι δὲ ἤθελον ἵνα περιλάβωσιν ἐν τῇ συν-
 θήκῃ καὶ τὸν βασιλεῖα τῆς Σουηδίας. Μάτην ὁ Ἐλέτσκης
 καὶ ὁ Ὀλφέριεβ ἐπεκαλοῦντο τὴν μεσιτείαν τοῦ Ποσσε-
 θίνου· διότι ὁ Ἰησουίτης οὗτος ἐξηπάτα αὐτοὺς εἰκάζων
 τὰς κρυφίας ὁδηγίας τοῦ Τσάρου, ἐπὴν τὸν ἀήττητον
 Βατόριον καὶ ὑπεκρίνετο συμπάθειαν πρὸς τὰ νέα καὶ
 ἀγαπόφευκτα δυστυχήματα τῆς Ῥωσσίας, εἰ ἐξ ἰσχυ-
 ρογνωμοσύνης ἐπέμενεν αὐτὴ εἰς τὴν συνεχείαν τοῦ

πολέμου. Μόνοι δ'οἱ στρατηγοὶ τοῦ Πσκοβίου ἐβοήθησαν
 μεγάλως τοῖς πρεσβευταῖς τῆς Μόσχας· διότι οὗτοι τῆ
 4 Ἰανουαρίου, ὀρμήσαντες μετὰ τοῦ ἱππικοῦ καὶ πεζι-
 κοῦ ἐπὶ τὸν Ζαμοΐσκη, ἠχμαλώτισαν πολλοὺς ἐχ-
 θροὺς, ἀπέκτειναν πολλοὺς ἀξιοματικούς καὶ ἀπῆλθον
 εἰς τὴν πόλιν μετὰ τῶν τροπαίων. Ἡ ἐξοδος αὕτη ἦν
 ἡ τεσσαρακοστὴ ἕκτη καὶ οἰονεὶ ἡ τοῦ ἀποχαιρετι-
 σμοῦ· διότι ὁ Ζαμοΐσκης διήγγειλε τοῖς πληρεξου-
 σίοις τοῦ Στεφάνου, ὅτι ὁ στρατὸς ἀπεκαρτέρησεν ἤδη,
 ἦν δ' ἀνάγκη ἢ ὑποχωρῆσαι ἢ ὑπογράψαι τὴν συνθή-
 κην. Τότε ὁ Ζβαράσκης ἐδήλωσεν, ὅτι ὁ Στέφανος πα-
 ρήγγελλεν ἕνα διαλύσῃ τὰς διαπραγματεύσεις· διὰ δὲ
 τῆς σταθερότητος ταύτης ἐνίκησεν ἡμᾶς· διότι ὁ Ἐλέσ-
 τσκης καὶ ὁ Ὀλφérieβ παρεδέχθησαν ἐξ ἀνάγκης τὸν
 πρῶτον ὄρον, μὴ τολμῶντες ἐπανελθεῖν εἰς Μόσχαν
 ἄνευ τῆς εἰρήνης καὶ παρακοῦσαι τοῦ κυριάρχου, του-
 τέστιν ἐν ὀνόματι τοῦ Ἰωάννου παρεχώρησαν τὴν Λιθο-
 νίαν, ὡς καὶ τὸ Πολότσκον καὶ τὴν Βελίζην. Ὁ δὲ Βα-
 τῆριος ἔστεργε μὴ ἀπαιτῆσαι χρηματικὴν εἰσφορὰν,
 μηδὲ μνημονεῦσαι ἐν τῇ συνθήκῃ τοῦ βασιλέως τῆς
 Σουηδίας καὶ τῶν πόλεων Ῥέβελ καὶ Νάρβας ἐν Ἑστο-
 νία, τέλος δ' ἀποδοῦναι ἡμῖν τὰς Μεγάλας Λούκας, τὴν
 Ζιβολοσίαν, τὸ Νέβελ, τὸ Χόμον, τὴν Σεβέζην, τὸ Ὄστρογον,
 Κράσνοϊ, Ἰσβόρσκον, Γδόβον καὶ πάντα τὰ ἄλλα πολίχνια
 τοῦ Πσκοβίου, καταληφθέντα ὑπ' αὐτοῦ. Ἐπὶ ταῖς συν-
 θήκαις ταύταις συνωμολόγησαν δεκαετὴ ἀνακωχὴν ἀπὸ
 τῆς 6 Ἰανουαρίου 1582· ἀλλ' ἐπὶ τινὰς ἔτι ἡμέρας
 ἐφιλονεΐκησαν περὶ τῶν προσηγοριῶν καὶ τῶν ἐκφρά-
 σεων, καὶ ποτε δὲ τοσοῦτον σφοδρῶς, ὥστε ὁ ταπει-
 νὸς Ἰησοῦιτης Ἀντώνιος, ἕξαλλος γενόμενος, ἀπέσπα-
 σεν ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ Ὀλφérieβ τὸ πρωτότυπον τῆς

Ἐνακωχὴ.

1582.

συνθήκης, τὸ ὁποῖον ρίψας χαμαὶ ἔλαβεν ἐκ τοῦ τρα-
 χήλου τὸν μεγιστᾶνα Ῥώσσον. Στερούμενος τῆς Λι-
 βονίας ὁ Ἰωάννης, ἐπεθύμει ἵνα καλῆται ἐν τῇ συν-
 θήκῃ δυνάστης τῆς Λιβονίας καὶ Τσάρος
 τουτέστιν αὐτοκράτωρ· ἀλλὰ τοῦτο οὔτε οἱ πρέ-
 σβεις τοῦ Στεφάνου, οὔτε οἱ τοῦ Πάπα παρεδέχοντο.
 Καὶ οἱ μὲν, ὡσεὶ εἰρωνευόμενοι, ἀπήτουν τὸ Σμόλεν-
 σκον καὶ τὰς Μεγάλας Λούκας καὶ πάσας τὰς πόλεις τοῦ
 Σεβέρσκου, ὅπως καλῶσι Τσάρον τὸν Ἰωάννην, ἀλλὰ
 μόνον τῆς Καζάνης καὶ τοῦ Ἀστραχανίου ἐν τῇ σημα-
 σίᾳ τοῦ ὀσποδάρου, τῇ ἀποδιδομένη πρὸς τοὺς βεϊβόδας
 τῆς Μολδαβίας· ὁ δὲ Ποσσεβίνος διεστεινέτο, ὅτι μόνος ὁ
 Πάπας ἀνυψοῖ τοὺς διαδηματοφόρους διὰ νέων προση-
 γοριῶν. Τέλος δὲ συνετέθη ὑπὸ τῶν πρέσβειων ὅπως
 καλέσωσι τὸν Ἰωάννην μόνον ἐν μὲν τῷ Ῥωσικῷ ἀν-
 τιγράφῳ τῆς συνθήκης Τσάρον, δυνάστην Σμολέν-
 σκου καὶ Λιβονίας, ἐν δὲ τῷ ἀντιγράφῳ τοῦ βα-
 σιλέως, Ὄσουδάρον (κυριάρχην), τὸν δὲ Στέφανον κυ-
 ριάρχην τῆς Λιβονίας! Ἐπικυρώσαντες
 ἐνόρκως τὴν συνθήκην οἱ πρέσβεις, περιεπύξαντο
 ἀλλήλους ὡς φίλοι, τῇ δὲ 17 Ἰανουρίου ἀνήγγειλαν
 τοῖς στρατηγοῖς τοῦ Πσκόβου τὴν ἀνακωχὴν. Ταῦτα
 δὲ μαθὼν τὸ σιωπηλὸν καὶ ἡμιθανὲς Λιβονικὸν στρα-
 τόπεδον ἐνεθάρρῃσεν ἐν θορυβῶδει χαρᾷ, οἱ δὲ πρό-
 μαχοι τοῦ Πσκόβου ἀνέπεμψαν ἐν κατανύξει ταπεινὰς
 εὐχαριστίας τῷ Θεῷ, ὡς διαπράξαντες ἐντίμως τὸν ἀ-
 γῶνα ὑπὲρ τῆς Ῥωσσίας. Τοῦ δὲ Ζαμοίσκη καλέσαντος
 αὐτοὺς εἰς συμπόσιον, ὁ πρίγκιψ Ἰωάννης Σουίσκης
 ἔπεμψε πρὸς αὐτὸ τοὺς νεωτέρους τῶν στρατηγῶν,
 αὐτὸς δὲ οὐκ ἀπῆλθεν, ἀναπαυθεὶς καὶ μὴ θελήσας
 εὐθυμίας.

Οὕτως ἔληξε τριετὴς πόλεμος μάλλον ὀλέθριος

τῆ Ῥωσσία ἢ φονικός, ἐνδοξος πρὸς τὸν Βατόριον καὶ ἐπονείδιστος πρὸς τὸν Τσάρον· διότι ἐν μέσῳ τῶν ἀξιωματημονεύτων συμβεβηκότων τοῦ πολέμου τούτου ἀπέδειξεν ἀδυναμίαν ψυχῆς, ἐξαχρειωθείσης ὑπὸ τῆς τυραννίας· μετ' ἀκαμάτου δ' ἐπιμονῆς ἐπιζητῶν τὴν Λιβονίαν, ὅπως προλάβῃ ἐνδόξως τὸ μέγα κατόρθωμα Πέτρου τοῦ Α', κατέχων θάλασσαν καὶ λιμένας χάριν τῶν ἐμπορικῶν σχέσεων τῆς Ῥωσσίας πρὸς τὴν λοιπὴν Εὐρώπην, καὶ πολεμήσας εἴκοσι καὶ τέσσαρα ἔτη ὅπως βραδέως ἐπιτύχῃ τοῦ σκοποῦ, καὶ ἀπολέσας τοσοῦτους ἀνθρώπους καὶ πολλὰ κτήματα, καὶ διατάττων τοσοῦτον στρατὸν, ὅσον περίπου καὶ ὁ Ξέρξης, αἴρνης κατέλιπε τὰ πάντα καὶ τὴν δόξαν καὶ τὰ συμφέροντα τοῖς ἐξησθενηκόσι λειψίνοις τοῦ ἀλλοδαποῦ στρατοῦ, τοῦ ὑπὸ τοῦ Βικτορίου διοικουμένου. Πρῶτον οὖν ἤδη ἡ Ῥωσσία συνωμολόγησε πρὸς τὴν Λιβονίαν ἀλυσιτελῆ καὶ σχεδὸν ἀτιμωτικὴν συνθήκην. Εἰ δὲ διετήρησε τὰ ἀρχαῖα αὐτῆς ὄρια, οὐδὲν ἄλλο παραχωρήσασα, πᾶσα ἢ ἐν εὐθὺν δόξα ἀνήκει τῷ Ησκόβω· διότι τοῦτο, ἅτε ἀδιάβατος φραγμὸς, κατέστρεψε τὰς δυνάμεις τοῦ ἀηττήτου Στεφάνου, ὅστις, εἰ ἐκράτει αὐτοῦ, οὔτε τὴν Λιβονίαν ἤρκειτο, οὔτε τὸ Σμόλεσκον καὶ τὴν χώραν τοῦ Σεβέρσκου κατέλειπε τῇ Ῥωσσίᾳ, ἴσως δὲ οὐδ' αὐτὸ τὸ Νοβογόροδον, κατεπτοημένου τοῦ Ἰωάννου ὡς ὑπὸ μαγείας· διότι οἱ σύγχρονοι ἱστορικοὶ, ἀποδιδόντες εἰς μαγικὴν τινα δύναμιν τὴν ἀκατανόητον ἀπραξίαν τῶν ἡμετέρων δυνάμεων, ἀναφέρουσι μάλιστα, ὅτι ἐντρομος ὁ Ἰωάννης ἐξ ὀπτασιῶν καὶ θαυμάτων, δαινὰ μόνον ἀνέμενεν ἐκ τοῦ πρὸς τὸν Βατόριον πολέμου καὶ οὐδεμίαν εὐχάριστον ἀγγελίαν τῶν στρατηγῶν ἐπίστευεν· ὅτι ἡ ἐμφάνισις κομήτου ἀνήγγελλεν, ὡς

1582.

ἐλέγετο, συμφορὰς τῆ Ῥωσσία· ὅτι τῆ ἡμέρα τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως, λάμποντας τοῦ ἡλίου, ἐπέσκηψε κεραυνὸς εἰς τὸν ἐν τῆ κώμῃ Ἀλεξανδρόβσκω κοιτῶνα τοῦ Ἰωάννου· ὅτι ἠκούσθη παρὰ τῆ Μόσχα φοβερὰ φωνή, λέγουσα· Φύγετε, φύγετε, Ῥῶσσοι! καὶ ὅτι εἰς τὸν τόπον τοῦτον ἔπεσεν οὐρανόθεν μαρμάρινος τάφος, ἐφ' οὗ ἦν μυστηριώδης καὶ ἀνεξήγητος ἐπιγραφή, ἰδὼν δὲ ὁ Τσάρος αὐτόν, πρὸς τὸν ἑταίρον αὐτοῦ ἐπέειπε· Ἰδοὺ ἡμεῖς ἀπὸ τῆς Μῦθος ἀξίος δεισιδαίμονος αἰῶνος! Ἀναμφίβολον δὲ, ὅτι τὸ Πσκόβον, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ὁ Σουλσκις ἔτρωσε τὴν Ῥωσσίαν ἐκ δεινοῦ κινδύνου, ἢ δὲ ἀνάμνησις τῆς σπουδαίας ταύτης ὑπηρεσίας ἔσται ἀνεξάλειπτος ἐκ τῆς ἱστορίας, ἐφ' ὅσον ὑπάρχει ἀγάπη πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τὸ ἡμέτερον ὄνομα.

Τῆ 4 Φεβρουαρίου ὁ Ζιμοίσκις προὐχώρησεν εἰς Λιβονίαν, ὅπως παραλάβῃ παρ' ἡμῶν πόλεις καὶ φρούρια, οἱ δὲ συναγωνιστὰι αὐτοῦ, περιχαρεῖς ἀπερχόμενοι, ἀπέστρεφον τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀπὸ τῶν τειχῶν καὶ πύργων τοῦ Πσκόβου, περικεκυκλωμένων ὑπὸ τῶν τάφων τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν. Μόνον κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ἠνεώχθησαν αἱ πύλαι τῆς πόλεως τῆς Ὀλγας, ἔνθα πάντες οἱ κάτοικοι καὶ οἱ πολεμιστὰι, ἐνδόξως ἀποδείξαντες τὴν ὑπὲρ τῆς πατρίδος προθυμίαν καὶ διελθόντες δι' ἀπείρων κινδύνων, ἀπήλαυον τῆς μεγίστης τῷ ἀνθρώπῳ καὶ πολίτῃ χαρᾶς. Ἄλλ' ἄλλως ἐφρόνουν οἱ ἐν Λιβονίᾳ Ῥῶσσοι, ὅπου πρὸ πολλοῦ ἤδη κατόικουν ὡς ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι, ἔχοντες οἰκογενείας, οἴκους, ναοὺς καὶ ἐπισκοπὴν ἐν Δορπάτῳ· διότι κατὰ τὴν συνθήκην ἦν ἀνάγκη ἀπελθεῖν τῆς χώρας οὖν γυναίξιν καὶ τέκνοις εἰς Νοβογόροδον ἢ Πσκόβον·

ἄμα δ' ἀκούσαντες τὸ τελευταῖον τοῦ ἤχου τῶν κωδῶ-
νων τῆς ὀρθοδοξίας προσήύξαντο τῷ Θεῷ κατὰ τὰ
ἔθιμα τῆς τεταπεινωμένης καὶ δεδιωγμένης Ἐκκλη-
σίας ἡμῶν, καὶ πάντες ἔχεον πικρὰ δάκρυα, μάλιστα δὲ
ἐπὶ τῶν τάφων τῶν οἰκείων. Ἐπὶ ἕξ σχεδὸν αἰῶνας
ἡ Ῥωσσία κατηρίθμει τὴν Λιβονίαν ἐν τοῖς ἑαυτῆς
κτήμασιν, ἀρξασα τῶν ἀγρίων αὐτῆς κατοίκων ἀπὸ
τῆς βασιλείας τοῦ Ἁγίου Βλαδιμίρου τοῦ Μεγάλου
καὶ φορολογοῦσα τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Δορπάτου κατὰ
τὴν ἀκμαιοτάτην ἐποχὴν τοῦ τάγματος, καὶ ὅμως
ἀπέβαλεν ἐπισήμως τὴν χώραν ταύτην, βεβαμμένην
ὑπὸ τοῦ Ῥωσσικοῦ αἵματος, ἐπὶ πολὺ, τουτέστι
μέχρι τῶν χρόνων τοῦ ἥρωος τῆς Πουλτάβας! . . . Ἐν
τούτοις ὁ πάντοτε φιλήσυχος λαὸς ἠυλόγει τὸ τέλος
ὀλεθρίου πολέμου ἐν τε Μόσχᾳ καὶ πανταχοῦ. Ἄλλ'
ἀπήλαυσε τάχα ἡσυχίας καὶ ἡ δειλὴ ψυχὴ τοῦ Ἰωάν-
νου; Τοῦλάχιστον ὁ Θεὸς οὐκ ἠυδόκησε τοῦτο, ὡς ἐκλέ-
ξας τὴν ἐποχὴν ταύτην πρὸς φρικώδη τιμωρίαν τῆς καρ-
δίας αὐτοῦ σκληρᾶς μὲν, ἀλλὰ μὴ ἀπολελιθωμένης καὶ
φιλοστόργου ἔτι διαμενοῦσας.

Ὁ Τσάρος ἠτοίμαζε τῇ Ῥωσσίᾳ ὡς ἄ λ λ ο ν ἑ α υ- Παιδοκτονία.
τὸν τὸν πρεσβύτερον καὶ προσφιλεῖ υἱὸν Ἰωάννην, καὶ
μετὰ τούτου ἐνησυχολεῖτο ἐν ταῖς σπουδαίαις ὑποθέσεσι,
συνήδρευεν ἐν τῷ συμβουλίῳ καὶ περιέτρεχε τὴν ἐπι-
κράτειαν, συνακολασταίνων καὶ συνδιαφθείρων, ἵνα μὴ
τρόπον τινὰ ὁ υἱὸς καταισχύνη τὸν πατέρα, ἡ δὲ Ῥωσ-
σία προσδοκᾷ κρεῖττον τι ἐκ τοῦ διαδόχου. Καὶ τοι δὲ
μὴ χηρεύων ὁ νέος βασιλόπαις, εἶχε τότε τρίτην γυναῖ-
κα, τὴν ἐκ τοῦ οἴκου Σερεμέτεβ Ἑλένην, τῶν δύο
πρώτων, τῆς Μαρίας Σαβοῦροβ καὶ τῆς Παρασκευῆς
Σαλοβόη ἀποκαρεισῶν ἀκουσίως· διότι πρὸς εὐαρέστη-

1582.

σις τοῦ πατρὸς ὁ βασιλόπαις ἤλλασσε γυναῖκας καὶ παλλακίδας, ὅπως κατὰ πάντα ἐξομοιωταὶ αὐτῷ. Ἀλλὰ, καὶ τοὶ δεικνύς φοβεράν σκληρότητα τῆς καρδίας ἐν τῇ νεαρᾷ ἡλικίᾳ καὶ ἀκολασίαν, ἀνεδείκνυεν ἅμα ἀγχίνοϊαν ἐν τοῖς πράγμασιν, ἐφαίνετο δὲ συναισθανόμενος τὴν δόξαν ἢ τὴν ἀδοξίαν τῆς πατρίδος· διότι κατὰ τὰς περὶ εἰρήνης διαπραγματεύσεις ὁ βασιλόπαις, συμπάσχων τῇ Ῥωσσίᾳ καὶ βλέπων τὴν σκυθρωπότητα τῶν εὐπατριδῶν, ἀκούων δ' ἴσως καὶ τοῦ γενικοῦ γογγυσμοῦ, ἐνεπλήσθη γενναίου ζήλου· προσελθὼν δὲ τῷ πατρὶ ἀπήτει ὅπως ἀποσταλῆ μετὰ στρατοῦ πρὸς ἐκδίωξιν τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἐλευθέρωσιν τοῦ Πσκόβου καὶ ἀνάστασιν τῆς Ῥωσσικῆς τιμῆς. Παραφερόμενος δ' ὑπ' ὀργῆς ὁ Ἰωάννης ἀνέκραξε· «Στασιατὰ, σὺ μετὰ τῶν εὐπατριδῶν βουλευτή ἵνα ἐκβάλῃς με τῆς ἀρχῆς!» καὶ ἀνετείνετο τὴν χεῖρα. Μάτην ὁ Βορίσης Γοδουνὸς ἐσπούδασεν ἵνα ἐπίσχη αὐτήν· διότι αὐτὸς μὲν κατετραυματίσθη ὑπὸ τῆς σιδηρᾶς ράβδου τοῦ Τσάρου, ὁ δὲ βασιλόπαις λαβὼν σφοδρὸν τραῦμα κατὰ τὴν κεφαλὴν ἐπεςε καθημαγμένος. Παραχρῆμα δὲ ἡ παραφορά τοῦ Ἰωάννου ἐξέλιπεν· ὠχρὸς δὲ ἐκ τῆς φρίκης καὶ ἔντρομος καὶ ἔξω φρενῶν γενόμενος ἀνεβόησεν, Ἄ π ἐκ τ ε ι ν α τ ὸ ν υ ἰ ὸ ν μ ο υ ἰ καὶ πεσὼν ἐπ' αὐτὸν ἐνηγκαλίζετο καὶ κατησπάζετο, ἐμεσολάβει τὸ ρέον ἐκ τῆς καιρίας πληγῆς αἷμα, ἐθρήνει καὶ ὠδύρετο, ἐπεκαλεῖτο τοὺς ἰατροὺς καὶ ἐξήτειτο τὸ θεῖον ἔλεος καὶ τὴν συγγνώμην τοῦ υἱοῦ. Ἀλλ' ἡ θεία δίκη ἐτετέλεσθη! . . . Ὁ δὲ βασιλόπαις ἀσπαζόμενος μετὰ πόθου τὰς χεῖρας τοῦ πατρὸς, ἐδύκνυεν αὐτῷ ἀγάπην καὶ συμπάθειαν, προτρέπων δὲ ἵνα μὴ παραδοθῆ τῇ ἀπογνώσει εἶπεν, ὅτι ἀποθνήσκει ὡς εὐπειθῆς υἱὸς καὶ πιστὸς ὑπήκοος. . . ἔζησε δὲ τέσσαρας

ἡμέρας καὶ ἐτελεύτησεν τῇ 19 Νοεμβρίου ἐν τῷ φρε-
ρῷ καταγωγίῳ Ἀλεξανδρόσκιῳ. Ἐν μέσῳ δὲ τῶν τει-
χῶν τούτου, ὅπου ἐπὶ τοσαῦτα ἔτη ἔρρευσε ἀθῶον
αἷμα, ὁ Ἰωάννης πεφοινιγμένος ὑπὸ τοῦ αἵματος τοῦ
υἱοῦ ἐκάθησεν ἐπὶ τινὰς ἡμέρας παρὰ τῷ νεκρῷ ἀκί-
νητος, ἀναίσθητος, ἄσιτος καὶ ἄπνος! ... Τῇ 22 Νοεμ-
βρίου οἱ μεγιστᾶνες, οἱ εὐπατρίδαι καὶ οἱ πρίγκιπες
πενθοῦντες ἐκόμισαν εἰς Μόσχαν τὸν νεκρὸν τοῦ βα-
σιλοπαιδός, ὁ δὲ Ἰωάννης εἶπετο περὶ τῶν νεκρῶ μέχρι
τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ, ὅπου ὤρισε τὸν
παρὰ τοῖς τάφοις τῶν προγόνων τόπον τῆς ταφῆς.
Ἡ κηδεῖα ἐγένετο μεγαλοπρεπῆς καὶ κατανουκτικῆ·
διότι πάντες ὤκτειρον τὴν τύχην τοῦ κραταιοῦ νεανίου,
ὅς τις ἔμελλεν ἴσως ζῆσαι εὐδαιμόνως καὶ ἐναρέτως,
εἰμὴ ἡ πατρικὴ χεὶρ παραβαίνουσα τοὺς φυσικοὺς νό-
μους, ἔρριπτεν αὐτὸν προῶρως εἰς τὴν διαφθορὰν καὶ
τὸν τάφον! Ὁ λαὸς ἐθρήνει καὶ αὐτὸν τὸν Ἰωάννην·
διότι ἀποθέμενος πάντα τὰ βασιλικὰ σήματα καὶ πεν-
θῶν ὡς ἀπλοῦς καὶ ἀπεγνωκῶς ἀμαρτωλὸς ἐστερνο-
κοπεῖτο ἐκπέμπων γοερὰς φωνάς·

Οὕτως ἡ θεῖα δίκη καὶ ἐν τῷ παρόντι βίῳ τιμωρεῖ
ἐνίοτε καὶ τοὺς ἀσπλαγχνοτάτους ἀνθρώπους πρὸς πα-
ράδειγμα μᾶλλον ἢ πρὸς διόρθωσιν αὐτῶν· διότι ὡς
φαίνεται, ἡ κακία ἔχει ὄρια, πέραν δὲ αὐτῆς οὐχ
ὑπάρχει ἀληθινὴ μετάνοια, οὔτε ἐλευθέρᾳ καὶ ὀριστικῇ
ἐπάνοδος εἰς τὸ ἀγαθόν, ἀλλὰ μόνον βάσανος, ἥτοι ἀρ-
χῇ τῶν βασάνων τοῦ ἄδου, ἀνευ ἐλπίδος, ἀνευ μετα-
βολῆς τῆς καρδίας. Ὁ Ἰωάννης ἤδη ἦν πολὺ πέραν
τοῦ ὀρίου τούτου, ἡ δὲ διόρθωσις τοιοῦτου τυράννου
ἴσως ἐσκανδάλιζε τοὺς ἀσθενεῖς νόσας! ... Ἐπὶ τινὰ
χρόνον κατεθλίβετο, μὴ γευόμενος ἡσυχου ὑπνου· διότι

1682. κατὰ τὰς νύκτας, ὡσεὶ ταρασσόμενος ὑπὸ τῶν φασμά-
των, ἐξέθρωσκεν ἀπὸ τῆς κλίνης καὶ ἐκυλίετο χαμαὶ
ἀνοιμώζων, ἡσύχαζε δὲ μόνον ἐκ τῆς ἐξασθενήσεως
τῶν δυνάμεων. Τότε ἐξιστάμενος κατεκλίετο ἐπὶ μι-
κρὸν χαμαὶ, ὅπου παρεσκευάζον αὐτῷ στρῶμα καὶ προσ-
κεφάλαιον· ἀνέμενε καὶ ἐφοβεῖτο τὴν αὐγὴν μὴ φα-
νῆ ἐπὶ τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἢ βασανίζουσα αὐτὸν συ-
νειδήσις τῆς παιδοκτονίας.

Ἐπισημ. Ὁ Ἰωάννης
βουλεύεται ἀνα-
χωρῆσαι ἐκ τοῦ
αὐσμου.

Ἐν τῇ ψυχικῇ αὐτοῦ ταύτῃ ταραχῇ ὁ Ἰωάννης συγ-
καλέσας τοὺς ἐπιφανεστάτους ἄνδρας, εἶπεν ἐπισημῶς,
ὅτι οὐκ ὑπελείπετο αὐτῷ, τιμωρηθέντι τοσοῦτον ἀπη-
νῶς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἢ τελευτῆσαι τὸν βίον ἐν τῇ
ἐρημίᾳ μοναστηρίου τινός· ὅτι ὁ δευτερότοκος υἱὸς
αὐτοῦ Θεόδωρος, ἀνίκανος ὢν ἄρξαι τῆς Ῥωσσίας, οὐκ
ἠδύνατο βασιλεῦσαι ἐπὶ πολὺ· ὅτι χρέος ἦν τοῖς εὐπα-
τρίδαις ψηφίσασθαι ἄξιον μονάρχην, πρὸς ὃν παρα-
χρῆμα παραδώσει τὸ σκῆπτρον καὶ τὴν βασιλείαν.
Πάντες ἐξεπλάγησαν· καὶ τινες μὲν, πεποιθότες ἐπὶ
τῇ εὐκρινείᾳ τοῦ Ἰωάννου, συνετρίβησαν τὴν καρδίαν,
ἄλλοι δὲ ὑποπτεύοντες δολιότητα, ἐθεώρουν τὴν πρό-
τασιν ταύτην ὡς τρόπον τοῦ Τσάρου πρὸς ἐξίχνευσιν
τῶν διανοιῶν αὐτῶν, καὶ ἐφοβοῦντο ὑποβαλεῖν ἑαυτοὺς
καὶ τὸν μέλλοντᾶ βασιλέα ὑπὸ σκληρὰν βάσανον διὸ
ἀπεκρίναντο ὁμοθύμως. «Μὴ ἐγκαταλείπης ἡμᾶς· διότι
»οὐδένα ἄλλον θέλομεν κυριάρχην πλὴν τοῦ ἐκ τοῦ
»Θεοῦ δοθέντος, σοῦ ἢ τοῦ υἱοῦ σου.» Ὁ Ἰωάννης, ὡσεὶ
ἀκουσίως, συνήνεσεν ἵνα βασιλεύσῃ ἔτι, ἀλλ' ἀπεμά-
κρυνεν ἀπ' αὐτοῦ πάντα τὰ σημεῖα τοῦ μεγαλείου, τοῦ
πλοῦτου καὶ τῆς πολυτελείας, ἀποθέμενος τὸ διάδημα
καὶ τὸ σκῆπτρον, μελανειμονῶν δ' αὐτός τε καὶ ἡ αὐλὴ
ἐτέλει μνημόσυγα καὶ μετενόει. Ἄλλὰ καὶ 10,000 ῥου-

λίωv ἔπεμψε πρὸς τοὺς Πατριάρχας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Ἀντιοχείας, Ἀλεξανδρείας καὶ Ἱερουσαλήμ, παρακαλῶν αὐτοὺς ἵνα δέωνται τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς τοῦ βασιλόπαιδος. Τέλος κατ' ὀλίγων ἢ παραχῆ αὐτοῦ κατηνύσθη, εἰ καὶ κατὰ διαφόρους διηγήσεις ἐθρήνει ἀκαταπαύστως τὴν ἀπώλειαν τοῦ φιλιτάτου υἱοῦ, ἀναμιμνησκόμενος πολλάκις αὐτοῦ μετὰ δακρύων καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς εὐθύμοις ὀμιλίαις. Ἡθύμει οὖν ἐκ νέου! καὶ ἐκ νέου, ἐὰν πιστεύσωμεν τοῖς ἁλλοδαποῖς ἱστοριογράφοις, ἐπανελάβε τὰς ὀμότητας καὶ ἐβασάνισε πολλοὺς πολεμικοὺς, ὡς παραδόντας δῆθεν ἀνάνδρως φρούρια τῷ Βατορίῳ, ἐν ᾧ, κατὰ τὰς μαρτυρίας αὐτῶν τῶν ἐχθρῶν, οἱ Ῥῶσσοι ἐνομίζοντο ὡς ἀνδρείοι καὶ ἀήττητοι πρόμαχοι τῶν πόλεων τούτων. Τότε ἐπὶ λόγῳ δικαιοσύνης ὁ Ἰωάννης ἐπενόησε παράδοξον τιμωρίαν κατὰ τοῦ πατρὸς τῆς ἰδίας γυναῖκος. Ἀπὸ πολλοῦ μὴ βλέπων τὸν Γοδουνόβ, καταδαρέντα καὶ τρυυματισθέντα, ὡς εἴρηται ἤδη, ὑπὲρ τοῦ βασιλόπαιδος, καὶ ἀκούων πρὸς τοῦ Θεοδώρου Ναγόν, ὅτι ὁ ἀγαπητὸς τοῦ Τσάρου κρύπτεται οὐχὶ ὡς νοσῶν, ἀλλ' ὡς ἀγανακτῶν καὶ μνησικακῶν, ὁ Ἰωάννης ἐπέθυμει μαθεῖν τὴν ἀλήθειαν διὸ ἐπισκεψάμενος τὸν Γοδουνόβ καὶ ἰδὼν τὰ τραύματα αὐτοῦ, ὡς καὶ τοὺς ὑπὸ τοῦ ἐμπόρου Στρογανόβ, ἐπιτηδεῖου ἰατροῦ, θεμιμένους ἐπιδέσμους, ἐνηγκαλίσθη τὸν νοσοῦντα, καὶ πρὸς ἐνδειξιν ἰδίας εὐνοίας ἀπένειμε τῷ θεραπεύοντι τὴν προνομίαν τῶν ὀνομαστῶν ἀνδρῶν, τουτέστιν ἵνα προσθῆ τῷ ὀνόματι τοῦ βαπτίσματος τὸ τοῦ πατρὸς μετὰ τῆς καταλήξεως βίτης, ὡς τοῦτο ἐγένετο ὑπὲρ τῶν ἐπισημοτάτων ἀρχόντων τῆς ἐπικρατείας, εἴτα δὲ ἐκέλευσε τὸν Στρογανόβ ἵνα αὐθήμερον ἐπιθῆ τὰ ὀδυνηρότατα κατα-

Ἁ ἰατρὸς
Στρογανόβ.

1582.

πλάσματα ἐπὶ τοῦ στήθους καὶ τῶν πλευρῶν τοῦ συκοφάντου Θεοδώρου Ναγότη. Βεβαίως ἡ συκοφαντία ἐστὶ βαρὺ ἔγκλημα, ἀλλ' ἡ ἐπινόησις αὐτῆ πρὸς βασανισμόν ἐξεικονίζει καρδίαν κατανευυμένην καὶ συντετριμμένην ὑπὸ τῆς θλίψεως; Συγχρόνως δ' ἐν ταῖς πολιτικαῖς ὑποθέσεσι βλέπομεν τὴν συνήθη ἀταραξίαν καὶ περίνοιαν καὶ ἡσυχίαν τοῦ Ἰωάννου, προερχομένας μόνον ἐξ ὑπερφυοῦς μεγαλοψυχίας, ἢ ἐντελοῦς ἀπαθείας πατρὸς καὶ ἀνθρώπου. Τῇ 28 Νοεμβρίου ἐν Μόσχᾳ ἠκρόασατο ταχυδρόμου, διηγηθέντος αὐτῷ τὰ τῆς πολιορκίας τοῦ Ἰσκόβου· κατὰ δὲ τὰς διαπραγματεύσεις ἐγένωσκε τὰ καθ' ἕκαστα αὐτῶν καὶ διέλυε τὰς ἀπορίας τῶν ἡμετέρων πρέσβειων, οἵτινες κατὰ τὸν Φεβρουάριον ἐπανήλθον πρὸς αὐτὸν μετὰ τῆς συνθήκης.

Συνεντεύξεις τοῦ Ἰωάννου, μετὰ τοῦ πρεσβευτοῦ τῆς Ῥώμης.

Μετ' ὀλίγον ἦλθεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν ὁ πανοῦργος Ἰησοῦίτης Ἀντώνιος, ὅπως λάβῃ τὰς εὐχαριστίας τοῦ Τσάρου καὶ ὠφεληθῇ ἐξ αὐτῶν, τουτέστιν ἐπιτύχῃ τοῦ οὐσιώδους σκοποῦ τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ, διαπράττων τὴν πρὸ πολλοῦ βουλήν τῆς Ῥώμης, τὴν ἔνωσιν τῶν ὀρησκειῶν καὶ δυνάμεων πασῶν τῶν χριστιανικῶν βασιλείων κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν. Ἐνταῦθα δὲ ὁ Ἰωάννης ἀπέδειξε πᾶσαν τὴν ἐπιτηδειότητα καὶ σύνεσιν, ἃς καὶ αὐτὸς ὁ Ἰησοῦίτης ὡμολόγησεν ἐξ ἀνάγκης. Διηγούμεθα δὲ ἀκριβῶς τὰ κατὰ τὴν ὑπόθεσιν ταύτην.

« Εὗρον τὸν Τσάρον περίλυπον· ἡ πομπώδης αὐτῆ αὐλὴ, πενθοῦσα, ἐφαίνετο τότε ὡς ταπεινὸν ἀναχώρημα μοναχῶν, παριστῶν τὴν καταθλίβουσαν τὴν ψυχὴν τοῦ Τσάρου λύπην· ἀλλ' ἀνεξιχνίαστοι αἱ βουλαὶ τοῦ Ὑψίστου! αὐτὴ ἡ λύπη τοῦ πρὸ μικροῦ ἀγαλινώτου Τσάρου, κατέστησεν αὐτὸν μετρίοφρονα καὶ ὑπομονητικόν, ὅπως ἀκούσῃ τῶν παραινήσεών μου.»

1852.

Ὁ Ἀντώνιος παραστήσας τὴν ὑπὲρ τῆς Ῥωσσίας
 σπουδαίαν ὑπηρεσίαν, εἰρηνεύσας αὐτὴν, ἐσπούδασεν ὅ-
 πως πείσῃ τὸν Ἰωάννην περὶ τῆς ἀληθοῦς φιλίας τοῦ
 Βατορίου· διὸ ἐπινέλαβε τοὺς λόγους τοῦ ἡγεμόνος
 τούτου· « Εἶπέ τῷ Τσάρῳ τῆς Μόσχας, ὅτι ἡ ἔχθρα
 » ἐξέλειπεν ἐκ τῆς καρδίας μου, οὐδόλως δὲ διανοοῦμαι
 » νέας κατακτήσεις. Ἐπιθυμῶ ἵνα μὲ νομίζῃ ὡς ἀδελ-
 » φόν, ποθοῦντα τὴν εὐτυχίαν τῆς Ῥωσσίας, πᾶσαι
 » δὲ αἱ χῶραι ἡμῶν, αἱ ὁδοὶ καὶ οἱ λιμένες ὧσιν ἐλευ-
 » θεροὶ τοῖς ἐμπόροις καὶ ὁδοιπόροις ἀμφοτέρων τῶν
 » ἔθνων πρὸς ἀμοιβαίαν ὠφέλειαν. Ἐπιτρέψω τοῖς Γερ-
 » μανοῖς καὶ Ῥωμαίοις ἀπέρχεσθαι ἀκωλύτως διὰ Πο-
 » λωνίας καὶ Λιβονίας εἰς Μόσχαν. Εἰρήνη τοῖς
 » χριστιανοῖς, ἐκδίκησις κατὰ τῶν ληστῶν τῆς Κρι-
 » μαίας! Πορεύσομαι ἐπὶ τούτους, πορευθήτω καὶ ὁ
 » Τσάρος. Καταστείλωμεν τοὺς ἐπιόρκους κακούργους
 » καὶ ἀκορέστους χρυσοῦ καὶ αἵματος τῶν ὑπηκόων
 » ἡμῶν. Συμφωνήσωμεν πότε καὶ ποῦ ἐνεργήσομεν.
 » Ὅτε προδώσω, οὔτε ἐλαττώσω τοὺς ἀγῶνάς μου.
 » Δότω μοι ὁ Ἰωάννης μάρτυρας ἐκ τῶν εὐπατριδῶν
 » καὶ στρατηγῶν αὐτοῦ. Οὔτε Πολωνός, οὔτε Λιθου-
 » ανός εἰμι, ἀλλὰ παρεπίδημος ἐπὶ τοῦ θρόνου καὶ ἐπι-
 » θυμῷ κτήσασθαι διὰ παντός ἀγαθὸν ὄνομα ἐν τῇ
 » οἰκουμένῃ. Ὁ Ἰωάννης, δηλώσας εὐχαριστίαν ἐπὶ ταῖς
 » φιλικαῖς διαθέσεσι τοῦ Βατορίου, ἀπεκρίνατο ὅτι
 » οὐκέτι ἐπολέμει πρὸς τὸν Χάνην. Τῶνόντι, ὁ πρίγκιψ
 » Βασίλειος Μοσάλσκης, Ῥώσσοσ πρεσβευτῆς, κατὰ τὴν
 » ἐπὶ τινα ἔτη διαμονὴν αὐτοῦ ἐν Ταυρικῇ, συνωμολό-
 » γησεν ἐπὶ τέλος πρὸς τὴν χώραν ταύτην ἀναχωχίην·
 » διότι ὁ Μαχμέτ-Γιρέις, κεκμηκῶς ὑπὸ τῆς βοηθείας,
 » ἦν παρέσχε τοῖς Τούρκοις κατὰ τὸν πολυχρόνιον

1582,

πρὸς τὴν Περσίαν πόλεμον, εἶχεν ἀνάγκην ἀναπαύσεως, ἥτις ὅμως ἔσωζε τὴν Ῥωσσίαν ἀπὸ τῶν ἐπιμινδύων ἐπιδρομῶν αὐτοῦ ἐπὶ πέντε ἔτη.

Ἀπόμεινος δ' εἶτα τοῦ οὐσιώδους ζητήματος ὁ Ἄντωνιος, ἐζήτησε παρὰ τοῦ Τσάρου ἰδίαν ἔντευξιν, ὅπως λαλήσῃ αὐτῷ περὶ τῆς ἐνώσεως τῶν θρησκειῶν· ὁ δὲ ἀπεκρίνατο· « Ἐτοιμῶς ἔχομεν συνδιαλέγεσθαί σοι, » ἀλλὰ μόνον ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν οἰκειῶν ἡμῶν καὶ, εἰ δυνατὸν, ἀνευ φιλονεικιῶν· διότι ἕκαστος ἐπαινεῖ τὴν ἑθνησκειῶν αὐτοῦ καὶ ἀποστρέφεται τὰς ἀντιλογίας. » Ἡ ἀμφισβήτησις ἐστὶ πηγὴ ἐρίδων, ἐγὼ δὲ ἐπιθυμῶ μόνον ἡσυχίας καὶ ἀγάπης. » Τὴν ταχθεῖσαν δὲ ἡμέραν (21 Φεβρουαρίου) ὁ Ἄντωνιος μετὰ τῶν τριῶν Ἰησουϊτῶν ἐκ τοῦ δωματίου τοῦ συμβουλίου εἰσῆλθεν εἰς τὸ τοῦ θρόνου, ὅπου ὁ Ἰωάννης ἐκάθητο ἐν μέσῳ δημοτικῶν εὐπατριδῶν καὶ μεγιστάνων καὶ πριγκίπων, ἀποπεμφθέντων τῶν τραπέζοιτων καὶ νεωτέρων μεγιστάνων· φιλοφρονησάμενος δὲ τὸν πρεσβευτὴν, προέτρεψε μὴ ποιῆσαι λόγον περὶ τῆς θρησκείας, εἰπὼν· « Ἄντωνιε, ἄγω ἤδη τὸ πεντηκοστὸν πρῶτον ἔτος τῆς ἡλικίας, καὶ ὀλίγον χρόνον ἐπιζήσω· ἀνατραφεὶς ἐν τοῖς δόγμασι τῆς ἡμετέρας χριστιανικῆς Ἐκκλησίας, κεχωρισμένος δὲ πρὸ πολλῶν αἰώνων ἀπὸ τῆς Λατινικῆς, δύναμαι ἄρα ἵνα γένωμαι ἄπιστος πρὸς αὐτὴν περὶ τὴν δύσιν τῆς ἐπιγείου υπάρξεώς μου; Ἡ ἡμέρα τῆς κρίσεως τοῦ Θεοῦ ἐγγύς ἐστίν· αὕτη ἀποδείξει ποτέρα τῶν θρησκειῶν ἀληθεστέρα καὶ ἀγιωτέρα· ἀλλ' ὅμως, εἰάν θέλῃς, λάλησον. Τότε ὁ Ἄντωνιος εἶπεν ἐντόνως· Ἐνδοξε κυριάρχα, » πάντων τῶν πρὸς ἐμὲ δειγμάτων τῆς εὐνοίας σου, » ὅσα μέχρι τοῦδε ἐπεδαψίλευσας, ὑπερέχει ἡ ἀδεια τοῦ

» λαλῆσαι περὶ σπουδαιοτάτης ὑποθέσεως πρὸς σω-
 » τηρίαν τῶν χριστιανῶν. Μὴ νομίσης ὅτι ὁ Ἅγιος Πα-
 » τὴρ διανοεῖται ὅπως ἀναγκάσῃ σε εἰς ἐγκατάλειψιν
 » τῆς Ἑλληνικῆς θρησκείας! οὐχί, κυριάρχα! ἐπιθυμεῖ
 » μόνον ὅπως σὺ, ὡς βιθύνους καὶ πεφωτισμένος,
 » ἐξετάσῃς τὰς πράξεις τῶν πρώτων συνόδων, καὶ πᾶν
 » ἀληθινὸν καὶ ἀρχαῖον κηρύξις ἐν τῇ ἐπικρατείᾳ σου
 » ὡς ἀμετάβλητον νόμον. Τότε ἐκλείψει ἡ διαφορὰ
 » τῆς Ἀνατολικῆς καὶ Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας· τότε πάν-
 » τες ἡμεῖς ἐσόμεθα ἐν σῶμα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ πρὸς
 » χαρὰν τοῦ μόνου ἐκ τοῦ Θεοῦ δοθέντος ἀληθινοῦ
 » ποιμένου τῆς Ἐκκλησίας. Κυριάρχα, παρακαλῶν τὸν
 » Ἅγιον Πατέρα ἵνα εἰρηνεύσῃ τὴν Εὐρώπην καὶ ἐνώσῃ
 » πάντας τοὺς χριστιανοὺς μονάρχας πρὸς καταστολὴν
 » τῶν ἀπίστων, οὐκ ὠμολόγησας ἄρα αὐτὸν ὡς κεφα-
 » λὴν τῆς χριστιανωσύνης; Οὐκ ἀπέδειξας ἄρα ἰδίαν
 » τιμὴν πρὸς τὴν ἀποστολικὴν Ῥωμαϊκὴν θρησκείαν,
 » ἐπιτρέψας πᾶσι τοῖς πιστεύουσιν εἰς αὐτὴν διαμένειν
 » ἐλευθέρως ἐν τῇ ἐπικρατείᾳ σου καὶ προσεύχεσθαι
 » τῷ Θεῷ κατὰ τῆς ἀγίας τελετῆς αὐτῆς; Οὐδεὶς ἡ-
 » νάγκατέ σε ὁμολογῆται τὸν θρίαμβον τοῦτον τῆς
 » ἀληθείας, ἀλλὰ, ὧ μὲγα βρασιλεῦ, παρωρμίθης φα-
 » νερωῶς ὑπὸ τῆς θελήσεως τοῦ βασιλέως τῶν βασιλέ-
 » ων, ἧς ἀνευ οὐδὲ φύλλον τῶν δατῶν ἀποσπάται
 » τοῦ στελέχους. Ἡ γενικὴ εἰρήνη καὶ ἡ συμμαχία
 » τῶν κυριαρχῶν, ἧς ἐπεθύμησας, δύναται εἶναι στερεὰ
 » ἀνευ τῆς ἐνότητος τῆς πίστεως; Γινώσκεις, ὅτι αὐ-
 » τὴν ἐλέσπισαν ἡ σύνοδος τῆς Φλωρεντίας, ὁ Ἄυ-
 » τοκράτωρ, ὁ κληρὸς τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορί-
 » ας καὶ αὐτὸς ὁ ἐνδοξὸς Ἱεράρχης τῆς Ἐκκλησίας
 » σου Ἰσιδώρος· ἀνάγνωθι τὰς πράξεις τῆς ὁγδόης

1582.

» ταύτης Οικουμενικῆς συνόδου, καὶ ἐὰν εὖρης ἀμ-
 » φιβολίας τινὰς, διάταξόν μοι ἐρμηνεῦσαι τὸ ἀσα-
 » φές. Ἡ ἀλήθειά ἐστιν ὀφθαλμοφανής. Εἰς ποίαν δό-
 » ξαν καὶ μεγαλεῖον περιελεύση, ἐὰν παραδεχθῆς αὐ-
 » τήν, συνομολογήσης δὲ ἀδελφικὴν συμμαχίαν μετὰ
 » τῶν κραταιοτάτων μοναρχῶν τῆς Εὐρώπης; Ἄνα-
 » λήψῃ τότε, Κυριάρχα, οὐ μόνον τὸ Κίεβον, ἀρχαῖ-
 » ον κτῆμα τῆς Ῥωσσίας, ἀλλὰ καὶ ἅπασαν τὴν αὐ-
 » τοκρατορίαν τοῦ Βυζαντίου, ἣν ὁ Θεὸς ἀφείλετο τῶν
 » Ἑλλήνων, ὅπως τιμωρήσῃ αὐτοὺς διὰ τὸ σχίσμα
 » καὶ τὴν ἀπίθειαν πρὸς τὸν Σωτῆρα Χριστόν.»

Ἄλλ' ὁ Τσάρος ἀπεκρίνατο ἡσύχως· « Οὐδέποτε ἐ-
 » γράψαμεν πρὸς τὸν Πάπαν περὶ τῆς θρησκείας, οὔτε
 » καὶ μετὰ σοῦ ἠγάπων λαλῆσαι περὶ αὐτῆς, τὸ μὲν,
 » φοβούμενος μὴ λυπήσω σε διὰ τραχέος λόγου, τὸ
 » δὲ, ἐπειδὴ ἐνασχολοῦμαι μόνον περὶ τὰς κοσμικὰς
 » καὶ πολιτικὰς ὑποθέσεις τῆς Ῥωσσίας, ἀπέχων τῆς
 » ἐρμηνείας τῆς ἐκκλησιαστικῆς διδασκαλίας, ἣτις
 » ἔργον ἐστὶ τοῦ πρὸς τὸν Θεὸν εὐχέτου ἡμῶν Μη-
 » τροπολίτου. Λαλεῖς θαρραλέως ὡς ἱερεὺς, καὶ ἐπὶ
 » τούτῳ ἤλθες ἐνταῦθα ἐκ τῆς Ῥώμης. Οἱ Ἕλλη-
 » νες οὐκ εἰσὶν ἡμῖν Εὐαγγέλιον· διότι πιστεύομεν
 » εἰς τὸν Χριστόν καὶ οὐχὶ εἰς τοὺς Ἕλληνας. Περὶ
 » δὲ τῆς ἀνατολικῆς αὐτοκρατορίας μάθε ὅτι, ἀρκού-
 » μενος τῇ ἰδίᾳ, οὐκ ἐπιθυμῶ νέας ἐπικρατείας ἐν τῷ
 » ἐπιγίῳ τούτῳ κόσμῳ, ἀλλὰ μόνον θεῖον ἔλεος ἐν τῷ
 » μέλλοντι.» Οὐδὲν ἀνέφερον ὁ Ἰωάννης περὶ τε τῆς
 » συνόδου τῆς Φλωρεντίας καὶ περὶ τῆς γενικῆς συμ-
 » μαχίας τῶν χριστιανῶν κατὰ τοῦ σουλτάνου· ἀλλ'
 » εἰς ἀπόδειξιν τῆς πρὸς τὸν Πάπαν φιλίας, ὑπέσχετο
 » πάλιν τὴν ἐλευθερίαν καὶ προστασίαν πάντων τῶν

ἀλλοδαπῶν ἐμπόρων, ὡς καὶ τῶν ἱερέων τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας ἐν Ῥωσσίᾳ ἐπὶ τῇ ῥητῇ συνθήκῃ, ὅτι οὐδόλως φιλονεικήσουσι πρὸς τοὺς Ῥώσσοις περὶ τῆς θρησκείας. Καὶ ὁμως ὁ ζηλωτὴς Ἰησοῦίτης ἐπεθύμει τὴν συνέχειαν τῆς συζητήσεως, διατεινόμενος, ὅτι ἡμεῖς ἐσμεν νεόφυτοι ἐν τῇ χριστιανικῇ πίστει, ἡ δὲ Ῥώμη ἦν ἡ ἀρχαία Μητρόπολις αὐτῆς. Ὁ Τσάρος ἤρξατο ἡδὴ ἀγανακτῶν καὶ εἶπε· «Μεγαλαυχεῖς ἐπὶ τῇ ὀρθοδοξίᾳ σου, καὶ ὁμως κείρεις τὸ γένειον. Ὁ Πάπας ἡμῶν παρχυγγέλλει ἵνα περιφέρωσιν αὐτὸν ἐπὶ θρόνου καὶ ἀσπάζωνται τὸ σανδάλιον αὐτοῦ, ἐφ' οὗ ἐξεικονίζεται στυρός! Ὅποια ὑπερηφάνια πρὸς ταπεινὸν χριστιανὸν ποιμένα! Πρία ἐξουδένωσις τῶν ἁγίων!» «Οὐδεμία ἐξουδένωσις, ἀπεκρίθη ὁ Ἀντώνιος· τὸ ἀξίον ἀποδίδεται τῷ ἀξίῳ. Ὁ Πάπας ἐστὶ κεφαλὴ τῆς χριστιανιστοσύνης, ὁ κυριάρχης πάντων τῶν ὀρθοδόξων μοναρχῶν, σύνθρονος τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου, συνθρόνου τοῦ Χριστοῦ. Μεγαλύνομεν καὶ σέ, κυριάρχα, ὡς διάδοχον τοῦ Μονομάχου, τὸν δὲ Ἅγιον Πατέρα. . . . Ἄλλ' ὁ Τσάρος ὑπολαβὼν εἶπε τότε· «Οἱ χριστιανοὶ ἔχουσι μόνον πατέρα τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς· ἡμεῖς δὲ οἱ ἐπίγειοι κυριάρχοι τιμώμεθα κατὰ τὰς κοσμικὰς διατάξεις, οἱ δὲ μαθηταὶ τῶν Ἀποστόλων ταπεινοφρονήτωσαν! Ἡμῖν ἀνήκει ἡ βασιλικὴ τιμὴ, τοῖς δὲ Πάπαις καὶ Πατριάρχεις ἡ ἱεραρχικὴ. Σεβόμεθα τὸν ἡμέτερον Μητροπολίτην καὶ αἰτούμεθα τὴν εὐλογίαν αὐτοῦ, ἀλλ' αὐτὸς περιπατεῖ καὶ οὐδόλως ἀνυψοῦται ὑπεράνω τῶν βασιλέων ἀλαζονευόμενος. Καὶ Παιμῆν τινες ὑπῆρξαν ἀληθῶς μαθηταὶ τῶν Ἀποστόλων, ὡς ὁ Κλήμης, Σίλβεστρος, Ἀγάθων, Λέων, Γρηγόριος, ἀλλ' ὁ καλούμενος σύνθρονος τοῦ Χριστοῦ, ὁ

1582.

»διατάττων ἵνα περιφέρωσιν αὐτὸν ἐπὶ τοῦ θρόνου ὡς
 »ἄγγελον ἐπὶ νεφέλης, μὴ ζῶν δὲ κατὰ τὴν διδασκα-
 »λίαν τοῦ Χριστοῦ, τοιοῦτος Πάπας λύκος ἐστίν, οὐχὶ
 »δὲ ποιμὴν.» Ἐπὶ τοῖς λόγοις τούτοις καταγανακτή-
 σας ὁ Ἀντώνιος, ἀνέκραξεν· «Εἰ ὁ Πάπας ἐστὶ λύκος,
 »οὐκ ἔχω εἰπεῖν τι!» Τότε ὁ Τσάρος ταπεινῶν τὴν φω-
 νὴν εἶπεν· «Ἴδού διατὶ ἀπέφευγον συνδιαλεχθῆναι
 »σοὶ περὶ τῆς θρησκείας· διότι ἄκοντες παραφερόμεθα.
 »Ἀλλὰ καλῶ λύκον οὐχὶ Γρηγόριον τὸν Γ', ἀλλὰ τὸν
 »Πάπαν τὸν μὴ ἀκολουθεῦντα τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ Χρι-
 »στοῦ· παύσωμεν ἐνταῦθα. . . .» Ὁ Τσάρος ἔθηκε φιλι-
 κῶς τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ ὤμου τοῦ Ἀντωνίου, εἶτα δ'
 ἀποπέμφας αὐτὸν εὐμενῶς, παρήγγειλε τοῖς ἀξιωματι-
 κοῖς ἵνα προσενέγκωσιν αὐτῷ τὰ ἄριστα ἐδέσματα ἐκ τῆς
 ἰδίας τραπέζης.

Μετὰ δύο ἡμέρας ὁ Τσάρος μετεπέμψατο τὸν Ἰησοῦ-
 την εἰς τὰ ἀνάκτορα· ὀρίσας δὲ τόπον ἀπέναντι αὐτοῦ,
 εἶπεν αὐτῷ μεγαλοφώνως εἰς ἐπήκοον πάντων τῶν εὐπα-
 τριδῶν· «Ἀντώνιε, παρακαλῶ σε παραδοῦναι τῇ λήθῃ,
 »εἰ δυσηρέστησα πρὸς σὲ ἐν τοῖς περὶ τῶν Παπῶν λό-
 »γοις. Ἀληθῶς διαφαινοῦμεν πρὸς τινὰ δόγματα τῆς
 »θρησκείας, ἀλλ' ὅμως ἐπιθυμῶ διάγειν ἐν ὁμονοίᾳ πρὸς
 »πάντας τοὺς χριστιανοὺς μονάρχας. Πέμψω μετὰ σοῦ
 »εἰς Ῥώμην τινὰ τῶν μεγιστάνων μου, καὶ δώσω σοί
 »δειγμὰ εὐγνωμοσύνης διὰ τὴν πρὸς ἡμᾶς ὑπηρεσίαν
 »σου.» Ἐπιτρέψαντος δὲ τῷ Ἀντωνίῳ λαλῆσαι πρὸς
 τοὺς εὐπατρίδας, οὗτος ἠγωνίσθη πάλιν ἵν' ἀποδείξῃ
 τὴν ἀλήθειαν τῆς Ῥωμαϊκῆς θρησκείας· κατὰ δὲ τὴν
 ἐπιθυμίαν αὐτῶν συνέταξεν, ὡς αὐτὸς λέγει, διὰ τριῶν
 ἡμερῶν ὀλήκληρον βιβλίων περὶ τῆς ὑποτιθεμένης πλά-
 νης τῶν Ἑλλήνων, στηριζόμενος ἐπὶ τῶν θεολογικῶν

συγγραμμάτων τοῦ Πατριάρχου τῆς Κωνσταντινουπόλεως Γενναδίου, ἐπικυρωθέντος ἐν τῇ πατριαρχίᾳ ὑπὸ Μωάμεθ τοῦ Β'. Ἐν ὀνόματι δὲ τοῦ Πάπα προέτρεπε τὸν Τσάρον ἵνα πέμψῃ εἰς Ῥώμην νέους τινὰς φιλομούσους Ῥώστους, ὅπως μάθωσι τὰ ἀληθῆ δόγματα τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας καὶ τὴν Ἰταλικὴν ἢ Λατινικὴν γλῶσσαν, διδάξωσι δὲ τὴν ἡμετέραν τοὺς Ἰταλοὺς, πρὸς εὐχερῆ ἀνταπόκρισιν πρὸς τὴν Μόσχαν· προέτρεπε δὲ ὡσαύτως τὸν Ἰωάννην ἵνα ἐκδιώξῃ τοὺς ἰοσόλους Λουθηρανούς διδασκάλους, τοὺς ἀρνούμενους τὴν Θεοτόκον καὶ τὴν ἀγιότητα τῶν Ἁγίων τοῦ Χριστοῦ, δέχεται δὲ μόνον Λατίνους ἱερεῖς. Ἄλλ' οἱ εὐπατρίδαι ἀπεκρίθησαν· «Ὁ Τσάρος ζητήσει φιλομαθεῖς νέους, καὶ ἐὰν εὕρῃ, πέμψει αὐτοὺς πρὸς τὸν Γρηγόριον. Οἱ δὲ Λουθηρανοὶ, ὡς πάντες οἱ ἑτερόδοξοι, διάγουσιν ἐλευθέρως ἐν Ῥωσσίᾳ, οὐδόλως δὲ τολμῶσι μεταδοῦναι ἄλλοις τῶν πλανῶν αὐτῶν.»

Ὁ Ἀντώνιος ἐπεθύμει ἵνα διαλλάξῃ τὴν Σουηδίαν πρὸς τὴν Ῥωσσίαν, πρὸ πάντων δ' ἐπέμεινεν εἰς τὴν συνομολόγησιν συμμαχίας μετὰ πάσης τῆς Εὐρώπης πρὸς κατασλῆν τῶν Τούρκων. Ὁ δὲ Ἰωάννης ἀπεκρίνατο· «Ὁ βασιλεὺς τῆς Σουηδίας ἀποδειξάτω μοι τὴν πρὸς τὴν εἰρήνην ἀγάπην, καὶ τότε ὀψόμεθα τῇ εἰλικρίνειαν αὐτοῦ. Ἐπιθυμῶ μὲν καταστεῖλαι τοὺς ἀπίστους, ἀλλ' ἀνάγκη ἵνα ὁ Πάπας, ὁ αὐτοκράτωρ, ὁ βασιλεὺς τῆς Ἰσπανίας, ὁ τῆς Γαλλίας καὶ πάντες οἱ ἄλλοι μονάρχαι συντεθῶσι πρότερον πρὸς ἐμὲ δι' ἐπίσημου πρεσβείας περὶ τῶν πρὸς τὸν ἐξοπλισμὸν τοῦτον τῶν χριστιανῶν· οὐδεμίαν νῦν ἀναλαμβάνομεν ὑπόσχεσιν.»

Τουτέστι μὴ φοβούμενος ἤδη τὸν Βατόριον, ἠδιαφόρει

1882. φανερώς περί τῆς ἐκ τῆς Εὐρώπης ἐξελάσεως τῶν Τούρκων. Τὴν μεταβολὴν δὲ ταύτην εὐχερώς κατανοήσας ὁ Τησουίτης, μέμφεται τὴν πανουργίαν αὐτοῦ. Διὸ ἀναφέρει· «Ὁ Τσάρος μηδὲν ἀναμένων νῦν παρὰ τοῦ Ἀγίου
 » Πατρὸς ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τῆ πολιτικῆ αὐτοῦ,
 » ἐπενόησε δόλον ὅπως καθησυχάσῃ τοὺς δεισιδαίμονας
 » Ῥώσους, δυσφορήσαντας ἐπὶ τῆ εὐτόλμῳ κρίσει μου
 » περὶ τῆς θρησκείας αὐτῶν. Τί δὲ ἔπραξε; Τὴν πρώτην
 » Κυριακὴν τῆς Μεγάλης Τεσσαροκοστῆς μετακαλεσά-
 » μενός με εἰς τὰ ἀνάκτορα, εἶπεν Ἀντώνιε, μα-
 » θὼν ὅτι ἐπιθυμεῖς ἰδεῖν τὰς ἱεροτε-
 » λεστιᾶς ἡμῶν, παρήγγειλα ἵνα ὀδηγή-
 » σωσί σε σήμερον εἰς τὸν ναὸν τῆς Κοι-
 » μήσεως, ὅπου καὶ αὐτὸς ἔσομαι. Αὐ-
 » τόθι θεάσῃ τὸ κάλλος καὶ τὴν μεγα-
 » λοπρέπειαν τῆς ἀληθινῆς λατρείας τοῦ
 » Θεοῦ. Αὐτόθι προσκυνούμεν τὰ οὐράνια, οὐχὶ δὲ τὰ
 » ἐπίγεια. Τιμῶμεν τὸν Μητροπολίτην ἡμῶν, ἀλλ' οὐ-
 » δόλως περιάγομεν ἐπὶ τῶν βραχιόνων· διότι οὐδὲ τὸν Ἀ-
 » γιον Ἀπόστολον Πέτρον περιῆγον οἱ πιστοί· ἀλλ'
 » ἐβάδιζε πεζῆ καὶ ἀνυπόδητος, ὁ δὲ Πάπας
 » ὑμῶν τολμᾷ καλεῖν ἑαυτὸν τοποτηρη-
 » τὴν αὐτοῦ!... Μονάρχα, ἀπεκρίθην αὐτῷ ψυχρῶς,
 » ἐκπλαγείς ἐκ τῆς νέας ταύτης σκαιότητος, πᾶς τό-
 » πος ὅπου λατρεύεται ὁ Χριστὸς ἅγιός
 » ἐστίν, ἀλλ' ἕως συμφωνήσωμεν περὶ δογ-
 » μάτων τινῶν, καὶ ὁ Μητροπολίτης τῆς Ῥωσ-
 » σίας οὐδεμίαν σχέσιν ἔξει πρὸς τὸν Ἀ-
 » γιον Πατέρα· οὐ δύναμαι ἰδεῖν τὰς ἱεροτε-
 » λεστιᾶς ὑμῶν. Ἐπαναλαμβάνω δέ σοι, ὅτι
 » τὸ τιμᾶν τὸν ἀνώτατον κυριάρχην τῆς Ἐκ.

«κλησίας χρέος ἐστίν, οὐχὶ δὲ ἀμάρτημα·
 »Καὶ οὐ περιφέρετε τὸν Μητροπολίτην ὑ-
 »μῶν, ἀλλὰ νίπτετε τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν
 »διὰ τοῦ ὕδατος, δι' οὗ νίπτεται ἡ τὰς χεῖρας.
 »Ὁ Ἰωάννης ἐξηγήσας μοι τότε, ὅτι ἡ τελετὴ αὕτη
 »τελεῖται εἰς ἀνάμνησιν τῶν παθῶν τοῦ Κυρίου, οὐχὶ
 »δὲ πρὸς τιμὴν τοῦ Μητροπολίτου, ἐποίησέ τι σημεῖον
 »καὶ πλῆθος ἀξιωματικῶν ὤρμησαν πρὸς τὴν πύλην
 »παρασύραντες καὶ ἐμέ· ὁ δὲ Τσάρος ἀνέκραξε πόρρω-
 »θεν· Ἀντώνιε, πρόσεχε μή τις τῶν Λουθη-
 »ρανῶν εἰσέλθῃ μετὰ σοῦ εἰς τὸν ναόν.
 »Ἄλλ' αὐτὸς οὐκ ἤθελον εἰσελθεῖν· ἕκαιροφυλάκτου
 »καὶ λαθῶν ἔφυγον· τότε οἱ αὐλικοὶ ἔσκησαν πρὸ τοῦ
 »μητροπολιτικοῦ ναοῦ. Πάντες ἐνόμισαν, ὅτι ὑπομενῶ
 »δυστύχημά τι, ἀλλ' ὁ Τσάρος ἐκπλαγεὶς τὸ κατ' ἀρχὰς
 »ἐπὶ τῇ ἀπειθείᾳ μου, ἐσκέφθη ἐπὶ μικρὸν, ἔτριψε τὸ
 »μέτωπον καὶ εἶπεν ἐπὶ τέλους· Γενηθήτω τὸ
 »θ ἔλημα αὐτοῦ. Τί ἐβουλεύετο δ' ἐν τῇ περιστάσει
 »ταύτῃ ὁ Ἰωάννης; Ἀποδείξαι τοῖς Ῥώσσοις τὸν θρίαμ-
 »βον τῆς θρησκείας, τουτέστιν ἰδεῖν τὸν πρεσβευτὴν
 »τῆς Ῥώμης προσευχόμενον ἐν τῷ ναῷ αὐτῶν, ἀσπα-
 »ζόμενον τὴν δεξιὰν τοῦ Μητροπολίτου πρὸς τε δόξαν
 »τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας καὶ ταπεινῶσιν τῆς Δυτι-
 »κῆς, οὕτω δ' ἀπαλλάξαι τὸν λαὸν τοῦ σκανδάλου,
 »πρὸς ὃ ἔδωκεν ἀφορμὴν ἡ ἀσυνήθης πρὸς τὸν πρεσ-
 »βευτὴν τοῦ Πάπ᾽ ἡμῶν.» Ἐκ πάντων δὲ εἰκάζομεν, ὅτι
 ἡ ὑπόθεσις τοῦ Ποσσβίνου ἦν εὐλογος (α). ἀλλ' ὅμως

(α). Πιστεύομεν μᾶλλον ὅτι ὁ Ἰησοῦς πρὸς ἐκλήθη ἵνα ἀκούσῃ τοὺς κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν γινομένους ἐν τοῖς ἑρθεοδόξοις καὶ ἀναθεματισμοῦ τῶν αἰρετικῶν καὶ οὐχὶ ἵνα ἴδῃ τὰς ἱεροτελεσίας.

1582.

»ἐψεύσθη τῆς ἐλπίδος, ὅτι ἐνώσει ἡμᾶς μετὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας.

Ἄλλως δὲ μέχρι τῆς ἀπελεύσεως αὐτοῦ ὁ Ἰωάννης περιεῖπεν αὐτὸν διαφερόντως διότι καθ' ἑκάστην προῦπήντων καὶ προέπεμπον εἰς τὰ ἀνάκτορα ἐπιφανεῖς ἀξιώματικοὶ διὰ πολυπληθοῦς καὶ λαμπρᾶς βασιλικῆς φρουρᾶς τῆς τιμῆς δὲ τούτης οὐδαμοῦ καὶ οὐδεπώποτε Ἰησουίτης ἀπήλαυσε! Ἀπηλευθέρωσε δ' οὗτος δεκαοκτὼ Ἰσπανοὺς αἰχμαλώτους, καταφυγόντας ἐκ τῆς Ἀζόφ εἰς Ῥωσσίαν καὶ παραπεμφθέντας εἰς Βολόγοδαν. Ἀλλὰ καὶ οἱ Πολωνοὶ καὶ Γερμανοὶ ἔτυχον διὰ τῆς μεσιτείας αὐτοῦ ἀνακουφίσεως μέχρι τῆς ἀνταλλαγῆς· διότι ἀπολυθέντες τῶν φυλακῶν διέμενον παρὰ τοῖς κατοίκοις, οἵτινες διετάγησαν πορίζειν πάντα τὰ ἀναγκαῖα. Ἀλλὰ αἱ θερμαὶ παρακλήσεις τοῦ Ἰησοῦίτου ὤς πρὸς τὴν ἀνεγερσιν Λατινικῶν ναῶν ἐν Ῥωσσίᾳ ἀπερρίφθησαν καὶ αὐθις ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου, εἰπόντος· «Οἱ καθολικοὶ εἰσιν »ἐλεύθεροι διαμένειν ἐν ὑμῖν ἐκπληροῦντες τὰ τῆς ἰδίας »θρησκείας ἀκωλύτως καὶ ἀνενοχλήτως. Τοῦτο ἄρκε» »τόν.» Συνδιαλεγόμενος δ' ὁ Ποσσεβίνος μετὰ τῶν συνέδρων τοῦ συμβουλίου περὶ τῶν διαφόρων Ῥωσσικῶν ἐθίμων, ἀλλοκότων φαινομένων τῇ λοιπῇ Εὐρώπῃ, ἐμνημόνευσε τοῦ περὶ τῆς Ῥωσσίας συγγράμματος τοῦ Ἐρβερστάιν, ὅπου ἀναφέρεται, ὅτι ὁ Τσάρος, προτείνων τὴν χεῖρα τοῖς Γερμανοῖς εἰς ἀσπασμόν, παραχρῆμα ἔνιπτεν αὐτήν, ὡσεὶ φοβούμενος μὴ μολυνθῆ· ἀλλ' οἱ εὐπατρίδαι ἀπεκρίναντο, ὅτι ὁ Ἐρβερστάιν, δις εὐεργετηθεὶς δαφιλῶς ὑπὸ τοῦ Τσάρου, ἦν ἀγνώμων καὶ συκοφάντης, γράψας παραλογίας περὶ τῶν κυριαρχῶν τῆς Μόσχας. Ἐκπλαγέντες δὲ, ὅτε ἤκουσαν τοῦ Ποσσεβίνου διηγουμένου, ὅτι ὁ τοῦ Ἰωάννου πατὴρ Βασι-

λειος ὑπέσχετο τῷ αὐτοκράτορι Καρόλω τῷ Ε' τριακοντακισχιλίουσ στρατιώτας, εἰ οὗτος ἐπέτρεπε πολλοῖσ τῶν Γερμανῶν τεχνιτῶν ἐλθεῖν εἰς Ῥωσσίαν, εἶπον «Οἱ κυριάρχει παρέχουσι μὲν ἀμοιβαίως στρατιώτας »κατὰ συνθήκας, ἀλλ' οὐχὶ πρὸς ἀνταλλαγὴν τεχνιτῶν.»

Τέλος κατὰ τὸν ἀποχαιρετισμὸν ὁ Ἰωάννης εἶπε τῷ Ἰησοῦιτῃ ἐπισήμουσ εὐχαριστίας διὰ τὴν ὑπὲρ τῆσ συνομολογήσεωσ τῆσ εἰρήνησ δραστηριότητα αὐτοῦ καὶ περὶ τῆσ πρὸσ αὐτὸν τιμῆσ· εἶτα δ' ἀναστὰσ προέτεινε αὐτῷ τὴν δεξιάν καὶ ἐκέλευσε νῆα προσαγορεύση τὸν τε Γρηγόριον καὶ τὸν βασιλέα Στέφανον. Ἀλλὰ καὶ σαθερία τινα μέλανα ἔδωκε, τὰ μὲν ὑπὲρ τοῦ Πάπα, τὰ δὲ ὑπὲρ αὐτοῦ τοῦ Ἀντωνίου, ἅτινα τὸ κατ' ἀρχὰσ μὲν ὁ Ποσσεβίνωσ ἀπέβαλλε, προφασιζόμενωσ τὴν πτωχείαν τῶν μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ τέλος ἐδέχθη. Ἀνεχώρησε δὲ ἐκ Μόσχασ τῇ 15 Μαρτίου μετὰ τοῦ Ἰακώβου Μολβιανίνοβ, πρεσβευτοῦ τῆσ Ῥωσσίας, καὶ μετὰ τῆσ ἀπαντήσεωσ εἰσ τὸ τοῦ Πάπα γράμμα, ὅπερ ἔλεγε μὲν, ὅτι ἡ Ῥωσσία εἶχεν ἐτοιμῶσ μετασχεῖν τῆσ συμμαχίασ τῶν χριστιανικῶν δυνάμεων κατὰ τῶν Τούρκων, ἀλλ' οὐδὲν ἐμνημόνευε περὶ τῆσ ἐνώσεωσ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν.

Ἐνταῦθα διεκόπησαν ἐπὶ μακρὸν αἱ πρὸσ τὴν Μόσχαν σχέσεις τῆσ Ῥώμησ, ἀνωφελεῖσ ἄλλωσ πρὸσ ἀμφοτέρας τὰσ δυνάμεισ· διότι ἡ ἀνδρία τῶν στρατηγῶν τοῦ Ποκόβου, οὐχὶ δὲ ἡ μεσιτεία τοῦ Ἰησοῦιτου, ἠνάγκασε τὸν Βατόριον εἰσ μετριότητα, μὴ στερηθέντα τῆσ δόξησ καὶ τῶν κατακτήσεων, ἅσ κατῶρθωσεν οὗτωσ μᾶλλον διὰ τὴν δειλίαν τοῦ Ἰωάννου ἢ διὰ τὴν ἰδίαν ἀνδραγαθίαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΚΤΟΝ.

ΠΡΩΤΗ ΚΑΤΑΚΤΗΣΙΣ ΤΗΣ ΣΙΒΗΡΙΑΣ.

Πρώται εἰδήσεις περὶ τῆς Σιβηρίας — Εἰδήσεις περὶ τοῦ ἐν Σιβηρίᾳ κράτους τῶν Τατάρων. — Ἀρχαιοτάτη περιήγησις τῶν Ῥώσων εἰς Σινικήν — Ὀνομαστοὶ ἔμποροι Στρογανόβ — Ἀπιστία τοῦ βσιλέως Κουτσουμ — Ἀγροτεία τῶν Κοζάκων — Ἐρμάκος — Ἐκστρατεία ἐπὶ τὴν Σιβηρίαν — Ὀργὴ Ἰωάννου — Κατορθώματα τοῦ Ἐρμάκου — Μόχλι — Νυκτερινὸν συμβούλιον τῶν Κοζάκων — Κρίσιμος μάχη — Ἄλωσις τοῦ Ἰσκέρου, εἴτε τῆς πόλεως Σιζήου — Ἀυστηρότης τοῦ Ἐρμάκου — Αἰχμαλωσία τοῦ βασιλέπαιδος Μαμετκοῦλ — Συνέχεια τῶν κατακτήσεων — Πισθεία εἰς Μόσχαν — Κοινὴ χαρὰ ἐν Μόσχᾳ — Ἀποστολὴ στρατοῦ εἰς Σιβηρίαν — Νέαι κατακτήσεις — Δωρεαὶ τοῦ Τσάρου — Λοιμὸς καὶ λιμὸς ἐν Σιβηρίᾳ — Ἀφροσύνη τῶν Κοζάκων — Πολιορκία τοῦ Ἰσκέρου — Τελευταῖαι κατακτήσεις τοῦ Ἐρμάκου καὶ ἄλλοι ἀποῦ — Χαρακτὴρ τοῦ ἔθνους τῆς Σιβηρίας — Οἱ Κοζάκοι ἀναχωροῦσιν ἐκ τῆς χώρας ταύτης.

Καθ' ὃν χρόνον ὁ Τσάρος, ἔχων 300,000 ἀγαθῶν στρατιωτῶν, ἀπώλεσε τὰς δυσμικὰς κτήσεις υποχωρῶν 26,000 ἀδυνάτοις καὶ ἡμιθανέσι Πολωνοῖς ἢ Γερμανοῖς, ὀλιγάριθμον σύστημα πλανητῶν, παρορμώμενον ἔνθεν μὲν ὑπὸ τῆς πλεονεξίας, ἔνθεν δὲ ὑπὸ τῆς φιλοδοξίας, κατεκτάτο ὑπὲρ τῆς Ῥωσσίας νέαν ἐπικράτειαν, ἀνεκάλυψε δὲ τῇ Εὐρώπῃ νέον κόσμον, ψυχρὸν μὲν καὶ ἀκατοίκητον, ἀλλὰ περιζόντα ἀφθόνωσ τὰ ἀναγκαῖα τοῦ βίου, καὶ ἀξιόλογον μάλιστα διὰ τὴν ποικιλίαν καὶ τὸ μεγαλεῖον καὶ τὸν φυσικὸν πλοῦτον. Αὐτόθι ἐν τοῖς κόλποις τῆς γῆς κεῖνται μέταλλα καὶ πολύτιμοι λίθοι, ἐν δὲ τοῖς συνηρεφέσι δάσεσι διαιτῶνται δασύτριχα θηρία, ἢ δὲ φύσις ἐν ταῖς ἀπεράντοις ἐρήμοις παράγει ἄγριον σίτον· εἰσὶ δὲ καὶ ποταμοὶ πλώϊμοι, λίμναι ἀπεράντοι καὶ

Ιχθυώδεις, πεδιάδες εὐρύχωροι καὶ εὐφοροι, αἷτινες συσκιαζόμεναι ὑπὸ ὑψικόμων αἰγίρων ἀναμένουσιν ἐν σιγῇ φιλοπόνους κατοίκους ὅπως οὗτοι ἐν διαστήματι αἰώνων τινῶν, παραστήσαντες νέον τινὰ δραστήριον πολιτισμὸν καὶ εὐρυχωρίαν τοῖς στενοχωρούμενοις λαοῖς τῆς Εὐρώπης, ξενίσωσι τὸ περίσσευμα αὐτῆς. Τρεῖς ἔμποροι, ἔχοντες βοηθὸν φυγάδα τινὰ, ἀρχηγὸν τῶν ληστῶν τοῦ 'Ρᾶ, ἐβουλεύθησαν οἰκοθεῖν τὴν κατάκτησιν τῆς Σιβηρίας ὑπὲρ τοῦ Τσάρου.

Ἡ ἀπέραντος ἔκτασις τῆς ἀρκτιφᾶς Ἀσίας, ἐχούσης ὄρια τὰ Οὐράλια ὄρη, τὴν πεπηγυῖαν θάλασσαν, τὸν ἀνατολικὸν Ὠκεανὸν καὶ τὴν Ἀλταϊκὴν δειράδα, πατρίδος δὲ ὀλιγανθρώπων τινῶν Μογολικῶν, Γαταρικῶν, Τσουδικῶν (Φιννικῶν) καὶ Ἀμερικανικῶν φυλῶν, διέλαθε τὴν ἔρευναν τῶν ἀρχαίων κοσμογράφων. Αὐτόθι ἐπὶ τῆς ὑψηλοτάτης ἄκρας τῆς ὑδρογείου σφαίρας, κατὰ τὰς ὑποθέσεις τοῦ περικλεοῦς Λιναίου, ὁ Νῶε εὔρε τὸ πρῶτον καταφύγιον κατὰ τὸν παγκόσμιον κατακλυσμὸν· αὐτόθι οἱ σύγχρονοι τοῦ Ἡροδότου ἐφαντάζοντο τοὺς χρυσοφύλακας γρύπας, ἀλλ' ἡ ἱστορία μόνον μετὰ τὴν εἰς Εὐρώπην εἰσβολὴν τῶν Οὐνων, Τούρκων καὶ Μογολῶν γινώσκει τὴν Σιβηρίαν· διότι οἱ πρόγονοι τοῦ Ἀτίλα περιεπλανῶντο παρὰ τὸν Ἐνισαῖον, ὁ δ' ἐνδοξος χάνης Διζάβουλος ὑπεδέχθη ἐν τοῖς πεδίοις τῶν Ἀλταϊκῶν ὁρέων τὸν πρεσβευτὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ Ζέμαρχον, οἱ δὲ πρέσβεις τοῦ Ἀγίου Λουδοβίκου καὶ Ἰννοκεντίου τοῦ Δ' ἀπῆλθον εἰς τὴν αὐλὴν τῶν διαδόχων τοῦ Τσιγγισχάν παρὰ τὴν Λίμνην Βαϊκάλην, ὁ δὲ δυστυχὴς πατὴρ Ἀλεξάνδρου τοῦ Νεβαϊκοῦ προσεκύνησε τὸν Γαϊοῦκον παρὰ τὸν ποταμὸν τοῦ Ἀμούρ.

Πρῶται εἰδήσεις περὶ τῆς Σιβηρίας.

ὑποτελεῖς ὄντες τοῖς Μογόλοις, ἐγνωρίσαμεν τὴν μεσημβρινὴν Σιβηρίαν κατὰ τὸν δέκατον τρίτον αἰῶνα, ἀλλὰ πρότερον ἤδη ὡς πορθηταὶ ἐγνωρίσαμεν τὴν βορειοδυτικὴν χώραν ταύτης, ὅπου οἱ τολμητοὶ Νοβογόδιοι κατὰ τὸν ἐνδέκατον αἰῶνα ἐπλουτίσθησαν ἐκ πολυτίμων διψθερῶν. Ἀήγοντος δὲ τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος αἱ σημαῖαι τῆς Μόσχας ἠνεμοῦντο ἐπὶ τῶν χιονοσκεπῶν ἀκρωρειῶν τῆς πετραίας ζώνης, ἤτοι τῶν ἀρχαίων Ῥιπαίων ὀρέων, οἱ δὲ στρατηγοὶ τοῦ Ἰωάννου ἐκήρυξαν τὸ ὄνομα αὐτοῦ παρὰ τὸν Τάβδαν, Ἰρτιν καὶ Ὄβιον, 5000* βέρεςτια ἀπὸ τῆς Μόσχας. Ἦδη ὁ ἡγεμὼν οὗτος ἐκαλεῖτο ἡγεμὼν τῆς Οὐγορίας, ὁ δὲ υἱὸς αὐτοῦ πρίγκιψ Ὀβδορίας καὶ Κονδινίας· τέλος δὲ ὁ ἐγγονος αὐτοῦ πρίγκιψ τῆς Σιβηρίας, διότι ὑπέταξε τὴν Μογολικὴν ἢ Ταταρικὴν ταύτην δύναμιν, συγκεκλιμένην ἐκ τῶν ἀρχαίων σκηνωμάτων τοῦ Ἰσίμ, Τουμένου καὶ Σιβάν, γνωστῶν τοῖς Ῥώσσοις ἀπὸ τοῦ 1480, καὶ κληθέντων οὕτως ἕως ἐκ τοῦ Σιβάν, ἀδελφοῦ τοῦ Βάτη, κυριάρχου τῆς ἀρκτώας Ἀσίας πρὸς ἀνατολὰς τῆς Λίμνης Ἀράλ.

Εἰδήσεις περὶ τοῦ ἐν Σιβηρίᾳ κράτους τῶν Τατάρων.

Κατὰ τινὰς διηγήσεις ὁ πρίγκιψ Ἰβαν ἡ Ὀν, Νογαίος μὲν τὸ γένος, Μωαμεθανὸς δὲ τὴν θρησκείαν κατοικήσας παρὰ τὸ Ἰσίμ, ἤρχε τῶν παρεμβολῶν τῶν Τατάρων, Ὀστιάκων καὶ Βογουλίτσων, ἐξεβλήθη δὲ τῆς ἀρχῆς ὑπὸ στασιαστοῦ τινος, Τσιγγίν τοῦνομα, ὃς τις ἐκ φιλίας πρὸς τὸν Ταϊβοῦγον, υἱὸν τοῦ πεπτωκότος ἡγεμόνος, ἔδωκεν αὐτῷ στρατὸν πρὸς κατάκτησιν τῶν παρὰ τὸν Ἰρτιν καὶ Ὄβιον χωρῶν, ἔνθα ὁ νέος οὗτος ἱδρυσεν τὴν ἡγεμονίαν τῆς Σιβηρίας, ὡς καὶ τὴν πόλιν Τσιγγίαν παρὰ τὸν Τούραν. Μετ' αὐ-

τὸν δὲ ἤρξαν ὁ Χότζας, υἱὸς τοῦ Ταϊβουγά, καὶ ὁ ἔγγονος αὐτοῦ Μάρ, πατὴρ τοῦ Ἀδέρ καὶ Ἰαβολάκ, γήμας πριγκίπισσαν τῆς Καζάνης, τὴν ἀδελφὴν τοῦ Οὐπάκ· ὅτι οὗτος ἀπέκτεινε τὸν Μάρ, ὁ δὲ υἱὸς Ἀδέρ— Μαχμέτ, φονεύσας τὸν Οὐπάκ, ἔκτισε τὴν πόλιν Ἰσκερον ἢ Σιβῆρον παρὰ τὸν Ἴρτιν, δεκαεξέ βέρστια ἀπὸ τοῦ νῦν Τοβόλσκου. Διάδοχοι δὲ τοῦ Μαχμέτ ὑπῆρξαν ὁ Ἀγίς, υἱὸς τοῦ Ἰαβολάκ, ὁ Καζίης, υἱὸς τοῦ Μαχμέτ, καὶ οἱ υἱοὶ τοῦ Καζίη, ὁ Αἰδιγέρος, ὑποτελῆς τῆς Ῥωσσίας, καὶ ὁ Βεχβουλάτ, ἐκβληθέντες τῆς ἀρχῆς ὑπὸ τοῦ Κουτσούμ, υἱοῦ τοῦ Μουρτάζα, Χάνη τῶν Κιργίσιων καὶ πρῶ του βασιλέως τῆς Σιβηρίας, ὑποτελοῦς ὡσαύτως τοῦ Ἰωάννου. Αἱ εἰδήσεις αὗται αἰ ὑπὸ τῶν Ῥώσσιων ληφθεῖσαι παρὰ τῶν Μωαμεθανῶν τῆς Σιβηρίας καὶ παρεισφύσασαι ἐν ταῖς χρονικοῖς τῆς χώρας ταύτης ἀνευ κριτικῆς τινος ἐρεύνης, οὐκ εἰσὶν ὄλως ἀξιόπιστοι. Ἐν τῷ διατάγματι τοῦ Ἰσάρου, ἐκδοθέντι τῷ 1597, ὁ πρῶτος Χάνης τῆς Σιβηρίας καλεῖται Ἰβάκ, πάππος τοῦ Κουτσούμ, ὁ δεῦτερος Μαχμέτ, ὁ τρίτος Καζίης καὶ ὁ τέταρτος Αἰδιγέρος, πριγκίπες τοῦ Ταϊβουγίου γένους. Ἀξιοπαρατήρητον δὲ, ὅτι τὰ Μοσχιὰκὰ στρατεύματα, ἅτινα τῷ 1483 ἐπολέμουν παρὰ τὸν Ἴρτιν, οὐδένα Τάταρον εὔρον ἐν ταῖς χώραις ταύταις, ὅπου ἤδη ὑπῆρχε τὸ φρούριον Σιβῆρον καὶ ἦρχεν ὁ ἡγεμὼν Λιάτικ, ἀναμφιβόλως ἡγεμὼν τῆς Οὐγορίας ἢ τῶν Ὀστιάκων. Οἱ Νογαῖτοι ἄρα τοῦ Ἰοῖμ, ἐνωθέντες μετὰ τῶν τοῦ Τουμένου, κατέλαβον τὰς ἐκβολὰς τοῦ Τοβόλου μόνον περὶ τὸν δέκατον ἕκτον αἰῶνα, οὐδόλως δ' ἔκτισαν, ἀλλ' ἐκράτη-

σαν τῆς πόλεως Σιβήρου, κληθείσης ὑπ' αὐτῶν Ἰσκέρου.

Γινώσκων ἤδη ὁ Ἰωάννης τὴν εἰς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Αἰδιγέρου καὶ Κουτσούμ ἄγουσαν, ἔπου ἤδη ἀξιοματικοὶ τῆς Μόσχας ἀπῆλθον, ἠθέλησε μαθεῖν τὰς ἀπωτέρω χώρας· διὸ ἐπεμφε τῷ 1567 δύο ἀρχηγούς Κοζάκους, τὸν Ηετρόβ καὶ Ἰαλιτσέβ, εἰς τὰς πέραν τῶν μεσημβρινῶν χωρῶν τῆς Σιβηρίας χώρας, ἐγχειρίσας αὐτοῖς φιλικὰ γράμματα πρὸς τοὺς ἀγνώστους ἀγνώστων ἐθνῶν κυριάρχας. Ἐπανελθόντες δὲ οἱ ἀρχηγοὶ οὗτοι περιέγραψαν πρὸς τὸν Τσάρον πᾶσαν τὴν χώραν τὴν ἀπὸ τῆς Βαϊκάλης λίμνης μέχρι τῆς θαλάσσης Κορέας ἐκτεινομένην· διότι ἐπεσκέφθησαν τὰ σκηνώματα τῆς μαύρης, εἴτε δυτικῆς Μογολίας, ὑπεικούσης διαφόροις ἡγεμόσιν, ὡς καὶ τὰς πόλεις τῆς ἀνατολικῆς, εἴτε κιντρίνης Μογολίας, ὅπου ἐβασίλευε γυνή, ἡ δὲ λαὸς ὠφελεῖτο ἐκ τῆς γεωργίας καὶ κτηνοτροφίας. Διηγηθέντες δὲ ὅσα ἤκουσαν περὶ τοῦ Τουρκεστάν, τῆς Βουχαρίας, τοῦ Κασγάρ καὶ τῆς Θιβέτης οἱ ὁδοιπόροι οὗτοι, ἀναφέρουσιν ἐν τῇ ἀξιολόγῳ περιηγήσει αὐτῶν, ὅτι γράμμα τῆς βασιλίσσης τῆς Μογολίας ἠνοιξεν αὐτοῖς τὰς σιδηρᾶς πύλας τοῦ τείχους τῆς Σινικῆς, ἀλλ' ὅτι, εἰσελθόντες εἰς τὴν πλουσίαν καὶ πολυάνθρωπον πόλιν τοῦ Πεκίνου, οὐκ ἐδύναντο ἰδεῖν τὸν βασιλέα, μὴ ἔχοντες προσενεγκεῖν αὐτῷ δῶρα ἐκ τοῦ Τσάρου. Οὕτως ἡμεῖς ἐγνωρίσαμεν τὴν Σινικὴν ἐκ τῶν πρώτων ἀξιοπίστων εἰδήσεων τῶν Κοζάκων περιηγητῶν, διαπρεπόντων ἐπὶ σπανία εὐφυΐα, ἀνδρία καὶ καρτερία καὶ ὑπερβαλόντων πολλοὺς κινδύνους ἐν μακρᾷ ὁδοπορίᾳ, ἐν ἀβάτοις καὶ ἐρήμοις ὄρεσι καὶ βαρβάρους παρεμβολαῖς, ἅπερ ἴσως μόνον ὁ Μάρκος

Ἀρχαιοτάτη
περιήγησις τῶν
Ῥώσων εἰς Σινικὴν.

Παῦλος, ἐξάκουστος Ἐνετός περιηγητής, εἶδεν ἐν μέρει κατὰ τὸν δέκατον τρίτον αἰῶνα.

Ἄλλ' ἡ κυριαρχία ἡμῶν πέραν τῶν πετραίων ὀρέων ἦν ἔτι ἀσθενής καὶ ἀβέβαιος. Ἀληθῶς οἱ Τάταροι τῆς Σιβηρίας ἐδέχθησαν τὸν Ἰωάννην ὡς ἀνώτατον κυριάρχην, ἀλλ' ἀπέτιον κακῶς τὸν φόρον, ἐτάρασσον δὲ μά-
λιστα διὰ συχνῶν ἐπιδρομῶν τὴν μεγάλην Περμίαν, ὄριον τῆς Ῥωσσίας· ὁ δὲ Τσάρος, ἐνασχολούμενος περὶ σπουδαίους καὶ συνεχεῖς πολέμους, οὔτε τὸ κράτος αὐ-
τοῦ ἐστερέωσεν ἐν ταῖς ἐσχατιωτίσι τῆς Σιβηρίας, οὔτε τὰς μεταξὺ τοῦ Κάμα καὶ Δούνα κτήσεις ἐξησφάλισεν, ὅπου ἔκπαλαι ἤδη συνωκίσθησαν πολλοὶ Ῥῶσσοι διὰ τὴν εὐφορίαν τῆς γῆς καὶ διὰ τὸν μικρᾶ δαπάνη εὐχερῆ πορισμὸν πάντων τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων, τέλος δὲ διὰ τὰς ὠφελείας ἐκ τῆς συναλλαγῆς πρὸς ὀμόρους καὶ ἡμιαγρίους φυλάς, πλου-
τούσας ἰδίᾳ δερμάτων. Ἐν τοῖς ἀποίκοις τούτοις ἦν <sup>Ἄνομοι καὶ ἔμ-
ποροι Στρογανόβ.</sup> καὶ ὁ Ἰάκωβος καὶ Γρηγόριος Στρογανόβ, ἔμποροι, ὧν ὁ νεῖ-
πατὴρ ἐπλούτησε συστήσας ἀλοπήγια παρὰ τὸν Βητσέ-
γδαν, πρῶτος δὲ, κατὰ τοὺς λόγους τῶν ἀλλοδαπῶν, ἤνοιξεν ὁδὸν τῇ Ῥωσσικῇ ἐμπορίᾳ πέραν τῶν Οὐραλίων ὀρέων. Οἱ ἔμποροι οὗτοι λέγεται, ὅτι ἦσαν ἀπόγονοι μούρζα τινὸς τῆς χρυσῆς παρεμβολῆς, κληθέντος ἐν τῷ βαπτίσματι Σπυρίδωνος, καὶ διδάξαντος τοὺς Ῥῶσσοὺς ἰδίῳ τινι τρόπῳ τοῦ ἀριθμεῖν, καὶ ὅτι οἱ Τάταροι, ἐξοργισθέντες, ἤχμαλώτισαν αὐτὸν ἐν μάχῃ τινί, ἐβασάνισαν καὶ ἐρυκάνισαν μέχρι θανάτου· ἐν τεύθει δὲ παράγεται τὸ ὄνομα τοῦ υἱοῦ Στρογανόβ (ἐκ τοῦ Ῥωσσικοῦ ῥήματος στρογάτ, ρυκανίζω). Τούτου δ' ὁ ἔγγονος συνέπραξε πρὸς ἀπολύτρωσιν τοῦ Μεγάλου Ἡγεμόνος Βασιλείου τοῦ Τυφλοῦ, αἰχμα-

λώτου ἐν Καζάνη. Ὁ Τσάρος, βουλευόμενος τὴν ὑποταγὴν τῆς Σιβηρίας, μετεπέμψατο εἰς Μόσχαν τοὺς ἀδελφοὺς Ἰάκωβον καὶ Γρηγόριον Στρογανόβ, οὓς ἐνόμιζε νοήμονας καὶ εἰδήμονας τῶν βορειοανατολικῶν χωρῶν τῆς Ῥωσσίας· συνδιαλεχθεὶς δ' ἐπὶ μακρὸν καὶ ἐπιδοκιμάσας τὴν γνώμην αὐτῶν, παρεχώρησεν αὐτοῖς προνομίας ἐπὶ τῶν ἀκατοικήτων κάτωθι τοῦ Κάμα γαιῶν ἀπὸ τῆς Περιμίας μέχρι τοῦ Σίλβα, ὡς καὶ ἐπὶ τῶν περὶ τὸν Τσουτοβάην, ἐπέτρεψεν αὐτοῖς ἵν' ἀνεγείρωσι φρούρια πρὸς ἄμυναν κατὰ τῶν Σειθρίων καὶ Νογαίων ληστῶν, ἔχωσι τηλεβόλα, διατηρῶσιν ἰδίᾳ δαπάνη μαχητᾶς καὶ δέχωνται πάντας τοὺς προσερχομένους πρὸς αὐτοὺς, πλὴν τῶν φυγάδων καὶ φορολογητῶν, ἔχωσι δὲ δικαιοδοσίαν ἐπ' αὐτῶν ἀνεξάρτητον ἀπὸ τῶν Περιμίων τοποτηρητῶν καὶ δικαστῶν, μὴ τρέφωσι καὶ μετακομιζῶσι τοὺς ἀπερχομένους ἐκ Μόσχας εἰς Σιβηρίαν πρέσβεις, κτίζωσι κώμας, κατασκευάζωσιν ἀλοπήγια, κηνοτροφῶσιν, ἀποξηραίνωσι γαίᾳς καὶ ἐμπορεύονται ἀτελῶς τὸ ἄλας καὶ τοὺς ἰχθῦς ἐπὶ εἴκοσιν ἔτη, ἀλλὰ μὴ μεταλλεύωσιν ὅσα ἀνακαλύψωσι μέταλλα, οἷον τὸν ἄργυρον, χαλκὸν καὶ κασσίτερον, ἀναγγέλλωσι δὲ περὶ τούτου παραχρῆμα πρὸς τοὺς τοῦ Τσάρου ταμίᾳς. Χαίροντες δ' ἐπὶ τῇ εὐνοίᾳ τοῦ κυριάρχου οἱ πλοῦσιοι καὶ δραστήριοι Στρογανόβ, ἔκτισαν τῷ 1558 τὴν πολίχνην Καγγόρ παρὰ Τσουσοβάην καὶ παρὰ τὴν ἄκραν Πισκόρ, ἔνθα ἦν τὸ μοναστήριον τοῦ Σωτήρος, εἶτα δὲ τὸ φρούριον Κιργέδεν τῷ 1564, καὶ τέλος μετὰ ἕξ ἔτη κώμας παρὰ τὸν αὐτὸν ποταμὸν καὶ τὸν Σίλβαν. Ταχέως δὲ ἐφείλκυσαν εἰς ἑαυτοὺς πολλοὺς πλάνητας καὶ ἀοίκους,

ὑποσχόμενοι ἀφθότους μὲν πόρους πρὸς τὸν φιλόπονον, λάφυρα δὲ, πρὸς τοὺς τολμηροὺς. Ὡς οἱ βασιλεῖς εἶχον ἴδιον στρατὸν, ἴδιαν δικαιοδοσίαν καὶ ἐφφύρουν τὴν βορειοανατολικὴν Ῥωσσίαν, τῷ δὲ 1572 κατέπαυσαν ἐπικινάσασιν τῶν Τσερεμίσων, Ὀστιάκων καὶ Βασκίρων, νικήσαντες λαμπρὰν νίκην κατὰ τῶν συμμαχοῦντων ὀμίλων καὶ ἀναγκάσαντες αὐτοὺς ἵνα καὶ πάλιν ὀμόσωσιν ὄρκον πίστεως πρὸς τὸν Τσάρον. Μετ' ὀλίγον δὲ οἱ ἐνθερμοὶ οὗτοι πρόμαχοι τῆς Περμίας, οἱ καὶ κυρίαρχοι ἔμποροι καὶ οἰκισταὶ τῶν ἐρήμων τοῦ Τσουσοβάη, ἐκτείναντες τὰ ὄρια τῆς Μόσχας μέχρι τῆς δειράζος τῶν πετραίων ὀρέων, ἀπέβλεψαν εἰς ἀπωτέρας ἔτι χώρας.

Ὁ Κουτσούμ, ὑποτάξας τὴν Σιβηρίαν, ἐθήρευε τὴν εὐνοίαν τοῦ Ἰωάννου, φοβούμενος ἔτι τοὺς ἐκμωαμεθάνιζομένους βιαίως κατοίκους καὶ τοὺς Νογαίους, φίλους τῆς Ῥωσσίας, ἀλλὰ στερεώσας τὸ κράτος αὐτοῦ ἐν τῇ παρεμβολῇ τοῦ Τοβόλσκου διὰ τῶν πολυαρίθμων Κιργίσιων τῆς ἐρήμου, οὗς παρέλαβεν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ αὐτοῦ, καὶ διὰ τοῦ γάμου τοῦ υἱοῦ Ἀλέϊ μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ Τιν-Ἀχμάτ, ἀρχηγοῦ τῶν Νογαίων, ἔπαυσε τελῶν τῇ Ῥωσσίᾳ, ἤρξατο δὲ κοινολογούμενος πρὸς τοὺς Τσερεμίσους, ὅπως ἐπαναστατήσῃ τοὺς ἀγρίους τούτους τῷ κυριάρχη τῆς Μόσχας, ἀπιγορεύσας ἐπὶ ποινῇ θανάτου καὶ τοὺς Οὐστιάκους, Οὐγορίους καὶ Βογουλίτσους τελεῖν τὸν συνήθη φόρον τῇ Ῥωσσίᾳ. Ἀλλὰ ταρασσόμενος ἐκ τῆς ἀνεγέρσεως τῶν Στρογανοβίων φρουρίων, ἔπεμψε τὸν ἀνεψιὸν Μεμετκούλ κατὰ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1573, ὅπως ἐξετάσῃ καὶ καταστρέψῃ, εἰ δυνατόν, τὰ περὶ τὸν Κάμκν ἀνεγερθέντα φρούρια. Ὁ δὲ Μαμετκούλ, παρα-

Ἀπιστία τοῦ
Βασιλέως Κου-
τσούμ.

στάς ὡς ἐχθρός, ἄγων τὸν ἴδιον στρατὸν, ἀπέκτεινεν Ὀστιάκους τινὰς μείναντας πιστοὺς τοῖς Ῥώσοις, συναπηγάγετο δ' εἰς δουλείαν τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδιά αὐτῶν, καὶ ἠχμαλώτισε τὸν Τρετράκον Τσεβουκόβ, πρεσβευτὴν τῆς Μόσχας, ἀπερχόμενον εἰς τὴν παρεμβολὴν τῶν Κιργίσιων-Καϊσάκων· ἀλλὰ μαθὼν, ὅτι αἱ πολίχναι τοῦ Τσουσοβάη εἶχον ἰκανὸν στρατὸν καὶ πυροβολικόν, ἀνεπόδισεν. Οἱ Στρογανόβ, μὴ τολμῶντες καταδιῶξαι τὸν ληστήν τοῦτον αὐτογνωμόνως, ἀνήγγειλαν τὴν ταχίστην εἰς Μόσχαν τὴν εἰσβολὴν ταύτην, αἰτούμενοι συγχρόνως τὴν ἄδειαν τοῦ οἰκοδομησαί φρούρια ἐν Σιβηρίᾳ πρὸς περιστολὴν τοῦ Κουτσούμ καὶ ἐξασφάλισιν τῶν Ῥωσικῶν κτημάτων. Ἐπειδὴ δὲ οὔτε στρατὸν, οὔτε ὄπλα, οὔτε χρήματα ἐζήτουν, ἀλλὰ μόνην τὴν ἄδειαν, ἔλαβον αὐτὴν τῇ 30 Μαΐου 1574, ἐν ἧ ἐλέγετο, ὅτι ὁ Ἰάκωβος καὶ Γρηγόριος Στρογανόβ δύνανται ὀχυρωθῆναι παρὰ τὸν Τοβόλον καὶ πολεμῆσαι πρὸς τὸν προδότην Κουτσούμ, ὅπως ἀπαλλάξωσι τοῦ ζυγοῦ τοὺς πρώτους κατοίκους τῆς Οὐγορίας, ὑποτελεῖς ἡμῶν. Εἰς ἀμοιβὴν δὲ ἐπετρέπετο αὐτοῖς κατεργάζεσθαι οὐ μόνον τὸν σίδηρον, ἀλλὰ καὶ τὸν χαλκόν καὶ τὸν κασίτερον καὶ τὸν μόλυβδον καὶ τὸ θεῖον πρὸς δοκιμὴν ἐπιώρισμένον χρόνον, καὶ ἐμπορεύεσθαι ἀτελῶς καὶ ἐλευθέρως πρὸς τοὺς Βουχαρίους καὶ Κιργίσιους. Ἐκτοτε οἱ Στρογανόβ εἶχον μὲν δικαίωμα πορεύεσθαι μετὰ πυρὸς καὶ σιδήρου πέραν τῶν Οὐραλίων ὄρεων, ἀλλ' ἴσως ὡς πρὸς τοιαύτην σπουδαίαν ἐπιχείρησιν αἱ δυνάμεις αὐτῶν ἦσαν κατώτεραι τοῦ ζήλου. Κατὰ δὲ τὰ ἀκόλουθα ἕξ ἔτη ἐτελεύτησαν ὁ Ἰάκωβος καὶ Γρηγόριος Στρογανόβ, κληροδοτήσαντες τῷ νεωτέρῳ ἀδελφῷ Συ-

μεῶνι τὸν πλοῦτον καὶ τὴν εὐφυΐαν καὶ τὴν δραστηριότητα· οὗτος δὲ, συμπραττόντων τῶν ἀνεψιῶν Μαξίμου τοῦ Ἰακώβου καὶ Νικήτα τοῦ Γρηγορίου, ἐξετέλεσεν ἐπιτυχῶς τὴν ἐνδοξὸν βουλήν αὐτῶν. Καὶ ἀληθεύει, ὅτι κατ' ἀρχὰς ἐπέσπασε τὴν ὄργην τοῦ Ἰωάννου, ἀλλ' εἶτα ἀπήλαυσε τῆς εὐγνωμοσύνης αὐτοῦ τε καὶ πάσης τῆς Ῥωσσίας!

Ἐγένετο ἤδη λόγος περὶ τῆς καταγωγῆς, τῆς εὐδοξίας ἢ κακοδοξίας, καὶ τῆς πίστεως ἢ ἀπιστίας τῶν Ταναϊτῶν Κοζάκων, ὅτε μὲν γενναίων μαχητῶν τῆς Ῥωσσίας, ὅτε δὲ ἐπαναστατῶν, ἀποκηρυκτομένων ὑπ' αὐτῆς. Οἱ περὶ τούτων ὀργίλοι λόγοι τοῦ Τσάρου ἐν ταῖς πρὸς τοὺς σουλτάνους καὶ Χάνας τῆς Ταυρικῆς ἐπιστολαῖς ἦσαν δίκαιοι· διότι τῶντι οἱ Κοζάκοι, ληττεύοντες τοὺς ἐμπόρους καὶ αὐτοὺς τοὺς Ἀσιανοὺς πρέσβεις τοὺς ἐρχομένους εἰς Μόσχαν, διαρπάζοντες δὲ καὶ αὐτὸν τὸν δημόσιον πλοῦτον, πολλάκις ἐφείλκυσαν ἐφ' ἑαυτοὺς τὴν δυσμένειαν, καὶ πολλάκις ἐπέμφθησαν στρατοὶ πρὸς τὴν Ῥᾶ, καὶ Τανάιν, ὅπως ἐξολοθρεύσωσι τοὺς ἀρπαγὰς τούτους. Οὕτω τῷ 1577 ὁ Ἰωάννης Μουρασχίν, ἄγων πολυάριθμον ἀπόσπασμα, ἠχμηλώτισε καὶ ἀπέκτεινέ τινας αὐτῶν οἱ δὲ λοιποὶ, μὴ ὑποταγέντες, κitéφυγον εἰς τὰς ἐρήμους, ὅθεν μετὰ τινα χρόνον ἐξήρχοντο ὅπως πράξωσι νέας ληστείας κατὰ πάσας τὰς ὁδοὺς καὶ πόρους. Ἐν αἰφνιδίᾳ δὲ ἐπιδρομῇ κατέλαβόν ποτε τὸ Σαρραΐταικον, πρωτεύουσαν τῶν Νογαίων, καὶ καθελόντες αὐτὸ ἀνεχώρησαν μετὰ πολλῶν λιφύρων, ἀνατράψαντες καὶ αὐτοὺς τοὺς τάφους καὶ ἀπογυμνώσαντες τοὺς νεκρούς.

Μεταξὺ τῶν ταραξιῶν ἀρχηγῶν Κοζάκων τοῦ

Ληστεία τῶν
Κοζάκων

Ἑρμάκος.

Ῥᾶ ἦσαν τότε Ἑρμάκος ὁ Τιμοθέου, ὁ Ἰωάννης Κολτσὸ (οὗ κατέγνω θάνατον ὁ Τσάρος), ὁ Ἰάκωβος Μιχαήλοβ, ὁ Νικήτας Πᾶν καὶ Ματθαῖος Μεστσεριάκ, πάντες ὀνομαστοὶ ἐπὶ σπανία εὐτολμία. Οἱ δὲ περίνοες Στρογανὸβ, ἀκούσαντες περὶ τοῦ φόβου, ὃν τὸ θράσος αὐτῶν ἐνεποίηε πρὸς τοὺς εἰρηνικοὺς ὁδοιπόρους καὶ πρὸς τὰ πέριξ σκηνώματα νομαδικῶν λαῶν, προέτειναν τοῖς πέντε τούτοις ἥρωσιν ἔντιμον ὑπηρεσίαν. Καὶ δὴ τῇ 6 Ἀπριλίου ἐπεμφαν πρὸς αὐτοὺς δῶρα καὶ φιλόφρονα ἐπιστολὴν, προτρέποντες καταλιπεῖν ἀνάξιον χριστιανῶν στρατιωτῶν ἔργον, ἤτοι τὸν ληστρικὸν βίον, ὅπως γένωνται πολεμισταὶ τοῦ λευκοῦ Τσάρου, ἐπιζητήσωσι δὲ ἐνδόξους κινδύνους, εἰρηνεύοντες πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὴν Ῥωσίαν· προσετίθεσαν δέ· « Ἐχομεν φρούρια καὶ γαίας, ἀλλ' ὄλιγους στρατιώτας· ἔλθετε πρὸς ἄμυναν τῆς μεγάλης Περμίας καὶ τῆς ἀνατολικῆς ἐσχατιᾶς τῆς χριστιανωσύνης ». Ὁ Ἑρμάκος καὶ οἱ περὶ αὐτὸν, ἰδόντες τὰς προτάσεις ταύτας, ἔχυσαν δάκρυα κατανύξεως. Ἀναλογιζόμενοι δὲ, ὅτι ἐξαλείψουσι τὴν κατ' αὐτῶν δυσμένειν δι' ἐνδόξων κατορθωμάτων καὶ ὑπηρεσιῶν πρὸς τὴν ἐπικράτειαν, ἀλλάξουσι δὲ τὸ ὄνομα τῶν τολμηρῶν ληστῶν ἀντὶ τοῦ τῶν γενναίων προμάχων τῆς πικρίδος, συνεκινήθησαν βαθέως οἱ ἀγροῖκοι οὗτοι, ὡς ἐλεγχόμενοι ὑπὸ τῆς συνειδήσεως. Ἀναπετάσαντες οὖν παρὰ τὸν Ῥᾶ τὴν σημαίαν, προσεκάλεσαν τοὺς ἐταίρους αὐτῶν· συναθροίσαντες δὲ πεντακοσίους τεσσαράκοντα γενναίους μαχητὰς, ἀπήλθον πρὸς τοὺς Στρογανὸβ μετὰ χαρᾶς καὶ εἰς χαρὰν, κατὰ τὸν χρονογράφον· ὥστε ἡ ἐπιθυμία τούτων καὶ αἱ ὑποσχέσεις ἐκείνων ἐξεπληρώ-

ἦσαν· διότι οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Κοζάκων ἐγένοντο ἡ ἀσπίς τῆς χριστιανικῆς χώρας, εἰ δὲ ἀπιστοὶ τρέμοντες ἐξωλοθρεύοντο ὅπου ἂν ἐφαίνοντο. Οὕτω τῇ 22 Ἰουλίου 1581 οἱ πρόθυμοι Κοζάκοι, καταπολεμήσαντες τὸν μούρζαν Ρεγούλιον, διαρπάζοντα μεθ' ἐπτακοσίων Βογουλίτσων καὶ Ὀστιάκων τὰς παρά τὸν Σίλβαν καὶ Τσουτοβάην ἀποικίας, ἠχμαλώτισαν αὐτὸν καὶ ὑπέταξαν τοὺς Βογουλίτσους. Ἡ δ' ἐπιτυχία αὕτη ἦν ὁ πρόδρομος ἄλλων σπουδαιοτέρων.

Οἱ Στρογανόβ οὐκ ἀπέβλεπον μόνον εἰς τὴν ἀμυναν τῶν πόλεων, προσκαλοῦντες παρ' ἐαυτοῖς τοὺς ἀρχηγούς τῶν Ταναϊτῶν Κοζάκων. Ὅτε δὲ ἔλαβον πείραν τῆς ἀγρύπνου ἀνδρίας καὶ πίστεως τῶν πολεμιστῶν τούτων καὶ ἔγνωσαν τὴν τε σύνεσιν καὶ εὐτολμίαν τοῦ στρατηγοῦ Ἐρμάκου τοῦ Τιμοθέου (ἀ γ ν ὡ σ τ ο υ μ ἔ ν κ α τ α γ ω γ ῆ ς, κατὰ τοὺς χρονογράφους, ἀλλ' ἐν δόξου ἐπὶ μεγαλοψυχίᾳ) συνέστησαν ἴδιον στρατὸν ἐκ Τατάρων, ὑπηκόων τῆς Ῥωσσίας, καὶ Λιθουανῶν καὶ Γερμανῶν, λυτρωθέντων ἐκ τῶν Νογαίων· διότι οὗτοι, μισθοφοροῦντες παρά τῷ Τσάρῳ, ἐπανήρχοντο συνήθως εἰς τὰ ἴδια σκηνώματα μετ' αἰχμαλώτων. Οἱ Στρογανόβ, παρασκευάσαντες ὄπλα καὶ ^{Ἐκστρατεία} _{ἐπὶ τὴν Σιβηρίαν.} πάντα τὰ λοιπὰ ἐφόδια, ἐκήρυξαν πόλεμον, καταστήσαντες τὸν μὲν Ἐρμάκον ἀρχηγόν, τὴν δὲ Σιβηρίαν σκοπὸν τῆς ἐκστρατείας. Ἦσαν δὲ οἱ πολεμισταὶ ὀκτακόσιοι τεσσαράκοντα, πάντες ἔμπλεοι ζήλου καὶ εὐφροσύνης, ὡς ποθοῦντες οἱ μὲν δόξαν, οἱ δὲ λάφυρα· καὶ οἱ μὲν Ταναῖται Κοζάκοι, ἠλπίζον τὴν εὐνοίαν τοῦ Τσάρου, οἱ δὲ αἰχμάλωτοι Γερμανοὶ καὶ Λιθουανοὶ τὴν ἀπελευθέρωσιν· διότι ἡ Σιβηρία ἐφαίνετο τούτοις ὡς ὁδὸς εἰς τὴν προσφιλεῆ πατρίδα!

Ὁ ἀρχιστράτηγος διατάξας τὸν στρατὸν, ἀνηγόρευσε, πλὴν τῶν ἀρχηγῶν καὶ ἄλλων ἀξιωματικῶν, καὶ ἑκατοντάρχους καὶ πεντηκοντάρχους καὶ ὑποστράτηγον τὸν ἀτρόμητον Ἰωάννην Κολτσό. Ἐπιβιβάσας δ' εἰς λέμβους τὰς ἀποσκευὰς καὶ τροφὰς, μικρὰ τηλεβόλα καὶ πυροβόλα ἐπὶ τὰ ποδῶν μήκους, ἔλαβεν ὀδηγούς καὶ διερμηνεῖς καὶ ἱερεῖς, ἐκπληρώσας οὕτω τὰς ἐν ταῖς λέξεσι ταύταις τελευταίας ὀδηγίας τῶν Στρογανόβ· «Πορεύθητι ἐν εἰρήνῃ ὅπως καθάρσις τὴν χώραν τῆς Σιβηρίας καὶ ἐκδιώξης τὸν ἀσεβῆ σαλτάνον Κουτσούμ.» Ὑποσχόμενος δὲ ἀνδρίαν καὶ σωφροσύνην ὁ Ἐρμάκος, ἀπέπλευσε τῇ 1 Σεπτεμβρίου 1581 διὰ τοῦ Τσουσοβάη, ἠχουστῶν τῶν πολεμικῶν σαλπίγγων, εἰς τὰ Οὐράλια ὄρη πρὸς ἐνδοξὸν ἀγῶνα ἄνευ τινὸς συνδρομῆς καὶ ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ Τσάρου· διότι οἱ Στρογανόβ, ἔχοντες τὴν ἔγγραφον ἄδειαν τοῦ χωρεῖν πέραν τῆς δειράδος τῶν πετραίων ὀρέων, ἐνόμιζον περιττὴν τὴν αἰτησίαν νέας ἀδείας ὑπὲρ τῆς μεγάλης ταύτης ἐπιχειρήσεως. Ἄλλ' ἄλλως ἐφρόνει ὁ Τσάρος.

Ἐν ᾧ ἡ ἐπικράτεια τοῦ Κουτσούμ ἐμελλε πολεμηθῆναι ὑπὸ τοῦ Ῥώσου Πιζάρρου, ἐπίσης μὲν, ὡς ὁ τῆς Ἰσπανίας, ἐπιφόβου πρὸς τοὺς ἀγρίους τούτους λαοὺς, ἀλλ' ἦττον φοβεροῦ πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα, ὁ ἡγεμὼν τοῦ Πελίμ μετὰ τῶν Βογουλίτσων καὶ Ἐστιάκων καὶ Σιβηρίων Τατάρων καὶ Βακίρων, εἰσβαλὼν αἰφνιδίως εἰς τὰς περὶ τὸν Κάμαν χώρας, κατέστρεψε τὰς παρὰ τὴν Γσερδίνην καὶ Οὐσολίαν Ῥωσικὰς ἀποικίας, ὡς καὶ πολλὰ ἄλλα νεόδημητα φρούρια τῶν Στρογανόβ, ἀπέκτεινε δὲ ἢ ἠχμαλώτισε καὶ πολλοὺς ἀπροστατεύτους χριστιανούς· ἀλλὰ μαθὼν, ὅτι οἱ Κοζάκοι χωροῦσιν εἰς Σιβηρίαν, ἀνεχώρησεν ἐκ τῆς ἡμετέρας χώρας πρὸς

ἄμυναν τῆς ἰδίας. Αἰτίους δὲ τῆς ληστείας ταύτης ἐνόμιζεν ὁ Ἰωάννης τοὺς Στρογανόβ· διότι, κατὰ Ὀρδῆ τοῦ Ἰωάννου. τίνα διήγησιν τοῦ τοποτηρητοῦ τῆς Τσερδίνης Βασιλείου Περπελίτσου, ἔγραψε πρὸς αὐτοὺς, ὅτι οὐκ ἠδύναντο ἢ οὐκ ἤθελον φυλάττειν τὰ μεθόρια, αὐτογνώμωνως δὲ προσκαλέσαντες τοὺς προγεγραμμένους Κοζάκους καὶ γνωστοὺς κακούργους καὶ πέμψαντες πολεμῆσαι πρὸς τὴν Σιβηρίαν, παρώργιζον καὶ τὸν ἡγεμόνα τοῦ Πελιμ καὶ τὸν σαλτάνον Κουτσούμ, καὶ ὅτι τοῦτό ἐστι προδοσία ἀξιόπαινος. Ἐγραφε δὲ πρὸς τοὺς Στρογανόβ· «Προστάσω ὑμῖν ἐκπέμψαι ἀνυπερθέτως » τὸν Ἐρμάκον καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν εἰς Περμίαν καὶ Οὔσολίαν παρὰ τὸν Κόμαν, ὅπως ἐξαλείψωσι τὰ ἐγκλήματα αὐτῶν ἀναγκάζοντες εἰς ὑποταγὴν τοὺς » Ὀστιάκους καὶ Βογουλίτσους. Κρατήσατε μόνον ἕκα- » τὸν καὶ οὐχὶ πλείονας Κοζάκους πρὸς ἀσφάλειαν τῶν » πολιχνῶν ὑμῶν. Ἐάν μὴ ἐκτελέσητε τὰς παραγγελίας μου, πάθῃ δὲ εἰς τὸ μέλλον ἡ Περμία ἐκ τῶν » προσβολῶν τοῦ Πελιμ ἢ τοῦ σαλτάνου τῆς Σιβηρίας, » τότε ὑμῖν μὲν ἐπιβαλοῦμεν τὴν μεγάλην δυσμε- » νειαν, τοὺς δὲ προδότας Κοζάκους ἀπαγχονίσωμεν.» Καὶ ἡ μὲν ἀπειλητικὴ αὕτη ἐπιστολὴ κατεφόβησε τοὺς Στρογανόβ, ἀλλὰ λαμπρά τις καὶ ἀπροσδόκητος ἐπιτυχία, δικαίωσασα τὴν ἐπιχείρησιν αὐτῶν, μετέβαλεν εἰς εὐνοίαν τὴν ὀργὴν τοῦ Ἰωάννου.

Ἀρχόμενοι τῆς διηγήσεως τῶν κατορθωμάτων τοῦ Ἐρμάκου, λέγομεν, ὅτι ταῦτα, ὡς πᾶν ἀσύνηθες, ἐνεργοῦν σφόδρα ἐπὶ τῆς φαντασίας τοῦ λαοῦ, ἐγέννησαν πολλοὺς μύθους, οἵτινες, ἀναμιχθέντες ἐν ταῖς παραδόσεσι μετὰ τῶν ἀληθινῶν γεγονότων, ἐξηπάτησαν καὶ αὐτοὺς τοὺς ιστοριογράφους ὡς χρονικά. Οὕτω π.χ.

ἐκατοστίες τινές μαχητῶν, ὧν ἠγεῖτο ὁ Ἑρμάκος, μετεμορφώθησαν εἰς μυριάδας, ὡς οἱ τοῦ Κορτέσου καὶ Πιζάρρου, οἱ δὲ μῆνες εἰς ἔτη, δυσχερῆς δὲ πλοῦς ἐφάνη θαυμασίας. Ἄλλ' ἡμεῖς παραλείποντες τὰς μυθολογίας, πιστεύομεν ὡς πρὸς τὰ πρῶτιςα γεγονότα εἰς τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα καὶ τὴν ἀληθεστάτην σύγχρονον διήγησιν περὶ τῆς περιέργου καὶ θαυμασίας τῶντι ἐκστρατείας ταύτης.

Κατορθώματα
τοῦ Ἑρμακου.

Οἱ Κοζάκοι ἀνέπλευσαν ἐντὸς τεσσάρων ἡμερῶν τὸν ὀρμητικὸν καὶ πετρώδη καὶ ἐπικίνδυνον Τσουσοβάνη μέχρι τῶν Οὐραλίων ὀρέων ὑποκάτω τῶν ἀποτόμων κρημνῶν, ἐντὸς δὲ δύο ἡμερῶν τὸν ποταμὸν Σερεβρενάϊαν καὶ δι' αὐτοῦ κατήντησαν εἰς τὴν καλουμένην ὁδὸν τῆς Σιβηρίας, ἔνθα ἐστάθησαν ἀγνοοῦντες δὲ τὴν μέλλουσαν αὐτῶν τύχην, ἀνήγειραν πρὸς ἀσφάλειαν εἶδος τι προχώματος, καλέσαντες Κοκούι· Ἐν ταῖς ἐρήμοις ταύταις ὀλίγους μόνον φιλησύχους κατοίκους εὔρον. Εἶτα δ' ἐχώρησαν ῥυμουλκοῦντες τὰ πλοῖα εἰς τὸν ποταμὸν Ζαράβλαν. Ἐν ταῖς τόποις τούτοις σώζονται ἐπιμνημεῖα τοῦ Ἑρμάκου· διότι κρημοὶ σπήλαια καὶ λείψανα ὀχυρωμάτων φέρουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Λέγεται δὲ, ὅτι τὰ καταλειφθέντα ὑπ' αὐτοῦ μεταξὺ τοῦ Σερεβρενάϊα καὶ Βαριντσᾶ βάρεια πλοῖα διεσώθησαν, καὶ ὅτι ἐπὶ τῶν σεσαθρωμένων τροπιδῶν αὐτῶν φύονται ὑψικομα δένδρα. Διὰ τοῦ Ζαράβλα καὶ Ταγίλου οἱ Κοζάκοι κατήντησαν εἰς τὸν Τούραν, τὸν διαρρέοντα ἤδη τὸ βασίλειον τῆς Σιβηρίας, ἔνθα τὸ πρῶτον ἐσπᾶσαντο τὸ ξίφος τῶν πορθητῶν. Κατὰ δὲ τὸ χωρίον, ὅπου τανῦν κείται ἡ πόλις Τουρῖνσκον ὑπῆρχε τότε κώμη τοῦ ὀρχηγοῦ Ἐπαντσᾶ, ἄρχοντος πολλῶν Τατάρων καὶ Βογουλίτσων, ὃς τις κατετόξευε τοὺς τολμηροὺς τούτῃ

τους ξένους ἀπὸ τῆς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ, ὅπου νῦν σώζεται ἡ κώμη Οὐσενίνοβον· ἀλλὰ καταφοβηθεὶς ἐκ τοῦ κρότου τῶν τηλεβόλων ἔφυγεν. Ὁ Ἑρμάκος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ κατέστρεψαν τὴν πόλιν, ἧς σώζεται ἔτι τὸ ὄνομα· διότι οἱ κάτοικοι καλοῦσιν ἔτι τὸ Τουρῖνσκον πόλιν τοῦ Ἐπαντσα· εἶτα δὲ πορθήσαντες τὰ σκηνώματα καὶ τὰς κάτωθι τοῦ Τούρα κώμας, συνέλαβον κατὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Τάβδα ἀξιωματικόν τινα τοῦ Κουτσοῦμ, Ταουζάκ τοῦνομα, ὃς τις, ὅπως σωθῆ, ἀνεκονίωσατο αὐτοῖς εἰλικρινῶς τὰ τῆς ἰδίας χώρας· ἀπολυθεὶς δὲ διὰ τοῦτο, ἀνήγγειλε πρὸς τὸν κυριάρχην αὐτοῦ, ὅτι ἡ πρόρρησις τῶν μάγων τῆς Σιβηρίας τελεῖται· διότι, ὡς λέγεται, πρὸ πολλοῦ οἱ μάγοι οὗτοι ἐβῶν ἐν ταῖς ὁδοῖς ὡς ἀναπόφευκτον καὶ προσεγγίζουσιν τὴν πτῶσιν τοῦ βασιλείου αὐτοῦ ἐκ τῆς εἰσβολῆς χριστιανῶν. Ὁ Ταουζάκ ἐλάλει περὶ τῶν Κοζάκων ὡς περὶ Θαυμασίων ἀνδρῶν καὶ ἀηττήτων μαχητῶν, οἵτινες ἔρριπτον θανατηφόρον καὶ βροντῶδες πῦρ, δι' οὗ διετρύπων τὸν θώρακα. Ὁ δὲ Κουτσοῦμ ἦν μὲν τυφλός, ἀλλὰ γενναῖός· διὸ παρεσκευάσθη πρὸς ἀμυναν τῆς χώρας καὶ πίστεως αὐτοῦ. Συναθροίσας δὲ στρατὸν ἐκ πάντων τῶν σκηνωμάτων, ἐξέπεμψε τὸν ἀνεψιὸν Μαμετκούλ μετὰ πολυαρίθμου ἰππικοῦ, αὐτὸς δ' ὠχυρώθη παρὰ τὸν Ἴρτιν ὑπὸ τὰς ὑπωρείας τοῦ Τσουβάσου, διακλείων τοὺς Κοζάκους τῆς ὁδοῦ τοῦ Ἰσκέρου.

Ἡ κατάκτησις τῆς Σιβηρίας κατὰ πολλὰ ὁμοιάζει πρὸς τὴν τοῦ Μεξικοῦ καὶ Περου. Καὶ ἐνταῦθα ὑπῆρχον ὀλίγοι ἄνθρωποι, οἵτινες διὰ τῶν πυροβόλων ἔτρεπον εἰς φυγὴν χιλιάδας στρατιωτῶν, φερόντων βέλη ἢ τόξα· διότι οἱ ἀρκτῶοι Μογγόλοι καὶ Τάταροι ἠγνόουν τὴν πυρίτιδα· λήγοντος δὲ τοῦ δεκάτου ἔκτου αἰῶνος μετε-

Μάχαι.

χειρίζοντο ἔτι τὰ ἐπὶ τοῦ Τσιγγισχάν ὄπλα. Ἐκαστος ἤρως τοῦ Ἑρμάκου ἐπορεύετο ἐπὶ πολλοὺς ἐχθροὺς, καὶ εἰ ἢ σφαῖρα ἐφόνευεν ἓνα μόνον ἐχθρόν, ἢ φοβερά ὅμως ἐκπυρσοκρότησις ἔτρεπεν εἰς φυγὴν εἴκοσιν ἢ τριάκοντα. Οὕτως ἐν τῇ περὶ τὸν Τοβόλον πρώτη μάχῃ, κατὰ τὸ χωρίον τὸ καλούμενον Βαβασάν, ὁ Ἑρμάκος, ἰστάμενος ἐν προχώματι, δι' ὀλίγων πυροβολισμῶν ἐπέσχε τὴν ὁρμὴν δεκακισχιλίων καὶ ἐπέκεινα ἰππέων τοῦ Μαιετκούλ, ἐλαυνόντων ἐπ' αὐτόν ὡς οἶόν τε δρομαίως προσβαλὼν δ' αὐτοὺς, ἐνίκησε καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Τοβόλου, καὶ τοι οὐχὶ ἐν πλήρει ἀσφαλείᾳ· διότι οἱ κάτοικοι, καταλαβόντες τὴν ἀπόκρημον ὄχθην τοῦ ποταμοῦ, τὴν καλουμένην Μακρὰν Φάραγγα, ἔρριπτον χάλαζαν βελῶν ἐπὶ τὰ πλοῖα τῶν Κοζάκων. Ἄλλη μάχῃ ἦττον σπουδαία ἐγένετο δεκαεξέ βέρστια ἀπὸ τοῦ Ἴρτιος, ἐν χώρᾳ κυβερνωμένῃ ὑπὸ φυλάρχου τινός, Καρατσᾶ καλουμένου, κειμένη δὲ παρὰ τὴν λίμνην Καρατσῖαν. Ὁ Ἑρμάκος κατέλαβε τὰ σκηνώματα αὐτοῦ καὶ τὰ ἐν αὐτῷ πλοῦσια λάφυρα καὶ σιτία, ὡς καὶ πολλοὺς πίθους μέλιτος, προωρισμένους ὑπὲρ τοῦ Τσάρου. Ἄλλ' ἡ τρίτη παρὰ τὸν Ἴρτιν μάχῃ, καθ' ἣν ὁ Ἑρμάκος ἀπέβαλε συναγωνιστὰς τινας, ἀπέδειξεν ὅτι καὶ αὐτοῖς τοῖς βαρβάροις ἡ αὐτονομία τῆς πατρίδος πολύτιμός ἐστι· διότι κατ' αὐτὴν ἔδειξαν σταθερότητα καὶ ἀφοβίαν. Καὶ τοι δὲ περὶ τὴν ἐσπέραν ἠττήθησαν, ἀνέμενον ὅμως μετὰ γενναιότητος καὶ ἐλπίδος νέαν μάχην. Ὁ τυφλὸς Κουτσούμ, ἐξεληθὼν τῶν ὀχυρωμάτων, ἐστρατοπέδευσεν ἐπὶ τοῦ Τσουβασίου ὄρους, ὁ δὲ Μαιετκούλ ἔστη ἐν τοῖς χαρακώμασιν. Οἱ δὲ Κοζάκοι καταλαβόντες κατὰ τὴν αὐτὴν ἐσπέραν τὴν κώμην τοῦ Ἀτικ-Μούρζα, ἠγγρύπνου φοβούμενοι ἔφοδον.

Ὁ στρατὸς τοῦ Ἑρμάκου ἠλαττώθη κατὰ πολὺ· διότι τινὲς μὲν ἐφονεύθησαν, πολλοὶ δὲ ἐτραυματίσθησαν, ἄλλοι δὲ ἕνεκα τῶν διηνεκῶν ἀγώνων ἐξησθένησαν, ἢ ἐδειλίασαν. Διὸ οἱ ἀρχηγοὶ συνεβουλευθήσαν κατὰ τὴν νύκτα ταύτην περὶ τοῦ πρακτέου, ἐν δὲ τῷ συμβουλίῳ Νυκτερινὸν συμβούλιον τῶν Κοζάκων. τούτῳ ἠκούσθη ἡ φωνὴ τῶν ἀσθενῶν, λεγόντων· « Ἐ-»
 « κορέσαμεν τὴν ἐκδίκησιν ὑμῶν. Καιρὸς τοῦ ὑποστρέ-»
 « ψαι· ἐκάστη νέα μάχη ἐπικίνδυνός ἐστιν· ἐπειδὴ μετ'»
 « οὐ πολὺ οὐδεὶς ἴσως ἐστὶ ὁ νικῆσων. » Οἱ δὲ ἀρχη-»
 « γοὶ ἀπεκρίναντο· « Οὐχί, ἀδελφοί· οὐδεμίαν ὁδὸν ἔχο-»
 « μεν ἢ τὴν εἰς τὰ πρόσω. Ἦδη οἱ ποταμοὶ πεπηγάσι·»
 « διὸ στρέφοντες τὰ νῶτα ἀπολεσθησόμεθα ἐν μέσῳ»
 « βαθείας χιόνος· καὶ ἐὰν δὲ εὐδοθῶμεν εἰς Ῥωσσίαν»
 « λογισθησόμεθα ἐπίορκοι· ἐπειδὴ ὑπεσχόμεθα ὑποτά-»
 « ξαι τὸν Κουτσούμ ἢ ἐξαλειψαί τὰ πρὸς τὸν κυριάρχην»
 « παραπτώματα ἡμῶν διὰ γενναίου θανάτου. Ἐπὶ πολὺ»
 « ἐζήσαμεν ἐν δυσφημίᾳ, ἀποθάνωμεν νῦν ἐνδόξως. Ὁ»
 « Θεὸς ἀποδεικνύει νικητὴν ὃν τινα εὐδοκῆ, ἐνίοτε δὲ ἀνυ-»
 « ψοῖ τοὺς ἀδυνάτους, παρατρέχων τοὺς δυνατούς. Ἄγια-»
 « σθήτω τὸ ὄνομα αὐτοῦ! » Ὁ δὲ στρατὸς ἀπεκρίνατο,
 Ἄ μ ἦ ν. Τῇ δὲ 23 Οκτωβρίου, ἀνατέλλοντος τοῦ Κρίσιμος μάχη.
 ἡλίου, οἱ Κοζάκοι ὤρμησαν ἐπὶ τὰ χαρακώματα, ἀνα-
 βοῶντες, Μ ε θ' ἡ μ ῶ ν ὁ Θ ε ὄ ς. Ὁ ἐχθρὸς, κατατο-
 ξεύων τοὺς Κοζάκους, καταβαλὼν δὲ καὶ εἰς τρία μέρη
 τὰ ἴδια χαρακώματα, ὤρμησεν εἰς συμπλοκὴν, ἐπιβλα-
 βῆ πρὸς τοὺς ὀλιγαρίθμους πολεμιστὰς τοῦ Ἑρμάκου.
 Οἱ ἄνδρες ἐπιπτον ἐκατέρωθεν μαχόμενοι ἐν σπάθαις
 καὶ δόρασιν, ἀλλ' οἱ Κοζάκοι καὶ Γερμανοὶ καὶ Πολωνοὶ
 ἴσταντο συνησπισμένοι ὡς ἀδιάρρηκτον τεῖχος, ἐπυρο-
 βόλουν ἐν τάξει καὶ δι' ἀπαύστου πυρὸς ἡραίου τοὺς
 στίχους τοῦ ἐχθροῦ, ὃν ἐδίωκον πρὸς τὰ χαρακώματα·

Ὁ Ἐρμάκος καὶ Ἰωάννης ἠνδραγάθουν ἐν τοῖς πρώτοις, ἀνακράζοντες Μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός· ὁ δὲ τυφλὸς Κουτσούμ, μένων ἐπὶ τοῦ ὄρους ἐν μέσῳ τῶν ἱμαμῶν καὶ μουλλῶν, ἐπεκαλεῖτο τὸν Μωάμεθ ὑπὲρ τῶν πιστῶν. Ἀλλὰ πρὸς εὐτυχίαν τῶν Ῥώσσω, φόβον δὲ τῶν ἐχθρῶν, ὁ Μαιετκούλ, τραυματισθεὶς, ἀπῆλθε τῆς μάχης, οἱ δὲ μουρζαὶ μετήνεγκον αὐτὸν ἐπὶ λέμβου εἰς τὴν ἀπέναντι ὄχθην τοῦ Ἰρτιος· ὥστε ὁ ἐχθρὸς οὐδόλως ἤλπιζε νίκην. Ἐπομένως οἱ μὲν ἀρχηγοὶ τῶν Ὀστιάκων ἔστρεψαν τὰ νῶτα, κατόπιν δ' αὐτῶν οἱ Τάταροι, ὁ δὲ Κουτσούμ, μαθὼν ὅτι αἱ χριστιανικαὶ σημαῖαι ἠνεμοῦντο ἤδη ἐπὶ τῶν χαρακωμάτων, διεσώθη εἰς τὰς ἐρήμους τοῦ Ἰσίμ, μόλις δυνηθεὶς ἵνα λάβῃ ἐκ τῆς πρωτευούσης μέρος τοῦ ἰδίου θησαυροῦ. Ἡ μεγάλη καὶ κρατερὰ αὕτη μάχη ἔκρινε τὴν κυριαρχίαν τῆς Ῥωσσίας ἀπὸ τῶν Οὐραλίων ὀρέων μέχρι τοῦ Ὀβίου καὶ Τοβόλου· ἀπέβαλον δὲ οἱ Κοζάκοι ἑκατὸν ἑπτὰ ἀνδρείους πολεμιστὰς, ὑπὲρ ὧν μέχρι τοῦδε τελεῖται μνημόσυνον ἐν τῷ μητροπολιτικῷ ναῷ τοῦ Τοβόλσκου.

Ἄλωσις τοῦ
Ἰσκήρου εἴτε
τῆς πόλεως Σι-
βήρου.

Τῆ 26 Ὀκτωβρίου ὁ Ἐρμάκος, ἐνδοξὸς ἤδη ἐν τῇ Ἱστορίᾳ ἐπιτελέσας εὐχαριστίας τῷ Θεῷ, εἰσῆλθεν ἐν θριάμβῳ, εἰς τὴν πόλιν Ἰσκερον ἢ Σιβήρον, ἥτις, κειμένη ἐπὶ τῆς ὑψηλῆς ὄχθης τοῦ Ἰρτιος, ἦν ὠχυρωμένη ἔνθεν μὲν ὑπὸ βαθείας φάραγγος, ἔνθεν δὲ ὑπὸ τριπλοῦ ὀχυρώματος καὶ τάφρου. Κατὰ δὲ τὸν χρονογράφον, εὐρόντες ἐν αὐτῇ οἱ νικηταὶ ἄπειρον πλοῦτον, χρυσὸν καὶ ἄργυρον καὶ χρυσᾶ ἀσιατικά ὑφάσματα καὶ πολυτίμους λίθους καὶ διφθέρας, κλπ., διεμερίσθησαν ἑαυτοῖς ὀδελφικῶς. Ἀλλ' ἡ πόλις ἦν πάντῃ ἔρημος, ὥστε οἱ ἡμέτεροι ἦρωες, κτησάμενο·

τὸ βασίλειον, οὐκ εἶδον ἀνθρώπους· καὶ ἐπλούτου μὲν χρυσοῦ καὶ σαθερίων, ἐσπάνιζον ὁμῶς σιτίων. Ἀλλὰ τῇ 30 Ὀκτωβρίου προσῆλθον αὐτοῖς οἱ Ὀστιάκοι σὺν τῷ ἡγεμόνι Βοάρω μετὰ δώρων καὶ σιτίων, ὅπως ὁμόσωσιν ὄρκον πίστεως καὶ αἰτήσωσι χάριν καὶ προστασίαν. Μετ' οὐ πολὺ δὲ ἐφάνησαν καὶ πολλοὶ Τάταροι σὺν γυναίξιν καὶ τέκνοις, οὓς, ὑποδεξάμενος εὐνοικώτατα ὁ Ἑρμάκος, παρεμυθήσατο καὶ ἐπέτρεψεν ἐπανελθεῖν εἰς τὰ ἴδια σκηνώματα, ἐπιβαλὼν μόνον μικρὸν φόρον.

Ὁ πρῶν οὗτος ἀρχιληστής, ἀναδειχθεὶς ἀτρόμητος ἥρωσ καὶ δεινὸς στρατηγός, ἀπέδειξε θαυμάσιον νοῦν ἐν ταῖς διοικητικαῖς διατάξεσι καὶ ἐν τῇ στρατιωτικῇ πειθαρχίᾳ· διότι ἀνέδειξε τοὺς ἀγροίκους καὶ τοὺς ἀγρίους λαοὺς πιστοὺς εἰς νέαν ἐξουσίαν. Διὰ τῆς αὐστηρότητος κατέστειλε τοὺς παραξίας στρατιώτας οἵτινες, ὑπερνικήσαντες τοσοῦτους κινδύνους, οὔτε τῆς τριχὸς τῶν εἰρηναίων κατοίκων ἤπτοντο ἐν τῇ κατακτηθείσῃ χώρᾳ κατὰ τὴν ἐσχατιάν τῆς Οἰκουμένης. Λέγεται, ὅτι ὁ φοβερὸς καὶ ἀδυσώπητος Ἑρμάκος, φειδόμενος τῶν χριστιανῶν μαχητῶν κατὰ τὰς μάχας, οὐκ ἐφείδετο αὐτῶν τυχόντος παραπτώματός τινος, ἀλλ' ἐκόλαζε πᾶσαν αἰσχροὺν πράξιν· διότι ἀπῆτει παρὰ τοῦ στρατοῦ οὐ μόνον ἐντελῆ ὑπακοήν, ἀλλὰ καὶ σωφροσύνην, ὅπως οὕτω γένωνται ἀρεστοὶ καὶ τῷ ἐπιγείῳ καὶ τῷ οὐρανίῳ βασιλεῖ, πεποιθῶς ὅτι ὁ Θεὸς ἀναδείξει αὐτὸν νικητὴν μᾶλλον μετ' ὀλίγων, ἀλλ' ἐναρέτων, πολεμιστῶν, ἢ μετὰ πολλῶν, ἀλλ' ἀδιορθῶτων ἀμαρτωλῶν. Διὸ ὁ χρονογράφος τοῦ Τοβόλσκου λέγει·

»Οἱ ὑπ' αὐτὸν Κοζάκοι καὶ ἐν στρατείᾳ καὶ ἐν τῇ

»πρωτευούση τῆς Σιβηρίας διήγον βίον σώφρονα, »μαχόμενοι καὶ προσευχόμενοι.» Ἄλλ' οὐκέτι ἀπηλλάγησαν τῶν κινδύνων.

Ἐπί τινα χρόνον οὐδὲν ἤκουσαν περὶ τοῦ Κουτσούμ, οἱ δὲ ἄρχηγοὶ τῶν Κοζάκων ἀφροντιστοῦντες ἐξήρχοντο ἐπὶ θήραν εἰς τὰ περίξ τῆς πόλεως· ἀλλ' ὁ Κουτσούμ ἦν ἐγγύς, ὁ δὲ ἀνεψιὸς αὐτοῦ Μαμετκούλ, καίτοι τραυματισθεὶς, ἦν ἤδη ἐπὶ τοῦ πεδίου, τῇ δὲ 5 Δεκεμβρίου, ὀρμήσας· αἰφνης πρὸς εἴκοσι Ῥώσους, ἀλιεύοντας ἐν τῇ λίμνῃ Ἀβαλάκη, ἀπέκτεινε πάντας. Ἄμα δὲ μαθὼν τοῦτο ὁ Ἑρμάκος, ἔδραμεν εἰς καταδίωξιν τοῦ ἐχθροῦ καὶ παρὰ τὴν Ἀβαλάκην, ἔνθα νῦν κεῖται τὸ χωρίον Σαμφίνια σκηνώματα, κατετροπώτατο καὶ διεσκόρπισεν αὐτόν· εἶτα δὲ ἀνελὼν τοὺς νεκροὺς τῶν στρατιωτῶν ἔθαψεν ἐν στρατιωτικαῖς τιμαῖς ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Λαουσκάν παρὰ τὸ Ἴσκερον ἐν τῷ ἀρχαίῳ κοιμητηρίῳ τῶν Χανῶν. Ἄλλὰ διὰ τὸ δριμύ ψύχος, τοὺς ἐπικινδύνους νιφετοὺς καὶ τὰς βραχεῖας χειμερινὰς ἡμέρας ἐν ταῖς ἀρκτώαις χώραις οὐδαμῶς ἀπέβλεπεν εἰς νέας καὶ σπουδαίας ἐπιχειρήσεις πρὸ τοῦ ἔαρος. Ἐν δὲ τούτοις αἱ κατακτήσεις τῶν Κοζάκων ἠξήθησαν ἕνεκα τῆς εἰρηνικῆς ὑποταγῆς δύο ἀρχηγῶν τῶν Βογούλων, τοῦ Ἰσθερδέι καὶ Σουκλέμ, ὧν ὁ μὲν εἶχε τὰ κτήματα αὐτοῦ πέραν τῶν ἐλῶν τοῦ Ἐσκαλβίνου παρὰ τὸν Κόνταν καὶ Τάβδαν, ὁ δὲ κατῴκει παρὰ τὸν Τοβόλον. Ἀμφότεροι δὲ προσενεγκόντες ἔκουσίως τὴν ἀπότισιν τοῦ ἱασάκ, ἧ φόρου ἐκ σαθερίων, ὤμοσαν τῇ Ῥωσσίᾳ ὄρκον πίστεως, ἀλλ' ὁ Ἰσθερδέις ἐκτήσατο ἰδίως τὴν φιλίαν τῶν Κοζάκων, χρησιμεύων αὐτοῖς σύμβουλος καὶ ὁδηγὸς ἐν τοῖς ἀγνώστοις τόποις.

Ὅτι τὰ τῆς διοικήσεως, ἢ εἰσπραξίς τοῦ φόρου, ἢ θήρα καὶ ἢ ἀλιεΐα, ἀναγκαΐα ἐν χώρᾳ ἀσίτῳ, ἀπησχόλησαν τὸν Ἑρμάκον μέχρι τοῦ Ἀπριλίου, ὅτε μούρζας τις ἀνήγγειλεν αὐτῷ, ὅτι ὁ τολμηρὸς Μαμετκούλ, προσπελάσας πάλιν πρὸς τὸν Ἴρτιν, ἐστρατοπέδευε παρὰ τὸν Βαγάν μετ' ὀλιγαριθμοῦ στρατοῦ. Καὶ ὁ μὲν καιρὸς ἦν εὖθετος, ἀλλ' ἦν ἀνάγκη ταχύτητος καὶ ἐχεμυθίας μᾶλλον ἢ δυνάμεως πρὸς ἐξολόθρευσιν τοῦ ἐχθροῦ. Ἐπομένως οἱ ἀρχηγοὶ Κοζάκοι, ἐκλέξαντες ἐξήκοντα ἀνδρείους, προσήγγισαν λάθρα πρὸς τὸ στρατόπεδον τοῦ Μαμετκούλ, ἐπιπεσόντες δ' αἰφνιδίως, ἀπέκτειναν πολλοὺς Τατάρους ὑπνώττοντας, ζωγρήσαντες καὶ αὐτὸν τὸν Μαμετκούλ, ὃν ἀπήγαγον ἐν θριάμβῳ εἰς Ἴσχερον πρὸς μεγάλην χαρὰν τοῦ Ἑρμάκου, καθόσον διὰ τῆς εὐτυχοῦς ταύτης αἰχμαλωσίας ἀπῆλλάγη οὗτος τολμηροῦ καὶ ἀνδρείου ἐχθροῦ, ἐξ οὗ ἐδύνατο ὠφεληθῆναι, ἅτε σπουδαίου ἐνεχύρου, ἐν ταῖς πρὸς τὸν ἐξόριστον Κουτσούμ περὶ πολέμου ἢ εἰρήνης διαπραγματεύσει. Καίτοι δὲ ἰδὼν τὸν Μαμετκούλ πεφοινιγμένον ὑπὸ τοῦ αἵματος τῶν συναδέλφων αὐτοῦ, οὐδὲν ὅμως διανοεῖτο ἐκδίκησιν, ἀλλὰ καὶ περιεΐπε καὶ ἐτίμα αὐτὸν, καλῶς φρουρούμενον. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ἑρμάκος εἶχεν ἤδη κατασκόπους καὶ ἐν ταῖς ἐσχατιαῖς τῆς Σιβηρίας, ἔμαθεν, ὅτι ὁ Κουτσούμ, καταπλαγεὶς ἐπὶ τῷ ἀτυχήματι τοῦ Μαμετκούλ, περιεπλανᾶτο εἰς τὰς ἐρήμους πέραν τοῦ Ἰσίμ· ὅτι ὁ νέος υἱὸς τοῦ φονευθέντος ὑπ' αὐτοῦ ἡγεμόνος τῆς Σιβηρίας Βεκβουλάτ, Σεϊδῆκ ὀνομαζόμενος, ἀπαχθεὶς εἰς Βουχαρίαν ὑπὸ τῶν ὑπηρετῶν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἀκμάσας δὲ τὴν τε ἡλικίαν καὶ τὸν νοῦν, πορεύεται

Αἰχμαλωσίς τοῦ
Βασιλόπαϊδος
Μαμετκούλ

κατὰ τοῦ ἄρπαγος τούτου βασιλέως μετὰ σσιφῶν Οὐσβεκίων· ὅτι ὁ μεγιστὰν Καρατσά προῦδωκε τὸν Σειδέκ δυστυχοῦντα, καὶ ὅτι ἔπαυσε καταδιώκων τὸν Κουτσούμ, καὶ ἐσκήνωσε μετὰ πολλῶν ἀνθρώπων ἐν τῇ χώρᾳ τοῦ Ἀήμ παρὰ μεγάλην τινὴ λίμνην ἄνωθεν τῶν εἰς τὸν Ἰρτιν ἐκβολῶν τοῦ Τάρα παρὰ τῷ ποταμῷ Ὀσμα. Αἱ ἀξιόπιστοι δὲ αὐταὶ εἰδήσεις περὶ τῆς ἀδυναμίας τοῦ κυριωτέρου καὶ ἐπικινδυνωδεστέρου ἐχθροῦ, καὶ ἡ προσέγγισις τοῦ ἔαρος συνέτειναν εἰς νέα ἀνδραγαθήματα τοῦ περικλεοῦς Ἑρμάκου.

Συνέχεια τῶν
κατακτήσεων.

Καταλιπὼν ἐν Ἰσκέρω στρατὸν ὁ Ἑρμάκος, κατέπλευσε μετὰ τοῦ λοιποῦ τὸν Ἰρτιν πρὸς ἄρκτον, ὅπου ἤδη τὰ ἐγγύτερα σκηνώματα ὑπετάγησαν αὐτῷ, ὥς ἀκωλύτως προῦχώρησεν εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἀρημ-δζιάγκα, ἐνθα οἱ εἶτι ἀνεξάρτητοι Τάταροι, ἐγκλεισθέντες ἐν τινὶ φρουρίῳ, ἠρνήθησαν παραδοθῆναι· ἀλλὰ κρατήσας αὐτοῦ ἐξ ἐφόδου, ἐπυροβόλησεν ἢ ἀπηγχόνησε τοὺς πρώτους αἰτίους τῆς ἐπικινδύνου ταύτης ἐπιμονῆς· οἱ δὲ λοιποὶ κάτοικοι, ἐκπλαγέντες, ὤμοσαν πίστιν καὶ ὑποταγὴν τοῖς Ῥώσσοις, ἀσπαζόμενοι αἱματοβαφῆς ξίφος. Αἱ νῦν ἐπρχίαι τοῦ Ναδζίν, Καρβίν καὶ Τουρτάσσου οὐδεμίαν ἐτόλμησαν ἀντίστασιν· πορρωτέρω δὲ ἔκειντο τὰ σκηνώματα τῶν Ὀστιάκων καὶ τῶν Βογουλίσων τοῦ Κόντα, ἐνθα παρὰ τὴν ἀπόκρημον ὄχθην τοῦ Ἰρτιος ὁ ἡγεμὼν αὐτῶν Δαμιανὸς καταφυγὼν εἰς ὀχύρωμά τι μετὰ δισχιλίω ἐτοιμοπολέμων ἀνδρῶν, ἀπέβαλε πάσας τὰς προτάσεις τοῦ Ἑρμάκου. Κατὰ τὸν χρονογράφον, ἐν τῇ πολίχνῃ ταύτῃ εὐπῆρχε χρυσοῦν εἶδωλον, ἴσως κομισθὲν ἐκ τῆς ἀρχαίας Ῥωσσίας, ὅτε αὕτη ἐπέστρεψεν εἰς τὴν χρι

ηστιανικήν πίστιν. Οἱ Ὅστιάκοι διεφύλαττον αὐτὸ ἐν
 »ποτηρίῳ, ἐξ οὗ πίνοντες ὕδωρ ἀνεθάρρουν· οἱ δὲ Κο-
 ρζάκοι, ἐκβαλόντες τῆς πόλεως τοὺς πολιορκουμένους
 »διὰ τῶν τηλεβόλων, εἰσῆλθον εἰς αὐτήν, ἀλλ' οὐκ
 »ἀνεῦρον τὸ πολύτιμον τοῦτο εἶδωλον.» Οἱ πορθηταὶ
 πλέοντες τὸν Ἴρτιν εἶδον πλήθος μάγων, θυσίαν ποιου-
 μένων πρὸς τὸ περίφημον εἶδωλον Ῥάτσαν, ὅπως σώ-
 ση αὐτοὺς ἀπὸ τῶν φοβερῶν παρεπιδήμων, ὅπερ ἔμε-
 νεν ἄλλalon· οἱ δὲ Ῥῶσσοι προὔχωρησαν πυροβολούν-
 τες, ὥστε οἱ περίφοβοι μάγοι ἔφυγον εἰς τὰ δάση. Αὐ-
 τόθι ὑπάρχει νῦν κώμη, καλουμένη Ῥάτσιμ σκηνώ-
 ματα, κάτωθι τοῦ Διμιανσίου σταθμοῦ. Πορρώτερον
 δ' ἐν τῷ δήμῳ Τσιγαλίν κατὰ τὸ χωρίον, ὅπου στενού-
 μενος ὁ Ἴρτις γίνεται ὀρμητικὸς, πολλοὶ ἔνοπλοι ὑπέ-
 μενον τοὺς Κοζάκους· ἀλλ' οὗτοι διὰ περοβολισμοῦ
 τρέψαντες αὐτοὺς εἰς φυγὴν, ἐκράτησαν τῆς πολίχνης
 Ναρίμ, ἔνθα εὔρον μόνον γυναῖκας καὶ παιδία καταπε-
 φοδιτμένους καὶ ἀναμειούσις τὸν θάνατον. Ἄλλ' ὁ
 Ἐρμάκος προσηέχθη τσοῦτον πρῶτος, ὥστε οἱ πα-
 τέρες καὶ οἱ ἄνδρες προσῆλθον τυχῶς πρὸς αὐτὸν μετὰ
 φόρου. Ὑποτάξαντες τὸν δῆμον Τιρχάν οἱ Κοζάκοι,
 εἰσῆλθον εἰς τὴν χώραν τοῦ ἐπισημοτάτου ἡγεμόνος
 τῶν Ὅστιάκων, Σιμάρ τοῦνομα, ὅστις, συμμαχῶν
 ἑτέροις ἐκτὼ ἡγεμονίσκοις, ὑπέμεινε τοὺς Ῥώσσους,
 ὅπως κρίνη μαχόμενος τὴν τύχην πάσης τῆς ἀρχαίας
 χώρας Οὐγορίας. Ὁ Σιμάρ ἐνηθρόνετο ἐπὶ τῇ ἀνδρίᾳ
 καὶ δυνάμει, ἀλλ' ἦν ἀπερίσκεπτος· διότι καὶ αὐτὸς καὶ
 ὁ στρατὸς καὶ οἱ φρουροὶ ὑπνωττον νήδυμον ὕπνον,
 ὅτε κατὰ τὸ λυκαυγὲς οἱ Κοζάκοι προσέβαλον τὸ
 στρατόπεδον αὐτοῦ. Ἐγερθεὶς δ' ἐκ τοῦ θορύβου, ὀπλί-
 ζεται, ἀλλὰ πίπτει νεκρὸς ὑπὸ τοῦ πρώτου πυροβολι-

σμοῦ. Παραχρῆμα ὁ στρατὸς αὐτοῦ διασκορπίζεται, οἱ δὲ κάτοικοι ὑπισχνοῦνται φόρον τῇ 'Ρωσσίᾳ. Ἦδη ὁ Ἑρμάκος ἦν παρὰ τὸν ἐξάκουστον ποταμὸν Ὀβιον, οὗ τὸ ρεῦμα ἦν μὲν γνωστὸν τοῖς ἀρχαίοις Νοβογοροδίσις, ἀλλ' αἱ πηγαὶ καὶ ἐκβολαὶ αὐτοῦ, κατὰ τοὺς Μοσχίους περιηγητὰς τοῦ 1567, ἦσαν ἄγνωστοι διὰ τὴν ἀπόστασιν. Ὁ Ἑρμάκος, κρατήσας καὶ τῆς Ναζιμ, πρωτεύουσας τῶν Ὀστιάκων καὶ πολλῶν ἄλλων φρουρίων, παρὰ τὰς ὄχθας αὐτοῦ, αἰχμαλωτίσας δὲ καὶ τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν, ἀλλὰ θρηνήσας τὴν ἀπώλειαν ἀνδρείου συναγωνιστοῦ, τοῦ ἀρχηγοῦ Νικήτα Πάν, πεσόντος κατὰ τὴν ἔφοδον μετὰ τινῶν ἀρίστων Κοζάκων, οὐδόλωσ προεχώρησε· διότι ἔβλεπε μόνον τὰς ψυχρὰς ἐρήμους, ὅπου ἡ ἐπιφάνεια τῶν βρυαδῶν ἐλῶν μόλις θερμαίνεται καὶ ἐν αὐτῷ τῷ θέρει ὑπὸ τῶν καυστικῶν τοῦ ἡλίου ἀκτίνων, καὶ ὅπου ἐν μέσῳ τῶν πεπηγότων τεναγῶν, κατεσπαρμένων ὑπὸ δαστῶν μαμμούθων, παρίστητι φρικῶδες κοιμητήριον τῆς φύσεως. Ἀναγορεύσας δὲ τὸν ἀρχηγὸν τῶν Ὀστιάκων Ἀλάτσον τοποτηρητὴν ἐν τοῖς σκηνώμασι τοῦ Ὀβίου, ἐπανάλαβε τὴν εἰς Σιβηρίαν ἄγουσαν, τιμῶμενος ὑπὸ τῶν ὑποτελῶν ὡς νικητὴς καὶ κυριάρχης· πανταχοῦ δὲ προῦπαντῶμενος διὰ δειγμάτων δουλοπροσύνης, προεπέμπετο ὡς ἀνὴρ τρόμου καὶ ἐξόχου ἀρετῆς. Πικανιζούσης τῆς πολεμικῆς μουσικῆς, οἱ Κοζάκοι ἀνέπλεον τὸν ποταμὸν, ἀποβαίνοντες δ' εἰς τὴν ὄχθην ἔφερον καλλίστας στολὰς, ὅπως καταπλήξωσι τοὺς κατοίκους ἐπὶ πολυτελείᾳ καὶ πλούτῳ. Βεβαιώσας οὕτω ὁ Ἑρμάκος τὴν κυριαρχίαν τῆς 'Ρωσσίας ἀπὸ τοῦ Βελεζόβου μέχρι Τοδόλου, ἐπανῆλθεν εἰς Ἴσχερον εὐθυμὸς καὶ ἡσυχός.

Τότε μόνον, κατὰ τὸν χρονολόγον, ὁ εὐτυχὴς οὐ-
 τος ἀνὴρ ἀνήγγειλε τοῖς Στρογανόβ, ὅτι βοηθεῖα τοῦ ^{Προσβεία εἰς} Θεοῦ ἐνίκησε τὸν σαλτάνον, εἶλε τὴν πρωτεύουσαν καὶ ^{Μόσχαν.} χώραν αὐτοῦ, συνέλαβε τὸν βασιλόπαιδα καὶ ἔλαβε
 παρὰ τῶν λαῶν ὄρκον πίστεως. Συγχρόνως δ' ἔγραψε
 πρὸς τὸν Ἰωάννην, ὅτι οἱ προγεγραμμένοι πτωχοὶ Κο-
 ζάκοι, ἐλεγχόμενοι ὑπὸ τῆς συνειδήσεως καὶ γνωσι-
 μαχοῦντες, ὠλιγώρησαν τοῦ θανάτου καὶ ἤνωσαν μετὰ
 τῆς Ῥωσσίας εὐρὺ βασίλειον ἐν ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ Χρι-
 στοῦ καὶ τοῦ μεγάλου αὐτῶν μονάρχου εἰς αἰῶνας
 αἰῶνων καὶ ἕως ἂν ὁ Ὑψιστος εὐδοκήσῃ
 τὴν ὑπαρξίν τοῦ κόσμου. Προσετίθη δέ, ὅτι ἀνα-
 μένουσι τὰ προστάγματα αὐτῶν τῶν Ῥώστων στρατη-
 γῶν, πρὸς οὓς ἐτοίμως ἔχουσι παραδοῦναι τὸ βασίλειον
 τῆς Σιβηρίας ἀνευ τινὸς συνθήκης, πρόθυμοι ὄντες ἀπο-
 θανεῖν ἢ ἐν νέοις ἐνδόξοις ἀγῶσιν, ἢ ἐπὶ τῆς λαιμητό-
 μου, ὅπως ἂν δόξῃ τῷ Θεῷ. Μετὰ τῆς ἐπιστολῆς ταύ-
 τῆς ὁ δεύτερος τῶν ἀρχηγῶν Ἰωάννης Κολτσό, πρῶτος
 συνεργάτης τοῦ Ἑρμάκου ἐν ταῖς μάχαις καὶ ἐν τοῖς
 συμβουλίαις, ἀνεχώρησεν εἰς Μόσχαν, μὴ φοβούμενος τὴν
 εἰς ὀδυνηρὸν θάνατον κατιδίχην αὐτοῦ ὡς κακούργου.

Ἐνταῦθα προλαμβάνομεν τὴν ἐρώτησιν τοῦ ἀναγνώ-
 στου. Ἀναγγέλλων βραδύτατα ὁ Ἑρμάκος τὰς ἐπιτυ-
 χίας αὐτοῦ πρὸς τοὺς Στρογανόβ, διανοεῖτο τάχα ἵνα
 ἀρξῇ ἀνεξάρτητος, δελεαζόμενος ὑπὸ τῆς εὐτυχοῦς κατα-
 κτήσεως τῆς Σιβηρίας, ὡς τινες τῶν ἱστοριογράφων τεκμαί-
 ρονται; Μὴ ἄρα ἐσρεψε πρὸς τὸν Ἰωάννην, διότι, ὁσημέραι
 ἐξασθενῶν, καὶ τοὶ νικῶν, ἔχρηζε τῆς βοηθείας αὐτοῦ; Ἀλλὰ
 πῶς δυνάμεθα φαντασθῆναι, ὅτι ὁ συνετὸς οὗτος ἀρχη-
 γὸς οὐδόλως προείδεν ἐξ ἀρχῆς, ὅτι ὀλίγοι τολμηροὶ,
 ἐγκαταλελειμμένοι ὑπὸ τῆς Ῥωσσίας, μετὰ δύο ἢ

τρία ἔτη ἐξαφνισθήσονται ἐκ τῶν μαχῶν ἢ νόσων ἐν μέτῳ ἐρήμων καὶ δασῶν, χρησιμευόντων ὡς φρουρίων ἀγρίοις καὶ θηριώδεσι λαοῖς, οἵτινες ὑπετέλουν τοῖς παρεπιδήμοις μόνον διότι ἠπειλοῦντο ὑπὸ τοῦ σιδήρου ἢ τοῦ πυρός; Πιθανώτερον ὅτι, μὴ ὦν αὐτόπτης τῶν γεγονότων, ὁ χρονογράφος σημειοῖ αὐτὰ χρονολογικῶς. Ἴσως δ' ὁ Ἑρμάκος ἐφοβεῖτο μεγαλαυχῆσαι ἀκαίρως ἐπὶ ταῖς ἐπιτυχίαις, ὡς ἐπιθυμῶν συντελέσαι τὴν κατάκτησιν τῆς Σιθηρίας. Τοῦτο δὲ καὶ ἐξετέλεσεν, ὡς ἐφρόνει, ἀπελάσας τὸν Κουτσούμ εἰς ἀπωτάτας ἐρήμους καὶ τάσων τὰ ὅρια τῆς Μοσχιακῆς ἐπικρατείας παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ὄβιου.

Ὑπερχαίροντες οἱ Στρογανόβ ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ τῶν ἀρχηγῶν, ἀνεχώρησαν παραχρῆμα εἰς Μόσχαν ὅπως ἀνγγεῖλωσι τῷ Τσάρῳ πάντα τὰ καθ' ἕκαστα, αἰτήσονται δὲ τὴν ὑπὲρ τῆς Ῥωσσίας ἐξασφάλισιν τῆς Σιθηρίας· διότι οὔτοι, ἅτε ἰδιῶται, ἐστεροῦντο τῶν τρόπων τῆς διατηρήσεως τοσούτων εὐρυχώρων κατακτήσεων. Ἄλλ' ἐν τούτοις, ἐλθόντες καὶ οἱ ὑπὸ τοῦ Ἑρμάκου ἀπεσταλμένοι Ἰωάννης Κολτσὸ μετὰ τῶν συστρατιωτῶν, παρέστησαν τῷ ἡγεμόνι ὅπως προσενέγκωσιν αὐτῷ τὸ βασίλειον τῆς Σιθηρίας, ὡς καὶ πολυτίμους διφθέρας ἐκ σαθερίων καὶ μελανῶν ἀλωπεκῶν καὶ καστόρων. Πρὸ πολλοῦ δὲ, ὡς λέγεται, οὐχ ὑπῆρξε τοσαύτη ἀγαλλίασις ἐν τῇ κατατεθλιμμένη Μόσχᾳ· διότι ὅτε Τσάρος καὶ τὸ ἔθνος ἐσκίρτων ὑπὸ χαρᾶς· ἐν τε δὲ τῇ αὐλῇ καὶ τῇ ἐρυθρᾷ ἀγορᾷ μετὰ μεγίστης χαρᾶς ἤκούοντο αἱ λέξεις· Ὁ Θεὸς ἔπεμψε πρὸς τὴν Ῥωσσίαν νέον βασιλεῖον! Ἐκρούοντο οἱ κώδωνες καὶ ἐψάλλοντο εὐχαριστήριοι δοξολογίαι, ὡς ἐπὶ τῆς Κα-

ζάνης καὶ τοῦ Ἀστραχανίου, εὐτυχῶν χρόνων τῆς νεανικῆς ἡλικίας τοῦ Ἰωάννου. Ἀλλ' ἡ φήμη ἐμεγάλυσε τὴν δόξαν τῆς κατακτήσεως ταύτης, διότι ἔλεγον περὶ καταστραφέντων ὑπὸ τῶν Κοζάκων ἀναριθμητῶν στρατῶν, περὶ πλήθους ὑποταγέντων λαῶν καὶ περὶ ἀνευρέσεως ἀπείρου πλούτου· ὡς δ' εἶπειν, ἡ Σιβηρία ἐφάνετο οὐρανοπετιῆς τοῖς Ῥώσσοις, μὴ ἐθουμουμένοις ὅτι ἡ χώρα αὕτη ἦν γνωστὴ καὶ ὑπέκειτο ἡμῖν, ὅπως δοξάσωσιν ἔτι μᾶλλον τὸν Ἑρμάκον. Ἐντεῦθεν δὲ ἡ κατὰ τῶν Κοζάκων δυσμένεια μετεβλήθη εἰς τιμὰς· διότι ὁ κεκηρυγμένος ἐγκληματίας Ἰωάννης Κολτσό, κλίνων ταπεινῶς τὴν κεφαλὴν πρὸ τοῦ Τσάρου καὶ τῶν εὐπατριδῶν, ἤκουε φιλοφρόνων μόνον λόγων, ἐπαίνων καὶ τοῦ ὀνόματος ἀγαθοῦ ἤρωος· ἠσπάζετο δὲ μετὰ δακρύων τὴν χεῖρα τοῦ Τσάρου, ὃς ἔδωκε αὐτῷ τε καὶ τοῖς πρεσβευταῖς τῆς Σιβηρίας χρήματα καὶ ἐριούχα καὶ πολύτιμα ὑφάσματα. Ὁ Ἰωάννης, πέμψας παραχρῆμα πρὸς τὸν Ἑρμάκον τὸν στρατηγὸν καὶ πρίγκιπα Συμεῶνα ^{Ἀποστολὴ στρατοῦ εἰς Σιβηρίαν} Δημητρίου Βολχόβιχην καὶ τὸν ἀξιωματικὸν Ἰωάννην Γλουχόβ μετὰ πεντακοσίων τοξοτῶν, παρήγγειλε τῷ μὲν Κολτσό ὅπως εὖρη ἐθελοντάς πρὸς μετοικισμὸν εἰς τὴν χώραν τοῦ Τοβόλου, τῷ δὲ Ἐπισκόπῳ Βολόγδας ὅπως πέμψῃ δέκα ἱερεῖς διὰ τὰς ἱεροτελεστίας. Οὕτως ὁ πρίγκιψ Βολχόβσκις ἔμαλλε κατὰ τὸ ἔαρ, λαβὼν παρὰ τῶν Στρογανόβ λέμβους, ἀππλευσάσκει διὰ τοῦ Τσουσοβάκη, ἀκολουθῶν τοῖς ἔχνεσι τοῦ ἤρωος τῆς Σιβηρίας. Οἱ δὲ πρόθυμοι καὶ ἔνδοξοι πολῖται, οἱ ἀληθεῖς πρωτουργοὶ τῆς ἀξιολόγου ταύτης κτήσεως, παραχωρήσαντες αὐτὴν τῇ ἐπικρατείᾳ, οὐκ ἔμειναν ἀνευ ἀμοιβῆς· διότι ὁ Ἰωάννης

ἀμείβων τὰς ὑπηρεσίας καὶ τὸν ζῆλον αὐτῶν, παρεχώρησε τῷ μὲν Συμεῶνι Στρογανὸβ δύο πολίχνια, τὴν μεγάλην καὶ μικρὰν Σόλην παρὰ τὸν Ῥᾶ, τῷ δὲ Μαξίμῳ καὶ Νικήτῃ τὴν προνομίαν τοῦ ἐμπορεύεσθαι ἀτελῶς ἐν πᾶσι τοῖς πολίχνοις αὐτοῦ.

Νῆαι κατακτῆ-
σεις.

Ἐν τούτοις οἱ κατακτῆται τῆς Σιβηρίας οὐκ ἠπράκτου ἀναμένοντες ἀγγελίας ἐκ τῆς Ῥωσσίας, ἀλλὰ διὰ τοῦ Τάβδα ἐστράτευσαν εἰς τὴν χώραν τῶν Βογουλίτων. Παρὰ τὰς ἐκβολὰς δὲ τοῦ ποταμοῦ τούτου, ὅπου ἤρχον οἱ Τάταροι Λαβουτὰν καὶ Πετσένεχ, κατεστράφησαν οὗτοι ἐν κρατερᾷ τινι μάχῃ ὑπὸ τοῦ Ἑρμάκου παρὰ λίμνην τινὰ, ἐνθα, κατὰ τὸν χρονογράφον, ὑπῆρχον ἐπὶ τοῦ κατ' αὐτὸν ἔτι χρόνου πολλὰ ἀνθρώπινα ὄσα. Ἀλλὰ οἱ δειλοὶ Βογουλίται τῶν δῆμων Κουσουτς καὶ Ταβαρὶν ἀπέτισαν ἀγογγύστως τὸν ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Κοζάκων ἐπιβληθέντα φόρον. Οἱ φιλήσυχοι οὗτοι ἄγριοι ἦσαν αὐτόνομοι, οὔτε ἡγεμόνας, οὔτε ἀρχηγούς ἔχοντες· ἐτίμων μόνον πλουσίους καὶ συνετοὺς ἀνδρας, οὓς ἐλάμβανον ὡς δικαστὰς ἐν ταῖς φιλονεικίαις καὶ ἔρισιν, ἐτίμων δὲ προσέτι καὶ τοὺς ὑπετιθεμένους μάγους, ὧν τις εὐλαβῶς προσφερόμενος πρὸς τὸν Ἑρμάκον, προεῖπεν, ὡς λέγεται, πολυχρόνιον δόξιν, ἀλλ' ἀπεζιώπησε τὴν προσεγγίζουσαν τελευτὴν αὐτοῦ. Ἐνταῦθα ὁ μῦθος ἔπλασε καὶ γίγαντας μεταξὺ τῶν νάνων τῆς Βογουλίας· διότι οἱ κάτοικοι τῆς ἀθλίας ταύτης χώρας εἰσὶ μικροὶ, μηδέποτε ὑπερβαίνοντες τοὺς δύο Ῥωσικοὺς πήχεις. Λέγεται δὲ, ὅτι οἱ Ῥῶσοι εἶδον μετ' ἐκπλήξεως παρὰ τῇ πολίχνῃ Ταβαρὶν γίγαντα δύο ὄργυιῶν, συλλαμβάνοντα καὶ

πιέζοντα συγχρόνως δέκα καὶ ἐπέκεινα ἀνθρώπους, καὶ ὅτι, μὴ δυνηθέντες ζωγρῆσαι αὐτὸν, ἐπυροβόλησαν. Ἐν συνόλῳ δὲ ἡ διήγησις τῆς ἐκστρατείας ταύτης οὐκ ἔστι λίαν ἀξιόπιστος, σῶζεται δὲ μόνον ἐν τῷ παραρτήματι τῶν χρονικῶν τῆς Σιβηρίας, ἐν ᾧ ἀναφέρεται προσέτι, ὅτι ὁ Ἐρμάκος, καταντήσας εἰς τὰ ἔλη καὶ δάση τοῦ Πελέμ καὶ διασκορπίσας τοὺς Βογουλίτσους καὶ αἰχμαλωτίσας πολλοὺς, ἠρώτησε ταύτους περὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀπὸ τοῦ ἄνω Τάβδα ἀγούσης εἰς Περμίαν διὰ τῶν πετραίων ὁρέων, ὅπως ἀνακαλύψῃ ἤττον ἐπικίνδυνον καὶ δυσχερῆ πρὸς τὴν Ἑρσσίαν συγκοινωνίαν· ἀλλ' οὐκ ἐδυνήθη ἵνα διοδοποιηθῇ ἐν ταῖς ἐρήμοις, ἐλώδῃσι μὲν τὸ θέρος, χιονοσκεπέσι δὲ τὸν χειμῶνα. Ὁ Ἐρμάκος ἠῤῥῆξε τοὺς ὑποτελεῖς καὶ ἐξέτεινε τὸ κράτος αὐτοῦ μέχρι τοῦ ποταμοῦ Σόσβα, ἀρχαίας Οὐγορίας χώρας, συμπεριέλαβε δὲ ἐν τοῖς ὀρίοις καὶ τὴν χώραν Κονδινίαν, μικρὸν μὲν τέως γνωστὴν, συναριθμουμένην δὲ πρὸ πολλοῦ ἐν ταῖς προσηγορίαις τῶν Μοσχίων μοναρχῶν· ἐπανεληθὼν δ' εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Σιβηρίας, ἀνέμενε τὴν ἀνταμοιβὴν τῶν ἐνδόξων κατορθωμάτων.

Ὁ Ἰωάννης Κολτσὸ ἦλθεν εἰς Ἴσχερον μετὰ τῶν δώρων τοῦ Τσάρου, ὁ δὲ πρίγκιψ Βολχόβσκης μετὰ τῶν πολεμιστῶν· ὁ πρῶτος δὲ ἐνεχείρισε τοῖς μὲν ἀρχηγοῖς καὶ στρατιώταις πλούσια δῶρα, τῷ δ' ἀρχιστρατήγῳ δύο θώρακας καὶ ἀργυροῦν ποτήριον καὶ διφθέραν, ἣν αὐτὸς ὁ Τσάρος ἐφόρει. Ἐν δὲ φιλόφρονι ἐπιστολῇ ὁ Ἰωάννης ἀνήγγελλε τοῖς Κοζάκοις αἰωνίαν ἀμνησίαν τῶν παλαιῶν ἐγκλημάτων καὶ τὴν αἰώνιον εὐγνωμοσύνην τῆς Ἑρσσίας διὰ τὰς ἀξιολό-

Δορεταὶ τοῦ
Τσάρου.

γους αὐτῶν ἐπιτηρείας. Ἀναφέρεται, ὅτι ἀνηγόρευσε τὸν Ἑρμάκον πρίγκιπα τῆς Σιβηρίας, ἐντελλόμενος αὐτῷ κυβερνήσαι τὴν χώραν ὡς ἔπραξεν ἕως τότε, διατάξαι τὰ τῆς πόλεως καὶ τέλος στερεῶσαι τὴν ἀνωτάτην κυριαρχίαν τοῦ Τσάρου. Οἱ δὲ Κοζάκοι, ἐτίμων τοὺς στρατηγούς τοῦ Ἰωάννου καὶ πάντας τοὺς τοξότας· ἐδωρήσαντο δ' αὐτοῖς σαθέρια καὶ ἐφιλοφρονήσαντο μεθ' ὅσης οἷόν τε πολυτελείας, συμπαρασκευαζόμενοι εἰς νέα κατορθώματα. Ἄλλ' ὅμως ἡ εὐτυχία αὕτη τοῦ Ἑρμάκου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ ὑπῆρξεν ὀλιγοχρόνιος· διότι μετ' οὐ πολὺ ἐγένετο ἀρχὴ τῶν δυστυχημάτων.

Λοιμὸς καὶ λιμὸς ἐν Σιβηρίᾳ.

Καὶ πρῶτον ἐνέπεσε τῷ στρατῷ δεινὴ στομακάκη, νόσος κοινὴ πρὸς τοὺς ἀπερχομένους εἰς ψυχρὰ καὶ ὑγρὰ κλίματα καὶ εἰς τὰς ἀγρίας καὶ ἀκατοικήτους χώρας. Καὶ κατ' ἀρχὰς ἐνόσησαν οἱ τοξόται, εἶτα δὲ οἱ Κοζάκοι, ἐξ ὧν πολλοὶ ἠδυνάτισαν, πολλοὶ δὲ καὶ ἀπέθανον. Κατὰ δὲ χειμῶνα ἐγένετο σιτοδεία· διότι τὸ ὑπερβολικὸν ψύχος, αἱ θύελλαι, οἱ νιφετοὶ ἐκώλυον τὴν θήρην καὶ ἀλιεῖν, ὡς καὶ τὴν σιταγωγίαν ἐκ τῶν πικρακειμένων σκηνωμάτων, ὧν τινες κάτοικοι ἠσχολοῦντο περὶ ἄφορον γεωργίαν. Διὸ ἐγένετο λιμὸς ἀξήσας τὴν νόσον, ὥστε καθ' ἑκάστην ἀπέθνησκον πολλοὶ, ἐν οἷς καὶ ὁ πρίγκιψ Βολχόβσκης, κηδευθεὶς μετὰ τιμῶν καὶ δακρύων ἐν Ἰσκέρω. Ἡ γενικὴ ἀθυμία κατέλαβε καὶ αὐτὸν τὸν Ἑρμάκον, ὅς τις πρὸ πολλοῦ μὴ φοβούμενος τὸν θάνατον, ἐφοβεῖτο μὴ ἀπωλέσῃ τὴν κατάκτησιν καὶ διαψεύσῃ τὴν ἐλπίδα τοῦ Τσάρου καὶ τῆς Ῥωσσίας· Ἄλλ' ἡ συμφορὰ αὕτη ἔπαυσε κατὰ τὸ ἔαρ· διότι ἡ θερμότης τῆς ἀτμοσφαιρας συνήργησεν εἰς

ἴασιν τῶν νοσοῦντων, οἱ δὲ περίξ κάτοικοι ἐσιταγώγησαν πρὸς τοὺς Ῥώσσοις. Τότε ὁ Ἑρμάκος, ἐκπληρῶν τὴν παραγγελίαν τοῦ Ἰωάννου, ἔπεμψεν εἰς Μόσχαν τὸν ἀρχηγὸν Μιμετκούλ ἀναγγέλλων αὐτῷ, ὅτι πάντα εἶχον καλῶς ἐν τῇ Σιβηρίᾳ αὐτοῦ, ἀλλ' ἀπήτει πρόχειρον βοήθειαν, μείζονα τῆς πρώτης, ὅπως διατηρήσῃ τὰς κατακτήσεις, κατορθώσῃ δὲ καὶ νέας. Ὁ αἰχμάλωτος Μιμετκούλ, ἀκριβῆς φύλαξ τῆς Μωαμεθανικῆς θρησκείας, ἐμισθοφόρησε μετὰ ταῦτα ἡμῖν.

Ὁ Ἑρμάκος ἀπολέσας ἴσως περὶ τὸ ἥμισυ τῶν πολεμιστῶν ἐκ τοῦ λοιμοῦ καὶ λιμοῦ, ὑπέστη μετ' ὀλίγον νέον δυστύχημα ἕνεκα τῆς ἀπερισκέπτου εὐπιστίας αὐτοῦ. Ὁ μούρζας Καρατσά, καταλιπὼν τὸν κυριάρχην αὐτοῦ δυστυχοῦντα, συνέστησε παρὰ τὸν Τάραν πολυάριθμον στρατόπεδον εἶχεν ἐν Ἰσκέρφ κατασκόπους, ἐν δὲ τοῖς παρακειμένοις σκηνώμασι φίλους καὶ ὄπαδούς· ἐπιθυμῶν δὲ ἵνα γένηται ὁ λυτρωτῆς τῆς πατρίδος ἐκαιροφυλάκτει, κολακεύων ἐπιβούλως τοὺς Ῥώσσοις καὶ πέμπων πρὸς αὐτοὺς δῶρα καὶ αἰτῶν βοήθειαν ἐπὶ τῷ λόγῳ, ὅτι ἐφοβεῖτο τὰς ἀπειλὰς τῶν Νογαίων, καὶ ἐπανελάμβανε τὸν πρὸς αὐτὸν ὄρκον τῆς πίστεως· ἐξηπάτησε δὲ τοσοῦτον τὸν Ἑρμάκον, ὥστε οὗτος ἔπεμψε πρὸς αὐτὸν τὸν ἀρχηγὸν Ἰωάννην Κολτσά μετὰ τεσσαράκοντα ἀτρομήτων στρατιωτῶν. Οἱ ὀλίγοι οὗτοι ἤρωες διεσκόρπιζον χιλιάδας ἀγρίων διὰ δύο ἢ τριῶν πυροβολισμῶν, ἀλλ' οἱ Κοζάκοι, οὓς ἡ εἰμαρμένη ἤγεν εἰς τὴν ἀπώλειαν, ἀπῆλθον ἀπροφυλάκτως πρὸς τοὺς νομιζομένους φίλους καὶ ἐσκήνωσαν ἡσύχως ὑπὸ τὴν μάχαιραν τῶν φονέων. Ὁ πρῶτος τοῦ Ἑρμάκου ἡ-

^{Ἐκείνη τὴν ἑποχὴν}
Κοζάκων.

ρως καὶ οἱ σὺν τούτῳ, οἱ κατὰ τὰς μάχας λεοντόθυ-
 μοι, ἔπεσον ὡς ἀρνία ἐν τῷ σκηνώματι τοῦ Τάρα . . .
 Ἐπακολούθημα δε τοῦ συμβεβηκότος τούτου ἦν ἡ ἐ-
 πανάστασις πάντων τῶν ὑποτελῶν ἡμῶν· διότι πα-
 ραχρῆμα οἱ Γάταροι, οἱ Ὀστιάκοι τῆς Σιβηρίας ἐ-
 πανέστησαν, ἐρόνευσαν δ' ἐν τινι προσκοπῇ τὸν ἀρ-
 χηγὸν Ἰάκωβον Μιχάηλοβ· ἐνωθέντες δ' εἶτα μετὰ
 τῶν στρατευμάτων τοῦ Καρατσά, ἐστρατοπέδευσαν
 μετ' ἀπείρων ἀποσκευῶν περὶ τὸ Ἴσκερον, ὅπου ἐπο-
 λιόρκησαν τὸν Ἑρμίκον· ὥστε αἱ κατακτήσεις, τὸ
 βασίλειον, οἱ ὑπήκοοι αἴρνης ἐξέλιπον! Μικρά τινα
 ξύλινα ὀχυρώματα μετὰ προχωμάτων ἀπετέλουν
 τότε τὸ μόνον κτῆμα τῶν Κοζάκων! Ὁ Ἑρμάκος
 ἐδύνατο ἐξορμηῆσαι, ἀλλ' ἐφείδετο τῶν στρατιωτῶν,
 ἐλαττωθέντων εἰς ὀλίγους· διὸ ἐπυροβόλει μόνον ἄνευ
 ἀποτελέσματος τινος· ἐπειδὴ εἶχε μόνον τηλεβόλα,
 ὃ δὲ ἐχθρὸς ἴστατο μακρὰν τῶν τειχῶν, ἐλπίζων
 ὅτι κρατήσῃ αὐτῆς διὰ τοῦ λιμοῦ, ἀναποφεύκτου τῷ-
 ὄντι, εἰ ἡ πολιορκία παρετείνεται. Ἐν τῇ ἐσχάτῃ ταύτῃ
 ἀπορίᾳ οἱ Κοζάκοι ἐγνώσαν ἔργον παράτολμον. Κατὰ
 τὴν νύκτα τῆς 12 Ἰουνίου, ἀναθέντες τῷ Ἑρμάκῳ
 τὴν φυλακὴν τοῦ φρουρίου, ἐξέρχονται, ἀρχηγούν-
 τος τοῦ Μιθθαίου Μεστσεριάκ, εἰσδύουσι διὰ τῶν
 ἐχθρικῶν ἀποσκευῶν εἰς τὸ χωρίον τὸ καλούμενον
 Σουσκάν, ἀπέχον θέρσιτιά τινα ἀπὸ τῆς πόλεως,
 ὅπου ὁ Καρατσά κατεσκήνου. Παραχρῆμα ἐπιτίθεν-
 ται τοῖς βαθέως κοιμωμένοις Τατάροις, ἀποκτείνου-
 σι πολλοὺς, ἐν οἷς καὶ δύο υἱοὺς τοῦ Καρατσά, κα-
 ταδιώκουσι πινταχοῦ τοὺς ἐκπλήκτους φυγάδας καὶ
 λούονται τῷ αἵματι τῶν ἀπίστων. Καὶ αὐτὸς ὁ μούρ-
 ζας ἔφυγε πέραν τῆς λίμνης μετ' ὀλίγων. Καίτοι

δὲ τὴν αὐγὴν ἀνεθάρρῃσαν οἱ ἐχθροὶ, οἱ δ' ἐλθόντες ἐξ ἄλλων σκηνωμάτων ἔστησαν τοὺς φυγάδας, καὶ παρετάχθησαν εἰς μάχην, οἱ Κοζάκκι ἔμως ὠχυρωθέντες ἐν μέσῳ τῶν ἀποσκευῶν τοῦ Καρατσά, ἀπέκρουσαν διὰ ἰσχυροῦ πυροβολισμοῦ πάσας τὰς ἐφόδους, καὶ περὶ τὴν μεσημβρίαν ἐπανήλθον ἐν θριάμβῳ εἰς τὴν σωθεῖσαν ὑπ' αὐτῶν πόλιν· διότι περιφόβος ὁ μούρζας ἔλυσε παραχρῆμα τὴν πολιορκίαν φυγῶν πέραν τοῦ Ἰσίμ, αἱ δὲ παρακείμεναι κῶμαι καὶ τὰ σκηνώματα ὑπετάγησαν ἐκ νέου τοῖς Ῥωσσοῖς. Ἡ τύχη ἐβόηθει ἔτι τοῖς ἤρωσι.

Ὁ Ἑρμάκος πρὸς ἐκφόβησιν μὲν τῶν ἐχθρῶν, ἀσφάλειαν δ' ἑαυτοῦ ἐν τῷ μέλλοντι, καὶ τοὶ ἔχων ὀλίγον στρατόν, ἐδιώξε κατ' ἔχνος τὸν Καρατσά ἀναπλέων τὸν Ἰρτιν, ὅπως ἐκτείνῃ πρὸς ἀνατολὰς τὰς Ῥωσσοικὰς κτήσεις. Νικήσας τὸν ἀρχηγὸν Βεγίσην, ἐκράτησε τῆς πολίχνης αὐτοῦ, ἧς σώζονται ἔτι ἐρείπια παρὰ κολπῶδει τινὶ λίμνῃ κατὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Βαγαί, ὡς καὶ πάσης τῆς χώρας τῆς μέχρι τοῦ Ἰσίμ ἐκτεινομένης, ἐκπλήττων διὰ τῆς τιμωρίας τοὺς τολμῶντας ἀντιστῆναι καὶ φειδόμενος τῶν ἀφοπλιζομένων. Καὶ ἐν μὲν τῇ χώρᾳ Σαργάκη ὑπῆρχε τότε διάσημος δημογέρων, κληρονομικὸς δικαστὴς πάντων τῶν Ταταρικῶν σκηνωμάτων ἀπὸ τοῦ πρώτου Χάνη τῆς Σιβηρίας, ἐν δὲ τῇ πολίχνῃ Τεβένδη, ἄλλος τις ἀρχηγός, Ἐτιτσαίς τοῦνομα, ὑποταγέντες ἀμφοτέροι· ὁ δὲ τελευταῖος φέρων τὸν φόρον πρὸς τὸν Ἑρμάκον, προσήνεγκεν αὐτῷ καὶ τὴν νέαν αὐτοῦ θυγατέρα, μνηστὴν τοῦ υἱοῦ τοῦ Κουτσούμ· ἀλλ' ὁ σῶφρων ἀρχιστράτηγος ἐκέλευσεν αὐτὴν ἰν' ἀπομακρυνθῆ μετὰ τῶν ἐπικινδύων αὐτῆς χαρίτων καὶ

Τελευταῖα κκ-
τακτῆσεις τοῦ
Ἑρμάκου.

τῆς ἀθώοτητος, κατὰ τὸν χρονογράφον. Περὶ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἰσίμ κατὰ τὴν φονικὴν συμπλοκὴν πρὸς τοὺς ἀθλίους καὶ Θηριώδεις κατοίκους, ὁ Ἑρμάκος ἀπώλεσε πέντε μαχητὰς, μέχρι τοῦδε ἐξυμνουμένους ἐν τοῖς πενθίμοις ᾄσμασι τῆς Σιθηρίας. Καὶ τῆς πολίχνης Τσοατκάν ἐκράτησεν, ἀλλ' ἀπέφυγεν ἵνα προσβάλλῃ ἀξιολογώτερον φρούριον, κτισθὲν ὑπὸ τοῦ Κουτσοῦμ παρὰ τὴν λίμνην Ἀουσακλού, προχωρήσας εἰς τὸν ποταμὸν Σις, ὅθεν ἄρχονται αἱ ἔρημοι ἐπιβαλὼν δὲ φόρον τῇ νέᾳ ταύτῃ κατακτήσει, ἐπανῆλθεν εἰς Ἰσκερον μετὰ τῶν τελευταίων τροπαίων!

Καίτοι ἐπὶ δύο ἔτη μόνον ἄρχοντες ἐν Σιθηρίᾳ οἱ Κοζάκοι, κατώρθωσαν ὅπως ἐμπορεύονται πρὸς τὰς ἀπωτάτας χώρας τῆς Ἀσίας, ὀνομαστάς ἐκπαλαι ἐπὶ τῷ πλούτῳ καὶ τῇ ἐμπορίᾳ. Ἦδη αἱ ἐμπορικαὶ συνοδαὶ τῆς Βουχαρίας ἤρχοντο πρὸς αὐτοὺς παραπορευόμεναι τὴν λίμνην Ἀράλ, διὰ τῶν ἐρήμων τῶν Κιργίσιων-Καϊσάκων, δι' ὁδοῦ ἀνοιχθείσης βεβαίως ἀπὸ πολλοῦ, ἴσως ὑπὸ τοῦ Τσιγχισχάν ἢ τῶν διαδόχων τούτου. Ἡ ἔλευσις τῶν ἀλλοδαπῶν τούτων ἐξωογόνει τὴν πρωτεύουσαν τῆς Σιθηρίας, ὅπου οἱ Ῥώσοι ἀντήλλαστον τὰ δέρματα πρὸς τὰ προϊόντα τῆς ἀνατολικῆς βιομηχανίας, ἀναγκαῖα ἢ ἀρεστὰ τοῖς στρατιώταις, οἵτινες ὀλιγώρουν μὲν τῆς ζωῆς, ἀλλ' ἠγάπων τὴν εὐζωίαν. Ἀναμένων δὲ τοὺς ἐμπόρους τῆς Βουχαρίας ἐν Ἰσκέρω ὁ Ἑρμάκος, ἔμαθεν, ὅτι ὁ φυγὰς Κουτσοῦμ ἀνεφάνη ἐν τῇ ἐρήμῳ τοῦ Βιγάι διακλείων αὐτοὺς τῆς ὁδοῦ. Διὸ μετὰ πεντήκοντα Κοζάκων ἐπορεύθη εἰς προὔπαντησιν αὐτῷ, ἀναζητήσας δὲ νυχθήμερον, οὔτε ἐμπορι-

κὴν συνοδίαν, οὐτε τὰ ἔχνη τοῦ ἐχθροῦ ἀνεκάλυψε· διὸ ἐπιστρέφων διενυκτέρευσε ὑπὸ σκηνάς, καταλιπὼν τὰ πλοιάρια παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Βαγαί, ὅπου ὁ Ἴρτις διαιρεῖται εἰς δύο βραχίονας, ὧν ὁ μὲν ῥεεῖ πρὸς ἀνατολὰς καὶ σχηματίζει κόλπωμα, ὃ δὲ δι' εὐθείας καὶ τεχνητῆς διώρυγος, Ἑρμακείας μὲν καλουμένης, ἀλλ' ἀνασκαφείσης πολὺ πρότερον· διότι αἱ ὄχθαι αὐτοῦ, ὀμαλυνθεῖσαι ὑπὸ τοῦ χρόνου, οὐδὲν ἔχνος ἀνασκαφῆς φέρουσι.

Κατὰ τὸ χωρίον τοῦτο πρὸς μεσημβρίαν τοῦ ποταμοῦ ἀνυψοῦται ἐν μέσῳ μικρᾶς κοιλάδος λόφος, κατασκευασθεὶς, κατὰ τὴν κοινὴν παράδοσιν, ὑπὸ χειρῶν παρθενικῶν πρὸς κατοικίαν τοῦ βασιλέως. Ἐν τοῖς μνημείοις τούτοις παρελθόντος αἰῶνος ὁ πορθητῆς τῆς Σιβηρίας, ἐξ οὗ ἄρχεται ἡ νέα αὐτῆς ἀξιόπιστος ἱστορία, ἔμελλεν ἀποθανεῖν ἐκ τῆς ἰδίας ἀπερισκεψίας, ἀποδοτέας τῇ εἰμαρμένῃ. Ὁ Ἑρμάκος οὐδόλως ἠγνόει τὴν γειτνίασιν τοῦ ἐχθροῦ, ἀλλ' οἶονετ' ἀπειρηκῶς τὸν βίον παρεδόθη βαθυτάτῃ ὑπνω μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν ἡρώων ἀνευ προσοχῆς καὶ φυλακῆς. Ἐβρεχε κρουνηδόν· ὃ δὲ κελαρυσμὸς τοῦ ποταμοῦ καὶ ὁ ῥοιζος τοῦ ἀνέμου ἀπεκοίμιζον τοὺς Κοζάκους· ἀλλ' ὁ ἐχθρὸς ἠγρύπνει ἐπὶ τῆς ἀπέναντι ὄχθης τοῦ ποταμοῦ, οἱ δὲ κατάσκοποι αὐτοῦ, ἀνακαλύψαντες πόρον, προσήγγισαν ἐν σιγῇ πρὸς τὸ στρατόπεδον τοῦ Ἑρμάκου, ἐνθα ἰδόντες τοὺς μαχητὰς κοιμωμένους, ἤρπασαν τρία πυροβόλα μετὰ τῶν πυριτοθηκῶν, ἅτινα ἠνεγκον πρὸς τὸν βασιλέα αὐτῶν εἰς ἀπόδειξιν, ὅτι εὐχερῶς ἐδύναντο ἐξολοθρεῦσαι τοὺς ἀηττήτους. Τοῦτο δὲ μαθὼν ὁ Κουτσοῦμ ἐσκίρτησεν ὑπὸ χαρᾶς· διὸ καὶ ἐπιπίπτει τοῖς ἡμι-

θανέσι Ῥώσσοις καὶ ἀποκτείνει πάντας κατὰ τὴν νύκτα τῆς 5 Αὐγούστου, πλὴν δύο μόνον, διαφυγόντων τὸν θάνατον, ὧν ὁ μὲν ἔφυγεν εἰς Ἴσκερον, ὁ δὲ, καὶ οὗτος ἦν ὁ Ἑρμάκος, ἐγερθεὶς ἐκ τῆς κραυγῆς τῶν ὀπλων καὶ τῆς οἰμωγῆς τῶν ἀποθνησκόντων, βλέπει τὸν πρὸ αὐτοῦ ὄλεθρον ἀποκρούσας δὲ τοὺς φονεῖς διὰ τῆς σπάθης, ὤρμησεν εἰς τὰ βαθέα καὶ ὀρμητικὰ κύματα τοῦ Ἰρτιος, ἀλλ' οὐκ ἐδυνήθη ἵνα καταντήσῃ νηχόμενος εἰς τὰ πλοιάρια, διότι ἐπνίγη ὑπὸ τοῦ βάρους τῆς πανοπλίας, τῆς δωρηθείσης αὐτῷ ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου. Λυπηρὸν τέλος κατακτητοῦ, νομίζοντος ἴσως, ὅτι μετὰ τῆς ζωῆς ἐστερεῖτο καὶ τῆς δόξης! Ἄλλ' οὐχί, ὁ Ἰρτις οὐ κατέπιεν αὐτήν! διότι ἡ Ῥωσσία, ἡ ἱστορία καὶ ἡ Ἐκκλησία ἐπιφωνοῦσι τῷ Ἑρμάκῳ αἰωνίαν μνήμην.

Τελευτὴ τοῦ
Ἑρμάκου.

Ὁ ἦρως οὗτος, ἐξαλείψας πρὸ πολλοῦ χρόνου τὸ ἐπίθετον τοῦ ἀρχιληστοῦ, ἐτελεύτησε προῶρως, ἀλλὰ κατῴρθωσε μέγα ἔργον· διότι ὁ Κουτσοῦμ, καίτοι φονεύσας τεσσαρακονταεπταετία Κοζάκου, οὐδόλως ἐδυνήθη ἀφελεῖν τῆς Ῥωσσίας τὴν Σιβηρίαν, ἀποτελέσασαν διὰ παντὸς μέρος αὐτῆς. Οἱ σύγχρονοι καὶ οἱ μεταγενέστεροι ἀπέδωκαν τῷ Ἑρμάκῳ πᾶσαν τὴν δόξαν τῆς κατακτήσεως ταύτης· τὰ δὲ κατορθώματα αὐτοῦ ἐξυμνοῦνται οὐ μόνον ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ἱεροῖς ναοῖς, ὅπου μέχρι τοῦδε δέονται τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ τῆς ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς αὐτοῦ καὶ τῶν γενναίων συστρατιωτῶν, πεσόντων μετ' αὐτοῦ παρὰ τὸν Ἰρτιν. Ζῆ δ' ἔτι τὸ ὄνομα τοῦ ἦρως καὶ ἐν τῇ ὀνομασίᾳ τῶν χωρῶν καὶ ἐν ταῖς παραδόσεσι καὶ ἐν ταῖς ἐνδεδεστάταις καλύβαις, κοσμουμέναις τῇ εἰκόνι τοῦ πρίγκιπος ἀρ-

χηγοῦ. Ὁ ἥρωσ οὗτος τὴν ιδέαν τοῦ σώματος ^{Χαρακτήρ τοῦ ἥρωος τῆς Σιβηρίας.} ἦν μεγαλοπρεπής, μέτριος τὸ ἀνάστημα, ἰσχυρός τοὺς βραχίονας, τοὺς ὤμους πλατεῖς, τὸ δὲ πρόσωπον εὐρὺς μὲν, ἀλλ' ἐπίχαρις· μελανόθριξ καὶ οὐλόθριξ, ὀφθαλμοὺς ἔχων λαμπροὺς καὶ ὄξεις, ἀποδεικνύοντας θερμουργὸν ψυχὴν καὶ ἀγχίνοιαν. Τῇ 13 Αὐγούστου τὸ ρεῦμα ἔφερε τὸν νεκρὸν αὐτοῦ παρὰ τῆς κώμης Ἐπαντοίσκη, δώδεκα βέρστια ἀπεχούση τῆς Ἀβαλάκης, ὅπου Τάταρός τις, Ἰαννῆς τούνομα, ἔγγονος τοῦ ἀρχηγοῦ Βεγίσση, ἀλιεύων ἐν τῷ ποταμῷ εἶδε τοὺς πόδας τοῦ νεκροῦ, ἀνελκύσας δ' αὐτὸν τοῦ ὕδατος καὶ ἀναγνωρίσας τὸν Ἐρμάκον ἐκ τοῦ σιδηροῦ θώρακος, ὅστις ἔφερε χρυσοῦν ἀετὸν καὶ ἦν ἐπίχαλκος, ἐκάλεσε τοὺς κατοίκους τῆς κώμης ὅπως δείξῃ αὐτοῖς τὸν νεκρὸν τοῦ ἥρωος. Λέγεται, ὅτι μούρζας τις, Κανδασούλ καλούμενος, ἀφείλετο τὴν πανοπλίαν τοῦ Ἐρμάκου, καὶ ὅτι ἐκ τοῦ νεκροῦ αὐτοῦ ἐξῆλθε θερμὸν αἷμα· ὅτι οἱ Τάταροι, πνέοντες ἐκδίκησιν, ἔστησαν αὐτὸν ἐπὶ παραπήγματος καὶ ἐπὶ ἑξ ἑβδομάδας κατετόξευον· ὅτι ὁ Κουτσούμ καὶ οἱ ἀπώτατοι ἀρχηγοὶ τῶν Ὀστιάκων συνελθόντες ἔχαιρον ἐκδικούμενοι, καὶ ὅτι εἶδον μετὰ μεγάλης ἐκπλήξεως πολλὰ σαρκοβόρα πτηνὰ ἱπτάμενα ὑπεράνω τοῦ πτώματος καὶ μὴ τολμῶντα ἄψασθαι αὐτοῦ· ὅτι ὀράματα φοβερὰ καὶ ὄνειρα ἠνάγκασαν τοὺς ἀπίστους ἵνα ἐνταφιάσωσι τὸν νεκρὸν ἐν τῷ κοιμητηρίῳ Βεγίσση ὑπὸ τὴν σκιὰν πυκνοφύλλου ἐλάτης· ὅτι κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ταφῆς ἐσφαξαν καὶ ἔφαγον τριάκοντα βόας, εἶτα δ' ἔδωκαν εἰς μὲν τοὺς ἱερεῖς τοῦ περιφήμου εἰδώλου τοῦ Βελογόρσκου τὸν ἔσω χαλκοῦν χιτῶνα τοῦ Ἐρμάκου, εἰς δὲ τὸν Μούρζαν Κανδασούλ τὸν ἔξω, εἰς δὲ τὸν ἀρχηγὸν Σειδέκ τὸν ἐπενδύτην, καὶ εἰς τὸν μούρζαν

Καρατσά τὸ ξίφος μετὰ τοῦ τελαμῶνος· ὅτι πολλὰ θαύματα ἐγένοντο ἐπὶ τοῦ τάφου, καὶ ὅτι ἔλαμπε λαμπρὸν φῶς καὶ πύρινος στήλη ἐκαίετο ἐπ' αὐτοῦ· ὅτι οἱ Μωσαμεθανοὶ ἱερεῖς ἔντρομοι ἐκ τῶν φαινομένων τούτων ἐφρόντισαν ὅπως κρύψωσι τὸν τάφον τοῦτον, ὃν οὐδεὶς γινώσκει νῦν. Πάσας τὰς λεπτομερείας ὡς πρὸς τὰ κατορθώματα καὶ τὴν τελευτὴν τοῦ Ἑρμάκου παρέλαβε τῷ 1650 ὁ ἐκατόνταρχος Ῥεμέζοβ παρὰ τινος Ταίτσα, εἴτε ἀρχηγοῦ Καλμούκου, Ἀβλαί τοῦνομα, κατορθώσας ἵνα λάβῃ καὶ τὸν θώρακα αὐτοῦ παρὰ τῶν ἀπογόνων τοῦ Κανδαούλ.

Ἡ ἀγγελία τῆς τελευτῆς τοῦ ἀρχιστρατήγου Ἑρμάκου κατεπτόησε τοὺς ἐν Σιβηρίᾳ Ῥώσους· διότι ὁ στρατὸς αὐτοῦ ἠλαττώθη εἰς πενήκοντα Κοζάκους καὶ στρατιώτας τῆς Μόσχας, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν λειψάνων τοῦ ἐκ ξένων λόχου τῶν Στρογανόβ, οὗ ἤρχεν ὁ Ματθαῖος Μεστσεριάχ. Μετὰ τοῦ Ἑρμάκου ἐξέλιπε καὶ ἡ ἀνδρία καὶ ἡ ἐλπίς· διότι φοβούμενοι τὸν Κουτσούμ, τὸν Σεϊδέκ, τὸν

Οἱ Κοζάκται ἀναχωροῦσιν ἐκ τῆς Σιβηρίας.

Καρατσά, τοὺς κατοίκους καὶ τὸν λιμὸν ἐγνώσαν ἐπαυελθεῖν εἰς Ῥωσίαν, τῇ δὲ 15 Αὐγούστου ἀνεχώρησαν περίλυποι ἐκ τῆς πρωτευούσης τῆς Σιβηρίας, καταλείποντες τοὺς τάφους τῶν στρατιωτῶν καὶ τὰ ἱερὰ μνημεῖα τῆς χριστιανικῆς πίστεως, ματαιοῦντες τοὺς μόχθους αὐτῶν καὶ βλέποντες μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῆς Ῥωσσίας ἀπεράντους ἐρήμους, ἀπείρους κινδύνους καὶ μάχας, ἴσως δὲ καὶ ἄγνωστον θάνατον. Ἦδη οὗτοι, μὴ ὄντες ἀγέρωχοι πορθηταί, ἀλλὰ πτωχοὶ φυγάδες, ἀπέπλευσαν ἐκ Τοβόλου, ὑπερχαιρόντων τοῦ τε Κουτσούμ καὶ πάντων τῶν Σιβηρίων· διότι καὶ αὐτοὶ οἱ ἄγριοι ἀποστρέφονται τὴν ξένην δεσποτείαν. Φονεύσας δὲ

τὸν Ἑρμάκου ὁ Κουτσοῦμ, οὐδόλως ἐτόλμησε τὴν πολιορκίαν τοῦ Ἰσκέρου· καὶ τοι δὲ μαθὼν τὴν φυγὴν τῶν Κοζάκων, οὗς ἐνόμιζεν ἔτι φοβεροὺς καὶ ἀηττήτους, κεραυνοβόλους δ' ἐν τε τοῖς φρουρίοις καὶ ἐν τοῖς πλοίοις, οὐδόλως διετάραξε τὸν πλοῦν αὐτῶν, ἀλλ' ἐπανῆλθε κατόπιν τοῦ υἱοῦ Ἀλεί εἰς τὴν ἔρημον πρωτεύουσαν τῆς Σιβηρίας ὅπως ἄρξη πάλιν, καὶ πάλιν στερηθῆ τοῦ βασιλείου. Καὶ οὐδεὶς τῶντι Ῥώσσοις ἔμεινεν ἐκεῖ, ἀλλ' ὑπελείποντο ἡ κόνις καὶ οἱ τάφοι αὐτῶν, οἵτινες ἐκάλουν ἐκδικητὰς, αἱ δὲ σκιαί τοῦ Ἑρμάκου καὶ τῶν πεσόντων συναγωνιστῶν ἔνευον τοῖς Ῥώσσοις πρὸς ἀποπεράτωσιν εὐχεροῦς κατακτήσεως ἀπεράντου χώρας, ἐκτεινομένης ἀπὸ τῶν Οὐραλίων ὀρέων μέχρι τῆς ἀρκτώας Ἀμερικῆς καὶ τοῦ ἀνατολικοῦ Ὀκεανοῦ, ὅθεν μετὰ τινος αἰῶνας τὰ ὄρια τῆς ἡμετέρας πατρίδος ἔμελλον ἵνα ἐπεκταθῶσι μέχρι τῶν Ἰσπανικῶν κητήσεων, καὶ ὅπου ἀνέμενον ἡμᾶς οὐ μόνον ἀνεξάντλητα μεταλλεῖα καὶ βαρῦτιμα δέρματα καὶ λυσιτελής συναλλαγή μετὰ τῆς Σινικῆς, ἀλλὰ καὶ ἡ δόξα τῆς ἡμερώσεως ἀγρίων λαῶν, καὶ εὐτυχῆς τρόπος τοῦ ἐκριζοῦν τὰ ἐγκλήματα τῶν ἀνθρώπων ἀνευ θανάτου, συγχωρεῖν τὴν ζωὴν τοῖς κακούργοις ἀκινδύνως καὶ ἐπ' ὠφελείᾳ μάλιστα τῆς ἐπικρατείας, οἰκίζειν τὰς ἐρήμους, καὶ διὰ τῶν χειρῶν αὐτῶν, ἐλευθέρων δεσμῶν, ἐξάγειν τοὺς θησαυροὺς τῆς γῆς, συνεχῶς δὲ διορθοῦν τοὺς ἀθλίους τούτους πρὸς παραμυθίαν τῆς ἀνθρωπότητος.

Ὅψόμεθα μετ' οὐ πολὺ τὴν εἰς Σιβηρίαν ἐπιστροφήν τῶν Ῥώσσων καὶ τὴν συνέχειαν τῶν νικῶν καὶ κατακτήσεων ἐν τῷ νέῳ τούτῳ κόσμῳ ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ διαδόχου τοῦ Ἰωάννου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ.

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΦΟΒΕΡΟΥ.

1582 — 1584.

Πόλεμος καὶ ἀναρχία πρὸς τὴν Σουηδίαν — Πολωνικά — Ἐπανίστασις τῶν Τσερεμίσων — Σχίσαις πρὸς διαφόρους δυνάμεις, ἰδίᾳ δὲ πρὸς τὴν Ἀγγλίαν — Ὁ Ἰωάννης βουλευέται ἵνα γῆμη Ἀγγλίδα — Εἰκὼν τῆς γυναίκός ταύτης — Πρεσβεία εἰς Λονδίνον — Πρεσβεία τῆς Ἐλισάβετ — Νόσος καὶ τελευτὴ τοῦ Ἰωάννου — Ἀγάπη τῶν Ῥώσων πρὸς τὴν μοναρχίαν — Σύγκρισις τοῦ Ἰωάννου πρὸς ἄλλους τυράννους — Ὁφείλει τῆς ιστορίας — Ἀγαθότης καὶ κακία τοῦ Ἰωάννου — Ὁ Ἰωάννης ὡς ἀναμορφωτὴς καὶ νομοθέτης — Διατάξεις — Γραμματεῖς καὶ δικασταί — Εὐγενεῖς τοῦ συμβουλίου — Εὐγενεῖς δημοδούχοι καὶ κατώτεροι — Πρίγκιπες ἀπλοὶ καὶ ἀγωνισταί — Τραπεζοκόμοι — Κανονισμοὶ τοῦ στρατοῦ — Νόμοι — Ἄξια τοῦ βουβλίου — Ἐκκλησιαστικαὶ διατάξεις — Λειτουργικαὶ ἐκκλησιαστικαὶ τελεταὶ — Κτίσις πόλεων — Μόσχα — Ἐμπορία — Πολυτέλεια καὶ μεγαλοπρέπεια — Ἀξία τοῦ Ἰωάννου.

1582.
Πόλεμος καὶ ἀναρχία πρὸς τὴν Σουηδίαν.

Ὁ Ἰωάννης ἀφοπλίσας τὸν μὲν Βατόριον διὰ μεγάλων θυσιῶν, τὸν δὲ Χάνην, ἤττον μὲν ἀληθῶς φοβερόν, ἀλλὰ πάντοτε ἐπίφοβον, δι' εὐτελῶν δώρων, ἐδύνατο ἐλευθέρως ἵνα προσβάλλῃ τὴν ἐγκαταλειφθεῖσαν ὑπὸ τῶν συμμάχων Σουηδίαν· διότι ἐπεθύμει καὶ ἤλπιζεν ὅτι, καταστείλας τὸν θρασὺν τοῦτον ἐχθρόν, ἀνακτῆσεται τὴν τιμὴν τῶν Ῥωσικῶν ὀπλῶν ἐνώπιον τῆς Εὐρώπης. Ἡ ἐπιτυχία ἐφαίνετο βέβαιος καὶ εὐχερής· διότι ὁ Βατόριος οὐ μόνον παρέδωκε τὸν βασιλέα τῆς Σουηδίας τῇ ἐκδικήσει τοῦ Τσάρου, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἤδη ἠπέλει αὐτῷ πόλεμον διὰ τὴν Ἑσθονίαν· ἀπαιτῶν δὲ τὴν ἐπαρχίαν ταύτην, ἔλεγε τῷ βασιλεῖ· «Ὁφελούμενος ἐκ τῶν νικῶν μου ἰδιοποιήθης τὴν Νάρβαν καὶ ἄλλας

»Γερμανικὰς πόλεις, κτήματα τῆς Πολωνίας.» Ὁ δὲ ἀπεκρίνατο· «Ὅ,τι ἐκτησάμεθα διὰ τοῦ αἵματος ἡμῶν, ἀνήκει ἡμῖν ἐστράτευον ἤδη, ὅτε οὐδεμία σημαία σου ἐφαίνεται. Ἀναμνήσθητι, ὅτι ἅπανα ἡ Εὐρώπη ἔτρεμε πάλαι ποτε μόνον τὸ ὄνομα τῶν Γόθων, ὧν τὴν δύναμιν καὶ ἀνδρίαν ἐκληρονομήσαμεν. Οὔτε τὸ τῶν Ῥώσων, οὔτε τὸ τῶν Τρανσιλθανῶν ξίφος φοβούμεθα.» Ἡ υπερφανία αὐτῆ, εἰ καὶ μεγαλόψυχος, ἐδύνατο ἔχειν ἐπακοῦλουθήματα λυπηρὰ πρὸς τὴν ἀσθενῆ ἔτι καὶ ταρασσομένην ὑπὸ τῆς θρησκομανίας τοῦ κυριάρχου αὐτῆς Σουηδίας, ὡς καὶ ὑπὸ τῆς ὑπαρχούσης ἐχθρας μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ ἀδελφοῦ, τοῦ δουκὸς Καρόλου. Καὶ ἔνθεν μὲν ὁ ὀρμητικὸς Βατόριος, ἀναγγέλλων ὅτι ἀφαιρέσει διὰ τῆς βίας ὅ,τι ἀπῆται, παρεσκευάζετο εἰς ἐκστρατείαν ἐπὶ τοὺς Σουηδοὺς, ἔνθεν δὲ οἱ Ῥώσσοι στρατηγοὶ, οἱ πρίγκιπες Ῥοστόβσκης, Τουμένσκης, Χβοροστίνιν καὶ Σερβατόης ἐστράτευσαν ἐκ Νοβογορόδου εἰς Νάρβαν, Ἰάμην καὶ πέραν τοῦ Νέβαν εἰς Φινλανδίαν ἀπαντήσαντες δὲ τῷ ἐχθρῷ ἐν τῷ χωρίῳ Λιατίτσῳ τοῦ δήμου Βότσκου κατέστρεψαν αὐτόν· διὸ ἔλαβον παρὰ τοῦ Τσάρου χρυσᾶ νομισματοσῆμα εἰς ἀμοιβὴν τῆς ἀνδρίας αὐτῶν. Ἡ νίκη αὕτη ἀνήκει πρὸ πάντων τῷ πρίγκιπι Δημητρίῳ Χβοροστίνιν, ἥρωϊ τοῦ Ησκόβου, καταθραύσαντι τοὺς Σουηδοὺς διὰ μόνης τῆς προπορείας. Δευτέρα δὲ μάχη, ἐπίσης σπουδαία καὶ εὐτυχῆς τοῖς Ῥώσσοις, ἐγένετο παρὰ τὸν Νέβαν, ὅπου ὁ στρατηγὸς Δελαγάρδι, κατὰ τὴν συμβουλὴν τοῦ προδότη Ἀθανασίου Βέλσκη, ὤρμησεν αἰφνιδίως πρὸς τὸ Νοττεβούργον ἢ Ὁρέσεκον, ὅπως κρατήσῃ αὐτοῦ· ἀλλ' οἱ στρατηγοὶ Βασίλειος Ῥοστόβσκης, Σουδάκοβ καὶ Χβοστόβ ἠμόναντο ἀνδρείως, ἀποκτείναντες ἡ πνί-

ξαντες ἐν τῷ Νέβα τοὺς Σουηδοὺς, ἐν ᾧ ὁ πρίγκιψ Ἄνδρέας Σουίσκης ἤλαυνε ταχέως ἐκ Νοβογορόδου μετὰ τοῦ ἱππικοῦ πρὸς σωτηρίαν τοῦ ἀξιολόγου τούτου φρουρίου. Τοῦτο μαθὼν ὁ ὑπερόπτης Δελεγάρδι ἔφυγε.

Ἄλλ' ἡ τύχη ἠνόνησε τῇ Σουηδίᾳ· διότι ὁ ἦρωας καὶ ἰσχυρὸς ἐν ταῖς μάχαις Βατόριος ἦν ἀσθενὴς ἐν τῇ συνελύσει, ὅπου οἱ ταραξῖαι καὶ ἀχάριστοι μεγαστᾶνες τῆς Πολωνίας, ἀπορρίψαντες πάσας τὰς προτάσεις αὐτοῦ, ἔσας ἐπέβαλλον ἢ πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπη, εἶπον εὐσταθῶς· «Ὅτε πρὸς τὴν Κριμαίαν, οὔτε πρὸς τοὺς Σουηδοὺς θέλομεν πόλεμον· διὸ οὔτε στρατὸν, οὔτε χρήματα παρέχομέν σοι.» Εἷς δὲ τούτων ὁ Νικόλαος Νιεμεκόβσκης, προσετίθη· «Σὺ μὲν εἰ βασιλεὺς ἡμῶν, ἐὰν ἐκτελῆς πιστῶς τὰς θεσμοθεσίας τοῦ βασιλείου· ἄλλως εἰ μόνον Βατόριος, ὡς ἐγὼ νεῖμι Νιεμεκόβσκης.» Ὁ δὲ Ἰωάννης, χαιρόντων καὶ ἀπορούντων τῶν Σουηδῶν, αἴρνης προέτεινεν εἰρήνην τῷ Δελεγάρδι· διὸ ὁ πρίγκιψ Λαβάνοβ καὶ ὁ εὐγενὴς Τατίσεβ συνῆλθον ἐν τῷ δήμῳ Σελῶνα παρὰ τὸν Πλούσαν, ὅπου τῇ 26 Μαΐου 1583 συνωμολόγησαν δίμηνον ἀνακωχὴν, παραταθεῖσαν μετὰ ταῦτα ἐπὶ τρία ἔτη, καθ' ἣν ἡ Ἰάμη τὸ Ἰβανγόροδον καὶ Κοπόριον ἔμενον τοῖς Σουηδοῖς...! Ἡ παράδοξος δ' αὕτη παραχώρησις ἐξηγεῖται ἐκ τῶν ἀκολούθων συμβεβηκότων.

Πρῶτον· Ἡ πρὸς τὴν Λιθουανίαν εἰρήνην ἐφαίνετο ἀβέβαιος· διότι οἱ πρέσβεις τοῦ Βατορίου κατὰ τὴν ἐν Μόσχᾳ διαμονὴν πρὸς ἐπικύρωσιν τῶν συνθηκῶν προέτειναν νέας ἀπαιτήσεις, τουτέστιν ἵνα ὁ Ἰωάννης μὴ καλῆται κυριάρχης τῆς Λιβονίας, ὁμολογήσῃ δὲ

τὴν Ἑστωνίαν ὡς νόμιμον κτῆμα τοῦ Στεφάνου· ἀλλ' οἱ εὐπατρίδαι ἐν μέρει μόνον ἐξετέλεσαν τὴν ἀπαίτησιν ταύτην, ὑποσχόμενοι ἐγγράφως μὴ πολεῖν πρὸς τὴν Ἑστωνίαν ἐπὶ δέκα ἔτη· τοῦτο δὲ καὶ ὁ Ἰωάννης καὶ ὁ Βατόριος ἐκύρωσαν· ἀλλ' οἱ Λιθουανοὶ στρατηγοὶ κατέλαβον πολλὰς χώρας ἐν τοῖς δήμοις τοῦ Τοροπότσου, τῶν Μεγάλων Λουκῶν καὶ τῆς Βελίσκης, ἤρνοῦντο τίξαι τὰ ὄρια ἀμφοτέρων τῶν ἐπικρατειῶν, καὶ ἠδίκουν καὶ ὑβρίζον τοὺς Ῥώσους ἀξιωματικούς, παρεμβάλλοντες προσκόμματα εἰς τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν αἰχμαλώτων. Ἔλαβον δὲ περὶ τὰς 7,000 ρουβλίων καὶ 280 σαθέρηνα δέρματα πρὸς ἀπόλυσιν τοῦ Θεοδώρου Σερεμέτεβ· 4,114 δὲ ρούβλια πρὸς τὴν τοῦ πρίγκιπος Τάτεβ· 3,223 δὲ πρὸς τὴν τοῦ πρίγκιπος Χβοροστίνιν καὶ 4,457 πρὸς τὴν τοῦ Σερεμισίνοβ, τοὺς δὲ ἄλλους αἰχμαλώτους ἐκράτουν. Ἐν ταῖς πρὸς τὸν Τσάρον σχέσεσιν ὁ Στέφανος, φιλοφρόνως πολιτευόμενος, ὅτε μὲν ἔκρινε δικαίας καὶ εὐλόγους τὰς αἰτιάσεις αὐτοῦ, καὶ ὑπισχνεῖτο τὴν ἀνυπέροχτον καταστολὴν τοῦ θράσους τῶν ἀξιωματικῶν Λιθουανῶν, ὅτε δὲ ἠτιᾶτο τοὺς Ῥώσους καὶ ἀπελογεῖτο ὑπὲρ τῶν ἰδίων ὑπηκόων ὥστε Σεπτεμβρίῳ μηνὶ τοῦ 1588 ὁ Ἰωάννης ἠναγκάσθη ἵνα πέμψῃ εἰς τὰ μεθόρια δισχιλίους παῖδας εὐπατριδῶν καὶ τοξότας πρὸς ἀμυναν τῶν Ῥώσων κατὰ τῶν κακώσεων τοῦ στρατηγοῦ τοῦ Βιτέβσκου Πάτζου, ἀνεγείραντος νέον φρούριον ἐπὶ τῆς Ῥωσικῆς γῆς· ἐνὶ δὲ λόγῳ, καί τοι ἦν μικρόψυχος ὁ Ἰωάννης, ἀλλ' οὐχ ἥττον ἦν φόβος πολέμου.

Δεύτερον· Γενικὴ ἐπανάστασις ἐγένετο ἐν τῇ χώρᾳ τῶν πεδινῶν Τσερεμίσων, ἐκταθεῖσα τοσοῦτον σφοδρῶς, ὥστε οἱ στρατηγοὶ τῆς Καζάνης οὐδόλως

Ἐπανάστασις
τῶν Τσερεμί-
σων.

1883.

κατέπαυσαν αὐτήν. Ταραχβείς δ' ὁ Τσάρος, ἔπεμψε παραχρῆμα στρατὸν, ἡγουμένου τοῦ πρίγκιπος Ἐλέσκη (Ὀκτωβρίῳ τοῦ 1528). εἶτα δὲ μαθὼν, ὅτι ἡ ἐπανάστασις διήρκει, ἔπεμψεν ἐπὶ τοὺς Τσερεμίσους τοὺς ἐπιφανεστάτους τῶν στρατηγῶν, τὸν πρίγκιπα Ἰωάννην Βοροντίσκην καὶ τὸν ἀνδρεῖδον Δημήτριον Χβοροστίνιν. Ἄλλα καὶ ἄλλαι ἀγγελίαι κατετάραξαν τὴν Μόσχαν· διότι ὁ Χάνης Μιχμέτ Γιρέτς, κοινολογούμενος παρὰ τὰς σπονδὰς πρὸς τοὺς ἐπαναστάτας Τσερεμίσους, εἶχεν ἐτοιμῶς ἐμβαλεῖν εἰς Ῥωσσίαν, οἱ δὲ πιστοὶ τέως Νογαῖοι, παρορμηθέντες ὑπ' αὐτοῦ καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Σιβηρίας, διήρπαζον τὰ περὶ τὸν Κάμαν. Ὅθεν ἦν ἀνάγκη ἵνα πᾶσαι αἱ πολεμικαὶ δυνάμεις κινηθῶσι συγχρόνως· διὸ ἄλλαι μὲν ἀπεστάλησαν πρὸς τὸν Κάμαν, ἄλλαι δὲ, ἡγουμένων τῶν πριγκίπων Θεοδώρου Μοτισλάβσκη, Κουρλιάτεβ καὶ Σουίσκη, κατέλαβον τὰ περὶ τὸν Ὀκχαν, ἄλλαι δ' ἀπέπλευσαν ἐκ τοῦ Ῥᾶ εἰς Σβιάζσκη. Ἄλλ' ὁ μὲν Χάνης οὐκ ἐτόλμησεν εἰσβαλεῖν εἰς Ῥωσσίαν, ἡ ἐπανάστασις ὅμως τῶν Τσερεμίσων παρετάθη λυσσωδῶς μέχρι τῆς τελευταίας τοῦ Τσάρου. Οἱ ἄγριοι οὗτοι, ἀσθενεῖς καὶ ἄπειροι τῶν ἐκ παρατάξεως μαχῶν, παροξυνθέντες ἴσως ἐκ τῆς ὀμότητος τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ Τσάρου, ἐσφάττοντο τοῖς στρατιώταις τῆς Μόσχας ἐπὶ τῆς τέφρας τῶν οἰκημάτων αὐτῶν, ἐν τοῖς δάσεσι καὶ ἐν τοῖς σπηλαίοις κατὰ τε τὸν χειμῶνα καὶ τὸ θέρος, ζητοῦντες ἢ ἀνεξαρτησίαν ἢ θάνατον. Πρὸς καταστολὴν δὲ τῶν παραξιών ὁ στρατηγὸς καὶ πρίγκιψ Τουρένιν ἀνήγειρε τότε τὸ φρούριον Κοσμοδαμιάσκη.

Οὕτως ὁ Τσάρος ἠγόρασεν ἀντὶ πολλοῦ τὴν πρὸς τὴν Λιθουανίαν ἀνακωχὴν, ὅπως καταθλίψῃ τὴν

Σουηδίαν. Ἄλλ' ἀντὶ ἀξιολόγων ἐπιτυχιῶν κατησχύνθη, παραχωρήσας σιωπηλῶς πρὸς αὐτὴν τὰς πόλεις τῆς Ἑσθονίας καὶ αὐτὰ τὰ ἀρχαῖα κτήματα τῆς Ῥωσσίας, φοβούμενος καὶ πάλιν τὸν Βατόριον καὶ Χάνην· τέλος δ' ἰδὼν τὴν ἐν τοῖς ἀνατολικοῖς ὀρίοις τῆς ἐπικρατείας δεινὴν ἐπανάστασιν, ὑπεκρίθη, ὡς λέγεται, ἀταραξίαν· τοῦλάχιστον ἦν δραστήριος ἐν ταῖς ἐσωτερικαῖς ἢ ἐξωτερικαῖς ὑποθέσει τῆς ἐπικρατείας, διέμενε δ' ἐν Μόσχα καταλιπὼν τὴν κακοδαίμονα κόμην Ἀλεξάνδροβσκον, ὅπου ἡ φαντασία ἐδείκνυεν αὐτῷ ἀκαταπαύστως τὴν καθημαγμένην σκιὰν τοῦ φονευθέντος ὑπ' αὐτοῦ υἱοῦ, προῆδρευε τοῦ συμβουλίου, ἐξένιζε μεγαλοπρεπῶς τοὺς πρέσβεις τοῦ σάχη τῆς Περσίας καὶ τοῦ σουλτάνου, τῆς Βουχαρίας καὶ Χίβας, διάγων ἐν φιλίᾳ πρὸς τὸν διάδοχον τοῦ Ταμάσου Γοδοβένδον, ἅτε ἐχθρὸν τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ἐπικίνδυνον δὲ ἡμῖν, περιέπων ὁμως τὸν σουλτάνον, οὐδὲν λέγων αὐτῷ περὶ τοῦ πολέμου καὶ εἰρήνης, καὶ ἐπιτρέπων τὴν εἰς Μόσχαν ἔλευσιν τῶν Τούρκων ἐμπόρων πρὸς ἀνταλλαγὴν χρυσῶν ὑφασμάτων τῆς Ἀσίας μετὰ σαθερίων τῆς Ῥωσσίας, πρὸς δὲ τοὺς ἡγεμόνας τῶν χωρῶν τῆς Κασπίας θαλάσσης ἔχων μόνον ἐμπορικὰς σχέσεις, ὧν σπουδαιόταται ἦσαν αἱ πρὸς τὴν Ἀγγλίαν.

1883.

Σχίσεις πρὸς
διαφόρους ἐνά-
μεις, ἰδίᾳ δὲ
πρὸς τὴν Ἀγ-
γλίαν.

Ἀπὸ τοῦ 1572 ἡ ἐμπορία τῶν Ἀγγλῶν ἤκμασεν ἐκ νέου ἐν Ῥωσσίᾳ· διότι καὶ πάλιν ἀπέλαυον τῆς εὐνοίας τοῦ Τσάρου, εὐρίσκοντες πανταχοῦ δικαιοσύνην, βοήθειαν καὶ ἀντίληψιν, ἀγανακτούντων τῶν ἐμπόρων Ὀλλανδῶν καὶ Γερμανῶν, οἵτινες ἐθάρρευον ἵνα διὰ μηχανημάτων καὶ ἐπιβουλῶν βλάψωσιν αὐτοὺς παρὰ τῷ Ἰωάννῃ, δωροδοκοῦντες

1583.

δαφιλῶς τοὺς γραμματεῖς καὶ ἀγλικοὺς αὐτοῦ. Καὶ ἡ Ἐλισάβετ ὠλιγῶρει ὡσαύτως τῶν προτάσεων τῶν ἀρκτῶν δυνάμεων περὶ τῆς βλάβης, ἣν ἡ ἐμπορία αὐτὴ ἐπήνεγκε πρὸς τὴν Εὐρώπην, ἀπειλουμένην ὑπὸ τῆς φιλοδοξίας τῶν Ῥώσσω· διότι μαθοῦσα, ὅτι ὁ βασιλεὺς τῆς Δανίας ἀπῆτει φόρον παρὰ τῶν θαλασσοπόρων Ἀγγλων, τῶν παραπλεόντων τὰς παραλίας τῆς Ῥωσικῆς Λαπονίας, ἔγραψε περὶ τοῦτου τῷ 1581 πρὸς τὸν Ἰωάννην· ὁ δὲ ἀπεκρίνατο· « Γινώσκω, ὅτι ὁ ἐπίβουλος Φρειδερίκος τῆς » Δανίας, βουλευόμενος ἵνα στερῆσῃ τὴν Ῥωσικὴν » πᾶσης κοινωνίας πρὸς τὰς δυνάμεις τῆς Εὐρώπης, » ἀπαιτεῖ τὸν Κόλαν καὶ Πετσέγκαν, ἀρχαῖα κτήματα » τοῦ βασιλείου μου. Ἀφανίσωμεν ἐκ συμφώνου τὰ » βουλευμάτα αὐτοῦ· καθάρισον τὴν θάλασσαν καὶ τὴν » ὁδὸν τοῦ Δούνα διὰ πολεμικῶν πλοίων, τὰ δὲ ἡμέ- » τερα στρατεύματι, κατὰ τὴν παραγγελίαν μου, κα- » ταλήψονται τοὺς λιμένας τοῦ ἀρκτικοῦ Ὠκεανοῦ, » ὅπως ἐξασφαλίσωσι τοὺς ἐμπόρους σου ἀπὸ τῆς βι- »αιοπραγίας τῶν Δανῶν.» Ἄλλ' ὁ Φρειδερίκος, κηρύ- ξας τὰς ἀπαιτήσεις αὐτοῦ ὡς ἀδίκους, καθησύχασε, μὴ διανοούμενος πολεμῆσαι πρὸς τοὺς Ῥώσους ἐν ταῖς ἀγρίαις ἐρήμοις τῆς Λαπονίας καὶ φοβούμενος μὴ δυσχεροσθήσῃ πρὸς τὴν ἰσχυρὰν ἤδη κατὰ θάλασσαν Ἀγγλίαν.

Ἡ εἰλικρινὴς συμμαχία τῶν δύο τούτων δυνάμεων, ἐπιδοκιμαζομένη ὑπὸ τῆς πολιτικῆς φρονήσεως, ἐστηρίζετο καὶ ἐπὶ τῆς φιλίας τοῦ Ἰωάννου πρὸς τὴν βασίλισσαν, ὑποθαλπομένης ὑπὸ τῶν ἐν Μόσχᾳ τότε ἐμπόρων, οἵτινες διεθρύλλουν τὰς μεγάλας ἀρετὰς καὶ τὰς πράξεις τῆς βασίλισσας ταύτης, τὸ κάλ-

λος καὶ χάριν αὐτῆς καὶ τὴν ὑπὲρ τοῦ Τσάρου ἀγαθὴν γνώμην καὶ ἀγάπην· ἔγραφον μάλιστα τινες, ὅτι ὁ Ἰωάννης διανοεῖτο ἵνα γήμη τὴν πεντηκουντοῦτιν ταύτην, ἀλλ' ὠραίαν, γυναῖκα, οὐδεμίαν ὁμῶς σύγχρονος ἱστορικὴ μαρτυρία βεβαιοῖ τὴν βουλήν ταύτην. Ἄλλ' ὁμῶς ὁ Ἰωάννης, ἐλθὼν ἤδη εἰς ἕκτον ἢ ἑβδομον γάμον, καὶ γινώσκων ἤδη τὴν ἐγκυμοσύνην τῆς Μαρίας κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τοῦ δυστυχοῦς τούτου καὶ τελευταίου γάμου, ἐθήρρευε τῶντι ἐπιφρηνῇ τινα γυναῖκα ἐν Ἀγγλίᾳ, ὅπως ἐμπεδώτῃ ἐπὶ μᾶλλον τὴν μετὰ τῆς Ἐλισάβετ συμμαχίαν. Διηγούμεθα τὰ καθ' ἕκαστα τῆς περιεργότητας ταύτης ὑποθέσεως.

Ὁ Ῥοβέρτος Ἰάκωβος, ἰατρός τῆς βασιλίσσης, ἦλθεν εἰς Μότχαν κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1581 κομίζων τὴν ἀκόλυτον πρὸς τὸν Τσάρον ἐπιστολὴν τῆς βασιλίσσης· « Πραχρωῶ σοι τῷ ἐξ αἵματος ἀδελφῷ ἀνδρᾷ » δεινότατον περὶ τὴν ἵκτιν τῶν νόσῳ, οὐχὶ ὡς μὴ ἀναγκαῖόν μοι, ἀλλ' ὡς σοὶ ἀναγκαῖόν. Ἀνάθεσ αὐτῷ » τὴν ὑγίαν σου. Μετ' αὐτοῦ πέμπω πρὸς σέ φαρμακοποιούς καὶ φλεβοτόμους, ἐρχομένους ἐκουσίως ἢ ἀκουσίως, καὶ τοι τοιούτων σπανίζομεν ». Ἐν τῇ συνεντεύξει πρὸς τὸν Ῥοβέρτον ὁ Ἰωάννης ἠρώτησεν αὐτὸν, εἰ εἰσὶν ἐν Ἀγγλίᾳ χῆραι ἢ παρθένοι, ἀξίαι εἰς γάμον μετὰ κυριάρχου. Ὁ δὲ ἰατρός ἀπεκρίνατο· « Γινώσκω μίαν, τὴν Μαρίαν Ἀστιγκος, τριακονταετῆ θυγατέρα τοῦ αὐτονομίου κόμητος Γοτιγγδῶνος, ἀνεψιὰν δὲ τῆς βασιλίσσης πρὸς μητρός. » Ἴσως ὁ Ῥοβέρτος μαντευσάμενος τὴν βουλήν τοῦ Ἰωάννου, εὖνουν πρὸς τὰ συμφέροντα τῆς Ἀγγλίας, ἐκυρίευσεν τῆς φαντασίας αὐτοῦ διαγράφων τὸς ἐξόχους ἀρετὰς τῆς Μα-

1583.

ρίας· τοῦλάχιστον ὁ Τσάρος ἔπεμψε τὴν ταχίστην εἰς Λονδῖνον τὸν εὐγενῆ Πισέμσκη, παραγγελθέντα, ἵνα

1. Συνομολογήσῃ συμμαχίαν μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Ῥωσσίας.

2. Αἰτήσῃται ἀκρόασιν τῆς βασιλίσσης κατ' ἰδίαν καὶ εἶπῃ αὐτῇ τὴν ἀπόρρητον περὶ τοῦ γάμου βουλήν τοῦ Τσάρου, εἰ ὅμως ἡ Μαρία Ἀστιγκος εἶχεν ἐξόχους ἀρετάς, ὅπως γένηται γυνὴ αὐτοῦ· αἰτήσῃται δὲ ἔντευξιν πρὸς τὴν Μαρίαν, ὡς καὶ τὴν εἰκόνα αὐτῆς ἐπὶ ξύλου ἢ ἐπὶ χάρτου.

3. Ἐξετάσῃ περὶ τῆς ἡλικίας αὐτῆς, καὶ εἰ ἦν μεγάλη τὸ σῶμα καὶ εὐσαρκος καὶ λευκόχρους.

4. Ἐξετάσῃ περὶ τῆς πρὸς τὴν βασιλισταν συγγενείας, τῆς τάξεως τοῦ πατρὸς αὐτῆς καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀδελφῶν, καὶ ἐν γένει μάθη ἀκριβέστατα περὶ αὐτῆς. Εἰ δὲ ἡ βασίλισσα ἀντέλεγεν, ὅτι ὁ Τσάρος εἶχε γυναῖκα, ἀποκριθῆ, ὅτι «Ἦν μὲν ἀληθὲς τοῦτο, ἀλλ' ὅτι ἡ γυνὴ αὐτοῦ, μὴ οὔσα θυγάτηρ βασιλέως, μηδ' ἔλκουσα τὸ γένος ἐκ κυρριάρχικου οἴκου, ἀπῆρσεκεν αὐτῷ, ὥστε οὗτος ἀποπέμψει αὐτὴν, ὅπως γήμη τὴν ἀνεψιὰν τῆς βασιλίσσης».

5. Δηλώσῃ, ὅτι ἡ Μαρία ἔμελλεν ἵνα δεχθῇ τὴν Ἑλληνικὴν θρησκείαν, ὡς καὶ πάντες οἱ περὶ αὐτὴν, ὅσοι ἤθελον μένειν ἐν τῇ αὐλῇ τῆς Μόσχας· ὅτι διάδοχος τοῦ θρόνου ἔσται ὁ βασιλόπαις Θεόδωρος, ἀλλ' ὅτι ὑπὲρ τῶν ἀρρένων τέκνων τῆς Ἀγγλίδος περιγκιπίσσης ὀρισθήσονται κτήματα ἰδιαίτερα ἢ κληρουχίαι, ὡς τοῦτο ἐγένετο ἀνέκαθεν ἐν Ῥωσσίᾳ καὶ ὅτι αἱ συνθηκαὶ αὗται ἔσονται ἀμετάβλη-

τιοὶ μὴ ἐνδιδούσης δὲ τῆς βασιλίσσης, παραγγέλλεται ἀναχωρῆσαι.

1583.

Ὁ Πισέμσκη, ἀποπλεύσας ἐκ Κολμογόρου τῇ 11 Αὐγούστου 1582, ἦλθεν εἰς Ἀγγλίαν τῇ 16 Σεπτεμβρίου, τουτέστιν ὅτε διὰ τὸν ἐρημοῦντα τὴν πρωτεύουσαν λοιμὸν ἡ Ἐλισάβετ μετώκησεν ἐν Οὐϊνδζόρ ὅπως οἰκουρῆ. Τὸν πρεσβευτὴν περιέφερον οἱ Ἀγγλοὶ ἀπὸ κώμης εἰς κώμην καὶ ἐξένιζον καὶ ἐγνώριζον αὐτῷ τὴν Ἀγγλίαν, ἀλλὰ οὐδόλως κατέπαυον τὰς αἰτιάσεις αὐτοῦ ὡς ἀπρακτοῦντος ἕξ ἢ ἐπτὰ ἐβδομάδας. Τέλος τῇ 4 Νοεμβρίου αὐτὸς μετὰ τοῦ γραμματέως Νεουδάτσα καὶ τοῦ διερμηνέως Βέκμαν παρέστη τῇ βασιλίσσῃ ἐν τῇ ἐπαύλει Οὐϊνδζόρ, ὅπου ἦσαν πολλοὶ λόρδοι, πατρίκιοι, αὐλικοὶ καὶ οἱ ἔμποροι τῆς ἐν Λονδίῳ Ῥωσσοικῆς ἐταιρίας. Ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Ἰωάννου ἡ Ἐλισάβετ ἠγέρθη, προσέβη μικρὸν καὶ ἔλαβε τὴν ἐπιστολὴν καὶ τὰ δῶρα τοῦ Τσάρου, εἰπούσα μετὰ μειδιάματος, ὅτι ἠγνοεῖ τὴν Ῥωσσοικὴν γλῶσσαν· ἐρωτήσασα δ' εἶτα περὶ τῆς υἱείας τοῦ φίλου αὐτῆς, ἐδήλωσε λύπην ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ βασιλόπαιδος· ἐνὶ δὲ λόγῳ ἀπέδειξε πολλὴν εὐθυμίαν καὶ εὐπροσηγορίαν. Βεβαιοῦντος δὲ τοῦ Πισέμσκη, ὅτι ὁ Ἰωάννης ἠγάπα τὴν βασίλισσαν ὑπὲρ πάντας τοὺς κυριάρχας τῆς Εὐρώπης, ἡ Ἐλισάβετ ἀπεκρίνατο· « Ἀγαπῶ καὶ ἐγὼ αὐτὸν οὐχ ἥττον, καὶ ἐκ ψυχῆς » πῶθ' ἰδεῖν ποτε αὐτόν. » Ἠρώτησε δὲ τὸν πρεσβευτὴν, εἰ ἤρρεσκεν αὐτῷ ἡ Ἀγγλία καὶ εἰ ἐν Ῥωσσίᾳ ἐπεκράτει ἡσυχία. Ὁ δὲ Πισέμσκη, ἐπαινέσας τὴν Ἀγγλίαν ὡς εὐφορον καὶ πολυάνθρωπον, ἐβεβαίω-

1883.

σεν, ὅτι πᾶσαι αἱ ἐπαναστάσεις ἐν Ῥωσσίᾳ κατέπαυσαν, καὶ ὅτι οἱ ἔνοχοι, δηλώσαντες μεταμέλειαν, ἔτυχον τῆς ἐπιεικείας τοῦ Τσάρου.

Ὁ Πισέμοσκης, χαίρων ἐπὶ τε τῇ ὑποδοχῇ καὶ ταῖς τιμαῖς, ὡς καὶ ἐπὶ ταῖς φιλοφρονήσεσι τῆς Ἐλισάβετ, ἠτιᾶτο τὴν περὶ τὰς ὑποθέσεις βραδύτητα· διὸ ἀπέφευγε τὰ προτεινόμενα αὐτῷ ψυχαγωγήματα καὶ κυνηγέσια, ἀποκρινόμενος· » Ἦλλομεν ἐνταῦθα χρηματίσοντες, οὐχὶ δὲ χάριν τέρψων. Ἐσμὲν πρέσβεις καὶ οὐχὶ θηρευταί.» Τῇ δὲ 18 Δεκεμβρίου ἐν τῇ κώμῃ Γρίνουίτς συνέτυχε τὸ πρῶτον τοῖς Ὑπουργοῖς τῆς Ἀγγλίας, πρὸς οὓς εἶπεν, ὅτι ὁ Βατόριος, σύμμαχος τῷ Πάπα καὶ τῷ Αὐτοκράτορι, ἦν ἐχθρὸς τῆς Ῥωσσίας· ὅτι ὁ Τσάρος, ἀγαπῶν τοὺς Ἀγγλοὺς ὡς τοὺς ἰδίους ὑπηκόους, διανοεῖτο ἀπὸ πολλοῦ ἵνα συσφίξῃ τὴν μετὰ τῆς Ἐλισάβετ φιλίαν δι' ἐπισήμου συνθήκης, ὅπως ἕχωσιν ἀμφοτέρωθεν τοὺς αὐτοὺς φίλους καὶ ἐχθροὺς καὶ ἐκ συμφώνου πολεμῶσιν ἢ εἰρηνεύωσι· προσετίθη δὲ, ὅτι ἡ βασίλισσα δύναται βοηθῆσαι τῷ κυριάρχη τῆς Μόσχας, εἰ μὴ διὰ στρατευμάτων, τοῦλάχιστον διὰ χρημάτων, καὶ ὅτι ὁ Τσάρος, μηδὲν πολύτιμον προῖόν ἔχων ὑπὲρ τῆς Ἀγγλίας, ἐζήτει παρ' αὐτῶν πυροβόλα, πανοπλίαι, θείον, νάφθαν, χαλκὸν καὶ κασσίτερον, ἀναγκαῖα εἰς πόλεμον. Οἱ δὲ ὑπουργοὶ τῆς Ἐλισάβετ ἠρώτησαν· « Ἄρά γε ὁ πρὸς τὴν Λιθουανίαν πόλεμος οὐκ ἔληξεν; Ἄλλ' ὁ Πάπας καυχᾶται, ὅτι εἰρήνευσε τὸν Τσάρον πρὸς τὸν Βατόριον.» « Ὁ Πάπας, ἀπεκρίνατο ὁ Πισέμοσκης, δύναται ἐναθρύνεσθαι κατὰ τὸ δοκοῦν· ὁ μονάρχης ἡμῶν γινώσκει τοὺς φίλους καὶ τοὺς ἐχθροὺς.» Οἱ ὑπουρ

γοὶ ἀνήγγειλαν τότε, ὅτι ἡ βασίλισσα συνήνει πάσαις ταῖς προτάσεσι τοῦ Τσάρου· διὸ συνέταξαν τοὺς πρώτους τῆς συνθήκης ὅρους· ἐκάλουν δ' ἐν αὐτῇ τὸν Ἰωάννην ἀδελφὸν καὶ ἀνεψιὸν τῆς Ἐλισάβετ, μεταχειρισθέντες καὶ τὴν ἐξῆς φράσιν· « Ὁ Τσάρος παρακαλεῖ τὴν βασίλισσαν », καὶ προσετίθεσαν, ὅτι οὐδεὶς ἀλλοδαπὸς, πλὴν τῶν Ἑλλήνων, ἐμπορεύεται ἐν τῇ χώρῃ τοῦ Δουίνια, τοῦ Σολόβοσκη, παρὰ τὸν Ὄδιον, Πετσόραν καὶ Μεζέναν. Ἄλλ' ἀγανακτῶν » εἶπεν ὁ Πισέμσκη· « Ὁ κυριάρχης μου ἐστὶν ἀδελφός, οὐχὶ δὲ ἀνεψιὸς τῆς Ἐλισάβετ. Ὁ Τσάρος δηλοῖ τὴν θέλησιν αὐτοῦ, ἀπαιτεῖ, ἐρωτᾷ, ἀλλ' οὐδέποτε » παρακαλεῖ. Οὐδενὶ δὲ παραχωρεῖ τὸ ἐξαιρετικὸν δικαίωμα τοῦ ἐμπορεύεσθαι ἐν Ῥωσσίᾳ. Οἱ ἐπιμέρους ἡμῶν εἰσὶν ἐλεύθεροι πᾶσι τοῖς θαλασσοπόροις ἀλλοδιποῖς. » Ὅθεν οἱ ὑπουργοὶ διεγράψαν τὴν προσηγορίαν τοῦ ἀνεψιοῦ, εἰπόντες ὅτι ἡ προσηγορία αὕτη ἐστὶ φιλόφρων, οὐχὶ δὲ ταπεινωτικὴ, ὡς καὶ τὴν λέξιν παρακαλεῖ· ἀπεδείκνυσον δὲ, ὅτι οἱ Ἕλληνοὶ, ἀνακαλύψαντες διὰ μεγάλων κινδύνων καὶ μόχθων καὶ δαπανῶν τὰ περὶ τῆς ἀρκτώσεως Ῥωσσίας, ἠδύνατο δικαίως ἀπαιτῆσαι ἐξαιρετικὴν προνομίαν διὰ τὴν ἐμπορίαν τοῦ Δουίνια, ἐμέμφοντο δὲ τοὺς νέους δασμοὺς τῆς εἰσαγωγῆς, ἐπαχθεῖς τοῖς ἐμπόροις· ἀλλ' ὁ Πισέμσκη ἀπεκρίνατο, ὅτι οἱ Ἕλληνοὶ οὗτοι, ἀπὸ πολλοῦ παντὸς δασμοῦ, ἐκτῆσαντο παρ' ἡμῶν ἀνήκουστον πλοῦτον, καὶ ὅτι τὸ ἐπιβληθὲν αὐτοῖς ὑπὸ τοῦ Τσάρου τέλος ἦν τὸ ἥμισυ τοῦ συνήθως ἀποτιμώμενου· ὅτι τῷ 1581, κατὰ τὸν ὁμῶν πόλεμον πρὸς τὴν Λιθουανίαν, τὸν Χάνην καὶ ἄλλους ἐχθροὺς, ὁ Τσάρος ἐπέβαλε τοῖς

1584.

Ἄγγλοι ἐμπόροι ἐν' ἀποτίσῳσιν εἰς τὸ ταμεῖον τῆς Μόσχας 1,000 ρούβλια, κατὰ δὲ τὸ 1582, 500· διότι καὶ πάντες οἱ ἄλλοι ἔμποροι, ἄλλοδαποὶ ἢ Ῥώσοι, ἀπέτιον φόρον ἀνάλογον πρὸς τὴν οὐσίαν αὐτῶν διὰ τὸν πόλεμον. Οὕτως ἐτελεύτων αἱ πολιτικαὶ διαπραγματεύσεις καὶ ἤρξαντο αἱ περὶ τοῦ γάμου.

Τῇ 18 Ἰανουαρίου ἡ Ἐλισάβετ μετακαλεσαμένη τὸν δυσχεραίνοντα Πισέμσκη, ἠρώτησεν αὐτὸν κατὰ μόνας περὶ τῆς ἀπορρήτου ὑποθέσεως τοῦ Τσάρου, ἣν ἐγίνωσκεν ἤδη ἐξ ἀναφορᾶς τοῦ ἱατροῦ Ῥοβέρτου. Ἀκούσασα δὲ αὐτοῦ μετὰ μεγάλης προσοχῆς, ἐδήλωσε τὴν εὐγνωμοσύνην διὰ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Ἰωάννου τοῦ συγγενεῦσαι μετ' αὐτῆς, ἀλλ' οὐκ ἐπίστευεν, ὅτι ἡ Μαρία Ἀστιγκος, διαπρέπουσα μόνον ἐπὶ ἠθικοῖς προτερήμασιν, ἀρέσει αὐτῷ, γνωστῷ ἐπὶ φιλοκαλίᾳ προσετίθη δὲ ὅτι « αὐτὴ πρὸ μικροῦ ἐνόσησε φλυζακίᾳσιν, ἐγὼ δ' ἐπ' οὐδενὶ τρόπῳ οὔτε σοὶ ἐπιτρέψω ἰδεῖν αὐτήν, οὔτε » ζωγράφῳ ζωγραφῆται μετὰ προσώπου, φέροντος οὐδ' ἄλλ' ἢ τῆς νόσου ταύτης. » Ἄλλ' ὁ πρεσβευτὴς ἐπέμεινε. Τότε ἡ βασίλισσα ἐνέδωκεν ἀπαιτήσασα δὲ μόνον τὸν ἀναγκαῖον χρόνον πρὸς ἐντελεῆ ἀνάβρωσιν τῆς νόμφης, ἔποιήσατο λόγον περὶ τῶν ὄρων τοῦ γάμου. Ἡ Ουγάτηρ Ἐρρίκου τοῦ Η', ἐξάκις νυμφευθέντος, οὐδαμῶς ἐθαύμασεν, εἰ ὁ Τσάρος, ἔχων γυναῖκα, ἐζήτηε ἄλλην, ἀλλ' ἤθελε πρότερον ἵνα διὰ συνθήκης ἐξασφαλίσῃ τὰ δικαιώματα τῆς Τσαρίνης καὶ τῶν τέκνων αὐτῆς. Μετὰ δὲ τὴν ἐντευξίν ταύτην ἀπέπεμψε τὸν πρεσβευτὴν, ὅστις ἐπὶ

πολλούς μῆνας περιέμενε ν ἰδεῖν τὴν Μαρίαν Ἄ- 1584.
στιγχοσ.

Ἐν τούτοις ἡ γυνὴ τοῦ Ἰωάννου τῆ 19 Ὀκτω-
βρίου ἔτεκεν υἱόν, κληθέντα Οὐάρον-Δημήτριον, λίαν
δυστυχῆ πρὸς τε ἑαυτὸν καὶ πρὸς τὴν Ῥωσσίαν
καὶ ἀνάιτιον πολυχρονίων ἐγκλημάτων καὶ συμ-
φορῶν. Ἄλλ' ἡ εὐτυχία, ὅτι ἐγένετο πάλιν πατὴρ
ὁ Ἰωάννης, οὐδόλωσ συνεκίνησεν αὐτόν· διότι διενοεῖ-
το πάντοτε ἴν' ἀποπέμψῃ τὴν μητέρα τοῦ Δημητρίου,
ὅπως γήμη τὴν ἀνεψιάν τῆς Ἐλισάβετ' ὥστε οὐ-
δεμίαν νέαν ὀδηγίαν ἔδωκε τῷ Ηισέμσκη, ὅσ τις,
μαθὼν ἐν Λονδίῳ τὴν γέννησιν τοῦ βασιλόπαιδος
καὶ μὴ πιστεῦσων αὐτῇ, ἔλεγε τοῖς Ἀγγλοῖς ὑπουρ-
γοῖς· «Κακόβουλοι ἄνθρωποι ἐπενόησαν τὸ νέον τοῦτο,
» ὅπως διαλύσωσι τὰς περὶ γάμου διαπραγματεύσεις, λησι-
» τελεῖς τῇ τε ὑμετέρα καὶ τῇ ἐμῇ πατρίδι· ἡ βασίλισσα
» ὀφείλει πιστεῦσαι τῇ ἐπιτολῇ τοῦ Τσάρου καὶ ἐμοὶ
» τῷ πρεσβευτῇ αὐτοῦ. » Ἐτέλος τῆ 18 Μαΐου ὁ
Ηισέμσκης παρηγγέλθη ἵνα μεταβῇ εἰς τὸν κῆπον
τοῦ καγγελαρίου Θωμᾶ Βρόνλεϋ, ὅσ τις, προὔπαντή-
σας αὐτῷ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ τῆς νύμφης, τοῦ κόμη-
τος Γοντιγγτῶνος, ὠδήγησεν εἰς λαμπρὰν σκιὰδα,
ὅπου μετ' ὀλίγον ἤλθε καὶ ἡ Μαρία μετὰ τῆς γυναι-
κὸς τοῦ Καγγελαρίου, τῆς κομίσσης Γοντιγγτῶνος, καὶ
μετὰ πολλῶν ἐπιφανῶν Ἀγγλίων. Ὁ δὲ Βρόνλεϋ
εἶπε τῷ πρεσβευτῇ· « Ἴδε αὐτὴν· παρατήρησον καὶ
» ἐξέτασον ὅσον θέλεις· ἡ βασίλισσα ἠθέλησεν
» ἵνα ἴδῃς τὴν Μαρίαν ἐν ὑπείθρῳ, οὐχὶ δ' ἐν σκοτεινῷ
» τόπῳ, ἐν δωματίοις. » Ἡ νύμφη προσεκύνησε τότε
καὶ ἔμενεν ἀκίνητος ἐνώπιον τοῦ ἐπικινδύνου πρὸς
γυναικείαν φιλαυτίαν κριτοῦ, ὅσ τις, ἐπιθυμῶν ἵνα

1583.

φανῆ ἀξίος τῆς πρὸς αὐτὸν πίστεως τοῦ Ἰωάννου, ἠτένισε τὴν περιδεῆ Ἀγγλίδα, ὅπως ἴδῃ τὰ πάντα καὶ μηδὲν διαφύγῃ τὴν προσοχὴν αὐτοῦ, ἐντυπώσῃ δὲ τὴν ἰδέαν αὐτῆς ἐν τῇ μνήμῃ αὐτοῦ ἀλανθάστως, καὶ μεταδώσῃ αὐτὴν τῷ κυριάρχῃ· τέλος δ' εἶπεν, ἀρκεῖ συμπεριεπάτησε τῇ νόμφῃ ἐντὸς τοῦ κήπου, κατέλειπεν αὐτὴν, καὶ πάλιν συνήντα καὶ ἐξήταζεν ἔτι. Τέλος δ' ἔγραψε πρὸς τὸν Τσάρον· « Ἡ Μαρία Ἀστιγὸς ἐστὶ μεγάλη τὸ σῶμα, κομψὴ καὶ λεπτὴ καὶ λευκοπρόσωπος· ἔχει ὀφθαλμοὺς φαιοὺς, τρίχας ξανθὰς, ῥίνα εὐθεῖαν καὶ δακτύλους μακροὺς. » Οὐδὲν δ' ἔλεγε περὶ τοῦ κάλλους καὶ τῶν χαρίτων αὐτῆς. Ἡ Ἐλισάβετ, ἐπιτρέψασα ἀκουσίως τρόπον τινα αὐτῷ ἐξετάσαι τὴν ἀνεψιάν, ἦν περίεργος ἵνα μάθῃ τὴν περὶ τούτου γνώμην τοῦ Πισέμσκη· προστίθη δὲ, ὅτι βεβχίως ἡ Μαρία οὐκ ἤρρεσκεν αὐτῷ, καὶ ὅτι ἡ εἰκὼν τοῦ προσώπου αὐτῆς, πεμπτομένη μετ' αὐτοῦ καὶ μηδὲν κεκαλλωπισμένη ὑπὸ τοῦ ζωγράφου, ἀναμφιβόλως οὐκ εὐχαριτεῖται τῷ ἐκλεκτικῷ Ἰωάννῃ. Ἀλλ' ὁ πρεσβευτὴς ἔλεγε τὰ ἐναντία πρὸς τὴν Ἐλισάβετ· ὡς δὲ φαίνεται, εὐηρέστησεν αὐτῇ ἐπαινῶν τὴν Μαρίαν. Ἐπομένως ἀμφότεραι ἐπέθυμον τὸν γάμον. Ἀλλ' ἡ Μαρία, καταπτοηθεῖσα ὑπὸ τῶν διαφόρων διηγήσεων περὶ τῆς θηριωδίας τοῦ Τσάρου, μετέβαλε γνώμην, καὶ εὐκόπως ἐπεισε τὴν βασίλισσαν ἵνα ἀπαλλάξῃ αὐτὴν τῆς τιμῆς ταύτης.

Ἐστίασασα μεγαλοπρεπῶς τὸν πρεσβευτὴν ἐν τοῖς ἀνακτόροις Γρίνουιτς ἡ Ἐλισάβετ, ἐνεχείρισεν αὐτῷ δύο ἐπιστολάς πρὸς τὸν Ἰωάννην· καὶ διὰ τῆς μὲν ἀπένεμεν αὐτῷ εὐχαριστίας ἐπὶ τῇ προτάσει τῆς συμ-

Εἰκὼν τῆς Μαρίας Ἀστιγὸς.

1583.

μαχίας, διὰ δὲ τῆς ἐτέρας ἐδήλου τὴν χαρὰν αὐτῆς ἐπὶ τῇ βουλῇ αὐτοῦ τοῦ ἐπισκεφθῆναι τὴν Ἀγγλίαν, ὡς ἤκουσεν, οὐχὶ ὅπως ἀποφύγη οἰονδήποτε κίνδυνον ἐν ἐπαναστάσει ἢ ἐν συμφορᾷ τινι, ἀλλὰ μόνον ὅπως γνῶριση προσφιλῆ ἀδελφὴν, ἐτοιμῶς ἔχουσαν ἀποδείξει αὐτῷ, ὅτι ἡ χώρα αὐτῆς ἐστὶν αὐτῷ ἄλλη Ῥωσσία. Μετὰ τοῦ Πισέμσκη ἀνεχώρησεν εἰς Μόσχαν ὡς πρεσβευτῆς τῆς Ἀγγλίας ὁ Ἱερώνυμος Βάους, ὅπως ἀποπεράνη πάσης τὰς πολιτικὰς καὶ ἀπορρήτους ὑποθέσεις, ὡς ἐδήλωσεν ἡ Ἐλισάβετ.

Πρεσβεία τῆς
Ἐλισάβετ εἰς
Μόσχαν.

Χαίρων ὁ Ἰωάννης ὑπεδέχθη φιλοφρονέστατα τὸν Βίους τῇ 24 Ὀκτωβρίου 1583· ἐρωτήσας δὲ διαφερόντως περὶ τῆς ὑγείας τῆς Ἐλισάβετ, ἐκέλευσε τὸν Εὐπατρίδην Νικήταν Ῥωμανοῦ Ἰούριεβ, τὸν Βόγδανον Ἰακώβου Βέλσκην καὶ τὸν γραμματέα Ἀνδρέαν Τσελκάλοβ, ἵνα παραχρῆμα διατάξαντες μετὰ τοῦ πρεσβευτοῦ τούτου τοὺς ὄρους συμμαχίας μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Ῥωσσίας, ἐνισχοληθῶσι περὶ τὴν ἀπορρήτον ὑπόθεσιν τοῦ γάμου. Κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Πισέμσκη ἐφαίνοντο ἀμφότερα τῷ Τσάρῳ εὐχερῆ καὶ ἀνεκρίβωλα, ἀλλ' ἠπατάτο. Ἴσως καὶ ἡ Ἐλισάβετ ἠπιτήθη ἐκλέξασθαι πρὸς ἐμπέδωσιν τῆς πρὸς τὸν Ἰωάννην φιλίας τὸν Βάους, ἄνδρα ἀγροῖκον καὶ δυσδιάλλακτον, ὅς τις κατὰ τὴν πρώτην ἐντευξιν ἐδήλωσε βητῶς, οὐδὲ λέξιν δύναται μεταβαλεῖν ἐν τοῖς ὅροις, τοῖς ὑπὸ τῶν ὑπουργῶν τῆς Ἀγγλίας παραδοθεῖσι τῷ Ῥώσῳ πρεσβευτῇ κατὰ τὴν ἐν Λονδίῳ διαμονὴν αὐτοῦ, καὶ ὅτι ἡ Ἐλισάβετ προθύμως ἔχει εἰρηνεῦσαι τὸν Τσάρον, πρὸς ὃν τινα οὗτος θέλει, οὐχὶ δὲ καὶ πολεμῆσαι πρὸς τοὺς ἐχθροὺς τῆς

1683.

Ῥωσσίας· ἐπειδὴ φεῖδεται τοῦ αἵματος τῶν λαῶν, οὓς ὁ Θεὸς ἐνεπίστευσεν αὐτῇ· προσέτι δέ, ὅτι ἡ Ἀγγλία διάγει ἐν φιλίᾳ πρὸς τὴν Λιθουανίαν, Σουηδίαν καὶ Δανίαν. Ὁ δὲ Ἰωάννης ἀπεκρίνατο· « Πῶς οὖν ἔσομαι σύμμαχος τῆς βασιλείσσης, εἰ οἱ πρῶτιστοι ἐχθροὶ μου εἰσι φίλοι αὐτῆς; Ἀνάγκη ἵνα ἡ Ἐλισάβητ πείσῃ τὸν Βατόριον εἰς συνομολόγησιν μονίμου πρὸς τὴν Ῥωσσίαν εἰρήνης, ἀναγκάζουσα αὐτὸν ἵπποδοῦναί μοι τὴν Λιθονίαν καὶ τὴν χώραν τοῦ Πολότσκου, ἢ ἄλλως κηρυξάτω συμφώνως πρὸς ἐμὲ πόλεμον τῇ Λιθουανίᾳ. » Ὁ δὲ Βάουρ ἀπεκρίνατο ἐντόνως· « Ἡ βασίλισσα νομίζει με ἄφρονα, εἰ συνηγουν τοιαύτη συνθήκη. » Ἄλλ' ἐπέμεινεν ἕνα λάβη ὑπὲρ τῶν Ἀγγλῶν τὴν ἐξαιρετικὴν προνομίαν τοῦ ἐλλιμενίζεσθαι ἐν ταῖς ἀρκτώσις ἡμῶν λιμέσι τοῦ βασιλείου, ὡς πρότερον. Οἱ δ' εὐπατρίδαι εἶπον αὐτῷ, ὅτι « τότε εἶχομεν χάριν τῆς κοινῆς Εὐρωπαϊκῆς ἐμπορίας τὸν ἐν τῇ Βαλτικῇ λιμένα Νάρβαν, ἀφαιρεθέντα ἀφ' ἡμῶν ὑπὸ τῶν Σουηδῶν, καὶ ὅτι ἤδη οἱ ἔμποροι τῆς Γερμανίας καὶ Γαλλίας καὶ Ὀλλανδίας συναλλάσσονται πρὸς τὴν Ῥωσσίαν ἐν τοῖς ἀρκτώσις λιμέσιν, ὅθεν ἀδυνατοῦμεν ἵνα ἐκδιώξωμεν αὐτοὺς χάριν τῆς Ἐλισάβητ. Ἰερώτατος νόμος ταῖς ἐπικρατείαις ἐστὶ τὸ κοινὴ συμφέρον, ὅπερ εὐρίσκομεν ἐλευθέρως ἐμπορευόμενοι μετὰ πάντων τῶν Εὐρωπαίων, καὶ οὐδόλως δυνάμεθα ὑποβαλεῖν ἡμᾶς τοῖς Ἀγγλοῖς, παρεπιδήμοις ἐν Ῥωσσίᾳ, οὐχὶ δὲ δεσπόταις. Πλὴν δὲ τούτου οὐκ αἰσχύνονται οὗτοι δολιευόμενοι περὶ τὴν ἐμπορίαν καὶ κομίζοντες ἡμῖν διεφθαρμένα ἐριοῦχα· μάλιστα δὲ τινες αὐτῶν κοινολογοῦνται πρὸς τοὺς βασιλεῖς τῆς Σουηδίας καὶ Δα-

νίας, ἐχθρούς τοῦ Τσάρου, προθύμως βοηθοῦντες αὐτοῖς καὶ γράφοντες ἐκ Μόσχας εἰς Ἀγγλίαν ἄρρητα κατὰ τῆς ἡμετέρας ἐπικρατείας, καλοῦντες τοὺς Ῥώσους ἀμαθεῖς καὶ μωροὺς· ὅτι Ἰωάννης ἐπελάθετο τῶν θρασειῶν τούτων ὕβρεων χάριν τῆς βασιλείσσης, ἧις ἀναμφιβόλως οὐδόλως διανοηθήσεται ἵνα προστάξῃ μονάρχῃ, ᾧ οὔτε αὐτοκράτορες, οὔτε σουλτάνοι, οὔτε οἱ ἐπιφανέστατοι βασιλεῖς προστάττουσιν.» Εὐθέως δὲ ὁ πρεσβευτὴς ἀπεκρίνατο ὀργίλως· « Οὐδεὶς ἐστὶν ἐνδοξότερος κυριάρχης τῆς » Ἐλισάβετ· διότι οὔτε τοῦ αὐτοκράτορος, ὃν ὁ πατὴρ αὐτῆς ἐμισθοδοτεῖ, ὅπως πολεμῇ πρὸς τὴν Γαλλίαν, οὔτε αὐτοῦ τοῦ Τσάρου κατωτέρα ἐστί.» Ὅργισθεὶς ἐκ τῶν λόγων τούτων ὁ Ἰωάννης, ἐξέβαλε τῶν ἀνακτόρων τὸν Βίους, ὡς οὗτος λέγει· ἀλλὰ παραχρῆμα μετεμελήθη, καὶ ἐπαινῶν τὸν ὑπὲρ τῆς ἀδόξης τῆς βασιλείσσης ζῆλον τοῦ πρεσβευτοῦ εἶπε· « Δῶν μοι ὁ Θεὸς » τοιοῦτους πιστοὺς ὑπηρέτας.» Πρὸς ἀπόδειξιν δὲ συγκταβάσεως ὁ Τσάρος παρεχώρησε μόνοις τοῖς Ἀγγλοῖς τὸ δικίωμα τοῦ προσορμίζεσθαι εἰς τοὺς λιμένας Κιρελίης, Βαργούζης, Μεζένα, Πεσέγκα καὶ Σούμτσου, τάσων τοὺς τοῦ Ποδοζέρου καὶ Κόλα ὑπὲρ τῶν ἄλλων ἐμπόρων· ὁ δὲ Βάους ἐπανελάμβανεν ἀκαταπαύστως· « Οὐδόλως θέλομεν ἀντιζήλους.» Ἐπειδὴ δὲ ὑπώπτειε τοὺς μεγιστᾶνας τοῦ Τσάρου, ἰδίᾳ δὲ τὸν γραμματεᾶ Ἀνδρέαν Τσελκάλοβ, ὡς δωροδοκῆντα ὑπὸ τῶν Ὁλλανδῶν ἐμπόρων, ἤτει ἔντευξιν πρὸς τὸν Τσάρον, ὁ δὲ μετεκαλεῖτο αὐτὸν καὶ ἀπήλλαττε πάντοτε ὡς ἰσχυρογνώμονα καὶ ἀκαμπτον.

Ἐλπίζων ὁ Τσάρος, ὅτι τοῦλάχιστον διαπράξει τὸν γάμον, παρήγγελλε τῷ Βάους ἵνα μεταβῇ κρυφίως

1583.

εἰς τ' ἀνάκτορα ἄνευ ξίφους καὶ ἐγχειριδίου τῆ 13 Δεκεμβρίου. Ἄμα δὲ ἐλθόντος τούτου, πάντες οἱ αὐλικοὶ ἐξῆλθον τοῦ δωματίου, ἔνθα ἔμειναν μόνον οἱ εὐπατρίδαι Θεόδωρος Τρουβετσκόης, Νικήτας Ῥωμανοῦ Ἰούριεβ, Δημήτριος Γοδουνόβ, Βέλσκης καὶ οἱ εὐγενεῖς τοῦ συμβουλίου Τατίσεβ, Τσερεμισίνοβ καὶ Βοέϊκοβ, πάντες καθήμενοι πρὸς τινὶ γωνίᾳ· οἱ δὲ γραμματεῖς Τσελκάλοβ, Γρόλοβ καὶ Στρέσνεβ ἴσταντο παρὰ τῆ ἐστία. Νεύσαντος διὰ τῆς χειρὸς τοῦ Ἰωάννου, ὁ Βίους μετὰ τοῦ διερμηνευτοῦ, ὁ Ἰούριεβ, ὁ Βέλσκης καὶ ὁ Τσελκάλοβ ἐπλησίασαν πρὸς αὐτόν· ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς πάντα τὰ περὶ τῶν διαπραγματεύσεων τοῦ γάμου ἐν Ἀγγλίᾳ, ὅσα ἤκουσε παρὰ τοῦ Πισέμσκη καὶ τοῦ ἱατροῦ Ῥοβέρτου, καὶ ἐδήλωτε τὴν βουλήν αὐτοῦ, ὅπως γήμη τὴν Μαρίαν Ἀστιγκος, ἀλλ' ἐπεθύμει ἕνα μάθη, εἰ ἡ βασίλισσα κατένευεν εἰς τὸν γάμον τοῦτον καὶ συνεφώνει, ὅπως ἡ κόμμη δεχθῆ τὴν θρησκείαν ἡμῶν. Ὁ δὲ Βίους ἀπεκρίνατο· «Ἡ χριστιανικὴ πίστις πανταχοῦ ἐστὶν ἡ αὐτὴ, ἀμφιβάλλει δὲ, ἐὰν ἡ Μαρία συναινέσῃ εἰς ἀλλαγὴν τῆς θρησκείας· ὅτι καχεκτικὴ ἐστὶ καὶ δυσειδής, ἡ δὲ βασίλισσα ἔχει πλησιαιτέρας συγγενεῖς πολὺ εὐειδέστερας, ἅς αὐτὸς ὁμοῦς ἐν ἀγνοίᾳ αὐτῆς οὐδόλως τολμᾷ ὀνομάσαι· ὅτι ὁ Τσάρος δύναται ζητῆσαι εἰς γάμον ἢ ἂν εὖρη ἀρεστήν.» Ὁ δὲ Ἰωάννης ὑπέλαβε· «Πρὸς τί ἤλθες ἐνταῦθα; Πρὸς ἄρνησιν; Πρὸς ματαιολογίαν; Πρὸς ἀμέτρους ἀπαιτήσεις, περὶ ὧν ὁ ἐν Λονδίῳ πρεσβευτῆς μου ἀπήντησεν ἤδη τοῖς ὑπουργοῖς τῆς Ἑλισαβετ; Πρὸς πρότασιν νέου ἀνωνόμου, ἐπομένως ἀνυποστάτου συνοικεσίου;» Ἀποκαλῶν δὲ αὐτόν ἁπαίδευτον καὶ ἄφρονα πρεσβευτὴν

ἐπήνεγκεν· « Οὐδόλως αἰτῶ παρὰ τῆς Ἐλισάβετ ἵνα με-
 »σιτεύσῃ μεταξύ τοῦ Βατορίου καὶ ἐμοῦ, ἀλλὰ μόνον συμ-
 »μαχίαν μετὰ τῆς Ἀγγλίας. » Ταῦτα εἰπὼν παρήγγειλε
 τῷ Βάουσι ἵνα παρασκευασθῇ εἰς ἀναχώρησιν. Τότε
 οὗτος, λυπούμενος ἐπὶ τῇ ἀποτυχίᾳ τῆς πρὸς αὐτὸν
 ἐντολῆς, προὔφασίζετο ἄγνοιαν τῶν Ῥωσσοικῶν ἐθίμων,
 προέτρεπε δὲ τὸν Τσάρον ἵνα κοινολογησῆται ἐκ νέου πρὸς
 τὴν Ἐλισάβετ, βεβαιῶν αὐτὸν, ὅτι αὕτη χαίρει ἀν-
 λογιζομένη τὴν συγγένειαν καὶ συμμαχίαν μετὰ κρα-
 τίστου βασιλέως, καὶ ὅτι πέμψει πρὸς αὐτὸν τὰς εἰ-
 κόνας δέκκι, καὶ ἴσως πλειόνων, τῶν ἐπιφανεστάτων
 καὶ εὐεϊδεστάτων παρθένων τοῦ Λονδίνου, καὶ ὅτι, καί
 τοι ἀγαπῶσα τὴν εἰρήνην, δύναται ἐν πολέμῳ παρασχεῖν
 τῇ Ῥωσσίᾳ στρατιώτας καὶ χρήματα, εἰ ὁ Ἰωάννης
 συνῆκει ἵνα παραχωρήσῃ τοῖς Ἀγγλοῖς πάντα τὰ
 ἀρχαῖα ἐξαιρετικὰ προνόμια ἐπὶ τῆς ἐμπορίας τοῦ
 ἀρκτώου Δουίνα. Ὁ δὲ Ἰωάννης θουκολούμενος ὑπὸ τῆς
 ἐλπίδος, ὅτι ἔσεται ἀνὴρ τῆς ἀξιεράστου Ἀγγλίδος,
 καὶ ὑπερτιμῶν τὴν φιλίαν τῆς Ἐλισάβετ, ἔγνω ἵνα
 πέμψῃ νέαν πρεσβεῖαν εἰς Λονδίνον. Καὶ τοι δ' ἀγα-
 νακτῶν κατὰ τοῦ Βάουσι, ἐτιμώρησεν ἀνεξετάστως
 ὑπαλλήλους τινὰς Ῥώσσους, οὓς οὗτος ἐμέμφετο,
 ὅπως ὁ φίλε ρις κι πλεονέκτης ἀνὴρ, κατὰ
 τοὺς λόγους τῶν ἡμετέρων ὑπουργικῶν πράξεων, μὴ
 ἀναχωρήσῃ ἐκ τῆς Ῥωσσίας δυσφορῶν· ἀλλ' οὔτε ὁ
 Βάουσι προὔλαθεν ἀναχωρῆσαι, οὔτε ὁ Τσάρος πέμψαι
 πρεσβευτὴν εἰς Λονδίνον!

1583

1584.

Περιήλθομεν εἰς τὴν διαγραφὴν ἐπισήμου καὶ μεγά-
 λης ὥρας. .! Διαγράψαντες τὸν βίον τοῦ Ἰωάννου
 μέλλομεν ἰδεῖν τὸ τέλος αὐτοῦ, ἐπίσης θαυμάσιον καὶ
 ἐπιθυμητὸν τῇ ἀνθρωπότητι, ἀλλὰ φοβερόν τῇ φαντα-
 ῆ Νόστος καὶ τε-
 λευτῇ τοῦ Ἰω-
 ἀννου.

1584

σία, ἐπειδὴ ὁ τύραννος ἐτελεύτησεν ὡς ἔζησεν, ἐξολοθρεύων τοὺς ἀνθρώπους, καὶ τοὶ αἱ σύγχρονοι παραδόσεις σιωπῶσι τὰ τελευταῖα αὐτοῦ θύματα. Δυνάμεθα ἄρα πιστεῦσαι τῇ ἀθανασίᾳ καὶ μὴ φρίξαι ἀναλογιζόμενοι παρόμοιον θάνατον; Ἡ φοβερὰ αὕτη ὄρα, ἦν αὐτῇ ἡ συνειδήσις τοῦ Ἰωάννου καὶ οἱ ἀθῶοι μάρτυρες προεῖπον αὐτῷ πρὸ πολλοῦ, ἠγγίζεν ἐν σιγῇ πρὸς αὐτὸν, καὶ τοὶ μὴ προβάντα εἰς ὀφθαλμὸν γῆρας καὶ διατηρήσαντα ἀκμαίας τὰς νοεράς δυνάμεις καὶ πάσας τὰς ὁρμὰς τῆς καρδίας αὐτοῦ. Εὐρωστος δ' ὧν ἠλπίζε βίον πολυχρόνιον· ἀλλὰ ποῖα σωματικὴ δύναμις δύναται ἀντιστῆναι πρὸς τὴν ἀγρίαν κύμανσιν τῶν ταρασσόντων τὸν ζοφῶδη βίον τοῦ τυράννου παθῶν; Ὁ συνεχῆς τρόμος ὀργῆς καὶ φόβου, ὁ ἔλεγχος τῆς μὴ μετανοούσης συνειδήσεως, αἱ βδελυραὶ ἐκστάσεις τῆς ἀποτροπαίου ἠδυπαθείας, αἱ βίβλατοι τῆς κατασχύνης, ἡ ἀδύνατος κακία ἐν τοῖς ἀτυχήμασι τοῦ πολέμου, τέλος ἡ κητοχθόνιος τιμωρία τῆς παιδοκτονίας κατέβαλον τὰς ἀνθρωπίνους δυνάμεις τοῦ Ἰωάννου, ὅστις ἐνίοτε ἠσθάνετο λυπηρὸν μαρασμὸν, πρόδρομον τοῦ τέλους αὐτοῦ, ἀλλ' ἐπάλασε πρὸς αὐτὸν, κατὰ δὲ τὸν χειμῶνα τοῦ 1584 ἐξησθένησεν ἐπισιθητῶς. Τότε ἐφαίνετο κομήτης μεταξύ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου καὶ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ. Ὁ περίεργος Ἰσάρος ἐξῆλθεν ἵνα ἴδῃ αὐτὸν ἐκ τῆς ἐρυθρᾶς κλίμακος, θεασάμενος δὲ ἐπὶ πολὺ, ἠλλοιώθη τὸ πρόσωπον καὶ εἶπε τοῖς περὶ αὐτὸν, Ἴδού ὁ οἰωνὸς τοῦ θανάτου μου. Ταρασσόμενος δ' ὑπὸ τοῦ λογισμοῦ τούτου ἐζήτησεν ἐν τῇ Ἑλλάδι καὶ Λαπονίᾳ ἀστρολόγους καὶ μάγους· συνήθροισε δὲ περὶ τοὺς ἐξήκοντα, τάξας αὐτοῖς ἐν Μόσχᾳ οἴκημα, ὅπου καθ' ἑκάστην ὁ ἀγαπητὸς αὐτῷ Βέλσκησ συνεξήταζεν αὐτοῖς περὶ

τοῦ κομήτου. Ἄλλὰ μετ' ὀλίγον ὁ Ἰωάννης ἐνόσησε βαρέως· διότι τὰ ἔντερα αὐτοῦ ἤρξαντο διαφθείρεσθαι, τὸ δὲ σῶμα ἐξωγχοῦτο. Λέγεται ὅτι, τῶν ἀστρολόγων ἀναγγειλάντων αὐτῷ, ὅτι ἐπὶ τινος μόνον ἡμέρας ζήσει, τουτέστι μέχρι τῆς 18 Μαρτίου, ἐκέλευσεν αὐτοὺς σιγᾶν, ἀπειλῶν, ὅτι καύσει αὐτοὺς ζῶντας, εἰ ἐτόλμων διαδοῦναι τὴν πρόβρῃσιν ταύτην. Κατὰ τὸν Φεβρουάριον ἠσχολεῖτο ἔτι περὶ τὰς ὑποθέσεις· κατὰ δὲ τὴν 10 Μαρτίου, ἐλπίζων ἀνάβρῳσιν, παρήγγειλε τὸν ἐρχόμενον εἰς Μόσχαν πρεσβευτὴν τῆς Α. θουανίας ἵνα στήσῃ τὴν πορείαν διὰ τὴν νόσον αὐτοῦ· ἀλλ' ὁμως συνεκάλεσε τοὺς εὐπατρίδας καὶ συνέταξε τὴν διαθήκην, ἐν ἧ ὠρίζε τὸν βασιλόπαιδα Θεόδωρον διάδοχον καὶ μονάρχην, καὶ ἀνηγόρευσε ἐπιφανεῖς ἄνδρας συμβούλους, ὅπως φροντίζωσι τῆς εὐημερίας τῆς ἐπικρατείας καὶ κουφίζωσι τὸν νέον Θεόδωρον, ἀσθενῆ τὸ τε σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν, τοῦ βάρους τῶν πολιτικῶν φροντίδων· οὗτοι δ' ἦσαν ὁ πρίγκιψ Ἰωάννης Πέτρου Σούισκης, περικλεῆς ἐπὶ τῇ ἀμύνῃ τοῦ Ησκόβου, ὁ Ἰωάννης Θεοδώρου Μοτισλάβσκης, υἱὸς τῆς ἀνεψίᾳς τοῦ μεγάλου ἡγεμόνος Βασιλείου, ὁ Νικίτας Ῥωμνοῦ Ἰούριεβ, ἀδελφὸς τῆς πρώτης Ἰσαρίνης, τῆς ἐναρέτου Ἀναστασίας, ὁ Βορίτης Γοδουνόβ καὶ ὁ Βέλσκης. Ὄρισε δὲ τὴν πόλιν Οὐγλιτσον ὡς κληρουχίαν τοῦ νηπίου Δημητρίου καὶ τῆς μητρὸς τούτου, οὗ ἡ ἀνατροφή ἀνετέθη μόνῳ τῷ Βέλσκη. Ἀποδεικνύων δὲ τὴν πρὸς τοὺς εὐπατρίδας καὶ στρατιώτας εὐγνωμοσύνην, ἐκάλει αὐτοὺς φίλους καὶ συστρατιώτας ἐν τῇ κατακτῆσει τῶν βασιλείων τῶν ἀπίστων καὶ ἐν ταῖς κατὰ τῶν ἵπποτων τοῦ Λιθουανικοῦ τάγματος, τοῦ Χάνη καὶ τοῦ Σουλτάνου νίκαις· ἐνουθέτει τὸν

1314.

Θεόδωρον, ὅπως βασιλεύσῃ μετ' εὐσεβείας, ἀγάπης καὶ ἐλεούσας, συμβουλευῶν αὐτῷ ὡς καὶ τοῖς πέντε πρώτοις ἄρχουσι τῆς ἐπικρατείας ἀποφεύγειν τὸν πόλεμον πρὸς τὰς χριστιανικὰς δυνάμεις· ἐποίησε λόγον περὶ τῶν ὀλεθρίων συνεπειῶν τοῦ πρὸς τὴν Λιβονίαν καὶ Σουηδίαν πολέμου· ἐλυπεῖτο τὴν ἀδυναμίαν τῆς Ῥωσσίας, καὶ ἐνετείλατο ἐλάττωσιν τῶν φόρων καὶ τὴν ἀπόλυσιν πάντων τῶν ἐν φυλακαῖς κρατουμένων, καὶ αὐτῶν τῶν αἰχμαλώτων Λιθουανῶν καὶ Γερμανῶν. Ἐφαίνεται δὲ, ὅτι παρασκευαζόμενος εἰς ἐγκατάλειψιν τοῦτε θρόνου καὶ τοῦ κότμου, ἐπεθύμει ἵνα διαλλαγῇ πρὸς τὴν συνείδησιν καὶ τὴν ἀνθρωπότητα καὶ τὸν Θεόν, καὶ ὅτι ἀνένηψεν ἐκ τῆς κακίας, καὶ ἐπεθύμει σῶσαι τὸν υἱὸν ἀπὸ τῶν ὀλεθρίων αὐτοῦ πλανῶν· ἐφαίνεται, ὅτι ἡ ἀκτίς τῆς ἱεράς ἀληθείας ἐφώτισε τέλος τὴν ζοφερὰν καὶ ψυχρὰν αὐτοῦ καρδίαν ἐπὶ τοῦ χεῖλους ὄντος τοῦ τάφου, καὶ ὅτι ἡ μετάνοια κατίσχυσεν αὐτοῦ, ὅτε ὁ ἄγγελος τοῦ θανάτου παρέστη ἀοράτως ἀναγγέλλων αὐτῷ τὴν αἰωνιότητα. . . .

Ἄλλ' ἐν ᾧ ἡ αὐλὴ εἰσίγα θλιβομένη, διότι αὕτη θλίβεται ἐπὶ ἐκάστῳ ἀποθνήσκοντι μονάρχῃ εἰλικρινῶς ἢ κατὰ προσποίησιν· ἐν ᾧ ἡ χριστιανικὴ ἀγάπη κατένυσσε τὴν καρδίαν τοῦ λαοῦ, οἱ δὲ κάτοικοι τῆς πρωτευούσης, ἀμνημονοῦντες τῆς ὀμότητος τοῦ Τσαρρου, προσηύχοντο ἐν τοῖς ναοῖς καὶ ἐδέοντο ὑπὲρ τῆς ἀναρρώσεως αὐτοῦ· ἐν ᾧ οἱ ὑπὸ δυσμένειαν οἴκοι καὶ αἰχῆραι καὶ τὰ ὄρφανὰ τῶν ἀδίκως φονευθέντων ἐδέοντο ὑπὲρ αὐτοῦ, τί ἐπραίτηεν ὁ Ἰωάννης προσεγγίζων πρὸς τὸν τάφον; Κατὰ τὰς στιγμὰς τῆς ἀπὸ τῆς νόσου ἀνακουφίσεως διέταττεν ἵνα φέρηται ἐπὶ ἀνακλίντρον εἰς τὸ θησαυροφυλάκιον! . . . Ἐθεῖατο τοὺς πολυτίμους

λίθους! Τῇ δὲ 15 Μαρτίου ἐδείκνυεν αὐτοὺς μετὰ χαρᾶς Ἄγγλω τινί, Ὀρσεῦ καλουμένῳ, διαγράφων ὡς εἰδήμων τὴν ἀξίαν τῶν ἀδαμάντων καὶ ὑακίνθων. Πιστευτέα τάχα φρικωδεστάτη διήγησις, ὅτι ἡ νύμφη αὐτοῦ, ἡ τοῦ Θεοδώρου γυνή, προσελθοῦσα ὅπως παραμυθήσεται τὸν νοσοῦντα, ἔφυγε μετ' ἀποστροφῆς ἀπὸ τῆς ἀσελγείας αὐτοῦ; . . . Μετενόει ἄρά γε ὁ ἁμαρτωλός; Διανοεῖτο τὴν προσεγγίζουσαν φοβερὰν κρίσιν τοῦ Θεοῦ;

Ἄλλ' ἤδη αἱ δυνάμεις τοῦ Ἰωάννου ἐξέλειπον, ὁ δὲ νοῦς ἐσχοτίζετο. Κείμενος δ' ἀναίσθητος ἐπὶ τῆς κλίνης, ἐκάλει μεγαλοφώνως τὸν φονευθέντα ὑπ' αὐτοῦ υἱόν, καὶ φανταζόμενος αὐτὸν προσελάλει φιλοστόργως. . . . Ἄλλὰ τῇ 15 Μαρτίου ἠσθάνθη βελτίωσιν τινα ἕνεκα χλιαροῦ λουτροῦ ὥστε διήγγειλε τῷ ἐν Μοζαίσκῳ τότε ὄντι πρεσβευτῇ τῆς Πολωνίας ἵνα ἔλθῃ ἀμελλητί εἰς Μόσχαν. Τῇ ἐπαύριον, κατὰ τὸν Ὀρσεῦν, εἶπε τῷ Βέλσκη· « Ἀνάγγειλον τιμωρίαν πρὸς τοὺς ψεύστὰς ἀστρολόγους· διότι, κατὰ τὸν ὑπολογισμόν » αὐτῶν, σήμερον τελευτήσω, ἐν ᾧ αἰσθάνομαι ἀναλαμβάνων τὰς δυνάμεις μου. » — Ἄλλ' οὐ διεγένετο ἡ ἡμέρα, ἀπεκρίναντο αὐτῷ οἱ ἀστρολόγοι. Ἐν τούτοις παρεσκευάσθη καὶ ἕτερον λουτρόν, ἐν ᾧ ἔμεινεν ὑπὲρ τῆς τρεῖς ὥρας, καὶ εἶτα κατεκλίθη. Τῇ 18 Μαρτίου. Ἐγερθεὶς δὲ μετ' ὀλίγον καὶ ζητήσας ζατρίκιον, ἐκάθησεν ἐπὶ τῆς κλίνης, φορῶν τὴν κατ' οἶκον στολὴν, καὶ διέταξεν αὐτὸς τοὺς πεισοῦς, ὅπως παίξῃ μετὰ τοῦ Βέλσκη. . . Ἄλλὰ παραχρῆμα ἔπεσε καὶ ἔκλεισεν εἰσαεὶ τοὺς ὀφθαλμούς! . . . ἐν ᾧ οἱ ἰατροὶ ἐνέτριβον αὐτὸν τονωτικὰ, ὁ δὲ Μητροπολίτης, ἐκπληρῶν ἴσως τὴν πρό πολλοῦ γνωστὴν βουλήν τοῦ Ἰωάννου, ἀνεγί-

1881.

νωσκεν ἐπ' αὐτοῦ τὰς εὐχὰς τῆς αποκαρσεως, κληθέν-
 τος Ἰωνᾶ Κατὰ τὴν ὥραν ταύτην θαθεῖα ἐπεκρατεῖ
 σιγὴ ἔντε τῇ αὐλῇ καὶ ἐν τῇ πρωτευούσῃ, πάντες δ' ἀνέ-
 μενον τὸ ἀποθησόμενον μὴ τολμῶντες ἐρωτῆται περὶ
 τούτου. Ὁ Ἰωάννης ἦν μὲν ἤδη νεκρὸς ἄταφος, ἀλλὰ
 φοβερὸς πρὸς τοὺς παρεστῶτας, οἵτινες ἐπὶ πολὺ
 οὔτε τοῖς ἰδίοις ὀφθαλμοῖς ἐπίστευον, οὔτε διεδίδουσαν
 τὴν τελευτὴν αὐτοῦ. Ὅτε δ' αὕτη διεδόθη ἐν τῷ Κρεμ-
 λίνῳ, ὁ λαὸς ἀνώλωξεν, ἡ δὲ διότι, ὡς λέγεται, ἐγίνωσκε
 τὴν ἀδυναμίαν τοῦ Θεοδώρου καὶ ἐφοβεῖτο τὰ δεινὰ ἐ-
 πακολουθήματα τῇ ἐπικρατείᾳ, ἡ δὲ διότι ἀπέτιε τὸ χρι-
 στιανικὸν χρέος συλλυπόμενος ἐπὶ τῷ ἀποθανόντι μο-
 νάρχῃ, καὶ τοὶ αἰμοχαρεῖ καὶ θηριώδει. Τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ
 ἐκηδεύθη ὁ Τσάρος μεγαλοτρεπῶς ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου
 Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ· οἱ παρεστῶτες ἔκλαιον, πάντες
 ἔχοντες ἐξωγραφημένῃ ἐπὶ τοῦ προσώπου τὴν λύπην,
 ἡ δὲ γῆ ἡρέμα παρέλαβεν ἐν τοῖς ἐκωτῆς κόλποις τὸν
 νεκρὸν Ἰωάννην! Ἡ κρίσις τῶν ἀνθρώπων ἐσίγα ἐ-
 νώπιον τῆς τοῦ Θεοῦ, καὶ τοῖς μὲν συγχρόνοις κατέ-
 πεσε τὸ περαπέτασμα, τοῖς δὲ μεταγενεστέροις ἔμει-
 νεν ἡ ἀνάμνησις καὶ ὁ τάφος.

Ἀγάπη τῶν
 Ρώσων πρὸς
 τὴν μοναρχίαν.

Πρὸς ταῖς ἄλλαις σκληραῖς δοκιμασίαις τῆς εἰμάρ-
 μένης, τοῖς δυστυχίμασι τοῦ κληρουχικοῦ συστήματος
 καὶ τοῦ Μογολικοῦ ζυγοῦ, ἐπέπρωτο ἵνα ἡ πατρίς δο-
 κιμάσῃ καὶ θύελλαν τὴν ἐκ τυράννου! Ἀντέσχεν ὁμως
 μετ' ἀγάπης πρὸς τὴν μοναρχίαν, πεποιθὺς ὅτι αὐτὸς
 ὁ Θεὸς πέμπει τοῖς ἀνθρώποις καὶ τὸν λιμὸν καὶ τὸν
 σεισμόν καὶ τοὺς τυράννους. Ἀντὶ δὲ τοῦ θραῦσαι τὰ
 δεσμὰ τῆς τυραννίας, ὑπέστη ἐπὶ τέσσαρα καὶ εἴκοσι
 ἔτη τὸν ὄλεθρον, ἐξοπλιζομένη μόνον διὰ τῆς προσευ-
 χῆς καὶ ὑπομονῆς, ὅπως ἀπολαύσῃ ἐν εὐτυχαστέροις

χρόνοις Πέτρου τοῦ Μεγάλου καὶ Αἰκατερίνης τῆς Β'. (Ἡ ἱστορία οὐκ ἀγαπᾷ ἀναφέρειν τοὺς ζῶντας). Μετὰ ταπεινῆς γενναιοψυχίας οἱ μάρτυρες ἀπέθνησκον ἐπὶ τοῦ τύπου τῶν φόνων, ὡς οἱ Ἕλληνες ἐν Θερμοπύλαις, ὑπὲρ τῆς πατρίδος καὶ τῆς πίστεως, οὐδαμῶς διανοούμενοι ἐπανάστασιν. Μάτην ἀλλοδαποὶ τινες ἱστορικοὶ, ἀπολογούμενοι ὑπὲρ τῆς ὠμότητος τοῦ Ἰωάννου, ἐποίησαντο λόγον περὶ στάσεων, ὑπ' αὐτοῦ ἐξαφανισθεισῶν· διότι, κατὰ πάσας τὰς μαρτυρίας τῶν ἡμετέρων χρονικῶν καὶ κατὰ τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα, αἱ συνωμοσίαι αὐται μόνον ἐν τῷ τεταραγμένῳ νῶ τοῦ Ἰωάννου ὑπῆρχον. Ὁ ἱερός κληρὸς καὶ οἱ εὐπατρίδαι καὶ οἱ ἐπιφανεῖς πολῖται οὐδόλως ἐξήχον τὸ θηρίον ἐκ τοῦ ἀντροῦ Ἀλεξανδρόβσκου, εἰ διεννοῦντο προδοσίαν, ἢ ἀτόπως ἀπεδίδοσαν αὐτοῖς, ὡς καὶ τὴν μαγείαν. Οὐχί· ἡ τίγρις ἐμεθύσκετο τῷ αἵματι τῶν ἀμνῶν, τὰ δὲ ἀθῶα θύματα ἐκπνέοντα, ἐπεκαλοῦντο διὰ τοῦ τελευταίου ἐπὶ τῆς ταιπώρου γῆς βλέμματος δικαιοσύνην καὶ κατανυκτικὴν ἀνάμνησιν τῶν τε συγχρόνων καὶ μεταγενεσσέρων.

Ὅπως δ' ἂν ἐξηγηθῇ ὁ χαρακτήρ τοῦ Ἰωάννου ἥρωος μὲν τῆς ἀρετῆς κατὰ τὴν νεανικὴν ἡλικίαν, αἰμοχαροῦς δὲ τυράννου κατὰ τὴν ἀνδρικὴν καὶ τὸ γῆρας, αἰνιγμὰ ἐς τὸ ἀνθρώπῳ, ὡς ἡμεῖς αὐτοὶ ἠμφισθητοῦμεν πρὸς τὰς ἀξιοπιστοτάτας διηγήσεις περὶ τοῦ βίου αὐτοῦ, εἰ τὰ χρονικὰ ἄλλων ἐθνῶν μὴ παρεῖχον ἡμῖν τοιαῦτα καταπληκτικὰ παραδείγματα, οἷον τὸν Καλλιγούλαν, παρὰ δεῖγμα μοναρχῶν καὶ ἔκτρωμα, τὸν Νέρωνα, μαθητὴν τοῦ σοφοῦ Σενέκα, ἀγάπημα καὶ βδέλυγμα, τυράννους τῆς Ῥώμης. Ἀληθῶς ἦσαν εἰδωλολάτραι· ἀλλὰ Λουδοβίκος ὁ ΙΑ' ἦν χριστιανός, οὐδόλως δ' ὑπελείπετο τοῦ Ἰωάννου κατὰ τε τὴν ὠμό-

Σύγκρισις τοῦ Ἰωάννου πρὸς τοὺς ἄλλους τυράννους.

1584.

τητα καὶ τὴν ἐξωτερικὴν εὐσέβειαν, δι' ἧς ἀμφότεροι ἐπεθύμουν τὴν ἐξάλειψιν τῶν ἀνομιῶν αὐτῶν. Ἀμφότεροι ἦσαν εὐλαβεῖς ἐκ φόβου, αἰμοχαρεῖς καὶ θηλυμανεῖς, ὅμοιοι τοῖς τυράννοις τῆς Ῥώμης καὶ Ἀσίας. Τέτρατα ὄντες ἐπέκεινα πάσης παρανομίας καὶ πιθανότητος, τὰ φρικιώδη ταῦτα μετέωρα περιστῶσιν ἡμῖν διὰ τῶν αἰώνων τὸ μέγεθος τῆς ἀνθρωπίνης διαφθοράς, ὅπως βλέποντες αὐτὴν φρίσσωμεν. Ὁ βίος τυράννου ἐστὶ συμφορὰ τῆς ἀνθρωπότητος· ἀλλ' ἡ ἱστορία αὐτοῦ διδάσκει πάντοτε ἐπωρελῶς τοὺς τε κυριάρχας καὶ τὰ ἔθνη· διότι τὸ ἐμποιεῖν ἀποστροφὴν τοῦ κακοῦ ἐστὶν ἀγάπη πρὸς τὴν ἀρετὴν. Δόξα τῇ ἐποχῇ, καθ' ἣν ὁ ἱστοριογράφος φέρων τὴν λαμπάδα τῆς ἀληθείας, δύναται ἐν μοναρχίᾳ ἐκτιθέσθαι εἰς τὴν θείαν πάντων τοιοῦτον δυνάστην, ὅπως μὴ γένωνται εἰς τὸ μέλλον παρόμοιοι! Οἱ τάφοι εἰσὶν ἀναίσθητοι, ἀλλ' οἱ ζῶντες φοβοῦνται τὴν αἰώνιον κατάραν τῆς ἱστορίας, ἥτις, μὴ βελτιοῦσα τοὺς κακούργους, προλαμβάνει ἐνίοτε τὰ κακουργήματα, πάντοτε δυνατά· διότι τὰ ἄγρια πάθη ἐνεργοῦσι καὶ κατὰ τοὺς αἰῶνας τοῦ πολιτισμοῦ, προστάττοντα τῷ νῶ σιγαῖν, ἢ διὰ τῆς δουλικῆς φωνῆς δικαιοῦντα τὰς παραφοράς τῶν παθῶν.

Οὕτως ὁ Ἰωάννης εἶχεν ἔξοχον νοῦν, οὐκ ἦν δ' ἄμοιρος παιδείας καὶ πολιτισμοῦ καὶ ἐξόχου εὐγλωττίας, ὅπως ἀναισχύντως ὑπηρετῆται βδελυρωτάταις αὐτοῦ ἐπιθυμίαις· ἔχων δ' εὐρείαν μνήμην ἐγένωσκεν ἀπὸ μνήμης τὴν ἱεράν Γραφήν, τὴν Ἑλληνικὴν καὶ Ῥωμαϊκὴν ἱστορίαν καὶ τὴν ἡμετέραν, ὅπως ἀτόπως ἐξηγήσασθαι πρὸς τὸ συμφέρον τῇ τυραννίᾳ· ἐκαυχᾶτο ἐπὶ εὐσταθείᾳ καὶ ἐγκρατείᾳ, γαγγάζων κατὰ τὴν ὥραν τοῦ φόβου καὶ τῆς ἐσωτερικῆς ταραχῆς· ἐκαυχᾶτο ἐπ

Ἐφέσεια τῆς
ἱστορίας.

εὐσπλαγχνία καὶ μεγαλοδωρία, πλουτίζων τοὺς ἀγαπητοὺς αὐτῷ ἐκ τῆς περιουσίας τῶν ὑπὸ δυσμένειαν εὐπατριδῶν καὶ πολιτῶν· ἐκαυχᾶτο ἐπὶ δικαιοσύνη, τιμωρῶν ἐπίσης τὰς τε πρὸς τὴν πατρίδα ὑπηρεσίας καὶ τὰ ἐγκλήματα· ἐκαυχᾶτο ἐπὶ βασιλικῇ ἀρετῇ καὶ τῇ τηρήσει τῆς βασιλικῆς ἀξιοπρεπειᾶς, παραγγέλων τὸν κατακερματισμὸν ἐλέφαντος, πεμφθέντος ἐκ Περσίας εἰς Μόσχαν καὶ μὴ γονυκλιτήσαντος ἐνώπιον αὐτοῦ, καὶ τιμωρῶν τοὺς ταλαιπώρους αὐλικούς, τοὺς τολμῶντας παίζειν κάλλιον αὐτοῦ τὰ παιγνιόχαρτα ἢ τὸ ζατρίκιον· ἐκαυχᾶτο τέλος ἐπὶ πολιτικῇ συνέσει, ἐξολοθρεύων συστηματικῶς καὶ καθ' ὠρισμένας ἐποχὰς μετ' ἀδιαφορίας τοὺς ἐνδοξοτάτους οἴκους, ὡς ἐπικινδύνους δῆθεν πρὸς τὴν μοναρχικὴν ἐξουσίαν, καὶ ἀνυψῶν εἰς τὴν τάξιν αὐτῶν νέους καὶ ἀσήμους οἴκους, διὰ δὲ τῆς ἐξολοθρευτικῆς χειρὸς βλάπτων καὶ αὐτοὺς τοὺς μέλλοντας χρόνους· διότι νέφος καταμηνυτῶν, συκοφαντῶν καὶ ὀπριτσνίκων, συσταθὲν ὑπ' αὐτοῦ, ὡς νέφος λοιμοφόρων ζωῦφιων, καί τοι ἐξαφανισθὲν, κατέλιπε τὸν σπόρον τοῦ κακοῦ ἐν τῷ λαῷ. Εἰ δὲ ὁ ζυγὸς τοῦ Βάτη ἐταπείνωσε τὸ ἐθνικὸν φρόνημα τῶν Ῥώσσω, ἡ βασιλεία τοῦ Ἰωάννου ἀναμφιβόλως οὐδόλως ἀνύψωσεν αὐτό.

Ἄλλ' ἀποδώμεν τὸ δίκαιον καὶ τῷ τυράννῳ. Ὁ Ἰωάννης καὶ κακουργῶν δεικνύεται ὡς φάντασμα μονάρχου μεγάλου, ζηλωτοῦ καὶ ἀκαμάτου, πολλάκις ἀγγίνου περὶ τὰ πράγματα. Καί τοι δ' ἀγαπῶν πάντοτε ἵνα παραβάλλῃ ἑαυτὸν πρὸς Ἀλέξανδρον τὸν Μέγαν κατὰ τὰς πολεμικὰς ἀρετὰς, καὶ μηδὲ σκιὰν ἀνδρίας ἔχων, ἐγένετο ὅμως κατακτητῆς· ἐν τῇ ἐξωτερικῇ πολιτικῇ ἠκολούθησεν ἀκριβῶς ταῖς μεγάλαις

1584.

βουλαῖς τοῦ πάππου αὐτοῦ ἠγάπα τὴν δικαιοσύνην ἐν τοῖς δικαστηρίοις, πολλάκις δὲ ἐξήταζεν αὐτὸς τὰς ἀγωγὰς, ἤκουε τῶν διαδίκων, ἀνεγίνωσκε τὴν δικογραφίαν καὶ ἔκρινε παραχρῆμα· ἐτιμῶρει τοὺς καταπιέζοντας τὸν λαόν, τοὺς ἀσυνειδήτους ὑπαλλήλους καὶ τοὺς δωροδοκούμενους διὰ τε σωματικῶν καὶ ἀτιμωτικῶν ποινῶν· διότι, φέροντας πολυτελεῖ ἐνδύματα ἀνεβίβασεν αὐτοὺς εἰς δίφρον καὶ περιῆγεν ἀπὸ ὁδοῦ εἰς ὁδὸν διὰ τῶν δημίων· ἀπηγόρευε τῷ λαῷ τὴν οἰνοποσίαν· μόνον δὲ κατὰ τὰς ἑορτὰς τοῦ Πάσχα καὶ τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως ἐπετρέπετο τὸ τέρπεσθαι ἐν τοῖς καπηλείοις, ἄλλοτε δὲ οἱ μέθυστοι καθειργνύοντο.

Ὁ Ἰωάννης, μὴ ἀγαπῶν τὰς θρασεῖας κατηγορίας, ἐνίστε ἀπεστρέφετο τὴν ποταπὴν κολακείαν· ἀναφέρομεν δὲ τὴν ἐξῆς ἀπόδειξιν περὶ τούτου. Οἱ πρίγκιπες στρατηγοὶ Ἰωσήφ Σερβατόης καὶ Ἰούριος Βορεάτινσκης, αἰχμάλωτοι ἐν Πολωνίᾳ, λυτρωθέντες ὑπ' αὐτοῦ καὶ ἀπολαύοντες τῆς εὐνοίας, ἐδείπνησαν παρ' αὐτῷ, ἐρωτήσαντι πολλὰ περὶ Πολωνίας· καὶ ὁ μὲν Σερβατόης ἔλεγε τὴν ἀλήθειαν, ὁ δὲ Βορεάτινσκης ἀναιδῆ ψεύδη, βεβαιῶν, ὅτι ὁ βασιλεὺς οὔτε στρατὸν, οὔτε φρούρια εἶχε, καὶ ὅτι ἔτρεμεν ἀκούων τὸ ὄνομα μόνον τοῦ Τσάρου. Διὸ οὗτος κινῶν τὴν κεφαλὴν, εἶπε· «Ταλαίπωρε βασιλεῦ, οἰκτείρω σε,» καὶ εὐθέως λαβὼν τὴν ράβδον αὐτοῦ, κατέθραυσεν αὐτὴν ἐπὶ τοῦ Βορεάτινσκη, λέγων· «Ἴδου ὁ μισθὸς σου διὰ τὰ ἀναιδῆ ψεύδη.» Ὡς πρὸς τὴν θρησκείαν, πλὴν τῆς τῶν Ἰουδαίων, ἣν ἀνεκτικὸς πρὸς πάσας τὰς ἄλλας, ἐπιτρέψας τοῖς Λουθηρανοῖς καὶ Καλθινισταῖς ἔχειν ἀνὰ ἓνα ναὸν ἐν Μόσχα. Καὶ ἀληθῶς μὲν ἔκαυσε ἀμφοτέρους μετὰ πέντε ἔτη, εἴτε φο-

βούμενος σκάνδαλον, εἴτε ἀκούων τῆς δυσαρεστήσεως τοῦ λαοῦ· ἀλλ' ὅμως οὐδέποτε ἀπέτρεψε τοὺς πρεσβεύοντας τὴν θρησκείαν ταύτην τοῦ συνέρχεσθαι χάριν προσευχῆς ἐν τῇ οἰκίᾳ τῶν ἱερέων αὐτῶν. Ἠγάπα ἵνα συζητῆ περὶ θεολογικῶν πρὸς τοὺς λογίους Γερμανοὺς καὶ ἠνείχετο τὴν ἀντιλογίαν. Οὕτω τῷ 1570 ἤλεγχεν ὡς αἰρετικόν, ἐν τοῖς ἀνακτόροις τοῦ Κρεμλίνου, Λουθηρανόν τινα θεολόγον, Ῥοτσιίτην τοῦ νομα. Ὁ Ῥοτσιίτης καθήμενος ἐνώπιον αὐτοῦ ἐπὶ ὑψηλοῦ τόπου, ἐστρωμένον ὑπὸ πολυτελῶν ταπήτων, ἐλάλει θαρβύχλως καὶ ἠμύνετο τὰ δόγματα τῆς ὁμολογίας τῆς Αὐγούστης· ἔλαβε δὲ καὶ δείγματα τῆς εὐνοίας τοῦ Τσάρου καὶ συνέγραψε βιβλίον περὶ τῆς ἀξιωμανηγονεύτου ταύτης συνεντεύξεως. Ἐροκλήρυξ δέ τις Γερμανὸς, Κασπάρδος τοῦ νομα, ὅπως εὐαρεστήσῃ πρὸς τὸν Ἰωάννην ἐδέχθη τὴν θρησκείαν ἡμῶν ἐν Μόσχᾳ, καὶ μετ' αὐτοῦ ἐμυκτήριζε τὸν Λούθηρον πρὸς ἀγανάκτησιν τῶν συμπατριωτῶν αὐτοῦ· οὐδεὶς ὅμως αὐτῶν κατηγορήσέ τινας, ὅτι ὑπέστη τὴν ἐλαχίστην καταπίεσιν· ἔξων δὲ ἡσύχως ἐν Μόσχᾳ, ἐν τῷ νέῳ Γερμανικῷ προαστείῳ παρὰ τὸν Ἰαούζαν, καὶ ἐπλουτίζοντο ἐκ τῆς βιομηχανίας καὶ τέχνης αὐτῶν. Ὁ Ἰωάννης ἐτίμα τὰς ἐπιστήμας καὶ τέχνας, περιέπων τοὺς πεφωτισμένους ἀλλοδαπούς. Καί τοι δὲ μὴ συστήσας ἀκαδημίαν, συνέτεινεν ὑπὲρ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως, αὐξήσας τὰ ἐκκλησιαστικὰ σχολεῖα, ὅπου καὶ οἱ λαϊκοὶ ἐδιδάσκοντο τὴν ἀνάγνωσιν καὶ τὴν γραφὴν καὶ τὰ τῆς πίστεως καὶ τὴν ἱστορίαν, προπαρασκευαζόμενοι ἰδίᾳ εἰς τὴν πολιτικὴν ὑπηρεσίαν πρὸς αἰσχύνην τῶν εὐπατριδῶν, ἀγνοούντων πάντων γράφειν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην. Τέλος δὲ ὁ Ἰωάννης ἐστὶ περι-

1384. κλεισῆς ἐν τῇ Ῥωσικῇ ἱστορίᾳ ὡς νομοθέτης καὶ ἀνα-
 ὁ Ἰωάννης ὡς ἀναμορφωτῆς μορφωτῆς τῆς ἐπικρατείας.
 καὶ [νομοθέ-
 τῆς.

Διατάξεις.

Ἀναντίρρητον ὅτι Ἰωάννης ὁ Γ', ὁ ὄντως μέ-
 γας ἡγεμῶν, δούς πολιτικὸν κώδικα τῷ λαῷ αὐ-
 τοῦ, ἱδρυσεν διαφόρους ἀρχὰς πρὸς βελτίονα ἐνέρ-
 γειαν τῆς μοναρχικῆς ἐξουσίας· πλὴν δὲ τοῦ ἀρ-
 χαίου συμβουλίου τῶν εὐπατριδῶν, τὰ ἐγγράφα
 τοῦ χρόνου τούτου ἀναφέρουσι περὶ ταμείου καὶ ἀλ-
 λων ἀρχῶν, ἀλλ' οὐδὲν τι πλέον γινώσκωμεν. Ἐχο-
 μεν δὲ εἰδήσεις σαφεῖς καὶ ἀξιοπίστους περὶ πολλῶν
 ἀρχῶν καὶ δικαστηρίων, ἅτινα ἦσαν ἐν Μόσχᾳ ἐπὶ
 Ἰωάννου τοῦ Δ'. Αἱ πρώτισται δὲ ἀρχαί, ἧτοι Τσέ-
 ται, ἦσαν πρῶτον ἢ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑποθέσεων,
 δεύτερον δὲ ἢ ἐπὶ τῶν τοῦ πολέμου, τρίτον δὲ ἢ ἐπὶ
 τῶν κτημάτων τῶν κληροδοτηθέντων τοῖς ἀξιωματικοῖς
 καὶ τοῖς παισὶ τῶν εὐπατριδῶν διὰ τὰς ὑπηρεσίας
 αὐτῶν, τέταρτον δὲ ἢ ἐπὶ τῶν τῆς Καζάνης, τοῦ Ἀστρα-
 χανίου, τῆς Σιθηρίας καὶ πασῶν τῶν παρὰ τὸν Ῥᾶ
 χωρῶν. Ἀλλὰ ταῖς πρώταις τρισὶν ἀρχαῖς ἦσαν ἐπι-
 τετραμμένα καὶ τὰ τῆς διοικήσεως τῶν ἐπαρχιῶν·
 παράδοξος σύγχυσις! Αἱ ἀγωγαὶ καὶ αἱ δίκαι ἐκ τῶν
 νομῶν ἐνήγοντο εἰς τὰς Τσέτας, ἐνθα ἐδίκαζον καὶ
 διώκουν οἱ τοποτηρηταὶ μετὰ τῶν τιούνων (δικα-
 στῶν) καὶ γεραιτέρων, ἔχοντες βοηθοὺς ἑκατοντάρ-
 χους καὶ δεκάρχους τῶν ἐπαρχιῶν ἐκ τῶν Τσε-
 τῶν, ἐνθα συνήδρευον οἱ ἐπισημότατοι τῶν ἐν τέλει,
 πᾶσα σπουδαία πολιτικὴ ἢ ἐγκληματικὴ ὑπόθεσις ἐ-
 φίετο εἰς τὸ συμβούλιον τῶν εὐπατριδῶν· οὐδενὸς δὲ
 κατεγινώσκετο θάνατος, ἢ δήμευσις οὐσίας, ἀνευ τῆς
 ἐπικυρώσεως τοῦ Τσάρου. Μόνοι οἱ ἐν Σμολένσκῳ,

Ποσόβω, Νοβογορόδω και Καζάνη τοποτηρηταί, κατ' έτος σχεδόν άλλασσόμενοι, εδύνατο τιμωρεῖν τοὺς ἐνόχους ἐν ἀτυνήθει περιστάσεσιν. Οἱ νέοι νόμοι καὶ διατάξεις καὶ φόροι ἐδημοσιεύοντο πάντοτε ὑπὸ τῶν Τσιτῶν· τὰ δὲ κτήματα τοῦ Ἰσάρου εἶχον ἰδίαν δικαιοδοσίαν. Ἄλλα καὶ ἄλλαι ἀρχαὶ ἀναφέρονται, καλούμεναι Ἰσβαί, ἢ ἐπὶ τῶν τιξοτῶν, ἢ ἐπὶ τῶν σταθμῶν, ἢ ἐπὶ τῆς αὐλῆς, ἢ ἐπὶ τοῦ δήμου, ἢ ἐπὶ τῶν κικούργων· προσέτι δὲ τὸ Ηεσχιακὸν διοικητήριον, ἢ ἐπὶ τῶν προσόδων, ἤτοι τὸ ταμεῖον τῆς ἐπικρατείας, ἢ ἐπὶ τῶν ὄπλων, τῶν σιτηρεσίων καὶ προμηθειῶν καὶ τὸ δικαστήριον τῶν δούλων, ἔνθα ἐδικάζοντο αἱ περὶ τῶν δουλοπαρειακῶν ἀγωγαί. Ἐν πάσαις ταῖς ἀρχαῖς ταύταις καὶ τοῖς δικαστηρίοις τῶν νομῶν οἱ πρῶτοι λειτουργοὶ ἦσαν οἱ γραμματεῖς, οἷς ἐχρῶντο καὶ ἐν πρεσβείαις καὶ ἐν πολέμοις καὶ ἐν πολιουρχίαις καὶ ἐν γραφικαῖς ἐργασίαις καὶ ἐν συμβουλίαις. Τοῦτο δ' ἐκίνει τὸν φθόνον καὶ τὴν δυσταρίστην τῶν στρατιωτικῶν εὐγενῶν. Ἐπειδὴ δ' ἐγίνωσκον οὐ μόνον ἀνάγνωσιν καὶ γραφὴν κάλλιον τῶν ἄλλων, ἀλλὰ καὶ τοὺς νόμους ἀκριβῶς καὶ τὰς περὶ δόσεις καὶ τὰ ἔθιμα, συνίστων ἐν τοῖς λειτουργοῖς τῆς ἐπικρατείας ἴδιον πῶμα, τασσόμενοι ὑπὸ τοῖς εὐγενεῖς καὶ ὑπεράνω τῶν πιδῶν τῶν εὐπατριδῶν τῆς αὐλῆς καὶ τῶν διασήμων ἐμπόρων. Ἄλλ' οἱ γραμματεῖς τοῦ συμβουλίου ὑπέκον κατὰ τὸ ἀξίωμα μόνον τοῖς συμβούλοις τῆς ἐπικρατείας, οἷον εὐπατρίδαις, ὀκολνιτσίοις καὶ νέοις συμβούλοις, οὓς, εἰ καὶ μὴ ἐπιφανεῖς, ἀνηγόρευεν ὁ Ἰωάννης συμβούλους τῷ 1572, ὅπως εἰσαγάγῃ εἰς τὸ συμβούλιον ἄνδρας διαπρέποντας ἐπὶ συνέσει· διότι, καὶ περὶ ὧν δεσποτικός, ἐτίμα τὰ ἀρχαῖα

Γραμματεῖς καὶ
δικασταί.

1594.

ἔθιμα· διό οὐδέποτε ἠθέλησεν ἀναγορεῦσαι εὐπατρίδην τὸν προσφιλέστατον Μαλούταν Σκουράτοβ, ὡς φοβούμενος μὴ καταβιάσῃ τὸ ἀνώτατον τοῦτο ἀξίωμα ἀνοψῶν ταχέως ἄνδρα ἄσημον. Αὐξήσας δ' ὁ Ἰωάννης τοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους καὶ δούς αὐτοῖς μεγάλην ἐξουσίαν ἐν ταῖς δημοσίαις ὑποθέσειν, ὡς ἔμπειρος ἀρχηγὸς ὤρισε καὶ νέας τάξεις ὑπὲρ

Εὐγενεῖς δημοσίου-
βαθμοὶ καὶ κα-
τώτεροι Εὐγε-
νεῖς ἀγωνισταί.

εὐγενῶν καὶ πριγκίπων, διαιρῶν ἐκείνους μὲν εἰς δύο τάξεις, εἰς εὐγενεῖς δημοσίουβάθμους καὶ κατωτέρους, τούτους δὲ εἰς εὐγενεῖς ἀπλοῦς καὶ ἀγωνιστάς. Πρὸς τοὺς αὐλικοὺς προσέθηκε τοὺς τραπεζοκόμους, οἵτινες, ὑπηρετοῦντες τῇ βασιλικῇ τραπέζῃ, ἠσχολοῦντο καὶ περὶ τὰ πολεμικὰ, τασσόμενοι ὑπὲρ τοὺς κατωτέρους εὐγενεῖς.

Τραπεζοκόμοι.

Κανονισμὸς τοῦ
στρατοῦ.

Ἐβρέθη ἤδη ἡμῖν περὶ τῶν στρατιωτικῶν θεσμοθεσιῶν τῆς βασιλείας ταύτης. Ὁ Ἰωάννης, καὶ περ δι' ἀνανδρίαν καταισχύνας ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης τὰς σημαίας τῆς πατρίδος, κατέλιπε τοῦλάχιστον στρατὸν οἷον οὐδέποτε ἡ πατρίς ἔσχεν, ἐξησκημένον καὶ πολυάριθμον. Καὶ ἐξωλόθρευσε μὲν τοὺς ἐνδοξοτάτους τῶν στρατηγῶν, οὐχὶ ὅμως καὶ τὸ θάρρος τῶν πολεμιστῶν, οἵτινες ἀπέδειξαν τοῦτο ἐν τοῖς μεγάλοις δεινοῖς· ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ ἐνδοξὸς ἐχθρὸς τῆς Ῥωσσίας Βατόριος, ἐλάλει μετὰ θαυμασμοῦ πρὸς τὸν Ἰησοῦίτην Προσεβίνον πῶς αὐτοὶ ἡμύνοντο τὰς πόλεις ἐλιγρωθέντες τῆς ζωῆς, ὅτι ἀτάραχοι ἀνεπλήρουν τοὺς ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν πίπτοντας συστρατιώτας, ἢ τοὺς ἀναρρίφθεντας εἰς τὸν ἀέρα ὑπὸ τῶν ὑπονόμων, καὶ ὠχύρουν τὰ ρήγματα διὰ τῶν στηθῶν αὐτῶν, ὅτι μαχόμενοι νυχθήμερον ἐτρέφοντο ἐξ ἄρτου μόνον, ὅτι προετίμων λιμοκτονεῖν ἢ παραδοθῆναι καὶ

προδοῦναι τὸν βασιλέα, οἷ καὶ αὐταὶ αἰ
 γυναῖκες ἠνδραγάθουν ἢ σβεννύουσαι τὸ πῦρ, ἢ ἀπὸ
 τῶν τειχῶν βάλλουσαι κατὰ τῶν ἐχθρῶν δοκοὺς
 ἢ μεγάλους λίθους, καὶ τέλος ὅτι ἐν τῷ πεδίῳ
 τῆς μάχης οἱ πιστοὶ οὔτοι τῇ πατρίδι μαχηταί,
 καὶ τοὶ ἄμοιροὶ τέχνης, διέπρεπον ἐπ' ἀξιοθαυμά-
 στῳ καρτερίᾳ, ὑποφέροντες τοὺς παγετοὺς καὶ θυέλ-
 λας καὶ χειμῶνας ὑπὸ ἐλαφρῆς σκηνάς, ἢ ὑπὸ καλύ-
 θας, παντὶ ἀνέμῳ ἀναπεπταμένας. Κατὰ τοὺς πα-
 ρελθόντας χρόνους ἐγένετο λόγος μόνον περὶ στρα-
 τηγῶν κατὰ δὲ τὴν παροῦσαν ἐποχὴν γίνεται λό-
 γος μόνον περὶ Γολοβῶν ἢ ἰδίων σωματαρχῶν,
 οἵτινες μετὰ τῶν πρώτων ὑπέιχον εὐθύνας τῷ Ἰσάρῳ
 διὰ τὴν ἑκκασιν παντὸς ἔργου.

1582.

Νόμοι.

‘Ο Ἰωάννης συνεπλήρωσεν, ὡς εἶπομεν, τὸν ὑπὸ τοῦ
 πάππου προταθέντα κώδικα, προσθεὶς νέους νόμους, ἀλλ’
 ὅμως οὐδόλως μετέβαλε τὸ πνεῦμα ἢ τὸ σύστημα τῶν
 ἀρχαίων. ‘Ο πάππος ἀπηγόρευσε τοὺς δικαστικοὺς δω-
 ροδοκεῖσθαι, ὁ δ’ ἔγγονος ἐπέβαλλε βαρὺ πρόστιμον
 πρὸς τοὺς δικιστῆς τοὺς ἐξελεχθέντας ἐνόχους δωροδο-
 κιῶν ἢ προβεβουλευμένων ἀδικιῶν· αἱ δὲ παραχθεῖσαι ἐν
 ἀγνοίᾳ ἀδικίαι ἀπηλλάττοντο τῆς τιμωρίας. Οἱ ἔνοχοι
 τούτων γραμματεῖς ἐτιμωροῦντο διὰ καθείρξεως, οἱ δὲ
 κατώτεροι ὑπὸ ἀλλήλων διὰ μαστιγώσεως. Οἱ ἔχοντες
 αἰτιήσεις κατὰ τοποτηρητοῦ ἐπαρχίας, ὠφείλον ἐγκα-
 λῆσαι τοῦτον πρὸ τῆς πύσεως αὐτοῦ· ἀλλ’ οἱ συκο-
 φάνται ἐκολάζοντο, ἀπέτιον δὲ καὶ πρόστιμον ἕνεκα
 τῆς προσβληθείσης τιμῆς τοῦ συκοφαντουμένου. Τὰ δι-
 κιστικά τέλη ἢ τὰ τοῦ ταμείου οὐδόλως ἠῤῥῆσαν, καὶ
 περ τῆς ἀξίας τοῦ ρουβλίου ἐλαττωθείσης· διότι τῷ
 1557 ἐδύνατο δεκαεξὶ σελίνια καὶ ὀκτῶ πένας, τῷ δὲ

1864.

1582 τρία ἀρχαῖα Πολωνικὰ σλότια, ἐπὶ δὲ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοδώρου ἐν ἡμίλιτρον, καὶ ἀρχομένου τοῦ δεκάτου ἐβδόμου αἰῶνος δύο Γερμανικὰ τάλληρα καὶ δέκα δέγγας. Ὡς δὲ πρότερον, αἱ διαφοραὶ ἐλύοντο διὰ μαρτυρίας, ὄρκου καὶ μονομαχίας, διὰ κληρώσεως δὲ μεταξὺ τῶν ἀλλοδαπῶν καὶ Ῥώσων. Ὁ γραμματεὺς ἐνέγραφε τὴν ὑπόθεσιν, ἣν ὑπέγραφον μετὰ ταῦτα οἱ γεραίτεροι καὶ ἐνώμοτοι. Εἰ δὲ διηλλάττοντο οἱ διάδικοι, καὶ τοῦτο ἦν ἡ ἐπιθυμία τοῦ νομοθέτου, ἀπηλλάσσοντο τῶν τελῶν. Κατηγορουμένου δὲ τινος ἐπὶ κλοπῇ ἐγίνοντο ἀνακρίσεις τῶν γειτόνων· καὶ τὸν μὲν γνωστὸν ἐπὶ κακῇ διαγωγῇ ἐβασάνιζον καὶ καθείργνουον διὰ βίου, εἰμὴ ὠμολόγει τὸ ἔγκλημα, τὸν δὲ ἐξελεγχθέντα ὡς ἀγαθόν, ἐδίκαζον κατὰ νόμον. Ποιναὶ δὲ ἦσαν αἱ συνήθεις, ἡ μαστίγωσις διὰ τὴν πρώτην κλοπὴν, ὁ θάνατος διὰ τὴν δευτέραν, ὡς καὶ διὰ τὸν φονέα, τὸν προδότην τῆς ἐπικρατείας, τὸν ἱερόσυλον, καὶ τὸν ἐμπρηστὴν καὶ ληστὴν, καὶ μάλιστα τοὺς κακοβόλους ἀπατεῶνας καὶ συκοφάντας. Ὅπως δὲ δοθῇ πίστις τῇ ἀπολογίᾳ τοῦ κλέπτου, ἦν ἀναγκαία ἡ μαρτυρία εἰκόσιν ἐντίμων πολιτῶν. Οἱ ὑπάλληλοι τῶν τοποτηρητῶν οὐδένα συνελάμβανον ἢ ἐδέσμευον ἐν ἀγνοίᾳ τῶν πρεσβυτέρων ἢ ἐνωμότων. Ἐνταῦθα βλέπομεν πλείονα προσοχὴν καὶ σέβας πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα, ἢ ἐν τοῖς νόμοις Ἰωάννου τοῦ Γ'. Αἱ τοῦ πολιτικοῦ κώδικος διατάξεις εἰσὶ περιεκτικώτεραι· π. χ. τὰ πατρῶα καὶ πρόσκτητα κτήματα διακρίνονται· τυχούσης πωλήσεως ἢ ὑποθήκης τῶν πρώτων οἱ συγγενεῖς ἐξηγόραζον αὐτὰ ἐντὸς τεσσαράκοντα ἐτῶν, εἰμὴ ἦσαν ὑπογεγραμμένοι ὡς μάρτυρες ἐν τῷ συμβολαίῳ ἢ ἐν τῇ

πράξει τῆς ὑποθήκης. Εἰ δ' ἀπεδεικνύετο, ὅτι τὸ κτῆμα τοῦτο ἐτιμᾶτο ἤττον τῆς ἐν τῷ συμβολαίῳ σημειωθείσης τιμῆς, ἀπέτιον μόνον τὴν ἀληθῆ τιμὴν.

Τὸ πρόσκτητον κτῆμα οὐκ ἐξηγοράζετο. Ἡ συναλλαγματικὴ ὅπως ἐχῆ κῦρος ἦν ἀνάγκη, ὅπως φέρῃ τὴν σφραγίδα τοῦ εὐπατρίδου καὶ τὴν ὑπογραφὴν τοῦ γραμματέως, ἐφ' ᾧ ἀπέτιον δικαίωμα τι. Ἐν ταῖς περὶ χρημάτων ἀγωγαῖς ἐξήταζον πάντοτε τὰ βιβλία τῆς ἐπικρατείας, ἐνθα ἦσαν καταγεγραμμένα τὰ ὀνόματα καὶ ἡ οὐσία τῶν πολιτῶν καὶ ὁ ἀποτιόμενος εἰς τὸ ταμεῖον φόρος. Ἀντίγραφον δὲ τῶν βιβλίων τούτων ἦν παρακατατεθειμένον ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς Μόσχας, ἕτερον δὲ παρὰ τοῖς ὑπαλλήλοις τῶν νομῶν, γεραιτέροις καὶ ἐνωμόταις. Διὰ πᾶσαν δ' αἰτήσιν υπερβάλλουσαν τὴν οὐσίαν τοῦ ἐναγομένου ἦν ὑπεύθυνος ὁ ἐνάγων. Σεβόμενος ὁ νομοθέτης τὰ δικαιώματα τῶν κυρίων ἐπὶ τῶν δούλων προσέθηκε τοῖς ἀρχαίοις θεσμοῖς, ὅτι τὰ τέκνα τῶν δουλοπαροίκων, γεννηθέντα πρὸ τῆς δουλείας, εἰσὶν ἐλεύθερα· ὅτι οἱ κλειδοῦχοι καὶ οἱ δικασταὶ τῶν κωμῶν ἦσαν ἐλεύθεροι, εἰ μὴ εἶχον ἴδιον ἐγγραφοὺς τῆς δουλείας· ὅτι ὁ πατὴρ καὶ μήτηρ, ἀσπαζόμενοι τὸν μοναχικὸν βίον, ἐστεροῦντο τοῦ δικαιώματος τοῦ ὑποβαλεῖν τὰ τέκνα αὐτῶν εἰς δουλείαν· ὅτι δανεισταὶ οὐκ ἐδύναντο ὑποδουλῶσαι τοὺς ὀφειλέτας, ἀποτίνοντας μόνον τὸν τόκον· εἰ δ' ἐλάμβανόν τινα πρὸς δουλείαν, οὗτος δὲ ἐδραπέτευεν, οὐδεμίαν ἀπέτιε δίκην, καὶ εἰ ἐξηλέγχετο ὡς κλέψας τὸν κύριον αὐτοῦ, καὶ ὅτι οἱ παῖδες τῶν εὐπατριδῶν καὶ οἱ ἀπόγονοι αὐτῶν ἀπηλλάσσοντο διὰ παντός τῆς δουλείας.

1584.

Ὁ Τσάρος προσέταξεν ἵνα κυρῶνται αἱ ἀπελευθερώσεις μόνον ἐν Μόσχᾳ, ἐν Νοβογορόδῳ καὶ ἐν Πσκούῳ, φέρουσαι τὴν σφραγίδα τῶν εὐπατριδῶν ἢ τοποτηρητῶν· ἄνευ δὲ ταύτης ἦσαν ἄκυροι, καὶ εἰ ἦσαν γεγραμμένοι ὑπὸ τῆς χειρὸς τῶν κυρίων. Ὁ δὲ νόμος περὶ τῆς ἐλευθέρας μεταβάσεως τῶν χωρικῶν ἀπὸ κώμης εἰς κώμην ἐπέβαλλεν ἵνα ἐκάστη οἰκία τούτων ἀποτίη τοῖς ἰδιοκτῆμοσι, πλὴν τῶν ὀφειλομένων διὰ τὴν διαμονήν, ἀνά δύο ἀλτίνας· εἰ δὲ κατέλειπον λήϊα ἐν τῇ χώρᾳ, μετὰ τὴν συγκομιδὴν δύο ἔτι ἀλτίνας, καὶ ὅτι ἐπετρέπετο ἵνα πωλήτωσιν ἑαυτοὺς δούλους τοῖς ἰδιοκτῆμοσι. Κατὰ τὰ ἀρχαῖα ἔθιμα ὁ Τσάρος ἐπεκύρωσε τὴν διαδικασίαν τῶν Ἑυκίπων, ἐπιτρέψας αὐτοῖς κρίνειν τοὺς ἱερεῖς, δικόνους καὶ μοναχοὺς καὶ τὰς δαπάνη τοῦ κλήρου διατηρουμένας γηραιᾶς χήρας. Ἐπέτρεψε δὲ τοῖς ἐπίκαις μόνοις κατοικεῖν ἐν τοῖς μοναστηρίοις. Ὁ περὶ ἀγορᾶς κανονισμὸς συνεπληρώθη οὕτω·

1. Οὐδὲν ἀγοράζεται ἐν τῇ ἀγορᾷ ἢ ἐν ἐργαστηρίῳ ἄνευ ἐγγύης.

2. Πᾶς ἵππος πωλούμενος ἐπισημειοῦται ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων ὑπαλλήλων καὶ ἐγγράφεται ἐν τοῖς καταλόγοις, ἀποτιομένων δύο δεγγῶν εἰς τὸ ταμεῖον πρὸς ἀποφυγὴν πίσης ἀμφισβητήσεως· τῷ παραβάτῃ τῆς διατάξεως ταύτης ἐπιβάλλεται τίμημα δύο τοῦλάχιστον ρουβλίων.

Ἀναφέρομεν καὶ ἄλλον νόμον ὡς πρὸς τὰς ὕβρεις τῆς τιμῆς. Κατὰ τοσοῦτον τοῖς μὲν παισὶ τῶν εὐπατριδῶν ἀπέτιεν ὁ ὕβριστας τίμημα ἀναλόγως πρὸς τὰς προσόδους ἢ τὸν μισθὸν αὐτῶν, τοῖς δὲ γραμματεῦσι τῆς αὐλῆς κατὰ τὴν ἐκτίμησιν τοῦ Τσάρου, τοῖς δὲ ξένοις ἢ ἐπισήμοις ἐμπόροις 50 ρουβλία, τοῖς δὲ ἐμπόροις, πο-

λίταις καὶ ἀγαθοῖς ὑπηρέταις τῶν εὐπατριδῶν 5 ρούβλια καὶ ἐν τοῖς χυδαίοις καὶ χωρικοῖς. Ταῖς γυναῖξιν ἀπετίετο πάντοτε τὸ διπλάσιον, ὅπερ ἀποδεικνύει ἰδίαν προσοχὴν εἰς τὴν τιμὴν τοῦ ἀδυνάτου φύλου.

Ὁ Ἰωάννης ἐκήρυξεν ἐν τῷ τέλει τοῦ κώδικος, ὅτι οἱ νόμοι οὗτοι ἐσπεροῦντο ἀναδρομικῆς δυνάμεως καὶ οὐδεμίαν τῶν προτέρων ἀποφάσεων, καὶ περ μὴ ἐκτελεσθεῖσαν, ἀκυροῦσι, καὶ ὅτι νέαι περιπτώσεις ἐν τοῖς δικαστηρίοις δύνανται ἵνα προκαλέσωσι νέας διατάξεις, αἷτινες προστεθήσονται ἐν τῷ πολιτικῷ κώδικι. Τῷ ὄντι, ἀπὸ τοῦ 1550 ἐδημοσιεύθησαν πολλὰ συμπληρωτικὰ διατάγματα, ἀπουδαῖα τότε· διότι τῷ 1556 ὁ Ἰωάννης, κατιργήσας τὰ δικαστικὰ τέλη, ὥρισε μισθὸν τοῖς τοποτηρηταῖς καὶ ἐπέβαλε γενικὸν φόρον ταῖς πόλεσι καὶ δήμοις· ἀναθῆς δὲ τὴν ἀνάκρισιν τῶν ἐγκληματικῶν ὑποθέσεων δικασταῖς, ἐκλεγομένοις ὑπὸ τῶν πολιτῶν ἢ ὑπὸ τῶν κατοίκων τῶν κωμῶν, τοῖς δημάρχοις, τοῖς γεραιτέροις καὶ ἑκατοντάρχοις, ἀπηγόρευσε τὰς δικαστικὰς μονομαχίας κατὰ πάσας τὰς περιστάσεις, καθ' ἃς ἡ ὑπόθεσις ἐδύνατο ἵν' ἀποδειχθῇ διὰ μαρτυρίας ἢ ὄρκου, τουτέστι κατήργησε διὰ παντὸς τὸ ἀρχαῖον τοῦτο ἔθος, λείψανον τῶν ἱπποτικῶν χρόνων καὶ τῶν αἰώνων τῆς ἀμαθείας. Ἐπιβαλὼν μαστίγωσιν καὶ βαρύτερον τίμημα τοῖς ψευδομάρτυσι, προσετίθη τέλος τοῖς νόμοις τὰ ἄρθρα ταῦτα.

I. «Εἰ αἱ ἐν τῇ ἀνακρίσει μαρτυρίαι ἀντιφάσκουσι » πρὸς ἀλλήλας, ἀνάγκη ἵνα δοθῇ πίστις τῇ κατὰ » πεντήκοντα ἢ ἑξήκοντα ἀνθρώπους πλειονοψηφίᾳ· εἰ » δὲ οἱ διάδικοι ἔχουσι τὰς αὐτὰς ψήφους, παραγα- » γέλλεται νέα ἀνάκρισις καὶ κλήτευσις τῶν κατοί- » κων ἄλλων ὁμόρων κωμῶν πρὸς διασάφησιν τῆς ἀ-

4881

»ληθείας. Ἡ μαρτυρία πέντε ἢ ἕξ ἀσήμεων ἀνθρώπων
 »ἀνεπαρκής ἐστι πρὸς καταδίκην, ἀλλ' ὁ λόγος εὐ-
 »πκτριδου, ἢ γραμματέως, ἢ ὑπαλλήλου θεωρεῖται
 »πάντοτε ἀξιόπιστος. Εἰ οἱ διάδικοι ἔχουσι πίστιν πρὸς
 »τὴν μαρτυρίαν τοῦ αὐτοῦ ἀνθρώπου, οὗτος κρίνει
 »τὴν ὑπόθεσιν. Ὁ εὐπκτριδης ἢ ὁ εὐγενής ὑπέχει
 »εὐθύνας ἐπὶ τῇ ψευδεὶ μαρτυρίᾳ τῶν ὑπ' αὐτὸν ἀν-
 »θρώπων· διὸ καὶ ὑφίσταται τὴν ὀργὴν τοῦ Τσάρου·
 »ἀλλ' ἀπαλλάσσεται ταύτης, ἐὰν καταμηνύσῃ πρὸς
 »τὸν Τσάρον τὸ ψεῦδος. Πρώτιστον καθήκον τῶν γε-
 »ραιτέρων ἐστὶ τὸ προλαμβάνειν τὴν ἀπάτην καὶ συνω-
 »μοσίαν ἐν ταῖς μαρτυρίαις κοινότητός τινος· ἐξε-
 »λεγχόμενοι δ' οἱ ὑπάλληλοι οὗτοι ἀμελεῖς, ἢ κακῆς
 »πίστεως, ἢ μεροληπτικῶς τιμωροῦνται ἀνηλεῶς.

2. «Ἐὰν κύριος ἐγκαλέσῃ ἐλεύθερόν τινα, ὑπηρετή-
 »σαντα αὐτῷ ἄνευ ἐγγράφου δουλείας, καταλι-
 »πόντα δὲ τὴν δραπετεύσαντα ἐκ τῆς οἰκίας, οὐδεμίαν
 »λαμβάνει δίκην· διότι ἐξ ἀγανακτήσεως ἴσως ἐσυ-
 »κοφάντησεν αἰῶνον ὑπηρετήν, ὃν ἐκράτει ἄνευ ἐγγρά-
 »φου δουλείας, μὴ ἀναγκείας περὶ τούτου ταῖς
 »ἀρχαῖς.

3. Ὁ ἀπελεύθερος οὐ δύναται ὑπηρετῆσαι τῷ πρώην
 »κυρίῳ· ἄλλως τὸ περὶ ἀπελευθερώσεως ἐγγραφὸν ἄ-
 »κυρόν ἐστι.

4. «Ἐὰν κύριός τις οἰκειοποιηθῇ τινα ὡς δούλον,
 »οὗτος δ' ἀποδείξῃ τὴν ἐλευθερίαν αὐτοῦ καὶ παρα-
 »δοθεὶς τῷ ἐγγυητῇ δραπετεύσῃ, ὁ ἐγγυητής ἀποτίει
 »τῷ ἐγκλοῦντι 4 βρούβλια, ἐκτὸς τῶν τελῶν τῆς
 »ἐγκλήσεως.

5. «Ὁ συντάξας ψευδὲς ἐγγραφὸν δουλείας ἐλευ-
 »θέρου ζημιοῦται θανάτῳ.

6. «Ὁ ἐν πολέμῳ αἰχμαλωτισθεὶς δύναται γενέσθαι
 »δοῦλος, ἀλλ' ἡ τελευταία τοῦ δεσπότη ἀπαλλάσσει αὐ-
 »τόν τῆς δουλείας· τὰ δὲ τέκνα αὐτοῦ εἰσι πάντοτε
 »ἐλεύθερα, εἰ μὴ ἔγημε δούλην ἢ ἐπώλησεν ἑαυτὸν
 »διὰ συμβολαίου. Οἱ δεχθέντες τὴν χριστιανικὴν πί-
 »στιν ἀλλοδαποὶ δύνανται μὲν ὑποδουλωθῆναι, ἀλλὰ
 »μόνον ἀδεία τοῦ βασιλικοῦ ταμίου καὶ εἰ μὴ ὑπη-
 »ρευτοῦσι τῷ δημοσίῳ.

7. «Διὰ τὴν ἀπότισιν χρέους 100 ρουβλίων χορη-
 »γεῖται μηνιαία προθεσμία, δέμημος δὲ τῷ ὑπηρετοῦντι.
 »Ληξιάσης δὲ τῆς προθεσμίας ὁ μὴ ἀποτίσας ὀφειλέ-
 »της παραδίδεται τῷ δανειστῇ ἕως ἐξαγοράσης ἑαυ-
 »τόν. οὐδαμῶς ὅμως ὑποδουλοῦται διὰ παντός.

«Ἡ τῶν ὀφειλετῶν τούτων καταδίωξις ἐκαλεῖτο πρ-
 »βέζη· ἐγένετο δ' οὕτως· Ὑπάλληλός τις τῆς ἀστυ-
 »νομίας ἐξῆγεν εἰς τὴν ὁδὸν ἀνυπόδητον τὸν χρεώστην
 »μέχρι τῆς θύρας τοῦ δικαστηρίου, ὅπου, διαρκούσης
 »τῆς δίκης, ἐρράβδιζε τὸν πόδα αὐτοῦ, ὅτε μὲν ἐλαφρῶς,
 »ὅτε δὲ ἐπαισθητῶς, ἕως οἱ δικασταὶ ἀνεχώρουν κατ' οἴ-
 »κους. Τὸ ἀσιατικὸν τοῦτο ἔθιμον κατήργησε Πέτρος
 »ὁ Μέγας.

8. «Ἀπαιτηθήσονται ἀτόκως παρὰ τῶν ἐν τέλει τὰ
 »ἀρχαῖα χρέη ἐν διαστήματι πέντε ἐτῶν, ἀπὸ τοῦ
 »1558 μέχρι τοῦ 1563· ἢ δ' ἀπόδοσις τῶν νέων χρεῶν
 »γενήσεται μετὰ τοῦ ἡμίσεος τῶν τόκων, τουτέστι
 »10 ἐπὶ τοῖς 100· διότι ὁ Τσάρος καταργεῖ τὸν πα-
 »λαιὸν τόκον 20 ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν ὡς ἐπιβλαβῆ.

9. «Ὁ ἀνὴρ μετὰ τὴν τελευταίαν ἀτέκνου γυναικὸς ἐ-
 »πιστρέφει τὴν προῖκα πρὸς τοὺς συγγενεῖς αὐτῆς ἀ-
 »τόκως.

10. «Τῷ μὴ ἐξαγοράζοντι τὸ ἐνυπόθηκον γίνεται

1584. »γνωστή ἢ λήξις τῆς προθεσμίας, παρατεινομένης ἐπὶ
 »μίαν ἢ δύο ἐβδομάδας· ἀλλὰ καὶ τῆς νέας ταύτης
 »προθεσμίας ληξάσης, τὸ ἐνυπόθηκον προσάγεται πρὸς
 »τὸν γεραίτερον καὶ τοὺς ἐνωμότους καὶ πωλεῖται τι-
 »μίως ἐνώπιον ἀξιοπίστων μαρτύρων· καὶ τὸ μὲν
 »χρῆος μετὰ τοῦ τόκου λαμβάνει ὁ δανειστής, τὸ δὲ
 »περισεῦθον ὁ χρεώτης. Ἄλλ' εἰ τὸ ἐκ τῆς πωλή-
 »σεως ταύτης μὴ ἐξαρκέσει πρὸς ἐξόφλησιν τοῦ δα-
 »νειστοῦ, ὁ χρεώτης ὀφείλει ἀποδοῦναι τὸ ἐπίλοιπον.

11. «Ὁ ἐνάγων δανειστής οὐ χρήζει ἐγγράφου ἀ-
 »ποδείξεως, τοῦ ἀντιδίκου ὁμολογοῦντος ἐν τῷ δι-
 »καστηρίῳ τὸ χρῆος.

12. «Πολλοὶ ἐνεχύρασαν τὰ κτήματα αὐτῶν, ὅπως
 »οἱ δανεισταὶ, ἀντὶ τῶν τόκων, καλλιεργῶσι τὰς γαίας
 »καὶ σπείρωσιν αὐτάς· διὸ πρὸς ἀνακούφισιν τῶν ὀφει-
 »λετῶν κελεύομεν τὴν ἀπόδοσιν πασῶν τῶν τοιοῦτων
 »γαιῶν, ἀπαγορεύομεν ὁμῶς τὴν πώλησιν αὐτῶν πρὸς
 »οἰονδήποτε. Ἐν δὲ διαστήματι πέντε ἐτῶν παραγ-
 »γέλλομεν ἵνα ἐξοφλήσῃ τοὺς δανειστάς, πρὸς οὓς
 »ἐν περιπτώσει μὴ ἐξοφλήσεως ἀποδίδεται ἐκ νέου τὸ
 »κτῆμα.

Τὸ ἄρθρον τοῦτο μνημονεῦει τῶν περὶ τῶν κληρο-
 νομικῶν κτημάτων τῶν δουλοπαροίκων βιβλίων, αἵτι-
 νες ἦσαν ἐν τοῖς γραφείοις.

13. Ἀποθησκούσης γυναικὸς τινος καὶ ἐν τῇ δια-
 »θήκῃ καταλειπούσης τὸν ἄνδρα ἐκτελεστήν, ἡ δια-
 »θήκη ἐστὶν ἄκυρος· διότι γυνὴ ὑποκειμένη τῷ ἄν-
 »δρὶ δύναται ἵνα γράψῃ τὰ ὑπὸ τούτου προστασσό-
 »μενα.

14. «Ἐπιβάλλεται ἐπιτίμιον ἐκκλησιαστικὸν τοῖς
 »χριστιανοῖς, οἵτινες, ἐν αἰχμαλωσίᾳ ὄντες, ὤμοσαν

»μη δραπετεύσαι καὶ παρέβησαν τὸν ὄρκον· διότι ἡ 1584.
 »παράβασις ὄρκου θανάσιμός ἐστι, καὶ προτιμώτερον
 ἀποθανεῖν ἢ παραβῆναι τὴν ἱερὰν ὑπόσχεσιν.

15. «Αἱ μεταξὺ δύο ἐπαρχιωτῶν κατοίκων διαφο-
 »ραὶ δικάζονται ἐν Μόσχᾳ ἐνώπιον τῶν βασιλικῶν
 »ταμιῶν, εἰ οἱ διάδικοί εἰσιν ἐκ διαφορῶν πόλεων·
 »ἐὰν δὲ κατοικῶσιν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει, παραπέμπονται
 »εἰς τὸν τοποτηρητὴν· ἀλλ' ἐὰν ἡ ὑπόθεσις ἢ ἐγ-
 »κληματικὴ, δικάζονται ἐν τῷ τόπῳ, ὅπου ἐπράχθη τὸ
 »ἔγκλημα.

16. «Οὐδεὶς θανατοῦται ἢ κολάζεται ἐν Μόσχᾳ
 »κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ μεγάλου μνημοσύνου, ὅτε ὁ
 »Μητροπολίτης δειπνεῖ παρὰ τῷ Τσάρῳ.»

Ὁ Τσάρος, ἀπαγορεύων τὸν κλῆρον τοῦ ἀγο-
 ράζειν ἀκινήτους οὐσίας ἀνευ τῆς κυριαρχικῆς ἐπικυ-
 ρώσεως, παρήγγειλλεν ἐν τοῖς προσθέτοις τούτοις
 ἄρθροις τοῦ κώδικος τοῖς Ἐπισκόποις καὶ μοναστη-
 ρίοις ἀποδοῦναι πάντας τὰς δημοσίας γαίας καὶ ἀλιεί-
 ας, ἅς ἀδίκως ἰδιοποιήθησαν οὗτοι ἐπὶ τῆς ταραχώ-
 δους ἐποχῆς τῆς κυβερνήσεως τῶν εὐπατριδῶν.

Ἐγράφε δὲ ὁ Ἰωάννης πρὸς τὸν Ἰούριον, Ἐπίσκοπον
 τῆς Καζάνης· «Ἴδιον τῶν μοναχῶν γεωργεῖν τὰς
 »ψυχὰς, οὐχὶ δὲ τὴν γῆν· σπεῖρειν οὐχὶ σίτον, ἀλλὰ
 »τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ· κληρονομεῖν οὐχὶ κώμας ἀλλὰ
 »τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Πολλοὶ τῶν ἡμετέρων
 »Ἐπισκόπων ἀποβλέπουσι μᾶλλον εἰς τὰ φθαρτὰ
 »κτῆματα ἢ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν.» Ταῦτα σκεπτόμενος
 ὁ Ἰωάννης τολμηρότερον, ἢ ὁ πάππος αὐτοῦ, ἐπλού-
 τιζε τὸ βασιλικὸν ταμεῖον διὰ τῆς περιουσίας τοῦ
 ἀλάλου κλήρου.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης μέχρι τῆς βασιλείας τοῦ

1584.

Τσάρου Ἀλεξίου Ὁ Νέος Κώδηξ ὑπῆρχε κοινὸς νόμος τῆ Ῥωσσία. Πλὴν δὲ τούτου ὁ Ἰωάννης ἔδωκεν εἰς τὰς ἀρχὰς τῶν ἐπαρχιῶν διάφορα διατάγματα, διοικητικὰ καὶ δημοτικὰ (Γουβνιε)· διὰ τῶν πρώτων ὠρίζοντο αἱ προσόδοι, τὰ δικαιώματα καὶ καθήκοντα τῶν τοποτηρητῶν καὶ ἄλλων ὑπαλλήλων τοῦ Τσάρου, περιέχοντα τὰ σπουδαιότερα ἄρθρα τοῦ κώδικος μετὰ τινων ἰδίων διατάξεων. Ἐν τινι τούτων δοθέντι τῷ 1557 πρὸς τοὺς κατοίκους τοῦ Κολμογόρου ἀναφέρεται, ὅτι ὁ Τσάρος ἀπαλλάττει αὐτοὺς τῆς δικαιοδοσίας τῶν τοποτηρητῶν ἐπὶ ταῖς ἐξῆς συνθήκαις. « Ἀποτίνειν κατ' ἔτος τῷ ταμείῳ » 20 ρούβλια ἀνὰ ἄροτρον, τουτέστιν ἀνὰ 64 οἰκίας. » Οἰζήμαρχοι τῶν παρὰ τὸν ποταμὸν Δουίναν οἰκούντων » ἐκλέγουσι πρὸς καταστολὴν τῆς κλοπῆς, ληστείας, οἰνοποσίας καὶ φιλοδικίας ἑκατοντάρχους πεντηκοντάρχους καὶ δεκανεῖς. οἳτινές εἰσιν ὑπεύθυνοι » περὶ τῆς ἀσφαλείας καὶ εὐταξίας ἐν τῇ ὑπ' αὐτοὺς » δικαιοδοσίᾳ· ὅτι εἰ οἱ δήμαρχοι, ἢ δικασταὶ τοῦ λαοῦ τολμήσουσι καταχρᾶσθαι τὴν πίστιν τῶν συμπολιτῶν, καταπιέξουσιν τὸν λαὸν καὶ δωροδοκεῖσθαι, τιμωροῦνται θανάτῳ. Πᾶσαι αἱ ἀνακρίσεις καὶ δίκαι » ἐγγράφονται ὑπο τῶν γραμματέων τῆς κοινότητος. Οἱ » παρὰ τὸν Δουίναν κάτοικοι ἔχουσι δικαίωμα παύειν » τοὺς δικαστάς· ἐν δὲ τῇ περιπτώσει ταύτῃ πέμπουσιν » τοὺς νέους εἰς Μόσχαν, ὅπως ὀμόσωσιν ἐνώπιον » τοῦ γραμματέως τοῦ Τσάρου ὄρκον περὶ τῆς ἀκριβοῦς τηρήσεως τῆς δικαιοσύνης »

Ἐν ἑτέρῳ διατάγματι, ἐκδοθέντι ὡσαύτως ὑπὲρ τῶν αὐτῶν κατοίκων τοῦ Δουίνα ὠρίσθη ἡ ἔκτασις τῶν προαυλιῶν, οἰκιῶν, παγοθηκῶν καὶ παντὸς ἄλλου, ὅπερ

οἱ κάτοικοι ὄφειλον ἵνα κατασκευάσωσιν ὑπὲρ τῶν τοποτηρητῶν καὶ τιούνων. — Ἡ λέξις Γούβα ἐσημαινεν ἐν τῷ ἀρχαίῳ Γερμανικῷ δικαίῳ ἔπαυλιν, ἐν δὲ τῷ ἡμετέρῳ δήμον. Τὰ περὶ τῶν δόμων διατάγματα, ἐδίδοντο τοῖς δικασταῖς τῶν ἐπαρχιῶν, περιεῖχον δὲ μόνον τοὺς ποιναίους νόμους, οἵτινες παρήγγελλον τοῖς γεραιτέροις, τοῖς ἐνωμότοις τοῦ δήμου καὶ γραμματεῦσιν ἵνα ἄρχωνται τῶν ἔργων αὐτῶν διὰ συνεντεύξεως πρὸς τοὺς ἐγκριτωτέρους τῶν κατόικων τῆς δικαιοδοσίας, οἷον πρίγκιπας, παιδὰς εὐπατριδῶν, Ἀρχιμανδρίτας, Ἡγουμένους, ἱερεῖς καὶ πληρεξουσίου ἐκάστου τμήματος (βήτι). οὗτοι δὲ, ἀσπαζόμενοι τὸν ἅγιον Σταυρὸν, ὄφειλον καταμηνύειν πάντας τοὺς γνωστοὺς αὐτοῖς κλέπτας καὶ φαύλους. Αἱ δηλώσεις αὗται κατεγράφοντο· οἱ δὲ κατηγορούμενοι, δικασθέντες ἐβασανίζοντο, δημευομένης καὶ τῆς οὐσίας αὐτῶν πρὸς ἀποζημίωσιν τῶν ἐναγόντων. Καὶ ὁ μὲν ὁμολογῶν ἐαυτὸν ἔνοχον ἐτιμωρεῖτο κατὰ τὸν κώδικα, ὁ δὲ ἀρνούμενος καὶ μὴ ἐξελεγχόμενος ἀπελύετο ὑπ' ἐγγύη· εἰ δέ τις μὴ ἐξηλέγχετο ἐντὸς ὡς ἔνοχος, ἀλλ' ἦν ὑποπτος, καθείργνυτο διὰ βίου. Ὁ πολίτης, ὁ ἀπολογούμενος ὑπὲρ δικαζομένου ἐν τῷ δικαστηρίῳ τῶν ἐγκλημάτων, ἀπέτιε διὰ τῆς οὐσίας ἢ τῆς ζωῆς αὐτοῦ τὰ μέλλοντα ἐγκλήματα τοῦ ὑποδίκου. Φροντίζων δὲ ὁ Ἰωάννης περὶ τῆς καταστολῆς τῶν κακούργων πρὸς ἡσυχίαν τῶν χρηστῶν πολιτῶν προετίμα φαίνεσθαι σκληρὸς μᾶλλον ἢ ἀδύνατος. Ἀλλὰ τοῦτο ἦν ἐναντίον πρὸς τὴν νέαν ποιναίαν νομοθεσίαν τῆς Ῥωσσίας, προτιμῶσαν τὴν ἀπόλυσιν δέκα ἐνόχων τῆς τιμωρίας ἐνός ἀθώου.

4584.

Ἐκκλησιαστικὴ
καὶ διατάξεις.

Ἄλλὰ μεταβῶμεν ἤδη ἀπὸ τῶν πολιτικῶν θεσμοθεσιῶν εἰς τὰς ἐκκλησιαστικὰς, ὡσαύτως ἀξιωματικότητας· ἀναφέροντες δὲ μόνον τὰς τῆς ἐν Μόσχᾳ τῷ 1551 συνελθούσης συνόδου, σημειοῦμεν ἐνταῦθα τὰς σπουδαιοτέρας καὶ περιεργότερας διατάξεις. Κατὰ τὰς ὁδηγίας τοῦ Ἰωάννου οἱ Ἐπίσκοποι ἐθέσπισαν τὰδε.

1. «Ἐν τε Μόσχᾳ καὶ κατὰ πᾶσαν τὴν ἐπικράτειαν »συνίστανται ἐπισκοπικοὶ γεραίτεροι καὶ δεκανεῖς, ἐκλεγόμενοι ἐν τοῖς ἀρίστοις τῶν ἱερέων, πρὸς ἐπιτήρησιν »τῆς ἱεροτελεστίας, τῶν ἁγίων τελετῶν καὶ τῆς διαγωγῆς τῶν κληρικῶν, οἵτινες ὀφείλουσι διδάσκειν τοὺς »ἀνθρώπους διὰ τε τοῦ λόγου καὶ τοῦ παραδείγματος.

2. »Ἐπαγρυπνοῦσιν αὐστηρῶς ὅπως μὴ παρεισφύρωσιν ἀμαρτήματα ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς βιβλίοις, »καὶ δὲ εἰκόνες ἀντιγράφωνται ἐκ τῶν ἀρχαίων Ἑλληνικῶν πρωτοτύπων, ἢ καθὼς ἱστορήσεν αὐτὰς ὁ Ἄνδρέας Ρουβλεβ καὶ ἄλλοι διάσημοι τεχνῖται. Περὶ »τὸ ἔργον τοῦτο ἐνασχολοῦνται οὐ μόνον οἱ ὑπὸ τοῦ »κυριάρχου καὶ τῶν Ἐπισκόπων ἀναγορευθέντες ἄξιοι »καλιτέχναι, ἀλλὰ καὶ οἱ ἄμωμοι τὸν βίον. Ἀρμειβή δὲ »τούτοις ἔστω ἡ γενικὴ τιμὴ!

Ἐπὶ τούτοις θεσπίσματα περὶ τῆς κωδοнокρουσίας, φαλμωδίας, τῆς λειτουργίας τοῦ ὄρθρου καὶ τοῦ ἔσπερινου, μεθ' ἃ ἀναφέρονται.

3. «Οὐδεὶς τῶν πριγκίπων ἢ τῶν μεγιστάνων καὶ »πάντων τῶν ἀγαθῶν χριστιανῶν εἰσέρχεται εἰς τὸν »ναὸν φορῶν κάλυμμα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, ὡς οἱ Μωαμεθανοί. Ἀπαγορεύεται ἢ εἰς τὸ ἱερόν βῆμα εἰσαγωγὴ ζύθου, ὕδρομέλιτος καὶ ἄρτου, πλήν τῶν προσφορῶν. Καταργεῖται δὲ διὰ παντός τὸ ἄστοπον ἔθιμον

» τοῦ ἀνατιθέναι ἐπὶ τῆς ἀγίας Τραπεζίης τὰ καλούμενα
» χιτῶνια, μεθ' ὧν τὰ νήπια γεννῶνται.

4. « Αἱ καταχρήσεις καὶ τὸ σκάνδαλον διαφθείρουσι
» τὸν κληρὸν. Τί δὲ βλέπομεν ἐν τοῖς μοναστηρίοις;
» Ἀνθρώπους ζητοῦντας ἐν αὐτοῖς τὴν σωματικὴν ἀνά-
» παυσιν καὶ τρυφήν, οὐχὶ δὲ τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς.
» Οἱ Ἀρχιμανδρίται καὶ οἱ Ἡγούμενοι ἐστιῶσι τοὺς
» κοσμικοὺς αὐτῶν φίλους ἐν τοῖς κελλίοις μὴ συσσι-
» τοῦντες. Οἱ μοναχοὶ διατηροῦσι παρ' ἑαυτοῖς ἐφήβους
» καὶ νεανίας, δέχονται ἀναισχύντως γυναῖκας καὶ παρ-
» θένους, εὐφραίνονται καὶ φθείρουσι τὰ μοναστηριακὰ
» κτήματα. Ἀπὸ τοῦδε ἔσεται πᾶσι συσσίτιον. Οἱ μονα-
» χοὶ ἀποπέμψουσι τοὺς νέους ὑπηρέτας καὶ ἀποτρέ-
» ψουσι τὴν εἴσοδον τῶν γυναικῶν· ἀπαγορεύεται ὁ οἶνος,
» πλὴν τοῦ φραγκικοῦ, ὡς καὶ τὸ δριμύ ὕδρὸμελι·
» ὡσαύτως ἀπαγορεύεται καὶ ἡ εἰς τὰς κόμας καὶ
» πόλεις περιήγησις πρὸς ψυχαγωγίαν. Ὁ παραβάτης
» καθαιρείσθω ἢ ἀφορίζεσθω ἀπὸ πάσης ἱεροπραξίας. Ὁ
» νόμος οὗτος περὶ ἐγκρατείας, μετριοφροσύνης καὶ
» σωφροσύνης ἐπεβλήθη παντὶ τῷ κληρῷ, τοῖς ἱερεῦσι,
» διακόνοις καὶ ἀναγνώσταις

5. « Τὰ πλούσια ἐκ γαιῶν καὶ προσόδων μοναστή-
» ρια αἰτοῦνται ἀνευθριάστως ἐλέη παρὰ τοῦ Τσάρου.
» Ἄλλ' ἀπὸ τοῦδε μὴ ἐνοχλήτωσαν αὐτόν. »

6. Οἱ Ἐπίσκοποι καὶ τὰ μοναστήριά εἰσιν ἐλεύθεροι
» δανεῖζειν τὰ ἴδια χρήματα πρὸς τοὺς γεωργοὺς καὶ
» τοὺς πολίτας, ἀλλ' ἀτόκως.

7. « Ἡ χριστιανικὴ ἐλεημοσύνη ἀνήγειρε πολλαχοῦ
» πτωχοκομεῖα ὑπὲρ τῶν ἀσθενῶν καὶ βαθυγῆρων,
» ἀλλ' ἡ κατάχρησις εἰσάγει ἐν αὐτοῖς ὀκνηροὺς καὶ
» εὐρώστους νέους. Οὗτοι ἀνάγκη ἵνα ἀποπεμφθῶσι

καὶ ἀναπληρωθῶσιν ὑπὸ τῶν πρώτων, κατὰ τὸν ἀγαθὸ-
 »εργὸν σκοπὸν τῶν ἰδρυτῶν. Οἱ ἐνάρετοι ἱερεῖς, οἱ
 »ἐνώμοτοι καὶ οἱ ἀγαθοὶ πολῖται ἐπιτηροῦσι τὰ
 »πτωχοκομεία.»

8. « Πολλοὶ μοναχοὶ καὶ μοναχαὶ καὶ λαϊκοὶ, καυ-
 »χώμενοι ἐπὶ τισιν ὑπερφυσικαῖς ὀπτασίαις καὶ προφη-
 »τεῖαις, περιφέρονται μετὰ Ἀγίων εἰκόνων ἀπὸ χώρας
 »εἰς χώραν καὶ αἰτοῦνται χρήματα πρὸς ἀνεγερσιν να-
 »ῶν τοῦτο δ' ἐστὶν ἄτακτον καὶ ἄτακτον, διεγείρον τὸν
 »θαυμασμόν τῶν ξένων. Ἀνάγκη οὖν ἵνα δημοσιευθῇ ἐν
 »ταῖς ἀγοραῖς, ὅτι ὁ Τσάρος ἀπαγορεύει τοιοῦτο σκάν-
 »δαλον τούντευθεν. Εἰ δὲ οἱ πλάνητες παρακούσουσιν
 »ἀποδιωχθήσονται, αἱ δὲ εἰκόνες παραδοθήσονται τοῖς
 »ναοῖς.

9. « Ἐν ᾧ οἱ ἀρχατοὶ ναοὶ εἰσιν ἔρημοι, ἀνεγείρονται
 »πανταχοῦ νέοι, μᾶλλον ἐκ κενοδοξίας ἢ ἐκ θρησκευ-
 »τικῆς ζήλου. Μετ' ὀλίγον δὲ οὗτοι ἐγκαταλιμπάνονται
 »ἐλλείψει ἱερέων, εἰκόνων καὶ βιβλίων. Βλέπομεν καὶ
 »ἐτέραν κατάχρησιν τὴν ἐξῆς. Οἱ ὀκνηροὶ, ἀναχωροῦν-
 »τες ἐκ τῶν μοναστηρίων, ἰδρύουσιν ἀναχωρήματα
 »ἐν τοῖς δάσεσιν, ὅθεν ἐνοχλοῦσι τοὺς χριστιανοὺς αἰ-
 »τοῦντες παρ' αὐτῶν χρηματικὴν βοήθειαν· διὸ ὁ Τσά-
 »ρος παραγγέλλει τοῖς Ἐπισκόποις ἀποτρέπειν ἀμφοτέ-
 »ρα ἄνευ ἰδίας αὐστηρᾶς σκέψεως καὶ ἐξετάσεως.»

10. « Οἱ ἐνορῶνται ἐκλέγουσι τοὺς ἱερεῖς καὶ διακό-
 »νους· ἀνάγκη δὲ ὅπως οἱ μὲν ἄγωσι τὸ τριακοστὸν
 »ἔτος, οἱ δὲ τὸ εἰκοστὸν πέμπτον καὶ ὧσιν ἠθικοὶ
 »καὶ πεπαιδευμένοι. Οἱ δὲ κακῶς ἀναγινώσκοντες καὶ
 »γράφοντες πέμπονται εἰς τὰ σχολεῖα, τὰ νῦν ἐν πά-
 »σαις ταῖς πόλεσιν ἰδρυόμενα. Ὁ χειροτονούμενος
 »ἀποτίει τῷ Μητροπολίτῃ καὶ τοῖς Ἐπισκόποις τὸ νό-

»μιμον τέλος, τουτέστιν ὁ μὲν ἱερεὺς ἐν Μόσχιον ρού-
 »θλιον καὶ τὴν γρίβαν τῆς εὐλογίας,
 »ὁ δὲ διάκονος πεντήκοντα κοπέκια. Κατὰ τοὺς θε-
 »σμοὺς Ἰωάννου τοῦ Βασιλείου καὶ τοῦ υἱοῦ τούτου
 »οἱ νεόνυμφοι ἀποτίουσι διὰ τὴν στέψιν μίαν ἀλτήναν κατὰ
 »τὸν πρῶτον γάμον, τὸ διπλοῦν κατὰ τὸν δεύτερον καὶ
 »τέσσαρας κατὰ τὸν τρίτον· ἀλλ' ἡ βάπτισις, ἡ ἑξομολόγη-
 »σις, ἡ κοινωνία τῶν ἀχράντων μυστηρίων καὶ ἡ κηδεία
 »οὐδεμίαν ἀμοιβὴν ἀνέχονται. Ἀπαγορεύεται πᾶσι τοῖς
 »κληρικοῖς φέρειν παράδηξον ἔνδυμα· διότι ὁ χιλιάρχος
 »καὶ ὁ στρατιώτης, ὁ ἔμπορος καὶ ὁ βιομήχανος ἔχου-
 »σιν ἴδιον ἔνδυμα· ἀρμόζει οὖν θεράποντι τῆς Ἐκκλη-
 »σίας ἵνα καλλωπίζεται, ὡς γυνή, χρυσῶ καὶ μαργα-
 »ρίταις καὶ ποικίλιμασι; Οἱ Ἱεράρχαι ἀναγορεύουσι
 »τοὺς Ἡγουμένους καὶ Ἀρχιμανδρίτας, ὁ δὲ Τσάρος
 »ἐπικυροῖ τὴν ἐκλογὴν αὐτῶν. Ἀπαγορεύεται καὶ πάλιν
 »ἡ λειτουργία τοῖς χήροις ἱερεῦσι καὶ διακόνοις,
 »καὶ τοῖς μοναχοῖς καὶ μοναχαῖς, συζῆν ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐν
 »τῷ ἀναχωρήματι, ἢ ἐν τῷ κόσμῳ »

11. « Ἄνευ ἰδίας ἀδείας τοῦ Τσάρου οὔτε ὁ Μητρο-
 »πολίτης, οὔτε οἱ Ἐπίσκοποι πιάουσι τοὺς ἄρχοντας
 »καὶ τοὺς περὶ αὐτοὺς ἐπιμελητὰς, ὅπως ἀναπληρώ-
 »σωσιν αὐτοὺς δι' ἄλλων ἀνηκόντων τοῖς αὐτοῖς ἀρ-
 »χαίοις οἴκοις.»

12. « Ὁ κληρὸς ἀνάγκη ἵνα ἐξαφανίσῃ τὰ ἔθιμα
 »τῆς εἰδωλολατρίας καὶ πάσας τὰς ἄλλας ἀποτροπαί-
 »ρους συνηθείας· π.χ. τοῦ ἐνάγοντος καὶ τοῦ ἀντιδίκου πα-
 »ρσκευαζομένων εἰς δικαστικὴν μονομαχίαν, παρίσαν-
 »ται μάγοι, οἵτινες παρατηροῦσι τὰ ἄστρα, ὠροσκο-
 »ποῦσι τὴν λεγομένην πύλην Ἰαρίστο τέλους,
 »προλέγουσι τὴν νίκην τῷ εὐτυχεστέρω, καὶ οὕτως αὐ-

» ξάναυσι τὰ δεινὰ τῆς αἵματοχυσίας. Οἱ εὐπιστοὶ ἔ-
 » χουσι παρ' αὐτοῖς βιβλία Ἀριστοτελικά, ἀστρολογικά,
 » ζωδιακὰ καὶ συναξάρια πλήρη αἰρετικῶν πλανῶν. Τὴν
 » παραμονὴν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου συνέρχονται κατὰ
 » τὴν νύκτα, πίνουσι, ἄδουσι καὶ χοροδουσι ὅλον τὸ
 » νυχθήμερον. Ὡσαύτως παραφρονοῦσι τὴν παραμο-
 » νὴν τῆς Γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ, τῆς τοῦ Ἁγίου Βα-
 » σιλίου καὶ τῶν Θεοφανείων· τὸ δὲ σάββατον τῆς
 » Ἁγίας Τριάδος κλαίουσι, θρηνοῦσι, ἀσχημονοῦσι
 » ἐν τοῖς κοιμητηρίοις, πηδῶσι, χειροκροτοῦσι καὶ ἄ-
 » δουσι σατανικά ἄσματα· κατὰ δὲ τὸν ὄρθρον τῆς Με-
 » γάλῃς Πέμπτης καίουσι ἄχυρα καὶ καλοῦσι τοὺς νε-
 » κρούς· οἱ ἱερεῖς τιθεῖσι κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην
 » ἄλλας παρὰ τῇ Ἁγίᾳ Τραπεζῇ καὶ θεραπεύουσι δι'
 » αὐτοῦ τοὺς νοσοῦντας· ψευδοπροφῆται τινες, γυμνοὶ
 » καὶ ἀνυπόδητοι καὶ ἔχοντες πεφυρμένην τὴν κόμην, δια-
 » τρέχουσι τὰς κώμας, τρέμουσι, πίπτουσι κατὰ γῆς καὶ
 » μυθολογοῦσι τὰς ὀπτασίας τῆς Ἁγίας Ἀναστασίας
 » καὶ Ἁγίας Παρασκευῆς. Ὅμιλοι σκωπτῶν, ἐνίοτε
 » περὶ τοὺς ἑκατὸν, πλανῶνται ἀπὸ κώμης εἰς κώμην,
 » τρώγουσι καὶ πίνουσι παρὰ τοῖς γεωργοῖς, ἐνίοτε δὲ
 » μάλιστα διαρπάζουσι τοὺς ὁδοιπόρους· παῖδες εὐπα-
 » τριδῶν συνέρχονται ἀθρώως εἰς κληθεῖα, κυβεύουσι
 » καὶ καταδαπανῶνται· οἱ ἄνδρες καὶ αἱ γυναῖκες λού-
 » νονται ἐν τοῖς αὐτοῖς λουτροῖς, ὅπου οἱ μοναχοὶ καὶ μονα-
 » χαὶ ἀνευρυθρίαστως φοιτῶσι· πωλοῦνται ἐν ταῖς ἀγοραῖς
 » πεπνιγμένοι λαγωοὶ καὶ νῆσσοι καὶ τέτρακες, καὶ παρὰ
 » τὰς διατάξεις τῶν Οἰκουμενικῶν συνόδων τρώγουσιν αἷμα,
 » ἢ τοὶ χόρδευμα· κατὰ δὲ τοὺς Λατίνους κείρουσι τὸ
 » γένειον καὶ βοστρυχίζουσι τὸν μύστακα, φέρουσι ξένα
 » ἱμάτια, ἐπικαλοῦνται τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῷ ψεύ-

»δει καὶ αἰσχρολογοῦσι· τέλος δέ, τὸ βδελυρώτατον
 »πάντων, δι' ἧ θεομηνία τιμωρεῖ τοὺς χριστιανούς
 »διὰ πολέμου, λιμοῦ καὶ λοιμοῦ, περιπίπτουσιν εἰς τὸ
 »ἁμάρτημα τῶν Σοδόμων! Πνευματικοὶ πατέρες Ἄφα-
 »νίσσατε τὸ κακόν, διδάξατε, ἀπειλήσατε, τιμωρήσατε
 » δι' ἐπιτιμιῶν· οἱ δὲ παραβάται μὴ εἰσπερχέσθωσαν
 » εἰς τὸν ναόν! ἐμποιήσατε τοῖς χριστιανοῖς τὸν φόβον
 » τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν σωφροσύνην· νουθετεῖτε ἵνα διάγωσιν
 » εἰρηνικῶς πρὸς τοὺς πλησίον, ἀποφεύγοντες τὴν φι-
 »λοδικίαν, τὴν κλοπὴν, τὴν ψευδομαρτυρίαν καὶ ἐπι-
 »ορκίαν· ἔστω πανταχοῦ χρηστοῦ ἔργα ἐν τῇ ἀγα-
 »πητῇ ἡμῶν πατρίδι· τὰ δὲ τέκνα τιμάτωσαν τοὺς
 »γονεῖς.»

Ἡ ἐκκλησιαστικὴ αὕτη νομοθεσία ἐστὶν ἔργον τοῦ
 Ἰωάννου μᾶλλον ἢ τοῦ κλήρου· διότι ἐκεῖνος μὲν ἐμε-
 λέτα καὶ ἐβουλεύετο, οὗτος δὲ ἐνήργει μόνον τὰς πα-
 ραγγελίας αὐτοῦ. Ὁ χαρακτήρ τοῦ λόγου ἀξιο-
 θαύμαστός ἐστι διὰ τὴν καθαρότητα καὶ σαφήνειαν.

Παρατηρητέον ἐνταῦθα παράδοξόν τι. Ὁ Ἰωάννης
 καὶ ὁ κληρὸς, οἵτινες ἤθελον ἵνα ἐκριζώσωσι τὰ ἐναντία
 τῇ ἀγίᾳ πίστει ἀρχαῖα ἔθιμα, οὐδόλως ἤψαντο τῆς ἐν τῇ
 ἑκατοντακεφάλῳ βίβλῳ, ἥτοι ἐκκλησιαστικῷ κώδικι, συ-
 νηθείας τοῦ καλεῖν τοὺς ἀνθρώπους μὴ χριστιανικοὺς
 ὀνόμασιν, ἀλλὰ προσηγορίαις ἐκ τῶν ἠθικῶν ιδιωμάτων
 λαμβανομέναις· διότι οὐ μόνον οἱ χυδαῖοι ἀλλὰ καὶ οἱ
 ἐπιφανεῖς ἀρχόντες νομίζοντες ὡς ἁμάρτημα ἵνα κα-
 λῆται τις Ὀλεγος ἢ Ρουρῖκος, ἐκαλοῦντο καὶ ἐν αὐ-
 τοῖς τοῖς δημοσίαις ἐγγράφοις δρογκίνα (συνο-
 δία) Τι στε νὰ (ἡσυχία) Ἰ στό μα (ἀδυναμία)
 Νεου δά τσα (ἀποτυχία) καὶ Χοζάιν (οἰκοδεσπότης),

προστιθέμενοι τὸ χριστιανικὸν ὄνομα τοῦ πατρὸς. Ἐδ ἔθιμον τοῦτο ἐφαίνετο τῷ Τσάρῳ ἁθῶν.

Μετὰ τὴν τελευταίαν τοῦ Μητροπολίτου Ἀντωνίου, τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1581, ὁ Ἰωάννης ἀναγορεύσας διάδοχον αὐτοῦ τὸν Διονύσιον, Ἡγούμενον τοῦ Χουτίνου, διέταξε μετὰ τῶν Ἐπισκόπων καὶ εὐπατριδῶν τὰ τῆς χειροτονίας αὐτοῦ, οὐδὲν προσθεῖς, ὡς φαίνεται, τῇ ἀρχαίᾳ τάξει, μόνον δ' ἐπικυρώσας αὐτὴν διὰ τοῦ ἐξῆς συνοδικοῦ θεσπίσματος. «Ὅτινι ὁ Κύριος πνευδοκῆση γενέσθαι Μητροπολίτην, εἴτε Ἐπισκόπων, Ἡγουμένῳ ἢ ἀπλῶ μοναχῶ, παραχρῆμα ἀναγγέλλεται αὐτῷ ἡ τιμὴ αὐτῆ. Τὴν ἡμέραν τῆς ἀναγορεύσεως καὶ προχειρήσεως αὐτοῦ κρούονται οἱ κώδωνες καὶ ψάλλονται παρακλήσεις. Οἱ Ἱεράρχαι, ψάλλοντες τὴν παράκλησιν τῆς Θεοτόκου καὶ τοῦ Ἀγίου Πέτρου τοῦ Θαυματουργοῦ, πέμπουσι δύο Ἀρχιμανδρίτας, τὸν τοῦ μοναστηρίου τῆς Γενέσεως τοῦ Χριστοῦ καὶ τὸν τῆς Τριάδος, πρὸς τὸν ἀναγορευθέντα, ὃς τις συναπέρχεται αὐτοῖς εἰς τὸν μονάρχην. Ὁ Τσάρος καθίζει τὸν μέλλοντα Μητροπολίτην καὶ προσφωνεῖ αὐτῷ περὶ προσευχῆς. Μετὰ τοῦτο ὁ ἀναγορευθεὶς προσκυνεῖ τὰς Ἀγίας εἰκόνας καὶ τοὺς τάφους τῶν Ἀγίων ἐν τῷ ναῷ τῆς Κοιμήσεως· εἶτα δὲ, προπεμπόμενος ὑπὸ τῶν Ἐπισκόπων, μεταβαίνει εἰς τὰ λευκὰ ἀνάκτορα, τὴν μητρόπολιν, ὅπου καθήσας ἐπὶ τοῦ οἰκείου τόπου, ἀναμένει καὶ ὑποδέχεται τὸν Τσάρον καὶ συνδιαλέγεται αὐτῷ· τελομένης τῆς λειτουργίας ἐν τῷ μητροπολιτικῷ ναῷ, ἴσταται παρὰ τῇ Μητροπολιτικῇ καθέδρᾳ, δεῖπνεῖ ἐν τοῖς λευκοῖς ἀνακτόροις μετὰ πάντων τῶν Ἐπισκόπων, καὶ ἔκτοτε μέχρι τῆς χειροτο-

» νίας οὐδένα δέχεται, ἐσθίει δ' ἐν τῷ κελλίῳ μετ' ὀλίγων
 » μοναχῶν, τῶν οἰκειοτάτων. Μετὰ δύο ἡμέρας τελει-
 » ται ἡ ἐκλογὴ, ἀναγγελλομένη αὐτῷ ὑπὸ τῶν
 » Εὐαγγελιστῶν Ἀρχιμκνδριτῶν τοῦ μοναστηρίου
 » τοῦ Σωτήρος καὶ Γσουδόβου. Ἐν τούτοις παρεσκευά-
 » ζεται ἐν τῷ ναῷ τόπος, ἀνωθεν δὲ τούτου γράφεται
 » ἀετός. Τὴν ὠρισμένην ἡμέραν, ἠχούντων τῶν κωδῶ-
 » νων, οἱ Ἐπίσκοποι ἐνδύονται τὴν ἀρχιερατικὴν στολὴν
 » ὡς καὶ ὁ μέλλων Μητροπολίτης, εἰ ἐστὶν Ἐπίσκοπος·
 » εἰ δὲ μὴ, ὁ Ἐπίσκοπος ἐνδύεται ἐν τῷ παρεκκλησίῳ.
 » Ὁ Τσάρος, περιστοιχούμενος ὑπὸ τῶν εὐπατριδῶν, εἰ-
 » σέρχεται εἰς τὸν ναὸν, προσκυνεῖ τὰς Ἀγίας εἰκόνας
 » καὶ ἀναβαίνει εἰς τὸν παρεσκευασμένον τόπον, ὅπου κά-
 » θηται. Καὶ οἱ Ἐπίσκοποι κάθηνται ὡσαύτως, ὁ δὲ ἐ-
 » κλεχθεὶς Μητροπολίτης ἐν μέσῳ ὀκτῶ λαμπα-
 » δοφόρων κάτωθι τοῦ ἀετοῦ ἀναγινώσκει τὴν ὁμολογίαν
 » τῆς Πίστεως· τότε ἄρχεται ἡ θεία λειτουργία. Παρὰ
 » τὴν Ἀγίαν Πύλην ἵσταται ἡ ποιμενικὴ ράβδος καὶ
 » λαμπὰς τοῦ Ἀρχιεπισκόπου τοῦ Νοβογορόδου καὶ
 » Καζάνης. Ψαλλομένου δὲ τοῦ τρίτου τοῦ ὕμνου Ἄγιος,
 » Ἄγιος, οἱ Ἐπίσκοποι προχειρίζουσι τὸν Μητροπο-
 » λίτην κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἔθος, ὅστις τελεῖ τὴν μυστα-
 » γωγίαν, ὁ δὲ Ἀρχιεπίσκοπος ἐκφωνεῖ τὸ ὄνομα αὐτοῦ
 » ἐν τῇ μετὰ τὸ Ἐξαίρετως εὐχῇ. Ὁ λαμπα-
 » δοφόρος Ἀρχιεπίσκοπος προσκυνεῖ τὸν Μητροπολίτην
 » καὶ λαμβάνει ἐνώπιον αὐτοῦ τὴν ἐν τῷ ἱερῷ βήματι οἰκει-
 » αν θέσιν. Ἐκφωνηθέντος δὲ τοῦ Μετὰ φόβου Θεοῦ,
 » ἀναχωροῦσιν οἱ κρατοῦντες τὴν λαμπάδα καὶ τὴν ράβδον
 » τοῦ Ἀρχιεπισκόπου, ἀναπληροῦσι δὲ αὐτοὺς οἱ τοῦ
 » Μητροπολίτου ὑποδιάκονοι μετὰ τῆς λαμπάδος τῆς
 » ποιμενικῆς ράβδου τοῦ νέου Ἀρχιεπίσκοπου· μετὰ δὲ

» τὸ τέλος τῆς λειτουργίας, οἱ Ἐπίσκοποι ἀναβιβάζουσιν
 » αὐτὸν εἰς τὸν τοῦ μονάρχου τόπον καὶ καθίζουσιν αὐτὸν,
 » λέγοντες τρίς Εἰς πολὰ ἔτη Δέσποτα, εἶτα
 » ἀποδύουσιν αὐτὸν τὴν ἀρχιερατικὴν στολὴν καὶ τι-
 » θεῖσιν εἰκόνα ἐπὶ τοῦ στήθους αὐτοῦ, ἀρχιερατικὸν
 » μανδύαν ἐπὶ τῶν ὤμων καὶ λευκὸν ἢ μέλαν ἐπανωκα-
 » λύμμαυχον, ὅπως ἀνδρίσῃ ὁ μονάρχης· εἶτα δὲ ἀγούσιν
 » αὐτὸν εἰς τὸν ἀρχιερατικὸν λίθινον θρόνον. Ὁ Τσάρος
 » προσέρχεται καὶ προσφωνεῖ αὐτῷ καὶ τίθησι τὴν ποι-
 » μενικὴν ράβδον τῇ δεξιᾷ αὐτοῦ. Παραχρῆμα ὁ κλη-
 » ρος, οἱ εὐπατρίδαι καὶ οἱ πρίγκιπες ἐπέυχονται με-
 » γαλοφώνως μακροβιότητι τῷ Μητροπολίτῃ. Οὗτος δὲ
 » εὐλογεῖ τὸν Τσάρον καὶ ἐκφωνεῖ λόγον. Ὁ κληρὸς καὶ
 » οἱ εὐπατρίδαι λέγουσι τὰς αὐτὰς εὐχὰς πρὸς τὸν Τσά-
 » ρον, ὁ δὲ χορὸς ὡκύτως ψάλλει Πολὰ ἔτη·
 » εἶτα ἐξέρχονται τοῦ ναοῦ. Ὁ Τσάρος ἐπιτιᾷ πάντα
 » τὸν ἀνώτερον κληρὸν, τοὺς μεγιστάνιας καὶ τοὺς ἐν
 » τέλει. Ὁ Μητροπολίτης περιέρχεται τὴν Μόσχαν κα-
 » θήμενος ἐπὶ ὄνου, οἱ τὰς ἡμέρας κρατοῦσι δύο εὐπα-
 » τρίδαι, ὁ μὲν τοῦ Τσάρου, ὁ δὲ τοῦ Μητροπολίτου.
 » Μετὰ τὸ δεῖπνον γίνονται προσόψεις εἰς μνήμην τοῦ
 » Ἀγίου Πέτρου τοῦ θυματούργου, καὶ τῆς ὑγείας τοῦ
 » Τσάρου καὶ τοῦ Μητροπολίτου.»

Ἡ ἄξιωμα ἡμε-
 ρος ἡ ἐκκλησια-
 στικὴ τελετή.

Μνημονεύσωμεν ὡσαύτως ἐνταῦθα καὶ ἀξιωματικὴν
 νευτὸν τινα ἐκκλησιαστικὴν τελετὴν τοῦ χρόνου τούτου,
 παραδοθεῖσαν τῇ λήθῃ πρὸ πολλοῦ ἐν Ῥωσσίᾳ. Τὴν Κυ-
 ριακὴν τῶν Βιῶν πρὸ τῆς λειτουργίας πάντες οἱ κάτοι-
 κοι τῆς Μόσχας συνήρχοντο ἐν Κρεμλίνω, ὅπου ἔφερον
 ἐκ τοῦ ναοῦ τῆς Κοιμήσεως μέγα δένδρον, ἐφ' οὗ ἀνηρ-
 τῶντο διάρροισι καρπὸν, οἷον μῆλα, σταφυλὰ, σύκα καὶ

φοίνικες· ἐτίθεσαν δ' αὐτὸ ἐπὶ δύο ἐλκύθρων καὶ περιήγον βραδέως. Πέντε λευχίμονες ἔφηβοι ἴσταντο ὑπὸ τὸ δένδρον καὶ ἔψαλλον τροπάρια· πολλοὶ δὲ νεανίαι μετ' ἀνηκμένων κηρίων καὶ παμμεγέθων φανῶν εἶποντο τοῖς ἐλκύθροις· μετὰ τούτους δ' ἐφέροντο δύο μεγάλαι ἐκκλησιαστικαὶ σημαῖαι, ἕξ θυμιατήρια καὶ ἕξ εἰκόνες· εἶτα δὲ εἶποντο ἱερεῖς, ὑπὲρ τοὺς ἑκατὸν, φέροντες μεγαλοπρεπεῖς καὶ κεκοσμημένας μαργαρίταις στολὰς, μετὰ δὲ τούτους οἱ εὐπατρίδαι καὶ οἱ ἐν τέλει, τέλος ὁ Τσάρος καὶ ὁ Μητροπολίτης· οὗτος δ' ἐκάθητο, ὡς αἱ γυναῖκες ἐπὶ ὄνου (ἢ ἐφ' ἵππου), κεκαλυμμένου διὰ λευκοῦ ὑφάσματος, καὶ διὰ μὲν τῆς ἀριστερᾶς ἐκράτει ἐπὶ τῶν γονάτων χρυσότευκτον Εὐαγγέλιον, διὰ δὲ τῆς δεξιᾶς ἠλόγει τὸν λαόν. Εὐπατριδῆς τις ἤγε τὸν ὄνον, ὃδὲ Τσάρος διὰ μὲν τῆς μιᾶς χειρὸς ἤπτετο τῶν ἡνιῶν, ἐν δὲ τῇ ἐτέρα ἔφερε βάϊον. Ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἐστρώννυντο ἐριοῦχα· κατόπιν εἶποντο ἄλλοι τῶν εὐπατριδῶν, καὶ τῶν ἐν τέλει, μετὰ δὲ τούτους ἄπειρον πλῆθος. Περιελθόντες τοὺς πρῶτους ναοὺς τοῦ Κρεμλίνου, ἐπέστρεφον εἰς τὸν ναὸν τῆς Κοιμήσεως, ὅπου ὁ Μητροπολίτης ἐλειτούργει· εἶτα δὲ εἰσία τὸν Τσάρον καὶ τοὺς μεγιστᾶνας. Ἴσως ἡ ἐκκλησιαστικὴ αὕτη ὁδοιπορία, ἀναμιμνήσκουσα τὴν εἰς Ἱεροσόλυμα εἴσοδον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰσῆχθη κατ' ἀρχαιοτέρους χρόνους· ἀλλ' ὅμως ἐγένετο γνωστὴ ἡμῖν μόνον ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ Ἰωάννου ἐκ τῆς διαγραφῆς ἀλλοδαπῶν ὁδοιπόρων.

Μετὰ τῶν ἀξιεπαίνων ἔργων τῆς βασιλείας ταύτης τάσσομεν καὶ τὴν ἀνέγερσιν πολλῶν πόλεων, ἀσφαλιζουσῶν τὰ μεθόρια τῆς Ῥωσσίας. Πλὴν τοῦ Λαϊσέβου, Τσεβοξάρου, Κοσμοδαμιάνσκου, Βολχόδου, Ὁρέλου καὶ ἄλλωι ἐπιτειχισμάτων, περὶ ὧν εἴρηται ἤδη, ὁ

Κτίσις πόλεων

Ἰωάννης ἔκτισε τὸ Δόγκοβον, τὸ Ἐπίφανον, τὸ Βένεβον, τὴν Ἰσέρνην, τὸ Κοξάρσκον, τὰς Τετούσας, τὸ Ἀλά-
 τυρον καὶ Ἀρζαμάσον· ἀλλ' ἀνεγείρων φρούρια ἐν τοῖς
 δάσεσι καὶ τῷ ἐρήμοις, ἔβλεπε μετὰ λύπης μέχρι
 τέλους τοῦ βίου αὐτοῦ ἐρείπια καὶ ἐρήμους ἐν Μόσχα,
 ἀποτεφρωθεῖσα ὑπὸ τοῦ Χάνη κατὰ τὸ 1571· ὥστε εἰάν
 πιστεύσωμεν εἰς τὸν ὑπολογισμόν τοῦ Ποσσεβίνου οἱ
 κάτοικοι τῆς πόλεως ταύτης ἠλαττώθησαν εἰς 30,000
 τῷ 1581, ἤτοι εἰς τὸ ἕκτον τῶν πρὸ τῆς ἐποχῆς ταύ-
 τῆς, κατὰ τὴν διήγησιν ἄλλου ἀλλοπαδοῦ συγγραφῆως,
 πρὸς ὃν εἶπον αὐτὸ τοῦτο Μόσχοι γέροντες περὶ τὰς
 ἀρχὰς τοῦ δεκάτου ἐβδόμου αἰῶνος.

Τὰ τεῖχη τῶν νέων φρουρίων ἦσαν ξύλινα, ἔ-
 χοντα ἐντὸς χῶμα μεμιγμένον μεθ' ἄμμου, ἢ κατε-
 σκευασμένα ἐκ συμπεπλεγμένων κλάδων· ἦσαν δὲ λίθινα
 τεῖχη μόνον ἐν Μόσχα, ἐν τῇ κώμῃ Ἀλεξανδρόβσκω,
 ἐν Τούλα, ἐν Κολόμνα, ἐν Ζαίσκω, ἐν Σταρίτσα, ἐν Ἰα-
 ροσλάβω, ἐν Κάτω Νοβογορόδω, ἐν Βιελοζέρσκω, ἐν
 Ποργόβω, ἐν Νοβογορόδω καὶ ἐν Πηκόβω.

Ἐμπορία.

Ἡ αὔξησις τῶν πόλεων ἤυξανε καὶ τὴν πρὸοδον τῆς
 ἔμπορίας· ἐκ ταύτης δὲ καὶ αἱ πρόσοδοι τῆς ἐπικρατείας,
 αἵτινες τῷ 1588 ἦσαν εἰς ἕξ ἑκατομμύρια ἀργυρῶν ρου-
 βλίων τοῦ νῦν νομίσματος· καὶ οὐ μόνον ἐπὶ τῶν εἰσα-
 γομένων ἀλλοδαπῶν προϊόντων, ἢ ἐξαγομένων ἡμετέ-
 ρων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν εἰς τὰς πόλεις κομιζομένων ἐ-
 δωδύμων, ἐπεβάλλετο βαρὺς δασμὸς, ἐνίοτε ἐνοικιαζόμε-
 νος ὑπὸ τῶν κατοίκων. Αναφέρεται ἐν τῇ τελωνιακῇ δια-
 τιμῇ τοῦ Νοβογορόδου τοῦ 1571, ὅτι τὸ δημόσιον
 λαμβάνει ἐπτὰ δέγγας ἐπὶ τοῦ ρουβλίου ἐκ πάντων τῶν
 εἰσαγομένων, διατιμηθέντων ὑπὸ ἐνωμότων. Οἱ ἔμποροι
 Ῥῶσσοι ἀπέτιον τέσσαρας δέγγας ἐπὶ τοῦ ρουβλίου, οἱ

δὲ τοῦ Νοβογοδόρου μίαν καὶ ἡμίσειαν ἐπὶ τοῦ κρέατος, κτηνῶν, ἰχθύων, ὠσταρίχου (χαβιρίου), μέλιτος, ἀλατος, κρομμύων, λεπτοκαρύων καὶ μήλων, μὴ συμπεριλαμβανομένου τοῦ ἐπὶ τῶν ἀμαξῶν, τῶν πλοίων καὶ ἐλκύθρων δασμοῦ. Ἡ εἰσαγωγή τῶν πολυτίμων μετάλλων ὑπέκειτο τῷ τέλει, ὡς καὶ πᾶν ἄλλο ἐμπόρευμα, ἀλλ' ἡ ἐξαγωγή ἐνομίζετο ὡς ἔγκλημα. Ἀξίσι παρατήρητον δὲ, ὅτι καὶ τὰ ἴδια τοῦ Τσάρου ἐμπορεύματα οὐκ ἀπηλλᾶσσαντο τοῦ φόρου. Τὸ λαθρεμπόριον ἐτιμωρεῖτο διὰ βαρείας χρηματικῆς ζημίας.

Τότε ἡ ἀρχαία πρωτεύουσα τοῦ Ῥωσίου ἀνέκλυπτεν ἐκ τῶν ἐρειπίων, δραστηρίως ἐμπορευομένη καὶ ὠφελουμένη ἐκ τῆς γειτνιασεως τῆς Νάρβις, ἔνθα ἡμεῖς συνηλασσομεθα πρὸς πᾶσαν τὴν Εὐρώπην. Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ παρήκμασεν, ὅτε ἡ Ῥωσσία, δυστυχῆσα κατὰ τοὺς πρὸς τὴν Πωλονίαν καὶ Σουηδίαν πολέμους ἀπώλεσε τὸν ἀξιόλογον τοῦτον λιμένα ἐξ ἐναντίας δ' ἤκμασεν ἡ ἐμπορία τοῦ ἀρκτώου Δουίνα, καθ' ἣν οἱ Ἄγγλοι διενέμοντο τὰ ἐμπορικὰ ὀφέλη μετὰ Ὀλλανδῶν, Γερμανῶν καὶ Γάλλων, εἰσάγοντες σάκχαριν, οἶνον, ἄλας, ξηροὺς καρποὺς, μόλυβδον, ἐριοῦχα, ἄτινα ἀντήλλασσον πρὸς διφθέρας, κάνναβιν, λῖνον, σχοινία, ἔρια, κηρόν, μέλι, στέαρ, δέρματα, σίδηρον, καὶ ξύλα πρὸς οἰκοδομήν. Οἱ Γάλλοι ἔμποροι, κομίσαντες πρὸς τὸν Ἰωάννην φιλικὴν ἐπιστολὴν Ἐρρίκου τοῦ Γ', ἔλαβον τὴν ἀδειαν τοῦ ἐμπορεύεσθαι ἐν Κόλα, αἱ δ' ἐκβολαὶ τοῦ Ποδοζέρου ὠρίσθησαν ὑπὲρ τῶν τῆς Ἰσπανίας καὶ Ὀλλανδίας. Ὁ ἐπισημότετος τῶν ἀλλοδαπῶν ἐμπόρων ἐκαλεῖτο Ἰωάννης Δεβᾶχ, τοῦπίκλην Λευκογένειος, πορίζων τῷ Τσάρῳ πολυτίμους λίθους καὶ ἀπολαύων τῆς ἰδίας αὐτοῦ εὐνοίας· ὅθεν διήγειρε τὸν φθόνον τῶν Ἄγ-

γλων. Διὸ ὁ Ἰωάννης ἐν συνεντεύξει τῷ πρεσβευτῇ τῆς Ἐλισάβετ Βάους ἐμέμφθη τοὺς ἐμπόρους τοῦ Λονδίνου ὡς μὴδὲν κομίζοντας πολύτιμον εἰς Ῥωσίαν. ἐκβαλὼν τότε τοῦ δακτύλου δακτύλιον καὶ δείξας σμάρραγον τοῦ πύλου, εἶπεν ὅτι ὁ Δεβᾶχ ἐπώλησεν αὐτῷ τὸ μὲν ἀντὶ 60 βουβλίων, τὸν δὲ ἀντὶ 1,000. Ἀπορήσας ὁ Βάους, ἐξετίμησε τὸ δακτύλιον ἀντὶ 300, τὸν δὲ σμάρραγον ἀντὶ 40,000. Ἡμεῖς ἐξηγάγομεν πολλὰ σιτηρὰ εἰς Σουηδίαν καὶ Δανίαν. Ὁ Κοβεντσέλ ἔγραφε ταῦτα περὶ τῆς Ῥωσσίας· « Ἡ εὐλογημένη αὕτη χώρα » πλουτεῖ παντὸς ἀναγκαίου πρὸς τὴν θπάρξιν τοῦ ἀνθρώπου, μὴδαμῶς χρήζουσα τῶν προϊόντων τῶν ἄλλων χωρῶν. » Ἡ κατάκτησις τῆς Καζάνης καὶ τοῦ Ἀστραχανίου ἠῤῥξησεν ἔτι τὰς ἐμπορικὰς πρὸς τὴν Ἀσίαν συναλλαγὰς. »

Ὁ Ἰωάννης πλουτίσας τὸ δημόσιον ταμεῖον ἐκ τῶν ἐπὶ τῆς ἐμπορίας δασμῶν καὶ ἐκ τῶν ἐπὶ τῶν πόλεων καὶ δῆμων φόρων, ὡς καὶ ἐκ τῆς οἰκειοποιήσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν κτημάτων, ἠῤῥξησε τὸν στρατὸν, ἵδρυσεν ὀπλοστάσια (ὅπου ὑπῆρχον πάντοτε ἔτοιμα ὡς δισχίλια πολιορκητικὰ καὶ πεδινὰ τηλεβόλα) ἀνήγειρε φρούρια, ἀνάκτορα καὶ ναοὺς, ἠγάπα δὲ ἵνα δαπανᾷ τὸ περίσσευμα τῶν προσόδων καὶ εἰς τὴν πολυτέλειαν. Εἴρηται ἤδη περὶ τοῦ θαυμασμοῦ τῶν ξένων τῶν ἰδόντων ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ καὶ τοῖς ἀνακτόροις τῆς Μόσχας σωροὺς ἀκηράτων μαργαριτῶν, καὶ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, λαμπρὰς ὀμηγύρεις, καὶ δεῖπνα ὅπου ἐκ ο ρ έ ν ν υ τ ο ἐπὶ πέντε ἢ ἕξ ὥρας ἑξακόσιοι ἢ ἑπτακόσιοι συνδαιτημόνες οὐχὶ μόνον ἐκ πολλῶν, ἀλλὰ καὶ πολυδαπάνων ἐδεσμάτων, καρπῶν καὶ εἰνῶν τῶν θερμῶν καὶ ἀπωτάτων κλιμάτων. Ἐν τοῖς ἀνακτόροις τοῦ Κρεμλίνου εἰστίασε

Πολυτέλεια καὶ
μεγαλοπρέπεια.

ποτε ὁ Τσάρος, μὴ συμπεριλαμβανομένων τῶν ἐπιφανῶν ἀνδρῶν, δισχιλίους συμμάχους Νογαίους, ἀπερχομένους πολεμῆσαι πρὸς τὴν Λιβονίαν. Αἱ ἐπίσημοι ἔξοδοι καὶ ἐκδρομαὶ τοῦ μονάρχου παρίστων Ἀσιατικὴν πολυτέλειαν· διότι ἔβλεπέ τις συνοδείας χρυσοστολιστῶν σωματωφυλακῶν, καὶ λαμπρὰς ἵπποσκευὰς. Οὕτω συνήθως τῇ 12 Δεκεμβρίου ἐξήρχετο τῆς Μόσχας ἑφιππος ὁ Ἰωάννης, ὅπως παραστῆ εἰς τὸ διὰ πυρὸς γυμνάσιον, προπεμπόμενος ὑπὸ πριγκίπων, στρατηγῶν καὶ τῶν ἐν τέλει, βαδίζόντων ἀνὰ τρεῖς καὶ προηγούμενων πεντασχιλίων λογάδων τοξοτῶν ἀνὰ πέντε. Ἐν μέσῳ εὐρείας χιονοσκεποῦς πεδιάδος τὸ πυροβολικὸν ἰστάμενον ἐπὶ ὑψώματός τινος, ἔχοντος μῆκος διακοσίων καὶ ἐπέκεινα ὀργυιῶν, ἐσχόπει καὶ ἐρρήγνυ ὀχυρώματα, κατεσκευασμένα ἐκ ξύλου, πάγους ἢ χώματος. Ἐν ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς τελεταῖς, ὡς εἶδομεν, ὁ Ἰωάννης παρίστατο τῷ λαῷ μετὰ καταπληκτικῆς πολυτελείας, γινώσκων διὰ προσποιητῆς ταπεινοφροσύνης ἵνα φαίνεται μεγαλοπρεπέστερος καὶ συνδέη μετὰ τῆς κοσμικῆς λαμπρότητος τὸ ἐξωτερικὸν τῆς χριστιανικῆς ἀρετῆς. Κατὰ δὲ τὰς μεγάλας ἑορτὰς ἐστιῶν τοὺς μεγιστᾶνας καὶ πρέσβεις διένειμε πλοῦσια ἐλέη τοῖς πτωχοῖς.

Τέλος εἶπωμεν, ὅτι ἡ ἀγαθὴ τοῦ Ἰωάννου φήμη ἐπέζησε τῇ κακῇ δόξῃ αὐτοῦ ἐν τῇ μ ν ἡ μ η τ ο υ λ α - Δύεξ τοῦ Ἰω-
άννου.
ο υ . Αἱ οἰμωγοὶ ἔπαυσαν, τὰ θύματα ἐγένοντο κόνης, τὰ νέα συμβεβηκότα ἐπέφερον λήθην τῶν ἀρχαίων παραδόσεων, ἀλλὰ τὸ ὄνομα τοῦ ἡγεμόνος τούτου ἔλαμπεν ἐν τῷ κώδῃκι, ἀναμιμνήσκον τὴν κατάκτησιν τῶν τριῶν Μογολικῶν βασιλείων. Αἱ μαρτυρίαι τῶν θηριωδιῶν αὐτοῦ ἔκειντο ἐν τοῖς ἀρχείοις, ἀλλ' ὁ λαὸς ἐν διαστήματι αἰῶνων ἔβλεπε τὴν Καζάνην, τὸ Ἀστραχάνιον καὶ τὴν

Σιβηρίαν ὡς ζῶντα μνημεῖα τοῦ κατακτητοῦ Τσάρου. Οἱ Ῥῶσοι ἐτίμων αὐτὸν ὡς ἔνδοξον πρωτουργὸν τῆς πολιτικῆς δυνάμεως καὶ μορφώσεως ἡμῶν· ἀπέβαλον ἢ παρέδωκαν τῇ λήθῃ τὸ ἐπίθετον τ ὕ ρ α ν ο ς, ὅπερ ἔδωκαν αὐτῷ οἱ σύγχρονοι· μόνον δὲ κατὰ τινὰς συγκεχυμένας φήμας περὶ τῆς ὠμότητος τοῦ Ἰωάννου καλοῦσι μέχρι τοῦδε αὐτὸν Φ ο β ε ρ ὀ ν, μὴ διακρίνοντες τὸν ἔγγονον ἀπὸ τοῦ πάππου, κληθέντος οὕτως ὑπὸ τῆς ἀρχαίας Ῥωσσίας πρὸς ἔπαινον μᾶλλον ἢ πρὸς ψόγον. Ἄλλ' ἡ Ἱστορία ἐστὶ μᾶλλον μνησίκακος ἢ ὁ λαός.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΝΝΑΤΟΝ

ΤΟΜΟΝ

(1) Όρα Hakluyt's T, 1,57, και τὰς ἐκ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Βατικάνου ἐκλογὰς τοῦ Ἀββᾶ Ἀλβερτάνδου, Relazione degli grandissimi stati, etc. del potentissime Imperatore et grand Duca de Moscovia, ἐκδοθεῖσας περὶ τὸ 1557 ὑπὸ Ἰταλοῦ, διατελέσαντος ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ Τσάρου.

(2) Όρ. Κούρβσκηη και Γουανίνην *Rel. Polon. B, 244*. Ὁ τελευταῖος τούτων, σύγχρονος τῷ Ἰωάννῃ, ἦν Βεροναῖος τὴν πατρίδα και ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς Πολωνίας· διώκει δὲ τὸ Βιτέβσκιον (καλούμενος *peditum in arce Witebska finitima Moschoviae Praefectus*) και συνέγραψε τὴν ἱστορίαν τῆς δευτέρας αὐτοῦ πατρίδος. Ἡ *Sarmatia* αὐτοῦ μετὰ τῆς περιγραφῆς τῆς Μοσχανικῆς ἐπικρατείας και τῆς τυραννίας τοῦ Ἰωάννου (*Gesta praecipua tyrannisque ingens Monarchae Moscoviae, I. B. nuper perpetrata*) ἐτυπώθη τῷ 1581 ἐν Σπίρφ. Τοῦτό ἐστὶ τὸ βιβλίον, ὅπερ ὁ Βατόριος ἔπεμψε πρὸς τὸν Τσάρον εἰπὼν «*Ἀνάγνωθι τί λέγουσι περὶ σοῦ ἐν Εὐρώπῃ*». Ὁ Ἰωάννης ἠθέλησεν ἴν' ἀπαντήσῃ, ἀλλὰ, ὡς φαίνεται πιθανόν, μετέβαλε γνώμην. Ἄλλ' οὐδόπως παραδεχτέα ὡς ἀληθῆς ἡ διήγησις τοῦ Γουανίνη περὶ τῶν ἐν Μόσχᾳ συμβεβηκότων· διότι δὲ μὲν πιστεύει μόνον τῇ φήμῃ, οὐδ' αὐτόπταις, πρεσβευταῖς και αἰχμαλώτοις Πολωνοῖς. Ἀλλὰ τὸ βιβλίον αὐτοῦ, ὃν πολύτιμον ἐν Ῥωσίᾳ, μεθρημηνεῦθη εἰς τὴν ἀρχαίαν καθαρὰν Ῥωσικὴν γλῶσσαν περὶ τα τέλη τοῦ ΙΣΤ', ἢ περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος μετὰ πολλῶν διορθώσεων τῶν ὀνομάτων και αὐτῶν τῶν γεγονότων. — Ἄλλοι ἀναφέρουσι, ὅτι ὁ πρίγκιψ Ὀβτσίνιν ἐπέσπασε τὴν ὀργὴν τοῦ Τσάρου, ας ἀντιλέγων θρασείας πρὸς τὴν βουλὴν αὐτοῦ τοῦ εἰσαγαγεῖν εἰς τὴν Ῥωσίαν τὰ ἔθιμα και τοὺς νόμους τῶν Γερμανῶν. (Όρ. τὸ λεπτομερὲς χρονικόν, ἐκδοθὲν ὑπὸ τοῦ Αἰθόβ και συνταχθὲν

περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος). Τὰς εἰδήσεις περὶ τῶν χρόνων τοῦ Ἰωάννου ὁ συγγραφεὺς ἤρυσθη ἐκ τῶν ἀλλοδαπῶν ιστοριογράφων, ὥστε διέφθειρε τὰ Ῥωσικὰ ὀνόματα καὶ ἔγραψεν ἄνευ κριτικῆς ἐρεύνης· π.χ. ὅτι ἔλεγε περὶ τοῦ πρίγκιπος Οβστίνου ἐλήφθη ἐκ τοῦ Ὁδερβόρδου Ioannis Basilidis magni Moschovia ducis vita). Ἡ βιογραφία αὕτη τοῦ Ἰωάννου ἐτυπώθη τῷ 1585, ἀξιοσημείωτος μὲν ὡς σύγχρονος, ἀλλὰ κατὰ πολλὰ μυθώδης.

(3) Ὁ Ποσσεβίνος ἢ Ποσσεβίνης (ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ βιβλίῳ Moschovia) ἀναφέρει, ὅτι τῷ 1582 ὑπῆρχεν ἤδη τυπογραφεῖον ἐν τῇ κόμῃ Ἀλεξανδρόβω· οὗ δὲ Φλέτσερος, ὅτι ἡ τυπογραφικὴ μηχανὴ καὶ οἱ χαρακτῆρες μετακομισθῆσαν ἐκ Πολωνίας εἰς Μόσχαν, καὶ ὅτι τὸ τυπογραφεῖον τῆς Μόσχας ἐγένετο παρανάλωμα τοῦ πυρὸς κατὰ νύκτα τιτὰ, ὡς ἐπισετέτο, ὑπὸ τῶν δεισιδαιμόνων (Comm. Wealth. 88.) Περὶ τοῦ τυπωθέντος μετὰ τὸν Ἀπόστολον Εὐαγγελίου ἐν Μόσχῃ ἀναφέρει ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Εὐγένιος ἐν τῷ δοκιμίῳ τοῦ καταλόγου τῶν Ῥώσων συγγραφέων ἐν τῷ Κεφαλαίῳ Ἰωάννης Θεοδώροβ.

(4) Ὁρ. Χρον. τοῦ μοναστηρίου Ἀλεξάνδρου τοῦ Νεβαϊκοῦ, 963. Συνέβη δὲ τοῦτο τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1564.

(5) Αὐτόθι σ. 1014 καὶ ἔπομ. Καὶ ἀναφορὰν τοῦ Τάουβε καὶ Κροῦζε πρὸς τὸν δοῦκα τῆς Κουρλανδίας Κέτλερον. Ἡ ἀναφορὰ αὕτη ἐπέμφθη πρὸς ἐμὲ τῷ 1811 ἐκ τῶν ἀρχείων τῆς Καινισβέργης καὶ ἐξεδόθη τῷ 1816 ὑπὸ τοῦ Κ. Ἐβερς. Ὁρα τὰ Beytraege zur Kenntniss Rusblands, σ. 187—238.

(6) Ὁ Κουβασὸβ ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ἣν παρέτεινε μέχρι τῆς ἐκλογῆς τοῦ Τσάρου Μιχαὴλ τοῦ Θεοδώρου. (Ὁρ. τὰ Ῥωσικὰ ἀπομνημονεύματα Τόμ. Α. σ. 172. Ὁρ. καὶ λεπτομερεῖς χρονικὸν τοῦ Αἰηβὸβ Τόμ. Γ. σ. 85. Τὰ χρονικὰ ταῦτα, γεγραμμένα εἰς νεώτερον χαρακτῆρα λόγου, συνεγράφησαν ἐπὶ τῆς βασιλείας Πέτρου τοῦ Μεγάλου (καὶ κατὰ τινας ὑπὸ τοῦ διασήμου Ἀρχιεπισκόπου Θεοφάνους τοῦ Προκοποβικίου). Ἐν αὐτοῖς περιέχονται περιεργοὶ εἰδήσεις περὶ τῶν χρόνων Ἰωάννου τοῦ Φοβεροῦ, ἀρυσθεῖσαι ἐξ ἀλλοδαπῶν ιστοριογράφων.

(7) Τάουβε καὶ Κροῦζε, σ. 195.

(8) Αὐτόθι σ. 196. Ὁρ. τὸ θέσπισμα ἐν τῷ χρονικῷ τοῦ μοναστηρίου Ἀλεξάνδρου τοῦ Νεβαϊκοῦ, σ. 1022 καὶ ἔπ. Οἱ ἀλλοδαποὶ συγγραφεῖς (Μαρξερέτος, Φλέτσερος καὶ ἄλλοι, ὡς καὶ τινας ἡμέδαποι, μὴ σύγχρονοι ἡμῶς) βεβαιοῦσιν ὅτι ὁ βασιλεὺς τῆς Καζάνης Συμεὼν ἐκρηγύθη τότε ἀρχηγὸς τοῦ δήμου (Ζεμπτσίνας), ἐκπροσωπῶν ἐπὶ δύο ἔτη τὸν μονάρχη. Κατὰ δὲ σύγχρονον Μόσχιον ἱστορίαν (Ὁρ. χρον. τοῦ μοναστηρίου Ἀλεξάνδρου τοῦ Νεβαϊκοῦ, σ. 1034) ἀπέθανε κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1565 καὶ ἐτάφη ἐν τῷ μοναστηρίῳ τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ ἐν Τσουδόβω. Ἦν καὶ ἕτερος βασιλεὺς τοῦ Κασιμόβου, Συμεὼν Βειβουλάτ, ἀλλὰ πολὺ μεταγενέστερος. Οὗτος τῷ 1572 ἐκαλεῖτο Σαῖν-Βουλάτ, μόνον δὲ ἀπὸ τοῦ 1574, ὅτε ἐπέστρεψεν εἰς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν, ἐκαλεῖτο Συμεὼν. Ὁ Ἰωάννης, ὡς ἀ-

ναφέρουσιν ὁ Τάουζε καὶ Κροῦζε (σ. 186) ἤθελεν ὅπως ὁ νεότερος υἱὸς κληρονομήσῃ τὴν Ὀπριτσίναν, ὁ δὲ πρεσβύτερος τὴν Ζεμπτσίναν.

(9) Τὸ περὶ καταδιώξεως ψήφισμα (πραβέζη), ἥτοι ἐξέτασις μετὰ βασάνων, ἐστὶν ἀρχαιότερον τοῦ χρόνου τοῦ Ἰωάννου, οὐχὶ ὅμως καὶ τοῦ Βάτη. ("Ὁρ. παρακατιὸν, Κεφ. Ζ΄.)

(10) "Ὁρ. Τάουβε καὶ Κροῦζε. σ. 203.

(11) Πιερρέος Historien, etc. Von Muschkow, σ. 57.

(12) "Ὁρ. Τάουβε καὶ Κροῦζε, σ. 203.

(13) Αὐτ. 204. καὶ Πιερρέον (σ. 57.)

(14) Τάουβε καὶ Κροῦζε 204. καὶ λεπτομερὲς χρονικὸν, Γ. 89.

(15) Τάουβε καὶ Κροῦζε, 204.

(16) Αὐτ. 205.

(17) Αὐτ. 205.

(18) "Ὁρ. Τὰ Πολωνικά, ἀρ. 7. φύλλ. 919. καὶ χρονικὰ Ἀλεξάνδρου τοῦ Νεβαϊκού, 1031. Κέλχον, 275. Γαδεβούσην, 51, καὶ χρονικὰ τοῦ Πισόβου, σωζόμενα ἐν τοῖς ἀρχείοις 1565.

(19) "Ὁρ. Ἄρνδτ, 258, καὶ Γαδεβούσην, 52.

(20) Ἐν τοῖς ἐκ Καινισβέργης πεμφθεῖσιν ἐγγράφοις σώζεται ἐπιστολὴ τοῦ Βέντου Ζέγγου πρὸς τὸν πολιτάρχην Ἀλβρέχτον, γεγραμμένη ἐν Λουβέκῃ τῇ 20 Δεκεμβρίου 1566. Ὁ Ἰωάννης διεικνύτο, ὅτι ἡ γενεὰ αὐτοῦ καταγεται ἐκ τῶν Βαναρῶν δυναστῶν, καὶ ὅτι τὸ ὄνομα Βοϊάρος σημαίνει Βαναρόν. "Ὁρ. Φλέτσ. Ὁ Ἰωάννης Τάουβε καὶ Ἐλβέρτος Κροῦζε ἠχμαλωτίσθησαν ὑπὸ τῶν Ῥώσων κατὰ τὸ 1560 καὶ ἔλαβον ὑπηρεσίαν παρὰ τῷ Τσάρῃ τῷ 1567.

(21) "Ὁρ. Πιτρ. σ. 252. Ἀναφέρει ὅτι ὁ Λουθηρανικὸς οὗτος ναὸς ἀνηγέρθη ξύλινος δύο βέρστια μακρὰν τῆς Μόσχας.

(22) "Ὁρ. τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Ζέγγου.

(23) Ἄγνωστον πότε.

(24) "Ὁρ. Χρον. τοῦ μοναστηρίου Ἀλεξάνδρου τοῦ Νεβαϊκού.

(25) Ὀδεσβόρον. Joannis Basilidis vita, σ. 238. — Γουανίν. Ret. Pohlen, 11, 249. — Τάουβε καὶ Κροῦζε, 206. — Ὁ Κούρβσκησ ὀνομάζει τὸν Ἰωάννην Πέτρον Θεόδωροβ.

(26) "Ὁρ. Κούρβσ. καὶ Γουαν. 247, Ὀδεσβ. 283. καὶ κατάλογον τῶν εὐπατριδῶν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ, 20, 48. Ὁ πρῶτος καλεῖ τοὺς τρεῖς φρονεθέντας πρίγκιπας Ῥοστόβου, Συμεῶνα, Ἀνδρέαν καὶ Βασίλειον, ὁ δὲ Γουανίνης τὴν στρατηγὸν τοῦ Κάτω Νοβογορόδου καλεῖ Πέτρον ἄλλὰ κατὰ τὴν Βαθμολογικὴν βίβλον ἐστρατήγει κατὰ τὸ 1564 ὁ πρίγκιψ Συμεῶν Ῥοστόβου. (Βιβ. 13, 361). Ἄλλ' ὅμως ἐν τοῖς τότε στρατηγοῖς ἦν καὶ ὁ πρίγκιψ Πέτρος ὁ ἐκ Ῥοστόβου.

(27) Γουανίνης.

(28) "Ὁρ. Βιογραφίαν τοῦ ἁγίου Φιλίππου.

(29) "Ὁρ. βιογραφίαν τοῦ Φιλίππου Τάουβε καὶ Κροῦζε, 210.

(30) Αὐτ. 210 καὶ Κούρβσκη.

(31) "Ὁρ. ἀναφορὰν τοῦ Τάουβε καὶ Κροῦζε, 207.

(32) "Ορ. Κούρβ. Γουαν. Τάουβε και Κρούζε.

Περὶ τῆς ἀκολασίας τοῦ Ἰωάννου ὁ Ἰάκωβος Οὐλφφέρδος. πρεβευτῆς τῆς Δανίας ἐν Ῥωσσίᾳ τῷ 1578, λέγει ἐν τῷ ὀδοιπορικῷ αὐτοῦ, ὅτι ὁ Τσάρος εἶχε πενήτηντα παλλακίδας. — ("Ορ. τὸ ὑπ' αὐτοῦ Hodoeporicum Ruthenicum σ. 42.

(33) Τάουβε και Κρούζε.

(34) "Ορ. Δαλίουν, Gesch. des R. Schw. ἐν ἔτει 1563 σ. 440.

(25) Αὐτ. ἔτ. 1567. σ. 517. — Χρον. τοῦ μοναστηρίου Ἀλεξάνδρου τοῦ Νεβαϊκοῦ, σ. 1058. — Σουηδικὰ, ἀρ. 2. φύλλ. 25.

(36) Αὐτ. φύλλ. 27 και 77.

(37) "Ορ. Δαλ. ἔτ. 1569. σ. 546.

(38) "Ορ. τὴν ἀναφορὰν τοῦ Μαλτσόβ. Ἡ διαγραφὴ αὐτῆ ἐστὶ μαλ-
λον ἀξιώπιστος ἢ ἡ διήγησις τοῦ Ὀδεσβόρδου (Vita J. B. σ. 272) και
Στρικόβσκη. Ὁ Σελλμ οὐδὲ τὸ ἐν τρίτον τοῦ στρατοῦ εἶχε. (ἄρ. τὰ
Τουρκικὰ ἀρ. 2. φύλ. 70. Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν τότε ἐν Ἀστρα-
χανίῳ Ἀγγλων, οἱ τῆς Κριμαίας και Τουρκίας στρατοὶ ἦσαν 70,000.

(39) "Ορ. Βιλλεβράντ. Chron. και Petersburg. Journal. 9. 142.

(40) "Ορ. Τόμ. Η'. τῆς ἀνὰ χεῖρας Ἱστορίας. σ. 221. Ὁ Ἰανυσὼν
ἦν ἐτι ἐν Μόσχᾳ τῷ 1561 και 1566, ἠγόραζε δ' ἰπὲρ τοῦ Ἰωάννου
ἐν Περσίᾳ πολυτίμους λίθους και σερικὰ ὑφάσματα. (ἄρ. Hakluit's,
Navigations, σ. 384 και 418 και 421.

(41) Ὅτε τὸ συμβούλιον τῆς Ὀπριτσίνας οὐκ ἐδύνατο ἵνα διαλύσῃ τὴν
μεταξὺ Ἀγγλοῦ και Ῥώσσου διαφορὰν, ἐλύετο αὐτῆ διὰ κλήρου. Οἱ
σύμβουλοι τοῦ Τσάρου ἐδύνατο καθείρξαι τὸν ἔνοχον Ἀγγλον και
δημεῦσαι τὴν περιουσίαν αὐτοῦ, ἀλλ' ἐν γνώσει τοῦ Τσάρου. Κατω-
τέρω τοῦ θεσπίσματος τούτου ἀναφέρεται. Ἡ εταιρία τῶν ἐμπο-
ρῶν τοῦ Λονδίνου ἔχει τὴν προνομίαν τοῦ πέμπειν πλοῖα εἰς τὸν λι-
μμένα τοῦ Ἁγίου Νικολάου και ἐμπορεῦσθαι πρὸς τὴν Περσίαν διὰ
τῆς Ῥωσσίας· ἀλλ' ἐν Νάρβα και ταῖς ἄλλαις Λιβονικαῖς πόλεσιν
οἱ ἔμποροι τῶν ἄλλων χωρῶν ἐμπορεῦνται ὡς οἱ Ἀγγλοι. . . Οἱ
Ἀγγλοι δικάζονται πρὸς ἀλλήλους κατὰ τοὺς ἑαυτῶν νόμους. Ἐξεδό-
θη τῇ 20 Ἰουνίου 1569.» ("Ορα Hakluit's Navigations, σ. 425—429).

(42) Αὐτόθι, σελ. 378.

(43) Προσωμωσθῆ παρὰ τῷ μοναστηρίῳ τοῦ Ἁγίου Νικολάου τῇ
28 Ἰουλίου 1568, ὅπου εὔρεν εἰκοσιν ἀπαιδεύτους μὲν, ἀλλὰ φιλο-
ξένους μοναχοὺς. Ἐν Κολμογόρφ οἱ Ἀγγλοι εἶχον πολλοὺς εὐνομή-
τους οἰκίσκους. Ἡ Βολόγδα, ἐνθα ὁ Ἰωάννης ἀνήγειρε λίθινον φρού-
ριον, διεθρυνεῖτο ἐπὶ τῷ πλούτῳ τῶν ἐμπόρων. Ἀπὸ δὲ Βολόγδας
εἰς Μόσχαν ἡ χώρα ἐφάνη τῷ Ρανδόλφφ τετηνῆ· διότι ἔβλεπε πολ-
λὰς κόμιας και πολλοὺς ἀγροὺς και λευμῶνας. Ἀναφέρει δ' ὅτι οἱ Ἀγγλοι
ἐξ Ἱεροσολάβου ἀπήρχοντο συνήθως διὰ τοῦ Ρὰ εἰς Ἀστραχάνιον· διό
κατεσκεύασαν μέγα πλοῖον, οἷον οὐδεπώποτε εἶδον οἱ Ῥώσοι, δαπα-
νήσαντες ὑπὲρ τὰ ἑκατὸν ἡμίλιτρα. Τῇ 28 Φεβρουαρίου προσεκλήθη
ὁ Ρανδόλφος εἰς τὴν αὐλήν, ὁ δὲ Ἰωάννης, ἀκούσας παρ' αὐτοῦ του

δνόματος τῆς βασιλείσης, ἠγέρθη καὶ ἠρώτησε περὶ τῆς ὑγείας αὐτῆς. Τὸ δὲ δῶρον τῆς βασιλείσης ἦν ἀργυροῦν ποτήριον, πεκοσμημένον γλυφαῖς καὶ ποιικίλαις ἐπιγραφαῖς. Ὁ Τσάρος, ἀπαλλάσσων τὸν 'Ρανδόλφον, εἶπε· «Σπουδαῖαι ὑποθέσεις καλύουσί με σήμερον συνδειπνήσαι τοῖς ξένοις, ἀλλὰ πέμψω σοι ἰδέσματα ἐκ τῆς τραπέζης μου.» Ἐπίσημος δὲ τις ἀξιωματικὸς ἀπῆλθε κατόπιν τοῦ ξένου εἰς τὸ πρεσβείον μετὰ πέντε ὑπηρετῶν, φερόντων ἀργυρᾶ τρυβλία, ἦτοι ἀργυρᾶ ἀγγεῖα μετὰ ἰδεσμάτων καὶ ἄρτου καὶ οἴνου, κτλ. Ὁ αὐλικὸς οὗτος ἀξιωματικὸς ἰδοκίμαζε πρότερον πάντα τὰ ἰδέσματα καὶ ποτά. Μετὰ τινος δὲ ἡμέρας κατὰ ζῳφώδη καὶ ψυχρὰν νύκτα παρηγγέλθη ὁ 'Ρανδόλφος ἵνα ἀπέλθῃ ἄγνωστος εἰς τὸν Τσάρον, φορῶν 'Ρωσικὰ ἐνδύματα. Τῇ ἐπαύριον ὁ Τσάρος ἀνεχώρησεν εἰς τὴν κόμην Ἀλεξάνδροβοσκον, ὅθεν ἐπανῆλθε μετὰ ἑξ ἑβδομάδας. Τότε ἀφῆκεν αὐτὸν ἐν ἀναχωρήσει εἰς Λονδίνον μετὰ τοῦ Σαβίν, κατήντησαν δ' αὐτόθι τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1569. Πλὴν δὲ τῶν ὑπὲρ τῶν ἐμπορῶν Ἑγγλων παραχωρηθεισῶν τῷ 'Ρανδόλφῳ ὠφελειῶν ὁ Ἰωάννης, ἐνδοῦς ταῖς παρακλήσεσιν αὐτοῦ, ἀπληθυνθέντος τὸν Φισερβέρτον, κατηγορούμενον ὡς γράψαντα ὑβριστικὰς κατὰ τοῦ Τσάρου ἐπιστολάς· ἀπένευμε δὲ ὡσαύτως ἡμέραν καὶ τῷ Θωμᾷ Γρὶν, ἐξελεγχθέντι ὅτι ἐκοινολογεῖτο τῷ πρεσβευτῇ, καὶ τῷ Ἄνδρῳ Ἀσερτῶνι, κατηγορουμένῳ ὅτι ἐπέμψεν εἰς Λονδίνον ἐπιστολάς τῶν ἐμπορῶν Ἑγγλων. Ἐπιτρέψας δὲ τοῖς Ἑγγλοῖς ἀναζητῆσαι τὴν εἰς τὴν Σινικήν ἄρουσαν, ὁ Τσάρος ἐπέσχετο τῷ 'Ρανδόλφῳ διὰ τοῦ πρίγκιπος Ἀθανασίου Βιάζεμσκη καὶ Πέτρου τοῦ Γρηγορίου ἵνα μὴ ἀκούσῃ τῶν διαβολῶν Βενήτου τινὸς Βοντλέρον καὶ ἄλλων Ἑγγλων, ἐχθρῶν τῆς ἐν Λονδίνῳ ἐταιρίας τῆς ἐμπορευομένης πρὸς τὴν 'Ρωσίαν.

(44) Ἡ ἐπιστολὴ τῆς Ἐλισάβετ ἐστὶ γεγραμμένη ἐπὶ περγαμνῆς· ἐνιαχοῦ δὲ τὰ γράμματα ἐξηφανίσθησαν· ἀλλὰ εἰκάζει τις πανταχοῦ τὴν ἐννοίαν, ἐξηγουμένην καὶ ὑπὸ τῆς συγχρόνου 'Ρωσικῆς μεταφράσεως, ἣτις ἐσώθη ἐν τοῖς Μοσχοῖσι ἀρχαίοις τῶν ἐγγράφων τῶν ἑξωτερικῶν ὑποθέσεων.

(45) Ὁρ. Haklaid's, Navigations, σ. 454, ἐν τῷ ὑπομνήματι τοῦ Ἰακινθῶνος.

(46) Ὁρ. Χρονικὰ τοῦ Πσκοῦβον, ἐν ἔτει 1570. — Τάουβε καὶ Κροῦζε, σ. 230.

(47) Περὶ τῆς ὑποτιθεμένης φαρμακεύσεως τῆς Μαρίας ὅσα κατωτέρω ἐν τῇ διαγραφῇ τῆς Συνόδου περὶ τοῦ τετάρτου γάμου τοῦ Ἰωάννου. Ἐτάφη ἐν τῷ κατὰ τὴν Μόσχαν γυναικίῳ μοναστηρίῳ τῆς Ἀναλήψεως· ἢ ἐπὶ τοῦ σαρκοφάγου ἐπιγραφή φέρει τὸν χρόνον τῆς τελευτῆς.

Ὁρ. Πολων. ἀρ. 7 φύλλ. 120. Περὶ τῶν ἐλεῶν, ὅρα ἐν Legat. muscow. per P. Junsten, samul. Russ. Gesch. Τομ. 1', σ. 151.

(48) Τάουβε καὶ Κροῦζε. Ὁ Γουανίνης ἀναφέρει, ὅτι τὸν πρίγκιπα

Βλαδίμιρον ἰσχυροφάντησεν ὁ γραμματεὺς Τρετιάκος Βισκοβάτης. — Ἡ Εὐδοκία ἦν δευτέρα γυνὴ τοῦ Βλαδιμίρου.

(49) Ὅρ. Τάουβε καὶ Κροῦζε. σ. 217. Ἡ διήγησις τοῦ Λανσοῦ πρεσβευτοῦ Οὐλφρέδου, ὄντος ἐν Ῥωσσίᾳ τῷ 1578, συνάδει ταύτη. (Hodærogricon 14). Ὁ Γουανίνης ἀναφέρει, ὅτι ὁ πρίγκιψ Βλαδίμιρος ἀπεκεφαλίσθη ὁ δὲ Ὀδερβόρνος, καλῶν αὐτὸν Γεώργιον, λέγει ὅτι ἐσφάγη, Ὅρ. ὡσαύτως τὴν Βιβλιοθ. τῆς Συνόδου ἀρ. 87. καὶ Βιβλ. τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν ἀρ. 111. καὶ Γαϊδενσταίν. Ὁ Τάουβε καὶ ὁ Κροῦζε ἦσαν τότε παρὰ τῷ Τσάρῳ.

(50) Ὁ Μόσχιος χρονογράφος ἀναφέρει ὅτι παρὰ τῷ Τσάρῳ, πλὴν τῶν ἄλλων στρατιωτῶν, ἦσαν καὶ 1500 τοξόται. Κατὰ δὲ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Τάουβε καὶ Κροῦζε πάντες οἱ στρατιῶται ἦσαν 15,000.

(51) Καὶ ἐπιβουλευόμενος τὴν τε ζωὴν καὶ τὸ στέμμα ἡμῶν.

(52) Ὅρ. Χρον. τῆς Μόσχας, φύλλ. 9.

(53) Τάουβε καὶ Κροῦζε 222, καὶ Γουανίνης σ. 264. Παρασιωπῶ λεπτομερείας τινάς.

(54) Ὅρ. Χρονικὸν τοῦ Πσκούβου, φύλλ. 21. — Ὁ Τάουβε καὶ Κροῦζε ἀναφέρουσι τοὺς φονευθέντας εἰς εἴκοσιν ἑπτὰ χιλιάδας, ὁ δὲ Γουανίνης, εἰς δισχιλίους ἑπτακοσίους ἑβδομήκοντα, ἐκτὸς τῶν γυναικῶν καὶ ἄλλων ἐκ τοῦ ὄχλου. Ὁ δὲ Κούρβσκις ἀναφέρει ὅτι ἐφάνευσεν ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ δεκαμισχιλίους Νοβογοροδιῶν. Ἐν τοῖς βασιλικοῖς διπτύχοις τοῦ μοναστηρίου τοῦ Ἁγίου Κυρίλλου ἀναφέρεται «Μνήσθητι, Κύριε, τῶν ψυχῶν τῶν δούλων σου 1500 ἄνωθι δ' ἐστὶ σεσημειωμένον «Νοβογοροδιῶν.»

(55) Ὁ Τάουβε καὶ Κροῦζε ἀναφέρουσι ὅτι ἀπὸ τῆς καταστροφῆς τῆς Ἱερουσαλήμ οὐ συνέβη λιμὸς ὅμοιος πρὸς τὸν τότε ἐρημώσαντα τὸ Νοβογόροδον.

(56) Ὅρ. Χρον. τοῦ Πσκούβου, φύλλ. 21—23 καὶ Γουανίνην, 266.

(57) Ὅρ. Χρον. τοῦ Πσκούβου, φύλλ. 22. Τάουβε καὶ Κροῦζε. 223. — Φλέτσερ. Of the Russe Common. Wealth, σ. 91. Ἀναφέρουσι δὲ ὅτι ὁ Νικόλαος εἶπε τῷ Τσάρῳ «Ἰβάσκο. Ἰβάσκο.» (ὑποκοριστικὸν τοῦ Ἰωάννης) ἐπὶ πολὺ ἔτι χύσεις τὰ ἀθῶν τῶν χριστιανῶν αἵμα; κτλ. (Ὅρ. ἐπίσης Ὁρσέυν Treatise of Russia; καὶ Georg. van Hoffgrauney Ioannis Basilides, II).

(58) Ὅρ. Γουανίνην, 267 καὶ Ῥιχτέρου ἱστορίαν τῆς λατρικῆς ἐν Ῥωσσίᾳ Τομ. Α'. 285.

(59) Ὅρ. Γουανίνην καὶ τα περὶ τῶν τάξεων, 1567.

(60) Γουανίνης σ. 267. — Τάουβε καὶ Κροῦζε σ. 225. Κατὰ τοὺς τελευταίους τούτους ὁ Ἰωάννης πρὸς ἐπέτελεσιν τῆς ποινῆς ταύτης ἀνέμενε τὴν ἀναχώρησιν τῶν πρεσβευτῶν τῆς Λιθουανίας καὶ τοῦ Δουκὸς Μάγνου, ἐπιδημούντων τότε ἐν Μόσχᾳ.

(61) Διὰ μάστιγος, ὡς ἀναφέρει ὁ Γουανίνης. Ἐν ταῖς πρὸς τὴν Τουρκίαν ὑποθέσεσιν (ἀριθ. 2, φύλ. 130) ἀναφέρεται περὶ ἐπιστολῆς τοῦ Βισκοβάτη, πεμφθείσης πρὸς τὸν σατράπην τοῦ Καφᾶ. Τοῦτα δὲ

ἐγένετο, ὡς τὸ πιθανόν, ἐν γνώσει τοῦ Τσάρου· ἡ δὲ ἐπιστολὴ αὐτῆ ἐχρησίμευσε τῷ Ἰωάννῃ ὡς πρόφασις ὅπως κατηγορήσῃ τοῦ δυστυχοῦς τούτου μυστικὴν κοινολογίαν πρὸς τὸν Σουλτάνον.

(62) Παρασιωπῶ στυγεράς τινας λεπτομερείας. Ὁ Ὀδερβύρνος ἠ-
ξῆσεν ἔτι αὐτάς.

(63) Ὁρ. Γουανίνην σ. 294. Καὶ πάλιν ἀπαλλάττομεν τοὺς ἀναγνώ-
στας τῶν λεπτομερειῶν. Ἡ σύζυγος τοῦ Φούνικοβ ἦν ἀδελφὴ τοῦ πρίγ-
κιπος Ἀθανασίου Βιάξεμσκη.

(64) Ὁρ. Γουανίνην 269.

(65) Ὁ Κούρβσκη λέγει δις, ὅτι ὁ Θεόδωρος Βασμάνοβ, ἐκτελὼν
τὴν θέλησιν τοῦ Ἰωάννου, ἐφόνευσε τὸν πατέρα. Ὁρ. Βιβλιοθ. τῆς
Συνόδου ἀρ. 364, φύλ. 251— Γουανίν. σ. 279.

(66) Γουανίν. σ. 295 καὶ διάφορα χρονικά.

(67) Γουανίνης, Κούρβσκη, Τάουβε, καὶ Κροῦζε. Ὁρ. ὡσαύτως
τὸν κατάλογον τῶν εὐπατριδῶν (Βιβλ. 20, 51). Ὁ στρατηγὸς οὗτος ἐφο-
ρεύθη τὴν 20 Ἰουλίου 1570.

(68) Γουανίνης σ. 283.

(69) Ὁρ. τὸ χειρόγραφον τῆς Βιβλιοθ. τῆς Συνόδου, ἀρ. 364,
φύλλ. 851. Κούρβσκη, Τάουβε καὶ Κροῦζε 225.

(70) Ὁρ. Γουανίν. Ber. Polon., 274. Ἀναφέρει ὅτι τοῦτο συνέβη
πολλῶς κατὰ τὸν χειμῶνα, ὅτε ὁ Ἰωάννης ἐθεάτο ἐν τῶν ἀνακτό-
ρων τοὺς τρέχοντας ἐπὶ τοῦ πάγου. Ὁρ. ὡσαύτως τὸ χρον. τοῦ Νο-
βογορόδου.

(71) Γουανίνης 254.

(72) Αὐτ. σ. 285.

(73) Ὁρ. χειρόγραφον τῆς Βιβλ. τῆς Συνόδου ἀρ. 364, φύλλ. 551
καὶ Κούρβσκη.

(74) Ὁρ. χρονικὸν τοῦ Μορόζοβ. — Hakluit's Navig. 353. Ὁρ. τὴν
ἐπιστολὴν τοῦ γέροντος Φιλοθέου ἐν τοῦ μοναστηρίου τοῦ Ἁγίου Ἐ-
λεαζάρου πρὸς τὸν γραμματεῖα τοῦ μεγάλου Ἁγεμόνος Μιχαὴλ τοῦ
Γρηγορίου Μισιούριν, γραφείσαν ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ πατρὸς τοῦ
Ἰωάννου.

Ὁρ. τὰ Πολωνικά, ἀριθ. 9. σ. 1 — 319. Παρὰ τοῖς πρεσβευταῖς
ἦσαν 718 μὲν θτεράποντες, ἔμποροι δὲ 643, ἵπποι δὲ 900. Ἐν ταῖς ἐκλο-
γαῖς τῆς Βιβλιοθήμης τοῦ Βατικάνου ὑπὸ τοῦ Ἀλβερτάνδου (Τόμ.
I σ. 112) σώζεται Discorso di Monsignor Gerio, Priore d' Inghilterra,
mandato da Venezia, del trattamento che uso il Dnca di Moscovia
alli Ambasciatori Poliacchi, e d' una invasione che fecero gli Tartari in
quei paesi, al Doge di Venezia (ex codice manuscripto, inter vete-
res Vaticanos 6786, σ. 108). Ὁ Ἁγούμενος οὗτος Γέριος, ἐλθὼν
εἰς Ῥωσσίαν μετὰ τῶν πρεσβευτῶν τῆς Πολωνίας τῷ 1770, διέγραψε
τῷ Δουκὶ τῆς Ἐνετίας τὴν τυραννίαν τοῦ Ἰωάννου.

(76) Ὁρ. Ἄρντ. 257.

(77) Κέλχ. 287 — 288.

(78) Ἐν τοῖς ἀρχείοις τοῦ Μεκλεμβούργου σώζεται ἐπιστολὴ τοῦ βασιλέως τῆς Πρωσίας Φρειδερίκου πρὸς τὸν Δούκα τοῦ Μεκλεμβούργου Οὐλρίχου μετὰ προσθήκης, γραφείσης τῆς 30 Ἀπριλίου 1570.

(79) Κέλχ. 292.

(80) Ὅφ. τὴν ἐν τοῖς ἀρχείοις τοῦ Μεκλεμβούργου ἐπιστολὴν τοῦ Δούκα Οὐλρίχου πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Μαξιμιλιανόν, καὶ τὴν προσθήκην τῆς 24 Σεπτεμβρίου 1571. Ὅφ. ὡσαύτως Κέλχ. 293. Ὁ Μάγνος ἦν παρὰ τῷ Τσάρῳ κατὰ τὸν μῆνα Μαΐου καὶ Ἰουνίου τοῦ 1570.

(81) Ὅφ. Κέλχ. 295—299.—Γαδεβούση, ἐν ἔτει 1570 καὶ 1571.

(82) Αὐτόθι καὶ Κέλχου.

(83) Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον οἱ Ῥῶσοι καὶ τὸ Γερμανικὸν ἰκπικὸν τοῦ Μάγνου ἐφόρησαν ἀνεπιτυχῶς πρὸς τὸ Βιτενστέιν. Ὁ Μάγνος ἐν τῇ ἐπιστολῇ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα λέγει, ὅτι οὐκ ἠδυνήθη ἵνα διοικήσῃ τὸν ταραχώδη Ῥωσικὸν στρατόν.

(84). Ἡ εἰρήνη αὕτη συνωμολογήθη τῇ 13 Δεκεμβρίου 1570. Ὅφ. Δαλίνον

(86) Ὅφ. Κέλχ. 203, καὶ τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Μάγνου πρὸς τὸν αὐτοκράτορα.

(86) Ὅφ. τὴν ἀναφορὰν πρὸς τὸν δούκα τῆς Κουρλανδίας, Sammlung. Rus. Gesch. X. 1.

(87) Ὅφ. τὴν προσθήκην τῆς πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ἐπιστολῆς τοῦ Μάγνου.

(88) Ὅφ. τὴν προσθήκην τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Οὐλρίχου πρὸς τὸν αὐτοκράτορα.

(89) Ὅφ. Δαλίνον. Gesch. des R. Schw. ἐν ἔτει 1571. σ. 18.

(90) Ὅφ. τὴν βαθμολογικὴν βίβλον.

(91) Ἐν τοῖς ὑπό τοῦ Βρετανικοῦ μουσείου πεμφθεῖσιν ἔγγράφοις πρὸς τὸν κόμητα Ῥωμιάντσοβ σώζεται καὶ ἐπιστολὴ Ἄγγλου τινὸς ἐν Μόσχᾳ.

(92) Ὅφ. Τάουβε καὶ Κροῦζε 223, Φλέτσ. καὶ Χρονόγραφον τοῦ κόμητος Τολστόη. ὡς πρὸς τὸν διδάτορα Ἀρνόλφον, ὄφ. Jöchers Gelehrte. Lexicon T. B. 2364. Ὅφ. ὡσαύτως Hakluit's, Navig. 452.

(93) Ὅφ. ἐν τῇ ἐπιστολῇ τοῦ Ἄγγλου.

(94) Φλέτσερος.

(95) Ὅφ. Τάουβε καὶ Κροῦζε 230, καὶ τὰ περὶ τῶν ἀξέων ἐν τῷ Βιβλ. 13. σ. 390.— Ὁ Γρηγόριος Γριασνόης ἦν οὐχὶ πατήρ, ἀλλ' ἀδελφὸς τοῦ Βασιλείου ὄφ. τὰ Σουηδικὰ, ἀφ. 2. καὶ Acta Leg. Muscov. per Paulen Junsten, σ. 162.

(96) Αὐτ. 180. 181.

(97) Ὅφ. τὰ Σουηδικὰ, φύλλ. 227 — 231. καὶ Leg. Muscov σ. 182.

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΕΜΗΕΡΕΙΧΟΜΕΝΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΦΟΒΕΡΟΥ

1560—1564

Μεταβολή τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Τάρου, Σελίς 4.—
Συγκοφαντία κατὰ Σιλβέστρου καὶ Ἀδάσεβ, 10.—Δίκη,
13.—Κάθειρξις Σιλβέστρου, 14.—Τελευτὴ Ἀδάσεβ,
αὐτόθι.—Ἀρχὴ τοῦ κακοῦ, 15.—Νέοι φίλοι τοῦ Τά-
ρου, 17.—Πρῶται τιμωρίαι, 18.—Πόλεμος πρὸς την
Λιβονίαν, 22.—Μεγαλοψυχία τοῦ Βέλλου, 23.—Ἄλω-
σις Φελλίνου, 26.—Λόγος τοῦ βασιλέως τῆς Καζάνης
αὐτ.—Διάλυσις τοῦ τάγματος 26.—Διαπραγματεύσεις
πρὸς τὴν Σουηδίαν, 30.—Πόλεμος πρὸς τὴν Λιβονίαν
33.—Δεύτερος γάμος τοῦ Ἰωάννου, 34.—Ἄλωσις Πο-
λότσκου. 37.—Γέννησις τοῦ βασιλόπαιδος Βασιλείου,
39.—Θρίαμβος τοῦ Ἰωάννου, αὐτ.—Τελευτὴ τοῦ βα-
σιλόπαιδος, αὐτ.—Κριμαϊκὰ, 40.—Βουλαι τοῦ Σουλ-
τάνου, 41.—Συμβεβηκότα ἐν Λιβονίᾳ, 42.—Ἀνακωχὴ
πρὸς την Σουηδίαν, 43.—Φύσις πονηρὰ τῆς συζύγου
τοῦ Ἰωάννου, 44.—Τελευτὴ τοῦ πρίγκιπος Ἰουρίου,
αὐτ.—Κουρὰ τῆς γυναικαδέλφης τοῦ Ἰωάννου καὶ μη-

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΕΜΗΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΦΟΒΕΡΟΥ

1560—1564

Μεταβολή τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Τσάρου, Σελίς 4.—
Συκοφαντία κατὰ Σιλβέστρου καὶ Ἀδάσεβ, 10.—Δίκη,
13.—Κάθειρξις Σιλβέστρου, 14.—Τελευτὴ Ἀδάσεβ,
αὐτόθι.—Ἀρχὴ τοῦ κακοῦ, 15.—Νέοι φίλοι τοῦ Τσά-
ρου, 17.—Πρῶται τιμωρίαι, 18.—Πόλεμος πρὸς τὴν
Λιβονίαν, 22.—Μεγαλοφυχία τοῦ Βέλλου, 23.—Ἄλω-
σις Φελλίνου, 26.—Λόγος τοῦ βασιλέως τῆς Καζάνης
αὐτ.—Διάλυσις τοῦ τάγματος 26.—Διαπραγματεύσεις
πρὸς τὴν Σουηδίαν, 30.—Πόλεμος πρὸς τὴν Λιβονίαν
33.—Δεύτερος γάμος τοῦ Ἰωάννου, 34.—Ἄλωσις Πο-
λότσκιου. 37.—Γέννησις τοῦ βασιλόπαιδος Βασιλείου,
39.—Θρίαμβος τοῦ Ἰωάννου, αὐτ.—Τελευτὴ τοῦ βα-
σιλόπαιδος, αὐτ.—Κριμαϊκὰ, 40.—Βουλαὶ τοῦ Σουλ-
τάνου, 41.—Συμβεβηκότα ἐν Λιβονίᾳ, 42.—Ἀνακωχὴ
πρὸς τὴν Σουηδίαν, 43.—Φύσις πονηρὰ τῆς συζύγου
τοῦ Ἰωάννου, 44.—Τελευτὴ τοῦ πρίγκιπος Ἰουρίου,
αὐτ.—Κουρὰ τῆς γυναικαδέλφης τοῦ Ἰωάννου καὶ μη-

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ.

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ
ΦΟΒΕΡΟΥ.

1569—1572.

Τελευτή τῆς Τσαρίνης, Σελ. 131.—Τετάρτη ἐποχή φόνων, ἡ καὶ φοβερωτάτη, 132.—Ἐορῆμωσις τοῦ Νοβογορόδου, 137.—Σωτηρία τοῦ Πεκόβου, 145.—Γελοτοποιοὶ τοῦ Τσάρου 155.—Λιμὸς καὶ λοιμὸς, 158.—Σχέσεις πρὸς τὴν Λιθουανίαν, 159.—Βασιλεῖον τῆς Λιβονίας, 160.—Εὐνοια πρὸς τὸν Μάγνον, 162.—Πρεσβεία εἰς Κωνσταντινοῦπολιν, 167.—Εἰσβολὴ τοῦ Χάνη, 169.—Ἐμπρησμὸς τῆς Μόσχας, 171.—Νέος γάμος τοῦ Ἰωάννου, 176.—Πέμπτη ἐποχή φόνων, 177.—Τελευτή τῆς Τσαρίνης, 178.—Περιοδεία τοῦ Ἰωάννου εἰς Νοβογορόδον, 179.—Σουηδικὰ, 180.—Συμμαχία πρὸς τὴν Ἐλισάβετ, 185.—Διαπραγματεύσεις πρὸς τὴν Δανίαν καὶ Λιθουανίαν, 186.—Διαμονὴ τοῦ Τσάρου ἐν Νοβογορόδῳ, 188.—Εἰσβολὴ τῶν Τετάρων, 190.—Ἐξάκουστος νίκη τοῦ πρίγκιπος Βοροτίνσκη, 192.—Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Σουηδίας, 194.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ.

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ
ΦΟΒΕΡΟΥ.

1572—1578.

Διάλυσις τῆς Ὀσπιτίνης, Σελ. 195.—Γοδουνόβ, 196.—Κριμαϊκὰ, 197.—Σχέσεις πρὸς τὴν Λιθουανίαν, 201.—Πόλεμος πρὸς τὴν Ἑσθονίαν, 204.—Στάσεις ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Καζάνης, 207.—Γάμος τοῦ Μάγνου, 208.—Ἀνάκωχὴ πρὸς τὴν Σουηδίαν, 209.—Πολωνικὰ, 214

—Συμμαχία πρὸς Αὐστρίαν, 226.— Ὁ Βατόριος ἀναγορεῖται βασιλεὺς τῆς Πολωνίας, 232.— Πόλεμος πρὸς τὴν Λιβονίαν, 237.— Προδοσία τοῦ Μάγνου, 243.— Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Κοίρβερκην, 247.— Ἐκτη ἐποχὴ φόρων, 251.— Ἐριδες περὶ πρεσβείων, 256.— Παράδειγμα πίξεως 258.— Πέμπτος καὶ ἕκτος γάμος τοῦ Ἰωάννου, 259.—

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ.

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΦΟΒΕΡΟΥ.

1577—1582.

Διαπραγματεύσεις πρὸς τὴν Αὐστρίαν, Σελ 260.— Συνθήκη πρὸς τὴν Δανίαν, 262.— Κριμαϊκὰ, 264.— Διαπραγματεύσεις πρὸς τὴν Σουηδίαν, 266.— Θεωμαδία πρᾶξις τῶν Μοσχίων πυροβολητῶν, 271.— Ἄλωσις τοῦ Πολότσκου καὶ Σοκόλου, 279.— Πρεσβεία τοῦ Πάπα, 307.— Ἐνδοξος πολιορκία τοῦ Πσκόβου, αὐτ.— Ἄλωσις Νόρβας, 323.— Διαπραγματεύσεις, 324.— Ἀνακωχή, 329.— Παιδοκτονία, 333.— Ὁ Ἰωάννης διανοεῖται ἀναχωρῆσαι ἐκ τοῦ κόσμου, 336.— Ὁ Ἰατρός Στρογανὸβ 337.— Συννετεύξεις τοῦ Ἰωάννου μετὰ τοῦ πρεσβευτοῦ τῆς Ῥώμης, 338.—

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΚΤΟΝ.

ΠΡΩΤΗ ΚΑΤΑΚΤΗΣΙΣ ΤΗΣ ΣΙΒΗΡΙΑΣ.

Πρῶται εἰδήσεις περὶ Σιβηρίας, Σελ. 351.— Εἰδήσεις περὶ τοῦ ἐν Σιβηρίᾳ κράτους τῶν Τατάρων, 352.— Ἀρχαιοτάτη περιήγησις τῶν Ῥώσων εἰς Σινικήν, 354.— Ὄνομαστοὶ ἔμποροι Στρογανὸβ, 355.— Ἀπιστία τοῦ

βασιλέως Κουτσούμ, 357.— Αγστεία τῶν Κοζάκων, 359.— Ἐρμάκος, 368.— Ἐκστρατεία ἐπὶ τὴν Σιβηρίαν, 361.— Ὁργὴ τοῦ Ἰωάννου, 363.— Κατορθώματα Ἐρμάκου, 365.— Μάχαι, 366.— Νυκτερινὸν συμβούλιον τῶν Κοζάκων, 367.— Κρίσιμος μάχη, αὐτ.— Ἄλωσις τοῦ Ἰσκέρου. εἴτε τῆς πόλεως Σιβήρου, 368.— Ἀντηρότης τοῦ Ἐρμάκου, 369.— Αἰχμαλωσία τοῦ βασιλοπαιδὸς Μαμετκούλ, 371.— Συνέχεια τῶν κατακτήσεων, 372.— Πρεσβεία εἰς Μόσχαν, 375.— Κοινὴ χαρὰ ἐν Μόσχᾳ, 376.— Ἀποστολὴ στρατοῦ εἰς Σιβηρίαν, 377.— Νέαι κατακτήσεις, 378.— Δωρεαὶ τοῦ Τσάρου, 379.— Δοιμὸς καὶ λιμὸς ἐν Σιβηρίᾳ, 380.— Ἀφροσύνη τῶν Κοζάκων, 381.— Τελευταῖαι κατακτήσεις τοῦ Ἐρμάκου 383.— Τελευτὴ Ἐρμάκου, 386.— Χαρακτὴρ τοῦ ἥρωος τῆς Σιβηρίας, 387.— Οἱ Κοζάκοι ἀναχωροῦσιν ἐκ τῆς Σιβηρίας, 388.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ.

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΦΟΒΕΡΟΥ.

1582—1584.

Πόλεμος καὶ ἀνακοπή πρὸς τὴν Σουηδίαν, Σελ. 360.— Πολωνικά, 362.— Ἐπανάστασις τῶν Τσερεμίσων, 393.— Σχέσεις πρὸς διαφόρους δυνάμεις ἰδίᾳ δὲ πρὸς τὴν Ἀγγλίαν, 395.— Εἰκὼν τῆς Μαρίας Ἄστιγκος, 404.— Πρεσβεία τῆς Ἑλισάβετ εἰς Μόσχαν, 405.— Νόσος καὶ τελευτὴ τοῦ Ἰωάννου, 409.— Ἀγάπη τῶν Ρώσων πρὸς τὴν Μοναρχίαν, 414.— Σύγκρισις τοῦ Ἰωάννου πρὸς τοὺς ἄλλους τυράννους, 415.— Ὠφέλεια τῆς ἱστορίας, 416.— Ὁ Ἰωάννης ὡς ἀναμορφωτὴς καὶ νομοθέτης, 420.— Διατάξεις, αὐτ.— Γραμματεῖς καὶ

Δικασταί, 421.—Εὐγενεῖς ὁμοιόβαθμοι καὶ κατώτεροι, εὐγενεῖς ἀγωνισταί, 422.— Τραπεζοκόμοι, αὐτ.—Κανονισμὸς τοῦ στρατοῦ, αὐτ.—Νόμοι, 423.—Ἐκκλησιαστικὰ διατάξεις, 434.—Ἀξιωμαθόνευτος ἐκκλησιαστικὴ τελευτῆ, 442.—Κτίσις πόλεων, 443.—Ἐμπορία, 444.—Πολυτέλεια καὶ μεγαλοπρέπεια, 446.—Δόξα τοῦ Ἰωάννου, 447.

Σημειώσεις Σελ. 449.

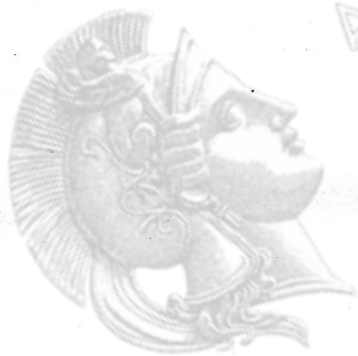
ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΗΜΑΡΤΗΜΕΝΩΝ ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ.

Διόρθου	Σελ. 13	» 6 αὐτοῦ
μὴ με ἐνοχλήτε	» 35	» 25 μὴ με ἐνοχλήτε
ἀρχαϊδοῦσαν	» 47	» 16 ἀρχαϊδοῦσαν
εἰ μὴ ἦμεν	» 60	» 6 εἰ μὴ ἦμεν
ὠληθήσει	» 78	» 21 ὠληθήσει
ταῖς ἀρεταῖς.	» 91	» 20 ταῖς ἀρεταῖς
μὲλα	» 94	» 22 μὲλα
ὅτε μὲν... ὅτε δὲ	» 100	» 1 ὅτε μὲν... ὅτε δὲ
Μὴ οὖν ἀπρεῖ	» 111	» 10 Μὴ ἀπορῆς οὖν
ὄρεος	» 112	» 10 ὄρεος
ἀπώλωντο	» »	» 11 ἀπώλωντο
βέβηρος	» 117	» 1 βέβηρος
ἢ ἀπώλωνται	» 151	» 13 ἀπώλωνται
μύθος,	» 161	» 14 μύθος
ἐνόημα	» 176	» 25 ἐνόημα
ἐνόημα	» 183	» 25 ἐνόημα
τὴν Ὀκκάν	» 191	» 1 τὴν Ὀκκάν
εἶδετε	» 247	» 9 εἶδετε
προτιμώτερον	» 273	» 10 προτιμώτερον
βασίλων τὰ φρον	» 280	» 6 βασίλων τὰ φρον
πάντων	» 313	» 25 πάντων
συσσωματωθέντα,	» 316	» 8 συσσωματωθέντα
Ἰσοπέτρου	» 322	» 29 Ἰσοπέτρου
πρὸς εὐαρεστήσας	» 333	» 31 πρὸς εὐαρεστήσας
ἄπιστος	» 340	» 25 ἄπιστος
καταγγέλλει	» 386	» 5 καταγγέλλει
τοὺς ὧμους παλατρῆς	» 387	» 3 τοὺς ὧμους παλατρῆς
βαθὺ	» 410	» 8 βαθὺ
ἐπιτετραμμένα	» 420	» 20 ἐπιτετραμμένα
ἔλεγκται	» 426	» 5 ἔλεγκται
λίον	» 445	» 22 λίον

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΑ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ
ΑΘΗΝΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

007000079645

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΝΟΜΟΝ

